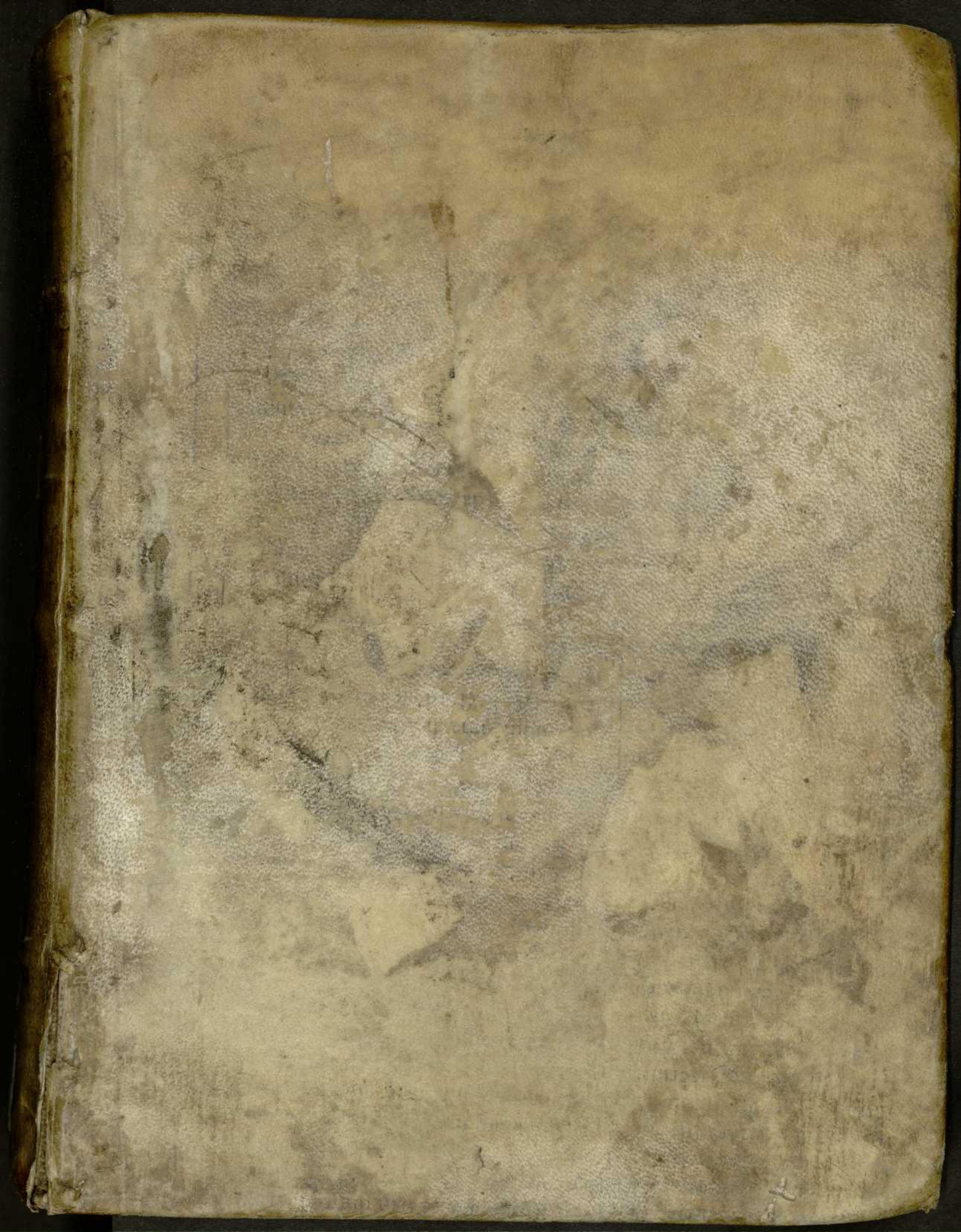

5847

❧ NOVAE VERA EQVE ❧

MEDICINAE, EXPERIMENTIS ET EVI-
DENTIBVS RATIONIBVS COMPROBATAE,

Prima pars : Per Gometium Pereiram, medicum

Methymnae Duelli (quæ Hispanorū nomi-
ne, Medina del Campo nominatur)

Nunc primū in lu-
cem edita.

QVAE IN HOC VOLVGINE TRA-

stantur, Elenchus versa pagina docebit.

METHYMNAE DVELLI.

Excudebat Franciscus à Canto.

ANNO. 1558. Mense Octobris.

Elenchus.

C A L O R E M febrilem & naturalem eiusdem esse speciei. col.	7.
Calorem febrilem diariarum non posse,oriri à causis quas Galenus scripsit, col.	31.
Futiles esse causas quas Gal.febrium putridarum esse putauit. col.	59.
Modus hucusquè ignotus per quem febres putridæ fiunt,monstratur.col.	104.
Vnde contingant febres diariæ,& plurium dierum & causa accessionum febrium explicantur. col.	136.
Essentia & causa febrium hecticarum à Galeno putatæ improbantur.col.	175.
Commentum in librum de inæquali intemperie & multa quæ Galenum & medicos posteriores latebant,ostenduntur, col.	175.
Inditia & medela nonnullarum ephemerarum febrium exarantur. col.	346.
Quomodo deinceps febres hucusq; putridæ & hecticæ vocatæ, nominandæ sunt.col.	376.
Horroris & rigoris & tremoris veræ causæ explicantur, vnde Galeni error manifestus apparet. col.	378.
Quid coctio & putrefactio sit. col.	424.
Medela generica febrium ac minus generica quæ non parum difert à perscripta à Galeno & reliquis medicis.col.	444.
De biliosis febribus & primo de ab exquisita bili orientibus.col.	528.
De febribus prouenientibus à bili notha, vbi nonnulli errores de coloribus bilium deteguntur.col.	599.
De graui sopore cataphora à Græcis dictus. col.	652.
De frenitide quam non esse cerebri inflammationem neq; eiusdem membrana rum vt Galenus & reliqui medici putarunt.col.	671.
An febres meræ pituitosæ contingant. col.	692.
De febribus à melancholia orientibus vbi de quartana agitur.col.	706.
De febribus à sanguine multo & putrido orientibus. col.	789.
De febribus hecticis.col.	815.
Febres compositas hemitrit hæos vocatas non esse quales Galenus opinatus est.col.	849.
De febribus pestilentibus.col.	860.
De morbillo & variolis. col.	899.

I E S V S

ONCESSISTI, dulcissime I E S V, Antoniana Margari-
 ritæ priorē partem, tuo sacro nomini dicatam, excudi, ac in ma-
 nus phyficorum, & medicorum, & theologorum deuenire: à quo-
 rum nonnullis id operis quanti fiat, tu qui nil ignoras, ac corda &
 renes scrutaris, probe nosti. Cum primum enim operis huius elen-
 chus, & eiuldem primum Paradoxo in sensibilia bruta esse attestans, ab eisdē le-
 gitur, liber ē manibus reiicitur, ipse & author redditur inuisus, & parum abest,
 vt vtrumq; discerpere quoquo modo possint, conentur. Ab aliis patientioribus
 vniuersa elenchus, & operis prior pars legitur. Sed cum ad speculatiuas rationes
 brutorum insensibilitatem methodis logicis & physicis indubiē probantes de-
 ueniunt (quod edocti infoelici hac tempestate sint, vbi relatae duæ facultates om-
 nino contemnuntur, sine quibus non tantum medica & theologica facultas, ve-
 rum & vniuersa scientiæ mancæ meritō censentur) exacta peritia relatarum fa-
 cultatū priuati, quod Græcanicæ & Latinæ linguæ præcipuē incubuerint, vim
 & valorē earū capere minimē valētes, in antiquo errore persistere decernunt, ac
 pro inde retrocedunt, & tergiuersantur. Reliqui, & inter alios sapientissimi, aut
 clam, vel palam nobiscū in omnibus paradoxis consentiunt, cum bene moratī
 sint, sed duriores & ceruicosi nescio quibus solutionibus cōmentitiis nostrarū
 rationum fictis, quæ sibi ipsis minimē satisfaciunt nostræ veritatis claritatem
 obtenebrare contendunt, quod erubescant, cum doctissimi hucusq; sint habiti,
 & multos veteri doctrina imbuerint, nūc senescentes dediscere, quæ docuerint.
 Et quamquam difficilis hic nostrarum lucubrationum exitus ab vltiore inda-
 gatione veritatis in physica & medica scientia retrahere hominē meticulosum
 & inconstantis animi posset, me tamen (quem tu benignissime I E S V continuo
 foues, cuiq; certō promittis, veritatem à te ortam non passurum mendacii tene-
 bris contegi, quin potius futurū polliceris, vt veritatis cognitionē nobis, nō post
 multos hos annos, propter iā vulgata dogmata vel peritiissimi acceptā referant,
 & quod Galeni, Aristotelisq;, ac aliorum placita à nobis increpata, sint delen-
 da, ac antiquanda) mors tantum, aut quid morti par ab imponendo sine incoe-
 ptis retardare valebit. Addis enim hāsistanti mihi tu rerum conditor nostris la-
 boribus nescio quem gloriæ stimulum, quo dulcissimi ex amarissimis reddun-
 tur, ac coram oculis præsentas. Quot mētis errores (cum speculatiua negotia a-
 gimus) ab scholis exterminemus. Etiam quot innocentium hominum mortes (cum
 medicinam docemus) vitantur: quo nisi Thrace immanior fierem, laborem quā-
 tumuis improbum non recusarem. Hunc ergo in lucem editum, tuam Magesta-
 tem decet tueri, legentium animis inserere, propagare, & per vigilias, ac quosuis
 alios labores, quos in condendo edito iam & præsentī hoc opere pertuli, tuam
 iustitiam leniri, & delictorum meorum supplicium condonari, meq; tibi gratū
 reddi. Quod vt peto fieri, per tuam benignitatem concede, Qui in seculorum se-
 cula cum Patre & Spiritu sancto regnas. Amen.

❧ Carolo Magno, inuictissimi Philippi ❧
HISPANIARVM, ET ANGLIAE

Regis filio, Cometius Pereira suus obediens
subditus felicitatem.

U. N. nuper coram celsitudine tua, Serenissime Princeps, exemplo ostenderem, inuentum illud nostrum, quo fluminum, & fontium aqua, ad quantumuis distantia loca sine cuniculis, ac pontibus possit deduci, & si inter media montosa, & multo origine fluminis, aut fontis altiora, aut flumine, fontene ipso profundiora fuissent, firmum ac perpetuum esse. Memoror causam ascensus aquae illius Celsitudinem tuā à me petiisse: tibiq̃ amplissimo Principi respondiisse. Dilucide ipsam tibi posse me ostendere putare, si edoctus (hactenus enim per atatem non licuit) in physica facultate fuisses. Utq̃ inuestigare rerum causas, cum velles, posses, Celsitudinem tuam hortabar physica facultate incumberes, Quod euentuum naturalium inquisitio dulcissima, & honestissima sit, & quae perennem laudem Principes & quosuis alios assequi efficiat, & à mortalitate vindicare valeat. Cumq̃ libenter & aequo animo celsitudo tua illud accepisset, spem non exiguam sumpsi, non irrita cōsilia nostra apud te futura, maximè cum talē Praeceptorē adeptus sis, ut magno Alexandro, qui Aristotele magistrū habuit, fortunatior sis habendus: à quo quotidie doctus & institutus idē ut facias admoneris. Mihiq̃, praeerea persuasi coacturum te, ut praesens hoc opus humano generi adeo proficiū totius orbis medici cōplectantur (consciū enim sum te vniuerso orbi imperaturum) simulq̃ iussurum, ut in medendo nostras methodos exequantur. Tuam ergo Celsitudinem obsecro ne me insolentem, & superbum putes, cum talia te facturum sperem, q̃ examini doctissimorum in physica & medica facultate virorum, librum hunc, me praesente, subiici iubeas. Spero enim cum aliquos peritissimos medicos curam tuā valetudinis habentes, atq̃ Hispania physica, medica, ac theologiae facultatis professores ad hunc examinandum in vnum conuenire praeceperis, vera nostra dogmata esse veritate ipsa compulsos affirmaturos.

Vale.

Ad Lectorem.

T S I intelligam, candide lector, quæ ardua ac difficilia sint, quæ molior, & intrepide aggredior, non tantum condendo opera, in quibus Aristotelis, & Galeni adeo probatorum a tot seculis authorum decreta refringuntur, cōfutantur, ac dedocentur: verum contemnendo, & post habēdo doctrinas quæ nunc sunt in precio, & quarum præcipua in curam omnes, qui nunc discunt, habent, ut eas, quæ veræ sunt scientiæ, legentium lucubrationes nostras mentibus inferam: non tamen ob has difficultates moror, tardor, aut ab inceptis desisto. Sū enim adeo captus effræno quodā amore docēdæ veritatis, & huius superstitionis extirpandæ ab vniuersæ Europæ scholis, iam annos ferme retro quinquaginta in professores scientiarum subrepentis, & iam nunc publice grassantis, ut de me vere dici illud Ovidianum valeat. Nec capiunt inclusas pectora flammæ. Neque est cur quis hos nostros conatus miretur, maxime hunc, de quo postremo agebam, quin potius maiore admiratione digni sunt illi, qui profitentes ut voce inquirunt dialecticam, Physicam, & Theologicā, & me dicam facultatem harum, quarum se professores esse falso affirmant, curam nullam habent, ut tantum voculæ cuiusdam Latinæ, Græcæ, aut Hebraicæ significatum, originem, accentū, orthographiam ad vnguem calleant: idque præcipue sit eis cordi, ut loquendo, scribendo, orando summam laudem quod latinissimæ, græcissimæ, aut hebraicissimæ sint, obtineant, aliis iam Chaldæissimos & Arabicissimos esse insuadentibus: scientias, quas dixi, nec labiis degustando, quasi futuri sint ipsi, aliquorum, qui orbem peragraturi sunt, & in relatas barbaras gentes transgressuri interpretes, & quod Hispanè dicitur, Farautes. Porro Erasmus ille horum sectæ primus ac maximus hæresarcha, qui ut infelix ingenium ad callendas speculatiuas facultates fortitus est, sic augustum ad humanitatis professions, quia immodice incumbentes medicos & theologos illius temporis sophismatis, & calculationibus inuenit, libros complures satis elegantes, ac cachinnis plenos, innumeras inuectiuas in sophismatum & calculationum doctores, includentes composuit, ac per orbem dispersit, quibus innumeros suæ fortis homines, rari enim sunt, qui ardua, ac insulsa logices & speculatiuæ physices callere possint, ad humanarum doctrinarum lectionem, non dissimili Mahumetæ, & lutheri astu allexit, & haud inuitos traxit. Inter enim selectissimam adhuc iuuentutē pauci reperiri queunt, quibus si vita deset, & amœnitate plena, simulque laboriosa, ac ærumnis scatens coram præsentetur, non præferant desidiosam laboriosæ: præsertim si persuasum habeant, labores infrugiferos, ac cassos esse. Et cum Orator adeo illustris Erasmus fuerit, ut nullis ferme præteriti seculi se cedere citra insolentiam dicere possit, innumera proba iaciendo in eos, qui operam dabant speculatiuis facultatibus, theologis consulebat Chrysostomum, Cyrillum, Hieronymum, innumerisque alios sacros doctores legerent, & Thomas, Scotos, Olzanes, Capreolos, Durandos, Gregorios Ariminenses, ac Gandavios, et cæteram scholasticorum doctorum classē contemnerent, innixe asseuerans parum conducere ad Christianam pietatem scire, quid relationes, prioritates, essentia, quidditates, inceptions, desitiones, ac alia innumera sint: inscius quod cum hæc non nisi magno cum labore, & frequēti meditatione ab intellectu cōcipiantur, agilis, acris, & illustris tam ad faciliora quam difficiliora callendum mens ipsa reddatur: non aliter eidem per illorum cognitionem contingendo, quam corpori assuefacto cum ferreis compedibus salere, currere, & ambulare, quod sine relato impedimento recensita munia agilis euadens exercet promptissime. Vocabatque speculationem sophisticam artem, & humanitatem, quam ipse suadebat, bonas literas nominabat: cum potius meras literas vacaturus illam erat. Nam libri illius ansam complurimis exhibuerunt, ut sacrarum scripturarum contextus per ipsos conspurcarentur, ac defædarentur, puris literis tantū animaduersis, quod defecerit iis acris illa ingenii, vsu speculationis obtenta vis, quæ ardua quæque æquare, & exponere valet. Alioque prætextu dialecticam, & physicam in totum extinxit, obiciendo nonnullis expositoribus magistri Sententiarum nihil ipsos decreta illius explicare curasse, sed quod absoluendo negotium de infinito, de compatibilitate primarū qualitatum, de propositione per se nota, de subiecto & passionē, & infinitis aliis rebus ad prædictas facultates attinentibus, tempus, & chartas consumpserint: vitio relatis scriptoribus dando, quod cum transactis prioribus annis, in quibus artibus & physicæ incumbere erant soliti, nullam de illis in sequentibus scientiis curam essent habituri, nisi cum vi compulsi aliquis locus id posceret, agentes de re theologia, dialectica & physica

Ad Lectorem.

ficas quæstiones perpetuo tractassent, & de theologico negotio quasi obiter verbum vnū & insullum scripissent: vt verius cōmentationes recensitæ dici valerent summulæ, aut phyci, q̄ theologi codices, potiusq; illarū scriptores summulistæ, aut philosophi, q̄ theologi. Quod & si satis callide & vere assertum ab eo sit, esto q̄ in nonnullos scriptores cōuitia illa iacta quæ drarint, non tamen sinemagno dispēdio, ac iactura Christianæ pietatis cautio adimpleta est. Nam modum nullum seruando in cauendis scopulis præuifis, illud logicum & phycū, quod transferre tantum in natium solum debuissent, vbi quantumuis sursum æditum, aut deorsum radicibus iactis latum, nocere minime valeret, penitus euulserūt, & igni absumendū dederūt. Theologiam, & medicam scientias, ac nonnullam partem iuris Cæsarei, in grammarum peritiā conuertentes, vitareq; conantes, ne Theologi, & Medici, Logici, aut Phyci tantum vere dicerentur, relatos duntaxat grammatistas posse vocari fecerūt. Et quod lugubre, & nefandum est, mille hæresibus formosam Christianorum religionem deformauerunt, q̄ sensus decentes piarum literarum hebetibus & minime limatis ac parum exacutis per artes & philosophiam ingenii callere non valuerunt, literæ occidenti precise incumbentes. Porro iis, qui adeo petulanter aggredi sacras literas audent, vt solum grammatistas esse, latinitatis aut græcæ nicæ linguæ ad earundem verum sensum rimandum sufficere existiment, par error subsequi solet illi, in quem cerdones, & mechanicarum artium artifices incidunt, cum bibliæ, aut Pauli epistolæ libros in natiam suam linguam versos, legunt, & explicare conantur. Neq; immérito vtrosq; similiter peccare asserimus, siquidem linguarum periti nihilo cultiora ingenia, q̄ artifices habent. Ad linguas enim addiscendum, sola memoria vtimur, ad sciencias ingenio. Præterea ii bilingues & trilingues intotum inſitoribus illis similes fiunt, qui e patria profecti, in alienum sibi orbem migrant, vt merces ignotas ad suos deferāt, quarum asportatio, tam sibi, q̄ suis emolumento sit futura: portuq; , quem petebant, potientes, emere merces negligunt, quo commodius illorum exterorum linguam calleant, atq; in patriam numis & mercibus petitis vacui, & omnibus deinceps in fabulam expositi, insani alacres redeunt, sibi tantū placentes, q̄ ex suis laboribus fructum adeo pretiosum excerpserint, externæ videlicet nationis linguæ significata calluisse. Certe si vnus hominis uita sufficeret ad vniuersas linguas aut saltem ad Latinam & Græcam exacte callendum, & ad dialēticam, & Phycam, & Theologiam, seu Medicinam probe intelligendum, vitio ego non darē scholaribus obnixè procurare latinissimos, & Græcissimos fieri: verū cum vita adeo brevis sit, Theologos, & Medicos, illis scientiis magno conatu incūbant, hortor, sine quibus vere Theologi & medici esse, nulli valent: iis enim impetratis, satis periti in linguis sine magistro esse possūt. Quod in eisdē quantumuis peritioribus contingere, si artes callere curent, nō potest, Nempe qui nostris cōsiliis paruerit, infestissimos scopulos hæresum nunc collidentū vitare, facillime valebit. Nō q̄ me lateat etiam in hac nostra tempestate quosdam satis logicos & phycos peruersarū mētium & morum, cupidos, vt reor, facultatum, seu humanæ gloriæ, in hæresim incidisse, sed neq; vna hirundo facit ver. Sat fuerit, vt obiectio hæc diluatur, q̄ ab hinc quadraginta annis cū Parisiis & Louanii artes & phycæ honore vigeant, nunquam Lutherū ausum fuisse, ad Parisienses & Louanienſes literatos suam causam definiendam deferri: qui si nunc vixisset, prohi dolor, fortasse id, quod tunc metuebat, iam nunc summis præcibus posceret. Nec mirum, q̄ artes, quas immanis bestia illa verebatur, explosas esse nouisset: & disciplinas, quas amabat, & quibus, & si inepte, innitebatur, in pretio habitas videret. Certe si ego tantus apud Christianos Principes forem, vt meis consiliis de hoc negotio acquiescerent, nemo in theologica & medica facultatibus laurea potiretur, q̄ qui per annorum duorum spatium summulis insudasset, & per tot Phycæ, Logicæq; per vnum. Neq; a latinitate in has, & ab harum quauis in alias transitus concedendus esset, nisi per doctissimos quosq; huic negotio ab vniuersitati bus selectos & solutos permissus scholaribus fuisset. Cauendum enim quammaxime existimo ne cui permittendus est transitus, symbolum aliquod iure teneatur ipse soluere copiam faciēti, Ob enim hos numulos capeffendos multis indoctis licet per præfectos relatorum munerū, quod illis indubie alias denegaretur. Nullusq; ob scripta stomachetur, meq; cōuitiis infestetur: suspicans mihi quantūuis barbaro, & parū in linguis exercitato, displicere elegantē phrasin, & orationem currentem, indeq; inuectum in linguarum peritos fuisse. Nam ego peritiā hanc, quammaxime laudo, & ab eadem emanasse innumera bona tam in re theologica & me-

Ad Lectorem.

dica, q̄ in aliis facultatibus, non inficior. Id ego dumtaxat vitupero nimirum, opinari, multos hanc tantum sufficere, ad theologiam, & medicinam, & iura exacte sciendum, cum ii quibus mens aliqua inest, minime ignorent, ipsam tantum docere, quæ scripturarum simplicia significata sint, cum lector poscat, multiplicem sensum scripturæ callere. Si enim Erasmus, & quotquot eum sunt post sequuti, hortarentur prudenter, ne peritiam in linguis despicerent, sed cauissent, a barbarie abhorrent, qui literis incumbunt, q̄ sæpe accadat, minimam ignorantiam significati vocis vnus in errores perfidos legentem protrudisse, & scientias necessarias ad alias capiendas non explosissent, ac exhibissent, sed vt doctus ille vir Hermolaus barbarus opere monstrassent, peritiam linguarum impedimento non esse scientiis posteris, ego in hos non essem inuectus. Quod autem id non fecerunt, ne rudi, aut ignauæ iuuentuti scripta horum imponant, per præsentem epistolam illis caui: palam & ingenue confitendo innumera bona ab eruditione Erasmi in orbem emanasse, dum tamen non negem tot, ac maiora mala ob causam superius scriptam prouenisse: cum de eo merito dici possit, quod de Alcibiade illo duce Atheniensium biforem scilicet fuisse. Sat hæc esse puto, vt omnes, qui sibi persuaferant, neq; latum vnguem discendi oportere in addiscendis disciplinis ab Erasmi instituto, respiciant. Qui enim nostris suasionibus experrectus non fuerit, lethargo oppressum crediderim. Iis ergo relictis, ad excusandum illud in exordio orationis, vt vitium obiectum mihi, q̄ dedocere Aristotelis & Galeni placita sim ausus, accedo. Neq; multis, sed vnico verbo me nõ culpa, sed laude dignum, ob conatum adeo insignem non insolenter, sed prudenter ausum decerno. Etenim si ego temere & inconsulte tantum facinus aggredi auderem, cuius supplicio me exponerem. Verum cum nihil horum authorum carpsim, quod in solubilibus rationibus mendatum esse non ostenderim, vt qui nostras lucubrationes exacte callent, intelligunt deliri tantum & infantes vitio dare poterunt adeo vtile mundo opus, & laborem, Porro prædecessores nostri, & qui adhuc nostra tempestate literas phycas & medicas addiscebāt, vel docebant, nihil aliud curabant, q̄ totis viribus conari, cōtextum Aristotelis, Auerrois, & Galeni callere, horumq; decreta vt Delphici Apollinis responsa obseruare, & exequi, impium putantes quibusuis placitis ipsorum non assentiri, etiam si viderint ipsos petulanter mentitos fuisse, friuolisq; argumentationibus: nonnulla placita sua fulsisse, quasi relatorum authorum scripta incantationis vim in legentes ea habuissent. Quæ & si innumeros vsq; ad hæc nostra tempora fascinauerint, iam per me incantamenti vi dissoluta, aditus carpendi omnibus concessus est, qui pariter vt nos, inquirere veritatem insudauerint. Neq; velle vllum putare verbis his iuuenibus quantumvis sibi doctis, & blatoratoribus senibus per me licere Galenum, & Aristotelem, ac alios graues authores statim reprehendere, vt offendāt in suis libris aliquid, quod minus ipsis quadret: cum multa, quæ prima fronte indocte scripta videntur, altius & assidue, & temporis transcurso examinata, vera esse noscantur. Illis enim tantum relatum facultatem concedo, qui quadragesimum attigerint annum, semper literis sine intermissione incubendo. Neq; prohibeo ante recēsitum tempus, quæ velint, aduersus prædictos authores meditentur: ac cum doctissimis amicis, & magistris, & euentibus conferant: & si amici & magistri defendere increpatorum authorum placita non valuerint, & euentibus contraria decreta non fuerint, iam tunc periculo vsq; ad quadragesimum præscriptum a me annū de dubiis, vt dixi, facto, in lucem edere licebit: sibi suadendo, qui id molitur, mille indoctorum calumniis & probriis exponi, quæ tñ miti, et generoso animo tolerare, debet, q̄ tantæ molis sit errorē a multis annis mentibus professorum scientiarum insidentem euellere, vt Romanam condere gentem. Vt enim populus ille initia exigua habēs, tractu temporis innumeris difficultatibus superatis, in ciuitatem dominā mundi euasit: sic vera dogmata ab ignaris, vel inuidis vndiq; dilacerata, a mortalitate per doctos vindicantur. Quod euenturum nostris lucubrationibus, concedente saluatore I E S V, spero. Vale placide Lector.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

IN NOMINE DOMI- ni Iesu Christi.

Operis Prohemium:

Non leui angustia cruciabar to-
to eo tempore, quo opus presens & alia post excudenda
iam dudum mente concepta in lucem edere distuli.
Neque immerito, quòd sapius mecum ipse meditabar,
si quæ à nobis referenda sunt, adeò hominum salutì cò-
ducant, ut nulla plus, eorundemq; ignorantia nullies immaturè infan-
tiam, & iuventutem, ceterasq; hominum ætates deleri fuerit, ac sit oc-
casio, quì fieri poterit, quin differre promulgari adeò præclaras verita-
tes, cum tacentis labe, ac ignominia fiat? Quòd ut vitem, generiq; huma-
no (quo ad possim) opem feram, omnia, quæ à medicis sine controuer-
sia recepta sunt, & aliter secundum meam sententiam habent, in hoc &
sequentibus voluminibus congeram. Exordio sumpto ab vniuersaliori
morbo, & totum hominem occupante, à febre scilicet: cuius essentiam
causas, ac species esse vsque in hac tempora ignotas, ni fallor, dilucidè
monstrabo: Galenumq; non dolo, sed ignorantia excæcatū potissimū,
suis de hac re scriptis medicis posteris imposuisse euidenter docebo. In
primis præcipua, quæ de essentia, causis, & differentia febrium scripta
sint à senioribus & potioribus medicis, in compendium quoddam redi-
gendo. Dein in quo ab eisdem deficiamus, ostendendo. Et quòd Gale-
nus inter omnes fusius de re hac scripsit, cui plurimū huius tempesta-
tis medici fidunt, ideo eiusdem decreta euidentiora ante omnia pro-
ponentur.

A

Caput primum, in quo antiquorum

Medicorum decreta de febris essentia exarantur.

I N T Q V E

potissimæ Galeni sententiæ, quæ febris essentiam explicant, illæ. Prima, quam in lib. 5.

Methodi medendi. cap. 1. legitur, scilicet. ✱ Febris dicitur, cum adeo immodicè auctus calor est, ut hominem offendat. ✱ Altera verò, quæ in libello introductionum medicinalium Galeno ascripto refertur. ✱ Febris igitur est natiui caloris in ardentiorē conuersio, eo quod intro auersus perspirare prohibeatur. ✱ Alia in primo de differentiis febrium libro parum post principium.

✱ Siquidem febris substantia in eo qui præter naturam calore consistit. ✱ Alia in cōmento aphorismi decimisexti primæ particulæ. ✱ Febris calida & sicca passio est. est enim cōuersio natiuæ caliditatis ad igneam. ✱ Reliqua secundo Methodi medendi libro. cap. ultimo. ✱ Calor, simplicis rei nomen est, præterea actionis læsio simplex quædam res est. at tantus calor quantus iam actioni officiat, non etiā simplex res est. quod si etiam totum vexet corpus, multo profecto minus iā simplex est. Ergo quo minus multis utatur homines, ad compendium alioquin natura procliues, eiusmodi calorē febrem vocat. Quippe expeditius, dictu est febricitare Dionē, quàm tantum in toto corpore caloris habere, ut multas functiones corrumpat. ✱ En potiora, ut dixi, Galeni decreta, quibus essentiam febris

exprimit. Hippocratis ergo sententiæ de hocce negotio referantur.

Senex Hippo. cum de febribus loquitur, potius causas, aut modos earum exprimit, quàm essentiam declaret. Nam sententia illa, quæ in libro. 4. de victus ratione in morbis acutis legitur, ad febriū causas attinet. Series literæ est. ✱ Febris autem ardens fit, quum resiccata venulæ, hora æstiuā acres ac biliosos serosos humores in seipsas attraxerint, &c. ✱ Ac illa, quæ in lib. de locis in homine refertur, ad idē quod præcedens, spectat. ✱ Febres porro propterea fiunt, cum corpore super inflammato carnes intumuerint, & pituita, ac bilis cōclusa quieuerint. Et neque refrigeretur quicquā, neque exeat, neque moueatur, neque aliud quid subeat, &c. ✱ Sicubi enim essentia febris exprimere videtur Hippo. in libro. 3. de morbis vulgaribus commento primo. eam explicat, ubi ignem nominat febrem, cum dicit. ✱ Hermocrates qui ad nouum murū habitabat, igni est correptus, &c. ✱ Et eodem libro infra scribens. ✱ Qui in Dealcis decumbebat homo diu capitis cōfluctabatur grauitate, ac dextrum tempus dolebat, ex occasione igne est correptus, &c. ✱ In quibus duobus locis, ac in multis aliis febrem validā ignem Hippoc. dicit, ut mitem in calescentiam nominat. ut constat ex commento Galeni super prima sententiā ex his duabus à me adductis de morbis vulgaribus lib. 3. Sed nomenclatura illa improprie de febre dicitur, cum ipsa

Sententiā Hippocratis de febribus,

ipsa

ipsa accidens sit, ignis autem substantia.

Decretum
Platonis de
febris.

¶ Platonis decretum non multū ante Timaei finem post Hippocratem de febrium essentia ducere etiā ad eam esse existimo, quod in hūc modum habet. ✽ Quando igitur corpus humanum ignis potissimum excessu languet, continua febre laborat, quando vero aëris, quotidiana, aquae tertia, propterea quod aqua segnior est quam ignis & aër. Terra demum excessu quartana, terra siquidem omnium tardissima, quarto gradu cum sit, tēporis circuitu quarto feruet deferuetque. Hinc quartanas inuehit febres, quae vix seroque sanantur. Atque hoc quidem pacto corporis morbi contingunt. ✽ In quibus verbis non tantum febris quidditas exprimitur, sed & causa ac differentiae eiusdem quamquam falso explicantur.

Cornelius
cel
sus nihil de fe
brium essen
tia tradidit.

¶ Cornelii Celsi sententiam non transcribo, quod ipse definire morborum essentias despiciat, medelae eorundem tantum intentus.

Pauli senten
tia de febrib.

¶ Pauli quoque decretum sub silentio praetereundū decerno, quod etiam pauca verba, quae essentiam febris monstrēt, scripsit. Nisi enim illud capitis. 28. libri. 2. scilicet.

✽ Continuarum febrium, Synochos Graeci appellāt, origo ex sanguine est, nunc efferuescente, nunc putrefacto, propter obstructionem. ✽ Verbum nullum aliud reperitur, quod huic rei quicquid conducatur.

Sententia A
etii de febrib.

¶ Aëtius sermone primo Tetra-bibli. 2. febriū. sic definit. ✽ Febris est calor praeter naturam, cordis & arteriarum, vitalem firmitatem laedens, ex profundo emergēs, & acris ac mordax ad tactum alla-

bens, praesertim circa thoracem, & ubi arteriae magnae sitae sunt. Verum ad talem calorem inaequalitas quaedam & inordinatus motus pulsibus accedit iuxta ipsam febris speciem. ✽ Haec sunt potissimae sententiae ex Graecis authoribus, Arabum ergo sententias transcribamus, ut promissa non transgrediamur.

¶ Sitque prima, quam Abymeron Abynzohar in exordio tertii libri scripsit, quae in hunc modum habet. ✽ Dixit seruus Abenzoar, quod consuetudo est medicorum nominare unumquemque calorem exeuntem a corpore praeter naturam, febrem.

Abynzohar
is decretum
de febribus.

¶ Rasis trigessimis continet nullam ex mente propria febris definitionem scripsit. Et in decimo ad Almanforem ac in diuisionum libro febriū in genere non definiuit, ideo eundem transgredimur.

Rasis decre
tum de febr.

¶ Auicena autē sen prima quartum in exordio sic febris quidditatem exprimit. ✽ Febris est calor extraneus accensus in corde, & procedens ab eo mediantibus spiritu & sanguine per arterias & venas in totum corpus, & inflammatur in eo inflammatione, quae nocet operationibus naturalibus, non sicut caliditas irae & laboris cum non ultimatur, & impedit operationem, ita ut non retineatur.

Auicena de
finitio febr.

¶ Auerrois autem tertio colligit de febre scribens, dixit eam esse calorem compositum ex naturali & extraneo.

Auerrois sen
tentia de fe
bribus.

¶ Non plura de his agere videtur, ne ducendo authorum de hac re multiplices sententias, tempus in vanum consumamus. Quae n. exarata sunt, suscipiunt, ut quod primo explicare decerno, dilucide intelligatur.

Caput secundum.

In quo euidentissimis argumen-
tis probatur, calorem febrilem
non distingui à naturali calore
specie, sed tantum quòd inten-
sior sit, quàm foret, si occasio fe-
bris abesset.

L L V D autem,
in cuius explica-
tionem recensita
scripta sunt, est,
monstrare, An fe-
brilis calor à na-
turali distinguatur specie, an eadē
specie vterquē particeps sit, & solo
gradu differant. Si enim ex relatis
sententiis aliquas perpendimus, ma-
nifestè dicere videtur calorem na-
turalem specie à febrili non tantū
differre, sed sibi contrarium esse:
cum operationibus naturalibus à
natiuo calore ortum ducentibus
sit impedimento febrilis calor. Ve-
rū si alias ad vnguem examina-
mus, oppositum easdem testari pa-
lām erit. Nequē in casum hoc pri-
mitus discutimus, quim quia non
parum conducit ad dilucidē osten-
dendum febrem non esse calorem
in spiritibus à diuersis causis accē-
sum, nequē è putredine humorum
ortum ducentem: neque etiā in
substantia membrorum infixum,
vt à temporibus Galeni vsque in
hanc nostram tempestatem est o-
pinatū, sed quid diuersum ab his
vt postea docebimus.

¶ Siquidem quæ de diuersitate
specifica inter natium calorem
& febrilem scripta sunt omnia re-
censerē, decretaquē de hac re Mar-
filii, Gentilis, Vgonis, Iacobi, cate-
rorumquē neotericorū essem tran-
scripturus, neminem quantumuis

patientissimum non afficiendum
tadio ex talium lectione sperare.
Solum ergo in summa quadā quæ
à relatis scripta sunt, proponam:
& postea quod verū est, validis ra-
tionibus ostendam.

¶ Fuit ex his Marfilius, qui cre-
didit, omnem febrilem calorem esse
simpliciter intensiorem, quàm si
causa febris abesset, & solus natura-
lis maneret. Hoc est dictū, quantū-
uis in aliquibus febribus remissior
multo caliditas, quàm tempore sa-
nitatis percipitur, si tūgitur febrile
tis caro, & anhelitus eiusdem per-
penditur. Hic tamē qualiscunquē
calor si febris causa abesset, remis-
sior multo foret: quia calor febrili-
s à prædicta causa pendens abes-
set, & solus naturalis maneret, ex
quibus ambobus totus calor homi-
nis febrientis resultabat. Iis nem-
pè verbis expressē author hic non
explicans potius naturalem calo-
rem differre specie à febrili, quàm
oppositum.

¶ Gentilis defulgineo opinatus
fuit, non tantum calorem natura-
lem differre specie à febrili, sed in
numeras calorum species esse. fore
enim calores diariarum, & putre-
dinales, & venenosos, & ethicarum
differentes genere confitetur. Ac
putredinales multas differētes spe-
cies habere, venenososquē totidē,
vel plures, aut pauciores. Differen-
tialquē has específicas esse quasdā
proprietates occultas calorum e-
xistimat, quas non differre à pro-
priis caloribus quorum sunt pro-
prietates, ipse credidit. Etiā inter
hos differētes specie calores actio-
nem, qua mutuò se corrumpunt,
versari testatur.

¶ Vgonis Senensis tertia senten-
tia fuit (quam innumeris ex iunio
ribus

Opinio Mar-
filii de febrili
calore.

Opinio Gene-
tilis de fulgi-
neo, de essentia
caloris natu-
ralis & fe-
brilis.

Opinio Vgo-
nis de essen-
tiis

ria caloris fe-
brilis.

ribus authoribus amulantur) febrilem scilicet calorem & naturalem facere vnū per aggregationē: vt duo gradus caloris geniti ab igne aliquo faciunt vnū per aggregationē cū duobus gradibus caloris genitis ab igne alio in idem numero passum. Inquit enim author ille, quod si caliditati naturali Petri, quæ, verbi gratia, foret quatuor graduum, adderentur duo caloris gradus à sole, vel à putrido humore in corpore incluso geniti, quod illi sex gradus, & eorum quilibet dicendus esset febrilis calor, eo quod operationibus naturalibus vniuersi, & eorū quilibet obsunt, ac quod iidem appellandi forent naturales ob id, quod natura eisdē operationes humanas quanquam vitiatas exequatur. Tandem author hic nullam specificam differentiam inter calores assignat, sed esse omnes eiusdem speciei testatur. Quod vltimum & si verum sit (cætera enim huius doctoris nunc non examinamus) quia tamen in ualidis rationibus ab eodem suisque partibus fauentibus sit fulcitur, pellucidis argumentis ostendere cogor, quod scilicet eiusdem speciei non tantum calor febrilis & naturalis sint, sed quotquot à natura geniti fuerint actuales calores specie non differant.

Caput tertium. In

quo id quod in antecedente probandum promittitur dilucide ostenditur.

VO D vt clare intelligatur, probationesque nostræ super veris hypothefibus in-
nitantur, voces a

liquas ex adductis explicabo, & fundamenta nonnulla proponam.

Primum ergo scire expedit, Gentile vocasse, vt ex lectione eiusdem elici potest, calorem naturalē quorumuis animalium calorem, dum non viuentium caliditati conferatur: eorum autem, quæ non viuūt, vt ignis et aëris calores non naturales dici. Sed neque omnium viuentium calores esse eiusdem speciei autumat. Nam aliorum animalium ab homine præter naturales esse dixit, dum homini conferuntur.

Et neque omnes humanos calores esse eiusdem speciei credit: sed inter se specie differre caliditatem pituitosi hominis à calore biliosi, & sanguinei, & melancholici. Et cæterorum hominum calores diuersarum temperaturarum finilem normam seruare contendit.

¶ Secundo sciendum calorem etiam aliter distingui in actuale seu formale, & potentiale seu virtuale, vt vocibus horum authorum vtar. Nominat quippe actuale calorem illum, cui vt membrum vim tangendi habens appropinquat, ipse statim percipitur, vt ignis, aut aëris calidi, aut animalium actu calidorum calor. Potestate verò eum esse referūt, qui prima inuafione calefaciēdo non afficit, sed si ab homine deglutitur, post moram se calefieri percipit, aut si in modum emplastri, vel aliter, extrinsecus admouetur, caloris actualis opus exercet. Sic enim melius explicari calorem potest, quàm vt à Galeno prope principium terti de temperamentis, sit explicitus, existimo. Quod in suo loco disseram.

¶ Ex fundamentis primum sit tatum iudicem præcipuum quali-

A 3 tatum

2. Suppositio

Primum fundamētum.

tatum primarum esse, atque quòd huic quam maximè fides sit adhibenda circa dignotionem harum qualitatatum. vt Galenus lib. 2. de temperamentis dixit, cum refert.

✠ Porro eorum quæ actu calida, frigida, humida, siccaue sunt, obuia promptaque omnibus cognitio est, vt pote quæ tactu discerni queant, qui scilicet & ignem ipsum calidum esse docuit, & glaciem frigidam. Quod si alia quapiã ratione notionem, agnitionemque calidi frigidique habent, dicant hanc nobis inauditam enim sapietiam promittunt: imò si verum fateri licebit, stuporem potius, si rerum sensibilibus alium quempiam habere se iudicem meliorem putant, quam ipse sit sensus. Atqui si eorum, quæ actu calida sunt, alius esse iudex quam tactus nullus potest, &c. ✠ Quod etiam post quatuor columnas in eodem libro iterum confirmat, dicens. ✠ Ergo calidi frigidique corporis solus tactus est iudex. ✠

2. Hypothesis.

✠ Secunda hypothesis sit, adeò ingentem vim ad dignotionem veritatis experimenta habere, vt teneamur cum ratio appareret experimèto aduersatur, plus fidere experimèto, quam rationi: cogamurque potiore ratione, quam fuerit prior inquirere. Quod Galenus lib. 3. de locis affectis in hunc modum referebat. ✠ Nunquid manifestè deprehenditur falsà illorum arrogàtia, qui dogmatici vocantur? ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atque vtraque fortis? Si enim vsque adeò vtile est experimentum, vt non solum citra rationem inueniat remedia, verum etiam coarguat rationem tanquam apertè falsam, tantum abest, vt ra-

tio dogmaticis medicis sit vsui, vt etiam nocere videatur. ✠

✠ Tertiò præsciendū nos nō discipulare hic de calore prout corpus calidū in cōcreto perditione caloris significatur. In quo sēsū dicere solemus, infātes plus aut minus caloris quā iuuenes habere: sed de calore in abstracto, vt solum qualitas absoluta à substantia intelligatur, cum calor profertur.

3. Hypothesis.

✠ Quibus iactis fundamentis ad veram intelligentiam dicendorū, notandum, quod nos aliud non conamur rationibus adducendis probare, quā quod inter calorem actualem hominum & ceterorum animalium non sit possibile assignari specificam differentiam: nec inter relatos animalium calores & elementorum calidorum ullam quoque versari specificam differentiam. Tandem omnes actuales caliditates esse eiusdem speciei, numeroque tantum differre affirmamus. Secus eā, quæ potestate tales sunt.

Quid probare conetur autor?

✠ Primaque ratio, qua antecedens assertio roboratur hæc sit. Illi calores necessariò sunt futuri eiusdem speciei, qui si in idem subiectū inducuntur, se intendunt, ac augent: sed calor naturalis, & elementaris & putredinalis, & quicumque formales calores cum idem subiectum simul informant, se augent, & intendunt, ergo eiusdem speciei ii erunt. Consequentia est manifestè bona. Nam si signum vniuersale subiecto maioris, & minoris, ac conclusionis huius Syllogismi præponeretur in priori primæ figuræ modo appellato Barbara, consequentia euadet. Et maior per hoc probatur: quod quæcumque accidentia idem subiectum simul afficiūt, necessariò

Prima ratio. qua identitas specifica inter calores probatur.

cessario vno triū modorū se habere debēt: aut se intédedo, vel se corrupédō, vel impertinēter se habendo. Sed quæ per se, & nō per accidēs mutuò se corrupūt, cōtraria sunt, vt quæ impertinēter se habēt, impertinentia dicuntur: superest ergo quæ se intendunt, aut augent, vt calores efficiunt, cū simul in eodem passō inducūtur, eiusdem speciei dici, & esse, quod maior asserbat. Vniuersa, quæ recensui, ad probandum maioris veritatem, manifestē vera sunt: præterquàm illud, quod vt verum assumo, putā, nullos calores inductos simul in eodē passō se corrumpere. Nam aliquis fortasse credet inter calores esse pugnam, ac alterum alium corrumpere: seducti, quod videant flammam superiorem à supposita corrumpi, solaremque calorem extinguere lucernarum flammulas: & putredinales calores hominum vitales calores ad interitum perdere. Etiam arsenico, ac aliis medicamentis in gradu quarto calidis vim eandem esse.

Quædam
futilis obiectio
soluitur.

¶ Sed qui simili obiectione nostram assertionem veram non esse autumant, oscitāter legerunt quas prius iecimus hypothesēs. Tertiæ enim si meminissent, reperissent nos de corporibus calidis non loqui, sed de calore abstracto. Quis enim tam ignarus est, qui nesciat corpora calida posse se mutuò per accidens corrumpere, sæpe videndo flammam flammæ superpositam extinguī? Et verum etiam esse quod de sole & putridorum humorum calore obiicitur? Infimiores nempe flammæ nō aliter extinguūt eas, quæ sibi superastāt, quàm vi fumi à se sursum excreti. Quod ita esse, qui volet, experietur. Si

enim faciem aliquam incēderis, & aliam incensam siue maiorem siue minorem supra infimioris flammam perpendiculariter superposueris: etiam & si superior maior quàm infima flamma sit, statim extinguitur. At si non perpendiculariter superastet superior infimiori, sed ad latus aliquod declinet, taliter, vt à fumo reiecto ab infimiore flamma superior non tangatur, adeò viua flamma perseverat, vt infima. Sol tamen nō per relatum modum flāmarum paruarum extinctor est, (Nisi credideris etiam eleuando à terra vapores ipsos impellere sursum flammam, & à pabulo proprio seiungere vnde illa intereat) sed aliter. Solaris quippe lux, quæ vim producendi summū calorem in passum dispositum habet, adeò rarū efficit, aërem circumfūsum flammæ, & ab ipsa calefactum eundem attenuādo, vt flamma cādelæ minimè prohibita sursum petere præ mediocri densitate aëris, vt solita erat, sed inuitata sursum repere ob immodicam aëris raritatem à sepo, vel oleo, aut alio ex liquoribus fouentibus, celerius ac citius discedat, quàm solita erat, indeque accidat, vt cū non possit flamma antecedens aliam flammam ante discessum gignere, quia deficiat mora requisita ad actionem, lucernam extinguī: nam flamma sursum lata statim ab aëre victa in ipsum transit, liquorque deficiente inflammatore extinctus manet. Conducit quoque ad interitum flammæ disgregatio in eadē à sole facta. Namque cū ipsa mistū sit, vt in antecedente & priore opere nostro docuimus, præ nimia raritate corrumpitur: non enim est ignis syncerus poscens summam

raritatem, flamma: neque adeo rara, vt aër. Ostendit id verum esse. Quæ per aërem medium videbatur si loco aëris intercipitur flamma minus bene videri.

Quod nõ p-
prie putredi-
nalis calor na-
turalem cor-
rumpat, sed per
accidens.

¶ Putredinalis quoq; calor cum corrumpit natium calorem, non aliter, quàm per accidens id exequitur. Dicitur quippe putridus calor nõ abstracta ipsa qualitas: huic enim minimè conuenit putredinis affectus, cum passio misti putredo sit, vt Aristoteles. 4. meteorologia docet, sed vaporosa substantia à rebus putridis difflata exhalansq;: vt naturalis caliditas animalium sanguinè habentium minimè quoque accidens seiunctum à substantia hic intelligitur, sed spirituosum corpus: pro sui generatione poscens pro materia tenuissimam sanguinis synceri portionem: & pro efficiente cordis vitalem vim, aut vltra hanc animale, seu naturalem. Inter quæ duo corpora calida puta putredinalem & naturalem calores actio corruptiua dupliciter versari potest. Vno modo eo, quod spiritus humani suo calore celeriter in halitum dissoluendo humorem putridum, ex quo vapores infecti eleuatur, corruptionis putredinalis caloris causa dicantur, & sint. Vt eodem etiam multi ex vaporibus putridis sanguini syncero se miscendo, ineptum eundem reddunt essendi materia spirituum. Alio modo proprietatibus occultis, quæ distinctissimæ sunt à calore, & frigore, ceterisq; primis qualitatibus se mutuò corrumpendo: per quem quoq; modum arsenici calor interrimere dicitur. De quibus in opere nendum à nobis adiecto (si Deus concesserit) plenissimè disseremus.

Tandem calores abstracti, qui in presentiarum tractantur, tam spirituum, quàm humorum putridorum non ob id dicendi sunt diuersarum specierum, quod corpora, quibus in sunt, mutuò per accidens nonnunquam se corrumpant, quin eiusdem speciei, cum experiamur calores ipsos se intendere: quippe si putridi humoris calor intensior est, quàm naturalis, naturalem intensiorem reddit, vt manus applicata stercorebus putrescentibus testatur, ipsa enim calidior multo quàm, quæ nõ approximatur, percipitur. Vt quoq; cum putredo remissa est, spiritus nostri calidi putridum humorem in corpore existentem, ac vaporem ab eodem eleuatum calidiorem reddunt. Hæc nempè si perpendisset Gentilis, non adeo deceptus foret, vt specificam differentiam inter ea assignaret, inter quæ nulla nisi numerica versatur. Quippe crediderim ego ob relatum euentum corporum calidiorum se mutuò & per accidens corrumpentium præcipuè cõpulsu fuisse Gentilem assignare differentiam specificam inter calores ad pauca respiciendo, ac etiam fortassis propter Galeni sententiam prope finem primi. lib. de difficultate respiratiõis seductus, ibi enim retulit. ✕ Vbi vero calor præter naturam fuerit deperditus, parua quidem exspiratio longa vero ante ipsam cessatio contingit. Sæpe numero vero calor præter naturam actus est, calor vero secundum naturam in minutus est, atq; ita cessatio ante expirationem diutini temporis redditur. Altera verò ante inspirationem brevis. ✕ Et parum infra, ✕ Siquis verò adhuc hæret circa differentiam caliditatum hunc

hunc non est nunc tempestiuum de his edoceri. Quia non respexit quod non testatur Galenus inibi differre specie calores abstractos, sed corpora calida, ut nos supra explicueramus. Prædictis sufficenter soluta obiectione aduersorū, prosequamur alias adducere rationes, quibus præcipua assertio de identitate specifica inter calores omnes roboretur: dum primum euasione[m] quandam, quæ tribui posset illi rationi, quæ probabam, calores omnes se intendere, nullam esse ostendam.

Quædam fusi-
lis euasio in
crepatur.

¶ Dixisset fortassis aliquis, quod si calor putridi humoris, aut ignis siue aëris, vel lucis immodice nos calefacit, id eorum nullus efficiat, producendo calorem præter naturalem in nobis, qui nostro adiunctus, eundem intensiorem reddat. Sed aliter discutiendo, scilicet, humores frigidos, & in vapores versus extra corpus extrahendo per hoc calidorum facultati cedendo, ut illa possint nos calefacere, ac quod inde suboriat[ur] intensa caliditas, originem ducens ab humoribus calidis corporis humani genita. Vel aliter humanum corpus calefieri ex relatorum actione fingi posset: quia, scilicet, calor ille extraneus corrumpat frigiditatem, quæ simul compatitur cum hominis calore, summa latitudine semper impleta ex utrisque contrariis, ut vera opinio testatur: quæ frigiditate abiecta, naturalis calor insurgat producere tantum gradum caloris naturalis, quantus frigiditatis est ablat[us].

¶ Sed horum nullum sic accidere possibile est. Primum enim per hoc ostenditur vanum esse, quod querere licet ab aduerso, an hu-

mores frigidi, quos contendit resolui à calore igneo, aut solari, siue putridi humoris calore antequam in eisdem agat forinsecus calor, sint actu calore naturali calidi in corpore sano, præsertim illi, qui in thorace, & vasis illis magnis dorsi continentur, aut non? Si secundum cõteatur pertinax aduersus, in numeris Galeni, & aliorum authorum sententiis, confutari poterit, & experimento quàm maxime. Sanguis nempe, qui è vasis illis ruptis defluit, actu calidus percipitur, cum tamen admistam pituitam, & bilem atram secum ferat, ut Galenus libro secundo de elementis dicebat, Cum vero hic sanguis participet & pituitam, & geminabilem, Et parum infra. Vnum quodam enim videtur lac. Sicuti & sanguis. Docet autem ratio, quod non sit vnum. Et in aliis plurimis locis, eandem protulisse sententiam scimus. Vbi fatendum necessario est, humores illos frigidos calorem actualē habere. Quo habito, cum ultra illum calorem alio etiam afficiantur humores prædicti, puta ignis, aut solis caloribus (nisi enim ii immodice inducerentur in humores frigidos, non possent ipsi attenuari, discutique) super est, quod ex ipsis caloribus iunctis in eodem subiecto, calor naturalis & præter naturam necessario maior, intensiorque resultet: quod (ut parū ante docuimus) vitare aduersus cupiebat.

Item euentus docent, carnem nostram, quæ naturali calore calida est, ab igne aduri, cremarique: quod nullo relatorum modorum fieri poterat. Nam si per absentiam frigidorum humorum calor hominis adeo auctus esset, ut adureret, vi calidorum

lidiorum suorum in corpore manentium, istio maxima in alto corporis, ubi humores illi continebatur, sentiēda esset, et in extremis partibus minor multo, aut fortassis nulla. Sed oppositū accidit, cum corpus humanum ab igne, vel sole crematur, cutis enim nigra vsq; redditur, alto corporis saepe parū a naturali temperie distante.

¶ Minimē quoque per intensiōnem factam a nativo calore, corrupta frigiditate ab igne, vel sole: caro humana, aut quāpiam alia hominis pars comburi posset. Quia si fieret, sequeretur calorem naturalem gignere prater naturalem, & sic sui contrarium. Consequentia est nota, quia ex confessis ab aduersis calor naturalis carnis, quæ incenditur per præsentiā ignis, igneus sit reddactus, quia calor ignis corruerit frigiditatem carnis & nativus calor carnis statim summum illum gradum caloris produxerit, quo caro cremata est. Sed calor tantus ut qui cremare sufficit praternaturalis ab aduerso non minatur, ergo illatum verū, quod impossibile est, indeq; antecedens ex quo sequitur. Euahōe ergo hac sufficienter improbata, secundam rationem in precipuum scopum prosequor.

2. Ratio.

¶ Si febriles calores & naturales specie differrent, ut Gentilis æmuli credidēre, sequeretur, quod diariæ febris calor ortum ducens ab immodico exercitio esset prater naturalis: sed hic non nisi ab homine sano & immodice tunc exercitato produceretur. (volo enim hominem sanum esse, qui exerceatur ut febre corripiatur) qui nō aliter febri corripī poterit, quā nativo calore praternaturalem gignē

te, quod impossibile est fieri, ut in antecedente ratione ostendimus, ergo antecedēs ex quo elicitur, falsum est. Porro si temperatum exercitium calorem naturalem auget, ut omnes medici testantur, & Galenus inde tuenda valetudine libror docet clarum erit ab eodem immodico exercitio fotore & augmentatore caloris naturalis febrilem gigni. Sed exercitium quod primō auxit calorem naturalem, non potest per intensiōnem variare naturam, & producere prater naturalem, restat ergo illum diariæ febris calorem, etiam naturalem esse, & tantum augmento siue intensiōne differre a naturali, quod probandum sumpseramus. Negleximus hic disceptare, per quē modum motus sit causa caloris, quod hac, & in numerā alia dubia huiusq; minus bene explanata sufficienter in opere phisico edendo discutientur.

3. Ratio.

¶ Item si adeo calores specie differunt, ut pituitosus calor a bilioso specie distet: & quolibet temperaturarum peculiarem calorem differentem specie ab altera habeat, sequetur, quod si rei vllæ calidiori pituitoso & bilioso uterque horū homo nunc ex illis admoūisset manum calidiorē iudicaturus foret rem illam biliosus, quā pituitosus, quod euentibus aduersatur. semper enim homo frigidior calidiorē putat rem tactam, quā eandem calidior tangens: dā utroq; calidior res tacta sit: eū totam illam distantiam, quæ est inter hominem frigidiorē, & rem, quæ tāgitur, percipiat homo frigidus quæ multo maior est, quā a calido homine sentitur. Consequentiam tamen bonam esse vel

se vel ex hoc ostenditur. Si calores hominum relatorum per cōfessa ab aduersis inter se specie differūt ac etiam à calore rei tacta, quam fingō esse lignum aliquod actu calidum: per maiorem latitudinem caloris contrarii calori ligni calidi distabit cholericus, phlegmatico calidior, quàm phlegmaticus. Sed maior latitudo qualitatis cōtrariæ est causa quòd edatur iudicium, quo res tacta calidior iudicatur, ergo intentum verum. Et cum hoc sit falsum, superest illud, vnde infertur, falsum etiam esse.

¶ Non enim euades vim argumenti, dicendo, quòd & si ligni ilius actu calidi calor differat specie à calore biliosi ac pituitosi, nō plus distet a bilioso, quàm à pituitoso. proteruius enim nō plus aduersari caliditatem vt octo frigiditati, vt vnum, quàm frigiditati vt octo, ac per hunc modum non magis contrariari calorem biliosi, vt sex (verbi gratia) calori ligni, qui sit (exempli causa) vt septem, quàm pituitosi, qui sit calidus vt tria. Quanquā enim ego verum esse fatear, quod testaris, non effugies alterius rationis vim, scilicet æqualiter calidū iudicandum lignum illud actu calidum à bilioso & pituitoso homine, quia æque vtriusq; calori aduersatur caliditas ligni ex assertis à te. cuius contrarium experimenta docent.

4. Ratio. ¶ Ultra etiam sequeretur, quòd si lapis, aut lignum, siue quauis res inanimata, quæ actu fuisset frigida calefieret à manu, vel pede, aut à quauis parte hominis temperati calore vt tria (exempli gratia) supra medium quod vocant ponderis, siue totius naturæ, quòd si posita res illa igni admoueretur, ab

eo potius esset in frigidanda, quàm vrenda. Consequentia probatur per cōfessa ab aduersis. Calor, quo res illa erat calida, naturalis dicebatur, productus à nativo calore hominis temperati: Sed hic, vt illi inquiunt, ab elementari sibi contrario corrupendus esset, & ad illius corruptionem res calefacta in frigidanda, ergo consequentia bona. Minimè enim verè diceretur, quòd ad inductionem caloris ignei non corrumpetur naturalis prius inductus, quanuis essent cōtrarii, sed quòd simul ambo manerēt in re calefacta. Primò, quòd hæc respōsio aduersatur Gentilis opinioni, testanti inter calores diuersarum specierū actionem corruptiuam versari. Secundò, quòd & si nos confiteamur qualitates cōtrarias simul cōpati in eodem subiecto summa latitudine ex vtriusq; impleta, non tamen posse naturaliter tolerari, credimus, & sufficiēter aliās ostendimus, quòd gradus vnus inducatur, quin cōtrariæ q̄lita q̄litis gradus alius corrūpat. Quod si accideret rei calidæ, de qua agimus, sequeretur ex actione ignis in illam, iam quòd frigida nō verteretur res illa, quòd nequaquam calidior sentienda foret per totū tempus, in quo calor nativus corrumpetur ab igneo calore, cuius oppositum euentus docet. Nam re quantunvis calidam reddictam per calorem humanū calidiorē sentimus statim vt eandē ingni admouemus. Tertiò, quia cōcesso illo impossibili, quòd qui soluit, fingit, supposita contrarietate inter calores (aliter enim non impossibile, sed verum est) ad huc vis argumenti euadi non potest. Nam ab illis duobus contrariis caloribus

loribui inductis in manum tangē-
tis rem calidam relatan, contra-
ria sensatio elicienda foret, dum
calores essent equipotens. Conse-
quentia est nota ex primo supposi-
to. Si enim tactus est praeipuus
& certus iudex ad dinoscendū pri-
mas qualitates, inter quas calor
potissima est, impossibile esset, dif-
ferre specie calores illos inductos
ab homine & igne in praedictam
rem calidam, & à tactu hominis
fani & decēter se habentis si aequi-
potens essent, non percipi, vt con-
trariae immutantes. dato enim op-
posito, alterum duorum necessa-
rio sequeretur, vel tactum non es-
se certum iudicem harum quali-
tatum, aut ad libitum assertā fuisse
cōtrarietatem inter illas calidi-
tates: & cum primum non sit di-
cendum, superest secundum vt ve-
rum affirmandum.

Quaedam fu-
tile obiectio
diluatur.

¶ Certē credere, haec non sequi,
quod videant calorem aequalem
frigiditati inductum in aqua affe-
cta quatuor caloris & quatuor fri-
giditatis gradibus sentiri ab homi-
nis tactu non sensata cōtraria im-
mutatione caloris & frigoris, ipsis
tamen inter se contrariis existen-
tibus, etiam futile est, nam ideo nō
dissoluitur argumenti nostri vis,
Iam enim quod per modum dictū
contrarietas relatorum calorum
à tactu percipi nō valeret, alio me-
dio percipienda esset, inducto sci-
licet calore ab homine tēperato
in lapidem vnum, et in alium con-
similem lapidem aequo calore ab
igne genito, & manibus duabus tā-
gendo vtrunq; lapidē: nam sic spe-
cie diffire illos calores sensatu-
rus erat homo tangens, & cognitu-
rus se contrariis qualitatibus affi-
ci. vt dignoscit duos alios lapides

quorū aliter esset frigidus, & alius
calidus manibus duabus tactos, cō-
trariis accidentibus esse affectos.

¶ Putare enim non adeo contra-
rios esse calores illos specie differē-
tes, vt frigiditas & calor contrariā-
tur: indeq; oriri lapidem frigidū
distingui per frigus, à lapide cali-
do, & non reliquos duos lapides ca-
lidos diuersis & contrariis calori-
bus, nihil proderit. Eo quod et si
confiteremur minus contrariari
calores, quam frigus calori, vt ad-
uersus vult, negari nō potest diuer-
so modo immutandum sensum à
calore nativo vnus lapidis, quā
ab igneo alterius, quod nulli con-
tingit. Nemo enim tactis, & nō vi-
sis praedictis duobus calidis lapidi-
bus distinguere valet inter vtros-
que calores, quo necessario cōpel-
lendus est propterius fateri illos
esse eiusdem speciei, quod si deuer-
sarum essent, solo tactu discernen-
da specifica differentia eorundem
foret.

Quaedam fu-
tilis respo-
sio increpatur.

¶ Non enim aliter scimus nos de-
cipi, cum aquam ex frigidissima
& calidissima mistam tangimus,
& iudicamus eam temperatam es-
se, quā inde quod notū nobis sit,
tunc primum cum ambae miscen-
tur, nō potuisse se mutuō reprimere,
& in temperiē reducere, sed par-
tes summē calidas prohibere sum-
mē frigiditas, ne suam summam fri-
giditatem in partem tangentē in-
ducant: & e cōtra summē frigiditas
cohibere ne summē calida illum
calorem etiam in manu, quae tan-
git, gignant, sed ambo, aut nullam
actionem in corpore exquisitē tē-
perato efficere, aut insensibilem
in distemperato. pro firmo haben-
tes, quod calor specie differat à fri-
giditate, quia seorsum aqua frigi-
da con-

da contrario modo calida immutabat. Eadem etiam methode decipi in iudicio colorum colli columbarum inferimus: quia quævis plumarum seorsum sumpta, multo aliter, quàm omnes, inmutet, semper distinctionem obiectorum ex sensu aucupando. Quam seruando normam: qui fatetur calorem naturalem à calore præternaturali differre specie, collecturus utrosque; erat, monstraturusque; calorem inductum in lapidem, vel aliam rem inanimatam ab aliqua hominis parte, sentiri contrario modo, quam par calor inductus in alio lapide ab igne vel sole, iudicem tactum huius distinctionis semper faciendo. Quod, ut dixi, nemo experitur, quin oppositum. Vnde specificè differre calores nisi, qui delirat, & sensum negat, asserturus non est.

Alia quæ loque
inrepatur re
sponso.

¶ Fortassis recurre ad tactus imbecillitatem nequeuntem inter præfacta distinctionem assignare. Ut enim accidit illis, qui cancellatis digitis spheram parvam tangunt, simplicè globum duplicè esse existimare: sic decipi tangentes calores relatos, dices, non decernendo contraria esse illa, quæ mutuò aduersantur. Si enim ex hoc, quod præfactum symptoma accidit, indebitè configuratis nervis sensitivis, inferis sensationem quoque alteram, qua calores duorum lapidum percipiuntur, etiam vitiatam esse, dabis modum dicendi nullam fidem tactui adhibendam, quod suppositioni aduersatur. Delirat quippe, qui confert sensationem factam à manu optimè disposita, & optimum situm possidente, sensationi factæ à manu, quæ ob vitiatum situm nervorum corruptum iudicium cogitur edere de re, quam tangit.

Alia euasio
inrepatur.

¶ His omnibus solutionibus futiles esse ostensis, fortè putabis deceptum

fuisse Gentilem, qui contrariari calores naturales caloribus contra naturam asseruit, quanquam specie differant, sed impertinenter se habere, indeque; provenire simul posse in eodem subiecto esse, non se mutuò corrumpendo. Nam neque; hoc verè credi potest. Primo, quod statim ratio relata insurgit aduersus sic opinantem. Tactus enim distincturus erat inter calores relatos impertinenter se habentes, & specie differentes, cuius contrarium euentus docet in lapidibus æquè calefactis à manu hominis temperati, & ab igne. Secundo, quod si id verum esset, cum homo ab igne adeò vritur, ut corporis humani partes in cineres vertatur, necessariò fatendum erat nativum calorem adhuc in cineribus manere. Consequentia est nota ex assertis ab aduerso. Si enim ad inductionem caloris ignei naturalis calor non corrumpitur: ergo igne adhuc in toto corpore flagrante ibi nativus calor esset permanens, quod falsum esse, quis ignorat?

¶ Quinto principaliter argumentor. Contrariis existentibus calore naturali & calore vocato contrario naturæ, necessariò fatendum esset, etiam frigiditates duas inveniendas esse, quæ duobus diversis specie caloribus aduersentur, & mutuò inter se etiam opponantur. Consequentia est nota ex hoc, quod si tantum unum vni opponitur, ut Aristoteles. 1. de calor. tex. col. 10. testatus est, unius speciei frigiditas duobus specie differentibus caloribus non valebit aduersari, sed alteram comitem & contrarietatem perficientem esset habitura.

¶ Item sequeretur ex aduersorum assertis, quod aquam æquè nobis tangentibus calidam essemus sensuri. Cuius oppositum testatus est Gale-

B nus

nus. 2. temperamentorum, cum dixit argumentum ad dinoscendum eucratam temperie per hoc, quod non afficeretur ab aqua admista ex equis portionibus aquæ feruentis & egele micis. Consequentia tamen per hoc probatur. Gentilis fatetur elementares calores corrumpere humanos: sed huius modi aqua, quam Galenus assumit in argumentum humanæ temperiei calore elementari est affecta, ergo ab hac naturalis calor tangētis corrumpendus esset: & cum tactus sit hominibus collatus ut percipiat ea, quæ primas eiusdem qualitates vitiant & corrumpunt, inde eliciendum necessario est, aquam illam sentiendam ab homine temperato fore, ut quæ vittiatu erat natium hominis calorem.

7. Ratio.

¶ Item aduersi compellendi sunt dicere nullum medicamentum temperatum inueniendum esse, quod Galeno aduersatur in tertio libro, de simplicium medicamentorum facultatibus. capite septimo. Et quinto eiusdem. capite. 5. Consequentia probatur. Si omnes calores, qui humani non sunt specie differunt ab humano, & mutuò se corrumpunt: ergo medicamento calor natium hominis calorem est dissipaturus, & hanc corruptionem homo est sensurus: sed hæc omnia aduersantur facultati medicinae temperatæ, ut eiusdem definitio ex citato loco educta docet, ergo illatum verum: & cum illud falsum sit, sequitur antecedens unde extractum fuit, falsum esse. Porro si Galeni verba ex tertio libro citato perpenduntur, facile intelligetur, eundem credidisse, à medicamento temperato hominem non esse afficiendum affectu aliquo cor-

ruptiuo. Verba enim eiusdem hæc, quæ sequuntur, sunt.

✕ Si quippiam est ex applicatis nobis seu corporibus seu mendicamentis, quod actu sic calidum sit, ut nos, aut ex contactu similiter calidum euadat, id ex media est temperie, cum nobis nimirum collatum: siquidē secundum se queat per exuperantiam dici calidum, velut & nos quoque. At si quid nondum adeo calidum est, ut nos neque admodum tale redditur, id temperie humana frigidus est, quantumcunque in eo caliditas exuperet. etenim admotum calorem, qui in nobis præerat, auferet, detrahetq;. ✕ Non deuiat eiusdem Galeni decretum ex. 5. libro adductum, à præfacta sententia, sic enim prope finem capitis quinti retulit. ✕ Veruntamen Cataplasma, quod ex farina triticea conficitur, in temperatis naturis prius mouens, nec quicquam naturalis partium humiditatis aufert, quod quidem relatu sit dignum: multoq; magis neque apponit: sicut nec calorem intendere potest, nec hebetare, sed tantum in substantia ipsa augere. Cæterum non idem est, qualitatem intendere, & augere substantiam. Sed hæc paulo post accuratius ostendam. At tamen id genus medicamenta humida calidaq; dicimus, non ceu calidiora humidioraq; quam nostra sit substantia, sed seu similem habentia nobis temperiem, quæ calida & humida est iuxta veterem sermonem, velut in libris de temperamentis ostendimus. Nec tamen sic aquam humidam aut galbanum calidum dicimus, sed illam tanquam quæ carnem nostrā riget, hoc tanquam quod calefaciat. ✕ Sufficiant hæc ad roborandum

randum, quòd ex Galeno, ac ex veris euentibus probandum sumpseramus, & si complura duci possint.

8. Ratio. Illatio quædam contra gentilis opinionem proponitur.

¶ Ultra etiam sequetur ex assertionem illa distinguente calores in diuersas species, quòd perquantulancunq; moram durasset manus hominis immissa in aqua calefacta ab igne, quæ per absentiam ignis incessanter in frigidaretur, quòd nunquam non afficeretur ab aqua calefacta, quanquam æqualem gradum caloris cum calore manus ipsa aqua necessario adipisceretur cum ex valde calida in frigidam transierit. Sed euentus docent oppositum, scilicet, quandoq; non affici manum ab aqua illa, putà cum æquo calore est affecta cum caliditate manus: ergo antecedens, ex quo sequitur, falsum est. Consequentia tamen prior probatur. Quia tunc cum æquo calore manus & aqua participassent, actio inter calores versaretur, quia alter naturalis, alius contrarius naturæ, quam pugnam tactus sensu rursus erat. Confimile argumentum adduci posset, ad ostendendū quòd calorem balnei, quem statim cum in solium descendimus, valde calidum percipimus, & postea cum per seueramus, si modicus est calor ille, non nos afficit, nec à nobis percipitur, esset incessanter percipiendus, quòd actio inter calorem præter naturalem aëris & aquæ balnei, & nostrum non cessasset, quæ pugna esset causa sensationis.

9. Ratio,

¶ Item sequeretur, aquas æque calidas non æqualiter afficere hominem. Nam si duæ aquæ calore vt duo alterentur, vna per immisionem manus cholerici in illam, alia per calefactionem ab igne vel sole factam, priorem cholerici

non perciperet, alteram verò sic, vt quæ natium ipsius calorem corrumpere.

¶ Si vt fugias tot argumentorum vim, ea omnia dissoluas, negando calorem inductum ab hominis calore in aqua, vel alia re inanimita esse naturalem, quin præter naturalem dicendum talem calorem proteruias, in mille deteriores laqueos, quam antecedentes incides. Primo humanum calorem de per se producere præternaturalem, & sibi contrarium, quod factum nunquam visum est. Ex quo etiam, quæ implicant, sequuntur: manum scilicet simul augmentaturam calorem productum, & corrupturam eundem: nam pro quanto præternaturalis est aquæ calor, & ipsius manus naturalis, illum est nata corrumpere. Aut si, vt hoc quoq; fugias, dixeris, non à nativo calore produci lapidis aut aquæ calorem, cum manus calida lapidi aut aquæ admouetur, sed à formis substantialibus aquæ & lapidis in ipsa calore gigni, in enormissimū errorem incides. Confiteris nempe aliquid sui corruptiuum ab intrinseco & de per se producere. Calor enim corruptiuus est aquæ pro quāto dispositiones, quibus conseruatur, vitiat, dissipatq;. Secundo aquæ etiam tribuis duo, quæ mutuo implicant, putà, ipsam posse ab intrinseco producere frigiditatem, cum absente calefaciente, in sibi decentem dispositionem reducit. Eandemq; ab intrinseco posse calorem producere confiteris: cum scilicet aliqua hominis particula calida in ea per tantum tempus durat, donec calida euadit, quæ omnia impossibilia sunt.

Quædam futilis solutio præteritarū rationum adducatur, & in probatur.

Bizm Caput

Caput quartum. In

quo probatur calorē febriū diariorū nō posse oriri à causis quas Galenus scripsit, vt tan Græci, quàm Latini, & Arabes Galenū sequentes huiusque opinati sūt.

RE L A T A sufficere existimo, vt probatū quod volebamus superfit, de eis ergo nō plura, vt quoq; praeipuum negotium prosequar, ostendendo calorem putridarum, quas vocant, febriū, non ortum ducere à putredine humorum, vt est hucusq; opinatum, sed aliunde prouenire, vnde febris essentia ostendetur. Sed quòd de re hac multa ab authoribus diuersis sunt scripta, tantum Galeni sententiā afferam, quā omnes posteriores medici sunt secuti, ipsaq; sufficiēter improbo: hac nēpe explosa, ceterae cassae manebūt.

Primum Galen decretū in quo entitas febris ac eiusdem causa exprimit.

¶ Primumq; decretum Galeni, quod afferendū dignū duxi (quia in vniuersis quotquot causae calefacere valent, ibi refertuntur) est illud libri de causis morborum, parum post principium: cuius series haec est. Itaque quānam sint, cuiusq; praedictorum morborum procreationis causae, iam inspiciamus, sumpto ab eo initio, qui in caliditatis intemperie consistit. Apparet autem & in aliis corporibus omnibus, quae plus satis incalescunt, vel ex motu quodam augeri caliditatem, vel ex putredine, vel ex vicinia alterius corporis feruidioris, vel ex angustatione, vel ex alimento ad calefaciendū accommodato. Ex motu quidem, veluti in iis, qui quouis modo exercitantur, & in la-

pidibus inuicem collisis, & lignis, & flamma ventilata. Ex putredine autem, tum reliquorum corporum, tum praesertim seminum, ac stercoreis. Mihi quidem nonnunquam videre contingit in columbarum excrementis, ex putrefactione ignem accensum. Neque est quispiam qui ambigat, quin calidorum corporum vicinia alia concalescat, si modò ad memoriā reuocet, & balneas, & solē aestiuum, & omnem flammam. Ita quoque hybernis temporibus in ampla domo ignē accenderis, atq; omnes meatus obstruxeris, per quos spirandi habeat facultatē, interius calorē excitabis: quòd si quaq; versus patētes exitus liqueris, nihil amplius effeceris. Sed nō aliter balnea atq; fornaces, suū interius augēt calorē: ex quo euident est, angustationē augēdo, calori occasionē praestari. Sed nec in obscuro est, quòd idē ex ipsa materia prouenit. Nam aridi calami, vehementius flammā attollunt: ligna aut viridia, & praesertim si plura super ignē congesseris, diutius quidem aggrauāt, & veluti obruunt flammā, demum vero augēt. At quo modo in animalium corpore ex iis vnumquodq; cōsicitur? Cū quispiā immoderata exercitatione vltus fuerit, lassitudinē sustinet corpus, hoc est caliditatē immodicā in musculis atq; articulis habet. hi enim sūt, qui primū motū excipiūt. Quòd si nō vltra progrediatur calor, atq; eum solui contingerit ante quàm totum animalis corpus inuasit, nihil vltra lassitudinem consequetur. At si in totum extenditur corpus, tunc huiusmodi affectu febris nuncupatur, quae est veluti quaedam totius corporis immoderata caliditas. Ita & ira, quae feruor quidam est existentis in corde caloris, ob im-

ob immoderatum motum, per totū nonnunq̃ diffunditur corpus, atq; ita febrem accendit. Iam ea, quæ putrescunt in animantis corpore, calorem quēdam immodicum in his partibus, in quibus putrent, efficere possunt, sicuti & Erysipelata, & Herpetes, & Carbunculi, & inflammationes, & Phygethla, hæc quidem totum concalefacientia corpus, excitant febrem. Et quidē tertia causa immoderati caloris ex his fit manifesta quoniā modo animalibus adueniat, & ex iis, quæ adustiones appellantur. Nam in bubonibus, & inflammationibus, & Erysipelatis, atque omnibus adeo calidis morbis, semper contingens pars atq; continua, ipsa quidem primum caliditatem assumit, deinceps verò & partē vicinam afficit, & hæc deinceps sibi proximam, atq; ita vsq; ad principium infiti caloris perueniente intemperiem, totum celeriter corpus principii sentit affectum. Diuturnæ quoque moræ in locis sole expositis, nudis quidem, totam aliquando cutem supremam calefaciunt, at iis, qui vestibus operti sunt, solum caput, atq; hæc exustio appellatur. Quod si iam totum animalis corpus occupet, tunc ita febris accenditur. Quartū vero causæ genus, quod insitum calorem immoderatē succēdit, in astrictionibus, & frigefactionibus fieri videtur. Nam si quis vehementer riguerit, aut in aqua natauerit, quæ aut alumen, aut talem aliquam naturam acceperit, huic astringi cutem ac densari contigit, ut quæ diffilari consueuerant, intus cohibeātur. Quod si fuliginosa fuerint, quæ intus colliguntur, febris inde generatur. Quinta vero species aucte supra modū caliditatis sunt esculentorum acres ac calidæ quali

audierunt

tatis, veluti alliorum, porrorum, ce parum, atq; huiusmodi omnium. Nam & horum vsus immoderatus febrem aliquando suscitauit. Et quidem calidæ potiones immodicæ, veluti vini veteris, & acris, cum imbecille corpus offenderint, & medicamenta acra, siue remedia morborum fuerint, siue venena, causam ut homines febricitarent, attulerunt. ✕

¶ Sed quāquā cito in loco haud obscurē febris essentia explicetur à Galeno, non ab re esse videbitur, si aliquam aliam transcribā ex eodem sententiam, quæ expressius ac peculiarius febrium essentia & differentias exprimat. Et inter reliquas illam de differentiis febrium lib. 1. cap. 2. adducere visum est, quæ sub his continetur verbis. ✕ Hæc quidem sunt totius sermonis capita. Et oportet quæ iam dicta sunt demonstrare, atq; vniuscuiusq; generis febrium dignotiones exponere: quam primum autem necessarium est de earum generatione aliquid disserere. Quod igitur ex laboribus, ira, & tristitia, & solis ardoribus atq; frigoribus, vigiliis, & cruditatibus, ebrietatibus, & crapulis quidam febricitari conspiciuntur, nemo est qui ipsa doctus experientia non agnoscat. Et quidem quod æris pestillens status febrem asferre consuevit, nemo sanæ mentis dubitabit, sicuti & pestilenti morbo laborantium cōuersatio periculosa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex scabie & lippitudine. Est etiam eorum, qui de ta-be correpti sunt, cōsuetudo ne quāquam secura, atq; omnino eorum, qui putridum expirant, adeo ut domos, quas habitant, fatidum exhalent odorem. Illud quoque longa

Secundum galeni placitum agens de eadem re de qua primum,

experientia compertum, quòd qui consueta exercitia omiserint, & aliis morborum generibus, & febribus maximè corripuntur. Et quidem omnes, ut ita dixerim, homines norunt, quod & quæ pletora vocatur, & cibi vitiati, & medicamina, æstus q; circa canis, pluraq; huiusmodi alia afferunt febres. Et parum infra in exordio capitis tertii.

Tertiū Gale
ni decretum.

✱ Sunt igitur suppositiones hæc calidum, frigidum, humidum, & sic cum, esse corporum elementa, primasq; ex eorum intemperaturis constitui agnitiones: ex quorum numero febris est una, quoniam in corde quædam præter naturam caliditas generatur. Caliditatis autem differentia (de quibus præsens transigit sermo) à materiæ differentia sumebantur, quæ febrilem caliditatem suscipiunt. Cum autem eorundem triplex sit genus, vel enim in ipso cordis corpore accendi dicebatur, vel in humoribus, vel in spiritu: præincipere autem in omnium febrium constitutione causas, quæ ab omnibus manifestè noscuntur, quas etiā paulo ante commemorauimus. ✱ Et inferius in eodem. 3. cap. ✱ At quam singulæ præincipientes causæ in corpore faciant dispositionem, quæ febrem accendunt, nunc ostendere intendimus. Quoniam non unum videmus modum generationis aut augmentationis caliditatis (siquidem neq; ignis ipsius) sed vel propter motum, vel propter putrefactionem, vel propter adhæsum alterius caloris, aut propter detentum calidi effluxus, aut propter missionem calidæ substantiæ quodam veluti ex fonte efferuescentis, quæ quo ad nostrum sensum vel generet, vel augeat caliditatem, necesse omnino & febrium causas reduci ad eos, quos proximè

diximus modos. Veluti statim exstio, siue ipsa solis operatio talè sortitur appellationem. Aut qui ab eodem in corpore fit affectus, siue ille, qui iam affectus est, nam & hoc ipsum calor præter naturam nondum tamen febris existit, nisi cor unà calefiat, omne quidem huiusmodi causæ genus fieri constat, ex rei calidæ adhæsu, siue soli, siue ignis, siue medicamen calidum contingat extrinsecus, aut proximè fiat, aut adhæreat, siue quouis aliquo vocabulo quispiam uti voluerit. Ira autem est veluti quidem feruor quidam, ac vehemens motus potentia irascibilis in ipso cordis corpore sita, simul autem cum hoc feruore calefit spiritus aliquando, aliquando verò & sanguinis substantia. Quòd si ita contingerit, ut ea corpora, quæ in se caliditatem admiserunt, longè eam tempore retinere natura apta sint, licet motus cordis sedetur, in hisce tamen remanet calor præter naturam, atq; inde hominem febricitare est necessarium. Huiusmodi autem febris habet originem à motu atq; feruore naturæ caliditatis. Quæ autem ex tristitia fit, ex solo motu, non autem ex feruore generatur. Eius autem quæ labores sequitur, principium est musculorum, nervorum, copularum, & articulorum nimia confriactio. Quæ quidem primò quandam calorem, concipiunt hinc verò continuatim calor ascendit ad cor, atq; inde homo necessario febricitat.

Quæ autem ex densitate cutis acceditur febris, qualis maximè frige factis atq; adstrictis corporibus solet accidere, mordaci effluxu in corpore acervato contingit. Semper enim animalium corpora diffantur, idq; duplici modo, effusis ad exteriora vaporosis atq; fuliginosis superfluitatibus

fluitatibus, ac rursus attracta refrigerante, ac ventilante natium calore aërea substantia. Cum igitur aliqua causa potētiore eos, de quibus diximus, meatus angustiores effecerit, sæpius in pletoricam dispositionem incidit corpus, quando & vaporosum & optimum quod effluit, extiterit. At cum acre fuerit, satisque mordax, nonnunquam in febrem, quo tempore maximè intra corpus quod refrigerandi vim habet, non attrahitur, calor augetur, acris autē ac mordax defluit superfluitas his, qui aut natura vitiosos habet humores, aut prauis cibis utuntur. Aut sæpius cruditatem patiuntur: at tum præsertim, cum post huiusmodi cibos assumptos, feculentum, vel lutulentum atque ex lacunis, vel piscinis, siue paludibus, siue e quouis alio vitiata ac putrescentem biberint aquam. Idem his quoque accidit, qui supra modum laborant, aut vigilant, aut cogitant, aut medicamina acuta iugiter sumunt. Voco autem prauos cibos, quibus hoc ipsum est a natura insitum, sicut allia, cepe, nasturtia, porros, brassicas, ocyma, & vrticas, & quæcunque alia agrestia dicuntur, veluti quæ apud nos lampsanæ vocantur. Et quæ præterea natura quidē optima sunt, sed ob quosdam putrefactionis modos æqualē prædictis, aut maius aliquando vitium contrahunt. Veluti frumenta, hordea, atque omnes aliæ fruges, quæ ad usum cibi assumuntur, quarum nonnullæ temporis longitudine ad putrescibilem ducuntur dispositionem: alia quoniam malè reposita fuerunt, humiditate replentur: quædam verò & in primo ortu rubigine deprauantur. Tales cibos hodie quoque urgente fame plures coacti comedere, nonnulli quidem a putridis ac pestife-

ris febribus interierunt. Nonnulli autem pustulas instar scabiei ac lepræ in corpore contraxerunt. Cum igitur plenum fuerit corpus huiusmodi humoribus, nulla verò obstructio aliquod ex visceribus obsidet, liberè autem in totum animal per cutim diffatur, ac refrigeratur, sanitate quidem fruitur animal, sed dubia ac momentanea. Cum autem constringi terminum exteriorum ac obstrui penitiorum partium meatus contigerit, in constrictionibus quidem quod nuper diximus febrium genus consequitur, in obstructionibus autem, quod paulò infra dicemus. Nihil ergo mirum si ex his, qui cruditatem passi sunt, nonnulli quidem a febribus correpti fuerunt, alii verò minimè. Nam hi, qui iam humores habent vitiatos, ac malè diffantur, aut in tempestiuè laborant, aut balneis superfluis utuntur, hi faciliè febribus corripiuntur: ac qui boni habitus sunt, atque bene diffantur, & quiescunt, & venterculum atque Hepar calefaciunt, his febrere est impossibile. nam in eis seu residet ventriculi ac hepatis partibus, quodcunque corruptum est, ac paulatim per tempus coquitur, atque optimum fit. Sicuti his, qui se post vehementes motus exponunt, aut astiuo soli, aut balneis calidis dulcium aquarum, quicquid vitiatum est, in habitum corporis recipitur. Sic & quibuscunque cibi corrupti per aluum deiiciunt febris non subsequeretur, nisi alia causa accederet, aut quia supra modum fatigati essent, ob frequentius surgendi necessitatem, aut inflammationem in ventriculi partibus subtenuissent. In obstructionibus quidem foraminum atque humorum intrusionibus (nam & de hoc dicere distuli) ex putredine patiuntur fe-

brem animalia. Præoptissimè enim putrescunt quæcunque calida, ac humida, ac in calidis locis, nisi diffilari ac refrigerari contingerit. Nihil igitur mirum, si ex repletionibus febres eveniunt, etenim obstructiones multæ fiunt, atque vniuersum corpus in huiusmodi affectibus malè diffilatur. Sicuti igitur in altera multitudine, quæ ratione potentia dicitur, citò ad corruptionem humores deueniunt, quoniam non bene continentur, neque coquuntur cum ea à qua confiuntur, vis in ualida existat. Propterea autem quicunque cibi glutinosi sunt, ac crassi, sunt magis morbis obnoxii. obstrui enim atque intrudi eum qui ab ipsis generatur humorem facilius existit. Quid igitur? nonne contraria ratione acria atque extenuantia morbosa? Videntur enim similiter à febribus infestari, qui utramque victus rationem nimium sequuntur: quoniam, & supra diximus, omnes tales mali succi esse. Tali igitur ratione hi: ob putredinem autem quicunque glutinosi sunt ac crassi febrium sunt causa. Partes etiam, quæ inflammationem patiuntur ratione putredinis febres accendunt, intrusus enim in ipsis influens humor, cum non bene diffilatur, putrescet. Cum igitur fluxio hæc amarabilem dominantem habuerit, caliditas quædam Erisipelatodes propriè occupat partem: cum verò sanguinem phlegmonodes, cum verò humorem ex utrisque commistum, vel sit erisipelas inflammationis participans, vel inflammatio erisipelatis, nomè quidem ab homore super abundante suscipiens, cognomè autem ab altero. In hisce autem omnibus communicationis ratione, febris accenditur: semper enim cale-

facta proxima pars simul calefcit, donec ad cor communicatio pertingat. Nam & in carbunculis id quod continuum existit, vnà calefcit: fiunt autem ex sanguine qui dem satis calido, & ad atræ bilis naturam propter adustionem conuerso. Calidiores autem ambientis aëris status, quales maximè circa canis ortum contingunt, per inspirationes quidem manifestè cor calefaciunt, corpori autem extrinsecus circumfusi totum ipsum calidius efficiunt, Sed præsertim arterias, ut quæ ipsius substantiæ aëris ambientis aliquid trahant. Ex quibus omnibus simul cor affici est necessarium, & cum supra modum incaluerit ipsum primum atque potissimum febrilem calorem suscipere, atque ad vniuersum corpus transmittere. In pestilenti verò aëris statu inspiratio plurimū est causa. Fit enim & aliquando ob eos, qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cum breuem aliquam occasionem ad febris originem ab aëre ambiente acceperit animal. Magna autem ex parte ex inspiratione incipit aëris circumstantis à putrescibili evaporatione vitiati. Putredinis autem principium vel cadaverum multitudine non crematorum, quemadmodum in præliis cōtingere solet, aut ex aliquorum vel lacuum vel paludum æstatis tempore euaporatione. Contingit autem quandoque præcedere ambientis aëris caliditatem immodicam: quemadmodum in ea pestilentia, quæ Athenienses inuasit, ut Thucydides inquit. Sed in tuguriis suffocantibus æstatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant. At quia humores corporum ex victus prauitate erant putredini obnoxii, hinc febribus

bus pestilentibus origo data est. Fortè autem per continuum ex Aethiopia quadam putredinis fluxere contagia, his quorum corpora erant ad patiendum parata febrium causæ futura. Oportet enim hoc in toto sermone memoria repetere, quòd nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest: alioquin omnes qui sub aestivo sole commorantur febricitarent, aut qui nimio motu exercerentur, aut vini potu grauatur, aut ira excandescerent, aut tristitia afflicti febricitaret. Alioqui etiam ut arbitror circa canis ortum omnes agrotaret, ac in pestilentis morerentur, at, ut diximus, magnam in generatione agnitionum partem habet. eius, qui passurus est, habilitas corporis. Supponatur igitur ut in exemplis in ambiente quidem aëre nonnulla pestilentiae semina contineri, ac ea quæ ab ipso corpora continguntur, nonnulla quidem esse variis superfluitatibus plena, iam ex seipsis ad putrescendum parata, nonnulla autem pura, ac inutili materia carentia, ac primis quidem adiungatur in multis corporis partibus obstructio foraminum, atque ea quæ pletora vocatur. Et vita otiosa in multis crapulis ac rei venereæ vîsibus immoderatis, atque his quæ necessariò omnia quæ nuper diximus consequuntur cruditatibus: reliquis verò omnibus corporibus puris ac superfluitatibus omnino carentibus adsint præter hæc bona, libera in omnibus spiratio meatibus, cum obstructionibus, atque astrictionibus carent: exercitia etiam sint moderata, victus temperatus, ac deinceps his suppositis, cogita quomodo utraque corpora affici sit necessarium ab eo quem inspirant aëre pestilenti. An non ra-

tionabile est, illa quidem statim à prima inspiratione principium putredinis sumere? ac plurimum in malo procedere. Quæcunque autem munda sunt, ac superfluitatibus carent, nonnulla quidem nihil, nonnulla verò minimum mali sentire, ac faciliè ad naturalem habitum habere regressum? *

¶ Et quoniam non parum ad veram explanationem essentiae febris ac causarum eius conducit, Galeni sententiam de causis differentiae febrium putridarum explicare, ideo quæ in principio secundi lib. ab eodem referuntur, huic volumini inserere visum, cuius hic est ordo còtextus. * At illud superest, ut febrium differentias, quæ in humoribus acceduntur, percurramus, si hoc unum ante admonuerimus, non sufficere ad generationem febrium, sicuti multi opinantur, si solùm amara bilis, quæ nonnulli rufam appellat, augeatur. Sic enim omnes, qui morbo regio laborat, in maximas inciderunt febres, in eis siquidè huiusmodi humoris magna in toto corpore copia reducat, non tamè febricitat, nisi aliqua alia accesserit causa, de qua paulò inferiò dicem. Absurdum etià putare in quartanis & quotidianis febribus, quæ exquisitæ sūt, tales acervari bilis amaræ non secus quàm in tertianis ac febribus, quæ ab incedio causones appellantur. Nam ex aduerso in quotidianis febribus atque quartanis, nec vomitus biliosi, neque sudores, neque urinae, neque excrementa aliqua vestigia amaræ bilis ostendunt: præter id, quòd neque aliquid ex his quæ antecesserunt aut simul adsunt eiusdem humoris præbet testimonium. nam tertianæ quidem febres magna ex parte in corporibus fiunt, in quibus naturalis habitus ad bilem accedit, atque

Quartan Galeni placitum.

in consistentium ætate, quæ omnium maximè biliosissima est. Tempore etiam æstiuo præ cæteris, in quo huiusmodi humor dominatur. In locis præterea, quæ calidam atq; siccam habent temperaturam, ac in simili aëris ambientis qualitate. Vita etiam non otio atq; quieti dedita, sed in laboribus, curis, vigiliis, solis incendiis, & ciborum paritate afflueta, eorum præsertim calidorum ac siccorum, vsus præterea medicaminum tale facientium atq; exiccantium immodicus vsus febres tertianas facili ter afferent. Contra verò quotidianæ febres naturis, in quibus pituita superfluit, sunt familiares, atq; ex omnibus anni diuersitatibus, in hyeme præcipuè, atq; omni temporum statu frigidiori atq; humidiori, in ætate simili ac puerili, in locis frigidis atq; humidis, vitæ otiosa, quam crapulæ comitantur, ac tunc præsertim cum post cibos balneis vtuntur, ac multo etiam magis cum ipsi cibi naturam pituitosam habuerint, generantur. Neque etiam hi amaram euomunt bilem, neq; per ventrem inferiorem, neque per urinam, neque per sudores excernunt, quod in febribus cõtingit tertianis: hæ si quidem flaua bile putrescente fieri consueuerunt, at quotidiana ex pituita, quemadmodum quartanæ ex atra bile originem habent. Sic igitur & corporum naturam sequuntur ad atram bilem procliuem, atq; ex ætatibus declinant. Ex anni verò temporibus Autumum. Sic & reliqua omnia, quæ his proportionem respondent, vt cibi, potusq; ac victus vniuersus frigidus ac siccus quartanis febribus originem præstant. Quare & rigor, qui vtriuque genus febris antecedit, haud quaquâ similis est. At in tertianis quidè cau-

sam, à qua prouenit, rei quodammodo pungentis ac ferientis sensum representant, in quartanis autem veluti refrigerantis. De ea autem, quæ est rigoribus forma inter causas accidentium abundè exposuimus, vbi etiam generis febrium diximus differentiam: quod ex ipsis, quæ quidè sunt intermittentes (ita enim appello quæcunq; ad sensibilem infebrecitationem perueniunt) ortum habent ab humore febrem generante, qui per omnes corporis partes suo motu defertur. In continuis autem humor in venis cõtinetur inclusus, de quarum dignotione in. 2. lib. de crisi bus tractauimus. Intermittentium igitur tres sunt omnes numero differentia, quotidiana, tertiana, & quartana: quotidiana quidem ex pituitæ putredine, tertiana verò atq; quartana vtriusq; bilis: flauæ quidem tertiana: nigra autem quartana. Continuarum autem, quæ ex flaua bile proueniunt, duplex est species: altera earum, quæ à continuo feruore synochæ appellantur, quarum vniuersum tempus in vna consumitur accessione, quæ à principio vsque ad finem pertingit: altera earum, quæ idem cum genere nomen sortiuntur, & continuæ appellatur, atq; in pluribus circuitibus continentur. Earum igitur, quæ synochæ dicuntur, tres sunt omnes numero differentia. Nam quædam earum à principio vsque ad finem perdurât: quædam paulatim augentur. Tertia species paulatim decrescit. Vnde & nonnulli primas quidem homotonas ac acmafticas, hoc est, in eodem statu & vigore perseuerantes nominarunt. Secundus anabaticas atque epacmafticas, hoc est, assurgentes, atque inualescentes dixerunt. Tercias autem Paracmafticas, hoc est, decre-

scientes, appellarunt. Continuarum verò duæ sunt primæ differentiæ. Nonnullarum quidem, quæ singulis tertiis diebus inualescunt. Aliarum verò, quæ die intermedio alteram faciunt accessiorem. Hæ igitur nullum præcipuè obtinent nomen. At quæ tertio die inualescunt, ego quidem nominare consuevi tri-teophyes, hoc est, Tertianarum naturam referentes. Non tamen prohibeo, quin pro suo quisque arbitrio alterum eis nomen imponat, modo rerum obseruet differentiam. Alia quidem est differentia, cum ad infestitatem terminantur, alia cum in declinationem febrilem desinunt, hæ, quæ per tertiam diem febres accenduntur. Est præterea alia febris natura, quæ in medio accessiorem facit, nullam tamen ex his, hemitritam voco: non veto autem si quis velit ita nominare, modo hoc tantum ab eisdem obseruetur, ut nullam febris speciem prætermittant, Sed omnes deinceps quemadmodum ego nunc institui, recenscantur. Nam quæ & in die intermedia faciunt accessiorem continuam, nonnullæ quidem in quotidianarum figura progrediuntur, duas inuicem accessiones simillimas facientes: nonnullæ verò duas dissimiles habentes. Primæ quidem tertiam omnino simillimam obseruant, Secundæ autem quartam in figura duarum tertianarum progredientes: Hæ igitur ex bilioso magis: alteræ verò, quæ singulis diebus similem accessiorem faciunt, ex pituitoso magis humore consistunt. Est & tertium genus febrium continuarum, quæ perrarò tamen eueniunt, quarum accessiones quartanarum figuram progredientes ostendunt, neque infestitatem terminantur. Sicuti autem

febris tertiana aliquando fit duplex, aliquando triplex: ita & hæc non modò duplex, sed etiam triplex euadit. Hæ quidem febrium complexionum sunt eius, quæ de typis, id est de febrium figuris propriæ tractationis: quæ autem ex humoribus simplices febres acceduntur, tot numero sunt, quot nuper à nobis sunt explanatæ. ✱

Caput quintum, In

quo euidentissimis rationibus probatur febrilem calorem diariarum non inde oriri unde Galenus est opinatus.

ON breues duxi cōtextus Galeni, ut omnes noscant explicitè, quid putet ipse esse causam febrium diariarum, & putridarum, ac quæ sit essentia illorum calorum. Ille enim palam non confitetur relatos febriles calores diariarum & putridarum febrium specie differre, neque eiusdem esse speciei, ut quoque non exprimit, utroque à naturali calore specie etiam distare, sed tantum hanc differentiam manifestè inter calores febriles verfari hic explicat, quæ à diuersis causis sumi potest. Ut si quis distingueret calorem in solarem & igneum & aëreum, nollendo docere, illos ad inuicem specie aut genere differre, sed causam productiuam eorundem non eandem specie esse. Ergo quia utrarumque febrium tam ephemerarum quam putridarum causam simul exposuit Galenus, scribere cogor, deceptum illum fuisse in redendis ambarum febrium causis, undeque originetur calor adeò intensus, qualis in febribus percipi-

percipitur, dilucidè mōstrare, postquam non posse vera esse Galeni de creta, ostendero. Quibus per actis, de essentia ethica febris differam, & in quo aberrauerit idem Galenus ostendam: ut nequis credens causas esse illas, quæ à Galeno scriptæ fuere, methodos curatiuas in illas dirigat, indeq; à scopo rectæ medicationis discedat.

¶ Auspicemur ergo diuellere illud, quod ex libro de morborū causis transcripsimus: cum causam Galenus exposuit febrium diariarum prouenientium ab immodica exercitatione, per hoc, quod muscoli, atq; articuli ex illa immoderātia plus iusto calefiūt, à quibus cum totū corpori accidit, communicari caliditatem tantā, quāta relatæ partes habēt, febrem suboriri asseuerauit. Et ab ira quoque per consimile quasi modum febrem procreari testatus est, ex feruore nempe sanguinis in corde existentis ob immoderatum motum eiusdem inferuescentis in totū corpus fieri expansionem, febremq; incendi contendit. Ex multis quoque aliis causis eādem febris specie suboriri etiam dicit, putā ex inflammationibus, carbunculis, exustionibus à solis caloribus, ac ex aliis occasionibus. Nec aliter, quā calefactis partibus, quæ calorem primum conceperunt, indeq; in intimas & usq; ad cor spāso ipso. Quæ non sic posse febrem accendere, quibusdam genericis rationibus probabo, ac post peculiariter descendendo ad relatas causas, idem etiam, deo concedente, efficiam.

1. Ratio.

¶ Sitq; prior ratio hæc. Si verum esset à relatis causis calorem producentibus, febrem diariam concitari, viginti; quatuor horis transactis ipsam sponte finiri, ut Galenus

in exordio noni libri Methodi mendendi inquit, sequeretur intensiorem ac potissimam vim febrium huiusmodi in principio earundem conspiciendam, & ab eo usq; ad finem in declinationem, ac continuā diminutionem easdem tendere, esse experiendum. Sed euentus oppositum docent, multas scilicet ex his febres, & ferme omnes non incipere statim, ut relatæ causæ adfunt, sed post aliqualem moram: & quæ statim inuadunt, ac quæ post subsequuntur, suum principium imbecilla caliditate affligentem habere, atq; has in exiguo tempore crescere, & post imminui, pote cum decem & septem, vel decem & octo horæ complentur, in diminutionemq; hæc perseverare, donec completis vigintiquatuor horis in totum febris finiatur. Superest ergo euentibus ita conspectis, antecedens, ex quo illud consequens inferebatur, falsum esse: & cum Galeni sententia sit antecedens de quo agimus, manifestū quoque restat, ipsam falsam esse, quod probare volebamus. Ex omnibus prædictis nil probandum superest, quā illationem illam bonā esse, putā, si febres diariæ à relatis causis oriretur, omnes maximam vim in ipso limine principii habituras. Quam facillime probō per hoc, quod quæcunq; dispositiones contra naturam habentis inducuntur, per tempus illud, per quod causa alterans adest, florent ac vigent, & cum hæc abest, statim imminui incipiūt. Caliditas nempe in aqua, aut ferro calefactis ab igne tandui durat in suo vigore, quandui ignis calefaciens adest, qui si auferretur, mox decrescere incepisset. Cæteræq; alterationes violentæ eandem formam seruant, quā caliditas aquæ, de qua agimus. Vnde

Vnde liquido patet, quòd si ab immoderata exercitatione, vel ab ira, aut sole, vel alia quavis causa exrelatis à Galeno febris diaria ortum duxisset, quòd cum ipsa efficiētes causae praesentes forent, maxima vis febrium afflicta erat: & cum abessent, statim indeclinatorem & remissionem erat febris descendura. Cuius contrarium, ut diximus, experimur. Transacta nempe ira, aut immoderato exercitio, diaria febris quandoque corripit hominem. Qui si in corde calorem ab ira concepturus erat, vel à musculis ex motu calefactis: tunc primum cum hac praesentia erant, febris erat cum maxima vi inuasura, motuque & ira pausantibus, inceptura erat febris remitti, cum nihil aliud ipsa sit, quam relatus calor cordi communicatus ex aërtis à Galeno ipso.

Inanis quæ-
dā solutio a-
ducitur et im-
probat.

¶ Fortassis confiteberis quicquid intulimus, proteruiesque huiusmodi febres simul cum efficiente causa fieri, & in principio vigorosas esse, & ab eo usque ad finem semper remitti easdem, quo in totum nostrum argumentum dissolvitur. Sed si id fatearis, euentibus & auctori tuo Galeno aduersaberis. Ipse enim libro primo, de febrium differentiis capite septimo, inquit. ¶ Vnum verò hoc est præcipuum febrium ephemerarum indicium, ab aliqua incipere causa recenti ac manifesta, quæ ante præcesserit: quam omnes medici iuniores vsitato vocabulo procatacticam, siue præincipientem appellant. ¶ Quæ verba clarè exprimunt præcedere procatacticas causas febres ephemerarum, ipsasque post sequi ut nos fatebamur. Verba quoque parum infra sequentia manifestè

dicunt principium febres has habere, & ipsas augeri, & consistere, ut nos dicebamus.

¶ Sed & caliditatis suauitas proprium ac inseparabile est huiusmodi febrium indicium. Inseparabile quoque æqualis atque incompressus ascensus in caliditate ac pulsibus simul, non tamen proprium, cum & aliis quibusdam adsit: sicuti etiam consistente febre medicritas: neque enim hoc etiam est proprium, quanquam his maximè inest. Et melius sanè hæc, quæ communia existunt incremente febre ac consistente, quoniam magis ephemeris insunt, inter propria reponere. ¶ Quid enim illud inseparabile esse diariis febribus ascensum in calore & frequentia pulsuum & incomprehensum eundem esse significat, quam quod nos diximus accidere ephemeris febribus, eas scilicet incipere cum remissione calore, quam qui post subsequitur, & post, hunc eundem crescere, quanquam citius multò, quam alia febris, & consistere easdem, ut infra refert, & postea declinare. Quæ omnia contraria sunt euasioni illius, qui confitebatur ab initio usque ad finem diariam febrem decrescendo procedere, ut de peracnasticis scribitur. Vnde liquido patet argumentum nostrum in sua vi manere.

¶ Et quòd genera hominum nosco, quæ diuellenda sunt ab his, quæ à magistris didicerunt, proteruia semper esse, nullisque convinci auctoritatibus neque rationibus, ideo Galeni aliud decretum prope finem secundi de Crisibus adduco: quo expressius constet, ipsum confiteri ephemerarum febres principium, & augmentum, ac statum habere: quòd

C

esse

esse impossibile, si inde orirentur unde Galenus existimauit, probauimus. Verba Galeni quæ sequuntur, sunt. ✱ Eorum verò, qui ex lassitudine febricitant, cutis est sicciior plusquam in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc quidem omnibus, qui ex lassitudine febricitant, commune est in eo: accessione tempore: quod vsque ad statum protenditur. ✱ Quibus verbis satis clare docet à principio usque ad statum tempus aliquod interuacare, vt nos sumus testati, & euentus docent. Multas quoque sententias ex eodem trahere possem. Nam eam, quæ primo de febribus ad Glauconem refertur capite secundo, & quæ in aliis locis multis ipse idem profert. Sed omnes omitto, vt qui relata sufficere, existimem.

Alia inanis
solutio impro-
batur.

¶ Porro non tantum euasione & ligmentum, quod increpauimus, suspicor ego obiciendum mihi, vt inualidam rationem nostram reddant, qui Galenum non aberrare potuisse credunt: sed & aliter euadi nostri argumenti vim opinabuntur, credendo scilicet, ephemerarum febrium nimirum principium imbecillum esse, & postea easdem in calore, & pulsuum magnitudine crescere, cum causa producens adhuc abest, quod hæc sint tantum spirituum passionem, vt Galenus. 2. de Crisibus capite. 13. referebat, scribens. ✱ Reliquum est, vt de tertio febrium dicamus genere, quas ephemeris appellari dicimus. Sunt autem hæc tantummodo spiritus passionem, absq; humorum putredine, aut membri inflammatione, nisi in flammatis inguinibus accidant. ✱

¶ Quam euasione etiam nullius valoris esse ostendo. Primo per hoc,

quod impertinens videtur, ephemeræ febres esse spirituum passionem, aut humorum, aut membrorum, vt soluant vim nostri argumenti, quo probamus, si à sole, vel exercitio plus iusto corpora caleant indeq; febres suboriantur, tunc primum intensiorem maximam eas habere, cum causa efficiens adest: & tanto intensiores esse, quanto minus est interstitium temporis ab absentia procatactice causæ vsq; ad inuersionem febris. Nam siue aqua humor à sole vel igne calefiat, aut ferum substantia solida ab eisdem ex candescat, vel aer spiritibus similis, à relatis causis calidior quam erat vertatur, horum quoduis necessario calidius erit, cum sol vel ignis adsunt, quam postquam ipsa disparerit. Ad quorum similitudinem non plus interest, ad soluendum argumentum dicere, esse spirituum passionem diarias febres, quam humorum, vel membrorum.

¶ Quanto magis, quod citatus Gal. in. 2. de Crisibus febrem factam ob inguinum inflammationem recenset inter ephemeris, confessus hanc non esse spirituum passionem, vt etiam illam, quam ex lassitudine prouenire dixit. Non esse quoque affectum spirituum, verba illius expressè in multis locis dicere videntur. Nam capite tertio. lib. primi. de febrium differentiis inter cetera sic inquit. ✱ Eius autem, quæ labores sequitur, principium est, musculorum, neruorum, copularum & articulorum nimia confricatio, quæ quidem primo quendam calorem concipiunt, hinc vero continuatim calor ascendit ad cor, atque inde homo necessario febricitat. ✱ Vbi manifestè confitetur Galenus membra solida primo calorem recipere, eadem que continuatim

Alia ratio
qua futilis so-
lutio impro-
batur,

in cor

in cor illum transmittere: sed cum membra illa membris intermediis inter se & cor continua sint, & non spiritibus, perspicuum euadit ex mente Galeni fuisse, per hæc ad cor usque deferri calorem, & non per spiritus. Idem quoque de ira, ut est diariæ febris causa, loquens, præterita confirmat, scribens.

✱ Ira autem est veluti quidem feruor quidam, ac vehemens motus potentiae irascibilis, in ipso cordis corpore sita: simul autem cum hoc feruore calefit spiritus, aliquando verò & sanguinis substantia. ✱

Vbi quoque in passione ista non tantum calorem primum in spiritibus fundari cogendus est Galenus dicere, ex his, quæ ipse testatus est, sed in humore aliquo. Nam feruor, qui per se comitatur iram, affectus substantiæ humorosæ, & non vaporosæ est. Nemo enim proprie dixit aërem feruere, ut aquam, aut mustum, aut quoduis aliud fluidum & liquidum feruere dicimus. Ergo feruor ille, qui primum comitatur iram sanguinis, aut alterius humoris corporis futurus erat, qui in corde & spiritibus calorem erat concitaturus.

Quedā neoteri-
corū nu-
ge improba-
tur.

¶ Sed ne quis putet mihi ignotas esse neoteri-
corum nugas, & aliqua-
rum harum obiectionum inanes so-
lutiones, per hoc, quod referant,
in bubonibus eas febres dicendas
ephemeræ, vbi tantum calor ad
cor deuenit, nulla putrida fuligine
humoris coaceruati in bubone ad
cor usque ascendente, putridasque
illas vocandas, quæ ab humore in-
cluso in bubone fuliginosam vapo-
rationem in cor mittunt, à qua cor
supercalescit. Vt ergo, ut dixi,
omnes sciant hæc mihi comper-
ta fore, sed nullius valoris esse: quā-

quam autorem Galenum ipsum ha-
bere videantur libro primo de fe-
brium differentiis, capite quinto:
primò in memoriam reuocent, Ga-
lenum non alio modo calorem ex
bubone ad cor ascendere scripsisse,
quàm per corporis partes commu-
nicato illo, ut parum ante per ver-
ba eiusdem probavi, quo distinctio-
nes illæ friuolæ tolluntur. Secun-
dò, quod quicquid sit de illis futi-
libus distinctionibus, etiam si con-
cedatur eas veras esse, non inde se-
quitur quicquam, quo nostra ratio
contra Galenum ducta dissolui va-
leat. Et illa in suo vigore dimissa,
aliam prosequamur.

¶ Et ut alio modo contra eadem Galeni decreta argumenter, sup-
pono primò, qualitibus primis
elementorum, putà calori, frigo-
ri, humiditati, ac siccitati hoc in-
fitum esse, ut nunquam possint in
passa à se distincta, in quæ agunt,
intensorem gradum producere,
quàm ipsa habeant. Nunquam e-
nim visa est aliqua res, exempli gra-
tia, calida aut frigida, ut duo, in-
tensorem calorem, aut frigidita-
tem in sibi adhærens passum pro-
ducere, quàm ut duo, & si trium
graduum calorem, aut frigidita-
tem habuisset, tantum in passum
extrinsecum inducere potuisset, &
validiorem minimè. Ut si ut qua-
tuor, quod fingamus, summum ca-
loris esse, haberet, etiam illum pro-
ducere valeret.

¶ Nec immeritò hoc primis qua-
litatibus natium esse dixi, quòd
sciam lumini hoc non conuenire.

Quis enim ignorat, quòd si faci quā-
tūvis insigni, & lumē per cētupeda-
lē distantiam diffundenti, aliā sub-
duplo minore ad moueas, quæ sub-
duplo quoq; remissius lumen, & ad

2. Ratio, qua
febrū ephē-
merarū cau-
sæ putatæ a
Galeno imp-
bantur.

subduplam distantiam diffusura erat, quod utraq; faces iuncta multo intenseius lumē producēt, atq; ad maiore multo distantiam, quam prima solebat: faces enim magnæ ex faculis fieri valent, imò persæpe ex his fiūt. Quod, vt dixi, calidis rebus, aut frigidis, humidis, siue siccis non accideret. Cuius diuersitatis causam, nō est præsentis loci inuestigare.

¶ Secunda suppositio sit, humanū cor sani hominis calidius multo esse, quam corpus quantūvis intense caliditate febrili calēs, quin nisi ab ignea caliditate nō vinci cordis calorem. Hæc suppositio nullo validiore modo probari potest, cū aduersus Galeni decreta disputamus, quam eiusdem autoritate. Ipsi ergo de hoc sententias assero vt hoc ipsum, quod nos supposuimus, affirmasse eundem constat. Primaque sit in libello de vsu pulsuum, sub his verbis. ✕ Non ergo est similis calor is qui cordi naturalis est, ei q cæteris partib, cū id feruere semper sit opus, his satis sit, si non sint frigida. ✕ Et alia, quæ statim infra scribitur. ✕ Cæterum si corde iam refrigerato, & propterea animali iam mortuo, velis alterutro ventriculorum eius ad aperto, & præcipuè sinistro, digitum in eum statim mittere, magnū inibi calorem deprehendes, longèq; maiorem, quam in aliis sit partibus: dum modo pro naturæ modo se habeant. ✕ Harum vtraque sententiarum manifestè testante, cor flammeum calorē habere, cū in priore legatur quod sanguis eius ferueat, qui maior multo quam febrilis est. Et in vltima collationem inter calorem cordis cum cæteris corporis partibus exprimendo, expressè affirmet Galenus cordis ho-

minis recēter mortui calorem magnum esse respectu digiti hominis sani. Quod etiam tangenti corpus febriens accidit. Vnde liquidò sequitur, cordis calorem viuētis hominis multo febriente intensiorem futurum, cū demortui cordis calor par sit febrienti. Idem etiam in libro de fetuum formatione explicuit Galenus, scribens. ✕ Cor verò quasi ignis quendam focum animalia sortita sunt. ✕ Modò si cordis calor adeò intensus est, aut parū minus, quam igneus focus, quid prohibebit nō inferre, intensiorem febrili calore eum esse? Quibus duobus fundamentis iactis, iam ratio secunda contra asserta à Galeno dilucidè sequitur. Motus, ira, & solaris calor, & cæteræ procatacticæ causæ dum vita perdurat, non adeò intensum calorem, quantus est cordis naturalis calor, in partes exteriores corporis poterunt inducere, & subinde in interiores, vt ex illis ad cor caliditas pertingat, vt ex secunda suppositione innouit: sed relatis caloribus remissionibus existentibus, necessario cordis calor natius potius mitior reddendus esset, quam accendendus, vt prima suppositio testatur. Ergo ab his causis prouenire febres diarias per modum à Galeno assertum, impossibile erit.

¶ Sufficiēter relatæ duæ rationes liberis hominibus, & quibus cordi tantū esset veritatem addiscere à quouis disereretur, & non authoris pensarent existimationem. Sed vt illustrior veritas hæc euadat, sententiis Galeni eundem aberrasse in reddendis causis harum febrium, in præsentiarum ostendam. Referebat nēpe ipse lib. i. de febriū differen-

differentiis sententiam sequentem.

✱ Oportet enim hoc in toto sermone memoria repetere, quod nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest, alioquin omnes, qui sub æstiuo sole commorantur, febricitarent, aut qui nimio motu exercerentur, aut vini potu grauantur, aut ira excandescentes, aut tristitia afflicti, febricitarent: alioqui etiam, ut arbitror, circa canis ortum omnes ægrota-
rent, ac in pestilentibus morerentur.

✱ Quæ verba in summa hoc continent, non omnes esse expositos febribus diariis, quantum eadem causæ efficiētes easdem adsint. Modò si diariarum febrium ortus non aliunde proveniret, quam ex musculis, & ossibus ex superfluo motu immodicè super calefactis, & continuatim in cor suum calorem transmittentibus, aut à sole cutim, & exteriorē corporis partē vrentē, & ab illis in cor calorem transferente, & ab ira sanguinē seu bilem cordis feruescere faciente: nō video, quomodo quantumvis optima valetudo à relatis causis possit nō febrire. Euentus nempe docent, omnes quantumvis robusti sint, & optima fruuntur valetudine, & cibis optimis sint usi, ac inculcata victus ratione, à sole æstiuo vri, eosdemq; ab immodica exercitatione calefcere, & ab ira excandescere: vnde omnes tardius, aut citius, aut à maiore siue minore ex his causis erāt febricitaturi. Sed nō ita cōtingit, ut verè Galen⁹ testatur, sed aliquos febribus corripi, alios minimè. Superest ergo non à prædictis causis per modum excogitatum à Galeno febres relatas gigni, sed per alium multò diuersum fieri.

¶ Item in bubonibus præsertim febres ephemeræ quamplures cernuntur, annutim, aut per mensium circuitum fermè semper redeūtes, quæ

nunquam sine rigoribus in plurimum ægros inuadunt: qui rigor à calore citra humorem ortum trahere non posse, qui legit causas, quas Galenus in libro de palpitacione, tremore, & rigore, & conuulsione scripsit, intelliget: ac ille, qui dicta ab eodem in libro secundo, de Symptomatum causis, & libro decimo methodi medendi. cap. 4. & in innumeris aliis locis caluit, non ergo ephemeræ, sed putridæ hæ nominandæ essent. Etiam ab humore huiusmodi febres oriri, & non per modum, quem Galenus censet, sed per eum, qui a nobis assignandus est probat: quod frequenter, & per sæpe videamus has, quæ ab inguinum bubonibus oriuntur, cum quibusdam herisipelatis inflammationibus crurum finire, ut ille quæ à bubonibus alarum nascuntur, cum relatis inflammationibus in mammillis mulierum terminari visuntur.

¶ Soluere relatas à nobis rationes, dicendo: calorem febrilem esse alterius speciei, quam naturalis, nemo iam potest, quod in antecedentibus ostensum sit, differentiam specificā inter calores minimè versari, etiam ob id quod calor ex immodica exercitatione necessario natiuus dicens est, & hic per confessa à Galeno febrem gignit. Ex quo & antecedentibus dilucidum restat, nostris rationibus validis manētibus, Galenum, qui plurima doctè scripsit, in citato negotio hallucinatum fuisse, etiā quod teneat ego dare modum, per quem febres ephemeræ gignantur: eum abstulerim, qui hucusq; verus esse credebatur. Quod faciam, Deo concedente, postquam exploderò causas, quas idem Galenus putat, esse febrium putridarum.

Improbatur
quædā in-
nis argumē-
ti ductū solu-
tio.

Caput sextum, Fu-

riles esse causas quas Galenus febrium putridarum esse putauit hic probatur, illius decretis prius ductis.

Dixit nempe. Galenus lib. i. de febriū differentiis. capi. i. modum, per quem omnium febrium differentiæ contin-

gant, cuius decreta in citato loco ducere visum, quāquā ex aliis locis possem, quod hic ex professo de hac re diseruit, & quod nonnulla verba Galeni expositione indigeant: ideo cum illa adduxero, aliqua addā quibus clarior sententia eiusdē euadet: vt postea, his examinatis, pateat quantum veritatis habeant. Series ergo verborum hæc est. ✕ Febriū differentiæ, quæ quidem maxime propriæ sunt, ac principales, ab earum sumuntur substantia, aliæ verò ab accidente aliquo, non volentes per hoc dicere, febrem esse substantiam, cum calor immodicus ipsa sit, cui accidentis, & non substantiæ nomen conuenit, Sed quia accidentibus aliqua accidunt. Ideo illa respectu talium quæ eis cōtingunt, substantiæ per metaphoram nominantur: & quæ accidunt, accidentia illorum dicuntur. Et quæ semper comitantur accidētia propria, vt quæ quandoq; sic, alias non, remota. Vt calori propriè accidere dicimus cōgregare omogenea, & segregare eterogenea: & albo colori disgregare visum, & nigro congregare. Remotum verò caloris accidens siccitatē nominamus, quod contingat quandoq; calori ipsi cōiungi siccitatem, putā in igne, nonnunq̃ humiditatē,

in aère scilicet. Et quoniam, vt statim dixi, horum ipsorum accidentium non est natura vna, sed nonnulla quidē proximiora, ac magis sunt diuisæ substantiæ febris propria, nō nulla autem magis ab ea remota & extranea. Idcirco neque earum differentiarum, quæ ab ipsis accidentibus febrium accipiuntur, est genus vnum. Plurimum autē porro aberrant medici, qui ab his differentiis quæ maximè propriæ ac principales, abscedunt, separanturq;. Secundo autem loco quicumq; quāuis earum meminerint, eisdem tamen eodem modo comiscunt omnes, quæ ex aliquo sunt accidente receptæ.

Vtiles, id est, quæ propriæ febrium differentiæ dicuntur, ab inutilibus, id est, quæ non propriæ earundem differentiæ sunt, minimè secernentes. Neque verò solum in differentiis generibus plures medici deliquerunt: vel quia videlicet super addentes fuerunt, adeo, vt eas etiā quæ nullius vsus essent, commemorarēt.

Aut viles etiam prætermittendo defecerunt: sed vna etiam in ipsa sectione generum in proprias differentias aberrauerūt. Statim enim cum primum atq; præcipuum differentiarum genus ab ipsius rei diuisæ substantia sumatur, intueri licet, medicorum nonnullos genus hoc sumptum à substantia febris penitus præterire, distinguendo tantum febres in sui causas procatarticas scilicet, & humorales, aut quasuis alias. Nonnullos autem vel superfluos esse in diuisione, vel deficere. Licet Hippocrates in libro epidemiarum sexto optimam fecerit diuisionem differentiarum essentiæ febris. Sunt autē hæc eius verba. Febrium hæc quidē manu sunt mordaces, hæ verò mites: hæ autem non quidem semper mordaces

mordaces, sed resurgentes per interualla in mordacium tenorem, alias mites referentes, vel primo contactui mites visæ: post manu perseuerante mordaces sentiuntur. Et contra aliæ primo contactui mordaces apparentes, post mitescunt. Aliæ verò acutæ, sed quæ manu succumbunt per nonnullum tempus post manus admotionem. Aliæ sunt statim exardentes: quædam semper pusillæ. Siccæ quoque aliæ, ut similis sit earum caliditas calori lapidum, aut ferri, siue aliarum rerum siccarum. Quædam verò saluginem quandam præferentes: nam ut muria, & cætera salita gustum mordent, sic huiusmodi febres tactum. Quædam flatibus plenæ per febricitantium cutim halituoso spiritu à manu medici percepto, aspectui graues. Nonnullæ ad tactum humectæ. Nonnullæ vehementer rubidæ, aliquæ vehementer crocæ: aliæ liuidæ, & alia huiusmodi. Apertissimè enim in hoc loco, ut ab ipsius rei substantia ac dignotione in proprias differentias fecit sectionem. Siquidem febris substantia in eo qui præter naturam calore consistit. Caloris autem differentia, & ex eo quod magis & minus, & ex materia in qua hic præter naturam calor accenditur, & ex modo motus caloris eiusdem accipiuntur. Quas omnes vnà cum dignotionis modo, quæadmodum in superiore sermone ostendimus, annotauit. Sūt autem omnino euidētes, quæ in eo quod magis aut minus consistunt. In quo genere differentia consueuerunt medici magnam ac parua febrem nominare: non proprie quidem rei quali, nomen quanti adaptantes, vel accommodantes. Hoc tamen facere sunt assueti, non in febribus tantum, sed

in mille aliis rebus, quæ licet in qualitate consistant, magnæ tamen ac parvæ dicuntur. Quæ verò à materia differentia sumuntur, in qua hic calor præter naturam accenditur, maximè propriæ sunt: quia vel idem calor ipsius cordis corpus occupauit, aut eos, qui in eius vetriculis continentur humores. Tertia autem est differentia, cum sola aërea substantia sufficiens incaluit, humores autem & solida corpora calescunt quidem adhuc, nondum autem sunt calefacta. Neque enim parum refer, si calefcere dicamus, aut calefacta esse. Quid autem dicere velimus, ut palam intelligas, hæc quæ sequuntur exempla, manifestissimè ostendent. Cogita aquam calidam lebeti frigidam iniectam, deinde ex eius vicinia lebetis corpus calefcere, nondum ex quæsitione esse calefactum. Ex cogita iterum in calidum atque ignitum lebetem aquam frigidam infusam, deinde ab eodem lebeate adhuc quidem calefcere, nondum autem esse calefactum. Secundum horum quidem exemplorum, primam febrium differentiam ostendit, quam diximus ipsius cordis corpus occupasse. Primum verò exemplum eam differentiam, quæ in ipsis consistit humoribus. Reliqua verò & tertia differentia simile quidem omnino non habet exemplum, at manifestioris quidem doctrina gratia, concipe animo febrilem follem trahentem quidem ad seipsum aëreum calidum, deinde ab eodem folle calefcere, nondum tamen esse calefactum. Sed & rei, quam monstrare volumus naturam, exemplum relatum magis ostendat, si humorem in folle contineri simul cum aëre cogitaueris: adhuc vero magis si follis foramina, per quæ aërem trahit, atque efflat follis

adeò arte fabricata sint, vt humorem quidem alium præter contentum non admittant foramina, aëri autem trahendum peruia existant. In quo sanè plurimum differunt naturæ opera ab his, quæ humana arte sunt fabricata. Nam mista est in omnibus arteriis per multa foramina spirantibus aërea substantia sanguini, ac nihilominus in corde ipso, vt hæc substantia aërea ad idem cor confluat per omnes ipsas arterias. Incipit hic igitur præter naturam calor, quem febrem nominamus, alias ex aliis partibus eorum, quæ nuper diximus, puta humoribus spiritibus, aut substantia membrorum. Spargitur autem atq; vnâ cum patiente afficit duo reliqua genera. Facillima igitur ab humoribus ad spiritum caliditatis transumptio: nō aequè autem promptè vnâ ab spiritu accenduntur humores. Corpus etiam solidum humoribus, atq; aëreæ substantiæ facilius calorem impartitur, quàm ipsum ab eisdem suscipiat. Omnis siquidem substantia tenuis promptius alteratur, quàm crassa: est autem tenuissima quidem aëris, crassissima verò corporum solidorum, media humorum est substantia: nihil autem in præsentī opere differt, siue spiritum, siue aërem dicamus: nam de hisce omnibus alibi diligentissimè diffiniuimus. Nunc autem hoc tantummodo sufficiat intelligere quòd vel Hippo. (vt arbitror) ostendit his verbis, continentia, contenta, & impotentia. continentia siquidem solida appellans corpora, contenta vero humores, impotentia autem spiritus. Nam dispositio febrilis alias ex aliis eorum, quæ ante diximus, sumit initium. At in genere primò

scilicet in spiritibus læsio nō sistit, sed duo reliqua genera, puta humores, et solida membra inuadit: ac nisi antea soluantur extirpeturq; læsio ipsa, progressu temporis illa quoq; similiter afficit. Hæc quidem sunt totius sermonis capita.

Vtèrius prodi, ducendo Galeni cōtextus, non est ad præsens visum; priusquàm relatarum sententiarū veritas examinetur: facilius enim, ac magis distinctè contextus Galeni enucleabūtur in sectiones partiti, quàm in aceruum quendā simul cōgesti. Ideoq; procemio Galeni dimisso, hoc enim explicatū à nobis manet, quod attinet ad materiam febrium, discutiamus. Quam certè Galenus esse triplicem testatur. Vnam ipsius cordis: cū calor præter naturā in hoc figitur, qui Ethica febris nominatur. Aliam humorem contentum in ventribus eiudē esse putat: & hanc putridam dixit. Tertiā Ephemerā nominat, quæ spirituosam, siue aëream substantiam pro materia habet, à quibus tribus causis velut à fonte quodam in totum corpus calorem deriuari contendit. Exemploq; illo aquæ calefactæ iniectæ in lebetem, & lebate calefaciente humoralem explicat. Ethicam autem exemplo lebetis calefacti aquam frigidam intra se cōtentam calefaciētis, vt diariam per aërem calefactum follem calefacientem.

¶ Quod cū lego, ac perlego non parum admiror de Galeno, ac posteris medicis exemplo relato non fuisse exercitatos ad dignoscendum rem non posse sic se habere, vt ipse Galenus retulit, quòd innumera impossibilia lequerentur, quæ post inferam, si febrium differentiæ inde ortum

ortum duxissent, vnde deceptus exemplo citato docuit Galenus. Et quia in antecedentibus satis aperte probauimus ephemeris febres non ab spiritibus inflammatis, sed aliunde ortum ducere, necessum est ostendere quoque quo modo neque febres putridae sunt tales, quales à Galeno recensentur: minimeque Ethicas posse esse illas, quas exemplo illo de lebetis parietibus inflammatis censuit. In primis tamen Galeni decretum de modo, per quem putridae febres, ut ipse est opinatus, gignantur ducendo ex tertio & quarto capite relati primi libri de differentiis febrium. Hoc tamē non verba eiusdem tras scribendo, ne multas chartas infumamus, sed sententiam in summulas quasdam reducendo, ut in compendium his redatis, facilius concipi queant, in margine notando ex quo cap. sententiae, quae adducuntur, excerptae sint.

Ex. 3. cap.

¶ Priorque fit, naturalia corpora à dicendis tantum causis si frigida sunt, calefcere, aut si calida fuerint, calidiora reddi sunt assueta. A motu, a putrefactione, ab approximatione ad rem calidam, à detentione rei calidae euacuandae, ab alimentis calidis, vel medicamentis deglutitis. Vnde necesse est calorem febrilem in vnā ex his causis reduci, ut exustio inter cetera testatur.

Ex. 3. cap.

¶ Secunda contingit, ut ea corpora, quae in se caliditate admiserunt, vno ex recensitis modis, longo eam tempore retinere naturaliter apta sint: & quod licet motus cordis irati sedetur, in eo tamen remaneat calor praeter naturam, atque inde hominem febricitare est necesse.

Ex. 3. cap.

¶ Tertia febris fit, cum retēti propter densitatem cutis qui euacuandi sunt mordaces effluxus exhalationis nominati, in corpore ipsi acceruantur, & etiam quia prohibeatur aërea substantia, quae ventillare natium calorem erat solita, intra re meatus corporis. In plethoram autem dispositionem incidit eger, cui contingit vaporosum & optimum esse, quod effluxurū erat, prohiberetur ob relatam cutis densitatem exire. Gignuntur autem mordaces exhalationes his, qui aut à natura vitiosos habent humores, aut prauis cibis vtuntur, aut saepius crudelitatem patiuntur: & à ceteris causis iam recensitis.

¶ Quarta, ut febres diariae, ut in plurimum contingunt propter obstructions cutis in dispositionibus relatis: sic putridae, obstructo aliquo viscerum, aut aliquibus internis vasis persaepe in animalibus fiunt, prohibita refrigeratione humorum, indeque putrescentibus ipsis & ex detentione relatarum acrimiarum effluxionum, quae eleuantur ex alimentis mali succi.

Ex. 3. cap.

¶ Quinta, ex inflammatione aliquarum partium corporis animalis etiam febres proueniunt: humoribus, qui in praedictis inflammationibus continentur, putrefactis, qui si biliosi sint ery si pellas faciunt: at si sanguinei, inflammationes tantum. Quod si utriusque humores redundāt, compositum ex diuersis constituit tumorem.

Ex. 3. cap.

¶ Sexta, calidiores ambiētis aeris status, quales prope canis syderis ortum contingunt: per inspirationes quidem manifeste cor calefaciunt. Corpori autem extrinsecus circumfusi, totum ipsum calidius efficiunt, sed praesertim arterias, quae eodem refrigerandae erant.

Ex. 4. cap.

¶ Septima, in pestilenti aeris statu inspiratio plurimū est causa putrefactionis

Ex. 4. cap.

tionis nominati, in corpore ipsi acceruantur, & etiam quia prohibeatur aërea substantia, quae ventillare natium calorem erat solita, intra re meatus corporis. In plethoram autem dispositionem incidit eger, cui contingit vaporosum & optimum esse, quod effluxurū erat, prohiberetur ob relatam cutis densitatem exire. Gignuntur autem mordaces exhalationes his, qui aut à natura vitiosos habent humores, aut prauis cibis vtuntur, aut saepius crudelitatem patiuntur: & à ceteris causis iam recensitis.

factionis humorum, cum in corpore ipsi putredini sunt parati.

Ex. 5. capi. ¶ Octaua. In tumoribus inguium oēs simul humores putrescere solēt siue in vno siue in pluribus, diebus vt qui simul illic iuncti sint. At in visceribus aut vasis magnis contenti humores continuo fluunt: suoq; contactu vicinos ad putredinē trahunt: quando per spatia temporis calor, quem inducunt, durat.

Ex. 5. cap. ¶ Nona. Vnica ratione seu causa, contenta in nostro corpore, praternaturam calefiunt quemadmodum omnia extrinseca, siquē imputrescibile sit, quod calefit, veluti lapis, vel lignum, aut tale aliquid aliud, eo vsq; durare caliditas solet, donec paulatim refrigeretur. Quod autem putrescere natura aptū est, semper ad continua dispertitā continet caliditatem. Quemadmodū in agro conspici possunt stercora iumentorum simul & columbarū ex quadā eorum parte à sole adeo vehementer calefacta, quod instar fumi multam euaporationem in sublime emittant, non parum mordacem, ac dolorificā: & si quis proxime accessisset, nares, oculosq; lacerentem. Ipsa etiam excrementa tantis gentibus adeo calida sentiebantur vt qui longiore tempore manus & pedes admouisset, exureretur. Non tamen continuo huiuscemodi casus perdurabat, sed in die, qui sequebatur, quicquid superiori die ad summum feruoris peruenerat, refrigerabatur. Quod autem huic continuū erat, dum prima pars, quæ calorem cōceperat, in summo esset feruore, ipsum interim paulatim succensū, mox priori se feruore remittente, interim incalebat, atq; effervescebat. Et paulo post priori parte refrigerata, ipsum summum feruorem

obtinebat. Hoc quoq; rursus deferuescebat, dum pars continua paulatim succendebatur, quæ paulo post vehementius accensa, ad summum feruoris perueniebat. Hic autē circuitus in vnius ferē diei ac noctis spatio peragebatur, adeo vt res quotidiana febris propriissimum esset exemplum. Quod si duabus diebus ac noctibus idem circuitus factus fuisset, tunc febris Tertianæ eo modo fuisset exemplū: & si tribus quartanæ, & quatuor quintanæ.

¶ Super satisq; in capita redeamus quæcunq; de modo, per quem febres putridæ fiant, à Galeno fuerunt in citato loco scripta. Quamquam nonnulla, quæ parum ad rem attinebant, transegerim: vel quia in antecedente cōtextu fuissent exarata, atq; explicita: vel quod parū conducant ad eam, quam sum exhibiturus doctrinam, circa modum, per quem febres fiant. Et quod nostri moris sit, proprium decretum de re nulla exprimere, priusquā quotquot extāt de re eadem placita sint à nobis rationibus & euentibus explorata: ideo id primum aggrediar, increpando modum generationis febrium putridarum relatum à Galeno, vt increpatus superest, quem de fiedis diariis febribus scripserat.

¶ Priorq; ratio sumatur ex alia, quæ contra modum generationis febrium diariarum obiecta fuit. Si enim calor cordis hominis beneuolētis adeo intēsus est, vt igni similis iudecetur, vt Galenus locis citatis confitetur, & experimenta testātur, impossibile videtur, iam quod ita sit, quod putrefacti humores calidiores sint, quàm præfuerint, priusquàm putredine corriperentur, cordis calorem intēdi ab his posse: cum ii non valeāt intra nostrum corpus adeo

Prima ratio qua impossibile esse à putridis humoribus, febres oriri ostenditur.

adeò intensum caloris gradum, vt ignis, acquirere, quem, aut parum inferiorem humanū cor possidet.

2. Ratio.

¶ Secunda. Si ita esset, quòd ob hāc humorū putredinē febres continuæ, ac tertianæ, & quartanæ, & quotidianæ contingerent per modum à Galeno excogitatum, omnia bruta eisdem generibus febrium sēpissimè corripienda forent: sed nulus vnquam vidit quadrupedem, neq; auem, minimèq; piscem tertiana febre correptū, ergo antecedens ex quo sequitur, falsum est. Consequentia bonitas primū patet per eiusdem Galeni sententiam in libro primo de feb. diff. cap. 3. ibi enim expressè consequentia rationis conuictus dixit, ex putredine patiuntur febres animalia, sed cum quadrupedia, & volatilia, ac natatilia animalia nominētur, ipsa tertianas, & continuas, ac quartanas febres essēt passura, quod euentibus aduersatur. Secundo idem probatur citra Galeni sententiam, ratione. Bruta omnia sanguinem habentia quatuor humorum differentias intra suorum vasorum concauitates necessariò sunt habitura: cum sanguis, qui in venis brutorum & hominum continetur, aggregatum ex his sit, vt coagulatio eiusdem ostendit, ac vt membra diuersa pituitosa, vt cerebrum: & melancholica, vt ossa, vel spinæ, aut squammæ, vel cōchæ: & sanguinea, vt caro: & biliosa, vt pulmo in illum habentibus, aut quid proportionale in eodem carentibus ad nutritionem propriam poscūt. Sed hos quatuor humores bruto habente, qui putredinem pati possunt, vt hominum, imo facilius quàm hominum, quod victus rationem sibi decentem ad vitandas putredines obseruare adeò exactè vt homines

nō valent: quia ad humanum libitū cicuria moueantur, tertianas, & quartanas, & continuas, ac cæteras omnes febriū differentias essēt passura, prout hic vel ille humor putret: quod, vt dixi, nō cōtingit, ac plin' cap. 1. lib. 7. scripsit, dices. ✽ At hercule reliquis omnibus hominibus per singulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis pestifer calor remeat horis, aut rigor: neq; horis modo sed & diebus noctibusq; trinis quadrinis ve, etiā anno toto. ✽ Porro si bruta tertianas aut quartanas febres paterentur: nouisset homo, qui equū aut mullam posse iter agere in diebus intermissionis experiretur: & in cæteris accessionū minime. Eadem q; ratione acipitrem aucupex febre intermitente febre intelligeret, quòd nemo est expertus, ergo falsū est per modum explicitum à Galeno febres generari.

3. Ratio.

¶ Tertia ratio. Præciso cerebro iis necesse febrem, & bilis vomitum superuenire, vt Hippocrates Aphor. 50. 6. testatur. Et vulnerato vētriculo, aut iecore, seu vesica, statim febre corripi vulneratū cōspicimus: sed hoc genus febris non ortum ducit ab spiritibus superinflammatis ab inscindente, quem suppono gladium frigidum esse: neq; ab aëre intrante vulnus, quem volo frigidum, aut temperatū fore: neq; ab humoribus vitiatis, quos inculpato esse fingo: neq; à membrorū substantia, vt ethica, ergo in aliud principium calor febrilis reducendus est, & non in eas causas, quas Galenus recēsuit. Validissimāq; ratione præcedēs roboratur. Galenus in commento vigesimi septimi Aphorismi, sexti libri sic inquit. ✽ Verum quod cōmune est vitioni, ac punctiōi, nunc sanè

sanè Hippo. consuluit cauere, hoc est, multam ac subitam euacuationem. Sic enim videtur contingere, vti ait, scriptum est etiam ab Erasistrato exquisitius de iis, qui aqua intercutem laborant, in pluribusq; compertum dicit experientia multam ac subitam euacuationem febres & mortem asserere. ✱ Quæ febres nullum genus sortiri possunt ex his, quæ Galenus commentus est. Superest ergo aliud esse quarendū principium & originem.

4. Ratio.

¶ Quarta ratio. Si accidisset febres putridas fieri, obstructo aliquo viscere, vel aliquibus vasis internis obturatis, & prohibita effluatione acrimum, & mordacium effluxionum, vt Gal. testatus est tertio cap. de febriū differentiis libro, impossibile videtur à talium superfluitatum detentione febres oriri: cum ipsæ febres calores intēiores sint, quàm qui bene habentes afficere solent. Illationis bonitas ex hoc patet, quòd confirmiles superflua acres exhalationes retentæ potius refrigerare natium calorem solent, quàm intendere, vt vasa flammam continentia ostendunt, cum adeò obturantur, vt nullum exitum huiusmodi fumis concedunt. Et expirationis cohibitio ad mortē perducēs etiam docet. Quod idē Gal. euentibus conuictus in libro de causis morborum testatus est, cum inter refrigerantes causas prohibitam communicationē caloris natui cum aëre extrinseco etiam recenscat, dicens cap. 3. ✱ Sicuti igitur si extrinsecam flammā à communicatu circumfusi aëris se pares interiectu furnuli, vel cucurbitula, vel cuiuspiam alterius rei similis, statim extinxis: eodem modo si animalibus caliditatem cohibueris atq; intercluseris, ita vt nul-

lum cum aëre exteriori habeat cōmunicatū, statim exitum afferas.

¶ Neque enim euadi hoc argumentum poterit, ducendo eiusdem Galeni decretum parum infra relatā sententiam, quod huiusmodi est.

Improbatur
quædam inas-
nis argumen-
ti solutio,

✱ In corpore autem obstructo, quod à fumeo excremento obsidetur, aut febris accenditur ob interclusam interius fuliginosam euaporationem, aut strangulabitur atq; extinguetur calor inlitus, atque natius. Vtrumque vero horum accidet pro multitudine excrementorum, aut magnitudine obstructionis. Nam si fuliginosa superfluitas, quæ euacuari expetebat, plurima fuerit, atq; obstructio vehemens, periculum imminet, ne calor naturalis strangulatus quodāmodo ab excrementis extinguatur. Quod si superfluitas pauca fuerit, & obstructio parua, febris acceditur. ✱ Nō enim vitatur, vt dixi, ratio relata: quia etsi concedamus verum esse, quod Galenus testatur, ex omnimoda scilicet prohibitione expulsiōnis fuliginosæ superfluitatis calorem in totum extinguere, ex mediocri obstructione augeri flammæ calorem quis vnquam vidit? Nemo certē. cum fuligo ipsa flamma minus calida existens, & nata per vltiorem calefactionem in flammā conuerti, vt fumi lucernarum recēter extinctarum docent, potius si retineatur, natium calorem pendentem ab spiritibus flammæ similibus erat fuligo extinctura, q̄ intensura.

¶ Exemplum enim, quo Galenus deceptus est, cum in principio ferme secundi capitis de causis morborum narrans causas calefacientes dixit. ✱ Ita quoque si hybernis temporibus in ampla domo ignem accenderis, atq; omnes meatus obstru-

xeris.

xeris, per quos spirandi habeat facultatem, interius calorem excitabis: quòd si quaque versus patentes exitus liqueris, nihil amplius effeceris. Sed non aliter balneæ atq; fornaces, suum interius augent calorem. Ex quo euident est, angustationem augendo calori occasionem præstari. ✱ Ex his inferens, febres suboriri propter moderatas fuliginum detentiones. Nihil deinceps sufficiet ad imponendum vllis medicis quantūvis hebetibus, quòd euentus recensitus non probat flammæ calorem ignis intensiorem reddi, obstructis foraminib⁹, quàm ante obstructionem erat. Sed plures domus clausæ partes, & inclusum in triclinio aërem calidiorem fieri quàm prius foret. Quod sibi nihil fauet vt probet quod ipse erat ostensus, cordis scilicet calorem similem flammæ ignis, à quo in totum corpus febris diriuanda erat intensiorem factum fuisse per obstructionem fuliginosarum superfluitatū, quàm prius esset, cum harū in corde detentio potius ipsum infrigidet, quàm calefaciat, quia ipsæ corde minus calidæ sunt, vt idem Galenus testatur lib. i. de difficultate respirationis, dicens. ✱ Quæ enim velut fuliginosa, ac fauilliosa, & fumosa recrementa appellamus in caliditatis genere, ea omnia terrea sunt & velut semicocta cum innato calore, quemadmodum fumus cum igne. apparent enim in hoc euidenter acris omnia, & calida, & fumosa materiæ recrementa, ostendentia susceptam quidem esse in seipsa ignis vim, non tamen ad huc penitus ab igne se superata: flamma enim ita nata esset, & non adhuc fumus esset. ✱ Euadere enim non poterit Galeni sectator, proteruiedo, quòd

& si fumosa, quæ à materiis vi ignis eleuantur, sint igne minus calida, quòd fuliginosa, quæ ex putridis humoribus nostri corporis surgūt, nō nobis minus calida sint. Primò, quòd Galenum aduersum se habebit, qui semicocta ea nominauit, collata innato calori eadem in fumū vertenti. Et rationē quoq;. Si enim nostro intensiore calore non afficerentur, vt fumosa fierent minimè possent ex humoralis corpore in fumum conuerti. Ab intensiore ergo, quàm ipsa sint, aut ab æquo ad minus calore erunt in fumum conuertenda: à remissiore nempe impossibile erat, quòd potius ab hoc humor inspissandus & densandus esset, quàm in fumum conuertendus. con simili ratione improbaretur, qui propteruere auderet fumosas exhalationes humorū putridorum inflammationem versas à cordis calore, calidiores corde ipso esse: atque ab his oriri calorem febrilem. impossibile nempe est à corde igneum calorem in aliam rem gigni, nisi ipsum eodem calore fuerit affectum. cum vt predixi nullum calidū aut frigidum calidius, aut frigidus se producat, modo causa, quam indagare cupimus, erat, quæ sit genitrix tam ingentis caloris qualis in febrientium cordibus contingit. Petent quippe principiū, qui credentes cor febrientium adeo calidum esse vt ignire vapores, siue exhalationes possit, prædictam causam assignat, alia quoque ratione priores aberrāt: quia per putrefactionem non habiliora reduntur putrefacta, vt ignea fiant, quàm ante, cum euentus doceant, stercore bouum & aliorum animalium actu putrescentia minus apta comburi esse quàm tractata putredine siccaque versa his

enim furnos agricolæ calefaciunt. ultimo vapores à pituita orientes inepti sunt inflammari, ergo pituitosæ febres non contingunt.

6. Ratio. ¶ Quinta, Vltcrius ficta iam prædicta obstructione in aliquo vase, vel viscere, & retentis excrementis mordacibus, vt Galenus fingit: quid si poterunt conducere ad calefaciendum corpus totum, prout in febribus calet. quâuis Galeno demus particulam patientem obstructionem supercalefcere à fuliginosis excrementis? Nihil certè, secundum meam sententiam. Nam si particula illa obstructionem patiens foret (exempli gratia) vena aliqua cruris, non video quomodo calor febrilis ascensurus erat in cor, quin prius perciperetur alteratio facta à calore ascendente à crure versus cor, & si à brachii vase etiam calor febrilis communicatio oriretur, idem esset experientum: quod nemo in tertianis, neque quartanis, aut continuis febribus unquam expertus est.

6. Ratio. ¶ Sexta. Modus quoque, relatus generationis febrium minimè quadrat modo recèsito à Galeno generationis frigoris, rigoris, & horripilationis antecedentis febres tamen in libro. 2. de symptomatum causis, quàm in libro de palpitatione, tremore, & rigore, & conuulsione, & in aliis locis. Et ante omnes ducamus Galeni decretum de causa rigoris antecedentis febres ex secundo citato Galeni lib. de symptomatum causis, vbi inquit. ¶ Sed & citra exemplum ex ipsamet re inuenias licet, motam causam, quiescente magis esse infestam: quoties videlicet agitur per corpora sensibilia, veluti in oculis est propositum. Neque enim de succis, qui in venis & arteriis fluunt, est disputatio, sed de iis, qui in carnibus

sunt, & toto corporis habitu. Quoties igitur aliquid per hæc violenter agitur, ac ad cutim defertur, necesse est dum carnem cutimque permeat, omnia in quæ incidit, pûgat, stimulet, diuidat, ac vulneret. Quod autem omnis mordax & dimota causa, siue ea calida, siue frigida sit, animal in horrorem, ac rigorem ducit, primum quidem ex talibus intellexisse licet, si sano corpori feruentem aquam subito infundas, aut ignis scintillas incutias, statim horrore vexabitur. Iam cum vlcera particulae causticum medicamentum imponitur, primum quidem horrent, deinde rigent, mox etiam febricitant nonnulli. Quid, quod tertianæ febres, quæ omnium febrium maximè biliosæ, calidæque sunt, omnino maximo horrore infestantur. quantoque synceriores tertianæ sunt, tanto etiam rigor in iis incidit vehementior. ¶ Quæ omnia minimè conueniunt cum Gale. decreto de humore intra vas aliquod, aut in viscere villo inflammato contento, inde febrim gignente, propter fumosas exhalationes inclusas. Nam si humor hic expansus supra membra sensitiua est horroris & rigoris causa, necessum erit obstructionem aperiri, & exitum liberum esse collatum fumis detentis, cum corpori humeroso, qui crassior multo fumo est, patuit exitus: ac tunc maximè febris si adesset, pausare: & si abesset, minimè inuadere perspiratione concessa debebat: & putrido si inde ortum haberet, quod vas clausum foret, vltcrius non erat processura. Quæ omnia per oppositum contingunt.

¶ Euetus ille, quæ Gal. commemorat de medicamento caustico particulae vlcerae imposito, unde rigor suboritur, & postea sapissimè febris infestat, expref-

expresse docet: nequaquam febriles calores ortum ducere posse à reteto humore, qui putret, vel à fumosa fuligine, quæ diffilari prohibetur. Nā tunc cum causticum medicamentum particulæ patienti vlcus iniicitur, non in vase aliquo interno humor nec fuligo obstruitur magis quā prius, quā admoueretur erodens medicamen: ergo ut primitus calor febrilis non vrgebat, neque postea vexare deberet, quod non conspicitur. Dicere enim illam non esse febrem putridam, quæ inuadit post causticum aspersum vulnere, sed ephimeram nominari, non excusat. Nam spiritus vi medicamenti superinflammari non potuissent nisi continuatim particula, scilicet, quæ vulnus patitur, prius inflammata, deindeque ab ea ad cor vsque calore febrili de lato per spiritum aut membra corpus inflammaretur, quod nemo vnquam experitur. Etiam quod si ab ingentia concussione spiritus calerent, ut aliquis suspicari potuisset, necessum esset omnes rigores subsequi febriles calores, cuius contrarium Galenus secundo libro de Symptomatum causis. cap. 5. dixit, scribens. ✕ At vetus quidem sermo est, rigori febrem iemper succedere, non tamē est in totum verus, etiam si quis eū commodē determinet, id quod etiam facere par est, amicē potius veterū dicta interpretatibus, quā maliuolē arguentibus. Verum tamen ne sic quidem verus eorum sermo est, ne si determinans dixeris, qui citra externam occasionem ex corpore nostro concutientes rigores oriuntur, hos febris necessariō sequitur. Quippe non nobis modo, sed etiam multis, qui nos præcellerunt, iam viū concutientes ri-

gores sunt sine febre: non tamen ita validi, ac qui legitimas tertianas, quartanasue præcedunt, aut qui arduentes febres finiunt. Solent sanē eiusmodi rigores vitiosam sequi victus rationem; cum homines in desidia se repleuerunt, ac sæpe à cibo se lauarunt. Cum verò ipsæ ciborum qualitates frigidioris sæpe ac pituitosioris temperamēti sint, proutissimē qui sic sunt affecti, rigoribus, qui agrē recalhiā, capiuntur. ✕ In quibus verbis manifestē docet febre non semper sequi rigores, quod prædixeramus.

¶ Si iterum euadere putas rationem nostram per eandem, quam dixi Galeni sententiam, quod ibi fateatur ipse in redundantibus pituita propter desidiam & vitiatam victus rationem rigores sine febribus contingere, & non in aliis temperaturis: quod nempe non ob aliud assertum ab eodē suspiceris, quā quod in his spiritus inflammari propter concussionē apti non sint, ut in aliis: sequeretur, si id verum esset, quod biliosi quicunque, ac sanguinei sponte velint sic propria agitare membra, ut rigentium soler moueri, quod febre diaria foret corripiendi: quod falsum est. Etiam melancholici, quorum spiritus terrestres minus apti videntur febrilem calorem suscipere, quā pituitosorum, ineptiores futuri erant rescipere post rigores ephemeræ febres, quā pituitosi, quod non est testatus Galenus. Ac etiam quod parum ante finem libri de tremore, rigore, conuulsione loquens de eiusmodi rigoribus, quos febres non consequuntur, dixerit ex autoritate Praxagoræ ortum ipsos ducere, à vitreo succo inflamari inepto. Per quod patet nō eē febres ephemeræ

Quædā futi-
lis casualio ins-
crepatur.

illas, quæ rigorem illum erant successuræ, sed putridæ, cum à phlegmate vitreo ortum duxissent, si ipsum inflammaretur. Et hoc modo rigoris in secundo de symptomatum causis excogitato à Galeno dimisso, quem ostendimus non convenire cum forma, quâ in secundo de febrium differentiis gignendi febres putridas protulerat: ostendamus etiam neque quadrare relatū modum generationis febris putridæ cum alio per quem putavit rigores gigni in libello de tremore, rigore, & convulsione.

¶ Ibi enim capite sexto sic inquit Galenus. ✕ Neque enim quando alimenti defectu caliditas consumitur, aut cum eius copia illa gravatur, nec quando effecta caliditas impotēs claudicat, imbecillaq; redditur, rigorem fieri reperias: sed quando valida, & expansa impeditur. Vnde duplici motu & composito effecto, pugna accidit, ut in tremoribus contingit, verum aliter. In tremoribus enim motus mixtus fit, quod vires corpus mouētes sint inualidæ, dum membra eleuare adnituntur, quæ ruunt in contrarium renixis: hic verò motu naturali caloris violenter impedito rigor accidit. Ut enim neque substantia læsum neque tono per vniuersum extendi & ferri corpus nititur, impeditum & vi ad intra trusum ad principia redit: vbi persistere impotens (substantiæ enim semper mobili mors est quies) acervatus, & quasi in sese coactus vnitus non ad intra in inuentum extenditur, sed impetu vehementiori vsus quasi solutus vinculis interim progressum vetantibus obsistit, ea propellere, & apertos meatus facere festinans, sic illis obuius tenetur, & à veloci motu remo-

ratur, quo corpus occursum totum quatitur. Quicquidque præ occursum ultra tenuatum est, rursus intra impellitur, seu aliquid in occursum passum fuerit, & iteratò ad principium reuertitur. Vnde commotus iterum fortius concurrat, quo rursus occursum etiam repulsum vsque occurrit & repellitur, quoad sint quæ noxia adfuerint. Cum dolore sic vtique hic affectus est, quasi cæso corpore verberibus, & impariter motibus vtrisque fatigato. Enimvero innatus nostri calor naturaliter habens æquis discursibus, & expeditis vsus, tempore & metro motus in se rediens opportunè explicatur. In rigore verò neq; coactionis motus sunt, neque expansionis, sed verius ipsum intra redire affirmabis. Vtar autem nominibus veterum, non meis, resilire, intrudi, reprimi, confugere, ad extra motum effringi, trahi, exilire, emergere. Veterum inquam, virorum nomina hæc sunt, recta ac ducta omnia, affectūq; , ut potissimum est, apertè declarantia. Cōcuti autem, quæ sunt corporis omnia, & agitari, feruere, & quæcunque in rigore imparem sine ordine inuoluntarium motum in inæqualibus vehementibus, & violentis incurfibus, & subsultationibus vapore facto naturali calido perfici affirmo. Vnde rigoribus magis quàm naturaliter habens incallescit corpus, & effunduntur sudores: quod quando multis occurfibus iam absq; obice, quæ oberant, fuerint extrusa, exactèq; transpiret, tribus causis calefieri corpus est necesse. Quòdque conclusus pluries ne respirare posset multiplicatus in profundo est. Et quia vehementer ad extra est expansus. Tertiò, quod in ictibus, concursibusque, & violentibus

lētibus motibus accrescere nata est caliditas. Lignum nanq; lapidesq; si contriueris, ignem incendas. Innatus etiam spiritus natura calidus, si vehementius moueatur, excalescet magis. ✱ Quibus omnibus verbis in compendium quoddam redactis, hoc tantum ex eis elicies, inordinatum motum spirituum, quos calorem, aut caliditatem nominat Galenus, esse causam rigoris ipsos enim interius inclusos propter præsentiam rei subito motæ supra membra sensitiua, occasione dicit esse frigoris extremitatum, & omnium partium extrinsecarum corporis: expansionem quoque subitam eorundem, & intestinam retrocessionem sepius factam cōcussionis in rigore accidentis causa tur. Tandem non aliter quàm phisici credunt, prohibitis exhalationibus, que in terræ visceribus includuntur, sursum exire, & ipsis id efficere conantibus, terram ipsam tremere, Galenus opinatur rigores in hominibus generari. Quod minimè cōuenire videtur cum febrium putridarum causa ab eodem relata. Nam si putridi humoris fuligo in aliquo vase, aut viscere detenta, est causa febrilis caloris: tunc cū incipit obstrui viscus quoduis, aut vas quodcūq; inceptura erat caliditas crescere, & sine rigore vllō præcedente febris erat inuasura. Quia neque esset vnde terror foret incutiendus, quæ spirituum retractionis causa foret, quia paulatim calor, & non subito inuasisset. Neq; rigores semel finiti iterum per circuitus essent inuasuri. Et si enim Galeno demus propter primam inuasionem caloris terreferi naturā, caliditas illa permanfura necessario foret, donec fuligo, & humor pu-

tridus, quæ inclusa in obstructo vase erant, & iam cū rigor inuadit patebant, discuterentur, & à corpore excernerentur: & nihil manifestet in obstructo vase illo, quod circuitus rigoris & febrilis caloris causa foret. In alio enim vase obstrui, quod secundum reditum tertianæ efficit, & in alio quod tertiam inuasionem gignit, & in alio qui quartā, delirium esset confiteri. maximè in nothis tertianis & quartanis, quarū primæ duratio sextum mensem attingit, vt quartanarum, cū in plurimum integrum annum non raro etiam annos tres, & quatuor, & ad septimum vsq; porrigatur: nam in consimilibus euentibus imaginari adhuc tam multiplicem valorum quorundam, & post aliorum, & sub inde reliquorum obstructionē impossibile videtur.

¶ Septima, Exemplum quoque illud de stercore cū paulatim putrescente, & per intervalla quædam effuerescente: de quo in fine capitis primi de febrium differentiis Galenus meminit, vt per id demonstraret modum per quem febiles circuitus fiant, ineptū valde est, & non plus in stercore putrescente, quàm in lignis cū inflammantur procedens. Vt enim accidit in cūculo ingenti lignorum superposito flammæ, flammam, quæ ex nouis lignis fit, aliquando crescere, aliquando imminui, aliàs quasi intotum extinguī, & post resurgere: prout materia inflammanda magis vel minus apta concipere ignem est, sic stercore diuersæ partes prout putrescere, aut non putrescere sunt aptiores, vel ex propria aptitudine, aut ex caloris solaris, vel continentis maiore, vel minore approximatione magis, aut minus illæ putrēt.

Quod exemplum nequaquam quadrat cum certo reditu de tertio in tertium aut de quarto in quartum, aut de die in diē. Si enim per modū recēsitum stercoreum putrescentiū humores corporis putrescentes febres gignerent, non esset unde certus reditus febrium succederet. Sed si semel de tertio in tertium fieret exacerbatio, iterata reditio in eodem die, aut in sequenti, aut in quarto futura erat, prout aptior vel ineptior esset humor: & rarissimum foret de tertio in tertiū, aut de quarto in quartum, aut quotidie affligere, quod non experimur, quin oppositum certas reditiones frequenter accidere, incertas rarē.

¶ Reddere enim pro causa redituum certorum naturam humoris: & quod bili conueniat de tertio in tertium putrescere, & melancholico succo de quarto in quartum, ut pituita quotidie, delirium est. Nā si putredo exedens, aut depascens humorem putrere aptum, est causa febrium putridarū, ut Galenus est testatus, qualiter potest in naturam bilis putrescentis reduci putrescere hodie, & cras non, & perendie redire putrefactionem: cum tunc in tertia die quanquam ineptus esset humor putredini esset febris in uasura, quod ex natura humoris, & non ex aptitudine vel ineptitudine putredini, febrium reditus fierent.

¶ Etiam non est qualiter intelligi possit, pausante semel putredine in aliqua una materia, quæ putrescebat, possit redire in reliquā, quæ nondum putruit, nisi ob aptitudinem illius, quæ promptitudo nequaquam potest esse vniformis, nisi imaginēris vnciam vnā (verbi

gracia) biliosi humoris putrescere hodie, & aliam vnciam non ante putrere esse aptā, quā ab hinc tertia dies accedat, & aliam vnciam eiusdem humoris eādem normā & proportionem seruare cum secunda vncia, quā secunda cum prima, & per eandem methodum quartam cum tertia procedere, quā tertia cum secunda processit. Quos tonos à musicis instrumentis obseruari est difficilimum, quanto magis à fortuitis euentibus aptitudinis vel ineptitudinis putredini.

¶ Coniungere enim cum promptitudine humoris simul facultatis expultricis humanæ vim, ut ordo redeundi febres in certis diebus obseruetur, ut Vgo Senensis medicus non indoctus est testatus, nihil prodest. Credidit enim in plurimum accidere esse talem proportionem inter virtutem expultricē particularum continentium choleram, & ipsam choleram, quæ excerni debet, ut de tertio in tertium ipsa sit nata expelli, & virtus humana sit apta expellere illā. Quod si ita contingeret, non esset expectanda putrefactio in bili, ut in tertio expelleretur: sed siue adeo putresceret, ut fuliginem putridam ex se mitteret, quæ cor coleraceret, siue minus putreret, ipsa excernenda esset, & febrim esset genitura. Quod apud Galeni sectatores impossibile foret, cum deesset fuligo humoris putridi, quo cor cale-ret ex defectu perfectæ putredinis bilis expulsæ. Multas alias rationes aduersus duos modos recensitos redituum febrium in certis diebus adducere possem, quas transgredior, ut octauam rationem proponam ex relatis emanantem.

Octaua

8. Ratio.

¶ Octaua ratio. Si vapor calidus, seu fuligo putrida calida eleuata ex putrente humore cor calefaceret in febribus putridis, indeq; adeò intensus calor, qualis in febrientibus sentitur, oriretur, necessum foret, parum ante mortem febrientium, & cum ipsi moriuntur, ac post, intē siorem calorem, qui eos tetigerint, percipere, quàm in vllò antecedente tempore febris. Consequentia patet. Nam si putrescens humor, ac eiusdē fuligo calida cor petēs causa foret, vt cordis calor intenderetur, aut augeretur, seu in ignem verteretur, indeq; totius corporis caliditas maior infibriētibus perciperetur, tunc maximè id facturus erat, cum minimè à natiuo calore, quem dicunt cōtrarium esse naturali, reprimi, ac cohiberi fuligo putrida posset: & cum morti proximi, & iam mortui, ac qui diu est, quòd vita sūt functi, aut, non reprimere, vel mitissimè reprimere humorum & fuliginum putrescentium calorem possint: necessariò sequitur in relatis temporibus calorem febrilem maiorem sentiendum in febrientibus: sed euentus contrarium docent. Ex perimur enim multos, qui ex febribus moriuntur, ferme frigidos sentire, & omnes parum post obitū aut frigidos, aut parum calidos, eosdēq; quando diu est, quòd mortui sunt, in totum frigidos percipi. Ergo nō à putrescentibus humoribus calor immodicus febriētium oriebatur vt Galeno est opinatum, sed aliunde, & vnde nos exponemus.

¶ In casum porrò conaretur aliquis dissoluere prædictam insolubilem ac demonstratiuam rationem, dicēdo, quòd ideo in proximis mortu aegris, & in iam deploratis tantus calor non percipitur, quātus in sta-

tu febris, quòd caliditas naturalis iam tunc desit, & in totum deperdi properet, ex qua & præternaturali calor adeò intensus, vt febrilis est, euadebat, & sine qua præternaturalis humoris putrentis, & eiusdē fuliginis caliditas, non nisi remissa & exigua esse poterat. Nam qui hæc testaretur, parum abest, vt contradictionem veram esse concedat. Si enim contraria mutuò se corrumpunt, & quæ eiusdē sunt speciei accidentia se intendunt ac augent, caliditas naturalis, & contraria naturæ eiusdē speciei & diuersarū ac contrariarum forent: quòdest admittere contradictionem. Consequentia patet. Si enim caliditas præternaturalis contraria naturali nominatur, ergo quia altera alteram corrumpat, talis dicitur: nam aliàs contrarii nomen nullo modo sortiri posset, vt contrariorum definitio docet. Et si altera sine alia remissior existit, vt aduersus fatetur, eiusdē speciei erunt, cum nunquam calor per absentiam frigiditatis sibi cōtrariæ remittatur, quin intensior reddatur, neq; frigiditas per absentiam caloris intendi desinat. Se ergo intendere hos calores, ac simul eosdē se remittere, fastuosus est aduersus quòd, vt dixi, est cōtradictionem admittere.

¶ Vltèrius vt horum pertinacia conuincatur, demus inter calores esse specificam differentiam, aliunq; esse naturalem siue calestem in humido natiuo, seu radicali, vt alii nominant, in situm, alium elementarem resultantem ex mixtione elementorum nos constituentium, quendam putredinalem ex humoribus putrescentibus ortum ducentem, reliquum pestiferum à venenatis rebus orientem, vt

huius tempestatis quidam scriptor medicus dixisse videtur, id vsurpās ex Gentile Auicena commētatore, quod ingens delirium esse in nostra exacta physica vltra retro dicta docebitur, & nonnihil de eodem, finita hac ratione, agetur. Nihil certē hoc conducet aduerso, vt nostrae rationis vim fugiat. Nam non ob id, quod etsi ex immodico calore putredinali, à quo in febrientibus calor insignis resultabat, & totum corpus calidius quàm tempore sanitatis sentiebatur, natiuus calor tenderet in corruptionem, cū febriens aegrotaret, aut in totum disparetur, cū aeger moreretur, ipse proximus morti, aut eiusdem cadauer frigida sentienda forent: cum etsi per inductionem ignei caloris in aliquam ex nostris particulā, vita illius partis deperdatur, nō desinit talis pars dum ignis adest, calidior multo sentiri, quàm dum viuebat. Ad cuius normam quanquam per inductionem caloris elementaris, aut putredinalis, siue pestiferi, calor natiuus corrumpetur, nō disitutum erat corpus aegrotās, & eiusdem cadauer calidiora sentiri, aut ad minus aequē calida, vt cū corpus febrieat, & per putredinalem calorem calidius sentiebatur, quàm dū bene valebat. Si enim tanta vis calefaciendi est in calore putredinali, vt nos reddat multo calidiores, quàm dum sani sumus, vt ignis efficit: cū durante igne, membra nostra siue viua sint, seu vitam amiserint, calida per eius praesentiam percipiuntur, certe nostrum corpus, vt diximus, perseverante putredine, calidum sentiendum esset, vt dum febrieat. Nempe ob id, quod febriens proximus sit morti, aut iam sit vita functus, putredo humoris, nō decrescit, & minor red-

ditur, quin necessario augetur, maiorq; continuo fit, deficiente facultate vitali & naturali nostra, quae humorem putrescentem à putredine compescat, & retrahat: foetore cadaueris, & halitu aegroti morti proximi id testante. Quanto enim magis putida est aliqua res, tanto etiam magis putrida erit censenda.

¶ Quis enim, qui praeteritum errorem tueretur, adeo deliraret, vt diceret putrescentes succos febricitantium proximorum morti, ac mortuorum, minus calidos esse, quàm eorum, qui in statu sunt febrium, quod à nostro natiuo calore tunc concoqui procurentur, & in morti proximis, ac mortuis, à natura destituantur? Nam si cōcoctio in nociuo nihil aliud procurat, quàm ad mediocritatem tam modum substantiae, quàm calorem, & frigus, ac alias qualitates immoderatas pecantium succorum reducere, vt ex cōmento illius Apho. primae particulae. Concocta medicari oportet, & mouere non cruda. ac innumeris aliis locis elicitur. Potius cū vigorosior vis nostra concoctrix foret, reprimenda esset caloris putredinalis immoderantia, quàm augenda. Suspiciari enim, quod motio, quae fiebat à natura nitente concoquere succos putrescentes, eosdem calidos febrili calore redderet, indeq; in mortuis frigesce, quod desit vis naturalis mouens, praeterita insania maior est, experientibus nobis sanguinē, & quosuis alios succos ex nobis sanis, aut febrientibus extractos, & quantunvis post extrationem concussos, motosq; calidiores nō sentiri, quàm cum ex corpore extrahebantur. Nec vllā humidam rem agitatam, iam quod ex motu vllum calorem concipiat, tam

tam intensum, vt febricitantium, acquirere, nisi vas continens ex immodico motu caleret, indeq; succū contentum calefaceret.

¶ Et omnis euadendi modus quā tunuis proteruis cauillatoribus auferatur, soluamus quandam fictionem, qua quis ex aduersis euadere argumentorum nostrorū vim fortassis opinabitur. Dicit enim nonnullus, quod cū Galenus asseuerat putrescentes succos calorē febrilem producere, non id testetur, nisi cū a nostro natiuo calore sunt in actum calefaciendi redacti, secus si extra corpus extrahantur, & actuationem, quam vocant, amiserint. Tunc enim dicit aduersus, nihil in conuenire nō calidos percipi, quin frigidos sentiri. Vt enim opiū quod deuoratum nos vehementer infrigidat, cū reicitur ab ore, calidū percipitur: sic bilem putrescentem, & intra corpus nos calefacientem, propteruiet ii, extra nos non calefacere, quod desit, vt dixi, actuatione a nostro naturali calore. Porro si de hoc potestatiuo calore Galenus loqueretur, cum febris fingit ortum trahere a calore putredinali, nequaquam dixisset lib. 2. de differentiis febrium capite quinto, quod in regio morbo, & si redūdet bilis, non febriant, qui hunc morbum patiuntur, quod bilis non putreat. Suffecisset enim potestatiuus calor bilis in actum redatus a naturali calore patiētis arcuatum morbum, immodicē calefacere, & in febrem impellere ægrotantem, cū bilis ipsa, teste Galeno in libello de inæquali intemperie contextu sexto, calidior sit omnibus succis ac partibus nostri corporis. Etiam qui hæc dixisset, a Galeni mēte quam maximē discederet, quod ipse ma-

nifestè in duobus libris de febrium differentiis, ac in complurimis aliis locis, cū loquitur de calore putrido humorū facientiū, febres nulli rei cōparat, nisi calori stercoreum putridorum, qui actualis, seu formalis est, & non potestatiuus. Tertiò, quod si id verum foret, nulla febris ex pituita ortum trahere valeret. Nam ipsa quantunuis putrens, & si actu calida sit, potestatiuē frigida necessariò futura est, vt Galen. 2. de febrium differentiis, & in aliis locis docet. Modò si calor actualis putrescentis pituitæ est causa febrilis caloris in febribus phlegmaticis, vt Galenus in citato loco docet, hunc eundem compellendus est quiuis dicere, esse causam omnium aliarum febrium putridarum.

¶ Tandem cum extracti ab ægris succi, qui putrescunt, statim frigēt, etsi plus extra corpus quā in corpore putreant: qui sapit, & furore non corripitur, facile intelliget, humorum putredinem causam nō esse caloris febrilis, sed cor nostrum frequentius & velocitus agitatū, quā tempore salutis, indeq; calidius versum, vt infra explicabimus, producere febres.

¶ Neque dici poterit, quod obstructi succi perspiratione prohibita, calidi sint, & postquā extrahuntur, frigidi reddātur, quod in liberum continentem delati, refrigerentur. Nam si fingamus sanguinē putridum, a quo febris conclusa oriretur, ex incisa vena immediatē traduci in aliquod vas eiusdem figuræ ac dēsitatis cum vena, a qua sanguis extractus est: necessariò, si putrefactio, & prohibita transpiratio causa forent caloris febrilis, adeò calidus sentiendus esset sanguis ille in relato vase ficto inclusus, vt dum a

Roboratur
principalis o
ctaua Ratio
retroducta.

vena

vena extrahebatur. Cuius oppositū experimenta docent. Putare enim, quod sanguis in prædicto vase refrigeretur à vasis frigilitate, nihil prodesset, quod etsi calidum vas esset, tam sanguis, quam vas illud ad frigiditatem se restituerent, quod non euenturum erat, si calor putredinalis illius sanguinis tantæ vis foret, ut calorem adeo intensum, ut est cordis febrientis vinceret, & augeret, & in febrem impelleret ægrotantem. ipse enim potens futurus erat vasis illius ficti calorem conseruare, & augere, ut sterco ex putredine calens inclusum in simili vase, vas ipsum calidum redderet.

¶ Et quod promissim improbare fictionem illam Gentilis, ac iunioris medici de quatuor caloribus specie differentibus, quos fingunt in nobis quâdoq; reperiri, id aggredior: quanuis non exiguus labor sit, quæ aliis fingere placet, nos dedocere. Porro cum mihi diu ac noctu meditati, quid vero simile responderi possit meis argumentationibus, quibus diuellere aliquod falsū dogma conor, ut vero simile illud dilluam, sepe inter disceptandū de re illa cum aliis nostris commilitonibus contingat: nescio quæ imperinentia à me non præmeditata, ab illis ut certissima effutiri, quæ iterum scribere ac improbare cogor: ne si consimilis euasio alicui fortè satisfaciatur, veterem errorem amplexetur, Sisyphi labori meum confero, & meritò in me reiiciendum distichon illud asseuero.

*Somnia cuncta licet mendaces sol-
uere vulgi.*

*Oedipus insudet, non satis vnus e-
rit.*

¶ Verum querela hac dimissa, ad rem veniendo, improbare assertione illam de quatuor caloribus specie differentibus, quos dixi à relatis authoribus fingi, ordior. Ac ut veritas pateat, & omnis euadendi modus ab aduersis auferatur, Quæro ab illis, cum hanc specificam differentiam inter calores astruunt, an loquantur de caloribus accidentibus, an de corporibus calidis. Si de his ultimis se loqui dixerint, improbari non poterunt, quanuis rem intinēte dixerint. Verū enim est, quod nra corpora ex quatuor elementis actu in nobis manentibus constant, in quibus calorem aeris & ignis esse necessum erit, & vnū ex quatuor calidis recensitis à Gentili, & nouo illo autore citato in nobis esse compellimur confiteri. Etiam quod cor nostrum spirituosa substantiam ex puriore parte sanguinis producat, quæ delata per arterias in vniuersum corpus ipsum calefacit, & in membra quandam occultam dispositionem animæ nostræ conuenientem, & sine qua ipsa corpus non informasset, inducit. negare quoq; non possumus. Nam etsi tanto caloris gradu ab igne calefieret corpus ut ab spiritu vitali, anima corpori non adesset, quia defecisset relata occulta qualitas inducenda ab spiritu, ut corporis nostri partes laqueo adeo constrictæ, ut defectu transitus spirituum per arterias in interitum tendant, probant, quod earundem corruptionē vitare nullo modo posset ignis, aut aeris tantus calor, quantus partibus illis deest ob cohibitum transitum spirituum, quod ignis non valeat relata qualitatem occultam inducere. Indeque non immeritò hæc spirituum substantia ab his celestis calor nominaretur

naretur essetq; secundū genus corporum calidorum hoc. Reperiri quoque in nobis febrientibus, aut non febrientibus humorem putridum, qui indubiē cum putredine calidior est, quā absq; illa omnes confitemur, tertiumq; calidorum corporum hoc nominari, & quod etiā putreāt humores, & ultra calorem venenatam qualitatem acquirant omnibus compertum est, quartumq; calidum hoc esse affirmamus. Tandem quod relata quatuor corpora calida, elementa, spiritus, humores putrescentes, humores venenati, specie differant, nos non impugnamus. Reprehendimus tamen, quod cum de febre loquantur, quæ calor quidam inens nostro corpori est, non erat, ut quid agerent de spirituum proprietate occulta: unde calor in ipsis existens cælestis nominatur. Nam diuersa accidētia sunt, calor & proprietas illa, etsi eidem subiecto insint, ut diuersus est calor magnetis à proprietate ipsius. Neq; etiam erat, ut quid calorem putredinalem humorum miscerent cū venenata qualitate eorundem.

Illi quoq; decipiuntur, qui propter euentum alium de aëre ambiēte & calefaciente nos et de medicamentis & cibis calefacientibus eos, qui ipsa deuorāt credunt remissum calorem putridi succi posse intendere intensissimum cordis, ut relata remissiora cordis calore, ipsum calidius redunt. Rationibus enim antecedentibus & euentibus sufficenter probauimus, remissum nequaquam posse intendere se intensius, quin quod contrarium admissum remisso vim habeat remitendi intensius. Ideo nempe, quod non adeo remittant & moderetur calorem cordis, & aliorum membrorum calefa-

ctorum ab spiritu calido cordis aër calidus, & medicamenta calida dicta, ut aër tēperatus, aut cibi, seu medicamēta temperata, aut frigida, si cut valde minus calida solent. accidit cordi nostro, ac toti corpori per medicamenta, aut aërem calidiorē corpus calidum sentiri: ut aquæ feruētis per admistionem aquæ pauxillum minus feruentis. Ut enim etsi aqua illa minus calida sit, quā erat, calidior manere dicitur, quā si per aquam frigidam sibi admistā aut per calidā, sed minus calidam, quā quæ pauxillū moderabatur calorem feruētioris remitteretur: sic cor nostrum, ac nostra membra, cibis, & medicamentis, & aëre, ac aliis rebus dicuntur calefieri. Non quod illa calorem cordis possint intendere, sed quod alia non adeo calida plus frigiditatis sibi admissum habentia valeant plus temperare cordis & totius corporis calorem, quā priora. de quibus non plura quod nonnulla ex his paulo ante scripta sunt, ut etiam ad dictandum alia transire liceat.

¶ Nona, Si verum esset, quod Galenus testatur secundo de symptomatum causis, & in fine septimi cap. lib. de palpitatione. &c. Cum dixit in rigoribus tertianis sentiri quandam sensum dolorosum, veluti acutissimarum pungentium sagittarū, ob scilicet bilem expansam ad cutim, quæ febris venturæ post rigorem causa futura erat, falsum esset, quod idem prædixerat in primo de differentiis febrium cap. v. fuliginem humoris putrefacti in vase aliquo obstructo calefacere particulam obstructam, & ad corvūq; ascendere eādem calefactionem per fumosas illas fuligines delatam. Nam si humor, qui rigorem gignit, & à quo febris

bris post originatur, in carnosas, & sensibiles partes dispartitur, nequa quā inclusus dici poterit in aliquo vase, neque eiusdem fuligo inclusa calorem posset producere, cum difflari, percutim valeat: iam quod ad carnem cuti proximam expansa sit ex Galeni assertis, qua enim corpulentus humor rigorem efficiens exiit, fumosa fuligo tenuior exire valebit.

Increpatur
quædā falsa
sententia gale-
ni affirmans
quod in rigo-
ribus quarta-
narū sitis non
molestet rige-
tem.

¶ Et quod meminerim sententiæ Galeni adductæ ex fine septimi capituli libri de palpitatione, tremore, & rigore, & convulsione. postquam & in calce relati capituli verba sequētia digna taxari exarata sunt.

✱ Quartanam qui passi sunt, rigorem si sit vehemens, ad vsq; ossa penetrare aiunt, rigoribus ab ambiente frigidissimo effectis planè similem. Caterum trita, & ardenti febrili, id quartanæ tamen nō commune addimus, quod vel rigentes pluri mi, caliditatem internam sentientes, sitiunt, quorum neutro qui habiti quartana sunt afficiuntur. ✱ Ideo venia petita à Galeno adeo experto medico, falsum id esse, quod in adducto contextu testatur, manifestissimi euentus docent. Nunquā enim quotquot medendos à quartana morbo agros per totam vitam suscepi, alio symptomate magis eos vexari obseruavi, quā siti, cum rigent. Cuius contrarium Galenus dixit. Si enim incontinentes, & nobis medicis non obtemperantes in medela quartanæ in aliquem periculum morbum incidere cōspicimus in plurimum hydrops est, ob aquæ immodicum potum in hora, qua rigent. Hoc obiter duxi, vt lectoribus cauere à falsitate loci illius à me increpati.

10 Ratio.

¶ Decima ratio. Neque si febres

putridæ fierent per modum, quem Galenus, & Auicena, ac ceteri medici horum sectatores opinati sunt reddi vlla causa posset, cur aliquæ continuo affligant, aliæ per intervalla. Causari enim, quod in continua humor intra venas putreat, in intermittentibus extra, non excusat. Quod si intermittentium humor, qui febris causa coniuncta dicitur, in tertia die putreat: quia expellitur de venis extra easdē, vt Auicena sen prima quarti dixisse videtur, aduersaretur hoc sententiæ Galeni adductæ ex primo lib. de febr. differentiis. vbi expressè asseruit fuliginem putridam detentam intra vas obstructum fore causam intentionis caloris febrilis. Etiam alio de creto illius, quo falsus est prohibitā efflationē esse causam putrefactionis. Si enim in die, in qua humor expellitur à vasis internis, siue externis ad carnes musculosas, febris intermittens inuadit, nequaquam ob id quod tunc putreat & prius non, inuadet, sed ob aliam rationem. Cōsequentia patet, quod tūc excretus humor ab obstructionis loco in porositates carnis musculosæ proximæ cuti si putrere paratus esset per prohibitam efflationem, concessa libera respiratione per relatum expulsionem, à putredine cessare debebat, cuius contrarium ipsi affirmant.

¶ Vndecima ratio. Vltorius Galenus. 2. de febrium differentiis. distinguit febrim ortum ducētem à multitudine sanguinis, à febre oriente ab eiusdem putredine: ergo & à bili qui calidior succus quā sanguis est, poterit emanare proportionale duplex febris genus: alterum à putredine ipsius bilis: aliud ab eiusdem multitudine, quæ nullus scripsit.

Sed

11 Ratio.

Sed febris illa, quæ oriretur à multitudine bilis non esset dicenda putrida, quòd nulla putrida fuligo à bili illa non putri eleuata cor calefaceret: superest ergo falsum esse quod testatus fuerat Galenus febriū cholericarum causam esse humore biliosum putridum, emittentem ex se fulgines putridas ad cor.

Quædã futi-
lis solutio ar-
duntur & in-
crepatur.

¶ Soluere enim nō potes per discrimen, quod sufficere nonnulli existimauerunt, non valere scilicet tantā bilē gigni, quæ sat sit facere febrim sine putredine ipsius, quæ immodicè augetur, quòd natura non sit adeò amica cholerae, vt sanguinis, ideoq; statim vt ipsius bilis insignis multitudo redundat, à natura dimissa putreat. Primò, quòd id ad placitum dictum, & nulli rationi innixum videatur: cum experiamur infebribus cholericis sapissimè bilem amaram synceram, aut pituita commistam reiici per vomitum sine vlllo putore, in colore & reliquo modo substantiæ simillimam illi, quæ in folliculo felleo naturaliter continetur, quæ sine putredine est, & per huius reiectionem febrem cessare, quod manifestè docet, ex illa non putri cholera emanasse febrē illā. Proteruire quidem cholera illam putridam esse non posset aduersus: quòd Hippocrates in de humana natura libro per relata media, per quæ ego, probauit sanguinem, & cæteros humores mutuò inter se distare, dicens. ✱ Quo enim modo hæc inter se similia sint, quorum neque colores similes videntibus apparent, nec ad manuum tactum similitudo aliqua esse deprehenditur. ✱ Secundò, quòd non video, qualiter ex hoc, quòd redundet

plus iusto bilis, & in tanta quantitate, quòd febrim facere suffecisset sui calore, vt sanguis eadem minus calidus sua multitudine valet, sequendo Galeni placita: ideo putreat, si putredini, quæ febrim est productura, necessariò obstructio in aliquo vase, vel inflammatio in aliquo viscere est coniungenda. Si enim immodicus sanguis multò crassior cholera, liber & sine obstructione per venas vagatur, cum febrim citra putrefactionem affert cholera supercrescentem per easdem non obstructas deferri posse quis negabit.

¶ Duodecima ratio. Item, quòd 12. Ratio. memoria consequar, apud Hippocratem, quem Galenus vnicum medicinae numem esse aduersus nonnullos medicos sæpe contendit, febres aliter fieri, quàm à redundantia humorum non legitur, & prout vnus vel alter abundat, sic hoc, vel illud febris genus procreari, & non quòd putreant, aut non putreant, ipse fatetur. Quod inter multos huius authoris locos probat: non tantum ille, qui prope finem libri relati de humana natura scribitur, verum & multi alii. Sed prius illum, quem prædixi, duceamus: quauis pars illa genuina ipsius Hippocratis non sit, vt Galenus vult. Series illius hæc est.

✱ Febres plurimæ à bile fiunt. Species ipsarum quatuor sunt, præter eas, quæ ab occultis doloribus generantur. Nomina ipsarum sunt, continens, quotidiana, tertiana, quartana. Continens itaque appellata, à plurima, ac meracissima bile prouenit. ✱ Vbi nullam memoriam bilis putrescentis agit Hippocrates, sed quòd continens à plu-

E rima

rima & meracissima bili (talis enim est non putrens cholera) proueniat, fatetur.

¶ Sed relato loco dimisso, quod aduersi esse Hippocratis non admittent, etsi apud eundem alia quamplura à ratione multo relatis magis deuia legantur, adducamus in primis illud ex ea parte libri de humana natura, quam germanam, & Hippocratis esse idem Galenus est testatus: quod huiusmodi est.

✱ Bilis autem per ætatem, ac Autumnum corpus possidet. Id quod inde cognoscere potes, quod homines sua sponte hoc tempore bilem vomunt: & in medicamentorum potionibus biliosiora purgantur, manifestum fit & febribus, & hominum caloribus. ✱ In quibus verbis expresse docet, ob id, quod in ætate bilis redundet, non quod putreat, febres ex ea fieri, quod nos probare cõtendebamus. Aliud eiusdem Hippocratis ex primo libro de morbis prope principium idem refert. ✱ Morbi quidem igitur vniuersi fiunt ex his quidem, quæ in corpore insunt, tum à bili, tum à pituita. Ab externis verò, à laboribus, & vulneribus. Sed & à calido & supercalefaciente, & à frigido ac superfrigefaciente, & sicco ac superresiccante, & ab humido ac superhumectante. Et bilis quidem ac pituita vnà cum nascentibus gignuntur, & sunt in corpore, aut plus, aut minus. Morbos autem exhibent, partim à cibis & potibus, partim à calido supercalefaciente, & à frigido superfrigefaciente. ✱ Vbi nullam mentionem putredinis bilis aut pituitæ Hippocrates fecit, vt asseueret, quod hi humores putrescentes febres efficiant.

sed reducere hos plus iusto, vel esse eosdem calidiores aut frigidiores, esse causam omnium morborum, dimissis causis externis dicit. putredine eorundem omissa. Calorem enim humores relati à sole, & à motu, & ab alimentis citra putredinem trahere testatur. Idem per vniuersum quartum librum de morbis Hippocrata. affirmat, præsertim cum sic refert. ✱ Si verò humor alius alio copiosior fuerit, febris ex hoc homini oboritur. ✱ Et non longè à citatis verbis. ✱ Et si quidem à multis humoribus valde superetur, febris ex hoc modo oboritur. ✱ Et infra citatos locos. ✱ Corpus ab humore priore ac recenti repletum calefcit, & febris ex hoc homini oboritur. ✱ Nunquam mentionem agens de putredine, nisi vt per similitudinem partium corporis humani putrescentium, & depascentium proximas, declaret modum humorum supercrescentium in febribus, & consummentium residuos optimos, à quibus spiritus vitales hebant, & corpus hominis nutriebatur: quod in relato quarto de morbis libro sub his verbis scriptum est. ✱ Si verò multus fuerit afflixens humor, fruitur: & consumitur ad morbum etiam alius, qui prius salubris erat, & tali modo homo moritur, fruitur autem, si morbus non amplius sufficiens alimentum habuerit, & consumitur ab humore bono, qui in loco dolente existit. Primū enim propinquum assumit, deinde longius depascitur, donec consumptum fuerit, & non amplius inest in corpore alimentum: alimentū autem est homini humor leuis. Quemadmodum igitur, vt certum est, putrefa-

factio primū paulatim fit, si maxime calefiat: postea ubi isthic alimentum putrefactioni non amplius sufficit, depascitur de sano, initio sumpto à proximo ad totum corpus, donec totum quicquid carnosum est, putrefecerit, postquam verò in totum de pasta est, alimentum putredini consumitur. Sic sanè etiam in morbo. Sumpto enim à loco illo initio, ubi isthic alimentum sufficiens non amplius inest, depascitur ulterius, à proximo initio facto. Postquā enim per totum grassatus fuerit, alimentum morbo cōsumitur: & alius salubris humor non superat: si hoc fiat, homo moritur. ✱ Sufficere relata puto, ut ex his, quiuis intelligat Hippocratem idem quod nos inter arguendum contra Galenum diximus, voluisse.

13. Ratio.

¶ Opinari enim quòd in bubonibus, aut inflammationibus crurum aut brachiorum, seu aliarum partium distantium à corde febres continuæ quandoque proueniāt, quia fuligo putrida ab illis partibus assidue deferatur vsque ad cor, insanire est, si vera sunt, quæ idem Galenus in libro de vsu pulsū scripsit. Ibi enim refert, compressis arteriis, expurgari fuligines inclusas in eisdem, fuliginibus exeuntibus per eandem arteriarum porositates. Si ergo arteriæ quantūvis à corde distantes continuo mundantur per cōpressiones frequentes, & veloces à fuligine putrida intra se inclusa præsertim cum homo febrit; quòd tunc velocius & frequentius arteriæ mouentur, quomodo poterit fuligo illa transmissa à vena, ubi humor putret, ad arteriam proximā (quia omnis vena proximam sibi habet arteriam) & ab arteria in cor,

ipsum calefacere; percipere non possum? cum prius quàm cor peringat, per innumeras compressiones arteriæ erit ab arteria eliminata. Et quòd prædixerim Galenum in libro de pulsuum vsu dixisse, quòd arteriæ per proprias porositates, cum comprimuntur, expurgantur, ideo sententiam eiusdem ex relato loco adducere visum, quæ in hunc modum habet. ✱ Nam si in ipso cordis corpore vis illa unde cōtrahitur ac dilatatur in omnes arterias per tunicas earum influens sic eas cogit, aperitque quemadmodum ipsum cor: utique sicut illud cum dilatatur, ea quæ osculis suis appropinquant, trahit, cum contrahitur, expellit: sic & arteriæ cū se aperiunt, ad se vndique trahunt: cum contrahuntur, in omnem partem expellunt. Quid autem sibi hoc velit, quod vndique, & in omnem partem dixi, adhuc clarius faciam. Numerosi in arteriis meatus partim veluti spiramenta in earum sunt tunicis, partim osculorum specie in intestina, & ventriculorum, & externam hanc cutim finiuntur: quin etiam continuatæ tū sibi, tum verò cordi maximis scilicet meatibus, vel potius vniuersis suis capacitatibus sunt. Venis verò non perinde magnis meatibus, sed ipsarum quidem anastomoses, sensum nostrum effugiunt. Vnde si ipsis, ceu parum constantibus merito fidem abroges, per alia certè, quæ veteribus sunt prodita, eos esse credas, neque in postremis ex hac rei euidencia. Si quis namque accepto animali quouis ex iis, quibus amplæ apertaque arteriæ sunt, veluti boue, sue, asino, equo, oue, vrsō, simia, pardali, homine ipso, vel similiū aliquo, magnas,

multasque illi arterias vulneret, vniuersum animalis sanguinem per eas exhauriet. Huius rei periculum subinde fecimus: & cum semper vacuatas cum arteriis venas deprehendissemus, veram esse sententiam de communibus arteriarum & venarum osculis, & communi de vna in alteram per ea transitu, nobis persuasimus. Quippe per hos transitus, arteriæ dilatatae, ex venis trahunt, contractae contra, in eas regerunt. sicuti nimirum per ora, quæ in cutem finiuntur, quicquid halitusosum fumidum ve excrementum habent, id excernunt. Recipiunt aut ex circumdato nobis aëre, non exiguum in se portionem. Atque id est, quod Hippocrates foras introque spirabile totum corpus dixit. In quibus verbis satis planè quod prædixeramus verum esse patefecit. Et ne ducendo rationes alias, quibus probem non posse fieri putridas febres per modum, quem Galenus, & ceteri medici, qui illum sunt sequuti, est opinatus, lectorem immorer: docere modum, per quem ipse, & ceteri omnes, tam quæ diariæ, quam quæ hæcticæ dicuntur, faciant, aspicio. Statim enim ut id explicuero, spero neminem, nisi delirum, nostro dogmati non assensurum: citraque improbationes alias cuius notam futuram veritatem nostram doctrinæ, ac falsitatem aliarum

Caput septimum.

In quo modus hucusque ignotus per quem febres fiunt ostenditur.

T vt dicenda facile intelligantur, animaduertendum primò, quòd cum aliquis effectus sic aliquam speciem quorumvis entium, seu animatorum, siue inanimatorum sequitur, qui in nulla alia visitur, hoc non nisi ab aliquo principio actiuo aut passiuo semper nato comitari relatum speciem, & nullam aliam proueniat. Ratiocinari enim, & ridere, sic homini contingunt, qui in nulla animantium specie, quàm in humana ratiocinium, neque risus inueniuntur, vt hinire non nisi equis contingit. et vim tractiuam ferri habere, non nisi magneti accadat, & trahi à magnete non nisi principio passiuo ferri concessum sit, & alii consimiles effectus peculiare alicui speciei semper à principio naturali constitutiuo illius speciei proueniunt. Si enim ab hoc ortum non duxissent, possibile esset in indiuiduis aliarum inueniri, quod non accidit.

¶ Secundò animaduertendum, quòd affici continuis, quotidianis, Tertianis, & quartanis, ac quintanis febribus sic peculiariter est hominibus, quòd nulli speciei animantium contingat. Quis enim vnquam vidit, vt inter arguendum dixi, aliquot ex brutis tertiana febre, aut quartana correptum. Nemo certè. Si enim his affixi brutum accidisset, facillime id nouissemus, ex antecedentibus febrem rigoribus, & ardore subsequente in tertiis, aut quartis, seu aliis

aliis diebus: quod nunquam in mullo, equo, asino, leone, aut alio bestiarum, aut auium genere conspectum est. Quod Plinius lib. 7. cap. 50. confirmat, dicens. ✱ Ergo pro miraculo & id solitarium reperitur exemplum, Xenophilum musicum centum & quinq; annis vixisse sine ullo corpori incommodo. At Hercule reliquis omnibus per singulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis pestifer calor remeat horis aut rigor, neq; horis modo, sed & diebus noctibusque trinis quadrinisue, etiam anno toto. ✱ Ex his qui vis elicere manifeste potest, putredinem humorum tantum, neque supercrescentiam eiusdem plus iusto posse fore causam febrilis caloris redeuntis per certa intervalla tertiae, aut quartae diei, siue aliorum quorumvis. Si enim alterum relatorum aut ambo simul causa fuisset intermittendum febrium, non esset unde hic affectus peculiariter homines, quam cetera bruta inuasisset, cum non minus in brutis quam in hominibus putredo, & redundare humores contingat. Cum ergo putredo febrium intermittendum causa esse non possit, ut Galenus dixit, neque auctum aliquem ex humoribus esse, tantum sufficiat, febrem efficere, ut Hippocrates dixisse videtur, velut antecedentes rationes palam ostenderunt, restat in aliquod aliud principium humanum minime brutis conveniens, recurrendum esse. Et cum hoc non nisi humana forma, quae est anima rationalis, aut diuersa membrorum hominis figura, & situs esse possint, cum in ceteris naturalibus principis vegetandi & nutriendi paria nobis bruta concipiantur: haec ergo duo in simul, aut horum alterum

necessario sequitur comittaturum febrium intermissionum.

¶ Galenus quippe quarens hoc commune principium febrium, cum videret à pituita & à melancholia frigidis humoribus supercrescentibus calorem febrilem emanare, ut à sanguine & bile calidis, putredinem commentus est, quam res exteriores tam calidas, quam frigidas inuadere & in eas, ut plurimum calorem procreare, experimur, & hanc inuadentem humores calidos & frigidos efficere affectum febrilem calidum testatus est, minime cauens inconuenientia, & impossibilia, quae suae opinioni sunt obiecta. Atque hoc, quod manifestissimum erat, eadem methodo eliciendum, bruta, quae humores natos putrere habent, ut homines, febres tertianas, & quartanas, ac reliquas habitura, quae ipse non experiebat.

¶ Quarto considerare expedit, quod quauis solum relatum augmentum humorum, aut putredo eorundem, non possit esse causa febrium per intervalla redeuntium, ut probatum est, quod tamen indubitatum est in plurimum ambo haec, vel alterum illorum contingere in iis, quae febriunt.

¶ Quinto animaduertere decet, non paucos certi generis affectus, quos passionem alii vocant, datos esse hominibus, ut per hos salutem praesentem ipsi conferuent, aut amissam restituant. Quod Galenus libro secundo, de simplicium medicamentorum facultatibus capite decimo septimo praedixerat, inueniens. ✱ Contingit autem adtussim impetum cieri in aequalitate quadam in gutture praeter naturam proueniente. Quippe cum spiritus

per puram leuemq; ferri viam con-
fuetos, si quando in eminentia qua-
dam impingat, tumultum quendā,
ac velut inaequalem concussionem
in gutture efficit, atq; ita ad tussim
animal prouocat. Nam vt alias quo-
que multas natura hominibus salu-
tis gratia ingenitas indidit passio-
nes, ad eundem modum & sternuta-
tionem, & tussim: sternutationem
quidem, vti ea, quæ in naribus infe-
sta molestaq; sunt, propellerent: tuf-
sim verò, vt quæ in gutture. ✱ Ne-
que à relatis passionibus dissimiles
sint vomitio oris, & fecum, & vrinae
vltra consuetum ordinem expulsio-
nes, tremiores quoq; siue cōcusiones
nomines, qui in epilepticis contin-
gunt, cum cerebrum viciosis succis
plenum sese cōcutit, vt illos à se ex-
cernat.

¶ Sextò. Sciendum calidius quod
est in corpore nostro cor & spiritus
ab eo genitos fore. De corde vltra
ea, quæ retro à nobis scripta sunt,
cū argumentabamur contra mo-
dum excogitatum à Galeno genera-
tionis februm diariarum, Galenus
de temperamentis libro. 2. idem te-
statur, inquiens. ✱ Iam cordis ca-
ro omnibus his tātò est sicciore, quā
tò est durior: calidior verò non mo-
dò his, sed etiā omnibus planè cor-
poris partibus. Quod etiam sensu
clare debrehendas licet in pectoris
animalis dissectione, si digitum in
sinistrum eius sinum inuiferis: in-
uenies enim locum hunc omnium,
quæ in animali sunt, non paulò ca-
lidissimum. ✱

¶ Spirituum calorem; præsertim
vitalium, ingentem esse, materia ex
qua ipsi fiunt, & efficiens planè mō-
strant. Galenus enim de Hippocra-
tis & Platonis placitis lib. 7. relata
duo spirituum vitalium principia

expressit, dicens. ✱ Spiritus igitur
qui in arteriis continetur, vitalis &
est, & dicitur, qui in cerebro anima-
lis, non quòd substantia animæ sit,
sed quòd primum est eius ibi habi-
tantis instrumentum, qualiscunq;
substantia postea fuerit. Sicut verò
vitalis spiritus, & in arteriis, & in
corde gignitur, materia generatio-
nis ex inspiratione, & humorum ex-
halatione sumpta, ita animalis ex
vitali perfectius concocto oritur,
quippe cū oporteret ipsum exqui-
sitissimam omnium immutationē
adipisci. ✱ Quòd si materia spiri-
tuum est aer inspiratus, qui calidus
& humidus est: & exhalatio humo-
rum tenuissima & igni similis eua-
poratio, necessario materia huius-
modi apta erit conficere rem satis
calidam cum præsertim concoctor
eiusdem cor calidissimum omniū
membrorum sit. Sed cor esse quod
coquit expresse dixit Galenus inci-
tato loco, superest ergo verum esse
quod prædiximus. Et vltra id expe-
rimenta illud docēt, nā corde iecto
vniuersus calor perit. porro spiri-
tus vitalis igniculus ille est, quē pro-
metheum suffuratū adiis fuisse Poe-
tæ. referunt.

¶ Huius spiritus expansionem à
corde in totum corpus fieri inter
multos alios locos Galenus docuit
in libro, quē inscripsit, An sanguis
in arteriis natura contineatur, Quā
probare inter alia opinatur ex hoc,
quòd si ita non fieret, quòd per vni-
uersum corpus spiritus expanderē-
tur hominū motus exerceri, vt eis
libuisset, non liceret. Per spiritum
nempe credit defferri à capite in pe-
pedem velocissimè vim motricem
pedis. Quod in hominibus falsum
est, secus fortassis in brutis. Sufficit
enim vt pes hominis moueatur,
quòd

quod anima rationalis existēs in cerebro imperet motum, quem eadē numero existens in pede exequitur. Nō enim alia anima est pedis, quā cerebrī: neque pedis anima, pars est animæ cerebrī: sed illa eadem numero, quæ in cerebro est, est quoque in pede, vt in nostro opere iam planē ostendimus. Sed hoc missō delatio spiritus à corde in totū corpus, aliter probari quā Galenus molitus est sufficienter potest. Et inter multa, quod nūc (vt quod proposui probem) sese offert, est, motus tam celeres, quales conspiciuntur in hominibus latitia gestientibus, & in his, qui pauent, vel quibus subitō aliquid valde triste nūtiatum est, fieri nō posse, quā à spiritibus celerimē motis. Videmus enim non raro homines per insignem latitiam, aut pudorem, rubore subitō perfundi, & alsos præ metu celerrimē pallere: quorum diuersorum colorum tam insignis, ac celerrima variatio non sanguini, sed spiritibus tribui potest, quod ille non adeo agilis sit, vt tam subitō & ad cutim duci, & à cuti interius in alto corporis recon di valeat.

Iā hic vera
febris essen-
tia exprimi-
tur,

¶ Quibus iactis fundamentis, sciē dum est, febris essentiā nihil aliud esse, quā quēdam calorem immo dicum sensibiliter operationes hominis lædentem, productum in toto corpore à natura hunc gignere moliente, tam per impulsū velocissimum & frequentissimum sanguinis & spirituum à corde in arterias vniuersi corporis, quam per superincalēscentiam eiusdem cordis ex velocissimo & frequentissimo motu expansionis & constrictionis suæ quā etiam ob calorem allectum ex celeri motu arteriarum se comprimētiū & expandentiū. Hanc

febrem non in alium vsum naturæ gignit, quā vt per eius vim superflua, quæ corpus humanum malè afficiant, diffentur, aut concoquantur, & concocta per sensibiles corporis meatus patētissimos redditos ob febrilem calorem excernantur, & alia naturæ humanæ incommoda resarciantur.

¶ Hanc febris definitionē, vt more logicorum procedam, bonam esse vel ex hoc constat, quod genus & differentiam cōtineat. Calor enim immodicus, genus est: & differentia illius à cæteris per id exprimitur, quod à natura febrilis productus sit in toto corpore per impulsū spirituum vitalium plus iusto calidorum à calore cordis intēsiore, quā qui solitus erat afficere, cum bene valebat homo, quem cor in se procreat velocius motum, quā cōsueuerat. Stat enim ab igne, vel sole, vel ira homines immodicē calere, & tamen febrientes nō dici ob id, quod vel calor eorum non inest toti corpori, sed tantū extimas corporis partes alteret: aut quod etsi vniuersū corpus possideat, non à corde originetur vt genitus ab eodem in relatum finem. Cuius signum est, quod sole, vel igne, aut ira absente, statim reprimi calor incipit, donec in totum aufertur. Quod minimē accidit, cum iā à corde calor febrilis in totum corpus manat, effecturus quod prædiximus. quacūq; enim causa procatartica ablata, adhuc febrilis statim remitti non incipit, sed diu perseuerat.

¶ Vt ergo relata planissimē intelligantur, animaduertite nullum instrumentum aptius esse ad sentiendi, & mouendi, ac nutriendi, cætera q; omnia alia naturæ opera exercēdum, quā spiritū, vt Galenus lib.

3. de locis affectis. cap. 5. refert. Et lib. 7. de placitis Hippocratis & Platonis, & multis aliis locis scribit. Cū ergo aliquis humor in corpore sensibilibiter redundat, seu multitudine inutilis, seu corruptione noxius, quem per sensibiles vias oris, aut intestinorū, seu vesicæ, vel alios meatus excernere natura nō valet: vt hūc ē corpore in vaporis modū extirpet, febrim sapissimē procreat, quæ cū calore nativo cordis intensior futura est, à corde ex propria natura calidissimo omnium corporis particularū gigni non potuit, indeq; cōpulsū cor propriū calorem intensiorem reddere miro id modo facit: neque aliter quā se se velocius ac sapius quā solitū erat cōtrahendo, ac expandendo, vt epileptici cerebrum, vt per hunc velocem & assiduū motum, eiusdem substantia plus quā propria poscebat natura caleret. quo commento etiā totius corporis arterias, & venas eisdem proximas calefecit, quod arteriæ ab eodem ortæ continuatim calorem suscipiant, quem necessariō propter propinquitatem venis cōmunicant, ac utraq; reliquis omnibus corporis partibus calorem impartiantur, spiritu & sanguine arteriali, qui à corde in arterias trāsmittitur, febrilem calorem etiā in eisdem inducentibus: & quod à corde solito calidiore tunc emanent, unde calorem intensiorem, quā sui moris erat, adduxerint: atq; etiā quod ocyus moti spiritus quā soliti erant, tā ex ingenti impetu, quē acquirunt ad velocem cordis contractionem, quā ex veloci quoq; expansione arteriarum cordi proximarum, ad quam necessariō sequitur eorundem velox tractio, ne vacuum proueniat, ipsi iidem spiritus

calent, & etiā se refrigerari, vt cū homo sanus erat, prohibent. Adeo enim pigre cū valemus deferuntur spiritus à corde vsq; ad distātes arterias, vt liceat interea, quod alius spiritus reddit ambienti aëri, & partibus corporis nostri minus spiritibus calidis, eorundem calorem à priore spiritu conceptum reprimere, vt totum corpus non sic exurat, vt in febrili statu solet.

¶ Neque tantū in præteritos vsus deseruit relatus intensus calor, sed etiam cum natura, quæ cōgubernat prouide seu improuide operatur, in omnibus enim ferme causis morbificis extirpandis calore eodem ipsa vtitur, nisi cū adeo vitalis vis succumbit, seu quod ipsa simpliciter imbecilla sit, siue quod collata morbificæ ingenti causæ secundum quid imbecilla dicatur, quod de ventura intempestiua morte nulla sit ambiguitas. Hac de causa in morbis nonnullis exitialibus, prædixit Hippocrates, si febre corripitur qui patiuntur, saepe spem vitæ promitti.

¶ Prædixi, quod vt omnes ferme morbos & causas morbificas exterminet, gignatur à natura implurimum febris, vt explicem, quod quāquam soluta vnitas non ortū trahat ab humore vllō immodice redundante, aut quā maxime vitioso, sed saepe ab ense, vel alio inscendente, etiā inibi febris gignitur. Fortassis enim prouenit hoc quia decepta natura cordis conficit febrē suo velocissimo & frequenti motu, quasi putasset, quod per hunc calorem possit subuētum ire vnitati solutæ in iecore, liene, aut vesicæ, seu quouis alio membro vulnerato solito febrim inferre, statim vt dirūpitur, nedum expectata inflammatio

ne, vt

ne, vt solita natura est subuenire redundantia, aut malitia humorum. seu quod ab aliquo incommodo cordi ob vulnus illato proritetur ipsum, & quasi vellicetur, vt systoles & diastoles velocissimas & frequentissimas efficiat.

Caput octauum,

In quo soluuntur dubia quæ sequi videtur ad causas febriu à nobis præmeditatas

AM quod ostensum est febrem fieri non posse, vt hucusq; opinabantur Galenus, & cæteri medici eiusdem sectatores, & modum, per quem fiat, docuerimus, scrutandum videtur, cum motrix cordis vis non sit voluntaria, sed naturalis, qualiter redundantibus humoribus in cruribus, aut brachiis, aut soluta vnitae iecoris, aut lienis (verbi gratia) statim infurgat ipsum in veloces & frequentes diastoles & systoles, hoc enim potius opus rei agentis cum cognitione, quam merè naturalis videtur. Opem enim ferre cor illis distantibus à se partibus, ipso noxam nullam ex aliarum partium incommodo patiente, potius, vt dixi, hominis alicuius misericordis munus, quam naturalis facultatis cordis apparet. Quod quanquam aliquam difficultatē præ se ferat, facillime discutietur per ea, quæ parum superius scriptimus. Diximus nempe, quod fortassis in his euentibus aliquod incommodum infertur cordi: quod & si sub dubio dictum sit, quia potest alius modus excogitari, per quem concussio in solita cordis fiat, citra re-

latum, tamen à me vt certissimum & indubitatum habetur, consentire cor morbis omnium membrorum quæ arterias, & venas sensibiles, & manifestas habent. Indeque statim vt quiuis humor in vasis quantūvis distantibus à corde redundat, ingentē noxam inferens seu illaturus, infertur cordi nocumentum ab illo eodem humore, qui multitudine, aut alio vitio redundat, quod aliis fit commistus, qui à corde deueniunt, & eiusdem humoris vapores illos deuenientes inficiant, ac continuatim ad cor vsq; malum propellant. Certè verò simile est, quod si aliquis humor in venis coxæ putreat, hunc arteriis sibi coniunctis, & in quas transitus vicissim fit, affectum aliquem noxium communicare, illasq; eundem in cor trāsmittere, aut per simplicem alterationem, siue per vaporosam aut corpulentam commistionem cum benigno sanguine cordis: cuius malicia proritatum cor expansiones, & contractiones veloces & frequentes exercet, quasi his sit excussurus, quod sibi infertur incommodum ab humore vitioso: vnde cor calefcit motu caloris causa existente, & sanguinem & spiritus calidiores reddit. qui delati in totum corpus, cum ad locum vbi humor vitiatus redundat, pertingunt, ab eodem maiorem, quam solitum erat, vaporum copiam diffiant, qui sanguini misti, cor, atq; ab eo ortas arterias eidem in motu proportionales ocysissime, & frequentissime moueri cogunt, vt à sese incommodū, reiiciāt. Itaque sibi prodesse eas partes molientes per accidens insigne sibi nonnunquam inferunt damnum donec totus sit absumptus humor, iam enim tunc potiuntur concupitis. Verum cum soluta vnitae infertur

stat: vt

stat: vt cū vulneratis mēbris, quæ diximus, febris statim corripit, non etiam sine proritante causa in veloces & frequentes motus cor se attollit. Patefacto enim aditu aëri ambienti, & aliis immundis corporis vaporibus pervasa illa dirupta, quæ insignem colligationem cum corde habent, sanguis arteriarum nocuis qualitatibus alteratus, cor vel licat, indeque ipsum velocissimè moveri cogit, vt mox prediximus. Quo facillime à nobis soluitur illud argumentum, quod aduersus opinionem Galeni obiecimus, referentes febres relatas orientes statim vt iecur, vel lien vulnerabatur, non posse dici heclicas, neque putridas, supposito vulneratū in culpato humores habere, neque ephemeris, quia vnde inflamarentur spiritus non habebat presertim si vulnus illatum fuisset in tempore hyberno: nam aër continens potius in frigidaturus, quàm calefacturus spiritus erat. Quam obiectionē Galeni sectatoribus insolubileni facillimè nos enodamus, vt audistis.

¶ Et quod prædiximus, posse aliū modum excogitari, per quem cogatur cor velocissimè & frequentissimè moveri, cū febriles causæ adsunt, vltra illum, quem recēsuimus, in præsens id dicamus. Cū enim forma hominis vltima, sit anima rationalis, quæ nutriendi, & sentiendi, & intelligēdi munia exercet, quæ etiam indiuisibilis est, tota in toto, & tota in qualibet hominis parte, nō absre dixisse videbitur: qui, cū quæritur vnde oriatur, cor velocissimè moveri, cū vnitas iecoris soluitur, aut cū bilis in brachii venis redundat, respondeat, quia anima eadem numero, quæ est in iecore & in venis brachii, est in corde: quæ

vt iecoris & brachii incommoda repellat, per febrilem calorem cor velocissimè & frequentissimè mouet, vitaliter & non mere naturaliter operando, nondum illato cordi nocumento, sed cauens ventura mala.

¶ Itaque omnis febris est passio quædam commēta à natura, vt corporis meatus patentissimos faciat quibus nocua à corpore per halitū repellat, aut ea concoquat coctione qua sint habilia sensibilibus à corpore extirpari: inter vomitum, sturnutationem, pādicationem & totius corporis concussionem, rigorem, & tussim annumeranda. Vt enim didicistis ex animaduersione quanta vt relatæ passiones cōgenitæ animalibus à natura fuere salutis eorūdem gratia, sic febris à natura hominis gignitur in relatū vsum, quæ quanquam ægrotatibus sapissimè prodest, absumendo humorem, qui aliàs interfectorius erat (sanguine per illius humoris, qui redundabat, quantitatē vel malitiam inepto verso esse materia apta spiritibus vitalibus (sine quibus viuere non datur) ii enim ex purissimo fiūt sanguine, vt sexta animaduersio docuit) per accidens tamen febris nōnunquam interficit, vt cæteræ passioēs febris germanæ. Quis enim diu versatus in re medica non obseruauit nōnullos ægros sapissimè tussiendo, aut vomendo periisse, nō tantum reiecto, quod nocebat, sed ex debilitate acquisita nullum alimentum diu continere in ventriculo valendo. Per quam normā febrilis calor immodicus intensiōe, siue duratione genitus, vt exterminet, quod nocumentum insigne infert, aut illaturū humano corpori erat, vt pote aliquem vitiosum succum, eundem in maiorem

rem

rem quantitatem suo calore & siccitate adauget praesertim si vitiosus succus bilis est, & noxiū perniciosū perniciosius p accidēs efficit, in oppositū scopum natura quae febrim genuit dirigere ipsum cupiente, iis euentibus contingentibus, cum est adeo ingens humoris vitiosi copia, aut adeo insignis malitia, vt neutiq; possit calore febrili discuti morbifica causa, nisi prius benigni succi maxima copia sit absorpta, unde vires continuo imbecilliores redduntur, donec in totum auferuntur, priusquam aut simul quod morbo-
sa causa sit consumpta.

¶ Quis enim non experitur a quauis leuissima febre attenuari homines, quod per halitū digerantur succi in vasis febrientis cōtenti, & etiā nonnullae eiusdem corporis partes? Non enim conceditur cordi in illū tantum locum, vbi morbifica causa residet, reicere spiritum & sanguinem iusto calidiores, & nō in alias. Quia cum ipsum (vt diximus) ex nocumēto illato ab humore viciato p consensum ocyus, & frequentius solito moueatur, calidius redditur: unde, & si nolit, vniuersum sanguinem & spiritus contentos in se & in arteriis calefacit, qui non tantum absumunt noxium, sed & innoxium humorem. Interest tamen inter febres salubres, & mortiferas, quod ea quae nocent in salubri, prius in halitum, aut per sensibilem euacuationē absumuntur, quam virtus in totum deficiat, in mortali econtra.

Tandem ne nostra verba litem ingerant cauillosis medicis, quaerendo a nobis, qualiter ergo deinceps nominanda sit febris, an morbus, an morbi causa, an symptoma (haec enim tria nomina sortiuntur omnia, quae contra naturā appellantur) dicam

quod prout medici fatentur, febres proueniētes ab inflammationibus esse accidēs inflammationum, & easdem esse morbos, quod immediate laesionem sensibilem in operationibus humanis efficiunt, ac vt illi dicunt vomitionem, aut sternutationem immodicas esse symptoma & morbum, sic ego refero, febrem esse symptoma sequens morbum in compositione, quando propter superfluum aut viciatum humorem in venis, qui est morbus in via, prouenit. Aut eandem esse symptoma sequēs morbum intemperie: cum propter solutam cōtinuitatem iecoris, aut lienis, aut alterius mēbri succedit, quod tūc, vt diximus, intēperies aēris nos continētis cordi communicata, est causa febrilis caloris, Quae nempe morbus quoq; dicitur, pro quāto immediate sensibiliter nocet operationibus humanis, tā animalibus, quam vitalibus, & naturalibus.

¶ Prædixi, dici quandoq; febrim symptoma sequens morbum in compositione, cum venae aut arteriae humorem indecentem continēt, quod fortassis aliquibus scrupulum inferret ob id, quod nō videant ipsi qualiter humor multitudine aut malitia noxius possit dici morbus in via cum morbus sit passio viuentis, indeq; viuenti inesse debeat a quoquā maximē natura substantiae humorosae, & cuiusuis alterius rei alienissima est, vt qui logicā didicere sciūt. Et vt illos ab hac ignorantia vindicem, qui minus bene haec, quae ad dialecticam attinēt, nouere, ipsi audiant, nō omnem morbum dici passionē realiter, sed sufficere dici passionē denominatiuē. Febres enim & ceteri morbi intemperie, passionēs dicuntur, quae realiter insunt viuentibus. Morbi verò in compositio-
ne, vt

Aliud dubiū
quod obici
nobis possit,
soluitur, &
quidā cōtex-
tus galeni di-
ficiles expli-
cantur.

ne, vt sextus digitus additus, aut lapis in vesica, aut humor vitiosus in venis, quæ sensibilibus operationibus nocent, non sunt passionibus reales, sed denominatiuæ, id est, illis denominatur homo talis, vel talis, qualis sine illis non nominaretur.

Vt enim vestis continetur in prædamento habere, vt Aristoteles in exordio prædicamentorum, & Auctor sex principiorum docuere, quæ tamen substantia est aut lanca, aut lintea, seu pellicea, siue cuiusvis alterius naturæ. & veste homo penulatus, aut armatus, seu calceatus nominatur, nullo horum inherente homini taliter denominato, prout albedo & color eidem insunt, sed tantum quod penulam, aut arma, aut calceos habeat homo indutos, sic homo dicitur calculosus, quod calculum habeat, aut æger in vis venarum, aut arteriarum, quod tam ingentem copiam humorum, aut adeo vitiatam habet, vt sensibilibus operationibus naturalibus immediate hæc obsint. Itaque relata largo modo, & non exquisito passionibus nominantur.

obiectio quæ
dâ soluitur.

Minimèq; obiicies aliquid, quod nobis noceat, si dixeris, huius lapidis iam geniti nullam esse in præsens causam, & hunc esse morbum, vt ego fateor, indeq; inferri posse, morbum sine causa esse. Nam ego hoc concedens concedam, vt & Galenus concedere tenetur, cum confitetur hecticam febrem posse à sole immediate gigni, quæ iam cum abest sol durans, morbus nominatur, & est, & tamen tunc causam non habet, & si quandoq; habuit: vt & calculus nonnunquam causam materiale, succum scilicet viscosum habuit, & efficientem renum aut vesicæ immodicum calorem, aut immoderatam

frigiditatem, & iam easdem, nec ullam aliam habet. Quod Galenus lib. primo methodi medendi cap. 8. fatetur, cum sic inquit. ✱ Eius autem affectus, qui actionem impedit causæ possunt quidem non etiam esse: possunt autem & adhuc manere. Ergo diuersæ omnino ab affectibus causæ sunt. ✱ Quæ enim de differentiis morborum cap. 7. Galenus tradit, ubi sibi non constare videtur, explicari sine magno negotio possunt. Primum enim dicit. ✱ Illud quoque hoc in loco cognoscere oportet, quod sæpius figura particulæ oblata aliquem simul meatum offendit, veluti in naso aliquando vsu euenit, quod ex ictu violento resimatus, adeo internum compressit meatum, vt vel nullo modo, vel ægre per ipsum respiraret. Constat igitur, quod in huiusmodi affectibus angustia meatus est agritudo: nam primum ipsa spirandi officium impedit: causa verò præcedens similitas nasi, quæ naturalem eiusdem figuram deprauarit. ✱ Infra hæc verò mox sic refert. ✱ In numero verò partium simplicium ex quibus vnumquodq; constat instrumentum, duæ erunt agritudinum differentiæ: cum scilicet pars aliqua deficit, aut superabundat. In utraq; verò ipsarum aliæ differentiæ: nam ex iis, quæ superfluunt, nonnulla sunt ex genere naturali, vt si cui sextus adnascitur digitus, aut in oculovnguis, Græci pterygion nominant: aut in naris germen aliquod carnis, aut alio copiam meatu aliud id genus constituerit. Ex his verò quædam erunt agritudines ipsæ, veluti vnguis, nam si multum augmentum susceperit, non parum intuitum offendat, cum pupillam obtenebret. ✱ Quorum contextuum primus difficultatem quandam

quandam præferret, quod in affectu refimatus angustiam meatus dicit Galenus esse ægritudinē: & causam vocat præcedentem similitatem nasi, quasi tempore possit præcedere refimatus angustia meatum nasi, ambobus affectibus nihil aliud existentibus, quam nasus taliter se habens, putā, nasus cauus in parte extima, & in curuus versus intimam. Illud enim curuum, quod versus cutim anteriorem faciei prominere debebat, cum deceter nasus formatus esset, aut cum aquilini nasi nomē sortiretur, in totū, aut in parte, prout maior aut minor similitas infestat, versus intimam reprimatur in quo uis refimo, ubi necessariō angustior est via nasi. Vt necessum est in quo uis circulo partem eius, quæ est versus centrum, esse cauam, & superiorem extimamq; esse conuexam. Et ut aberrasset, qui dixisset, cavitatis partis infimæ circuli, causam esse curuitatem extimæ partis, aut econtra: sic aberrare videtur Galenus, cum dicit angustia meatus nasi, causam esse refimatus. Sed hoc diluitur confitendo in rigore verum concludere contra Galenum rationem relata, sed illum voluisse dicere esse causam refimatū angustia, quod possit fingi prior natura refimatus, quam angustia. Vel forsan litera non sic legenda esset, sed sic, Causa verō præcedens inferens similitatem nasi, est causa angustia meatus eiusdem. &c. Vt vocet causam procatarticam, id est scilicet, aut aliud quoduis causam refimatus & angustia meatus, & non vnum affectum causam alterius, qui idem cū priore est. Sed hæc mittamus, ut aliud, quod ad rem medicā quid plus quam præcedentia attinere videtur, discutiamus. Dixit enim in primo cōtextu,

quod angustia meatuum sit ægritudo, ut prædixi, & cū nihil aliud hæc angustia sit, quam partes nasi sic cōfigurata. Et statim infra secundum contextum, quæ sequuntur, scribit. *✱* Ægritudinū aut causæ sunt germina, quæ meatus interserant. In primis enim obstructio est ægritudo, quoniā & ipsa prima officit operationi. Nonnulla verō sunt, quæ toto genere sunt præter naturam, veluti lumbrici, & vermes quidā minuti, quos græci ascaridas vocāt, & in vesica lapis, & in oculo grādo. *✱* Nam si consequenter ad præcedentis contextus sententiam, processisset Galenus, non erat vocaturus vnguem morbū, ut in fine secundi contextus eandem nominauit. Neq; etiam lapidem in vesica morbū nominaturus erat, ut in fine tertii contextus dixit, sed obstructionē morbum dicturus erat, & lapidē, & pterygion causam morbi, ut prædixerat de germinibus, quæ meatus obcludūt. Cui dubio nihil aliud dicendum videtur, quam quod Galenus in illis verbis nobis innuat, non inconuenire eandem rem certo modo consideratam dici morbum, & alio morbi causam. Si enim pterygion consideratur, ut immediatē, id est, nulla alia re diuersa media nocens sensibiliter operationi visus, morbus dicitur. Ac eodē modo lapis in vesica eandem nomenclaturā sortitur: sine medio enim etiam operationibus vesicæ sensibiliter est impedimento. Verū si relata aliter animaduertantur, putā, ut talē respectum seruantia cum partibus oculi vnguis, & cum collo vesicæ lapis: quanquam hi respectus, qui relationes nominantur, non differant à fundamentis & terminis, ut in nostro antecedente opere docuimus, &

sic respectus ille, qui obstructio dicitur, nō differat à vesica obstructa & lapide obstructe, vt sic se hæc habent: tamen cum hoc verū est, quòd lapis potest illius respectus causa dici. ipse enim vt accedens foramini vesicæ obstructionis causa intelligitur. Et eodē modo de vngue dices.

¶ Hæc omnia & si obiter perfunditiorq; dicta sint, non parū prodesse existimo his, qui accuratius Galeni sententias rimantur. Illis enim, quibus nihil interest omnia Galeni aut alterius authoris verba scrutari, sed sufficere sibi putāt, aliquas genericas medēdi methodos noscere, vt iis piscari quos valuerint numos ab imperito vulgo valeant, morborū causis neglectis, sine quarū dignotione, quòd ab scopo rectē medēdi quāmaximē aberraturi sūt, omnes quātūvis ignari sciūt, illis in q̄ quos dixi, superiora minimē scripta sūt.

Alia soluitur
obiectio.

¶ Et quòd nostri moris sit nulla, quæ obiici possint aduersus nostra placita indiscussa relinquere, ideo eadem exarare nō grauabor. Obiurgabit fortē aliquis, quòd si vera sūt, quæ nos retulim⁹, necessario in omnibus scabiosis, aut elephantiosis, qui sanguinē putridū in venis habēt, febres esse ginendas, quòd ex affectione sanguinis & vaporū eiusdē tendētū in cor, ipsum cōcutiendū velociter & frequēter esset, indeq; febres erāt euētura, oppositū euētibus monstratibus. Quæ obiectio cōtra Galenū & eiusdē sectatores indubie procedit, & versus nostra decreta nequa quā militat. Ipsis. n. illā ego obiicio, sic arguendo. Si putredo melancholici sanguinis alicuius vasis particularis, aut nōnullæ inflammationis sufficit febrē continuā excitare: ergo à fortiori, vt inquiūt, vel ab alio dialectico loco, si id quod minus videtur

inesse inest, ergo id quod magis, vniuersus melancholicus sanguis infectus tāta putredine, quāta sanguis elephācioforū est, febrē erat concitaturus. Nō enim in febribus ortū trahētibus à sanguine melācholico verē dici potest, vniuersum esse putrefactū, vt inrelatis: cū sanguine missō ex aliqua vena illius, qui patitur febrē melācholicā experiamur saepe primā sanguinis lancē putredinē ostendere: secundā verò minimē, sed oppositū experimur, ergo antecedēs ex quo sequitur falsum erit. Quòd enim parū profit Auicenæ euasio, quam fen tertia quarti cap. primo tractatus tertii vbi de lepra (sic enim morbum hunc, quem Græci elephantiasin dicunt, Arabes nomināt) agens retulit, notissimū est, ibi enim dixit. ✱ Lepra est infirmitas mala proueniens ex sparsione cholerae nigrae in corpore toto, quare corrūpitur cōplexio mēbrorum, & forma ipsarū, & figura eorū. Et fortasse corrūpitur in fine eius ipsorū continuas, ita vt corrodantur mēbra, & cadant casu, qui sit ab vlceratione. Et est sicut cancer communis corpori toti: fortasse enim vlceratur, & fortasse non vlceratur. Et est aliqua, quæ cum patiente eam: manet tempore longo valde. Et melancholia quidem quandoque expellitur ad membrum vnum. Et facit accidere duritiē, aut sephiros, aut cācrum secundum dispositiones suas. Et si fuerit subtilis dominans, proueniet esthiomenus: & si expellitur ad superficiem cutis, eueniet illud, quod nominatur baras, & morphæa nigra, & impetigo, & his similia. Et quauddoq; spargitur in corpore toto, & tunc si putrefiat, proueniet febris melancholica: & si aggregetur, & non putrefiat, euenit lepra. ✱

Quo

Quo putauit argumētum relatum euadere, verum nihil illius dicta valent. Si nempe inter putrefactionis causas Galenus in locis supra citatis & citatus Auicena prima sen quarti Canonis obstructionem potissimam esse asseuerat, certū erit, quod vbi maior multitudo humoris crassi & viscosi obstruentis redundauerit, ibi putrefactio intensior proueniet: sed in elephātiāsi sanguis crassior & viscosior est, vt Aëtius ca. 120. sermonis primi tetrabibli quartæ inquit cum refert. ✕ Apprehenduntur autē hac affectione viri magis, quā fœminæ, atq; inter illos magis, qui crassum, & viscosum, ac atrabile redundantem sanguinem habent. ✕ Ergo in sic affectis obstructio maior, & inde putrefactio sanguinis intensior erit, indeq; febre maiore quā quartanam patiētes erant corripiendi, quod non accidere Auicena ipse testatus supra est. Super est ergo ab his, qui cū Galeno sentiunt in modo generationis febrium putridarum, minime posse causam huius disparitatis & discriminis dari, quæ a nobis facillime assignatur.

Causa cur in elephātia febris non fiat, in quartanā patiētibz gignatur,

¶ Supponendo quoddam notissimum, ac omnibus physicis assertū, eius naturæ esse vim nostram perceptoricem noxiorum, quod nisi a rebus, quæ velociter, & notabiliter mutant, non afficiatur. Quis enim dubitat, adeo sensim ac pigre posse calorem induci in manum alicuius hominis, quod & si duobus vel tribus gradibus eiusdem afficiatur manus, nullam tristem, neque dolorosam sensationem inferant? Quo facillima est obiecti solutio. Cum enim in elephātia affectis adeo sensim malum surrepat, vt Aëtius cap. citato testatur, dicens. ✕ Caterū

affectio ipsa non solum ob id grauis est, quod indissolubilem ferè habeat structuram, & apparatus, sed quod principia generationis & inuasionis eius ferè sint ignota.

Quum enim circa superficiem iam vestigia eius apparent, tunc non gignitur, sed perficitur, intus à visceribus initio facto. ✕ Inconuenit nihil, quod vis sēatrix cordis, & vasorum continētium sanguinem vitiatum leproforum, & scabiosorum non immutetur ab horum malis affectibus immutatione sensitrice cōpellente veloces & frequentes systoles & diastoles cordis & arteriarum fieri: vt cum sanguis, aut bilis, qui febrem efficit, solet immutari. ii enim humores & reliqui, qui febrem proritant; multo velocius, quā leproforum, & scabiosorum grassantur. Testatur id multos iuuenes temperatos & robustos bonis succis præditos sæpè ex accessione ad aliquē agrotantē febre pestifera corruptum, velocissimè eodem genere morbi laborantes, affectos euadere. Neque desunt euentus nonnulli, qui hanc solutionem verā esse probent: & inter reliquos hic est, quod ex leui ictu capitis ense facto, sæpè accidat interire agrum intra quartamdecimam diem, quod velox, & subita fuit plaga: & alium à morbo Galico oppressum nō tantum corruptionem cranii, sed & myringarum cerebri patientem, nulla febre corripi.

¶ Porro si qui Galenum æmulantur in febrium causam reddendo idem quod nos dicere conarētur, statim in mendacio deprehenderētur. Si nempe faterentur tam in leproso quā in febriēte & scabioso sanguinem melācholicum putridum esse, & putridiorem esse leproso.

quàm febricitantiū, vt nos fatemur, necessario si febrilis calor ortū traxisset à vaporibus sanguinis putridi in febre sanguinea, vt Galenus fatetur, etiam in lepra febris percipienda esset: & tanto maior, quātò morbifica causa maior, ac deterior & calidior est.

¶ Quis enim credēdus esset, si protuleret, non esse putrefactionē sanguinis melancholici leproforū tantam, ac sanguinem eorundem adeo calefacientem, vt synochorum, aut patientium quartanam: cū materia cancerorum ex sententia Galeni. 3. libro de symptomatum causis sit eiusdem espeiē cum materia elephantia, ibi enim sic inquit. ✱ Ad eundē modū in tota quoq; animalis mole, quæ velut priuatio est, in crudis istis consistit succis, quæ tanquam deficiens est functio in semicoctis: sicut praua in vitiosis hoc loci succis. Porro ex his vitiosis succis, erysipelata, canceri, gangrenæq; nascuntur: præterea phagedenæ, carbunculi, vlcera serpentia, aliaque eiusmodi. In nutriendi autem actione, priuatio quidem actionis in atrophia est, deficiens verò nutritio in gracilitate: vitiosa, in leucis, & elephantia si cernitur. ✱ Quod etiam Paulus primo capite, libri quarti testatur, dicens. ✱ Si enim cancer veluti elephantiasis quædam vni obortus particulæ inter morbos insanabiles, vel ab ipso Hippocrate relatus est, quanto magis elephantia, ceu totius corporis cancer aliquis, ab omni abhorrebit remedio. Cū enim atra bilis, ex qua huic affectui origo est, duplici modo generetur (vel enim ex melancholico sanguine, sæculentioraque, & veluti eius limo, vel bile flaua, vtriusque nimium vstis, nascitur)

sub rubicundam quidem elephantia si mitiorem quodam modo, Vt autem verius dixeris minus malignam, prima ipsius differentia procreat, reliquam verò & maligniorem, in qua totum corpus scedatur vlceribus, & extrema decidunt, altera flauæ bilis supra naturæ modum adustæ soboles producit. ✱ Si ergo vtraque materia tā canceri, quàm elephantia siue lepræ relatæ speciēs melancholia putrefactæ sunt, quod docet exesio, ac depassio, quā in membris canceratis & leprosis fieri videmus: ac putor horrendus & intolerabilis prædictarum partium, non est, cur non suspicemur, quin pro certo habeamus in relatis morbis sanguinem melancholicū, aut atram bilem esse multo maiore putredine affectam, quàm in synocho, aut quartana continua, aut intermittente. Putidum quippe spirare odorem elephatiosos dixit Galenus in de tumoribus libro. ca. decimoquinto, scribens. ✱ Melancholica affectio & ipse elephas est. Primam quidem generationem ex sanguine melancholico habens: spatium verò temporis ipsius nigra plus sanguine fit, cū male olentes sunt. ✱ Porro negare sensū verè dicere possemus eos, qui non confiterentur leproforū & scabiosorum sanguinem infectionem putredinali habere, experientibus nobis, ab scabiosis sapiēsimè per venæ sectionem extrahi sanguinem nequaquā rubrum, sed albicantem, aut virentem, seu liuentem, qualis educi solet à febrientibus synocho morbo, aut à pleuriticis, & aliis, qui infestantur à morbis ortum ducentibus à sanguine putrido.

¶ Certè & si sanguis putridus extractus à febrientibus caleat, & qui ab scabiosis

scabiosis, aut leprosis exit nō caleat, id nō propter putredinem accidit. Qui enim plus putret, calidior futurus erat, sed febris sanguinem calore alterat per modum à nobis explicitum.

Ex quibusdā
sententiis gal.
improbatur o-
pinio eiusdē
de causis fe-
briū putridar-
um.

¶ Miror quippe, quod non sit exporrectus à sopore & inscicia, qua in hoc negotio de causis febrium erat opressus Galenus, cū eius sententiam quarti capitis secundi de febrium differentiis lego, quæ huiusmodi est. ✕ Si igitur neque putrescat, neque vehementer per partes deferatur atræ bilis humor, nunquā efficiet quatrduanæ exquisitæ circuitum. Et quidem regii morbi passionibus diuturnis melancholicæ splenis ægitudines & colōres in toto corpore fædi proportionales sunt, herpetibus etiam, atq; erysipelatibus, quæ ex flaua bile cōsistūt; cācri, & phagedenæ correspondēt. Neq; in illis verò, neq; in atræ bilis morbis necessario febricitant, nisi prius atra bilis putrescat. Semper enim suis natura viribus utens, quicquid optimum fieri contigerit, his quæ aluntur partibus assimilare: quicquid verò alienum cogatur excernere. Quod si aliquando ob crassitudinem, aut multitudinem, aut tenacitatem materiæ inutilis, aut aliquam meatum obstructionem, aut propter sui imbecillitatem, totum quod est vitiatum nequeat expellere, necesse est, ut si id diutius in animalis corpore perdurauerit, corrumpatur. Neq; enim fieri potest, ut aliquis quispiam ex humoribus talis permaneat, qualis erat ab initio, nedum qui ita deprauatus, ut naturæ cultus sit expers: sed alterum omnino sequitur, ut scilicet cōcoquatur, apponatur, atque assimiletur solidis partibus animalis, aut corrumpatur,

& putrescat. Sic in his, qui morbo regio, atque atræ bilis passionibus infestantur, quando biliofi humores superabundantes diutius corpus obsederint, febres superueniunt. Sæpius etiam aut hepatis, aut splenis affectus attulit febrem, quādo scilicet hæ, quas diximus nuper passionibus, aut ex inflammatione, aut obstructione cōtigerint. ✕ Si enim diutius durare aliquem humorem vitiatum in corpore necessario causa est putrefactionis illius, ut ipse testatur Galenus, quomodo potuit asserere in morbis atrabilia-riis, quos recensuit, non contingere febres ob defectum putredinis, cum elephantia morbus adeo diuturnus sit, ut sæpe per viginti aut triginta annos sine febre perduret: & splenis obstructiones per totam ferme vitam nonnullos citra febrem infestent, ut & utraque fædi caloris species, illa scilicet, quæ regius morbus, & alia, quæ nigra icteritia nominantur? Nempe si perdurare vitiatum humorem in corpore, est putredinis eiusdem occasio, in his præsertim morbis, quos recensuit, maximè relatorum morborum humores putridi futuri erant, ut sunt: & cū non febrile huiusmodi agrotantes nouisset, aliam causam febrilis caloris inuestigaturus Galenus erat, & desistere à propria opinione tenebatur.

Caput nonum.

In quo ex quadam Hippocratis sententia facile ellicitur aberrasse Galenum in redendo causam rigorum febriliū, & ipsarum febrium.

F, Et

LT quia de regio morbo loquutus Galenus in relato contextu est, animaduertere licet, quòd huius morbi euētū quodam cum scilicet post septimum in regione Hippocratis, & ante septimum quandoq; in nostra, febres finiūtur, vt relatus senex referebat sexagesimo secūdo aphorismo quartæ inquiring. Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum. quasi dicat post septimum bonū, hoc tantū erat certē obnoxius Galenus resipere, ac noscere se aberrare in reddendo causam rigorum, cū dixit in libro de symptomatum causis, rigorem prouenire ob subitam delationem humoris supra partes musculosas sensitrices: nam nulla celerior mutatio, quā ea, quæ in relata crisi per ictericiam contingente post septimum potest accidere. Neq; supra partes acutioris sensus deferri humor potest, quā cū bilis illum regium morbum faciens, defertur per musculos antequam cutim pertingat, & per cutem ipsam humanam satis acutum sensum habentem. Et nullus rigor tunc cōspicitur, vt euentus docent: nam si accidisset, Hippocrates explicaturus erat, vt alia minoris momenti exprimere solet. Hinc ergo manifestē sequitur, non vnde suspicatus Galenus est, rigores oriri, sed aliunde. De quibus post (Deo concedente) agemus. Etiam febris non erat tunc cessatura, cū bilis putrida expāsa ad cutim, adhuc in ægrotāte maneret, cuius fumi in cor calorem erāt impressuri, si vera essent Galeni placita. Cuius contrarium euētus docēt, vt retuli.

¶ Illud quoq; quod scripsit Galenus in adducto cōtextu de cancri, & phagedenis, quos morbos pares esse dixit herpetibus & erysipelatibus, non parum conducebat Galeno, vt per ea, quæ contingunt in his morbis, inferret fuliginem humoris putridi non esse, quæ calorē cordis auget, sed quid aliud. Nā si à fuligine oriretur febrilis calor, quando redundans bilis, ipsa excreta ad cutim humanā erysipelam procreans, statim febris insurgit. Etiam in cancri & phagedinis febris vidēda esset, quæ minimē comparet. Testari enim, qui Galenum sectatur, in initio erysipelæ gignētis febrem bilem putrere, & in cancro per anni spatium infestante, melancholicum succum nequaquam putridū fieri, potius insaniētis, quā vera dicere volentis assertio esset. Porro nos facillimē huius diuersitatis causam reddimus, quòd fumi flauæ bilis motæ versus cutim, adeò cor subito infestant, vt ipsum compellāt veloces & frequentes distensiones & contractiones efficere, vnde febris oritur. Et quòd melancholicus succus paulatim excretus, & si in cor fuligines impellat, quia illas adeo sēsīm reiecit, vt minimē harū nocumētū percipere valet, in motus relatos non insurgit, vnde febris non accidit. Sine illo enim motu cordis febris contingere non potest, tuncq; febris in relatis cancri contingit, cū adeò deprauatus est humor melancholicus, vt corporis partes iam velociter exedat, ac depāscat, hanc enim velocem exesionem nocumētum sensibile cordi necessariò inferre, propter colligantiam eius cum omnibus partibus humani corporis, indubitatum est.

¶ Quippe alius modus excogitari potest

potest ultra relatum discriminis leproforum non febricitantium, & quartana correptorum, qui sic cum nostris placitis quadrabit, quod Galeni sectatoribus prodesse quicquā nō valebit. Afferem⁹ enim hoc morbi genus adeo sauum, ut est elephas, seu elephantiasis, siue lepra (hæc enim omnia nomina sortitur) intantum terrere naturam, ut nō audeat vitalis cordis facultas motrix distoles, & systoles ipsas aggredi, quia victa succumbit: & minimè molitur malum extirpare, quod innuere Hippoc. videtur inter alios locos aphorismo. 51. sexta, cum inquit. *✱* Quicumq; sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit. *✱* In cuius commentatione Galenus prope finem sic retulit. *✱* Quibus sanis dolor in capite repente aduenerit, causam referre oportet in primis ad spiritum flatuosum: interdum verò & ad influentis vniuersim materię multitudinem, quam & nunc ad cerebrum fuisse delatā indicant casus, qui post dolorem superuenerunt, per quos & quod sit quædam materia pituitosa commonstratur, atq; idcirco febris superueniens soluit dispositiones, ut quæ calefaciat, extenuet, atq; resoluat spiritum flatuosum, & pituitosos humores. *✱* Porro cum morbus hic est adeo sauius, ut mortē indubiè illaturus sit, nō conatur facultas cordis exequi, ut dixi, motus illos, quibus sibi calorem cōsciscit, indeq; totum corpus febre inflammat. At cum viget vitalis vis, corde velociter & frequenter moto, febrem proritat, quæ discutiendo in vapores morbi causam, ægrū ab instanti periculo liberat, ut Galenus fatetur. A quo exigere placet, ut

propriis sententiis cōfutetur, quod febris genus erit illud, quo relatus morbus medetur. Diariam dicere non poterit, nam neq; à sole, neq; à motu, neq; ab aliqua alia procacitica causa spiritus inflammari in iis poterunt: quin vnde frigiditatem immodicam contrahant, manifestè habent, puta pituitā aut spiritum flatuosum, ille enim tantum relati morbi causæ à Galeno assignantur. Putridam autem existimare febrem hanc impossibile esse, multiplici ratione ostenditur. Primò, quod si humores pituitosi illius, qui euasurus est, putredinem post morbi apprehensionem contrahunt, vero similis erit, quod illius, qui interiit, pituita putreat, magis à facultate concoctrice destituta, vnde intensiorem febrem concitatura sit. Etiā hoc febris genus à pituita ortū ducens, febrem quotidianam, aut eam quam laticam Auicena nominat, erat genitura quarum utraq; longæ durationis est. Cuius oppositū euentus monstrant, quod breuissimè intra quatuor, aut quinque dies simul cum morbo delitescit. Tertiò quia putrefacto humore illo, qui caput infestat, potius calorem illaturus erat partibus supernis crani, quod caloris sit ascendere, quàm infernis cordis. Etiam cum morbus à flatuoso spiritu oriretur, non posset dicere Galenus, illum putredinem esse causam febris putridæ, cum nunquam adeo delirauerit, ut putrefactionem spirituum putet esse vllius febris originem. Tādē hæc, quæ omnino aberrasse Galenum probant, nobis solutu facillima, per modum, quem expressimus, sunt.

¶ Adducere in hunc propositum decretū aliud eiusdem fermè sententiæ cū præcedēte ex aphorismo. 44.

Sextæ ubi sic inquit Hippo. * Qui bus ex stillicidio vrinae, ileos superuenient, in septem diebus pereunt, nisi febre superueniente, satis vrina fluxerit. * Superfluum est. Quod tamen sæpe sum expertus, & nō parum conducit ad improbandū Galeni placitum de modo generationis febrium, tacere non placet, quā plures febrientes acuta febre fuisse à me visos, qui cum delirio ingenti (phrenitim Græci appellant) correpti fuere, ferme in infebrecitationē peruenierunt, ac motus arteriarum parum à naturalibus distantes exercuerunt. Quod non aliunde prouenire valuit, quā ex eo, quod natura succumbens, desistat ab opere incepto augendi scilicet per systoles & diastoles proprium calorem: vel quod vergens versus caput morbifica causa nō magnoperè infestet cor biliosis fumis natium calorem extinguentibus, indeq; desistat cor velociter & frequenter, vt prius, agitari. Esse autem eas febres, quæ in delirium ducunt, sæpius magis mortiferas, quā alia vlla omnes nouere. Neque per hæc vllus putet, nos attestari non accidere quādoq; in phreniti intensam febrem. non enim adeo ignauè rei medicæ euentus obseruamus, quod vtrosq; nō sæpe notemus. Quippe ubi vires potētiores sunt in plurimum febris ingens contingit, cum hæ non succumbant, indeq; ab opere dilatationis & cōstrictionis minimè desistant, vel cum tam ingens copia bilis adest, quod non desit in signis portio in cor tendere, vltra eam, quæ in caput repit. ex opo sitis causis remissior. suppurati quos phisicos vocant, non raro post sudores sine febre sentiuntur. propter eandem quam dixi causam.

Caput decimum,

In quo vnde cōtingant febres vnius tantum diei, quas ephemerarum dicūt, & plurium dierum quas putridas & heclicas nominant, explicatur.

RELATO in genere modo, per quē febres putridæ hūt & exclusis formis, quas Galenus existimauit causas esse earūdem, ac diariarum, superest rationem reddere horum tam frequentium euentuum, quales sunt, quos sepius experimur, scilicet aliquas febres tantum per diem infestare, vnde ephemerarum nomen sortitur. Alias cōtinuò affligere, sed certis diebus exacerbari. Nonnullas de tertio in tertium inuadentes, in intermediis diebus pausare. Reliquas per quartos dies molestantes, in duobus diebus ad infebrecitationem venire. Ceteras quotidie grassantes, per cuiusvis diei aliquas horas euanescere. Nempe cum ego inter improbationes sententiarum Galeni, vnam & non contemnendam objectionem exarauerim, quod si verū esset ab humoribus putrentibus tertianas febres ortum ducere, etiam bruta omnia, quæ in vasis quatuor, vt homines, humores continent, tertianis essent infestata, quod nullus expertus est, quā maxime teneor huius discriminis causam reddere, aliās ratio nostra nullam aduersus Galenum vim habebit.

¶ Primò ergo tam citæ delitescentiæ febrilis caloris, qualis febrium ephemerarum est, causam esse reor, vaporosam, seu fuliginosam materiam harum febrium esse, & non cō

paetā & solidam insignē substantiā humorū, qualis earū, quæ putridæ nominantur, occasio esse solet. Si enim diuturnæ durationis affectio num, quibus ægrotare solemus, causa in plurimum est materia crassa aut lenta, oppositæ contraria causa necessario erit. nempe cū substantia vaporosa & fuliginosa tenuis manifeste sit, inde oritur, durationē ephemerarum breuem futurā. Porro cū multimodi diariarum febrium sint, quædam ab immodico exercitio, aliæ à sole, vel igne, non paucæ à frigore poros cutis obstruēte, quamplures ab ira, à bubonibus non raræ ortum trahentes, omniū harū vaporosam, aut fuliginosam substantiam causam esse dico. Immodicus enim motus adeo corpus calefacit, cū motui insita sit vis calefaciēdi per modum quem in alio opere exprimemus, vt inde humores corporis, & ipsius substantia calefcentia in vaporem dissoluta, & sanguini totius corporis ac cordis mista, ipsum cor proritent, quoniā vapores spiritus vitales obruunt, & extingunt, stimulatūq; cor in motus diastoles & systoles sese accingit & hos exercens multo velocius, ac frequentius, quàm solitum erat, mouetur, vnde immodicum calorem gignit, & vapores, & fumos, qui à motu, vel sole, aut aliis causis fuerūt eleuati, & non discussi, in totum intra viginti & quatuor horas absumit, & euanescere efficit. Vt enim exercitium sæpe solet lassitudinū nonnullam speciem afferre, quod diutius perseuerans, eandem in totum aufert: & medela illius, quem genuit, morbi est, ita calori febrili ex exercitio accidit. Quis nempe iter agendo non expertus est, in prima die cū è domo proficiscitur

adeo quandoq; lassari, quod putet se non vltius in die sequenti procedere valiturum, qui tamen motum prosequens, agiliorem in secundæ diei nocte se percipit, & in tertia plus quàm secunda, donec in vltima agilissimum se inuenit: nec ob aliud, quàm quod calor ex motu primo acquisitus valuit, eliquare humiditates & in musculosā membra propellere, quæ dolorem inferunt, & posteriorum dierum motus illas in totum consummunt. Porro febrili calori, vt dixi, non dissimile contingit. Quod enim eleuatum fuliginum est, & minimè consumptū, id omne per febrim ampliatis corporis viis natura discutit, vel sensibilibiter excernit. Si enim p singulas species diariarum febrium procedas, in omnibus vapores, aut exhalationes causā esse earūdem inuenies, certe eas, quæ à motu, aut sole oriuntur, relatum vaporem pro causa habere, vero simillimū est. Ex vigiliis, & cura immodica, & tristitia, aut ira, etiam fumosas fuligines eleuari, omnibus compertum est. Vigiliæ enim immodicæ exiccando, & si diutina non sunt, etiam calefaciendo, quia similes motui existunt, vt Aui cēna. 2. fen primi Canonis. cap. 13. doctrina. 2. dicit, easdem eleuat, vt meditatio continua retrahendo spiritus ad cerebrum, eiusdem eleuationis fuliginū causa existit. Tristitia per mox relatum modum, febrim diariam concitat. Ira in cor sanguinem & bilem impellendo, etiam vaporum & exhalationum origo est. Frigus & balneæ, quæ cutē adstringunt, difflationē exhalationū prohibent, vnde sanguini eas commiscet. Fames, grauedo, inguinum inflammatio, cruditas, per consimiles relatis modos, ac per alios eleuationis fu-

nis fuliginum causa existunt. Quo manifestè liquet, verum esse quod prædixi, causam diariarum febriū materiā esse vaporosam. Nam cur quoq; præcisse p̄ viginti & quatuor horas perduret hoc febris genus parum infra exprimemus.

¶ Porro norma generationis februm, quam retro prædixi, exactè intellecta, cum vera illa sit, nihil quod inconueniat, lector reperiet, vt impossibilia innumera sequebatur ad asserta à Galeno, & eiusdem sectatoribus. En enim, quòd obiectio illa prima, quam aduersus relatos scripsimus, cum diarias febres non fieri vt est hucusq; opinatū diximus, ob id quòd ipsæ in principio validissimæ futuræ erāt, versus asserta à nobis non militant. Dicemus enim febrem principium mitius, quàm statum habere, quòd calor cordis ex motu dilatiuo & constrictiuo non adeò intensus est in exordio motionis, vt post: velut etiā eius, qui per horam exercetur, & dimidia hora trāfacta remittere successiue motū incipit, calor mitior est in initio, quàm in medio tempore, & in fine parè principio calorē habet.

¶ Secunda quoq; ratio, quæ ostendebat, nequaquam ab spiritibus acciri posse tam ingentem calorem, qualis est febrilis, à nobis facillimè dissoluitur, confitendo illatum. Ille enim calor sibi, vt prædixi, per motum concicit cor, quem post spiritibus, & sanguini, & toti corpori impartitur.

¶ Tertia quoq; ratio, quæ innitebatur fundamento illi, quòd si verū esset assertum à Galeno, nō essent paratiores aliqui homines febribus diariis à sole, vel motu, vel ira, quā alii, nobis nō aduersatur. Negamus

enim consequentiam, ac rationem discriminis assignamus per hoc, quòd illi, qui multis, aut vitiosis succis redūdat, plures fulgines nocuas in cor impellunt, quàm alii.

Caput. xj. In quo

reditur causa præcisse durationis viginti & quatuor horarū febriū ephemerarū, & diuturnioris intermētium, vndeque intermissio in febribus contingit ostenditur.

I quæsieris causam durationis præcissæ viginti & quatuor horarum, quoniam quæ retuli, in totum non satis faciunt, hanc reddere copiosiorē exordior. Ac prius aliarū intermētium febrium causam explicabo. Quam vt facillime tyrones intelligant (prouecti nempe in re medica nullis exemplis indiguissent) sciendum, nō esse admiratione dignum, si quis contemplans duos palæstritas, quorum alter altero potentior foret, & imbecillum intra horā hu mi validior prosterneret, & statim per horam victor quiesceret, vt in palæstra amissas vires recuperaret: quòd si alius eiusdem ferme formæ cum præcedente palæstrita victo in luctam prouocasset victorem, prædicere relatum contemplantem: iste alter luctator, intra horam ferme succumbet, vt prior, quòd nouerit eadem proportionē excellere victorem nouum inimicum, quā victum excellebat. Ad cuius normā remur tertianarum & quartanarū reditus fieri. Cum enim in tertianis biliosus humor putrescens, aut immodice

modice redundans, sanguinem cordis inficit, ineptumq; reddit nutritioni, & spirituum resumptioni, cor sanguinem calefacere curat, ut biliosum succum, & fuliginosas exhalationes in halitum difflet, & sanguinem purum reddat (calidi enim est segregare eterogenea, & congregare homogenea) eiusq; humoris, atq; exhalationum tanta copia diffusa, & quæ diffusi non valuit, à corde & spiritalibus membris adeò distanter seiuncta, ut non inferat sensibile nocumentum cordi, statim febrem pausare censemur. Quod si quod superest post primam febris invasionem, nihil, aut insensibile est, nunquam febrem ultra redire opinamur. Cum autem insignis portio vitiosi succi superfluerit, iterato febrim reditum pro comperto habemus. Atque si par priori humori, alter qui in cor repserit, fuerit, & vires aquæ, in eodem tempore secunda febris finietur, in quo prima accessio finita est, ut de palæstritis dicebam. verum si multitudine, aut tenacitate, seu virium diuersitate differreret hæc, reditum in plurimum seruaturum eam normam quam dicam, autumamus. Multitudini scilicet humoris, atq; eiusdem lentori, siue tenacitati, & virtutis naturalis imbecillitati, celeriore invasionem tribuimus, paucitati vero vitiosi succi, & minimè lento, & facultati naturali vigorosiori ex opposito temporis spatium maius damus. Itaq; ideo quod biliosi succi putridi, vel plus iusto in corpore redundantes, non tam multi sunt, ut pituitosi, neque tam læti: ut ipsi, febris de tertio in tertium diem affligētis procreatiōis causa sūt. Pituita verò, & quod multa sit (post sanguinem enim succus plus abundans hic est) etiam quod maximè læ-

ta, quotidiani circuitus est causa. Melancholicus verò humor, etiam si crassior quàm bilis & pituita sit, quæ de causa citioris reditus febris occasio futurus erat, tardius differri calorem febrilem sui paucitate, & lentoris priuatione efficit. Inter omnes enim corporis succos huius minimum est, quem minimè lentum esse, est quoq; notissimum, quod terra sit cōsimilis: quæ quantis crassæ sit consistentiæ, nullam tenacitatem habet, quia maximè sicca sit: unde nisi aqua, aut alia re humida madeat, simul agglutinata non reperitur.

¶ Porro qui exacte, quæ antecedit de febrium causis à nobis dicta novit, facile intelliget, quod biliosi succi, qui proportionales igni sunt, facilius diffilabuntur, & in halitum digerentur: per calorem commentum à corde celeri & frequenti motu proprio systoles & diastoles, quàm ulli alii. Etiam quod residui, qui nedum resoluti fuerint, promptiores erunt à corde, & membris spiritalibus separari, quàm ceteri omnes, quibus causis reditus febris magis cum relati humores cholerici redderent, cunctandus esset, quàm cum melancholia supercresceret, aut vitiata foret. si aliud non obstaret, virtutem scilicet naturalem imbecillior rem reddi per febres, quarum occasio est humor cholericus, quàm cum occasio sunt ceteri humores, quod plures spiritus et corporis humani partes, ceteris paribus, resoluuntur, cum febrilis calor agens in cholicos humores igni proportionales, ipsos inflamat, quàm cum in alios operatur. Unde humor biliosus, qui restat in corpore, post priorem febrim transactam, quantis satis longè à corde fuerit expulsus, citius ad membra

Causa accessionū febri-
liū iterum re-
ditur.

membra spiritualia serpendo, ac rependo accedit, quā quartanæ humor: ibiq; sanguinem intātum suis fumis innitit, vt cor sensibile illud nocumentum percipiens, cogatur iterum febrem concitare: quia, vt dixi, facultas naturalis non valuit adeo distantem à corde bilem continere, vt demum cordi damnum nullum inferat. Euentus certè docent, septem tertianis puris infestātibus, graciliorem & debiliorem sentiri ægrotantem, quā viginti quartanis inuadentibus quo docemur, omnibus paribus existentibus, plus imbecillitari humanas vires in tertianis quā in quartanis. Neq; parum adiuuat tertianū reditum agilitas bilis, quæ & si cum finitur febris satis distanter à corde seiungatur in die quietis, sui leuitate versus cor facilius, quā omnes alii humores ascendit, vnde patet quod si non distaret à corde bilis multo plus, quā pituita, vt distat, citius quā ipsa cor infestasset, & celerioris febrilis reditus causa foret. Quotidianam in quo vis die infestare, inde oritur, quod maior, vt dixi, humoris pituitosi copia in humano corpore, quā vtriusq; bilis redundat: atq; quod tenacior glutinosiorq; cæteris humoribus sit, quamobrem non adeo distanter à corde impelli in fine periodi febris valet, vt cholera, aut melancholia. Itaq; cordi proxima manens in horis quietis, citius versus cor fertur, & ipsa, vel eiusdem fumi cor adeo infestant, donec tam velociter & frequenter ipsi moueri cōpellāt, vt inde febrilis calor exigua quietis intercapedine iteratò resultat.

¶ Quartanam febrem ortum ducentem à melancholico succo, non nisi de quarto in quartum infestare

ob id cōtingit, quod cum pauca huius humoris copia in sanis sit, atque minimè glutinosam consistentiam hic humor habeat, quādo putret, siue in corpore redundat, suis fuliginibus, aut seipso cor infestando, in relatos motus constrictionis & dilationis insurgere ipsum cōpellit. quibus febrilis calor cōcitatur, qui in halitū diffilare fuligines illas nocuas, & humorem ipsum immodicè sanguini cordis admistū valeat, aut adeo distanter à corde illa propellere, vt nullū sensibile nocumentū cordi tūc possit inferre, ac quiescere cor per triduum admittat. Quo spatio transacto, cum versus cor nouius humor semper rependo proximior & proximior fiat, non ante relatum spatium trium dierum potuit cordi sui substantia; aut suis fumis nocumentum inferre: quia per maius interstitium quā pituita à corde seiunctus est. Etiam quod & si per æquam, aut paulò maiorem aut minorem distantiam, quā bilis, à corde seiungitur melancholicus humor: quod neq; multitudine, neque letore resistere facultati expultrici valeat, redeundi facultas versus membra spiritualia nō tāta illi propter suam grauitatem inhita est, vt cholera, quæ leuissima inter omnes humores recensetur. Quæcunq; diximus, quadrare cum euentibus notissimum est. Nam et si reditus febriles quā dixi normam seruent, sæpius hanc illos inuertere conspiciamus: cum humores vel plurimi sunt, aut lenti valde fuerint, siue naturalis facultas ægrotantis imbecilla. duplices nempe tertianas homines aliquos infestare frequenter noscimus. Etiam in spatio viginti quatuor horarum tres & quatuor rigores, ac totidem febriles calores molestare

lestare cognouimus, plurima bili aut notha redundante. aut debili existente naturali facultate agrotantium euentibus recensitis pares alios in melancholicis & pituitosis febribus contingere, non tantum medicis, sed & indocto vulgo compertum est, parum quippe expertus medicus dici poterit, qui nonnunquam duas quartanas in eadem die infestantes vidit.

*Duratio-
nis
præcisse vigi-
ti & quatuor
horarum in e-
phemericau-
sa febribus ex-
primitur, &
quando duæ,
vel tres eph-
emeræ coniun-
gi possunt de-
claratur.*

¶ Pari ratione variari sæpe durationem diariarum testamur. Adeo enim ingens esse potest multitudo fumorum inferentium cordi damnum, ut non tantum per vigintiquatuor horas frequenter & velociter dilatari & constringi cor efficiant ipsi, verum ulterius durare cogant. Idque est, quod Galenus parum post principium libri noni methodi medendi dicebat, cum duas vel tres ephemeræ successiuè vnam post alteram posse contingere testabatur. Etiam tanta copia fuliginis acervari potest, quod humores inficere valeat. hoc transire diariam in putridam Galenus in citato loco nominat. Durare tamen minus, quam per viginti & quatuor horas diariam febrem, raro non immerito accidit. quia scilicet si adeo exigua foret exhalationum portio, ut corde in febrem concitato, per minus multo tempus quam viginti quatuor horarum absumeretur, cor in relatos motus dilatationis & constrictionis veloces & frequentes non concitaretur, quod exigua sit stimulatio, & non sufficiens illud laceessere. Cumque forte fortuna contigisset quod per minus, quam relatam tempus febris infestasset. id accidisset, aut malitia paucarum fuliginum, quæ adeo vellicare, ut multitudo earundem valeret, seu imbecillitate facultatis vitalis, quæ ab exigua cau-

sa infestari posset, ut Galenus loquendo de rigore libro decimo methedii medendi. cap. 4. dicebat. ✕ At concussio quidem ista, quæ fit in rigore, succedet propter eorum, quæ feruntur excrementorum, tum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis virium infirmitatem. Nam & quæ multa paucis, & quæ qualitate sunt insigni, iis, quæ ita non sunt, mordent magis. Pari modo & quæ cum celeritate feruntur, iis, quæ tardè. Iam vires ubi valentes sunt, omnia continent ac tolerant. ubi infirmæ sunt redditæ, vel abs quouis offenduntur. ✕ In ultimis verbis expressè scribendo imbecillitati non parum dandum, nam aleuiori causa prorritari imbecillam facultatem testatur.

¶ Et quod febrilis circuitus alia causa non dissimilis præteritis reddi potest, ideo hanc non tacere decesset. Cum enim docuerimus febrem concitari tunc, cum tanta copia fuliginis humoris redundantis, aut putrentis sanguini cordis admista sit, ut cordi sensibile nocumentum inferat, coniectari possumus, febrem illam brevius redituram, quæ talis humorem pro causa habet, qui breviori tempore has fuligines, seu vapores nocuos cordi transmittere valet: & cum pituita inter omnes humores, qui intermittentium febrium causa sunt, plures vapores nocuos sui multitudine & cordis proximitate in cor impellat, inde contingit, febres ab hac ortum ducentes quotidie inuadere. Finita nempe unica accessione febrili, statim incipiunt eleuari vapores à pituita per actionem natiui caloris, cumque brevi tempore plurimi aggregentur: quia, ut retuli, pituitæ ingens copia in cor-

Alia causa intermissionis febrium redditur.

pore redundat, ipsi congeſti, & ſanguini cordis admiſti, in ſequēti die ipſum & cor immodica frigidityate inſiciendo, compellunt illud in veloces ſyſtoles & diaſtoles attolli, & deprimi: bilis verò, quæ paucior quàm pituita eſt, & à corde diſtantior in fine febris propellitur, pauciores ſuſlignes aggregando, & tardius in cor tranſmittendo uſque in tertium diē non valet, adeò ſenſibile damnum inferre, ut ipſum vrgeat febrim concitare. Melancholia autem quæ amobus humoribus copia eſt inferior quæ etiam à corde, cum febris finitur, longius, quàm pituita repellitur, non poteſt niſi in quarto die cumulum tantum ſumorū frigidorum & ſiccorum aggregare, quantus neceſſarius eſt, ut febris concitetur.

Caput. xij. In quo

argumenta quædam contra cauſas à nobis aſſignatas de febrili circuitibus proponuntur ac ſoluntur.

SI obiicis euentibus contraria nos affirmare, cum in morbis, ubi inſignis copia pituitæ redundat, ut in apoplexia, cathoco, caro, & lethargo, ac paralyſi, & anafarca, & aliis morbis ab hoc humore ortum ducentibus, minime febris infeſtet, cum tunc maxime concitanda foret, ſi vera eſſent quæ diximus. Vapores enim eleuati à pituitofis humoribus ſanguinem cordis infeſtantes febres prorritatu re erant, ut pituita eiſdem abſumeretur, indeque calore febrili corripiendus æger iuxta aſſerta à nobis foret: quod, ut dixi, euentus non teſtantur.

¶ Huic obiectioni & ſi faciliter reſpondere poſſem, negando euentus

tales eſſe, quales arguens affirmat: cum ſæpiſſimè in lethargo febris ſentiat, ut Aëtius ſermo. 2. ſecundæ teſtabili. cap. 4. dixit, ſcribēs. Aliquando etiam in diurnis febribus per circuitum contingit, ægrotos ſomno immergi, velut in quotidianis fit, & ſemitertianis, quoadque etiam in quartanis. Et in apoplexia quoque, quæ latini nonnulli ſyderationē nominant, pulſus veloces & frequentes tanguntur, & manifeſtus ardor exterius percipitur. Ut plus veritas pateat demus in relatis morbis orientibus ab ingenti copia pituitosorum ſuccorum febrē non concitari, nonne inde inferre licet, nos falſa docuiſſe? minimè quippe. Cum in præoptu ſit cauſa defectus febris in illis ægritudinibus, pituitæ ſcilicet tantæ inſignis redundantiæ, quod potētiore ſit ipſa cor inſrigidare, quàm motus cordis ipſum calefacere, unde ſpiritus frigidiore in totum corpus à corde procedētes frigere corpus efficiat, & iidē cauſa ſint, ut arteriarum tardi & rari motus ſint. Eſſe enim ingentē copiam pituitæ, quæ in relatis morbis infeſtat, vel ex hoc patet, quod ex pultrix naturalis vis non valet illam à cerebro, mēbro adeò præcipuo protrudere, ſi non excreuiſſet: non tam grauius ægrum infeſtaſſet, hac ergo ipſo redundante, citiſſimè per ſenſibilia & ampla vaſa in cor ſui grauitate deferetur. Neque parum iuuat relatam frigidityatē cordis, & totius corporis ſpirituū vitaliū extinctio, præſentia pituitæ frigidiſſimæ redundantis in toto corpore, aut in corde tantum. Etiam eorundem ſpirituū tunc præſens penuria, quæ ingentiſſima eſt ſanguini cordis phlegmate multo ammiſſo, quo ſpirituū generatio cohibetur, vitiata materia eorum (ſanguine ſcilicet puriſſimo)

ex qua gignendi erant. Ob hanc eandem causam ultra supraductas febrem nō accidere in elephantia patientibus possemus dicere. Vero. n. simile est, humorem melācholicū, praesertim nō adustum in ingentissima quantitate redundātem in venis & toto corpore leprosi, infrigidare adeo cor illius, vt & si velociter & frequenter moueatur, nō possit motus, cordis substantiam calefacere. Qui humor etiam cor eorūdem efficit pigerrimum ad dilationem & cōstrictionem, tam quod subministret cordi nutrimentū grauissimum (talis enim succus relatus est, cum sit terrae proportionalis) quā quod inficiat materiam spirituum vitalium, quorum influxu cor proprias exercet operationes.

Argumentū
p̄fectū quod
aduersus au-
thoris senten-
tiā duximus,
ac soluimus,
insolubile ef-
se a Galenise
datoribus os-
tenditur.

¶ Certē validius argumētū aduersus sentientes cū Galeno esset, quod si putredo humoris pituitosi causa febrilis caloris foret, in omnibus patientibus paralyfin per annum, aut dimidium, seu per diutiniū aliquod tēpus, febris conspicienda erat. Nā in his tā pituita intra venas mēbri resoluti, & totius corporis cōtenta, quae causa antecedens nominatur, quā quae in porositatibus mēbri affecti includitur, putridior futura erat, quā eius, qui quotidianā febrē patitur. Si enim inter putredinis causas obstructio potissima à Galeno recēsetur, imò hāc solā putrefactionē efficere saepe dixisse videatur, nō est cur in resolutis, quorū venae & arteriae superflua humiditate & frigiditate adeo concidere percipiuntur, vt parū succi sanguinei intra se cōtinere permittant, unde resoluta mēbra gracilia redduntur, nō sit insignior obstructio, quā in febriētibus, calore febrili dilatate, & attenuate, & obstructionē co-

hibēte. Negare enim nō putrere pituitā paralyticorū, & attestari febrientiū putridā pituitam esse, non solum ad libitū dictū, sed absurdū videtur, tā ob rationē ductam, quā quod quae expurgatur à febriētibus phlegma adeo alba, & tenax, vt quae à resolutis per deuorata pharmaca educit, conspicitur. Etenim si fortē ingētiore putore nares infestat à febrientibus phlegma educit, quā resolutorum, non inde inferre licet illud putridius esse, quā hoc. Calor enim tam putorem quā odorem auget, & fouet. Fortassis certē si solari vel igneo calore pituita e ducta à resolutis alteraretur, putidior quā quotidianam febrem patientium fuisset.

¶ Nonnulli quoq; proteruiēt melancholiā cancrorum non esse putridam, & quartanā patientium sic: quia cācri non vlcerati nullum putorem spirent. Qui certē decipiūtur, cum si illa ratione mouendi essent, primò ostēfuri erant, melancholiā syncerā affectorū febre quartana putore reddere. Quod minimē efficere valebunt: cum neque ea, qua sple scirrosus febrientiū redundat, malum odore quantūuis proximi sple ni efficiamur, spirat. Neq; quae per sanguinis missionē extrahitur. Si enim, quae per aluū expurgat, foetet. non ob aliud, nisi quia per putidū locū, puta per intestina, transit.

¶ Errat quippe, qui existimat, putrentem melancholiā cancrorū foetore spiraturā, quia inflammationes suppuratas & apertas noscimus, odorem virulentum spirare, ignorās ille, quod & si sic esset, diuersae substantiae cum putrent, diuerso modo afficiātur. Ex calidis certē & humidis rebus putrentibus experimur, odores horredos efflari, vt ex sangui-

ne & carnibus quorūvis quadrupedū, & ex nōnullis seminibus putrentibus, verū ex innumeris aliis rebus, cūm putrēt, nullū diffilari pessimū odore, omnes scimus. Quis enim carne cōsumpta ligna negabit, non putrere illa, foetore tamē nō reddere? Ac quis nō videt, ex glebis putrentibus & nō foeretibus mures gigni, & lanas techis per multū tēpus inclusas putredinē citra foetore pati. Foetor enim nō est passio propria putridarū rerū: cūm & multa comitetur entia in sua naturali dispositione existentia, neq; omnibus putridis rebus conueniat: quia, vt dixi, frigidis & ficcis putrescentibus nō accidat.

Octaua ratio
cōtra Gal, se-
cutores supi-
us ducta hic
iterū refertur
& alia hic im-
probantur.

¶ Porro ego capere nō possū, quo modo Galenus, & eiusdē amuli, nō videant calorem febrilem nequaquā posse trahere ortum ab humoribus putrescentibus, cūm si inde oriretur, tunc calor intensior futurus erat, cūm homo proximior esset morti, & etiā quādo vita functus fuisset: nā tūc plus quā in alio tēpore putridi succi a gubernatione ac custodia naturæ destituti liberius ceteros inficerent, & maiore putredinē sibi asciscerent. Cuius contrariū euentus mōstrant, proximos scilicet morti, & defunctos in plurimū frigere. Si enim aduersū testentur, extinctionē spirituum vitalium esse causam frigiditatis morietium, vera fatebuntur & nostris placitis consona, ab his enim plus iusto calefactis, oriebatur calor intensus febrilis, & ab eisdem moderatus tēpore sanitatis calor refultabat: verū si putredinalis calor intensior foret, q̄ spirituum, vt propter uientes rētur, iis extinctis, adhuc intensio caloris febrilis vigere deberet. Plus quippe conferret ad caloris febrientis augmentū auctio putredinis, & humorū putridorū, quā de-

fectus spirituum ad corporū infri-
gitationē. Id certe, quod Auerrois dicebat, metiri calorem extraneum ad mensurā caloris naturalis, esse verum nō potest, si caliditas extranea esset cōtraria naturali calori, nam oppositū euenturum erat. Vt enim quia calor & frigiditas contrariantur, tantum augetur calor, quantū frigiditas secum existēs remittitur: ita tantum augmentanda esset caliditas putredinalis, quantum minueretur caliditas naturalis, de his non pauca superius diximus.

¶ Dicet alius, morientium corpora propter intensiōem febrilis caloris ortum ducētis à putridis succis, prope mortē ac post frigere, ex hoc, quod calor putredinalis valeat corpus ægri calidum intensiore calore afficere, dum ipsum sufficienti calore cordis alteratum reperiēbat: & prope mortem & post interitum ægrorum, idē assequi non possit, quia cadauera, amissa anima, acquisierint aliam complexionem secundā diuersam multo à priore viuentiū. Vt enim viuentiū temperatura calore actuali asseruabatur, sic cadauerum frigiditatem poscat, quā vincere putredinalis calor non valeat. Verū hoc nihil prodesse, vt nostræ rationis vim euadāt, vel ex hoc constat. Primò, quod ipsi asserēbāt, vt diximus, calorem putredinalem intensiorem esse cordis calore, ac tantæ vis fore, vt vincere eundē, etiā si resistat inductioni caloris putredinalis possit. Ergo cū cor, & partes omnes corporis humani appetēs suæ formæ conseruationem, quā putredinalis calor, vt isti credūt, extirpat, cedūt, & succumbunt calori putrido victori, cū febre homines apprehēdūtur. necesse erit cōfiteri, cadauera multo minoris resistētiae,

Quedam in-
nis solutio
improbatur.

ac in putrefactionem tendentia, futura promptiora concipere febrile calorem, quam viuentia. Secundò, quòd Galenus primo de febrü differentis. cap. quinto testatur, stercoreum putredinem, quam similem dicit esse humorü humani corporis putredini, adeo intensum calorem producere, vt ignis inde quandoque oriatur. Et etiam euentus docent, lapides inclusos intra stercora putrefactia calidos reperiri: sed hi multò magis quam cadauera frigiditati resistunt: ergo vt putredo stercoreü valuit lapides proximos sibi calefacere, ita putridi succi in venis defuncti inclusi calorem putredinalem, febrim scilicet, quam in corpus viuens intulerant, potuissent cõseruare. Minus enim est cõseruare productam qualitatem, quã in passum resistens inducere eandem. Tertio, quòd viuentium corpora mortu proxima, non amiserunt propriã temperaturã, quo aduersus fauetur: & cum multos morti proximos ex febribus frigidos per diem aut dies aliquos durare experiamur, impossibile videtur in iis putredinalem calorem per potiore humorum partem vagantem, & fumosas exhalationes in cor impellentem, nõ immodicè calefacere cor, & ipsum reliquum corpus: aut si id defectu spirituum, per quos deferendus erat in totum corpus calor, non valuisset cor efficere, simplici alteratione, & relatis fumosis exhalationibus ex putridis humoribus eleuatis, totum hominem non calefcere, delirus tantum asseuerabit. Præsertim quòd hic adhuc cogendus est dicere quòd calore ille putredinalis intensus, quando in nulla alia corporis parte perciperetur, saltem in loco vbi humor inclusus est, esset perci-

piendus, qui & si animal mortuū scetur, nõ sentitur. Et quòd hæc Galeni sententia satis sit per antecedentes rationes improbata, non est, vt quid agendo de his plus immoremur.

¶ Obiiciet fortè alius, nos insufficienter assignasse causas circuituü febrium per multitudinẽ pituitæ, & paucitatẽ melancholiæ, & mediocrem molem cholera. Quia dicit ille, quòd & si in sanis corporibus illam proportionẽ humores seruēt, in ægrotantibus non inconueniet vice versa eosdem se habere. Quod ego meritò inficiabor. Qualiter. n. manẽte vita existimari potest, plus melancholiæ frigida & sicca reducere posse, quàm pituitæ nata per vltiorem coctionem in sanguinẽ calidum & humidum vèrti. Sed vt pateat argumenti exigua vis, demus aduerso, quod supponit, non enim inde quid contra nostra asserta inferet. Concedam certè tantam copiam humoris melancholici quandoq; redundare, vt nõ solum cogat ægrotantem febrere de quarto in quartum, sed & quotidie affligere constringat, quod passim in patientibus tres quartanas accidit. Etiam tantam bilis molem aggregari in aliquibus, vt duabus & tribus corripit tertianis compellat. Ac tantam pituitam supercrescere in nonnullis, vt bis in quouis die febre infestari illum ægrotatẽ experiamur. Tandem ratio, quæ assignata est, certorum redituü, vigorẽ habere asseueramus, cum humores non adeò excellunt quantitatem naturalem, vt cor frequentius instimulent, quàm in plurimum solent.

Alia obieciõ proponitur cõtra causas intermissio nũ febrü & soluitur.

Caput. xiiij. In quo

G 3 causa

causa assignatur cur aliqua fe-
bres per nonnullos dies vniformi-
ter infestent, quæ continent
nominantur, & aliæ in cesanter
affligentes in certis diebus augeā-
tur.

VDISTIS iam
modum, per quem
accidere reditus fe-
briū existimamus,
qui fermè similis
est excretioni san-
guinis menstrualis. superest ta-
men explicare causam, ob quam cō-
tinētes febres vniformiter infestēt.
Etiam, quæ continuò affligunt, cer-
tum augmenti tempus habeant, ter-
tium, aut quotidianum, siue quar-
tanum. Nec non improbare formas
circuituū febrilium à galeno & cæ-
teris medicis scriptas, & palàm mō-
strare, qualiter omnia, quæ obieci-
mus aduersus eos, qui opinabantur,
febres pendere à calore putridi hu-
moris, minimè nostris decretis ad-
uersentur, imò eisdem faueant. Pri-
mum ergo continentium februm,
quas homoteneas alio nomine ap-
pellant, causam assigno.

Continentiū
febriū causa.

Quam esse consimilem præteri-
tis reor, humoris alicuius tantā re-
dundantiam, siue tam vitiosam di-
stemperiem, vt nequaquam cor va-
leat à se propellere, proritantē dila-
tationis & cōstrictionis totam cau-
sam, aut eius sensibilem aliquā par-
tem, quo in motu perseverante, ne-
cesse est febrem quoq; durare, ab il-
lo enim immodico motu cor cale-
fieri, ac inde totius corporis spūs ca-
lidos euadere, iam sape diximus.
Cum autem febris fuerit continua
proportionalis, in illa diei hora au-
gebatur, in qua cor protrudere à se
insignem portionem infestantis cau-

sa non valuerit. Tunc verò sensibi-
liter imminuetur, cum sensibilis
portio fuliginum, siue humoris
vitiosi à corde secernetur, & si ad-
huc maneat sufficiens quātitas, quæ
cor laceffat, & ipsum in frequentes
& veloces motus dilatationis & cō-
strictionis assurgere cōpellat. Cum
q; vitalis hæc vis sit, quæ media in-
ter naturalem puram inanimatorū
& voluntariam hominum cōsistit,
vt in Antonianæ Margaritæ parte
prima docuimus, aliquando hanc
augeri, & statim imminui, nihil in-
conuenit, prout maiore, aut mino-
re conatu ipsa insurgit, & prout spi-
rituum vitalium maior, aut minor
copia in corde redundat, ad quorū
proportionem, & materiæ infestan-
tis auctiōem, in secunda, aut tertia
aut in quarta die calor febrilis aug-
mentum suscipit, & non rarò in ea-
dē die bis, & ter, pluries, aut rarius.

Præterire quidem indignum
videtur Galeni errorē ac cætere fa-
milie eundem sequentis, etiam ad-
mirari cogor, quomodo à suis erro-
ribus non relipuerint, quādo inqui-
runt accessiōum februm cōtinua-
rum causam. Si enim verum esset,
quod ipsi autumant, in febribus sci-
licet cōtinuis proportionalibus, hu-
morem putrentem intra vasa inclu-
di, & in secunda, aut tertia, seu quar-
ta die accessiōis ipsum excerni de
vasis magnis ad parua, febrem tunc
imminuendam potius quàm augen-
dam fauri erant, distantiores nem-
pe à corde sunt venæ paruæ q̄ ma-
gnæ. quòd si huic obiectioni respō-
deant proterui, ipsos dicere ideo in
tēsiore febrē in diebus proportiona-
libus infestare, quoniam humor pu-
tredinem passurus ad cutis partes
tūc putrecēs protrudatur, & in aliis
intermediis diebus mitius affligat,
quòd

quòd nullus de nouo putreat fucus, sed præteriti putrescentis quædam exigua portio intra venas inclusa foueatur ab humoribus proximis, quo distingui continuam ab intermittentibus, in omnimodam in febricitationem desinentibus affirmant. quia earum putrescens humor extra venas distributus in totum exhalat. nihil quod profit dicet. quâuis euasio hæc manifestè eliciatur ex Auicena sententia fen prima quarti tractatu. 2. cap. primo. Si enim ob prædictam causam talem qualem experimur seruassent affligendi ordinem, quæ proportionales febres dicuntur, nullæ febres homoteneæ seu continentes accidere possent. Illationis bonitas manifestè patet. Quia si humor putrescens intra venas non acruatim & simul putret, sed per temporis interstitia partes eiusdem putrescunt, vt aduersus testatur, febres continentes non vniuersitatem, sed augmenta & decrementa suscepturæ erant. At si dixeris in homoteneis vniuersos venarum humores, vel potiore eorum rudem partem simul putredine occupari, vt citatus Auicena in loco prædicto referebat, cum dixit.

✕ Et quando putredo est intrinseca dominâs super venas omnes, aut super potiore partem earum, quæ cordi proximæ sunt, non sunt forsitan additiones & diminutiones apparentes. ✕ Statim obiiciam ego, sequitur ergo, quòd humores putridi esse semper proximi cordi occasio sunt, vt febris vniuersim affligat, & eosdem à corde distare, & iterum proximos eidem esse, efficere reditum febrium intermittentiū, & auctorem proportionaliū, quòd nos testamur. in quo nostrū vterque cum altero cōueniet: nobis nostros

aduersos præ excellentibus in reddendo veram causam caloris febrilis, quod ipsi efficere minimè valent. Sed de relatis improbationibus ad præsens fufius agere non videtur, vt negotium inceptum prosequar.

Capur. xiiij. In quo

argumenta contra Galenum ducta contra nostram sententiam minimè procedere ostenditur, vbi quoque causa redditur cur bruta nō febriant.

Q UOD ergo ex illis tribus, quæ scribere promisi, superest exarandum, illud est, palam monstrare, omnes obiectiones à nobis adductas, quæ ingentem vim contra Galeni sententiam in re, de qua agimus, habent, nullatenus contra nostra decreta procedere. Prior enim, quòd cordis & spirituum calor intensior sit, quàm putrescentis humoris, nobis manifestè fauet: tantum abest, vt argumentū contra nos dici possit, Ex nostris decretis minime etiam inferitur, secundū quod dicebamus sequi ex asertis à Galeno, bruta febres tertianas & quartanas passura, quod non experimur quin oppositū vt Plinius lib. 7. cap. 50. testatur, atque vt aues multæ ab aucupibus & coquis interceptæ iecur, aut aliud internū viscus tumidum habentes, & oves, ac alia innumera quadrupedia exta vitata habentia ostendunt, nam omnia hæc sine febre vixisse compertum habemus. Nos enim nequaquam affirmamus putrescentes humores calorem febrilem in corpus humanum procreare, sed, vt audistis, cor ipsum vel

loces & frequētes dilatationis & cō
strictionis mutus exercens, sese cale
faciendo, spiritus vitales, & sangui
nem calefacere, indeq; totū corpus
calefcere. Quod genus motus cor
dis ita fuit collatum à natura ho
minibus, vt causæ morbificæ eorū
dem febrili calore extirparētur, vel
concoquerentur, quod nullis aliis
animantibus conueniat. Neq; secor
diter id effectum, quin cōsultò à na
tura prouisū. Cū enim humana
cutis quàm omnium animalium qua
drupedū tenuissima sit, aptaque vt
per eam humores trāspirent, ac dif
flentur, meritò commenta est natu
ra febrilem calorem in hominibus
in relatum vsum, aliiq; denegauit
bestiis: quibus si concessisset idem,
quod hominibus, eleuata per vim
febris immodica vaporum copia,
& prohibita perspiratione eorū
dem per cutis dēfitatem, maiora in
commoda, quàm commoda brutis
pareret. Aues autem etsi tenuiorem
multo cutim quàm bestia habeant,
tenuitate à cuti humana vincūtur.
vt Aristot. 2. de anima. textu cōmē.
94. & cap. 40. de sensu & sensato do
cebat. Sed quanq̃ pares cuti nobiscū
aues essent, cautē à natura prouisū,
febrili calore non mederi suis mor
bis, quòd cū ipsis sit volatus loco
inceilus hominis & progressus be
stiarum, & volatu celeri quem aucu
pando sapissime exercent, quasi to
ta die frequenter & velociter pro
pria corda dilatent, & constringāt,
non erat vt quid celeriores motū
conferret, qui calorem auium auge
ret: ille enim auctus, potius iam vre
ret, quàm diffaret. Eandem quoq;
ob causam vltra relatas, bestiis qua
drupedibus, quæ alimentum ad ecēs
venando erant consequutura, febrē
denegauit. In piscibus marinis &

fluuiatilibus inutilem esse febre, no
tissimum quibusuis est. Non enim
tantū potuisset prodesse calor fe
brilis dissoluendo in vapores mor
bosam causam & cutim raram effi
ciendo, vt transitui eorum cederet,
quantum obeffet aqua fluuiatilis, aut
marina per eosdem poros in piscis
intima delapsa. Infecta quia omnia
fermē frigida & sicca sunt, sangui
neq; carentia, ad expellēdos succos
nocuos febre non indigebāt, & quia
paucissimi respectu suæ parua mo
lis adhuc sunt, & quòd sibi dispro
portionalis calor febrilis foret. Etia
quòd cuti, quantūuis tenuis densissi
ma integantur, quæ vaporum exitū
cohibuisset.

¶ Et quòd inter reddendum rela
tam differentiam inter bruta & ho
mines videor affirmare, bruta om
nia febre carere, quod videtur ad
uersari Plinii sententiæ octauī libri
de historia animalium. cap. 50. de ca
pris. vbi Archelai autoritate eas
dem per aures spirare, & nunquam
febre carere, testatur, dicens, Auri
bus capras spirare, non naribus, nec
vnquam febre carere Archelaus au
thor est. Et alteri sententiæ eiusdē
libro citato. cap. 32. de ceruis. referēs
prope finē capitis. ✱ Febriū mor
bos nō sēt hoc animal, quin & me
detur huic timori. ✱ Ideo satisfac
cere iis duab, obiectionib⁹ cogor.
Nullas enim alias, quòd memoria
consequar, apud relatum authorē,
nec in vniuersis libris de historia a
nimalium Aristotelis, quæ bestias
febrim pati dicere videantur, inue
nio. Sed Plinium ipsum satis apertē
explicare prioris sensū, verba eius
dem, quæ post recensita sequuntur,
manifestē ostendunt. addidit enim.
✱ Ideoq; fortassis, quòd anima, id
est, halitus his, quàm ouibus arden
tior

Quædā obie
ctio proponi
tur & solui
tur,

tior, calidioresq; concubitus. ¶ Quasi dicat, Non vera est in rigore Archelai sententia, sed si aliquam verisimilitudinem habet, est, quod febrem Archelaus vocitet halitum calidum caprarum. secundam sententiam expositione non indigere logici intelligunt, quia cū dicimus ceruum non sentire febrim, ex negatione illa nō possumus elicere affirmationem, puta quod alia animalia illam sentiant. Plus ergo Plinius videtur ornatus causa sic dixisse, quā quod cōtrarium ei quod prædixerat libro septimo sentiret.

¶ Tertium quoq; argumentum de febribus inuadentibus homines statim cū aliqua ex præcipuis corporis particulis vulneratur, cū nostris partibus faueat, non est, vt quid dissolui à nobis poscat. Prædiximus enim veloces & frequētes motus dilatationis & constrictionis cordis, vulneribus recensitis illatis, necessario sequi, quod per illa vulnera cōtinēs aēr, & ex corpore eleuati nociui fumi, & spirituum vitalium acerua ta resolutio adeo cordis sanguinem inficiant, vt ipsum dilatarī & constringi frequenter & velociter cogant: quasi per hoc cor putet, à se excerni posse, quæ sui substantiam malè afficiunt. Atq; etiam, vt multum spiritum in membrum vulneratum propellat. Quo instrumento natura humana vtitur ad quosuis morbos depellendos.

¶ Quarta & quinta ratio etiam à nobis soluta est. Dicebamus nempe nos, fuligines ex humoribus putrescentibus eleuatas non esse, quæ calorem febrilem gignāt, & procreent, sed spiritus calidos factos à corde verso calidiore, per motum immoderatum humana corpora febrili calore afficere.

¶ Sextam, & sequētes rationes nobis minimè aduersari, notissimum est. Quapropter & quoniam nōnulla agunt de rigore antecedente febres intermittētes, de eis in præsentī loco quicquam agere non placet, quod peculiarem tractationem de hocce negotio inferius sum habiturus.

Capur. xv. In quo

fuisse exprimuntur nōnulla, quæ ex nostris assertis de febriū essentia sequuntur, obiectionibusque quibusdam respondetur. Veraq; causa cur febrientes moriantur, explicatur.

LX antecedentibus placitis nostris sequi videtur, febrē medellam morborum esse, morbūq; minimè dici posse. Nam hanc ego fateor, commentam esse à natura, vt cōcoquat succos in coctos, aut vt per halitū eos difflet. Sed id affirmare euentibus contrarium esse aduersus obiiciet, cū nemo sit, qui inficietur febrem morbum esse. Non enim tantum periti & imperiti medici hāc agitudine esse referunt, quin sine hac neminè mori posse plurimi affirmant, quo doctrinā nostram labefactare Galeni sectator putabit: maximè, quod si febris morbus non foret, morientes febricitando à quo morbo interirent, explicare medici nō possēt.

¶ Huic argumentationi non sine distinctione respondere expedit. Aut enim inferre volunt aduersi, sic febrem immediatè operationibus humanis perpetuò sensibilibiter officere, vt nunquam eisdem profit per se vel

vel per accidens, & sic, febrim morbum nominari, negamus. Quin paucos hominis affectus tales inueniri confitemur. Frigiditas enim ex symptomate adeo sauo, vt syncopis, etsi nonnunq̃ grauis morbus sit, quâdoq; medetur synochis, & aliis febribus, vt Galenus testatur lib. 9. methodi medendi cap. 40. venenosarum etiam rerum qualitates inductæ in nostrum corpus, non semel, sed sæpissimè elephantia, & aliis morbis ex venenis oppositis deuoratis medentur, vt plurimi sciunt, & harum venenatarum rerum proprietates in beneualentibus nō tantum morbum, sed interitum inducerent. Innumeri quoq; huius sortis affectus humani inueniuntur. Aut aliud Galenum sectantes inferunt, febrē scilicet operationes humanas per accidens sæpe ledere: quanquam ex professo naturæ, vt conferat illis, sit genita. Et id nos non inficiamur. Neq; hoc peculiare est huic affectui, quæ & passionem, & symptoma nominare posses (de nominibus nēpe cura pauca habenda est, scriptoris mente concepta) verū vomitui, alui excretioni, sternutui, & mille aliis cōuenit affectibus. Omnes quippe scimus, redundante in ventriculo nocuo humore, vel alimento, vomitū prodesse concoctrici facultati ventris, quæ ob præsentiam expulsoꝝ alimentum deuorata decenter coque re non valebat, & post superfluis excretis valet, eodem immodicè perseuerante, nocumenta non exigua vitæ inferente. Alui purgationes moderatas nobis cōferre, cum incoctis, aut vitiatis humoribus redūdamus, notissimum est. Et has immodicas multos in vitæ perniciē duxisse, etiā est manifestum. Sternutationē quoq; relata euacuationum normam

seruare, nemo ambigit. Cumq; quærit aduersus causam interitus febrientium, facile illi respondemus, defectū materiæ, ex qua gignendi sunt spiritus vitales, in plurimum esse. Vt enim superius diximus, humor vitiatus, aut plus iusto in corpore redundans, inicit purā sanguinis partem, ex qua spiritus vitales procreādi erāt, qui simillimi flammulæ lucidissimæ sunt, vt Galenus in de placitis Hippocratis & Platonis lib. 7. videtur dixisse. Qua in tantum infecta, vt eorum copia sufficiens pro vita asseruanda gigni non valeat, statim æger moritur. Horum defectui quanquam sæpissimè febris medetur, sanguinem purum per euaporationem superflui reddendo, per accidens cum immodica humorum vitiatorum copia redundat, ipsum febris ipsa auget, absumēdo vinctuam, & aëream illā puri sanguinis partē, ex qua vitales spiritus gignendi ac distribuēdi pervniuersum corpus erant. Et ex relata differentia febres salubres & mortales nominantur. Illæ enim salubres dicuntur, quæ vt naturæ instrumētum sunt, prius diffilare, aut concoquere humorem noxium valent, quā materia spirituosā in febrientibus desit. Illæ autem mortales, quibus oppositum cōtingit. Putare enim febrem continētem, exempli gratia, intra septimū, aut quartumdecimū, seu quemuis alium diem decretoriū ægrum interimere, quod tam ingentem calorem in membrorum substantiam inducat, vt eo forma humana asseruari non possit, sed destituere corpus cogatur, vanū est: cum multos ex exercitio, vel calore solari percipiamus, multo calidiores seipsis febrientibus relatis febribus esse. Præsertim cum per dies aliquot ante obitum

bitum cōtingat, ipsos neq; exterius, neque interius calere, sed frigere, vt halitus frigidus ex pectore eductus & cutis exterior testantur. Porro si disproportionalis animæ humanæ foret caliditas febrilis, intēsiore calore exercitati asseruanda nō esset. Nēpe si caliditate vt tria aquæ forma conseruari minimè possit, miraculum esset, calore vt quatuor nō corrumpi. Euadi enim non potest huius similitudinis vis per differentiam specificam inter febrile & naturalem calorem, quia esse eiusdē speciei probauerimus. Etiam quod febrientem proximum morti esse minus calidum, quàm ante sæpissime experiamur: vbi si per distemperatiam calidā moreretur febriens, cum vigeat calor putredinalis moriturus erat, & non post, cum remittitur.

Quot febris
fortiat de no-
minationes.

¶ Tandem febris, morbus, & symptoma, et morbi causa nominari deuersis respectibus potest. Eademq; morbi medella potissima alia cōsideratione dicitur. Neque mirum hoc, cum scamonio, & tyro, & aliis calidis medicamentis idem contingat. Relata enim & si inducendo intensiorem calorem quàm corpori humano conueniat, & venenatam vim, noceant, & calidum morbum nonnunquàm inferant, morbificā causam extirpando, conducunt, vt papauer, mandragora, & alia frigida per alium modum quandoq; cōferunt, nonnunquàm nocēt. Febris ergo prout signum est, infaustum, & malum signum dici debet, quod portendat adeò ingentem morbificā causam in corpore includi, vt cogatur cor ipsum producere eādem, tamen vt causa est, proficua morbis medendis nominabitur. Consimile huic vomitui, sternutui, & aliis

expulsionibus à natura commētis, vt morborum causā depellatur, accidit, vt diximus. Ista enim symptomata, siue accidentia (non enim infesto in illa vocabuli differentia, quā Galenus methodi medendi lib. primo capite nono scripsit) aut quouis alio nomine vocare velis, infaustum omen sunt, si tantum causa compellēs hęc fieri, animaduertatur. Pro ut tamē facultatis expultricis vim ostendunt, signum iocundum, & augustum dicuntur, ac vtraque si immodicè perseverant, tam in modū signi quàm causæ perniciosæ res nominandæ erunt.

¶ Alius etiam opponere nobis potest, quod si ii, qui exercentur velociores & frequentiores systoles & diastoles cordis habent, quàm cunctantur, & ex meis confessis cor ipsum relatis velocibus & frequentibus motibus calet, spiritusq; calidiores quàm ante producit, & inde totum corpus calefit, sequi videtur, calorem hunc nunquàm futurum. Quod si in aliquo tempore corpus ex motu calidius redditum coëgit cor velociores & frequentiores dilatationes & cōstrictiones efficere, q̄ cum homo quiescebat, & deinde ipsæ arteriæ dilatatæ proprio motu totū corpus calafaciūt, vt ego attestor, impossibile videtur durante vita, hunc calorem deficere. Nam si cordis velocior & frequentior motus natus est producere calorem natiuo intensiorem, & calor reciprocè cogit arterias frequenter & velociter agitari ad trahendum plus aëris, & maiorem copiam fuliginū expellendam. necessariò postquam semel huiusmodi calor incipit, duraturus erat per totum tempus, in quo vires cordis sufficiant motū continuare: cuius oppositum experimur.

Quædam
subtilis obie-
ctio cōtra no-
strum decre-
tum de mor-
do generatio-
nis febrium
proponitur
ac soluitur.

experimur. Cùm enim cessat motus exterior, in plurimū calor corporis totius pausat.

¶ Cui obiectiōi æquè aduersus vt ego respondere tenetur. Nisi negare vellit, velociorē, & frequentiore cordis motum ipsum non calefacere, & frequentiore & velociore motum crurium, aut brachiorū, & quorunvis aliorū mistorum id posse. Quod ultra hoc, quod ad libitū, & absque ratione assertū sit, impossibile etiā fore, qui causam cur mista ex motu caleāt nouere, facile intelligunt, de quo in opere de physico negotio edendo, si Deus concesserit, agam. Si enim ex motu cor calefcit, necessarium erit spiritus calidiores, quàm prius reddi, ipsosquē in totū corpus digestos calidius corpus humanum efficere. Vnde eandem illationem, quam mihi opponebat arguens, & sibi obiiciā ego. Sed quia nec per hoc argumenti vis diluitur, ad argumentū respondeo, quod verum illū inferret, si humana forma vtēs cōplexione propria, & actuali remissa frigiditate, quæ cum cordis calore illo intēso simul compactitur, absente motu extrinsecō, immodicū calorem genitum ab arteriarum motu non corrūperet, vt aqua satis calida ab igne, ipso absente, per residuam frigiditatem calorem extirpat: at cū hūc, paufante extrinsecō motu, dissipet, quē corrumpere forma humana prius quàm motus cessasset, non poterat, quod non tantū motu artariarū, sed membrorum exercitio calor fouebatur, & corā ambabus causis caloris productiuus succūbebat, ideo cōtinuō post extrinseci motus cessationem, calor successiuē remittitur, donec in pristinum statum ho-

mo & arteriarum motus redeunt. Porro cū contingit, ex superfluo motu febrim insurgere, calor febrilis perseverat, & si motus non adsit, quia humoris vapores aliqui vi caloris commoti & eleuati inficiētes sanguinē, vt dixi, cū de causis diariarum egi, cor proritant, & vellitant, ipsumquē in veloces & frequentes systoles febrim gignentes insurgere cogunt.

¶ Restat & dubio alio satisfacere. ambiget quippe vllus, impossibile esse fuligines humorū putridorum delatas in cor ipsius calorem extinguere, vt ego arguendo contra Galenum supposui. Primò, quod si ipsæ moderatæ fuissent in flammā vertendæ essent, vt modicis lignorum fumis contingit. Secundò, quod experiamur, detento anhelitu, & fumis cordis expirari prohibitis, faciem rubore perfundi, quod potius testatur, calefcere corpus, quàm frigescere. Etiam quod ægris patiētibus ex frigiditate morbum pectoris præcipiant medici anhelitum continere vt thorax calidior euadat: quod minime iussuri erant, si verū foret per halitus detentionem cordis calorem extingui. Sed hæc obiecta vana sūt. Primò nempe per id sufficienter satisfacimus, quod vt non quilibet fumus in flammam conuerti est aptus, quin aliquis exinguere eandem est promptus, vt fumus ex aliquibus metallis eleuatus monstrat. imo qui sūt ex eodē sepo, vel cera ex qua flamma fit. si exire prohibētur eandem extingunt. Sic neque fuligo quilibet difflata à corpore sufficit esse materia spirituum. Est enim spiritus vitalis flammula quædā expurissimo sanguine eleuata & non ex quauis materia gigni aptus, qui nō

Alia obiectio soluitur.

paucis

Aucis proprietatibus est dotatus. Secundum dubium per sequentia dissoluimus, quod rubor faciei non testatur cor calidius esse, quam ate prohibitam expirationem, cum si prohibitio perseverat, strangulari, & frigesce, ac nigrescere hominem conspiciamus. Rubor enim ille, qui videtur in detinentibus spiritum, non aliunde provenit, quam ex hoc, quod fulgines intra cor, & pulmonem, & eiusdem arterias inclusæ sanguine ad faciem impellunt, ut thoracis, & cordis capacitas cedat illis, & dimensionum penetratio non contingat. Tertiam rationem hoc, diluo quod præceptum medicorum potius vergit in remedium pituitosæ materiæ, quæ sui lentore excreari est inepta, quam in cordis frigiditatem: nam frigiditatem, neque calorem citra materiâ infestare humanum corpus, ut Gal. & eundem æmulantes credidere, vanum est, ut statim cum de essentia febris ethicæ egero, ostendā. Fulgines enim corpori pituitæ admixtæ, suo calore attenuantæ pronæ faciunt eadem, ut vi expultrice peccoris expelli possit, quæ prius sua tenacitate pulmoni inherebat.

Quædā Gal. ¶ Sed quod Galenus secundo de differentiis febrium in exordio probare videtur, non ex redundantia bilis febrim gigni, cuius contrarium nos præ diximus, necessum est eiusdem rationem dissolvere, ne tanti scriptoris autoritate, ac eiusdem ratione non nulli decepti, libentius suo falso dogmati, quam nostræ pellucidæ veritati assentiatur. Verba illius hæc erant. ¶ Et illud superest, ut febrium differentias, quæ in humoribus accenduntur, percurramus, si hoc unum antea admonuerimus, non sufficere ad generationem febrium, sicuti multi opinantur, si solum amara bilis,

quam nonnulli ruffam appellant, augeatur. Sic enim omnes, qui morbo regio laborant, in maximas inciderent febres; in eis siquidem huiusmodi humoris magna in toto corpore copia redundat, non tamen febricitant, nisi alia accesserit causa, de qua paulo inferius dicemus. ¶ Hanc causam non longè à supra scriptis dixit esse putredinem flauæ bilis. Refert enim, quæ secuntur.

¶ Quod in febribus contingit tertianis, hæc siquidem flaua bile putrescente fieri consueuerant. ¶ Quod enim ratio relata, qua suadere Galenus videtur, ex supercrescente bili febrim gigni non posse, nullius sit valoris ex hoc patet, quod non omnes qui morbum regium patiuntur, autam bilem habent, ut Galenus est testatus, imò in plurimum qui hoc malo afficiuntur, pituitam redundantem habent in via illa, quæ à folliculo felleo ad intestina vergit: quod manifestissimè deprehenditur ex albedine fecum horum. Stercus enim, quod aluo expurgato eiiciunt isti, album ut canum conspicitur, neque alia de causa, quam ob relatam obstructionem, quæ prohibet in intestina descendere bilem ruffam deferendam in ipsa ad excitandum expultricem vim eorundem, qua quoque stercus pallidum vertendum erat, quippe hæc ad iecur retrocedendo, indeque in totius corporis venas sanguini se admiscendo, uniuersam cutim pallore inficit, non sui multitudine, sed suo indeceti situ. Si enim bilis illa, quæ à felle in venas retrocessit, verius intestina per naturalem viam deferretur, & si nodum expulsa cum fece extra corpus foret, non maiore copia bilis redundaret corpus illud tunc, quam ante, cum cutim bilis inficiebat. Quo manifestè

H proba-

probatur, quod ostendere sumus ag-
gressi, nō in quouis morbo regio bi-
lem redundare. Verū cū nonnun-
quam contingat regiū morbū cor-
ripere supercrescente flaua bili, vt
Hippo. sententia. 62. Aphoris. 4. te-
statur, dicens. ✱ Quibus in feбри-
bus morbus regius ante diem septi-
mum accidit, malum. Et Aphoris.
64. eiusdē libri. Quibus in feбриbus
morbus regius septimo, vel nono,
vel vndecimo, vel quartodecimo su-
peruenerit, bonum, nisi dextra præ-
cordia obduruerint, si verò non, nō
bonum. ✱ In vtroq; Aphorisimo
ipso Hippocrate innuente, & Gale-
no expressē in commento affirmā-
te, ex superabundantia bilis trans-
missæ de venis ad cutim, relatos re-
gios morbos ortū trahere. Ideo cur
in istis febris nō cōcitetur, ratio red-
denda est à me, qui testor, bilē super-
crescentē febrim gignere: quā dillu-
cida asinabo. Quāvis potius retor-
quere rationē aduersus Gal. possem,
quā soluere suā tenear. Obiiciam
enim ego illi, Isti, q̄ febrīūt, morbū
regiū patiūtur, & nō ex bile putrida
cū alii, qui nō febricitāt, consimi-
lem iis patiantur regiū morbū ergo
vel vtriq; à cholera superabundan-
te citra putredinem morbum recē-
sitū patientur, vel ambo à cholera
putrescente agrotabūt, vel alter ab
vna ex his & alius ab alia. Si primū
verum est, sequeretur non egere pu-
tredine bilem, vt febrim concitet.
Si secundum sequeretur omnes ar-
cuatos à febre eē corripiedos. quod
est sibi contradicere. Si tertium det
Galenus signum aliquod in colore,
vel alio accidente distinctiuum in-
ter ictericum ortum trahētem à bi-
le non putrida, & alium, qui à putri-
da bile pallorem cutis contraxit, &
non inueniet. Nam proponere pro
signo, quod alter febricitet, & alius

non, est petere principium. negabi-
mus enim ei putrere bilem causam
febrilis caloris esse. quia de hoc est
tota lis. quod probare ipse non po-
terit, cū nostræ rationes oppositū
demonstrauerint. Maximē, quod i-
dem Gelenus nono de compositio-
ne pharmacorum secundum locos.
primo cap. refert. ✱ Itaq; qui icte-
rum, seu morbum regium ex obtu-
ratione incurrunt, sine febre per-
manent, qui verò ex inflammatio-
ne, omnino febricitant. ✱ Vbi nō
distinguit regium morbū in eum,
qui ortum trahit à bile putrescen-
te, aut non putrescente. Et si alte-
rum dicat esse cum febre, reliquum
sine ipsa. Non enim dici potest Ga-
lenū voluisse exprimere, quod qui
ab inflammatione oritur, à putrente
cholera fiat, & quod alius, qui ab ob-
structione gignitur, à bile non pu-
trida oriatur. Quia inflammatio,
quæ sola saepe efficit febrim, ex su-
perabundante vel ex putrido san-
guine non rarò fieri valet, atq; hæc
obstruēdo relatā viā procedētem à
vesica fellea ad intestina, causa est
retrocessus bilis ad venas, & coloris
aurei ictericorū, & nō necessario pu-
trida bilis. Etiā quod necessariū nō
est in icteritia oriēte ab obstructio-
ne pituitosa, cholera nō putresce-
re, cū id impertinens sit. ¶ Perpen-
dere Gal. debebat, quod nos, puta si
febres tunc pausant, cū agri citra in-
flāmationē iecoris in septimo, aut
aliis diebus criticis icterico morbo
corripīūtur. ipsa putrida bile, quæ
febrim efficiebat, tūc vt cum febris
aderat, superabundante in toto cor-
pore. vt adducta sentētia eiusdē ex
principio secūdi de februm differē-
tiis dicebat. quod etiā ratio suadet.
nā nō ob aliud isti qui icterico mor-
bo à febre euadūt, sani fiunt, q̄ quod
bilis trāsferatur de venis ad cutim.

Non

Non inde, quod bilis putresceret, aut non putresceret, dicturus erat Galenus, febres in humanis corporibus gigni, aut non gigni, sed ex alio, quod oculata experientia relatorum aphorismorum docet. puta quod bilis, quæ redundat, siue putreat, aut non, misceatur sanguini optimo, ex quo spiritus vitales gignendi sunt in vasis cordi proximis. & ex eadem abundante in venis cuti propinquis, aut in cutis porositatibus ictericus morbus oriatur. Sed de his non plus, quod iam horum nonnihil prius exaratum fuit, cum argumentabamur contra Galenum super causis febrium putridarum.

Quædã Galeni sententia adducitur ex qua manifeste elicitur bilem non putrescentem tertianas efficere.

¶ Et quod ad presens sit propositum, præterire non licet sententias nonnullas Galeni in relato loco secundum de feb. differentiis capite primo. oppositum eius, quod ipse prædixit docentes. refert enim parum infra principium libri. ✱ Nam tertianæ quidem febres magna ex parte in corporibus sunt, in quibus naturalis habitus ad bilē accedit, atq; in consistentiū ætate, quæ omnium maximè biliosissima est. Tempore etiā æstivo præ cæteris, in quo huiusmodi humor dominatur. In locis præterea, quæ calidam atq; siccam habent temperaturam, ac in simili aëris ambientis qualitate. Vita etiam non otio atq; quieti dedita, sed in laboribus, curis, vigiliis, solis incendiis, & ciborum parcitate assueta, eorum præsertim calidorum ac siccorum usus: præterea medicamentum immodicus usus febres tertianas faciliter afferunt. ✱ Per relata verba manifestè docendo, plurimum bilis aggregari in recensita ætate, tempore anni, & victus ratione, & hanc assari promptissimā esse, pu-

trere ineptissimam. Nam si à calido & sicco assatio fiat, ut Aristot. 4. meteorologiæ tex. comenti. 18. dixit & putrefactio à calido & humido, quod eiusdem definitio, quæ huiusmodi est, ostendit. ✱ Putrefactio est corruptio propii, & naturalis caloris in vno quoq; humido existentis ab extranea caliditate. ✱ Non relaturus Galenus erat, febres tertianas in corporibus, a se recensitis, conspiciendas. si necessum esset, bilē gignentē illas, necessario putridā futuram: cum sibi compertum esset, bilem eorum hominum, qui recensiti sunt, si aliquod passura foret incommodum, quo esse defuisset, assatio non valde distincta à putrefactione pateretur, & putredinem minimè.

¶ Et quod iam omnia, quæ valorem vllum habent aduersus nostra decreta obiecta à nobis sunt, ac enodata, insigne quoddam ultra relata in antecedentibus, quod cum nostris placitis quadrat, scribere est visum, id est, dies, quos vocant criticos, manifestā causam in nostra doctrina habere. In cuius inuestigatione Galenus in lib. 3. de decretoriis diebus palam aberravit. Ut enim nos testamur tertianas, & quartanas in relatis diebus affligere, & in aliis minimè, quod facultas expultrix cordis, & arteriarum, ac venarum humorem multum aut vitiatum inficientem sanguinem cordis ad tantam distantiam à corde seiungat, ut non nisi in tertio possit sanguinem cordis iterato inficere: ita dicendum est, in plurimum causas morbositas tales esse, ut animaduersa materia biliosa, aut sanguinea, quæ acutorum morborum sapius causa esse solet, in septimo à corde vinci procuretur: aut si hunc pertransit, in nono, aut vndecimo, aut quartodecimo

Decretorium
rum dierum
causa facili⁹ à
nobis, quam
à Galeno ex-
plicari valet.

id expellere conetur. Quæ tantū in præsentiarum innuo, quòd in frequentibus, cū de medela febrium egerimus, fufius, Deo concedente, rem hanc tractabimus.

Caput. xvj. In quo

essentia & causæ febrium hecticarū opinatæ à Galeno improbatur, ducto contextu libri de inæquali intemperie & falsis eius dogmatibus improbatis.

Improbatis causis, quas Galenus febriū diariarū & putridarū esse putauit, superest essentiā ac causam hecticæ febris secundū Galeni mentē exprimere. Etiā Vgonis Senēsis decretū de hac re scribere, quòd hic inter oēs Galeni & Auicennæ expositores doctior, secundū meā sententiā, fuerit, & qui vero similia sit opinatus, quāq; scopū nō attigerit. Post etiā examini subigā, an ab his recepta vera, falsaue sint. Et quia ad exactè percipiendū quid putauerit Galenus febrē hecticā esse, necessū est intelligere, quid inæqualis intemperies, & quid æqualis ab eo cēseatur, in hoc enim credidit ipse distare putridas ab hecticis, has æquales intemperies vocādo, illas inæquales, ideo libellū de inæquali intemperie ab eodē cōpositū in mediū proponere, eū demq; in totum explicare cogor, ac quæ vero similia ibi Galen. scripserit, approbare, & quæ falsa indubitatis argumentis talia esse ostendere. Nullus enim inter mortales hac tempestate tantæ auctoritatis reperiri potest, ut nisi firmissimis rationibus errasse Galenū ostenderit, fides de hoc vlla eidem adhibeatur. Textū ergo, ac subinde cōmentum in Dei nomine exarare ordior.

Contextus. I.

¶ Inæqualis intemperies aliās in totō animalis corpore fit, veluti in ea hydropis specie, quā Græci anasarca vocant, & febribus iis, quas iidem hepialas appellant: fereq; reliquis omnibus, exceptis, quas hecticas nominant. Incidit autem & in vna qualibet parte, cū ea vel intumuit, vel phlegmone, gangrena erysipelate, cācro ve est affecta. Huc pertinet & qui elephas dicitur, & phagedena, & herpes.

Commentum.

¶ In huius opusculi exordio, vbi quāmaximè exprimere Gal. nititur differentiam inter distemperies, quas factas, vel æquales eidem sic vocare placuit, & fientes. Primitus has diuidere in eas, quæ totum hominis corpus occupent, & illas, quæ tantū vnicam illius partē, visum ei fuit. Et si enim hic non expressè explicet Galenus prædictā diuisionē nisi in distemperie inæquali, tamen ex inferius scriptis palām elicitur vtrique distemperiei sectionem relatum conuenire Pro exemplo inæqualis intemperiei occupantis totū corpus potius illam speciem hydropis, quā anasarcam vocant, posuit, quā alias duas, putā ascitē, & tympanitem: quòd hæ vltimæ implurimū vëtris partes tātū infestāt: anasarca vniuersas corporis particulas superabūdāte pituita malè afficit. Et quanuis in hoc non aberrauerit Gal. deliquit tamen manifestè, indistinctè scribendo anasarcam inter inæquales intemperies, cū inconueniat nihil, si per id, quod Galenus infra exponit inæqualis ab æquali distemperie distaret, in anasarca æqualē & factam intemperiem accidere. Eundēq; lapsum quoq; versari in exēplo phlegmonis, & gāgrenæ, & cæ-

& ceterorum morborum, quos hic recensuit, post hæc monstrabo.

Contextus. 2.

¶ Verum hæc omnia cū fluxione cōsistūt: absq; autē materiæ affluxu solis partium qualitibus alterandis, inæquales intēperies fiūt, vtique refrigeratis iis, aut deustis, aut immodicè exercitatis, aut feriatis, aut aliquid id genus passis. Iā ex iis, quæ foris corpori occurrunt, inæqualis intēperies gignitur, dū id vel frigit, vel caleht, vel siccatur, vel humectū redditur. Quippe hæ simplices intēperies sunt, veluti in iis, quæ de tēperamentis scripsimus, est mōstratū: cōpositæ ex his aliæ quatuor sūt, cū corpus vel calefit simul & siccatur, vel calefit simul & humectatur, vel refrigeratur simul & siccescit, vel refrigeratur pariter & madescit

Commentum.

¶ Iterum distemperiem inæquale in eam, quæ à materia pendet, & illā, quæ à nulla originem trahit, diuidit. Illas, quæ oriuntur à materia nominauit Galenus fieri à fluxione quod in plurimū soleant materiæ morbificæ à membro validiore expelli in imbecillius, defluendo per intermedias partes. Distēperies citra materiam explicuit per particularum refrigerationem, aut adustionem, aduruntur nempe quæ immodicè exercentur ac partes illæ, quæ à sole vel igne vruntur, & distemperiem calidam patiuntur. refrigeratur ille, quæ feriantur, & otiosa permanent. Si enim immoderatus motus valet membra calefacere, eiusdē in totū priuatio, refrigerationis membrorū causa necessariò futura erit. Meritoq; motum & quietem, quæ calorem & frigus in nos procreant,

materiam non vocauit, quia accidentia illa sint, quibus consistentia corporea in quantum talia minimè cōuenit. Quanquam enim aliquando albedinem, & calorem, & frigus nominare solemus accidentia corporea: non quod putemus illa corpus habere, sic vocamus, sed quod nata sint corporeis substantiis inesse, & nō spiritualibus. Itaq; vt differamus ea à scientia, & prudentia, & aliis animæ intellectualis accidentibus, talia ea dicimus.

¶ Distēperiei absq; materia oriētis à causis forinsecis exempla alia exarat, putā, cū membra à continente aqua, vel aëre, aut aliquo cælesti influxu plus iusto humectantur, aut siccantur, calefiunt, aut refrigerantur. Harum affectionum quolibet simplex distemperies dicitur ad differentiam earundem coniunctarum cum altera ex seipsis. Si enim calidam intemperiem cum humida seu ficca iungas (cum frigida enim nō potes) iam compositam ex calore & humiditate, vel ex calore & siccitate illam vocabis, & si frigidam per eundem modum cum humiditate vel siccitate coire facias, etiā cōpositæ distēperiei nomē sortietur. Neq; vllus putet, quod calor, aut frigiditas, humiditas, aut siccitas, cū extrinsecus accedunt, sine corpore, cui insunt, sint, quia id impossibile esset naturaliter. accidentis enim esse est inesse. Et si enim, vt dixi, aëri, vel aquæ, aut alteri rei forinseca hæreant, quia illa intra nostra corpora inclusa nō sunt, sed nobis liceat ea vitare, vtendo aliis, relatis affectibus expertibus, ideo distemperies nō habere illas, vt causas materiales testamur.

Contextus. 3.

H 3 Quod

Quod autem eiusmodi intemperies ab æqualibus eo distent, quod in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter nō sint, id clarè liquet, ergo quis sit omnis in æqualis intemperaturæ generandæ modus in proposito libello statutū est exequi. Admonendi autē sumus quo clarior nobis omnis disputatio sit, de omnibus corporis particulis: principio à maximis sumpto, quæ scilicet ne vulgo quidem sunt ignota. Siquidē manus, & pedes, & ventrem, & thoracem, & caput nemo est, qui ignorat. Diuidamus autem earum rursus vnāquāq; in proximas sui, quæ prosechi græcè dicuntur, particulas (verbi gratia) crus in femur, tibiam, & pedem, item manum in brachium, cubitum, & summam manum. Iam summæ manus ipsius propriæ particulæ sūt carpus metacarpion, & digiti. Digitorum verò particulæ sunt, ossa, cartilago, ligamentum, arteria, vena, membrana, caro, tendo, vnguis, cutis, adeps. Has autem diuisisse in aliam speciem nō est: sed sunt similes ac primæ: exceptis tamen arteriis, & venis, hæ nanq; ex fibris & membranis sunt conditæ, veluti in tractandæ dissectionis ratione est traditum. Quinetiam complura esse spatia inter ipsas primas & similes particulas, atque iis etiam plura maiora que inter ipsas instrumentales, & compositas: aliqua vero & in vna qualibet similari particula, veluti osse cutēque: hæc quoque omnia in iis, quæ De administrandis dissectionibus scripsimus, sunt prodita. Ac quæ mollia quidem sunt corpora, ea quoniam sibi inuicem incumbunt, interposita spatia latere conspectum faciunt, quæ dura siccaque sunt, in iis cernere spatia licet, sicut

ti ossium cauernulas. continent hæc naturaliter multum in sese humoris, huiusque crassi & albi, in id comparati vt ossa nutriat. Quæ in cute foramina sunt, ea qua ratione fiant, in iis quæ de temperamentis præcepimus, est dictum. atq; hæc monuisse necessarium erat claritatis causa eorum quæ à nobis deinceps sunt dicenda.

Commentum

Tertium.

¶ In præsentī contextu Galenus iā vnico verbo exprimit præcipuū, quo differunt inæquales intemperies ab æqualibus, ac postea fusius idem explicat. Differunt ergo relata, vt ipse retur, quod inæquales intemperies non omnes partes corporis æqualiter occupent, sed inæqualiter: æquales verò vniuersas particulas corporis æqualiter afficiant: hoc est dictū, quod si os vnico caloris gradu alteratur, caro, & neruus, & cæteræ corporis partes æquali gradu caloris afficiuntur: & si caro vnico frigoris gradu afficitur, consimili aliæ partes alterantur. Vnde has, quas æquales seu factas distemperies vocat, dolorem nullum inferre testatur, quia dolor non fiat, nisi cū partium temperies alteratur, & non cū iam in totum similes alteranti versæ partes sunt. Illæ verò, quæ inæquales sunt, quia dum tales dicuntur, semper alterāt proximas partes, quod similes inter se nō sint, dolorem inferre sunt natæ. De ea alteratione loquimur: non quæ naturaliter inter partes nostri corporis calidas, & frigidas, humidās, & siccas versatur, sed quæ inter partes diuerso

diuerso modo affectas calore febrili, vel alia præternaturali qualitate versari solet. Et vt partes oēs, quas similes nominauerat, explicet, organicas in primis statuit: hæ enim ex consimilibus sunt constitutæ.

Quod illis verbis cōtextus adducti refertur, cū dicit, Admonendi enim sumus de omnibus corporis particulis, id est, docendi estis, quæ sint omnes corporis particulae, vt scilicet postea sciatis, cū dixerimus, quod omnes corporis partes occupat distēperies facta, quæ sint vniuersæ corporis partes. Hæc, quæ audistis, dictaui, vt planior Galeni mens euadat. Quorum nonnulla infra idem, vt videbitis, refert. Sed redeamus in præsens taxare illa, quæ minus vera sunt, vt promisi: deinde enim quæ culpa vacant, exprimentur.

Improbatur
gale. senten.
de facta intē
perie siue æ
quali agens.

¶ Hucusq; nihil, quod reprehensione dignū sit, me legisse memoror præter verba hæc. ✕ Quod autem eiusmodi intemperies ab æqualibus eo distent, quod in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter nō sint. ✕ Quæ maxima censura egent. Porro illa nisi à viro adeo multiscio essent prolata, delirium potius, quàm vilius physici decretum essent censenda. Quæ enim demētia maior, quàm referre, hecticas febres ob id non egere vt perseuerent, & durent, spiritu supercalefacto, vt ephemera poscunt, sequendo eius placita, neq; humore putrescente, vt putridæ, quia in vniuersis corporis partibus æqualiter inductæ sint. Et quod putridarum calor ob id delitescat, absente humore putrescente, quia non vniuniformiter sit inductus in partibus corporis humani. Quasi intersit aliquid vt aliqua qualitas conseruetur,

artini

vbi est inducta æqualiter, aut inæqualiter esse inductam: cū nos experiamur, quod siue aqua sit vniuniformiter calida in omnibus sui partibus, seu difformiter, quod absente calefaciente statim in natuiam frigiditatem se restituat. Quod etiam terræ conuenit. Vt aëri absente influxu in frigidante in moderatum calorem se reducere. Etiam quibusuis corporis particulis consimile contingat. Si enim in balneum aquæ moderatè calidæ descendit aliquis, etsi tunc primum cū aqua calida perfunditur, ille inæqualiter alteretur: dum diu perseuerat, vniuniformiter calidus euadit.

Quod experimento Galeniprehenditur ita esse, quia scilicet iam tunc calor à loto nō sentitur, quia si à folio lotus celerrime redeat in aërem liberum, frigesce experiamur: eodem ante quàm intrasset balneum, in aëre illo frigiditatem nullam percipiēte. Illud enim, putà esse æqualiter inductam quauis qualitatem prodest tantum, vt non percipiatur ab ea parte, vbi vniuniformiter inducta est, indeque dolorem inferre non possit, non tamē vt valeat durare, absente productore, si in passo contrariam qualitatē poscente sit facta. Et cū immodicus calor febrilis sit, respectu eius quem membra nostra poscunt, hūc necessario extirpandum à naturali membrorum temperie, cū causa calefaciens abfuerit, nemo negare valebit.

¶ Quippe si inter vniuersa simplicia & mista orbis huius nullum sit, quod præternaturalem calorem inductum sibi, absente conseruante, retineat, alienum ab omni ratione erit, credere in homine tantum, absente sole, aut putrido

Alia ratione
improbata.

H 4 humo-

humore, quorum vterq; vniuniformiter humanum corpus calefecerit, posse manere illum calorem adeo membris nostris infixum, vt à forma substantiali eorum corrumpi non valeat, experientibus nobis, aquæ, & terræ, & lignis calefactis, & lapidibus, ac arboribus, & plantis, & feminibus, omnibusq; aliis rebus collatam esse vim corruptiuā qualitatum primarum quantūvis vniuniformiter in se inductarum, remoto inductore. Quis enim non experitur, quod si in quouis relatorū simplicium, aut mistorum ab igne aut sole inducit calor, vt duo vel tria, qui vniuniformis sit in horum quolibet: si hic non naturalis misto aut simplici est, quod statim vt sol vel ignis abest, calor ille corrumpatur? Et si ab aqua, vel niue, vel aëre continente infrigidentur plus iusto relata, quod etiam infrigidante deficiente, se restituant in natiuam qualitatem primam sibi decentem? Et si immodicè ab aqua vel aëre humectentur (dummodo nō putreant nam iam tūc forma misti, quæ dissipatura erat humiditatem nocētē à parte putrescente aberit) etiam in naturalem siccitatem absente humectate, vi propriarum formarum sese restituant? Ac quod idem continget relatis, si qualitatiuè tantum exiccentur, & non sustantificè. De quibus modis exiccationis agere in præsens nō placet: nam cum demarismo infra egerimus, quæ illis attinent, exprimemus.

Alio etiam
argumēto cō
uincitur Ga
lenus.

¶ Reducendus in viam erat Galenus, si animaduertisset, quod si calor hectici adeo infixus vniuniformiter foret, cuius simplici particulæ corporis humani, vt conseruatore extrinseco nō indiguisset, vt ipse rebatur. quod impossibile foret post

hectici obitum, eiusdem corpus nō calefcere. Nam calor hectici à forma humana non conseruabatur, imò illum etsi incaſsum extirpare conabatur, vt Galenus credidit, etiam quod ille in mortem duxisset agrotantem, qui cadaueris formæ conueniens futurus erat, & ab ea asseruari deberet post hominis interitum. Vt eni calor inductus in ligno si in tantum augetur, vt formā ligni corrumpat, manet in igne genito: sic calor febrilis hectici permāsurus erat in cadauere eiusdem, aliās dispositiones corruptiuæ alius cuius formæ, nō essent dispositiuæ alterius inducendæ, quod euētibus, & omni physicorum scholæ aduersatur.

¶ Sed quod aliquis putabit Galenū iam huic dubio fecisse satis verbis ab eodē recensitis. 8. cap. libri primi de febrium differētiis. ideo illa in medium propono, vt postea illorū veritate discussa, cūctis pateat, an nostræ rationes solutæ sint, vel ex confelsis ab eodē Galeno in citato loco ad huc plus vigoris acqrāt, quàm prius. Sententia Galeni hæc est. ¶ Quæ igitur febres hecticæ appellantur, duplici via ortum habent, magna quidem ex parte ex ardentibus febribus, quæ tantum protrahuntur, vt lōgitudine temporis humorem in corpore cordis cōtētum consumāt, vel fieri potest, vt eius adhuc magna portio reseruetur. Illæ vero non tantum hecticæ sunt, sed tabidæ etiam: quæ autem manente adhuc humiditate generantur, vbi cordis corpus occupauerint hinc maximè accēduntur, quæ admodum lucernæ flamma ex fomite. Atque vna quidem à nobis exposita est earum febriū generatio. Reliqua autem est, cū statim ab initio

Quædam
futilis solutio
rationū præ
teritarum ex
cluditur.

initio inuaserint, similem primum sui ortum ephemeris facientes, aut ex tristitia, aut ira, aut lassitudine nimia una cum solis feruore contracta. Hasce igitur febres non est admodum difficile curare. At quæ ex ipsis ad talem peruenerint ex incertitia medicorum, quibus earum cura fuit demandata, ubi iam exquisitè consistunt, & iam dudum inceperunt, non modò est easdem curare difficile, sed etià impossibile. Earum siquidem natura calida est & sicca, cum tale aliquid cor patitur, quale lucernæ fomes, cum fuit plurimum exustus. Nam qui ita torrefactus est frangitur, atque dissoluitur, atque ex ariditate continuitatem amittit, adeò, ut neque si magnam olei copiam superinfundas, flamma abundantior possit accendi. Seniper enim parua & debilis in ipsa palpitat flamma, ac continuè fit minor, donec ex toto extinguitur. Talis quidem est febris, quæ omnino tabida existit, ut quæ ab ea passione non differat, quæ tabes appellatur. Nam & hæc absque febre in decrepita ætate solet accidere, extincto natiuo calore, quod nihil aliud existit, quam mors. Quæ si sine sensu doloris ac secundum naturam ex siccitate contingit, sicuti his, qui præter naturam tabescunt, altera aduenit species, quæ à Philip-po ex ægritudine senectus vocatur, in quam non solum senes, sed etiam pueros vidimus incidisse quamplurimos. Tabida verò febris non tantum sicca, sed etiam calida est passio. Extinguitur autem valde in hac ægritudine calor animalis, totumque corpus tabescit instar arboris supra modum arefactæ, aut ob longitudinem temporis, aut flammæ viciniam, aut vehementem atque immoderatam siccitatem. ✕

¶ Certè nullus, qui non lippis oculis intellectus hæc discusscrit, absque ullo labore intelligere non valebit in foribus, ut inquit, Galenū aberrasse, cum refert, in aliquibus speciebus hecticae febris ortum trahentibus à putridis ardentibus, humorem in corpore cordis contentum consumi. Nam si id verum est, ut est, absente humore putrido, à quo credidit ille oriri calorem febris ardentis, cor non erat mansurum præternaturaliter calidum, & si in hecticam transisset febris illa. quòd nec calor febrilis ab humore putrido pederet, quem finxit esse absumptum, neque à cordis substantia asseruari valeret. Quomodo enim in cordis substantia poterit manere calor maior, quam si febris putrida non præcessisset, si verum est partes aëreas, & igneas, atque aqueas (quas omnes vocamus humorem corporis cordis) esse consumptas à febrili calore, ut Galenus fatetur, iis existentibus, à quo calor oriturus erat? Nullo certè modo. Nempe si possibile foret hoc, inconueniret nihil, homines, & animalia, & plantas, senescentia per consumptionem relatam partium aërearum, & ignearum, & aquæarum (eæ enim propiores sunt resolui, quam terræ, & ideo citius diffiantur) calidiora euadere, quam prius, cuius oppositum accidere euentus docent. Scimus enim senectam frigidam & siccam temperaturam respectu anteceditum ætatum esse. Maximè, quòd idem Galenus sibi iaduersatur exemplo adducto parum ante finem capituli citati. quo in loco, ut mox audistis, inquit. ✕ Intabida febre contingit hominibus, quod arboribus supra modum arefactis, aut ob longitudinem temporis, aut flammæ viciniam & propinquitatem.

Alia ratione
improbatur
Galenus sententia.

pinquitatem. ✱ Vbi si verum est, idem nobis accidere, quod arboribus, vt verum est, cum arbores arefactæ propter flammæ viciniam cum diu est, quod flamma abest, frigidiores manent, quam ante, quia partes terreæ plus vigent. cōsumptis ab igne aëreis, & igneis, & aqueis, homines absente calore putredinali, aut humore, à quo calor ille pendet, vt Galenus opinatur, & si tabidi redderentur, frigidiores euasuri erant, quam si febris non præcessisset, vt cōtingere arboribus experimur, & per cōsequens febre calida & sicca passioine nō essent dicendi, corripi.

¶ Neque minus quam præteritū à vero deuiat, quod refert de alia specie hecticæ, quæ nondum ad marasmū peruenit, quia adhuc in cordis corpore nō sunt cōsumptæ substantiæ ipsius humiditates, sed illinc accédatur febrilis hecticus calor, quæ admodum lucernæ flamma ex fomite. Nam vt in precedenti argumentatione proprio exēplo est Galenus à me iuste, & manifestè taxatus: sic hic fomitis lucernæ exemplo taxandus sese offert. explicando primū, quod si ellychnium, aut fomes lucernæ ignem concipit: nō hoc patitur per solam alterationē factam à flamma, quæ primū ardere facit fomitem, sed per realem generationem ignis, & corruptionē aliquarum partium aërearum & ignearum fomitis, & sepi, aut olei facti per porositates ellychnii, & conuersionem harum in flammam, unde post primam incensionem fomitis ignis depascēdo, quas dixi partes se fouet, non egens extrinseco igne fotore. Ad quam normam (vt qualē similitudinem hæc cum hectica habeant exponam) hectica calor, sequēdo Gal. placita, sine extrinseco

calore in mēbris ipsis asseruaretur, quod impossibile esse ficoscendo.

¶ Calor putridæ, aut ephemeræ ab ira, aut solis seruore, seu aliis causis, qui ex confectis à Galeno antecedit febrem hecticam, non corrumpit humani corporis partes, & in ignem eas conuertit, vt flammæ calor incendens fomitem efficit, sed tantum cor, & cæteras hominis partes alterat: ergo non ob id, quod fomes semel incensus continuat calorem ellychnii aliam flammam gignendo sine extrinseco igne, inde inferre licebit, calorem inductum in nobis à relatis seu aliis causis valere idem: cum, si ita esset, & fomitis calor (vt ab exemplo Galeni nō discedā) prius in fomite inductus, quam flamma accenderetur, asseruandus foret, absente igne, qui accēdere conabatur fomitem, quod non experimur. Certè si quis admouet ellychniū perunctū sepo, aut oleo igni, & non tandiu expectat, donec ellychnium ardeat, sed cum calorem fomes concepit, ante inflammationē ab ignis præsentia fomitem subtrahit: inuenit parū post ellychniū, aut fomitem amisisse calorem, quæ ignis induxerat, quia non naturalis fomiti erat. Ergo ad huius similitudinem putrido humore, & ira, & sole, & aliis causis absentibus, desiturus calor erat, & non in hecticam transiturus, vt Galenus asseuerat, quod relatarū rerum calor naturalis nostris membris nō sit, quem, re, quæ fouet, absente, statim membra ipsa corrumpent.

¶ Iam quæ mox legetis manifestā contradictionem in sententiis Galeni ostendent (hoc enim falsa dogmata habent, quod cum de eisdem plurima referuntur, nunquam conueniant) retulerat nempe hecticas febres

febres sine dolore esse, vt verum est, & incautè scribens, fatetur nonnulla de eis, quæ si talia esset, qualia ab eo depinguntur, impossibile foret, ingentissimis doloribus hecticum non torqueri. Simile enim cõstituit hectici cor fomiti lucernæ plurimum exusto: quod si verum esset, & inde calor hectici asseruaretur sine extrinseco fotore, quia cordis substatificæ humiditates in ignem versæ sint (cum iam putrida aut ephemera in hecticam transiuit) qui cõtinuò depascendo easdẽ cordis humiditates, adeò aridum ipsum reddiderit, in eptumq; flammam fouere, vt fomes plurimum exustus. impossibile, vt dixi, foret. toto tempore, quo humiditates illæ cordis vi ignis in ipso vigetis corrumpere, vt in flammam transirent, cor similem dolorem non pati, illi, quem tollerare solet quæuis particula nostri corporis causerio inusta. Etiam hecticam febrem æqualem dici, reluctat huiusmodi assertionibus, nam inæqualis & diuersa multò plus quàm putrida esset nominanda, cum hectica toto tempore, quo duraret, alias & alias partes esset semper coruptura, & in flammam versura, putrida mitiorem vim habente, alterandi scilicet diuersas partes humanas, & non cremandi illas.

¶ Neque euadi ratio hæc potest, dicendo, quòd Galenus nunq̃ intellexerit similitudinem cordis hectici cum fomite lucernæ adeò arctam esse, vt crediderit ille cordis humiditates in hecticis in igne verti: sed quòd voluerit exprimere quadã similitudine perseverantiã, & fixionem caloris febrilis hectici consummentis corporis cordis humiditates, per fomitem perustum. Primò quia si ita foret, impossibile esset ca-

lorem hectici durare sine causa corporea, aut extrinseca fouete, vt ipse refert, cum statim à mēbris humanis esset expellendus, vt in antecedente ratione monstrauius.

¶ Secundò, quia Galenus ipse de differentiis febrium lib. primo. cap. 7. diuides febres, quæ ephemerae nō sunt, sic retulit. * Sunt autem duæ primæ differentiæ, quæ non obscuram habet specierum discretionē. Nam quædam ex istis in putredine humorum accenduntur, quædam verò ipsas solidas occupant animalis partes, atq; eas hecticas febres appellarunt, vel quoniam firmæ ac fixæ sunt, quemadmodū habitus, aut quoniam ipsum corporis habitum comprehenderunt. Sic enim vocare consueuerunt solidas partes humidis ex aduerso distinguentes. * Etiam lib. pri. citato de febrium differentiis. cap. 9. exprimens differentiam inter hecticam febrē, quæ in tabem incidit, & aliam, quæ nondū tabida nominatur, inquit. * Dico autem tabem incipere, quando natiuus humor, qui in vno quoq; dispergitur corpore in spatiis particularum consimilium intermediis, & iam cordis substantia aboleri periclitatur: donec enim pars huius aliqua reseruatur, solū febris hectica existit, nondū etiā tabida. Cum verò iam res eò periculi peruenerit vt nihil iam ex tali humiditate superfit, tūc exquisita tabes existit. * Quod ipse quasi exponendo recensitam sententiam de febre marasmo de decimo libro methodi medendi vltimo cap. scripsit, dicēs. * Quippe cum exitialis horum affectus sit, leuissimum quidem errorem tolerat, ac si quis taliū est seruatus, hinc carnosam portionē marasmus occupauerat. Ipsi verò solidis siccatis fieri

fieri nequit, ut ut homo prorsus per-
sanetur, sed omnino vel statim eum
febris ipsa iugulauerit, vel postq̃ in
eum affectum est translata, quem se-
nium ex morbo vocamus. Nam pri-
mum eiusmodi febris propriā par-
tium humiditatem, ex qua nutriun-
tur, depascit. Hinc verò ad carno-
sum genus transit, quòd circa tum
fibrosas, tum membranas partes
solidorum corporū hæret, ita dein-
de ipsas solidas populatur. Siquidē
in singulis simplicium, ac primarū,
quas vocant, partiū (ut in dissectio-
nibus es contemplatus) alia portio
substantiæ eorum est veluti fibrosa,
alia membranosa, alia carnosā. Si-
cut, exempli causa, cū vena unicā
tunicam habeat, & eam tenuem, li-
cet fibras in ea inuenire multas, quæ
sint araneosis quibusdam interstitis
cōtextæ, quibus vtriusq; ipsa propria
venæ substantia adnascitur. Hæc a-
lia in aliis partibus, nec vllum com-
mune nomē est nacta. Cæterum do-
cendi causa nihil vetat eam carno-
sam substantiam voces: vel certē hu-
ius particulæ quādam carnem, quæ
in ventriculo quidem sit alia, in io-
cinore alia. Similiter in arteria &
musculo. Vocatur autem caro tan-
tū ea, quæ in musculo est, reliqua-
rum nullam homines carnem vo-
cant, præterq̃ admodum pauci. Sed
quæ in visceribus, ceu iocinore, reni-
bus, liene, & pulmone visuntur, eas
paregchimata (quasi effusiones dixe-
ris) Græci vocant. Quæ in intestinis
ventriculo, stomacho, & vtero sunt,
sine nomine relinquunt. Tu tamen
de nominibus non laborabis. Illud
potius intelliges singularum parti-
cularum substantiæ molem ex tali
maximē completā esse natura, quæ
vtiq; ut in sinuosis vlceribus videre
licet, & perire, & regenerari potest.

At verò nec fibrosa, nec neruosa,
membranosa ve natura eandem ge-
nerationem habere cernimus. Nec
fas est eius modi singularum partiū
fibras amaglinis febribus liquari, si-
cuti carnes: quando animal ipsum
priusquā hæc prorsus sint siccata,
interemerint. ✱ Vbi quid per par-
tes solidas, & quid per carnosas sig-
nificetur, planē à Galeno est explici-
tum, attestās in relatis locis vniuer-
sas absumi à calore febris hæcticæ,
quem nec ab vllō corporis humore
putrido, neq; ab vlla extrinseca cau-
sa asseruari fatetur, sed ipsū infixū
membris primitus humiditates ro-
rales depascere, ut Auicena est opi-
natum fen. prima quarti. ca. primo.
tract. tertii. Et à rasi trigesimo con-
tinentis. cap. primo. tractatus duo-
decimi. Et cū prædicta consum-
ptio fieri nequeat à calore naturali
membro, nisi ab extraneo si hic ab
exteriori causa nō conseruetur, du-
rare non valebit. Et hanc deesse in
hæcticis deceptus Galen. proteruit.
Supereft ergo aliter fieri non posse,
sequendo sua placita, quā ut ille
explicuit per fomitis exemplum, in
ignē scilicet versis prius ipsis humi-
ditatibus roralibus, & post has aliis
secundis cambio & glutine, de qui-
bus Auicena prima primi. doctri.
4. meminit. ac posterius partibus,
quas carnosas vocant, quæ scilicet
implent cavitates substantiæ mem-
branosa, & fibrosa membrorum ra-
dicalium. Neq; aliud Auicena opi-
nasse agens de hæctica febre in loco
citato patet per eiusdē verba, cū
hæcticam ellychnio inflāmato pa-
rem efficit, ut Galenus. Et post parū
ante finem illius primi capituli, ut a-
pertius rem explicasset, dixit. ✱ Et
causa quidem eadem est quandoq;
causa febris hæcticæ, & quādoq; est
causa

causa febris ephemeræ, secundum vehementiam febris, & vehementiam mutationis suæ, & debilitatem susceptionis suæ. Sicut ignis, nam ipse obuiat lignis secundum duos modos: quorum vnus est secundum modum quod calefacit ea, & finiat in eis: & secundus est secundum semitam inflammationis. ✕ In quibus verbis quantūvis incomptis & barbaris Auicena expresse assimilat calorem ephemerarum & inde putridarum quoque; calori inducto in ligno ab igne nondum adurere, sed tantum calefaciente ligna, & in calefactione paufante. & hectica calorem calori ligni inflammati, quod nos indubie improbauimus, ut audistis.

Tertia ratio
contra Gal.

¶ Tertio Galenus lib. 1. de febrium differentiis. cap. 9. testatur hectica febris calorem minorem esse, quam synochorum, scribens. ✕ In hecticis autem febribus, neque multa occurrunt caliditas, pulsusque tanto minores rariores, ac tardiores sunt his, qui febribus synochis appellatis existunt, quanto etiam caliditas minor existit. ✕

¶ Sed hoc accidere febribus hecticis incipientibus, si ipsæ fierent per modum à Galeno excogitatum, est impossibile, ut statim probabo, ergo Galeni commentum de essentia hectica inane est. Consequentia & antecedens pro maiore manifesta sunt. Minor probatur, supposito quodam fundamento omnibus physicis noto, quod si aliqua secunda aut tertia qualitas indigens dispositionibus primarum qualitatum certi gradus, ut fiat, est inducenda in aliquod passum, quod cum fuerint prauæ dispositiones inductæ, ipsa necessario inducetur, Exempli gratia. Si ut gignatur calor albus ut duo, est ne-

cessum mistum habere certam portionem ignis, & aeris, & aquæ, ac terræ cum certis proportionibus qualitatum primarum, impossibile erit, cum hæc adfuerint, colorem illum non induci. Quod etiam contingit formis substantialibus. Si enim ut flammæ huius ignis misti, qui à nobis tractatur, forma inducatur, necessarium est tres gradus caloris, & duos siccitatis, exempli gratia, induci, impossibile erit, his inductis in aliquo passo, flammam non gigni. Quo iacto cemento, sic colligo rationem aduersus Galenum. Si hectica calor febrilis est minor quam synochæ, & aliarum febrium putridarum: ergo siue hectica febris sit flamma incensa in humiditatibus membrorum humanorum, seu calor alius differens specie ab humano, indigens ad hoc ut producat aliquibus dispositionibus inducendis à calore putredinali, seu à calore ephemeræ siue à calore solari, aut alterius cuiusvis rei, impossibile foret synochas febres intensiore calore afficientes agrotantes quæ hectica affligunt, hecticas non fore. Consequentia probabo. Ille intensior calor synochæ, quam hectica, non potuit induci, nisi prius remissior æqualis hectica induceretur: sed tunc cum hic inductus fuisset, necessario hectica inducenda foret, ut ex suppositione patuit. Quod enim prerequisitebatur ad hectica productionem, puta calor putredinalis tanti gradus iam aderat, ergo consequens, quod intuli, erat verum: sed res non ita habet, sequitur igitur antecedens unde eliciebatur, esse fallum.

¶ Euadi ratio hæc minimè potest, dicendo, quod desit calori synochi diutina duratio, indeque synochi calor cum erat æqualis hectica, non potuerit

Quedā enim
sio q̄ n̄e ras
tōi dari pos
sit increpatur

tuerit producere hecticam. Aſſeuerabit enim, qui hæc dixerit, quòd vt hectica fieret, requirat huius caloris durationem prolixam, quòd illi putrido Synochi calori non acciderit, quin quòd ſtatim intenſior factus ſit, quàm hecticam deceat à quo abhorrebat hectica. Ac etiam, quòd parum poſt ablatus calor ille in totum fuerit, agrum intra ſeptimum, aut quartum decimum, aut vigefimum, exempli gratia, liberum linquendo, ſeu eundem interrimendo.

¶ Quod dictum nullius valoris eſſe, fundamentum iactum in præterita argumentatione manifeſtè docet. Ibi enim ſuppoſui, quòd ſi diſpoſitiões requiſitæ ad aliquam formam accidentalem ſeu ſubſtantialem eſſent inductæ, forma prærequirens erat neceſſariò inducenda, aliàs poſſent induci in aquam diſpoſitiones requiſitæ ad ignem, & ignis non fieri: quia diceret proteruiens, quòd non duraffent per menſem, aut per tot dies, quot ignis gignendus poſcebat. Quam aſſertionem vanam eſſe, qui norunt impoſſibilia, quæ ad illam ſequuntur, facile intelligent. De quibus in noſtra exacta phyſica ſi Deus conceſſerit, agemus.

Alia evaſio
improbatur.

¶ At ſi dixiſſet aduerſus, ex hoc, quòd non ſit inducta tanta ſiccitas in ſynocha quanta in hectica, ideo hecticam non eſſe, neque dici calorem febrilem ſynochi. Improbare conſimili ratione præteritæ facile poterit, vertendo argumentum ad hecticam, quæ ex febre putrida tranſeunte in hectica genita fuerit, quærendo, an calor ille putridæ, qui ſuffecit facere hecticam exiccando, erat maior, quàm ſynochæ, aut minor, aut æqualis. Si maiorem dixiſſet, contrariam Galeno ſententiam

explicaret, Si minorem, ſtatim obicerem ego, impoſſibile fuiſſe minorem calorem potuiſſe inducere maiorem ſiccitatē, quàm maior, cum maior prius fuerit æqualis minori, quàm in illum vltiorem gradū aſcenderit, & quòd neceſſariò tunc cum æqualis erat, foret inducturus totam illam ſiccitatem, quàm alius par induxit, & auctus aliquid plus. Si æqualis, notum eſt, quòd æquale ſiccitatem erat vterq; geniturus. vnde nihil quod prodeſſet, dici potuiſſet, ſi euadere argumentum, vt diximus, aduerſus niteretur. Etiam alia ratione probatur. Nō ex hoc, quòd hectica maiorem ſiccitatem ſibi adiunctam haberet, diceretur hectica: quoniam Galenus in multis locis, præſertim in. 2. de febrium differentiis. cap. 9. aſſeuerat hecticam nonnunquam fieri, nulla alia febre antecedente, ſed ſtatim à principio hectica exiſtente, quæ multò humidior corpus ſanum, in quem incidiſſet, inueniret, quàm ſynocha per decem dies, aut plures afflixendo hominem.

Alia reſpōſio
increpatur.

¶ Nō min⁹ præteritis inuálida foret alia reſpōſio, quæ tribui poſſet nr̄is rationibus, proteruiēdo, quòd ideo hectica non fiat ex ſynocha, quæ intēſior hectica foret, quia nō vniformiter calor ſynochæ illius ſit inductus in omnib⁹ partibus humani corporis, & hectica ſic. Primò; quia falſum ſupponit, qui ita ſoluit. Noſcimus enim ſynochas, & ſynochos, & multas alias febres continuas, & intermittentes, adeò vniformem ſeruare calorem in omnibus corporis partibus, vt impares in hoc hecticis dici non poſſint. Sic enim accidere Galeni experimento deprehenditur, putà, quòd ſine dolore, & perceptione caloris febrilistales

tales ægrotâtes sunt. De eorum numero me correptum febre tertiana quandoq; fuisse memoror. Certè nî si aliis signis pulsus & anhelitus, & imbecillitate crurum, cum exurgere conabar, minimè percipiebam, an febrirem, an nō, cum febris iam vigeat. Nam in augmēto & principio facile noscebam, continuo augeri calorem febrilem: sed iam calore in totum aucto, ab eodem non infestabar, vt dixi, sed aliis symptomatibus, quæ recensui, grauabar, neque aliter id fieri posset, nisi quod omnes partes corporis æqualem calorem, durâte febre, acquisuerint, Et si enim proximas partes humorum putrido (sequendo falsum Galeni dogma) calidiores reddi in principio calefactionis, quàm distantiores dicere cogimur, quod omnes æqualiter calefaciat humor putridus cum perseverat calor, ratione, & experimento probatur. Ratione, quia calidiores nituntur sibi proximas in calore similes reddere: quod assequuntur durâte febre. Omne enim agens naturale hūc scopum habet, assimilandi passum sibi. Experimento eorum, quæ contingunt intrantibus in balneas, comprobatur. Quia diutius detentis in illis, præsertim in anterioribus domibus, nullum calorem ipsos sentire noscimus, & hic adeo dependet ab aëre, aut aqua calida, vt febris putridæ calor ab humore putrido, vt Galenus credit. Sequendo quoq; nostram veram, & insolubilibus argumentis comprobata opinionem, etiam cum diutine arteriæ velociter & frequenter concutiuntur in relatis febribus putridis, æqualem calorem acquirere supra natiū præexistentem necessario quoq; est fatendum. Dixi supra præexistentem calorem: quia nō

omnes arteriæ, neque partes corporis æqualiter calidæ in bene habentibus, neq; ægrotantibus sunt: quin cordi proximiores esse calidiores, omnibus notum est. Quod Galenus in hoc eodem libro docuit, non longe à principio eius, & 2. techn. vbi de contra operantiis agit, & in mille aliis locis. Etiam quanq; hæc uniformitas caloris in putridis febribus non inueniretur (quod falsum est) cogetur aduersi fateri, saltem illas partes humani corporis hæcticis febribus infestari, quæ calore intensiore quàm hæcticarum affectæ fuissent. Consequentia est nota rationibus antecedentibus. Si enim, vt dixi, remissione calore partes corporis hæctici pati inceperunt hæcticam: necessario partes corporis patiētis synocham, cum æqualem calorem hæcticæ habuerūt, etiam hæcticam habituræ erant, quæ minime amoueri valuisset per intensiorem calorem additū: cum medella hæcticæ per infrigidantia, & non per calefactionem fiat, vt Galeni methodi. de morbis curandis. libro decimo. ostendunt. Deceptus quippe est Galenus in assignandis causis febrium: quia finxit esse calorem febrilem quasi similem substantiæ alicui calidæ, qui spiritus nonnunq; inuadit, & humores quandoq;, & rarius mēbra: non animaduertens calorem hunc grafsantē in relatas corporis nostri partes necessario causam vllā, aut subiectum vllum, à quo conseruetur, & cui naturalis sit, habiturum, & cum neq; membra, neq; humores, neque spiritus tā immodicum calorem, vt est febrilis, conseruare cupiant: imò destruere illum satagant: superest aliam causam à Gal. & eius sectatoribus indagandā, vt nos in præteritis fecimus, & deinceps in hæcticis faciemus

ciemus. Et quod Galen. opinatus sit calorem febrilem esse, qualē ipsum finxisse dixi, innumera eius sententia probant, inter quas vnicam duntaxat ex primo libro. & capite pri. de febrium differentiis. adducā, quæ hæc est. ✱ Quæ verò à materia differentia sumuntur, in qua hic calor præter naturam accenditur, maxime propriae sunt: quia vel idem calor ipsius cordis corpus occupauit, aut eos, qui in eius ventriculis continentur humores. Tertia autem est differentia, cum sola aërea substantia sufficiens incaluit, humores autem, & solida corpora calefiscunt quidē adhuc, nōdū autē sunt calefacta ✱

¶ Quibus rationibus sufficiens esse improbatam opinionem Galeni de essentia febris hectica existimo: verū quod Vgo Senensis, ut superius dixi, alium modū excogitauit per quem durasset calor hectica ab ipso extrinseca causa asseruante illū, hunc exprimere, & improbare decet. Illos enim modos, quos Gentilis, Trusianus monachus, Dynus, Mundinus, Bertutius, & alii opinati sunt, improbare fusē non placet, sed tantū id, quod obiter improbare necessariō cogimur, quod illi hypothesi iam à nobis improbatæ innitantur, putā, calorem naturalē, & febrilem differre specie. Qua suppositione falsa existēte, superest casus esse illorum assertionem.

Caput. xvij. In quo

quædam falsa Vgonis Senensis opinio de febribus hecticis increpatur.

VGo quippe Senensis, vir satis philosophus, & acris ingenii ac inter oēs neotericos phy-

ficos primas obtinēs, in quadā quaestione extrauagante admodum prolixē tria discutit dubia. Primum est quæ à medicis nominetur mala complexio diuersa. Titulus enim quaestionis relatæ est, Vtrum mala complexio diuersa sit in qualibet parte eius, cuius alteratur complexio. Secundum dubium est, Quæ dicatur à medicis mala complexio facta propriè, ad eorum morem loquendo. Tertium est, vtrum ea, quæ à medicis mala complexio fiens aut diuersa appellatur, efficiat sensationem & dolorem in membro, in quo inducitur. Duo priora dubia prius quàm vllum alium contextum huius libelli explicem, enodabo: sed vltimum in commeticulo. s. inferius scribēdo super eo textu. ✱ Esto igitur. ✱ Et cætera dissoluetur. Et quāquam in explanatiōe primi dubii fateatur Vgo Dynus de Garbo & Mundinū mutuō dissentire, ac pugnare, nos ad longum ea, penes quæ dissentiant isti, non explanabimus, sed tantū, quod dignum scribi videtur exponemus. Eritque primò sciendum, quod cum medici loquuntur hic de mala cōplexione facta, aut fiēte, vel diuersa, nō de ea, quæ propriè complexio seu temperatura dicitur, disputent, sed de complexione largo modo. Cōplexio enim, seu temperatura propriè, qualitas secūda est, euadens ex actione & passionē mutuō dimicantium qualitatū primarum, ut Auicena prima primi cap. de complexionibus scripsit. Ut enim Calor, sapor, odor, & huiusmodi qualitates secundæ sunt, & dicuntur, quia ex diuersis proportionibus qualitatū primarum cōstantur: sic illa qualitas, quæ complexio dicitur, nō est caliditas, aut frigiditas, humiditas, aut fic-

citas

citatis, sed quid distinctum ab his, natum ab his mutuò refractis fieri. Et de hac complexione propriè dicta loquendo, verè dicimus lactucam, & opium esse cōplexionis frigida. Hæc enim & si actualibus ac formali- bus caloribus sint affecta, deuorata tamen, aut extrinsecus apposita hominibus, non operatur (si diutius persistant) caloris effectus, sed frigoris, vt piper, & euphorbium, & similia quantumuis gelu exponantur, mansa, aut nobis admota non producent frigiditatis effectus, sed caloris. Complexio verò, largè loquendo, non tantum relata nominatur, sed etiam quæuis primarum qualitatum, complexio dicitur. Ac non raro phisici sic loquentes dicunt, ignem esse calidæ complexionis, & simul sicca, & aquam esse frigida, ac simul humida, & febrem esse cōplexionem calidam, & si nulla horum sint complexio propriè dicta, sed tantum qualitates primæ actuales, seu formales.

¶ De hac ergo complexione largo modo sumpta, queritur in citata quæstione ab Vgone, An ipsa distemperies caloris, aut frigoris, humiditatis, aut siccitatis, quæ accidit corporibus humanis, sit in qualibet parte illius, cuius præexistens primarum qualitatum proportio corrumpitur. per nouæ qualitatis qua substantia alteratur inductione? Cui in summa per hanc conclusionem respondetur, quod necessariò mala complexio, quæ inducitur, futura est vniformiter, vel difformiter subiectiue in parte, in qua inducitur, & si non in gradu ultimo, & æquali ei qualitati quæ ipsam inducit. Quippe si ab igne, aut sole, vel aliquo medicamento calido deglutito, aut aliquo corporis humore calido vt duo, exem-

pli gratia, totum corpus, aut eius aliqua pars calefcit: necessariò in illa parte quæ calefcit calor futurus est vniformiter, vel difformiter genitus, qui calor non æqualis, & tanti gradus erit: vt qui in humore, aut igne, aut alia re producente ipsum. Nam cum tantus fuisset, cessasset ià inductio caloris, & alterationis motus, & pars non diceretur calefieri, sed calefacta esse. Habitibus enim presentibus in materia, cessat motus, vt Aristot. primo de generatione textu. co. ss. scripsit. Superest ergo veram esse nostram conclusionem.

Porro cum ignis summe calidus producit vnum caloris gradum in passum, in quod octo gradus producturus est, verè dicimus, octo gradus producantur in hoc passum, vt qui iter agunt, mille passus vere transire dicuntur, cum partem aliquam miliaris transegerint. non dixi transegisse, de præterito, nam vt Phisici, phisicorum referunt, Motus esse dicitur, non cum nondum sit, neq; cum perfectus & finitus est, sed in quouis instante continuatio eius. Ad cuius normam calor induci dicitur, non cum iam inductus est, neq; cum nedum inducitur, sed cum pars est inducta, & pars inducenda.

¶ Et quanquam verum sit hoc, quod nuper scripsimus, mundinus exponendo hunc eundem libellum de inæquali intemperie, & Dynus de Garbo testantur, quod ille gradus caloris, aut frigoris, humiditatis, aut siccitatis, qui producitur ab aliquo agente in aliquod passum resistens, siue sit gradus ille omnino similis producenti, qui iam inductus, & non quod inducatur, propriè dicetur, siue remissior. pèdebit ipse in esse & conseruari à causa producente, aut conseruante; & quod dicendus sit fie-

ri, & non factus. Exempli gratia. Si humor putrescens calidus ut tria calefacit partem corporis humani, in qua ipse includitur, calore unius gradus, & duorum, & trium successive per horæ spatium, credunt relati authores, quod in toto horæ spatio quivis gradus illius caloris, qui inducitur, sic pendeat in esse, & conservari ab humore putrescente quod si ipse humor abesset, calor statim, & subito corrumpetur. Atque etiam si tres caloris gradus essent producti in vlla parte corporis humani, quibus iam omnino assimilasset in calore humor putridus partem hominis, quam alterabat: ille trium graduū calor adeo dependens ab humore esset, ut alii gradus inferiores. Si enim humor à corpore educeretur, calorem subito defuturum credidit.

Quid Dinus
& Mundinus
crediderint
esse inæquale
intemperiem.

¶ Opinati. n. sunt isti, quod qualitates, quæ ab extrinseco agere producantur in passum resistens, ita de pendeant in esse & conservari à causa producete, ut species ab obiecto, aut lumen à luce, & tandem ut creatura à creatore. Et cum eis obiicitur, quod experiamur, aquam resistentem calefactioni, calorem suscipere ab igne: & quod absente igne, adhuc calor duret, & percipiatur in aqua, ut dicta defendant, confitetur, aliquid ignis inclusum in aqua manere, toto tempore, quo aqua calida percipitur: & quod cum iam frigida sentitur, nihil ignis permaneat, & duret in aqua. Per quā normam respondent obiectioni, quæ eis opponitur de calore manente post humorem corruptum expulsum à corpore, quem calorem frigidis medicamentis extirpamus, observantes methodum Galeni. 3. technici. Vnamquamque causam excerne

re prius oportere, ac deinde venire ad eam, quæ remansit, discrasiam. Inquit enim enim Dynus, quod minime posset calor permanere, nisi aliquid humoris inclusum in corpore mansisset. Hoc ita esse quibusdā sententiis Galeni in hoc libello. de inæquali intemperie. cap. 4. roborat. Et Avicennæ. 2. primi. doctrina. 2. ca. de causis doloris. ubi loquendo de mala complexionem facta, inquit auctoritate Hippocratis. ✕ Ista enim dolorem non efficit, quoniam ipsa non sentitur. oportet enim ut sentiens, ab illo quod sentitur, patiat: res namque non patitur propter dispositionem mansuam, quæ ipsam non mutat, imò non patitur nisi propter contrarium adveniēs, quod mutat ipsam ad illud, quod non erat ✕ Quibus auctoritatibus innitēs Dynus, ac Mundinus, ut non confiteantur notam veritatem, puta calorem febris putridæ in totum æqualem calori humoris putrescentis non sentiri à febriente, ut non sentitur: quia contrarium Galenus in hoc libro. de inæquali intemperie, & Avicenna perperam loco supra citato dixere, negant illum calorem factum dici posse. Quia calorem factum, id est, in dependentem à causa extrinseca crediderint ipsi, solum non efficere dolorem, & quasvis alias qualitates sic.

¶ Horum authorum decretum cum animaduerto, mecum altè, ac profundè cogito, quàm intimè hæreat omnium addiscentium mentibus quicquid audierint, aut legerint, fuisse assertum ab aliquo gravi doctore. Nempe quia Dynus & Mundinus legerant, quæ retuli ex Galeno & Avicenna, quāquam frequentissimi eventus, quos ipsi necessario quotidie experiebantur, ostenderent falsum

Increpatur
in dubiis argumētis
physici credentis
aquā non diutius
manere calidā, quā
ignis inclusus
in ea durat,

sum esse placitum Galeni & Auicennæ, malebant cum illis mentiri, quam eam, quæ ab his exciperant falsam doctrinam, relinquere. Et quanquam aduersus hos authores, qui sensum negant, non esset disputandum, ut Aristoteles. inquit (Satis enim euetus arguit ipsos mendaces esse) ut tamen veritas adhuc illustrior appareat, quibusdam rationibus probabo, impossibile esse, calorem, aut frigus, aut aliquam qualitatem primam sic pendere in esse à causa extrinseca, cum in subiecto resistente inducta fuerit, ut subito necessario illa esse definat, si causa inducens corrumpitur, aut absens fiat. Primum, quia sequeretur, quod si aliquis ignis produxisset aliquem calorem in aquam, quod si idem ignis auferretur ab aqua, & si alius ignis qualis prior successisset in eodem loco, in quo ille fuit, quod impossibile esset, aquam illam non amittere subito calorem inductum à priore igne, & frigidam manere, donec nouiter admotus ignis alium calorem produxisset. Consequentia est nota. Nam si calor aquæ pendebat inesse & conseruari à primo igne, impossibile foret ab alio, quam ab hoc asseruari. Quia enim species coloris pendet inesse & conseruari à tali colore inherente tali subiecto, ideo absente illo colore, statim corrumpitur. Si enim ego vidissem colorem album, quo affectus est paries per speciem inductam ab illo colore in meo oculo, nullo modo species illa coloris conseruaretur in meo oculo, etsi simul cum abesset color albus, alius eiusdem gradus albedinis adesset ei de loco. Quia sequeretur, quod notitia intuitiua esset fallax & deceptor, & sic nihil ut certum affirmari posset. Consequentia patet. Nam si eadem species mansisset absente

colore albo productore ut presente, sicut prius noscebam, colorem primum album, sic & nunc eundem non uissem. Et ut prius verè affirmare poteram. illum à me videri, sic & nunc idem testarer: sed hoc testando metuebar, quia alius esset color, & non prior, ergo consequens illatum sequitur: sed illud est falsum, ergo antecedens ex quo sequitur, puta, pendere calorem inesse & conseruari à suo productore & quod possit conseruari & durare, quia loco illius caloris ignis producentis calorem in aquam, succedat alius ignis immixtus aquæ, qui conseruet calorem eiusdem.

¶ Secundò sequeretur, quod si alicui paruo vasi fictili, aut æneo aquæ pleno, submitteretur ingens copia materiæ ignitæ, qua aqua calefacta præ nimio calore exureret: si aqua illa auferretur ab illo igne, statim in remissum valde calorem esset reducenda. cuius contrarium experimur, durare scilicet ardorem aquæ ablatae ab igne per satis diutinum tempus. Sed illationis bonitas patet ex confessis ab aduerso. Fatetur enim, quod aqua manens calida, absente igne calefaciente, talis perseueret, quia calor eius conseruatur ab igne latente in aqua, & quod successiuè remittatur caliditas, prout successiuè corrumpitur ignis ille inclusus. Ergo, seruata illa norma, si esse caloris aquæ antequam abesset ab ea ignis ex materiis ardentibus conflatus, pendebat ab eodem, & ab aliis exiguis portionibus inclusis in paruo vase aquæ, cum iam abest totus ignis factus ex materiis, qui multo maiorem proportionem habet ad exiguum inclusum in vase, quam ipse incensus ad seipsum iam ferme extinctum. sequeretur quod ut cum aqua parum calida, ipso ferme extincto, percipitur, ita necessario

etiam aqua ferme frigida reddenda erat, statim vt ignis ex materiis factus abesset: quod, vt prædixi, non experimur. Item ab surdum est dicere aquam calidam esse, ob paucillū flammē ignem in eius porositatibus latentem. & quod eadem aqua calens super irrorata ingēti flāmā. valeat illam extinguere, nam aqua potens extinguere ingentem flammam simul aggregatam. necessario potentior erit, ad extinguendū par uā diuisam, & in sui ipsius porositates distributam.

¶ Latebat enim Mundinum natura qualitatum, quæ pendet inesse & conseruari à suis productoris, ideo tam enormiter aberrauit. Si enim sciuiſſet, quod omnibus peritis physicis notū est, qualitates omnes, quarum esse pendet à genitoribus particularibus, sine resistentia & subito induci in passā suscipientia, vt lux à luminoso, species coloris à colore, occulta qualitas producta à magnete in ferrum, & aliæ innumera, alias verò habentes esse propriū sine peculiari conseruante, successi uē produci: vt calor, frigiditas, humiditas, & siccitas, atq; omnes secundæ qualitates ex his primis conflata. facile intelligeret, febrilem calorem, aut quemuis alium nō dici dependentem in esse particulari à peculiari causa vlla, sed propriū esse habere. Calor enim si non asseruatur absente causa producente, id contingit illi propter frigiditatem cū qua compatitur, adiutam ab aqua vel à forma humana, aut alia forma, cui tam immodicus calor disconueniens est, & nō quia indigeat conseruatore peculiari: ipse enim si non corrumpetur ab alia qualitate sibi contraria: perpetuò duraret, & si abesset ignis producens illum.

Alias etiam rationes adducere possem aduersus hunc authorem, quæredō scilicet ab eo, an opinetur qualitates cōtrarias eidē subiecto adequato simul inesse posse, aut non. Si primū cōfess⁹ fuerit, iterū quærerē an in gradibus intensis simul contraria possint compati, an necesse sit (quod verum est) ex ambabus summam latitudinem esse completam. Si confiteatur simul in aqua esse summum calorem & summam frigiditatem: sequeretur impossibile aquam corrumpi per ignis calefactionem. Consequētia probatur. Quia nullum ens corrumpitur, nisi quia abiiciuntur ab eodem dispositiones, quibus cōseruatur. Et cū ipse fateatur non esse eiectam summam frigiditatem, qua aqua conseruatur, superest minime ipsam aquam corrupēdam fore. At si nō intensam frigiditatē sed remissam cum calore illo eximio aquæ feruentis manere dicat Dynus, necessario asserere debet, quod ideo illi gradus frigiditatis summæ corrupti sint, quia alii caloris inducebātur ab igne: & non propter absentiam aquæ conseruantis, cū ipsa adsit: vnde etiam pari ratiōe sequeretur, quod cū ignis abest ab aqua calefacta, non ob id calor corrumpatur, quia ignis absit, sed quia aqua cum paucillo illo gradu frigiditatis valens erat corrumpere calorem quantum intensum: quia maior esset actiuitas illius parui gradus frigiditatis adiuti ab aqua, quā caloris intensi non adiuti ab igne. Sed si dixisset calorem aquæ feruentis non cōpati cū vllō gradu frigiditatis, quia contrariæ qualitates in nullo gradu se admittant, sed quod admoto igne aquæ statim aqua incipiat amittere frigiditatem, & omni abiecta,

ta, mox incipiat aqua calere ab igne, statim obiciam sibi aliud argumentum antecediti simile, scilicet, si aqua amisit frigiditatem propter actionem ignis, & non propter absentiam aquæ. Etiam calorem aquæ amitti propter actionem aquæ, & non propter absentiam ignis. Et quamquam, ut supra dixi, has, & multas alias rationes adducere possem ad improbendam falsam opinionem Dyni, ulterius progredi non placet, quia relata sufficere existimo, ac ut ad examinanda cætera, quæ supersunt, pergam.

Sententia et re-
sponso ad v-
num ex duobus
quesitis in q-
stione Vgo-
nis de inæqua-
li intemperie.

¶ Est ergo ut indubitatum rationibus adductis habendum, malæ complexionis fientis partem aliquam factam esse, & aliam futuram fore, illiusque factum habere proprium esse minimeque pendens ab alterate, quod durasset, si à subiecto, cui inest, vel ab alia causa non corrumpetur. Quippe si in aquam inducendi forent tres caloris gradus, cum unus est inductus, ille factus diceretur, suumque esse non penderet à calefaciente, ut lux dicitur pendere à luminoso, quin si gradus ille productus valeret resistere corruptioni, quam procurat aqua, hic solus gradus caloris sine calefaciente perpetuo durasset. Vtrum autem hic gradus caloris inductus, qui pars fientis est, sentiat, an non sentiatur à subiecto, cui inest, in tertio articulo huius questionis examinabitur, Deo dante.

Dubium 1.
explicatur et
soluitur se-
cundo opinio-
ne aliquorum
neotericorum

¶ Ad discutiendum ergo secundum ex tribus dubiis accedendo, dico, quod mala complexio facta medicorum more loquendo duplici ratione talis esse asseritur. Vna, quia nativa est subiecto, cui inest, quaque ipsum subiectum asseruare nititur, ut frigiditas aquæ, & caliditas ignis. Et hanc propriè factam vocat

medici. Alia quia & si facta sit, & in esse producta, tamen disconueniens, est subiecto, cui inest, à quo corrumpitur, dum non esset extrinsecum agens, quod simul cum ea resisteret corruptioni, ut caliditas in aqua, & siccitas in aëre, quæ absente calefaciente & exiccate, successiuè remitterentur, & euanescerent: ut dixi, & hanc factam largo modo nominat.

¶ Qua distinctione supposita, inquirunt præfacti medici, hecticarum calorem factum propriè & primo modo dici. Huc enim adeo nativum membris viventium esse rentur, ut ab eisdem corrumpi non procuretur. Putridarum autem aut ephemerarum calorem membris humanis inductum, factum largo modo esse referunt, quod hominis membra ipsum corrumpere conantur. Sed cur hunc membra non admittant, illud sic, diuersi diuerso modo explicant. Ille de Garbo doctor super lib. primo de febrium differentiis. putat causam fixationis febris hecticæ esse dispositionem subiecti nobis ignotam, quod Vgoni minimè placet. Nam in euentibus, ubi causa immediata non est proprietas aliqua naturalis, imperitiæ tribuendum est, ad eam recurrere, multis aliis mediis causis existentibus, quas explanare tenemur. Alios Vgo Senensis non explicat modos Gentilis, Trusiani, ac aliorum medicorum, quos ego etiam omitto, ut opinionem Vgonis de hoc dubio exponam.

¶ Opinatus quippe ipse est, quod cum complexio propriè dicta, sit qualitas secunda resultans ex actione & passione qualitatum primarum, nata variari non ad quamcunque variationem primarum qualitatum elementorum, sed ad insignem, quod prout hæc diuersa est ab alia, sic diuersas

Vgonis de
creto expris-
mitur.

uerfas qualitates primas poscit ad sui conseruationem. Ferrum enim frigiditatem actualement poscere nescimus, inquit, quia nisi igni, aut ardenti soli exponitur, semper frigidum esse percipitur, Vt lanam, linū poma odorata, & mille alia semper calida tangimus, nisi à rigente aëre vel alia re infrigidante, frigida hæc redduntur. Ad quam normam temperatum hominem iuuenē calorem trium graduum, exempli gratia, poscere dicit: & senem minorem & de crepitum multo minorem, quod in discursu horum temporum insigniter varientur proportionales qualitates primarum elementorum, ac inde complexiones relatæ aliæ sunt. Etiam biliosum iuuenem ob id poscere intensiorem calorem, quam pituitosum, aut melancholicū, quod diuersæ temperaturæ, siue complexiones horum hominum sint, testatur. Hos ergo caloris, aut frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis gradus, quos poscit quælibet complexio, factos propriè dicendos affirmat, quod ii non dependeant ab extrinseca causa producete, sed subiecto, cui insunt, natiui sint.

¶ Hæticam ergo ideo malam complexione propriè factam esse affirmat Vgo Senensis: non quod intensior quam putridæ calor ipsa sit, nā oppositum sæpe accidere ipse fatetur, & impertinens illi esse intensiorem, aut remissiorem calorem contendit: sed quia corrupta sit complexio natiua agrotantis poscens exempli gratia ad sui optimam conseruationem duos gradus caloris actualis, & non plures, & producta loco corruptæ, sit alia poscens quatuor caloris actualis gradus, qui hætica febris dicuntur, minimè indigens extrinseco conseruatore, quod com-

plexio illius febriētis illos quatuor caloris gradus conseruet: qui si per admotionē rei frigida fortè remittuntur, absente infrigidante, statim frigiditas inducta à complexione illa corrumpitur, & calor febrilis in quatuor præexistentes gradus intenditur.

¶ Atque vt expressius mens relati ^{Vgonis verba transcribitur in presentiarum.} authoris percipiatur, portionē quādam literæ quæstionis huius transcribere decerno. Nam antecedentia non ad literam sunt transscripta, sed sententiæ tantum sunt explicatæ. Dicit ergo sic. ✕ In summa igitur dico, quod complexio, vel qualitas prima fit fixa in nullo, quia acquiri tur subiecto suo complexio, quæ est qualitas secunda, faciens vllam mensuram qualitatis primæ conseruari, quia inclinatur ad talem mensuram, & est fiens quandiu est in subiecto, quod merito complexionis, quæ est qualitas secunda, inclinatur ad retinendum gradum illius qualitatis, & non ad maiorem. Hoc verum esse probo, supponendo quod solum tunc est mala complexio mansiua, cum corrupta est complexio principalis membri: & illa complexio mansiua est facta sicut principalis. Ista suppositio est Auicenæ ad literam secunda primi. cap. de causis doloris absolute, sic dicentis: malitia autem complexionis mansiua nullo modo efficit dolorem, neque sentitur. Et assignando causam, subdit. Veluti si complexio mala: quia iam est in substantia membrorum mansiua corrumpit complexione principalem: & facta est, ac si ipsa esset principalis, quia est mansiua. Ideo apud Auicenam sequitur, quod corrumpit complexionem principalem, & ipsa est facta sicut principalis. Et hoc quidem intendit Auicena prima

ma quarti. cap. de signis hectica. cū dixit. Et est habēs ægritudinem nō vehementer decernentē illud quod in eo est de calore: quandoq; est facta complexio membro conueniēs. Constat enim quod non est magis conueniens, quā putrida, vel ephemera respectu vitæ, vel perficienda rum operationum: sed dicitur membro conueniens, quia proportionata principali complexioni membri quæ est qualitas secunda, acquisita illi membro, & requirens tantum actualement calorem cum proportionata mēsurā sanguinis & spirituum. Nec video aliam expositionem illi loco conuenientem. Et ad hunc sensum dicit Auicena sexto naturalium. cap. de tactu. quod cōplexiones malæ non sentiuntur, quando per eas corruptæ sunt naturales, & ipsæ factæ sunt quasi naturales. Vbi sic inquit. Complexiones enim malæ cōquiescunt, postquā corrumpunt complexiones naturales: ita quod hæ manifestæ factæ sunt quasi naturales, non sentiuntur. Et propter hoc non sentitur calor hecticorum, quāuis multo fortior sit, quā calor tertianorū. Sed si naturales haberint adhuc esse, illæ extraneæ, quæ aduersantur, sentiuntur. Et simile huic vult Auerrois tertio colliget. cap. de causis accidentium sensus tactus. cū vult, quod mala complexio diuersa sentitur per remotionē bonæ complexions, quæ est in membro. Sed mala complexio facta non sentitur, quia bona complexio in illo membro est corrupta. ✱ Et vltius procedendo Vgo, dixit. ✱ Suppono secundò, quod solum tunc est mala complexio diuersa, vel fiens, quando talis qualitas, quæ est mala cōplexio, est in subiecto, in quo est bona complexio fixa illi contraria.

Hæc suppositio patet ex Auicena. 2. primi. cap. allegato sæpe. De causis doloris. vbi sic dixit. Per malitiam autem complexionis diuersa intelligimus: vt membra in sui substantia complexionem habeant mansuam, deinde adueniat eis complexio extranea huic contraria, ita vt fiat plus calida aut frigida quā erat. Et idem potest colligi ex auctoritatibus statim allegatis de differentia diuersæ & mansuæ complexionis. Ex his facillè probatur conclusio. In mala complexione æquali est corrupta complexio principalis illius membri, & cum mala complexione diuersa non est corrupta, imò remanet: & ista duo non possunt verificari, nisi loquendo de complexione, quæ est qualitas secunda, quod sit corrupta, quando est mala complexio fixa, vel mansua, & quod nō est corrupta, quando est mala complexio fiens: igitur malam complexionem vt caliditatem dicimus diuersam fixam, quia corrupta est complexio, quæ est qualitas secunda, quæ inclinabat ad illius caliditatis corruptionem, & genita est complexio, quæ est qualitas secunda alia ab illa priori, quæ inclinatur ad eius conseruationem. Et tunc dicimus esse malam complexionem fientem, quando talis qualitas secunda inclinans ad eius fiens corruptionem, nō est corrupta, imò est illi fiendi effectiue & virtualiter contraria, quod fuit probandum. Quod hoc non potest saluari nisi modo dicto probatur: quia si per talē complexionē, quæ corrupta dicitur, quando mala cōplexio est facta intelligeremus qualitatem primam, vel aggregatum primarum qualitatum: tunc cū vtraq; mala complexione oporteret dicere esse corruptam bonā cōplexionē

plexionem aliquo istorum modorum. Aut dicimus corruptam, quia remissam in gradu, ita quod aliqua pars eius est deperdita: & hoc modo est corrupta complexio in utraque: tam enim propter malam complexiōem diuersam, quam propter æqualem, vel fixam est gradus aliquis precedentis qualitatis contraria remissus aut corruptus, & sic totius aggregati ex omnibus primis.

Aut dicimus tunc solum esse corruptam, quando formaliter complexio secundum suam quamlibet partem corrupta est. Et hoc modo neque in manifesta complexione facta, neque in fiēte est corrupta complexio præexistens: sumendo complexiōem pro qualitatibus primis, vel aggregato ex eis. Cōstat enim, quod in hectico est aliquid pristinae caliditatis, & pristinae frigiditatis.

Et similiter in tertianario, cum nullus istorum habeat in summo aliquam primam qualitatem. Aut tertio intelligim⁹ aliquam bonam complexiōem esse corruptam, quando desinit esse bona & sufficiens ad operationes perficiendas, & tūc etiam in utraque mala complexione, esset corruptio, quia utraque non sufficit ad operationes sanorum perficiendas. Aut quarto dicitur corrupta complexio præexistens, quia facta inconueniens & impossibilis vitæ. Et hoc modo non esset corrupta in mala complexione facta, neque in fiēte: quia utraque stat cum vita. Cum igitur non videatur alius modus secundum quem debeamus intelligere complexiōem præexistentem, remanere in mala complexione fiēte, & eam esse corruptam in mala complexione facta, sequitur quod hæc nullo modo saluari possunt, nisi intelligendo de com-

plexione, quæ est qualitas secunda, merito cuius conueniens est membro hæc vel illa qualitatis primæ mensura. Et hoc intendebam probare. Et hoc modo responsū fit ad primam difficultatem. ✱

¶ Vgo Senēsis palam præfactis verbis docet idem, quod nos paucioribus expressimus. Placuit tamē eius verba referre, ut omnes videāt, quod non immerito ego cōqueror huius peissimi scriptorum moris, qui, ut quadrent cum aliquorum authorū verbis suam expositionem, mille cōmentantur figmenta, quæ vera an falsa sint, examini subiicere despicunt, cum id in primis agendum ab eisdem esset. Certē si vera fateretur Galenus & Auicena non indocte ab Vgone per suam expositionem explicabantur, at cum falsum dogma ipsi protulerint, nō erat, ut quid conaretur id exponere: satius enim egisset, si quomodo confutaretur, explicuisset, quod nos exequimur.

¶ Primitus supponendo quoddā axioma physicis omnibus notum, omnia mista citra vllius extrinseci agentis operatiōem ab ortu vsq; ad interitum semper tendere in corruptionem, propter mutuam elementorum pugnam: ut qui elementa manere formaliter in mistis opinatur, dicunt: aut propter diuersitatē temperaturarum diuersarum partium constituentium eadem, ut qui elementa virtualiter tantum concurrere ad misionem, & si falsum sit, credunt. Hoc nulla alia ratione in præsens probo, quam experimento, differens hoc ut alia, quousque nostra exacta & clara philosophia excudatur. Qui enim aliquid de re physica sapiunt, & enētus obseruāt, facile intelligunt, nulla mista quantumuis aterna à vulgo habeantur, ut aurum

vt aurum, & adamas, non senescere, & à suo primo ortu in interitum tendere.

¶ Secundò supponendo, cum mista in corruptione vergunt per mutuum elementorum pugnam semper magis ac magis terrestria fieri, hoc est dictu, minus ac minus participia elementis calefacientibus, & humectantibus. Quod ultra experimentum ratio satis manifesta probat. Impossibile enim erat concurrentibus ad mitionem, terra, & aqua, elementa adeò compacta & solida, & aëre, ac igne elementa adeò rara & passibilia, quæ omnia mutuo dimicant, hæc non prius vinci quam illa, maximè quod in omnibus mistis præter flammam (non enim purus ignis ipsa est) super emineat portio terrea & aquea aëream & igneam, vt mistorum grauitas probat. Nam si aliqua magis aërea & ignea fieri cernuntur, vt fructus immaturi, qui maturescentes multò se leuiore, paritate in magnitudine seruata, & molliore, & dulciore, quàm prius gustantur. Quo manifestè deprehenditur eorundem aërearum & ignearum portio magis aucta. Nobis hoc minimè aduersatur. Nos enim dicere imprefens possumus non loqui de mistis nondum perfectis, & coctis, qui vltèrius cōcoquantur, quibus nimirum quod accidat per vltèriorem suctum, quem ex arbore aut planta sugunt, dulcescere, & leuiora fieri: quia partes multò magis aëreas & igneas cum dulcia vertuntur, sugunt, quam prius. Poma enim & pyra, & vua, & alii fructus proximi ortui, non nisi quoddam mistum simile foetui animalis, qui in vtero fabricari incepit sunt: cum tantum cuti, & membranis, & neruis, ac ossibus foetus constat, vasis illius nul-

lo, aut exiguo humore repletis. Natura enim prius partes solidiores, quæ terrestriores necessario sunt, effingit in quouis misto animato, ac postea succis, sanguine scilicet in animalibus sanguineis, aut aliis humiditatibus huic proportionalibus in aliis animalibus & plantis, vasa, & cavitates animalium & plantarum replet. Quæ humiditates multò magis aëreae & igneae sunt, quam prius formatae partes erant. ideoque succo copiosiore, & dulciore matūra quam immatura redundant, magisque aëreae sunt. Verum, vt dixi, de his, quæ nondum sunt perfecta, sed imperfectionem acquirendam per nouarum partium admotionem tendunt, non est nostra assertio. Sed de illis tantum mistis, quæ nequaquam possunt fieri maiora aut maturiora per vltèriorem partium aërearum ab extrinseco adiunctionem. De his sat dixisse reor, quod locus hic idoneus non est, vt hæc ad vnguem explicentur: & quod prædicta non omnino perspicua sint. nam ex dictis collegi posset, foetum trimestre terrestriorem non esse, se bimestri, & bimestrem minus aëreum non esse se vnius mensis. Quod falsum esse aliqui crederent. etiam quia innumeros fructus maturescere & dulces fieri: postquam ab arboribus excerpuntur, noscimus. & ipsos seniores tunc esse indubitatum est, quo nullius valoris esse ratio, qua physici probant vasa magis aëreas esse quam omphaciū, videtur. Sed perpetuum manere omnia mista ab initio sui ortus usque in finem terrestriora esse, non tantum quæ in lucem prodita sunt. verum & quæ in vtero gestantur, vt hæc secunda suppositio dicebat, aparet.

¶ His duobus fundamentis iactis, Vgonis opus facile Vgonis fictio confutatur. Si

Improbatur
Vgonis opus
nō sufficiens

K enim

tibus argu-
mentis.

enim impossibile est ab ortu cuiusvis mixti iam perfecti & consummati usque in interitum, ipsum terrestrius ac terrestrius non fieri, ut secundum fundamentum asseruit, impossibile quoque erit, mixtum frigidius ac frigidius per discursum ætatis, quovis febrili calore inuadente, aut non inuadente, non reddi. Porro si complexio, quæ est qualitas secunda resultans ex actione & passione primarum qualitatum elementorum variatur, ut ille testatur, prout elementorum proportio notabiliter mutatur, cum a generatione usque in interitum semper elementa calida evanescent, & a nitione exhalent, & frigida magis ac magis vincant, & dominantur: necessario complexio inde resultans poscere, ac appetere debet pro sui conservatione remissionem ac remissionem caliditatis gradum, indeque impossibile erit, quod Vgo fingit, per præsentiam caloris febrilis, aut solaris corrupti temperiæ, seu complexionem poscentem ad sui conservationem caliditatem remissionem, & gigni aliam poscentem caliditatem febrilem hecticam intensiorem. Si enim illud factibile esset, etiam ex iuvene infans fieri posset, & ex senes iuuenis, & ætates retrocedere valerent, & tandem viuentia, & non viuentia perpetua fieri, esset possibile. Consequentia facile deducitur. Si mixta possunt per morificam causam acquirere complexionem poscentem pro sui conservatione intensiorem gradum caloris, quam ante: a fortiori sine ea idem assequi poterunt. Vltimusque si intensiorem caloris gradum si bi naturalem adipisci valent mixta, quam cum proximiora ortui sunt, ergo aliquando post ortum elementa calidiora superare elementa frigidiora plusque ortui proxima possibile esset, quod est contra secundam hypothe-

sin, & veritatem passim expertam: sed hoc, ut dixi, est notorie falsum, ergo antecedens ex quo hæc impossibilia sequuntur, falsum erit. & illud est Vgonis assertio, restat ergo illam falsam esse.

¶ Secundo argumentor. Si per calorem solare aut febrile putridæ aut ephemeræ, valet in homine proportio elementorum constituentium ipsum taliter variari, ut elementa ignea incipiant plus dominari elementis calidis quam prius, ergo membra humana, quæ per visionem facta ab igne, adeo calent, ut contracta, ac conuulsa manere cernantur, necessario hectica febre laborare, deinde semper deberet. Consequentia patet. Quia si per intensiorem caloris solaris aut ephemeræ febrim hecticam gigni constitetur Vgo Senen. ut Gal. sectator, a fortiori ab igneo magis ardenti proportio elementorum illius membri viti, ac sua complexio in calidiorum vertenda foret, & inde intensiorem caloris gradum ad sui conservationem poscere debebat, quam prius, & hectico calore vexanda esset pars illa, tandiu quod vixisset, sed hoc consequens est absurdum, quod membra vasa exanguia & ferme frigida cum sanescunt: conspiciuntur. ergo antecedens ex quo sequitur, falsum erit.

¶ Euadi enim ratio hæc non potest, calumniando, quod est adeo immodicus calor ignis, ut humani corporis elementa non tantum plus iusto calefaciat, ut hecticus calor, verum ulterius adures adeo exiccet, ac resoluat elementa calida & humida, ut membrum contractum linquat, etsi vita illud non priuet. Ac quod inde non est aptus gignere hecticam, quod ipsa non poscat adeo intensum calorem, ut febrilis est, quamque marasmodum efficiat. Quod enim his nihil vitetur, facile probatur ex hoc, quod ille immodicus

modicus calor ignis, qui membrum in marasimum induxit, prius fuit remissior & æqualis calori solari, aut ephemera hectica produceti, ubi hectica necessario gignenda tunc erat, si ulterius non processisset vltio. quod nulli hominis membro igni admoto accidere obseruamus. Quis enim vnquam expertus est per admotionem manus, aut cruris, aut digiti, seu cuiusvis alterius membri igni, complexionem illius membri corrumpi, & gigni alia poscentē deinde per totam vitam ad sui conseruationem intensiorem gradum caloris actualis: quā prius? Nullus certe. Qui enim aufugisset etiam hanc rationem, negando calorem illum dici posse hecticum, quia non sit febrilis: cuius origo prima necessario futura erat in corde, quod relato calori membri humani non accidit: neq; hoc vim rationis nostræ diluit, quia nos non de nominibus disputamus, sed de rebus. Quippe nihil aliud probare per relatam rationem volumus, quā quod per admotionem alicuius membri humani igni, non posset corrumpi complexio illius membri, quæ est qualitas secunda, & gigni alia poscens intensiorem caloris actualis gradū, quā prior: siue ille calor sit hectica nominandus, seu non: quod, vt dixi, nullus id experitur. Nempe membra particularia immodicē calefacta ab igne, vel sole, aut alia re, quāuis non vrantur, & vlcus ex vitione patiantur, & quæ vruntur, post absentiam calefactientis, aut vlceris curationem, non calidiora quā prius percipiuntur, quod eisdem euenturum erat, si complexio mutaretur, vt hecticorum. Et quia id fieri non posse, retione probauimus: & relato experimēto quoque, superest placitum Vgonis esse

sufficienter improbatum.

¶ Qui enim hanc pene vltimā rationem cauillaretur, asserēdo ideo particularis membri calorem immodicum non percipi, & si corrupta sit præexistēs complexio, & alia genita, quia cordis, & aliorum membrorum temperatus calor reprime re intensiorem membri potest, adeo futilia inquiet, vt antecedentes calūniatores. Nam cum experiamur continentis nos aëris brumalis frigiditatem, non posse remittere calorem febrilem hecticorum, & ad temperamētum reducere (in bruma enim hecticos tactos ardere sentimus, vt in vere) certi futuri sumus, multo minus à temperato hominis calore corrigendos fore, & quod calor eorundem sit remittendus. Quod enim contrarium efficere non valet, remissum minimē assequi poterit. Verum vt hæc euasio quāuis satis confutata minoris adhuc maneat vigoris, & apertius Vgonis decretum improbetur, rationem sequentem propono. Sequeretur scilicet, si vera Vgonis opinio foret, nullam partem corporis humani posse vi nostri caloris exhalare, & corrumpi, quin prius in hecticam illa pars incidisset, consequentia est nota, si enim calor ille noster valet corrumpere partem aliquam ex nostris: necessario intensior futurus erit, quā hecticus calor cum quo vita adhuc perdurare experimur. vnde manifeste ellicitur: quod cum erat æqualis hectica hecticam erat producturus. Sed hoc consequens est absurdum. quod omnes nostri corporis partes paulatim ac paulatim dissidentur, & ex alimentis restituantur, ergo entecedens ex quo sequitur.

Alia euasio
dilluitur.

¶ Iam nobis vltimo obiici potest Oiectio quæ

dam cōtra 1.
suppositū im
probat.

cōtra secundū fundamentū cui no-
stræ rationes innituntur, quod si il-
lud verū esset, & mista iam perfecta
nō possēt per præsentiā caloris, aut
ætatis reddi magis calida, q̄ proxi-
ma ortui, vt in relata secūda suppo-
sitione ego sum testatus, sequeretur
calcē vsta nō esse calidiorem seipsa
cruda, & hominis ventriculū, aut ce-
rebrū nō posse in iuuetute calidius
esse, q̄ in pueritia, cuius cōtrariū in
numeri experiuntur. Noui enim a-
liquos senes testantes se calidius ca-
put habere, quā in iuuentute.

¶ Sed huic argumētationi, quæ di-
uersa obiicit, vnū de calce vsta colla-
ta sibi nō vstæ, & aliud de homine
iuuene collato sibi puero & seni, di-
uerso modo respondere cogor. Ar-
gumēto primo quippe respōdeo, ne-
gādo, quod calx vsta seipsa calidior
verē & propriē dicatur: quia vsta nō
eiusdē speciei cum nō vsta est, plusq̄
carbo & lignum viride. Et vt impro-
priē quis dixisset, carbo hic cali-
dior est seipso ligno, cū iā ligni for-
ma sit amissa, & prunæ forma sit in-
ducta: sic neq; rectē dicitur calx cru-
da, quæ lapideū mistū est, & diuer-
sam substantiāle formā habet, quā
vsta, quod minus calida sit, quā ip-
sa eadem vsta. nam ipsa non eadem
nec eiusdē speciei est. Nos enim
non negamus, corrupto aliquo mi-
sto, siue per putrefactionem, seu per
vstionem, aut alio quouis modo,
ex eo posse aliud calidius gigni: sed
quod in nostra secunda suppositio-
ne testamur, est, idem mistū manēs
incorruptū, & seruās eandē in speci-
ei substantiāle formā, non posse ca-
lidiorē temperaturā acquirere, q̄
in antecedenti ætate habebat.

¶ Aliud de peculiari re accidente
nonnullis hominibus, qui per ætatis
discursum ventrem aut cerebrum

calidius se habere, q̄ prius percipiun-
tur faciliter dissoluitur, negādo hoc
illis accidere, quia cōplexio relata-
rū partiū, quæ est qualitas secunda
varietur, quod poscat ad sui conser-
uationē intensiorē caloris actualis
gradum, q̄ prius, sed quia aliqui pi-
tuitosi, aut melancholici succi fri-
gidi inclusi in cavitatibus relatorū
mēbrorū, qui ipsa infrigidare erant
soliti, procedēte ætate sint absupti:

¶ Tertiō, iis, qui exactē nouerunt,
quod ē corde tantū emanet auctio
& imminutio caloris actualis no-
stri corporis, de quib; in exacta phi-
losophia nō pauca dicemus: diluci-
dē constat: quā parū prodesse so-
lam variationē cōplexionis cordis,
& iecoris, ac aliorum membrorum
vt ipsa spiritus calidiores gignerēt,
qui expansi per vniuersum corpus,
ipsum calidius, quā tempore sani-
tatis efficiant, nisi at sit apta mate-
ria, vnde calidiores spiritus gignan-
tur. Modō cū materia sit sanguis
hectici, qui ex frigidis rebus & ex
lacte frigido asinarum sæpe deuo-
rato ab hecticis, fiat: non videtur
qualiter quantunvis variaretur cō-
plexio hominis hectici possent ca-
lidiores actualiter spiritus hectici
fieri, quacunque causa humoralis
& extrinseca ablata, vt in hectico
aufertur.

¶ Quartō. Si ad relatam variatio-
nē cōplexionis hectici sequitur, na-
tiuū hectico esse calorē febrilē, he-
cticiq; cōplexionē eū poscere, vt V-
go testatur, inferre liceret, quod he-
cticus interemptus ita calidus, aut
calidior mansurus erat, vt viuus, cu-
ius contrarium euentus mōstrant.
Consequentia patet. Quia ille febrilis
calor naturalis erat cōplexiōi
febrilē, vt hugoni placet: sed cū
iam extinctus hecticus non potuit
acquire-

Alia cōtra V
gonem ratio
proponitur

acquirere complexionem poscentē remissione calore quam præcedens erat, quod hecticus extinctus diuturniorem calorem febrilem passus fuerit agrotando, quam in quouis antecedente tempore vitæ, unde cōplexionem poscentem adhuc intensiorem calorem, quam cum vivebat, erat acquisiturus: necessario sequitur hecticū functū vita calidiorē māsū, quam cum vivebat. Quod, ut dixi, non experimur, quin oppositū. Ex quo liquet antecessor ex quo falsum hoc elicitur, falsum quoque esse.

¶ Putrefacta si calidiora esse se nō putrefactis percipimus, nō ob aliud hoc illis accidit, nisi quia priorem formam amiserunt, & iam mistio, quæ præcessit, dissoluatur: & aut alia fieri incipiat, ut cum ex putridis cadaueribus seu stercorebus vermes aut alia insecta fiunt, aut elementa, quæ constituebant mistum in propria loca tendunt, qui est frequētissimus mistorum exitus. Unde quæ ex putrefactione supersunt, terrea esse percipimus. Aer enim in propriam regionem tendit: & ignis ab aere circūspetus, corrumpitur, & in aerem transit. Satis per relata cōfutatam esse Vgonis Senensis opinionem existimo: ideo falso cōmentum hoc & aliorum authorum de hecticis febribus explosio, ad explicandum, quid Hectica febris verē dicenda sit accingor.

Quid vere
hectica febris
sit, de inceptis
exponitur.

¶ Cūq; rationes adductæ satis clare probauerint, minime calorem febrilem hecticorum dici posse adeo independētē à causa humoralī, aut alio corporis humani incommodo ut quibulvis ex his causis remotis calor hectici auferatur. Primū quod deinceps ut indubitatum habendū est, sit, quod quicumq; medici credi-

derunt, febrim hecticam neque ab humore, neque vlcere interno, nec inflammatione calida aut frigida, nec obstructione ortum ducere, sed esse calorem membrīs humanis inhaerentem, ipsisq; adeo infixum, ut quouis humore, aut obstructione, aut vlcere, seu quauis re aliena corpori ablata, ipse febrilis calor hecticus maneret, ac duraret: hos deceptos fuisse, ac enormiter in re tam seria aberrasse, causamq; hos fuisse interitus & mortis plurimorum agrotū, indoctis methodis curationis ab eisdem præscriptis.

¶ Secundum, quod pro certo habendum est, id sit, febrium hecticarum causas esse in genere easdē, quæ febriū, quæ putridæ, aut quæ ephemera à medicis nobis prædecessoribus hucusq; nominabatur. Hoc est dictū, quod sicut prius docuimus, reduplate, vel putrēte aliquo ex quatuor humoribus adeo sensibilibiter, ut inde sanguis inficiatur, ex quo spiritus vitales forent in corde conficiendi, cor velocius, ac frequentius quam solitum erat tempore sanitatis dilatatur, indeq; calidius vertatur, unde spiritus vitales, qui in totum corpus deferuntur, calidiores reddantur, & vniuersum corpus calefaciant. Sic aliquis humor noxius paucus, aut lentus, seu crassus pertinaciter hæres alicui particulæ proximæ cordi, aut iocinori, seu ventriculo, aut ipsis eisdē partibus, seu ille idem vas aliquod horum mēbro- rum obstruendo, aut carnosam seu membranosam substantiam occupando, tumorem attollendo, aut citra tumorem sese in alicuius membri porositatibus includendo, indeque sanguinem cordis inficiendo, cor in magnas, frequentes, & veloces dilaciones & constric-

Explicatio
hecticæ fe-
bris vterius
procedit.

ctiones attolli cogit, unde febris affidua oboritur. Quæ si ob imbecillitatem facultatis expultricis membri malè affecti non sufficit in hali- tum discutere humorē, aut ipsū cōcoquere, vt sensibilibiter excerni valeat. diu per annum aut plus quandoq; perseverans, hectica febris nominatur. Neq; aliter febres hecticae quæ ex putridis aut ephemeris transeunt, cōtingunt, q̄ humore aliquo, qui prioris febris occasio erat, iam indurato & in aliquo cordi loco proximo, aut in iocinore, vel ventriculo, aut septo transverso, aut aliis partibus his membris proximis vt diximus, imbibito, nec tātū obrelatorum noxiorum humorū mēbris coherentia febres hecticae cōtingunt, verū & propter unitatē alicuius particulæ cordi aut iocinori propinqua solutam, etiam oboriri febris hectica solet. Cū enim aliquod internum vas dirumpitur, sed nō adeo insigniter vulnus illud aperitur, vt intra mensem, aut duos vel tres interire ægrotantem cogat, sed per anni ferme spatiū febris hominē trahat, tunc hectica nominatur. Solent enim huiusmodi unitates solutæ duplici via febres concitare. Aut particulis, quæ diffusæ sunt, aëri nos continenti locum cedētibus, indeq; sanguine, ex quo spiritus procreandi forent, distemperato, aut virulento aliquo succo in ipsis vulneribus genito, unde vapores, qui sanguinem inficiunt, in cor eleuantur, ad quorum vtraq; vitanda incommoda, aut ad alterum si vnū tantum est, cor in magnas, veloces, ac frequentes dilatationes & cōstrictiones expāsus & depressus mouetur, unde febris, quam hecticam nominamus, vt diximus, fit. Neque tantū internæ occasiones harum unitatum solutarum causæ esse so-

lent, sed externæ quoque. Accidit enim spicula nonnullorum telorū mucronatorum relicta in corpore per anni vnus, aut duorum vel triū spatium febrem hecticā procreare.

¶ Et priusq; vltius procedam, vt apertè constet, Galenum, caterosq; medicos eiusdem sectatores euentibus coactos idem quod nos sumus testati affirmare, nonnullas Galeni sententias adducere videtur, vbi relata referuntur, vt iis perlectis, pateat nequaquam febrem hecticam posse esse illā, quam ipse primo de febrium differentiis est testatus, sibi q; enormiter contradixisse vniuersi facile intelligant. Primaq; sententia sit ex. 9. cap. primi de febriū differentiis. quæ huiusmodi est. ✕ In eandem verò incidunt febrem tabidam ex ardentibus atq; acutis febribus plures, qui recti curati non sunt ac præsertim qui cū aquæ frigida potu indigerent, præter id quod eā non biberint, nullum aliud refrigerans medicamen thoraci ac præcordiis apposuerūt. Si verò cum omni huiusmodi auxilio caruerint, cataplasmata etiam ex melle, quorum nunc plurimus est vsus, vltra modū adhibuerint, his expeditum est iter ad tabem. Si etiam diu febrem tolerauerint, ex hepatis aut ventriculi inflammatione: maximè enim horum viscerū inflammationes, si nō recta cura adhibeatur, insequuntur hecticae febres, adeo vt pleriq; existimauerint, eas nulla ex causa alia generari, quos latet neutrum istorum ac nullum præterea ex visceribus aliud, neque tabem, neque vllam omnino hecticam febrem efficere priusq; vt dictum est, cor patiat. Incipit autem ipsi cordi hæc passio, nōnunq; quidem ex seipso, sicut in excandescētis, vehementibusq; tristiciis, ac diuturnis, nonnunq; verò ex arden-

Proprijs Galeni decretis sua de hecticis febribus opinio improbat.

ardentibus febribus: aliquando autem ex pulmonis ac thoracis affectibus, ac presertim ex suppuracionibus & phthisi, sicuti autem ex his, ita ex hepate ac ventriculo: atque ut simpliciter dicamus, ex omnibus diuturnis inflammationibus, quæ nobiliores partes occupauerunt, adiuncta toti animalis, ac presertim cordis siccitate. Ego quidem vidi in laxioris intestini (Græci colon appellant) inflammatione diuturna tabidam febrem fuisse secutam. Itidem in similibus stomachi, vesicæ, ac renum affectibus, nec minus à tali febre nonnulli sunt capti, qui dysenteriam patiebantur, cum scilicet in testina inflammatione laborarent. In leuitate etiam intestinorum, & longo profluuiō (alterum Græci lienteriam, alterum diarrhœam appellant) cum scilicet vel ab initio statim, vel progressu temporis febricula inuaserit, tabidæ febres consequuntur. Et ut simpliciter dicam, quando præexiccatum cordis corpus febrilem caliditatem, quæ cum difficultate amouetur, acceperit. Quibus verbis nullus tam stupidus est, qui palam non videat causam corporis vllâ semper assignari à Galeno in singulis, quas retulit, hæcticis febribus. Primæ enim febris hæctica indoctè curatæ, ob prohibitam potionem aquæ frigida, & nullam admotionem thoraci & præcordiis medicaminum refrigerantium. Causa materialis est humor immodicè vltus in vasis cordi proximis, aut aliis internis visceribus impactus. Alii autem, qui ex hepatis, aut ventriculi inflammatione hæctici sunt, causam materialem habere humorem inflammationem facientem, quis non intelligit? Nemo certè. Nā si fortè à natura, vel medicaminum

vi inflammationes recensitæ medeantur, febrim hæcticam auferri cōspicimus. Excoandescencias vehementes, id est, iras, seu solares calores, & diuturnas tristitias, vrendo humores, & terrestres efficiendo impactos vasis, quibus includuntur, easdem febres efficere, quis dubitabit? Pulmonis, & thoracis affectus, vlcera scilicet, aut tubercula, aut suppuratiōes, aut venarum rupturæ materiam exhibere febri putridæ per modum à nobis explicatum, planum est. Illud quoque genericum, & simpliciter dictum, omnes diuturnas inflammationes causas esse februm hæcticarum, nullo alio modo verè fieri, intelligi potest, quàm ut nos exposuimus, quod materia harum sanguinem inficiat, inflammatio intestini magis lati, & renum aut vesicæ, non nisi proximitate hepatis, cuius sanguinem inficiunt, & ipse infectus cordis etiam sanguinem vitiet, in hæcticam trahunt. ut lienteria & diarrhæa.

¶ Si enim non, ut ego refero, hæcticæ febres fierent, nec à prædictorū morborum humoribus penderent, sed ipsæ membris radicalibus nostris infixæ independētes forent: ut medicorum schola hucusque dixisse videtur: euenturum erat, quod relictis morbis curatis, febres manere conspicerentur. Quod non experimur, quin statim ipsas pausare. Si enim ego nouissem, purè pulmonis aut pectoris in totum expurgato, & vlcere harum partium consolidato, adhuc febrim perseverare, iam suspicionem hic euentus intulisset, quod membrum hærebat febris. Verum cum purulenti expuendo pus spirent, nisi cum parū ante mortem adeo imbecilla facultas expultrix eorūdem versa est, quod et si ipsum

Præcedentiū
medicorū de
febre hæctica
decreta quibusdam euentibus impro-
bantur.

pus intra pectus includi ex pectoris sonitu noscimus, excernere illud non valet. Non est cur fingamus aliunde febrem pendere, quam ab ulcere & pure cum agro commoriente. Et quod de purulentis dixi, idem de obstructis, inflamatis, & aliis affectibus cum hectica coniunctis dici valet.

Quædam erroris medicorum occasio proponitur.

¶ Credere enim febrem hecticam ob hoc independentem esse, quia non nullis hecticis fluxu ventris & sanguinis missione sæpe expurgatis, febris perseveret, & in mortem agrum pellat: non plus quod voluit probat, quam alii impertinentes effectus. Noscimus enim intra septimum etiam in febre pestifera agrotantes cum immodico alui fluxu, perseverante febre, interire, à quibus prius ab aliquo medico non semel, sed bis, aut ter copia satis magna sanguinis fuerat extracta, aut è naribus sponte fluxerat, & non ab hectica obire hunc affirmamus, sed aliunde ortum mortem eius trahere, verè contendimus. Credendum ergo est non dissimiliter hecticos mori. Quod etsi ventris fluxu & sanguinis missione sint expurgati, aliquid supersit, quod febrilis caloris occasio, per modum à nobis explicitum sit.

Alio eventu accidente in his, qui morbum Galicū patiuntur, communi opinio de hecticis febribus exprobat.

¶ Miror quippe, quod nostra tempestatis medici adeo negligenter obseruent, quæ passim in morbo Galico offeruntur, ut non intelligat, milites videri agrotantes relato Gallico morbo oppressos, ac in marasmodum à febre assidua iam delatos, per portionem coctionis ligni indi sudore provocantis sanos evasisse, non aliter iis sanatis, quam humore illo, qui pertinaciter hærebat, & febrilis calor causa fuerat, euacuato, qui iidem agri alias morituri forent, & ab hectica febre pereuntes dici pos-

sent, ubi sanitate per modum à me explicitum in his contingente, consonum rationi foret, medicos cōiectari, inde febrem hecticam oriri, unde nos diximus, & non quia membris radicalibus sit infixata. Si enim illud verum esset, potius ipsa augenda portione relata, quam auferenda esset. Porro vidi ego non paucos ex his, qui morbi Gallici opprimebantur, purulentum è pectore expuētes per anispatium, & febre continua oppressos, per relata decoctionem ligni indi à morbo illo & febre liberatos, quod potens sit medela illa ulcus pectoris & pulmonis oriens à morbi Gallici humore sanare, ut cum de hoc morbo egerimus (Deo concedente) ostēdemus: & nulla sit, quæ opitulari valeat ulceribus relatorum membrorum ab aliis humoribus genitis.

¶ Proteruire enim, quod febricula comitans morbum Gallicum non sit hectica, & suppuratorum sic, quia post sumptum alimentum ii non maiore & intensiore febre, quam prius corripiantur, quod peculiare signum morbi huius est, eorum scilicet qui vera hectica laborant: incassum videtur. Nam illud, quod Galenus de relato signo hecticorum refert in commentario. 2. prognosticorum, ubi de signis purulentorum Hippocrates agit, pauci est momenti aduersus nos. Contextus Hippocratis qui sequitur, est. * Omnes agnosci purulentos signis referendis convenit. Principio si febris non dimittit, sed interdum tenuior, noctu vehementior est. Si copia sudoris elicitur, ac tussendi cupiditas est, neque quicquam tamen dignum comentatione expuunt. Si oculi caui redduntur, maxillæ verò ruborem trahunt, & ungues manuum curvantur, digitiverò

verò potissimum summi calefcunt atq; in pedibus tumores consistunt, neq; cibum appetunt, ac pustulæ circa corpus erumpunt. *✱* Cōmentum Galeni super citata sententia in hunc modū etiam refert. *✱* Qui cunq; pus obtinent intus in corpore vniuersum, siue contentum ante in parte affecta inflāmatione, siue etiam Post eruptionem, nomines tales purulentos licebit. Sed medici adsolent solos, aut potissimum eos, qui in thorace ac pulmone talem habeant affectionem, purulētos nominare: id verò pus post eruptionē inter thoracem pulmonemq; continetur, & nisi citò excreetur, tabidi intereunt febricitantes tenuiter quidem, at calore iugiter quodam modo in noctem crescente. Id accidit omnibus febricitantibus hectica febre, non ratione affectionis nocte augente illis febrem, sed ex quodā accidente, quod inquam tale existit. Per febres hecticas nomine, partes ipsæ corporis solidiores ignitiones euadunt. Ob id igitur assidua febris in seipsa similis manet, calorē obtinens perinde vt calx debilē tantigibibus ipsam. Itaq; quoties esitēt aut bibāt, simile quidē accidit, quod in calce euenit aqua perfusa: quo fit, vt contingentes exterius agrū, multo calidiorem persentiant. Ego verò vouis eā rē persæpe ostendi in ægris alias alio tēpore alēdo ita febricitātes, vt crederetis id illis propter alimētū euenire, nō ratione affectionis. Perspicuē. n. apparet incidere calorem febriculosum, vna cum tēpore alimēti: statimq; adhibito augeri cibo, & q̄ maximē vehemētē per diductionem illius in vniuersas corporis partes apparere. *✱*

¶ Primò, quia post cibum hi, qui morbum Gallicum patiuntur, ma-

iore infestantur calore, quā ante, vt qui hectici vocantur, vt mox probabo. Secundò, quòd si inde febres hectica nominandæ sunt, quia si diu perseuerant, in tabem perdunt, vt Galenus primo de febrium differentiis testatur, cum hoc febres morbi Gallici habeant, hectica dicendæ forent. Fingere enim has patientium morbum Gallicum pēdere ab humoribus, & alias infixas esse membris, videntes vtrasq; eundem effectum inducere, putā marasum: potius ad libitum, quā ratione vlla assertum videtur. Non enim eorum, qui euadunt e morbo Gallico iam in marasum incidētes, febris putrida dicenda est, quia methodo hi curati sint: & aliorum, qui ex eodem morbo in consimilem præterito marasum ceciderunt, ac defectu periti medici obierunt, hectica febris nominanda, nisi cauillo & vt infamiam euitent medici, id asseuerent. Solent enim cum nescierent indocti medere his cōsumptis ex gallico morbo, causari pertinaciam morbi ex hectica febre immedicabili ortum trahētis, vt infamiā euadāt. ignorātes, quòd nulla sit hectica febris, quæ ab vlla humoralī causa, aut soluta vnitāte, siue pure, aut tandē vilo alio malo corporis affectu ortū nō trahat, per modū, quē diximus, alias febres fieri, corde scilicet in magnas, & veloces, ac frequētes dilatiōes & cōstrictiones impulso, vt his calorem concitet, quo morbo illi, aut morbificæ causæ medeatur.

¶ Verū quòd promisi me probaturum; quòd ii, qui à morbo Gallico sunt oppressi, etiam calorem maiorem habeāt post alimētū sumptū, quā ante, vt cæteri hectici, ideo id agere auspicor. In primis paucioribus

Cur hectici post cibum sumptum caleant, ostenditur. etiā vera causa caloris cōspecti i calce aqua aspsa exaratur

ribus verbis quā possum exprimē
dō causā caloris actualis, qui in cal-
ce, aqua aspersa, percipitur, vt inde
noscamus, an euentus ille quadret
cum febrientibus hectica febre, vt
Gal. dixisse videtur, an non. Quippe
nonnulli philosophi crediderunt,
inde oriri lapidem calcis vstū cū
aqua perfunditur, calorem vrentē
acquirere, quod ignis portio inclu-
ditur in calcis partibus, qui, calce
dissoluta et disgregata per aquā in
fusionem, exiens, & exhalans calorē
vrentem inferat tangentibus, & ei-
dem approximantibus. Sed hoc ve-
rum esse nō posse, faciliter ostendi-
tur. Primò, quia vel illum ignē, quē
includi in partibus calcis dicūt, cre-
dūt esse eum, qui in calcis composi-
tione intrauit, cum ipsa formata, vt
cetera mista, ex quatuor elementis
fuit, aut gigni ab igne vrente lapidē
calcis suspicatur, vel partes aliquas
ignis, quo lapis crematur, includi,
& asseruari in calce vsta rentur. Si
hoc vltimū dixerint, facilimē incre-
pabuntur, ideo, quod nullus ignis
præter cōcaui orbis lunaris, aut in-
grediētē mistorū cōpositionē videat
tur asseruatus sub hac infima luna-
ri regione, nisi habeat materiam vl-
lam, ex qua continuò foueatur. Et
cū lapidis calcis materia nō sit a-
pta propter sui immodicā siccitatē
fouere ignem, sequitur ibi asseruari
nō posse. præsertim per tot dies, per
quot videmus durare lapidē vstum
nōdum madefactum. Etiam quia si
res sic se haberet, vt credūt aduersi,
sequeretur, quod calx contricta, &
in puluerem ferro instrumento aut
alio quouis redacta, actuale calo-
rem vrētem esset acquisitura, quod
minimē experimur. Consequentia
est nota. Quia si verū esset ignem in-
tercipi à porositatibus lapidis cal-

cis vsti, cū trituratione in adeò mi-
nutas partes redigatur calx, vt aqua
aspiratione, nō minore calorē igneū
esset productura trita in res appro-
ximatas, quā madefacta: sed hoc, vt
dixi, fieri nō videmus. Superest ergo
falsam esse assertionē vltimā incre-
patā à nobis. Et quia nō desunt pro-
terui, qui audent fateri in calce vsta
esse vinctuositatē sufficientē conser-
uare ignem relictū inclusum in po-
rositatibus lapidis calcis, necesse est
id rationibus improbare. Primò,
quod impossibile videtur, post tam
diutinam morā, quanta cū calx vri-
tur, durare solet, manere aliquā hu-
miditatem, ex qua foueri ignis reli-
ctus possit. Secundò, quia iam quod
ita esset: ignis ille, vt asseruaretur, de-
pasturus erat partes calcis nō vstas,
in quibus erat illa humiditas, & ex
quibus fouēdus erat post absentiam
alterius ignis, quo lapis crematus
fuerat, & ex relata depastione aliquid
cinericium relinquendū erat, quod
non experimur. Lapis enim calcis
satis vstus per viginti aut triginta
dies postquam à furno extractus est,
talis manet, vt cū primum à fur-
no subtrahitur. Tertiò, quia partes
illæ calcis, quæ vrendæ forent, post-
quā lapis ab igne subtractus est: non
vstæ, & duræ percipiendæ forent,
cū lapis ab igne subtrahitur. &
post aliquot dies in quib9 signis sub-
tractus à calce fuisset, vstæ erant vi-
dendæ. vt carbonum partes extimæ
in prunam versæ, interiorē par-
tem non vstam habentes, si relin-
quuntur, sublato igne extrinseco, ar-
dere: semper ac semper in intimio-
res partes carbonis, ignis earum par-
tium, vrēdo procedit. exterioribus
incinerem versis, à quibus non ab-
similis futura erat calx, quod, vt
retuli, non videmus. Quartò, quia
impossi-

impossibile foret, si in porositatib9 calcis vsta tot particulæ ignis asseruarentur, quot mansurae forent, vt possint vincere tam ingentē quantitatem aquæ superirrigatæ, & eā in vaporem vertere, calorē illius nō percipi à tangētibus calcem, antequam maderet, quod non accidit.

¶ Miror quippe de his, qui opinantur ignē relinq in porositatib9 partium lapidum vstorum, quod non videant, per immodicæ aquæ asperfusionē tam exiguas portiones ignis in totum extinguēdas: cum ingens copia lignorum ardens extingueretur si tanta aqua irrigaretur, vt calx. Eisdem quoque mediis secunda causa, quæ reddebatur, increpata superest. de priore agere nunc differo, quod prius alia causa, quæ dari solet huius euentus increpanda est.

Alia causa caloris pcepti i calce irrorata increpatur.

¶ Alii opinati sunt inde oriri calcem vstam, & aqua superirrigatam calefcere, & vrere, quod calor potentialis eiusdem calcis in altum calcis refugiens per præsensiam aquæ frigidae eidem contrariae per antiperistasin, quod vocant, fortior, & vigorosior fiat. indeq; actu calefaciat, ac vrat. Sed ad hoc non minora quam præcedentia impossibilia sequuntur. Primò idem euenturū piperi, & euforbio, & aliis medicamentis calce æquē calidis atque calidioribus, quod calci. Consequentia bonitas clara est, eo quod non maior ratio sit in vno, quam in alio. Vt enim calcis calor potētiā per infusionem frigidae aquæ redditur actualis, & adeo intensus vt vrat, piperi trito, aut integro aqua superirrorato idem erat euenturum, & cum hoc verum non sit, restat illud, ex quo sequitur, verum non esse. Etiam si calx vino, aut aqua, aut lotio calidis irrigaretur, seque-

tur, quod non vertenda esset calida, imò quod esset mansura talis, qualis ante irrorationem, aut non plus calida, quam liquor ille, quo irroraretur, quod non experimur. Sed adeo ardere, vt cum frigida super aspergitur. Consequentia est nota. Quia si propter præsensiam frigiditatis aquæ proueniret in calce calida in potentia antiperistasis, ablata frigiditate ab aqua, vel super asperfa vino calido, non erat vnde cogeretur caliditas calcis ire in partes intimas. Item si ita esset, ut credunt ii, calcis supremæ partes frigidae percipiendæ forent, & tantum intimæ futurae erant calidae, hoc enim terræ tempore hyemis contingit. eius enim superior pars tempore brumali frigida tangitur, interna autem calida, vt cellæ vinariae, & putei docent. Sed hoc in calce non visitur, super est ergo falsum esse ab aduersis assertum.

¶ Tandem cum ex prædictis constet per nullum ex relatis modis calcem aqua irroratam reddi calidiorē, inuestiganda est ratio, per quam fiat. Quæ nulla alia esse potest, quam quod per lapidis calcis vstionem, igneæ portiones intrantes compositionem calcis (elementa enim actu contineri in mistis physica demonstratione probabile est) calidiores vertantur, ac etiam quod per eandem vstionem plurima humiditas partium lapidis absumatur, quibus facilis dissolutio ac disgregatio elementorū cōcurrētū ad missionē calcis offertur, quæ exercetur, & in actū exit, cū calx vsta aqua super aspergitur. Partes. n. calcis vniuersas subintrās aq impellit: & hiscere facit calcē, innumeras rimas in quauis particula illius efficiēdo, vnde cōnexio, quæ inter elemēta cōstitutia lapidem

Vera causa cur calx aqua irrigata caleat exprimitur.

lapidem fieri erat solita, dissoluitur: & aer ac ignis sursum repentes, & liberi à mitione, qua à forma lapidis calcis actu calefacere prohibebantur, iam actu calefaciunt, & vrunt. Si enim ignis ille, cū à mitione calcis per aquæ asperisionem euadit, & sursum fertur, ab oculis nostris non cōspicitur, vt lucernarum flamma, non aliunde contingit, quā quod flama mistum sit portionem terræ in se includens, vt in Antoniana Margarita docuimus. Et ignis ille, qui à mitione lapidis dilapsus sursum ascendit, syncerus & purus fit, qui cerni non valet. Nempe si irrigata calce aqua, vaporem ex ea ascendere conspiciamus, non nisi quia ab aqua calefacta: & in vaporem versa vapor exeat, cernitur. Et in summa idem calci vstæ accidit, cū aqua, vel alio liquore illam dissolvente eadē irroratur, quod putridis rebus, post putrefactionem calidis. Hæ enim ex dissolutione mitionis tales percipiuntur, quod actio ignis tunc vigeat, & aliorum elementorum vincat actionem. Putrefactio enim nō aliter fit, quā misti forma corrupta, non per vstionem, neque senectam, nec etiam per suffocationem, sed alio peculiari modo per putrefactionem scilicet, vitiata quippe mitione ex superabundante humiditate, indeq; dissolutione elementorum facta, vbi quodlibet elementorum, quod mistum constituebat, in proprium locum tēdit. quo etiā ignis & aer leuiora elementa tactui primitus obiciuntur, caliditasq; eorundem. donec illa euanescent, durat. verum his elementis cōsumptis terra, & aqua, quæ vt cinis putrefactæ rei supersunt, frigida permānēt. Et quod de putrefactione non pauca dicenda sunt à nobis, tam in

nostra exacta philosophia, quā in opere hoc, ideò hæc de ea sufficiāt.

¶ Si quis obiiceret, quod si verum esset, quod nos de calce testamur, se qui videatur, tria calce, & in minutissimas partes redacta, nō minus calidā actuali calore sit sentiēda, pro vt cum aqua aspergitur, quia non aliter disgregabuntur elementa, & à mitione secedent per triturationē, quā per aquæ affusionem. huic obicienti negarem ego similitudinē dissolutionis factæ trituratione (vbi calcis partes quantunvis imminuuntur, connexa propria elementa eandem formam misti seruant, qua prohibetur ignis & aeris actio) cum dissolutione, quæ fit per aquæ affusionē, vbi elementorū calcis quod libet, admin9 leuiorū insignior pars tendit in proprium locum & diuersa specie vsta à se non vsta fit. Inde enim calx extincta minus calida, quā viua est, quia in extincta tantum portio quædam calidorum elementorum superest, & in viua ingēs permanebat.

¶ Explicato modo, per quem calx vsta & irrigata caleat, conferenda hæc est hominibus hecticam patientibus, vt videamus an similis sit calfactio horum post assumptum alimentum irrorationi calcis, aut nō. Fortassis enim proteruire non verbitur aliquis nonnullas hominis hectici partes interius per febrim adeo vri: & exiccari, vt similes calci vstæ reddantur. indeq; ob alimentū assumptum mitione illarū dissoluatur, vt per aquam affusam calcis partes. Improbare tamen qui sic deliraret, hoc posset, quod sola aquæ potione calerent hectici citra alimentum assumptum. Vt enim calx sola aqua supersasperfa, calet: ita hectici euenturum erat, quod non accidit.

Quædam si
uola obiectio
soluitur.

collatio inter
hecticū & cal
cē vstā refer
tur, & quo
disideāt oīa
dicitur,

cidit. Ideo cum falsum illud sit, & similitudinē nullam versari inter hecticum & calcem noscamus, superest, explanare modum, per quē hecticus post alimentum sumptum plus quā ante ardere percipiatur. Prius tamen cauendo lectoribus, quod ex citata sententia Hippocratis. 2. prognosticorum non eliciatur id omnibus hecticis conuenire, sed tantum purulentis: neq; in omnib9 horis post assumptum cibum, sed duntaxat in nocte.

Causa cur hectici post alimentum sumptum calenti, exprimitur.

¶ Modus ergo est, quod cum hectici a medicis nulli alii indubie esse credantur, quā qui consumpti, & extenuati valde per febrem diutinā ac nunquam deficientem sunt. ii. multiplici causa post sumptum alimentum calidiores quā prius sentiendi erunt. primò, quia alimentū quod in membra dispartitur (non enim statim ut prāsi hi fuerint, plus ardent, sed cum distribuitur alimentum in corpus per insigne spatium post assumptionem cibi) in sanguinē, & alios humores versum, maiorem materiæ copiam exhibeat spiritibus vitalibus, quā eorundem prius in corpore aderat, indeq; plures facti spiritus magis calefaciant, quā pauciores, ante alimentū assumptū existentes. Neq; hoc peculiare hecticis tantum est. sed quibus vis alimentum adecens prandentibus. Secundò, quia cum corpus hectici valde extenuatum, & macrum sit, ut dixi, quauis caliditas in vasis internis aucta facilius his externis partibus comunicetur, quā cū mēbra carne & adipe obesa erant. Concurrit quoq; ut plus in his, quā in aliis augmentum caloris sentiatur, quod hectici vocati, natiuū calorē paucum habent, alimētoq; eodē ab hectico & sano deuorato, & in san-

guinē & spiritus cōuerso, sensibili9 augeatur paucus hectici calor, q̄ multus sani, eadem enim quantitas addita maiori & minori sensibili9 auget minus, q̄ maius. neq; id quoq; duntaxat hecticis accidit, quin cōualecentibus idem contingere, ego experior, verū hoc vno tantū hectici a conualecentibus differūt, quod his sapius post alimentum deuorātū statim extrema frigeant, retracto scilicet calore ad concoquendū alimentum, hecticis vero id rarius accidat, quod vis naturalis eorundem imbecillior multo sit, quā resurgentium a morbo, vel ad minus nō adeo docte gubernās, ut eorum qui pridem a morbis resurgerunt.

¶ Si iterato aliquis nobis obiecis- set, quod si verū esset, quod ego attestor de febribus hecticis, quibus causam aliquam materialē seu efficiētem voces (ego enim nomina contemno) tribus methodis curatiuis medicorum minime sanādas fore, quin multò peius habere hos febrientes deuorātes lac, & alia huius fari nā. eramus experturi, quoniam corruptiōi parata illa sint, cuius oppositum euentus docēt. Negarem ego consequentiam. Nam quauis hectica nō sit febris independens, ut hucusq; erat opinatum, methodi curatiuæ antiquæ in quā pluribus hecticis possunt morbū depellere, & sanitati aliquos eorū restituere. Experiendo enim medici diuersos modos curarionis hecticorum in rectā methodum curatiuam inciderunt: quæ prodest non per modum, quem ante hac opinabantur ipsi, sed per referendū a nobis. At ut quā methodū præscribat Galen9 hecticis febribus curandis monstrem, visum est quendam breuem eiusdē contextū ex cap. 7. decimi methodi medendi,

Quedam obiectio contra nostra decreta de hectice essentia proponitur ac soluitur.

huic loco inferere, cuius series hæc est. ✱ Cum igitur (ceu diximus) citra putredinem squalenti corpori febricitare contigerit, caput totius curationis, in iis remediis, quæ refrigerent, & humectent, statuere oportet. Porro duplex genere est harum rerum prima materia. Vna eorum quæ foris admoventur: altera, quæ intro in corpus sumuntur, extrinsecus corpori incidunt, tū aër ipse, qui nos curabit, tum pharmaca quæcūq; humectandi refrigerandi; vim obtinet: & tertium præter hæc, dulcis aqua balneum. Intro in corpus sumuntur, quæ eduntur, ac bibuntur & inspiratus aër. Ab his generibus tentandum est propositis hoc loco febribus tum humiditatem, tum refrigerationem comparare. Verum refrigeratio quoniam per efficacissimam qualitatem inducitur, & parui temporis est, & periculosa: contra, siccitatis curatio per ea, quæ humectent: ut longi temporis est opus, ita minus est, quam refrigeratio, periculo exposita. ✱ Vbi, ut legistis, totus scopus curationis huius morbi præscriptus à Galeno consistit in infrigidando & humectando: qui et si verus in vniuersum non sit, ut fuisse infra cum de medella febris huius egerimus, ostendemus. Tamen per accidens curationem hanc prodesse, potius ut conferentem symptomati, puta carniū cōsumptioni, quæ insequi hanc morbi speciem solet, ac ut membrum includens in se materiam febris, proutius excretioni eiusdem reddat, quam ut quæ recta methodo perficiatur, certum est. Nempe cum omnes febres comitari necessario vlcus aliquod aut unitatis solutionem seu materia aliquam

intra corpus inclusam, ostenderimus, sine ratione medebimur febri, quam hecticam vocant, per infrigidantia & humectantia tantum: causa intra corpus manere relicta. Vera enim ac certa est methodus illa generica Galeni. Techni, qua præcipitur, vnamquamque causam abscindi prius, dein venire ad eam, quæ facta est, discrasiam. Aër enim frigidus & humidus, qui summè laudatur à Galéo in medella huius morbi prodest, ut qui reprimat calorem inductum ab spiritibus hectici calefactis immodicè à corde velocius & frequentius quam solitum erat moto, quo caro, & membra radicalia arescebant. Ac etiam per aliam viam opitulatur, laxas scilicet reddendo arterias & venas, ac cætera vasa, ubi impacta erat causa morbifica, à qua eleuabantur vapores in cor, & flexioni ac dilatationi prona eadem efficiendo. Quæ enim à calido exiccante adstringuntur, & incurtantur, per frigidum & humidum habilia extensioni fiunt, quo educi, & dilabi humor, qui prius febris causa erat, facilius possit. Summè enim conduceret hectico, uti tantum humectantibus particulam, ubi inclusus dicitur humor, qui causa caloris febrilis per modum à me explicatum est, si medico constaret, quæ pars illa esset, & talis foret, quod admoueri medicamenta illi sine noxa possent. nā nō omnibus hectici partibus hoc auxilium sine agrotantis dāno approximari valet. Ventriculus enim ac iecur, quæ pro toto corpore alimentata concoquunt, eo nocumentum recipiunt. Balneum dulcis aquæ per eundem modum prodesse etiam attestor, scilicet obuiando carniū & membrorum.

brorum radicalium consumptio-
ni, & laxam reddendo particulam,
continentem humorem nocentem
Vt & afininum lac, quod bibendum
dari heclicis Galenus citato. 10. de
morbis medendis libro. cap. 7. præci-
pit, non per alium modum, quàm
per præfatum iuuat. Peculiariter e-
tiam prodest vlcus in pectore, aut
pulmone patientibus, vt Dioscori-
des libro. 2. cap. 62. docet. Et Gale-
nus libro. 3. de facultatibus alimen-
torum. cap. de lacte. refert. quòd fe-
rofis partibus vlcus abstergat, & bu-
tyrosi alat, ac cascosi carnis gene-
rationi in vlcere conducatur. Hec-
ticisque aliis ventrem subducendo
prodesse saepe lac solet, vasis, quæ
humorem febrim gignentem inclu-
debant, lenibus redditus, & humo-
re ab eisdem expurgato. Vis enim
expurgandi aluum lacti collata est,
vt in citatis capitibus tam ex Dio-
scoride quàm Galeno addisci po-
test. Tandem medici, qui opinan-
tur conferre lac, & alia infrigidan-
tia & humectantia tantum quia in-
frigidant & humectant, ob idque
eis vti, heclicis præcipiunt, subdu-
cendo morbi huius causam curant
agros. minimè callentes modum,
per quem sanitati hos restituunt.
Porro non ab hinc triginta diebus
retulit mihi quidam Illustris Præ-
sul, quòd cum Pincia, vbi curia Hi-
spaniæ tunc aderat, ægrotasset ipse
ex dolore satis acuto stomachi, què
iam bis, vel ter per intervalla pas-
sus fuerat. Medici nonnulli accer-
siti decreuerunt, pillulas deuoran-
das ei conferre, quas ipse libenter,
vt à tam immani dolore euaderet,
deglutit. Et aluo per easdem non
expurgata, eadem die singultu a-
deo pertinaci incepit vexari, vt nul-
lam vitæ spem sœuitia symptoma-

tis exhiberet. Retulit enim mihi
sæpe ex singultu esse anhelandi vim
sibi sublatam, ita vt quasi strangu-
latus se perire putaret. Ac cum
nullis medicamentis opitulari tan-
to malo medici valerent, opinan-
tes iam non ex materia singultum
illum pendere, quòd calidis & sic-
cis medicaminibus per multos dies
admotis, deterius ager haberet, sed
ab inanitione, vt dicunt, originem
trahere, decreuerunt, pauxillum
lactis eidem bibendum exhibere:
ne si fortè aberrassent, noxia in-
gens sequeretur. At qui ægrotan-
ti inseruiebat, insignem quantita-
tem lactis hauriendam illi exhibuit,
quòd ipse quàm maximè illud af-
fectasset. Cessitque adeò prospe-
rè, vt statim singultus auferri in-
cepisset, aluo per lactis potionem
septies, aut octies expurgata. Quo
deinceps medici vtentes præsidio,
ager euasit, singulis diebus, in
quibus lac bibeat, septies, octies,
vel decies ventre expurgato. Retu-
li euentum hunc satis recentem, vt
noscat, quòd sæpe medici putan-
tes mederi alicui morbo per non-
nulla medicamenta, quàmquam à
medendi scopo aberrant, materia
medicamenti exhibiti multiplici
facultate dotata, per modum à
medico minimè opinatum con-
ducatur, vt in recensito negotio.
Ægrotabat Illustris ille Præsul ex
redundantia bilis tenuis in tuni-
cis ventriculi imbibitæ, indeque
medicamenti calidis morbus sæ-
uior reddebatur. Cui lac calorem
ac siccitatem bilis reprimendo, &
eandem ex tenui (& inde excer-
ni inepta) crassam vertendo, me-
dela fuit. Valuit enim bilis illa
expurgari vi medicamenti rela-
ti, quæ primitus rebellis excretio-

ni erat medicis prius, cum lac permiserunt, opinatibus, caliditatem & siccitatē citra materiam singultus causam esse: vbi an deceperetur an non, tam ingens copia bilis excretæ, quo euasit æger, facile docet. A quo non distat illud de scopo curatio ignorato in medela hecicorum, quæ per lactis potionem perficitur, & non: vt medici rentur, sed aliter, vt diximus. Sed de hoc satis dixisse videtur, vt sufficienter argumentum nobis obiectum solutum sit.

*Improbatur
asserio anti-
quorum di-
centium esse
distemperies
calidas absq;
materia in a-
liquis hu-
manis mem-
bris iecore sci-
licet liene et
vêtriculo, &
alijs.*

¶ Et quia referendo historiã, quã audistis, dixi medicos, cui commissæ fuit medela morbi Illustris illius opinisse ab intemperie calida & sicca citra materiã singultum, quem patiebatur, oriri in quo decipiebatur, dignũ examine est, an id, quod illi existimabant, verum esse possit, an nō. Si enim vera sunt, quæ de hecica febre retulimus, vt sunt, impossibile erit, distemperiem vllam calidam & siccam in corpore humano sine materia inueniri. Cum enim sufficientibus argumētis probauerimus, membra nostra reddi non posse calidiora, quàm ea sint, nisi aut infrigidatē causa abiecta, vel calefaciente præsente, non erat unde illi suspicarentur, sine materia ventriculum esse adeo immodicè calidum, vt inde dolore & singultu vexaretur. Ergo vt veritas in hoc negotio, ac generatim in omnibus distemperiebus calidis citra materiã, de quibus Galenus, & ceteri medici non pauca tractarunt, illustris euadat. dignum duxi paucis verbis enucleare, an scilicet verũ sit, quod cerebri, iecoris, ventriculi, & renum, ac ceterorum membrorum possit esse distemperies calida sine materia, an non. Ac etiam dato,

quod hæc afficere aliquas particulas nostri corporis posset, an dolorem valeat inferre parti, cui inest, an non. Primumque dubium mox discutiemus, secundi examen differendo in aliud commenticulum huius libri de inæquali intemperie, vbi ad vnguem examinabimus, an verum aut falsum sit, quod Galenus retulit, hecicis tantum febribus conuenire sine dolore afficere.

¶ Vt ergo dilucidè veritas quæ sit huius pateat, sciendum, quod rationes omnes, quibus probauimus esse impossibile febrem citra materiã inueniri, eadem procedunt ad probandum, quod impossibile quoque sit esse distemperiem calidam, etiã sine materia. Nam in antecedentibus ostendimus necessariò membra nostra à prima sui generatione vt cætera viuientia, terrestriora, indeq; frigidiora perpetuò fieri, semper resolutis partibus passibilibus, putà aëreis & igneis, & loco illarũ restitutis partibus minus aëreis, ac minus igneis: vnde necessum est, quod si aliqua nostri corporis particula calidior q̃ esset secundũ naturã sentitur, hunc calorem ab aliquo extrinseco acquisitũ ac conseruatũ esse. Sine enim causa conseruante, statim à vi membri corrumpetur vt experimur calorem genitum ab igne in aquã, absente igne, vel alio calefaciente, statim ab aquæ forma corrumpi.

¶ Sed quod sint aliqui euentus, quibus probari videtur ventriculũ, aut cerebrum: aut iecur sentiri calidiora: quàm in antecedentibus atatibus: & non ab aliquo humore calido semper illis membris præsente conseruari valere calorem relatum quod multis euacuationibus factis:

vt in

*Quodã dur-
bium propo-
nitur, ac solu-
tur.*

vt in horum nonnullis fiunt, educē
 dus esset, inde dicere cogimur, vt su-
 pra cū de hecticis agebamus, scri-
 psimus, illud posse contingere: non
 quod mistio elementorum consti-
 tuentium illam particulam sit nūc
 plus ignea & aërea, quā in antece-
 dentibus ætatibus, nam id impo-
 ssibile est, sed quod aliqua portio pi-
 tuitæ frigida & humida, seu melan-
 choliæ frigida & sicca, quæ in po-
 rositatibus membrorum illorum
 includebatur, & illa frigida redde-
 bat, sit consumpta, & inde illa mem-
 bra in natiuam dispositionem resti-
 tuta, ablato prohibente, sentiantur
 eius temperiei, cuius erant. Aut ali-
 ter nonnulla ex nostris membris ca-
 lidiora quā prius erāt sentiri pos-
 se attestamur; quod ipsorū aliqua
 particula ab aliqua morbifica cau-
 sa putreant. Vt videmus aliquorum
 pecudum & bouum partes nonnullas
 iecorum putres, à quibus caliditas
 putridarum partium cæteris com-
 municatur. Cur quæ putrescunt, ca-
 lidiora fieri valeant, & quæ non pu-
 trent, frigidiora semper in ætatis di-
 scursu fiant, dum in natiua disposi-
 tione asseruantur, iam non valde
 superius, cū de calcis calore egi-
 mus, non nihil tractauimus, & infra
 cū de putredine egerimus, reliqua
 discutiemus. De his satis, vt ad ex-
 plicandum, quod superest, huius Ga-
 leni libri deueniam.

Contextus quartus.

¶ De inæquali verò intemperie
 nunc agendum. Tum quænam eius
 natura sit, tum quot eius genera-
 ndæ modi. Ergo quod in omnibus
 particulis corporis, quod fluxione
 est affectum, vnica temperies non
 fit, prius est dictum, verū id com-
 mune omnis intemperamenti inæ-

qualis est. Differentiæ eius ipsam
 corporum affectorū sequuntur na-
 turam, cū aliter simplex caro, ali-
 ter vniuersus musculus, impari tem-
 peramento sit affectus. Quippe cali-
 da fluxio vbi in musculum procu-
 buit: primum maiores arteriæ, ve-
 næq; opplentur, ac distenduntur, ab
 iis minores, atq; ita res procedit, do-
 nec ad minimas sit peruentum. In
 iis, vbi valenter impacta fluxio est,
 nec amplius cōtineri potest, partim
 eius per ipsarum ora, partim per tu-
 nicas, colatum foras transmittitur:
 tum verò spatia ipsa vacua, quæ in-
 ter prima sunt corpora fluxioe im-
 plentur. Sic omnia ab humore, om-
 niq; ex parte incallescunt, ac perfun-
 duntur. Ea sunt nerui, ligamenta,
 membranæ, caro ipsa. Anteq; hæc
 arteriæ, & venæ, quæ scilicet & pri-
 mæ, & præter cætera vario dolore
 afficiuntur. Quippe interius à fluxio-
 ne tum exalhiunt, tum distendun-
 tur, ac diuelluntur: exterius nō mo-
 dō exalhiunt, sed etiam premuntur,
 ac degrauantur: reliquæ particulae
 aliæ comprimendo solum, vel inca-
 lescedo, alia vtroq; genere laborāt:
 appellaturq; morbus ipse Phlegmo-
 ne. Est autē inæqualis intemperies
 musculi. Feruet enim iam qui in eo
 est sanguis. Is secum exalfacit pri-
 mum quidem ac maximè arteria-
 rum & venarum tunicas: mox verò
 omnia, quæ extra has sunt, quibus
 scilicet circumfunditur: ita duorū
 alterū necesse est sequi, vt si fluxio
 vicerit, corruptio sequatur victorū
 corporū: sin fluxio sit victa, vt mus-
 culi ad naturalem statum redeant.

Commentum. 4.

¶ Generatim de inæquali intem-
 perie loquendo Galenus, in exordio
 huius libelli dixerat, quod quædam

inæqualis intemperies vniuersum corpus occupet, exemplumq; huius posuit hydropem, quā Anasarcam vocant, & febres omnes, hectica excepta, alia tantum vnicam corporis particulā afficiat. Et huius in numerā exempla exscripsit, phlegmonē, cancerum, gāgrenam, erysipelam, & alia: nunc verò, qualiter hæc peculiaris distemperies fiat, exprimit. supponēdo vt quasi notissimum, quod omnes partes, quæ egrotāt, ex de fluxu alicuius humoris in easdem irruentis vnicam temperiem non habeant. Quæ verba multipliciter exponi valēt. Aut enim dicere volūt, quod nulla sit sensibilis pars nostri corporis, quæ ex diuersis sensibilibus, aut insensibilibus partibus diuerso modo naturaliter affectis nō constet, Et hoc verū est, cum omnes mistæ sint. Et iā quod nō alia diuersitate, saltim hac elemētorū cōstitutæ sunt. Vel dicūt verba illa, quod omnia mēbra de fluxū humoris patiētia, vnicam tēperiē nō habeant, quod possideant appellatam cōplexionem natiuam, quæ qualitas secūda est, de qua nonnihil loquuti sumus, cum opinionem Vgonis de essentia hectica scripsimus, & aliam, quæ qualitas prima dicitur. Et hoc non tantum patientibus inflammationes, & erysipelas, & quasq; fluxiones proprium est, sed etiā membris vniuersis sanis. Omnes enim partes cuiusvis animalis duplici cōplexione dotantur: altera quæ qualitas secūda appellatur: alia, quæ qualitas prima dicitur: caliditas, frigiditas, humiditas, aut siccitas, tanti. aut tanti gradus, quā pars animalis necessariō est afficienda. Quis enim vnquā tetigit, quod calidum, aut frigidum, humidum, aut siccum non esset? Tertium sensum, quem verba

relata efficere valerent, esset, quod omnes partes illius membri, quod fluxione laborat, sint inæqualiter affectæ distemperie calida, frigida, humida, aut sicca. nonnulla parte altera plus calidiore, aut frigidiore, humidiores, aut sicciores existente: in quo sensu prolata fuisse à Galeno verba recensita: manifestè docēt. reliqua, quæ parum infra adducta leguntur. Hæc sunt. Cum aliter simplex caro, aliter vniuersus musculus impari intemperie sit affectus. Sed hunc sensum, quem Galenus voluit, falsum esse, omnes qui antecedentia attentè legistis, facile noscētis. Quæ enim necessitas vrget, vt cum calida fluxio in musculum procumbit, & primum maiores arterias, & deinde minores implet, quas sui multitudine, aut acuitate aperiri, aut dirumpi cogit, & in membrorum porositates humor defluens transmittitur, quod aliter caro, aliter nervus distemperie laboret? Quippe si humor defluens calidus duobus gradibus, exempli gratia, esset, non video, quid prohibeat, illum simul inducere duos illos caloris gradus in neruum & carnem. Quamquam in neruum, qui frigidior, quàm caro est, difficilius, quàm in carne, quæ forsā, solo vno gradu caloris inducto supra alterum, quē ex propria natura habebat, duobus calida, euasisset; neruo non adeo faciliter, æquali gradu calefacto, quia frigidus esset, à quo primitus per fluxionē frigiditas esset abiicienda, & post caliditas duorū graduum inducenda. Cum enim aqua & oleum in vase eodem inclusa, & igni exposita, valent eodem caloris gradu caleferi: quanquā cum maiore vi aqua quàm oleum calo-

rem æqualem suscipiat, quid vetabit à calida fluxione os, neruum, arteriam, & carnem, etiam eodem distemperiei gradu laborare? Quo iā sic accidente, particulæ illæ ægrotabunt ex defluxu humoris, & non inæquali intemperie, sed æquali: cuius contrarium, Galenus potius plurima, quàm plurimum sciēs, vt indubitatum supposuit.

Soluitur ratio cōtra Galenum ducta & solutio im probatur.

¶ Scio huius tempestatis medicos Galeno adeo deditissimos esse, quod statim cauillari hanc nostram rationem, vt Galenum à tanto crimine vindicent, sunt conaturi, afirmando noluisse Galenum docere, non posse neruum & musculum & carnem, æquali gradu caloris laborare, sed dumtaxat, quod cum id acciderit, plus vna particula quàm alia à proprio temperamento distabit, indeque inæqualis intemperies dicatur illa, Et quanquam verum sit, quod in hoc sensu verba citata ex Galeno saluari valerent, non tamen posse ad mentem Galeni sic explicari, faciliter dicendis ostenditur. Primò, quod nulla esset æqualis distemperies in hectico, neque in marasmo, nec in vlllo alio ægrotante, cum febris illa, quæ hecticum infestat, plus multo disconuenientior sit neruo febrientis, quàm carni eiusdem. Quod sufficere cauillator putat, vt inæqualis distemperies dicatur, Galeno aliter sentiente, cum hecticam æqualem distemperiem nominet. Secundò. Quia non plus ob id quod sit hoc modo inæqualis intemperies, conseruanda esset febris hectica sine causa materiali, à qua penderet, quàm putrida: vtraque enim aut æqualiter obici, aut æqualiter conseruari deberet, quod ratio æqua in vtraque procedat, cuius cōtrarium Gal.

vult. Tertiò, quod Gale. ipse infra contextus adductos expressè refert ex mente Hippo. verba sequentia. ✕ Dū alterascit ac corrūpitur natura, dolores fiūt, alteratur autē, ac corrūpitur cuiusq; natura cum vel calefit, vel frigeat, vel ficcatur, vel humefit, vel eius vnitas dissoluitur. ✕ Quæ malitiā in æqualis intemperiei patientibus in sensu, quæ nos expressimus, & non in eo, quem cauillator explicuit, cōtingunt, & nullis aliis. Nō enim si humoris fluētis calor gradū duorū, & ficcitas vnus de quo in exemplo præterito agebamus, essent inducta vniformiter in musculum, & in vniuersas particulas eius, putā neruorum villos, carnem, & tegentem membranam, ac tendinem, siue chordam, vt cauillator dicebat, posset pars vlla caleferi, aut infrigidari, humectari, aut exiccari ab alia, cum inter similia non sit actio, & sic cessasset dolor, qui necessariò committatur vniuersas distemperies à Galeno inæquales vocatas. Ex quo liquidò sequitur, eūdem noluisse, aliud distemperie inæqualē vocare, quàm quod nos explicuimus: & cum in relato sensu Galeni eius verba vera esse non possint, superest illum in hoc hallucinatum fuisse. Euadere enim, asserendo, quod in altero duorum sensuum priorum intelligatur Galeni sententia, non potest, quod rationes aductæ cōtra illas expositiones procedunt, vt cōtra euasionem cauillatoris improbatam.

¶ Hoc iam misso, ad alia huius contextus quarti explicandum accedendo (quanquam nonnulla satis clara sint) scitote quod Galenus ibi refert modum, per quem inflammationes, & alii tumores, qui ex defluxu humoris oriuntur,

Prosequitur explicatio cōtextus.

fiant, inquit, quod si calida sit fluxio (eadem enim de frigida dici valent, sed explicuit potius calidam, quod frequentius inuadat) id est humor aliquis calidus fluat in musculum aliquem, quod hic non aliter tumorem gignat, quam primum repletis arteriis, & venis maioribus illius musculi, & inde minoribus, ac post osculis paruarum venarum, quae capere tantam copiam non valent, apertis, aut per earundem tunicas humore in membrorum simplicium porositates transmissio, puta in carnis, nervi, & chordae foramina, vel in ea spatia, quae inter haec membra mediant. Certum enim est, quod ad iutorii musculus, ut etiam alii omnes, aliquando contrahitur versus suam originem, aliquando dilatur ad brachii naturales motus exercendum: quae contractio, & distensio fieri non valerent, nisi versus os brachii, super quo situs est musculus aliquid cauum esset, quod cederet musculo contracto. In has ergo cavitates, inquit Galenus, quod humor defluens etiam incidit, ut in membrorum simplicium porositates, indeque accidit, ut membra inflata flecti non valeant, quod flexio sine musculi contractione non fiat, cui humor impactus in cavitate non cedit. Nec tantum replendo, noxam infert humor calidus, sed quoque calefaciendo, & dolorem dupliciter inferendo, tum per calidam distemperiem, cum per unitatem solutam. Et quanquam in omnes partes, in quas fertur, id efficere possit fluxio, arteriae, & venae sunt, quae potissimum dolore ex distemperie, ac continui solutione vexantur.

Arterias & venas sensu doctari ostendit.

¶ Quod facile noscitur, nunquam Galenum opinasse venis, & arteriis sensum collatum non esse, ut aliqui

indocti crediderunt, seducti quadam sententia Galeni ex decimosexto libro, de Usu partium cap. 12. ab eisdem non intellecta. Verba eius haec sunt. *¶* Arteriae enim & venae partis cuiusque sensus omnino sunt expertes, siue illas frangere velis, siue vrere, siue inscindere, siue laqueis excipere. *¶* Vbi non priuat arterias & venas sensu proprio, sed tantum fatetur, per eas non deferri sensum in alias corporis particulas. Quod verum est. Quia per nervos vis motiua, & sensifica dilabitur, & per arterias & venas vitalis, & nutriendi facultas deferuntur. Neque illud, quod ipsi falso dicebant, ex litera citata elici villo modo potest. Verba enim literae haec erant. *¶* Arteriae enim & venae partis cuiusque sensus omnino sunt expertes. *¶* Quae nihil aliud sonant, quam quod nullam partem sensus arteriae & venae conferat particulis nostris. Quod experimento probat, inquit, quod si illas fregeris, siue videris, siue incideris, seu laqueo exceperis, à nulla parte nostri corporis sensum auferes. Ut scilicet si nervum incidisses, aut videris, priuasses sensu partem, in qua erat distributus. Hoc enim modo probationis tam in libris de facultatibus naturalibus, quam in de placitis Hippo. & Platonis, quam in multis aliis uti solet Galenus ad ostendendum originem cuiusque facultatis, & viam, per quam facultas deferatur. Sed de hoc, quod obiter duximus, dictum sit satis.

¶ Prope ultimam partem contextus, quem exponimus, inquit Galenus, quod reliquae particulae à venis & arteriis comprimendo solum, vel incalescendo, laborant, & nonnullae utroque genere, vel utroque modo. Vbi indocte esse interpretatam dictionem

ditur, monstraturque qualiter qui male intellexerunt contextum Galeni ex. 12. ca. 16. libri de Usu part. decepti sunt.

Prosequitur expositio. & improbat Galeni interpret.

nem illam, comprimendo, cuius patet, quod non pars dicatur laborare, quia inflammata comprimat aliam, sed quia inflammata comprimatur. Ligendum ergo erat, cōpressā, ubi, ut dixi, comprimendo, legebatur.

¶ Tandem in fine relatæ sententiæ Galeni, inquit ipse, quod cum defluat humor sanguineus per modum, quem diximus, efficiat phlegmonem, quem definit per inæquale intemperie musculi, ubi feruet sanguis, qui in musculo est, & is excalefacit primum, & maximè arteriarū tunicas, & mox omnia simplicia membra, quæ proxima his sunt, quibus circumfunditur, id est, in quæ inundat, in porositatibus eorundem sese imbibendo. Quo influxu iam perfecto, necessum est, quod si humor fluens vicerit membra, in quæ sparsus sit, corrumpantur: at si ipse sit victus, ipsa ad naturalem priorem statum redeant. Exemplumq; vtriusq; huius euentus, in contextu sequenti exprimit.

Contextus quintus.

¶ Estō igitur prius victa fluxio, rectius enim à melioribus incipitur. Duplex hic incidit curationis genus, quod vel digeretur quicquid humoris in particulam procubuit, vel concoquetur. Verum digestio optanda maximè curatio est. Concoctionem hæc duo necessariò sequuntur, puris generatio, & eius in aliquod spatium abscessio. Abscedit aliquando in capacitatem, quæ propinquæ sunt, tum maximam, tum minimè momentaneam. Quod sane abscessionis genus optimum est. Aliàs in momentaneam quidem, non tamen maximam. Interim in maximam, non tamen non momentaneam.

Ac quæ in ventriculum incidunt abscessionum, optima est, quæ in sinum internum eius abiit, in quem etiam plerumque se aperiunt: mala verò, quæ sub peritoneo. Pari modo in his, quæ circa cerebrum existunt, bona est, quæ in priores eius ventriculos abscedit, mala quæ sub involucri eius: itē quæ in posticum eius ventrem se recipit. Qui verò circa costas abscessus colliguntur, hi in capacitates erumpunt thoracis. Ac musculorum quidem abscessus, sub cutem, viscerum verò, in arterias & venas, quas in se continent, vel in membranam, qua operiuntur, quæ ipsis pro cute est. At si victæ à fluxione particula fuerint, in tantam deueniant intemperiem, unde tum earum pereat actio, tum ipsæ spatio corrumpantur. Porro desinent tum primum dolere, cum mutatrici qualitati fuerint adsimilatæ non enim cum mutata particularū temperies iā est, siue (ut sic loquar) in ipso mutatum esse, dolent, sed dū mutantur, siue in ipsa mutatione. Quæadmodū miri dixit Hippo. dū alterascit, ac corrumpitur natura dolores fiunt, alteratur autē ac corrumpitur cuiusq; natura, cum vel calefit, vel frigeat, vel siccatur, vel humefit vel eius vnitas dissoluitur, in iis quidē intemperamentis, quæ inæqualia sunt, excalefaciendo, vel exfrige faciendo potissimum. Quippe cum efficacissimæ qualitates ex sint: secundo loco exiccando, vel humectando, ex esuriendo verò, vel sitiendo, deficiente hic humida, illic sicca substantia, ex vulnerando, & erodendo, & tendendo, & premendo, & cōuellendo: vnitate ipsa soluēda.

Commentum. 5.

¶ Exemplum primū, quod in præsentiarum

sentiarum à Galeno proponitur, vt explicet exitum, quem inflammationes, siue sint phlegmones, aut erysipilæ, aut quæ vis aliæ habet, est, cum horum morborum materia à naturali vi vincitur. Secundū, cum contra contingit; quod naturalis vis à materia vincatur. Dicit ergo quod cum ipsa nostra vis vicerit, dupliciter mederi, & curare morbum relatum valet, vel diffundendo, & in vapores resoluendo inflammationis materiam defluxam, quod optimum, & vigentis naturæ opus est, vel eandem concoquendo, & in pus vertendo, materiam morbi in aliquo vno loco congerendo, & aggregando, quod non adeo salubre vt antecedens foret. Atque hoc postremum medicationis genus à natura siue arte factum, dupliciter fieri dicit, aut materia morbi abscedente, & abeunte in aliquam grandem capacitatem propinquam loco inflamato, quæ quoque pauci momenti & valoris sit. Et hoc optimum esse Galenus dicit. Vel in aliquam exiguam sitam in aliquo membro magni momenti & valoris: quia opus necessarium ad vitæ conseruationem exercent. Vt si in venas epatis, aut pulmonis immodica quantitas puris partium vicinarum, & quam ipsæ capere non valerent, excerneretur. & hoc pessimum esse testatur, vel in capacitatem magnam membri insignis, aut e contra in capacitatem paruam membri ignobilis, & harum prior exitus salubris esset ex magnitudine capacitatis, & pessimus ex nobilitate membri. Contrarium verò in ultimo accideret. Hæc hucusque nullam difficultatem habent, & satis vera sunt, vt à Galeno recensentur: ex his autem, quæ sequuntur, nonnulla difficultatem non exiguam præferunt.

¶ Quod ergo horrorem quendam incutere videtur, est, quod de ventriculo exprimit, cum refert, optimam earum abscessionum, quæ in ventriculum incidunt, esse, quæ versus partem internam eiusdem tendit, in cuius cavitatem magnam quandoque se aperire testatur. Nam nullus est, qui nesciat, multo plus conuenire agrotanti cuique, ventriculi partem externam inflammari, & ad cutim apertione ire, vbi satis magna capacitas pateret, aer scilicet circumdans ventris cutim externam, quam quod pars interior inflammata abscessum in se admittat, & per tunicam internam materia abscessus expurgetur. Quippe & si conemur à crimine tanto Galenum liberare, dicendo non intelligi sententiam illam de ventriculo, quem stomachum etiam nominamus, sed de intestinis, quæ quoque venter dicitur, vt ipsi Galeno lib. primo. de alimentorum facultatibus. placet, dicens. ✕ Perspicuum autem est, quod etiam intestinorum substantiam nomine ventris complectimur. ✕ Nihil proficiemus. quod etiam melius esset ventris inferioris inflammationes ad cutim abscedere, & in pus verti, quam in intestina. Maxime quod nec hoc voluisse Galenum, sed proprie loquutum fuisse de ventriculo, quem stomachum nominamus, probant sententiæ sequentes de abscessibus ventriculorum anteriorum cerebri, quos præfert abscessibus inuolucrum eiusdem: quasi hæc, quæ retulit, de stomacho, & ventriculis cerebri posuerit, vt exempla earum suppurationum: quas laudabiles dixerat, eo quod in magnas cavitates, & exigui valoris inciderint, in quo deceptus, si id voluit, sanè est. Nam et si magnæ sint illæ capacitates

Inrepat
quædā sentē
tia gale. in an
tecedente cō
textu ducta,

pacitates, insignis quoque valoris esse, negare non potest: cum in altera cibus, in aliis spiritus animales concoquantur: & relatis cerebri vetriculis pure in totum oppletis, necessario sensus & motus vniuersarum corporis particularum cessasset. Porro nisi lethargum Galenus patiebatur, cum verba, quæ exponimus, scripsit, non video qualiter dictari ab eo potuerint in vilo ex sensibus dictis. Legerat enim ipse, & exposuerat Hippo. contextum. 44. & 45. primi prognosticorum. vbi de inflammationibus seu cedematis ventris agendo. Sic Hippocrates retulit. *Suppuratio inde proueniens ita consideranda est, quæ enim foras vertitur, optima est, si parua est, maximèq; egreditur, & in sublimè resurgit. Si verò magna est, & lata, minimèque ad mucronè subducitur, pessima est, Quæcunq; verò intro rūpitur, optima est: si cū exteriori sede nihil cōmunicat, sed adducta est, nec dolet, & omnis exterior locus vnicolor apparet.* *Ibi exponendo. 45. contextū in hūc modum scripsit.* *Nō simpliciter talis suppuratio optima est, sed earū, quæ intro forasque rūpuntur, optima est. Siquidem hæc, scilicet. quæ interi9 tātūm rūpitur, deterior est, quàm quæ foras rūpitur. hæc enim eruptio in partes multò nobiliores fit, quàm sit in cutē ilium. Et itē nō æquē medicamentū adhiberi curatorium potest, quoties intro versus rūpantur, atq; etiā secretū pus mordet, & cōcerpit ea, difficultatē committit intestinorū. Et si quando in ieiuno, aut tenuioribus fiat intestinis, alimonie vitiat diductionē, atque in venticulo debilitat cōcoctiōnem. Itaque perspicuū est, vt pessima sit, quoties in vtranq; rūpitur se*

dē introrsum, atq; extrorsum, ita enim geminatur malū. Nā nec sedē, nec velut initiū refectionis vllū obtinet natura reparandis ruptis, quo tāq; solo firmiora iaciat fundamenta repletionis. *Id est, nō habet vllā sedē natura (cūm exterius & interi9 rupta est inflammatio) in qua quiescēs tāquā residēs in firmissimo solo inde possit reparare rupta, iaciēdo sanguinē, qui est fundamentū repletionis particulæ dissolutæ, & ruptæ. Ex quibus omnibus verbis palam elicitur, voluisse Galenū in citato loco oppositū eius, quod in cōtextu, quē exponimus ex libro præsentī de inæquali intēperie. Et ne in soluēdo relatā cōtrouersiā sentētiarū adductarū immorer, videtur primò, asseuerādū necessariò esse, supporationē quæcunq; ventris inflāmati in partē internā iniquā esse, ob causas recensitas à Galeno super sentētia Hippo. ex primo prognosticorū à nobis adducta. Etiā quòd Auicena velit idem fen. 13. tertii tractatu. 4. capit. vndecimo de medella adubellati stomachi. cūm inquit parū ante finē capitis.* *Quando cūq; errumpitnr adubellati, da in potu incarnatiua quamuis ille, qui euomit saniē ex stomacho suo, sit ad desperationē propinquior, quā ad spē.* *& quòd experimēto cōprobetur, quanta incōmoda pariat puris generatio in interna parte stomachi. Secundò vt indubitātū referēdū, inflāmationes stomachi posse feliciter finiri, si ipsarū materia nō suppurata resudādo in capacitē illā vetriculi, in qua alimenta deglutita cōcoquūtur, incidat, ibique abscedat & putreat, aut sine putredine per intestina, aut os excernat. Quod voluisse in presentiarū Galenum crediderim ego. verba enim*

eius

eius illud significant, & aliud nihil. Nā cū dicit. ✱ At quæ in ventriculo incidunt abscessionū optima est, quæ in sinum internum eius abiit, in quem etiam plerunq; se aperiunt. ✱ Nihil aliud profert, quā quod materia abscessionum ventriculi salubriter in sinum internum ventriculi suppuratur. Et ne aliquis opinaretur, illum laudasse suppurationem factam in substantia ipsius stomachi: sed tantū, quæ fit in sinu concauo eius, addidit, in quem scilicet sinum plerunq; se aperiunt, scilicet infelicitate, si priori conferantur, cū tunc materia inflammationis prius suppurata in substantia stomachi versus internā partem ruptā exeat, quod illa laudabile est. Quapropter ut id apertius ad huc exponeret, iterum addidit: mala verō quæ sub peritoneo. Nā quæ in hoc loco fiunt, plerunque in concauitatem internam ventriculi aperiuntur. Est enim peritoneum (quod Auicena Siphac nominat) ut Galenus de anatomicis administrationibus libro sexto inquit, Membrana quædam lata consistentiæ tenuis, & latæ araneorū telæ similis, quæ sita est sub musculis vniuersis ventris, distenditurq; super stomachum, & viscera, & vniuersa intestina, ac vesicam. procedens à cartilaginibus, in quibus mēdosa costæ finiuntur, vsque ad pubis ossa, inde nomen peritonei sumens, quod præ tendatur omnibus tum visceribus, tum intestinis. Quo existente tali, quale retulimus: cū supra se musculos ventriculi habeat, qui multo sunt crassiores, quā duæ ventriculi tunicae, ex quibus ipse constat, altera carnosa, puta exterior, præsertim in parte, quæ versus os tendit, alia per totū nervosa, exterior scili-

cet, ut Galenus lib. 3. de facultatibus naturalibus cap. 8. refert. necesse erit inflammationes, quæ sub peritoneū fiunt, ad partem internam ventris rumpi, potius quā ad externam, quod ut dixi, infelicitate accidit. In illo ergo à nobis supra explicito se fu & nō in alio verā esse Gal. sententiā, dilucidū est, ut in cæteris omnibus falsam. Per quē modū etiam intelligenda sequens sententiā contextus Gal. erit, vbi ipse inquit, bonā esse suppurationem, quæ in priores ventriculos cerebri abscedit. Quippe salubriter humor, qui substantiam cerebri inflammando, noxā homini inferebat, in capacitatem laxam ventriculorū anteriorum eiusdem cerebri transfertur, ibique suppuratur, & postea per os & nasum descendit. Quod non rarō in coriza de fluxu per nariū foramina descendente visitur, sudariolis, quibus nasus horum enungitur, sepius conspectis, pure tali quali vulneris, immundis. De his non plus, quod existimē, satis esse veritatem negotii huius illustratam, ad cætera ergo contextus explanandum accedo, ¶ Sciendum ex illo loco, vbi inquit Galenus. At si victæ à fluxione particulae fuerint. illū agere de alio infelici exitu inflammationum, vsque in finem huius quinti contextus, & in vniuerso hoc contextu tantū vnicū & singulare dubium explanandum offertur. alia enim plana sunt. Dubium est, qualiter intelligenda Galeni & Hippocratis sententiā quæ hic tractatur, sit, quod defināt tunc primū dolere nostri corporis particulae, cū mutatrici qualitati fuerint assimilatae. Quod per alia verba ab Hippocrate & Gal. refertur. ✱ Porro definēt tūc primū dolere cū mutatrici qualitati fuerint. ✱

Explicatur hic. & infelicitate sectioe quæ inteperies dolorem inferat vbi innumera dubia dissoluuntur.

rint ad similitudinem. ✕ Quod si fusè hic à me explicaretur, referendo diuersorum authorum de hac re opiniones, certè putassem de his tantum scriptis libellum iustæ magnitudinis posse me cōficere. Sed quod hoc quæsitum potius à physicis, quàm à medicis sit absolundum, ideo tantum quæ vera sunt, & tenenda ut indubitata, hic à me exarabuntur, differendo fusam explicationem in opus illud, quod de exacta physica inscribetur.

Consideratio
prima.

¶ Est ergo pro quæsitum vera intelligentia primò sciendum, quod nulla nostri corporis calida distemperies sit independens à causa conseruante, propter impossibilia, quæ sequi ad hoc probauimus: quorum vnum est, esse scilicet aliquid mixtum in totum absolutum & perfectum à natura magis aëreum, & igneum, aut solū magis aëreū, seu duntaxat magis igneum, à suo ortu distans, quàm cum proximior illi erat, & alia, quæ illic retulimus. Posse tamen esse aliquam distemperiem frigidam independentem ab extincta causa, non negamus, quod non inconueniat propter immodicum calorem particulæ alicuius plus quàm aliarum aëreas partes & igneas plus diffilari, quàm terreas & aqueas, aut ob immodicam frigiditatem relatas calidas partes corrumpi plus in illa, quàm in aliis particulis. Ad quod nulla impossibilia ex recensitis sequi, palam est.

2. Consideratio.

¶ Secundò sciendum est etiā, quod ille qualitatis primæ gradus, qui à simplicibus mixtum constituētibus poscitur, ut ipsa mixti forma melius cōseruetur, nequaquam à propriis subiectis percipitur, neque à particulis sibi proximis, quod sint adeo intemperie hac similes, ea parte, quæ se tangūt, ut insensibilis sit actio tam ex tarda actione, quàm ex insensibili

li intensioris, aut remissioris gradus inductione, unde contingit, nos non sentire actionem naturalem partium contrariarum, quæ se mutuo corrumpunt. Quanquam si aliqua pars esset insigni distemperie frigida independentē affecta. à proximis partibus sua frigiditas, dum in eas ageret, perciperetur. quod non sit talis à natura genita, qualis vi morbi euasit.

¶ Tertiò animaduertendum, quod cum homines vere dicimus, sentire manum nostram, aut pedem nostrum seu caput nostrum, non aliter verum illud esse, quàm quia tunc percipiamus calorem actuale spirituum, & vaporum calidorum diffilatorum à caliditate immodica eorundem spirituum, qui ceu quædam flammulae sunt. porro perpetuo spiritus à corde in cætera membra adueniunt, quia celerimè, ut candelarum flammæ dissoluuntur, unde nouam, & nouam calfacionem in membra inducunt. hæc enim sensibilis alteratio est, & non insensibilis, ut præcedens, de qua egimus. Testatur id ita esse, quod cum stupor seu insensibilitas particulam vllam opprimit, quia laqueo, vel alia re intercipiatur meatus, per quem spiritus animalis sensus deferrebat. restituitur particulæ illi sensus, dilatato, vel absciso laqueo per spiritum nouam influxionem. Non ob id tantum, quod ii restituant sensum, qui ab eis penderet, & eorundem defectus eo priuasset, sed etiā quia calefactis spiritus deficiebat, qui iam cum primum laqueo soluto, defertur, velut acus pungens deorsum versus per particulam descendens ab eadem percipitur.

¶ Quartò animaduertendum, impossibile esse vllam facultatem sensitiuam sensu tactus, aut visus, seu quouis alio organo sentire id, quo adæquate afficitur proprium organum.

Quarta consideratio, in qua quid proprie sentiat à tactu, exprimitur.

M Hac

Hac suppositione ad vnguem percepta, mille dubia, quæ de re hac insurgunt, tolluntur. Et ut palam quid dicere velim, omnes intelligant, exempla in vniuersis organis sensuum exponā, & primò in visu. Dico ergo, quòd species, quæ ab obiectis visibilibus in oculum inducuntur, minimè à visu videtur, quanq̃ ratio illæ sint, ut obiectum, quod ea genuit, videatur. Etiā in organo olfactus minimè percipitur affectio, quæ inducitur à re odorata in ipsum organum. sed odor accidens rei odoratæ, qui affectionē induxit in organum sensus olfactus sentitur. In sensu quoq; auditus minimè concipitur commotio incussa ab aëre percussio in organum audituum, sed per ipsam commotionē sonus extrinsecus percipitur. In gustu etiam non dissimiliter evenit: nempe nō sentitur qualitas illa, quæ à re sapida inducitur in linguā sed illa est ratio, ut saporosæ rei qualitas percipiatur. Tandem in tactu, de quo præsens quæsitum agit, minimè sentitur qualitas, qua afficitur particula habens vim sentiendi. sed quæ illam inducit. Merito dixi, quæ illam inducit de presenti, & nō induxit de præterito, quòd primū verum sit, secundum falsum. id exemplo explicare volo. Inducat nēpe aliquod infrigidans ex duobus gradibus frigiditatis, quos tantum habere fingo, dimidiū in manū hominis tangentis: ille dimidiū minimè sentietur à partibus manus, quibus inest, sed qui inducit illum percipietur. habet enim se dimidiū gradus, ut species, quo facultas tactiva noscit productore, ut in visu dicebamus, quòd nō species coloris inducta in oculum sentiat, sed color inducens, & eam producens. Adeoq; procedit hæc visus, & tactus, & alio-

rum sensuum mutua similitudo, quòd ut visibile perfectius cognoscitur ab oculo iuuenis, prout species visivæ intensiores inducuntur in eiusdem oculum ad debitam distantiam situm: sic illud frigidum ut duo perfectius noscitur, esse gradus, cuius est, quanto intensior & intensior frigiditas citra duo inducitur, quæ deseruit inductorio loco speciei, dum, ut dixi, sit citra duo. Quia dum ut duo producta est omnino similis inductorio, statim alteratio, & ulterioris frigiditatis productio cessat, quòd sit passum omnino assimilatum agenti, indeque sensatio, quæ sine alteratione non fit, pausat. Neque est immerito sic prouisum à natura, ut retuli, quin prudentissimè sic ab ea institutum, quia tactus nō fit animalibus collatus, nisi ut prosequantur, quæ iuuant, & vitent, quæ nocent. Seu iuuantia aut nocentia sentiantur, ut hominibus evenit, aut talia non sentiantur, prout bestiis accidit. Et cum partes animalis habentes æqualem gradum qualitatum primarum, qualem habet extrinsecum, aut intrinsecum agens, quod eas alterabat, iā ab illo agente noxam nullam recipiant, sed tantum à qualitate inducta, non erat cur illius sensus foret eisdem conferendus, nec qualitatis inductæ sensus parti suscipienti dāndus: cum quocunque aufugisset pars talis, inuitabiliter secum latura erat qualitatem illā, qua ipsa afficiebatur, vnde incassum sentiret. quod vitare nequiuisset. Quo dilucidè ostenditur, quòd quævis distēperies proprie, siue improprie facta vocata, ut distingui ipsa cōsuevit, sentiēda nō sit: & non tantum quæ proprie facta, ut hectica nominabatur, ut falsò hucusq; fuit opinatum.

Tres obie-
ctiones pro-
ponantur.

¶ Sed hanc nostram assertionē la-
befactare fortassis aliquis tribus mo-
dis conabitur. Primò obiciendo,
quòd & si agens inducens aliquā di-
stemprie, cum iā intotū induxit il-
lam, nō valeat plus nocere alteran-
do, possit obesse inductā distempe-
rie conseruando, indeq; si ille esset
scopus naturæ, quē nos finximus, mā-
cā ipsam fuisse, nō conferendo sen-
sum illius, qui conseruat, vt eius, qui
alterat. Secundò, quòd falsum vide-
tur id, quod asseruimus, puta sensa-
tionē pausare per omnimodā assi-
milationē partis sentientis cū re al-
terate, quòd experimenta oppositū
doceant. Noscimus enim hominē
superaspersum aqua calida, & tan-
to caloris gradu alteratū quāto ipsa
erat affecta, post aquæ absentiā calo-
rem interius sentire. Tertiò, quòd
nō appareat verū esse, quòd cessāte
alteratione, cesset sensatio, cū, absen-
te igne, qui hominem calefaciebat,
experiamur, hominem sentire calo-
rem inductū, qui à nulla parte senti-
ri potuit, quā ab ea, cui inest, cu-
ius contrarium nos retulimus.

Soluuntur
obiectiones.

¶ Sed his omnibus breuiter facie-
mus satis. Primò enim argumento
sufficienter respondemus, dicendo.
prudētius esse prouisum à natura
auferendo, vt retuli, sensū illius qua-
litatis, quæ omnino particulā sen-
tientem sibi assimilaui, q̄ illius sen-
sum eidē particulæ tribuēdo. Nā si
indeceret mēbrū affectum qualitas,
quæ inducitur, satis cōsultū erat in
columitati illi per sensatiōes, quæ
precedunt omnimodā assimilatio-
nē inter passum & alterans, & super-
flua foret vltior sensatio, quæ du-
raret, passo ad huc assimilato. Inter
homines enim cordatos cōsiliū est,
amicis suadere, quæ illis expediāt, &
destituere illos q̄ cōsilia bis aut ter-

respuāt. At si saluti particulæ cōue-
niret tātū q̄litatis, quæ inducet, gra-
dus, quātū est in alterate, graue, & mo-
lestū esset, dolore illius vexari partē
affectā, cui ope medebatur. Vt secū-
dū ac tertiū obiectū soluamus, sciē-
dū innatū esse omnibus naturalibus
agētibus, fortius agere in propinqua,
quā in distantia passa. Vnde effectus
productus per alterationē tantò in-
tērior est, quātò agēti propinquior
fuerit, dū vniuersus gradus alteran-
tis nō est inductus in patiēte. Nepe
calidum trium graduum, exempli
gratia, cum calefacit tripedale quā-
tum in proximiorē sibi pedalita-
tem prius inducit gradum vnum &
duos ac tres, quā in distantes:
at cum tres in illa sunt inducti, dein
in alias tot gignere curat. Hoc sup-
posito intellecto, vtriusq; dubii so-
lutio pellucida euadit, confitendo
euentus, quos argumēta in sui fauo-
rem ducunt, veros esse, & negando
inde aliquid aduersus ea, quæ asser-
uimus, sequi. Nā tam calefactus ab
aqua sibi superirrigata, & æquali
gradu caloris eiusdē affectus, quā
calefactus ab igne, de quo tertium
dubium tractabat, dissimilem gra-
dū caloris in intimioribus suis par-
tibus habent ei, quē extimæ. ob id,
quòd proximiores sint aquæ & igni
calefacientibus extimæ, quā inti-
mæ partes. Indeque calidiores ex-
precedēte suppositiōe futuræ sunt.
Vnde accidit intimiores calorem
sentire, quem exteriores in eas indu-
cunt, exempli gratia, si ab igne, vel
aqua calida, aut alio quouis calido,
cutis exterior hominis vilius affice-
retur tribus caloris gradibus: & ca-
ro cuti proximior duobus dūtaxat,
& caro profundius q̄ precedens sita
vnico tantum, absente igne & aqua,
cutis niteretur calore immodi-

cum, quæ habebat, paulatim, & paulatim extirpare, & se in pristinam dispositionem reducere, at interea, quod carne sibi proxima calidior esset, eam calefacere non desisset, & carni illi idem eueniret, cum in timiore, quod cuti secum accideret, quod vniuersa agentia, vt supra dixi, nitantur sibi assimilare passa, in eo gradu qualitatis primæ, quo ipsa sunt affecta: & toto tempore, quod durasset actio, & sensatio quoque duratura erat, ita quod in casu recensito caliditas triū graduū cutis sentiretur à carne proxima, quæ à cuti alterabatur, & caliditas duorū carnis cuti proximæ perciperetur à carne interiore, quæ à superiore carne calefiebat: & hæc sensatio durasset per totum id tēpus, quod pugna partiū diuerso modo præternaturaliter affectarum permanisset, calefacientibus extrinsecis absentibus, vt argumenta aduersorum obiciebant. Verum aduersus nostra placita nihil ea probat: quia à nullo adæquato subiecto, cui relati gradus caloris inhærebant, ipsi percipientur, sed à diuersis partibus. Iis sufficienter esse tribus obiectionibus responsum, reor.

Quod ex prius dictis sequatur cassā quandā anti-quorū distinctionem.

¶ Ex antecedentibus notū euadit, Hippo. & Gale. sententias, attestantes Quod cū in mutato esse fuerint partes sensitiuæ, tunc sentire desināt, & cū notabiliter mutantur, tūc sentiant, veras perpetuò esse, quauis distemperie morbiica agrotent partes. Et casam esse illam distinctionem antiquam distemperierum calidarum in factas, & fientes propriè & impropriè dictas.

Quid. 1. sequatur.

¶ Secundo clarè quoque liquet, factū de fiente sentiri, non à parte, cui adæquatè inest, sed ab alia, inquam illud qualitatis factæ intenſius exi-

stēs, quàm aliud partis remissius affectæ, suam qualitatem intēsiorem inducit.

¶ Iis clara linquitur contextus vniuersi sententia, præter illa verba vltima, quæ sonant, post calorem & frigus, siccitatem exiccando, & humiditatem humectando, dolorē inferre, efuriendo, vel sitiendo. Quæ in rigore vera nō esse, certum est, vt dignoscitur ex appetentia cōtrariorum. Fames enim appetentia est sicci & calidi, in ratione alimenti: vt sitis frigidi & humidi in ratione potionis, ceu Aristotelis rectè dixit. secundo de anima. text. commenti vigesimo octauo.

Quid. 3. sequatur.

Contextus sextus.

¶ Ergo si calor sanguinis in particula, quæ phlegmone laborat, mitis est, tum qui in toto animalis est corpore mediocriter attemperatus non facile vna cum afflicta particula calefit: sin vel ille feruet vehementius, vel qui per totum spargitur animal, biliosus est, ilicò totus ad calorem vertitur. Multò verò magis sicubi ambo concurrunt, vt & qui in phlegmone habetur, admodum calidus sit: & qui in toto est animante, biliosus. Porro calefit primū, qui in arteriis est sanguis: quod scilicet is tum natura calidior, tum verò magis spirituosus sit: post hunc verò etiam qui in venis est. Quod si propinqua visceri, cui plurimus sit sanguis, obfessa phlegmone particula fuerit, iam celerius cum hoc vniuersus, qui in animali est sanguis, calore afficitur. Vnoque verbo, quicquid ex facili alterabile est, aut calidū natura, id à quouis calefiēte primū excalfit. Non secus & ab eo, quod frigefacit, quicquid facile alteratu

teratu est, vel natura frigidum, id primū refrigeratur. At promptus quidem ad alterandum spiritus est, vt potè ex tenuissimis constans partibus. Calidissima natura merito est flaua bilis, at frigidissima pituita est. Reliquorum humorum sanguis post flauam bilem maximè est calidus, sicut nigra bilis post pituitam est frigida. Quinetiam alteratur flaua bilis leui momento, ex quo vis in eam agente. Nigra agrè alterescit. In summa quicquid tenuium est partium, id promptè alteratur: cōtrā cui crassæ sunt partes, agrè. Ita necesse est multifariæ phlegmones alterationes incidunt, propterea, quod multifariam affecta sunt corpora. Principio nanquē succus, qui phlegmonem excitat, magis, minusue calidus est: deinde succi putrefactio pro ipsius natura respondet: non minimum certè, prout magis minusue est impactus, quippe quæ per spiratu carent, celerius putrescunt, veluti & in externis accidit omnibus, ceterum cum calida temperie sunt & humida, tum vtique potissimum. iam ipsa phlegmone laborans particula, vel prope, vel longe sita est à multi sanguinis visceribus: totusquē sanguis vel biliosus est, vel melancholicus, vel pituitosus, vel spirituosus, atquē hæc omnia magis minusquē. Quare necesse est multiformes fieri alterationes, siue alterum alteri sit collatum, siue idem sibi. Fiunt hæc omnes inæqualis corporis intemperies, maximè quidem inflammato eo, qui in phlegmone est sanguine: deinde eo, qui in visceribus habetur, & corde: atquē huius maxime eo qui in sinistro eius sinu est. In quem (sicut in opere de usurpan-

dis manu dissectionibus, est dictū) si viuo etiam animante, nec adhuc febre tentato, dimittere digitum velis, vehementissimum deprehendes calorem. Quo magis verisimile est, vbi totum corpus præter naturam incalescit, hunc maxime finem ad summum peruenire caloris: quippe cum tenuissimum maximeque spirituosum sanguinem habeat, ac moueatur perpetuò.

Commentū sextū.

¶ Tam prolixam seriem contextuum Galeni vnico commenticulo clausi, quod non adeò insignia dubia ex relatis sententiis insurgunt, vt ex duobus antecedentibus cōtextibus. In præsentī loco nihil aliud Galenus primitus conatur, quàm docere causam caloris immodici accidētis in phlegmonatis particulis, vltimoquē, quod ille calor difformis sit, & inæqualē intēperiem gignat. Inquit ergo in prioribus verbis, quod cum sanguis, qui materia phlegmonis est, nō fuerit natura calidus, nequē reliquus qui in toto est corpore, non faciliter calefit affecta particula, sed tunc cum sanguis cōtēntus in phlegmone feruet, aut totius corporis sanguis biliosus est, vel ambo coinciderint. Et cum duplex sit vas sanguinem continens, alterum, quod vena nominatur, reliquum, quod arteria dicitur, calefieri primū arteriarum sanguinem, & postea venarum refert Galenus, ideo, quod arteriarum sanguis ex sua natura calidior & magis spirituosus, quā venarum sit. Etiam tunc magis toti corpori communicari calorem, cum iecori, vel cordi, vel aliæ particula vbi asseruari consuevit plurimus sanguis,

phlegmonata pars propinqua fuerit. Et tandem in summa quadam inquit, quod quicquid passibilis est, & natura calidius, id facilius excalescit: & quicquid passibilis fuerit, & natura frigidius, id celerius frigidum reddetur: & cum spiritus substantia sit calidior & passibilior multo quam humorum, & biliosus humor ceteris calidior ac passibilior, superest verum esse, quod ipse Galenus asseuerauerat, arteriarum biliosum sanguinem in phlegmonatis partibus primitus calefieri.

Increpantur
nonnullæ sen-
tentiae huius
contextus.

¶ Et quanuis omnia, quæ in præsentiarum ex Galeno duxi, vera sint, nullius momenti esse dicendis, manifestum est. Conatur quippe Galenus reddere causam caloris immodici contingentis in phlegmone, & innumera verba impertinentia consumit, docendo, quod spiritus & biliosa substantia promptior sit excalescere, quam alia. Ac subticet, quod in primis dicere tenebatur, à quo scilicet hæc substantia spiritiosa & biliosa in phlegmone caleat, & totum corpus calidum efficiat. Nempe etsi ipsa seipsa calida sit, ita calida erat, priusquam in phlegmone fuit acervatus humor, puta cum in venis, aut arteriis continebatur, & tunc totum corpus eo non calefcebatur, neque spirituum immodicus calor sufficiens erat calefacere febrili calore hominis corpus. Non ergo ab his calorem phlegmonis ducere ortum, erat vero simile, sed ab alio, quod omissum est à Galeno: de quo primitus scripturus erat. At ipse culpandus non est, quia non dolo, & quod nobis inuideret veritatem dicere, tacuerit, sed quod eum causa latuerit.

Diluitur in-
nanis solutio
increpationis
præteritæ

¶ Quod si quis ex nostris dicat petulanter aduersus tantum auctorem

me blaterare, cum ipse in recensito contextu mox post verba exposita referat. ✕ Principio namque succus qui phlegmonem excitat, magis minusve calidus est, deinde succi putrefactio pro ipsius natura respondet. ✕ Ex quibus verbis facile elici aduersus dicit: causam caloris phlegmonatæ partis assignari à Galeno, putredinem scilicet illius humoris, qui congestus est in inflammato loco, hoc minimè sufficere, paucioribus quam possum ostendā verbis.

Prima ratio,

¶ Primò, quod si inde calor oriretur, quod sanguis biliosus putrens calefaciat partem phlegmone affectam, sequi videtur, sanguinem eundem putrentem extractum per venæ incisionem, etiam ardentem, ut phlegmonata pars, sentiendum esse, quod non experimur. Postquam enim in lance sanguis extractus calorem, quem è corpore humano traxit, amittit, statim frigidus percipitur: cuius contrarium euentus monstrare deberent. Nam si putredo caloris humoris causa foret, è corpore sanguis extractus, magis putridus cum minimè gubernari à natura valeat, futurus erat, indeque calidior.

2. ratio.

¶ Secundò, quod sanguinem è venis eductum quouis in loco arcto includeris, & perspirari prohibeas, & si putreat, & calidius reddatur, non adeò calidum, ut phlegmonatam partem tanges, quin ferme nobis sanis non æquè calidum. Quod nec sic experiendum foret, sed multo nobis calidiorem sentiendum, ratione superius scripta, quia scilicet ille magis sit à natura distinctus, quam qui in corpore includebatur, unde maiore putredine corripiendus.

¶ Tertiò, quod sanguis putridus, quantocumque gradu putredinis putreat

3. ratio.

treat, si ipsum putrere à corpore se-
iunctum tantum intelligas, multo
minus calidus, quam est sanguis arte-
rialis, intelligitur, & sentitur: & cū
quod remissè calidum respectu al-
terius est, illud potius in frigidatu-
rum quam calefacturum erat, non
video, quomodo posset sanguis phle-
gmonis putrens calefacere sangui-
nem arterialem.

Quarta ratio

¶ Quarto, sanguis phlegmonis pu-
trens, qui in pus vertitur, non illum
putredinis modum acquirit, ut qui
extra corpus. Nam nulli sanguini
putrenti extra corpus contingit, al-
bum, & liquidum, & foetidum, & a-
deò calidum, ut est sanies phlegmo-
nis, fieri: ergo ab alio quam à putre-
dine, illa accidētia acquisiuit, quod
principium Galenus (si resipuisse)
inuestigaturus erat.

Proponit au-
tem ratio-
nem qua Galenus
resistere debe-
bat, ac intel-
ligere, quod
non ab humo-
re putrido
sed aliunde hu-
mor phleg-
monatus par-
tus caleat.

¶ Porro sola hac ratione excus-
sus erat ipse ignorantia adeò cras-
sa, ut ea est, quæ medicos sui æmu-
los hucusq; decepit, cum fingit ca-
lorem humoris putrentis tantum,
esse causam febrium, & ardorū he-
rysipelatarum & phlegmonatarū
partium. Videns enim ipse multo
aliter se habere sanguinem putren-
tem extra corpus, quam qui in cor-
pore putrescit, aliquid corpori col-
laturus erat, quod esset huius putre-
dinis peculiaris causa, & cū hoc
specularetur, nihil aliud quam spi-
ritus humanos inuenisset: ii enim
sunt velut flammulae quædam, ut
in antecedentibus docuimus. His
ergo procurantibus in vapores dif-
flare sanguinem, aut bilem, aut aliū
humorem congestum in læsa parte
aut in pus illum vertere tributurus
erat calorem, quem in phlegmona-
ta parte sentimus, & non sanguini,
aut bili putrentibus. eisdemq; spi-
ritibus per motus magnos frequentes

& velloces cordis & arteriarum ca-
lidioribus, quam tempore sanitatis
versis, etiam tribuere debebat calo-
rem febrilem quem etiā natura com-
mētata est efficere in recēditos vsus,
absumēdi scilicet superfluos & inu-
tiles succos, aut eosdē per secessum,
aut vomitum, seu alias vias, quas ca-
lor febrilis patentiores, quam ante
erant, facit, educēdi. seu cū ab his
perfectioribus operibus desistit, in
pus vertendi humores eosdem. vn-
de peculiaris illa putrefactio san-
guinis, & aliorum humorum in ani-
malibus contingit: quæ certè eisdē
humoribus extra corpus eductis nō
accidit, neq; accidere potest, quod
desit extra corpus principium illud,
quo in pus viciati succi vertuntur.
De quibus satis.

¶ Quod in vltimis verbis contex-
tus adducti legistis, putā inæquales
intemperies resultare in phlegmo-
natis partibus, quia nō adeò sint pi-
tuita & melancholia apta calefieri
ut bilis, & spiritiosa substantia, etiā
falsum esse, quicumq; naturales ob-
seruat euentus facillimè dignoscet.
Nam quanquam aqua, & lapis, & pa-
lea, exempli gratia, diuersam sub-
stantiam habent, & calefieri non æ-
quē prompta sint, tamen in vnico
vase inclusa, & igni exposita, æqua-
liter calent, cū ignis actio durat.
neq; si hominē alterassent, inæqua-
li, sed æquali distēperie affecissent.
Quid ergo obest pituitam, bilem, &
melancholicum succum alterata à
calore spirituum nostrorū, & æqua-
liter calida effecta, æqualem distem-
periem in phlegmonata parte in-
ducere?

¶ Reliquum, quod à Galeno dici-
tur de calore vehementissimo fini-
stri vetriculi cordis, manifestè do-
cet, hunc esse causam caloris phleg-

Prosequitur
author expo-
sitionē cōtex-
tus & alterā
galeni senten-
tiā mendacē
esse probat.

Alia cōtextus
pars explica-
tur ex qua nō
nulla contra
eundem Ga-

monata partis, & febrium per modum à nobis explicitum, & non putredinem humorū, vt hucusq; fuit opinatū. Etiam clare probat, quòd non possit tam intensus calor augeri à remissione humoris putrentis, vt in quadam antecedente ratione meritò obieciimus Galeno. Antecedentia quoq; dilucidè demonstrāt, insciè dictum ab eo. ✱ Quin magis verisimile est, vbi totum corpus præter naturam incalescit, hūc maxime finem ad summum peruenire caloris. ✱ Nam nō sequitur, quòd & si ignis calidissimus sit, ideò plus caleat, quia alia sibi proxima caleāt quin nisi summū calorem alia, quæ sibi appropinquant, attigerint, necessario, ipsum remittere & refrigere, conatura sunt.

Cōtextus septimus.

¶ Cæterum in febribus id genus omnibus, calefit quidem sanguis aliquando vniuersus, quicumq; non naturalem illum calorem, qui ex humoris putrescentia est obortus, concepit: non tamen ad arteriarum, venarumue tunicæ, aut aliud vllum circumiacentium corporum prorsus iam temperamentum suum mutauit: sed adhuc mutatur atq; alteratur incalescens, siue vt sic loquar, calefiens. Quod longiore tempore hoc patitur, etiam vincetur aliquādo, prorsusq; mutabitur, ita vt non amplius calefiat, sed iam sit præter naturam calefactum. Porro terminus mutationis est, cuiusq; particulæ functionis læsio, ad quem vsq; terminum omnis alterationis latitudo via est in id, quod præter naturam est veluti mistum commune q; ac medium quiddam ex contrariis vtriusq; compositum, ipso naturali prorsus affectu, & eo qui iā pla-

nè est præter naturam. Ergo toto hoc tempore corpus incalescēs pro modo alterationis etiam ad portionem sentit dolorem. Cū verò omnes corporis solidæ particulæ excelsæ ad absolutionem iam sunt, eiusmodi febrem hecticam Græci vocant, ceu non amplius iam in humoribus & spiritu, sed in corporibus iis, quæ habitus rationē habent comprehensam. Hæc doloris est ex pers, putatq; qui ea febricitant, omnino se febre carere. Neq; enim sentiūt eius calorem, omnibus scilicet eorum partibus æquè percalfactis. Sed & conuenit de iis, inter naturalis scientiæ professores in iis, quæ de sensibus produnt, nec enim citra alterationē est sensus, nec in iis quæ iam ad perfectionem sunt alterata dolor. Itaq; etiā hecticæ febres omnes tum sine dolore sunt, tum neq; sensu ab iis, qui ipsis laborant, perceptæ. non enim ex eorum particulis hæc agit, hæc patitur, cū omnes inter se iam similes sint redditæ ac vnicam habeant consentientem temperiem. Quòd si alia earum calidior est, alia frigidior: at certè eatenus est frigidior, vt vicinum nihil offendant: alioqui sic scilicet partes, quæ pro naturæ modo se habent, mutuò se offenderent: vt pote quæ sic quidā temperamentis dissideāt: caro nanque calida particula est, os frigidum. Cæterum tam harū partium, quàm reliquarum omnium indolens inæqualitas est, modi excessus meritò.

Commentum. 7.

¶ In præsentī contextu Galenus explicare conatur differentiam inter febres ac distemperies illas, quas ipse fientes nominat, & alias, quas fatalitas dicit. Et ex hac dissimilitudine aliam

In hoc cōmēto errores galeni nonnulli ostēduntur.

aliâ quoq; infert, cum omnis ex his, putâ fientibus, dolorem commutari affirmet & aliis, factis scilicet, indolentem distemperiem adiungi. Refert ergo, quod primitus calefit in febribus putridis vniuersus sanguis, qui afficitur ab humoris putredine, ac tunc non esse iam mutatâ arteriarum & venarum temperiem sed mutari in verbis vltioribus ex præfse affirmans humorum & membrorum alterationes mutuo diuersas esse, vbi si dicit humorem, qui actû putret aliter in febrientibus alterari siue calefieri, quàm membra, vera Galenus fatetur: nam humor putrens amittit formam, quam habet, & aliam acquirit, cum in aliud mistum transit, vt contingit carnibus putrescētibus, ex quibus vermes gignuntur, aut eisdem cum in quatuor elementa, ex quibus constituebantur dissoluuntur quæ in quarto meteororum libro palâm Aristot. docet, & nos in nostra exacta philosophia fusè ostendemus. Verum si alios humores, putrido excepto, diuerso modo quàm membra alterari Galenus opinatur, vt eiûsdem verba, quæ de vniuerso sanguine calefacto loquuntur, dicere videntur, falsum manifeste decretum illud erit cum non semper in omnibus febribus vniuersus sanguis putreat, sed quandoq; nihil eius corruptum sit, sed tantum ipse caleat, Vt enim manente tunicarum, arteriarum, & venarum natua temperie, quæ qualitas secunda est, vt retro diximus, calefcunt ipsæ: sic quoq; manente temperie illa sanguinis, quæ qualitas secunda etiam eiûsdem est, calefit ipse, & alteratur, & vt remota febre, arteriarum & venarum tunica in pristinum calorem sibi decentem se restitunt: sic eadem remota, sanguis,

qui non putruit, proprium calorē recuperat, & immodicum abiicit. Sed hic eloquētissimus, & satis crassæ mineruæ vir non rarò in hoc libello aberrauit: quia temperiē qualitatem secundam, non distinguit à temperie qualitatum primarum, vt in hoc commenticulo inferius ostēdam. Porro post taxatam sententiā aliam subiungit, nō minore, quàm præterita censura dignam. Illa est, quod cum alteratur, & mutatur per febrem corpus, in termino calefactionis non ampliùs calefiens dicendum sit, sed præter naturam calefactum, & temperamentū suum amissum habens. atque hunc calefactionis terminum cognosci per læsionē operationis particulæ, in qua inducta est intemperies. In quibus ambobus decretis manifestè aberrat Galenus: nam neque semper cum præter naturam calefacta est particula, temperamentum, quod est qualitas secunda, amittitur: cum experiamur vni formiter, inducto ab aëre calore intenso in aliquas ex nostris partibus, absente aëre, illū abiici, tēperamentō partis manēte. Neque aliud verū est quod per læsionem operationis dignoscatur, inductam iam esse intemperiem, & nō induci, cum etiā ante ac prius quàm inducta sit, puta cum inducitur, officium particulæ, quæ alteratur, sæpe sensibilibiter lædatur. Quis enim tam demens est, qui audeat affirmare, quod cum ignis induxit tres (verbi gratia) caloris gradus, qui quatuor erit etiam inducturus, quod in hoc alterationis tempore, pars tribus gradibus caloris affecta, non sit læsa, quia necdū omnes quatuor sint inducti, cum tunc dolere, & ardere, & rubescere, ac forsitan intumescere conspiciatur. At vt dixi, hallucinatus est author hic, quia

quia confundit alterationem contingentem per solam inductionem qualitatum primarum in aliquod passum, à quo cōplexio, quæ est qualitas secunda, non est abiecta, vt quæ sæpissimè accidit nobis calefcentibus à sole, vel igne, aut motu, vel febre, cum ea, in qua non tantum primæ qualitatis inducuntur, sed ad eam immodicam inductionem, etiam temperies seu cōplexio, quæ forma substantialis asseruabatur, abiicitur, & ipsa forma simul cum complexione corrumpitur, vt cum particula quævis putret, aut in ignem vertitur, vel alio quouis modo propriam formam substantialem amittit, & aliam nouiter acquirit. Certè de alteratione hac vltima (& si non propriè sic nominanda erat, vt Aristo. primo de generatione docet) ad quæ nouæ formæ generatio sequitur, loquendo, verum est, quod dixit. ✱ Quod cum longiore tempore incalescendo patiuntur particule, etiam vincuntur aliquando, prorsusque mutabuntur. ✱ Cum quod lōgo tempore incalescit, hoc non nisi intensiorem & intensiorem gradū caloris acquirendo patitur: aliàs si nouus gradus semper nō adderetur, non verè diceremus, quod incalescit, sed quod iā incaluit. sed per immodicam inductionem caloris in humanas partes formam substantialem abiici. vt cui inconueniens calor ille sit, certum est. Vnde quoque colligitur reliquum, quod Gale. dixit, certum esse, putà, quod mutantur tales partes. nam ex viuētibz non viuentes cum diffantur fiunt. Verum tamen de alteratione propriè dicta, vbi nullius substantialis formæ amissio, neque noue generatio cōcurrit, loquēdo, citata Gal. sentētia falsa esset, vt probauimus.

¶ Reliquum, quod scripsit, putà omnem alterationis latitudinem finiri, cum terminus præter naturalis parti patienti est adeptus, verum est, si terminum præter naturalem patienti parti formam substantialem nouiter acquisitam nominare velit: nam cum excalit ab igne aer, aërem alterari dicimus. at summo calore ab igne genito, & aëre ob id corrupto, locoq; illius alio igne facto, alterationem tunc aëris finiri, nemo inficiatur. Verum si terminum præter naturam dixisset Gale. calefactionem, aut infrigidationem, humectationem, aut exiccationem homini disconuenientem, falsum esset opinari, tunc alterationem talem cessare, cum terminus præter naturæ sit acquisitus. quod experiamur inductis duobus gradibz vilius qualitatis primæ, qui disconueniant viuenti, & præter naturales illi sint, posse adhuc illos intendi, alteratio nemq; eis inductis non finiri, sed etiam prosequi. Quod deinde sequitur, alterationes scilicet huiusmodi esse velut mistum, cōmuneq; quoddam medium inter contraria, putà inter naturalem & non naturalem affectionem, verissimū est. Cum enim temperatus. exempli gratia, nō plures caloris quàm frigiditatis gradus habens, ab aliqua re præter naturam calefit, aut infrigidatur, accidit, vt Galenus inquit, quod ille afficiatur à gradu caloris, aut frigoris sibi disconueniente, qui simul aliquo conuenienti affectus est. vbi contingit esse simul affectum tunc, qui temperatus erat gradibus caloris aut frigoris sibi conuenientibus, & etiam eo gradu disconuenienti, quæ res præter naturam induxit.

¶ Aliud quoq; quod refert. ✱ In toto scilicet tempore alterationis

Prosequitur
expositionem
autor.

Prosequitur
inceptum au
tor.

pro

pro modo & quantitate eius dolorem maiorem aut minorem fieri. ✕ Perpetuò verum non est, quia contingat immodicè calefactam partem, minori dolore affligi, quàm cum remissiore calore patiebatur, vi sensitiua à tã immodico obiecto dissipata. Certe cum frigiditas immodica dolorem infert, manifestius, verũ hoc esse, experimur. Quis enim nõ obseruat, quòd opio medicamēto frigido deuorato, post exiguam moram frigus sentiamus: perseverantēq; in frigidatione frigiditateq; aucta, per ipsius opii in frigidantem facultatem, quòd stupidi, & omni dolore priuati reddamur? Nullus certè.

Idē quod in
antecedentibus
agit au-
tor.

¶ Illud ubi concludit modum: per quem hectica febris fiat, absurdissimum, vt in antecedentibus vidistis, est. Quæ enim maior absurditas, quàm dicere. ✕ Cum verò omnes corporis solidæ particule exalfectæ ad absolutionem iam sunt, eiusmodi febrem hecticam Græci vocant, ceu non amplius iam in humoribus & spiritu, sed in corporibus iis, quæ habitus rationem habent, comprehensam. ✕ Nam aut calefactas ad absolutionem partes vocat, partes, quæ summè calidæ, vt ignis sunt: & cum hæ viuæ esse non valerent, quia iam in ignem versæ, si ignis dispositiones habuissent. hectica febre laborantes tales partes non essent dicendæ. Neque illis conueniret, quòd pro signo peculiari hecticorum scribitur, scilicet indolorosas fore, quin maximè dolentes futuræ fuissent, si forma membrorum esset corrupta, & in ignem vertenda. Aut calefactas ad absolutionem partes illas dicit, quæ æqualem calorem, cum humore putrido habent, aut

tantum, quantum spiritus febrientis ephemera febre possident. Et in hoc etiam aberrare ipsum manifestissimum est. quòd in putridis & ephemeris non inconueniat membra humana tanto caloris gradu affici, quanto humor, aut spiritus. & hunc, consumpto humore, aut diffatis spiritibus illis calidis amitti, & ad moderatum, & sibi decentem calorem membra restitui. Quod hecticis febribus minimè accidere credidit Galenus, quin quouis humore, aut spiritu cōsumpto, ipsam febrem hecticam membris humanis hæsuram proteruit.

¶ Esse solam febrē hecticam indolorosam, falsum esse, omnes sciunt, qui febribus tertianis, maximè nothis ægrotarunt. Si enim vera fateri voluerint, ii dicent, quòd postquam in totum aucta est febris, ab eisdem non percipiatur, atque hoc per insigne temporis spatium perdurare, confitebuntur. Quòd & si peculiare etiam sit aliis febribus, non tamen adeo prolixum esse statum earum vt harum certum est (quartanis exceptis) ideo de nothis tertianis exemplum scripsi. Sed quia superius nouistis, qualiter in febribus dolor percipiatur, ac in aliis distēperiebus, ideo fusius de his in præfens non ago.

¶ Certè causam, quam assignat, cur in dolorosæ hecticæ febres dicatur, quia scilicet omnes corporis partes in eis æquè percalfactæ sint, sufficiens est. Nam si memores estis, diximus, quòd tunc cum est difformiter caliditas, aut frigiditas, seu alia qualitas ex primis inducta in nostrum corpus distēperies intensius affectæ partis percipiatur à remissiore, in quam intensior agit: ex quo clarè eliciebamus, quòd cum
omnes

Nō tantū he-
ctica febrē
indolorosā
esse expi-
m̃s
to cōp. b.

omnes corporis partes æqualiter calidæ aut frigidæ agere mutuo non valuisse, quia inter similia non fit actio, dolor sentiendus non esset, indeq; etiam vera Galeni sententia fit, quod omnibus partibus æquè per calfactis in hæctica febre existentibus, minimè dolor percipi queat. Verum, ut diximus, non hoc peculiare signum est hæcticarum, sed commune omnibus illis, in quibus uniformis calor in toto corpore extiterit. Cur potius hæcticis hoc tributum fit, quàm aliis febribus, tam à Galeno, quàm à posteris medicis, cum de quouis genere febris speciatim scripserim, Deo dante, docebitur.

Ex cuiusdā
distinctionis
ignorantia quā
maxime ab
erravit Galenus
in presenti
libello.

¶ Ignorasse Galenum distinctionem temperaturarum nostrorum membrorum in calida & frigida actu talia, & ea sunt, quæ formalem calorem aut frigiditatem habent, & calida & frigida potentia talia, quæ scilicet qualitatem secundam natam producere calorem, aut frigiditatem habent, & si ipsa actu calida aut frigida non sint, sibi quam maximè nocuit, & in negotio hoc hallucinari eundem fecit. Quanquā enim in libris de medicamentorum facultatibus, & aliis innumeris locis, cum de medicamentis loquitur, hanc distinctionem innuit. in hoc libello de temperie nostrorum membrorum agendo, eadem non utitur, ideoq; passim aberrat. Dixerat enim supra, partes corporis, distemperie factæ ægrotantes, adeo æquè distemperatas fore, ut nulla in aliā agat, scribens. ✱ Non enim ex eorum corporum particulis hæc agit, hæc patitur: cum omnes inter se iam similes sint redditæ, ac unicam habeant consentientem temperiē, ✱ Et statim quasi aberrauisset, addidit. ✱ Quod si alia earum particu-

larum calidior est, alia frigidior, at certe eatenus est frigidior: ut vicinū nihil offendant &c. ✱ Non videns Galenus, quod non indignisset exprimere, quæ expressit, cum ad priorem sententiam illa non attineant. In prima enim, ubi dixerat, quod illius, qui intemperie factam habet, partes æquè malè affectæ sunt, & mutuo inter se agere, nequaquā possint. manifestè vera profert, loquendo de formalibus & actualibus intemperiebus. In secundo autem decreto ubi refert, quod non æquè calida, aut frigida nostra membra sint, etsi illam distemperiem, quam ipse factā nominat, patiantur, etiam non metitur. Nam etsi æquo formali calore caro & os sint alterata, diuersas temperies vocatas qualitates potentiales, quæ qualitates quædam secundæ sunt, easdem habere dubium non est. Si enim præternaturalis ille calor ab utraq; partium affectarum auferretur, & nulla extrinseca vi partes illæ alterarentur, caro in non tam remissum calorem se reduceret, ut os: & hoc minimè priori decreto contrarium erat. nam membra hæc non aliter se habent, quàm ferrum, & lapides: & plumæ: & lana: simul ab igne: vel sole æquè calfacta, quæ perseverante caloris productore, mutuo inter se non agerent, si tamē illæ ab esset, ferrum & lapis frigida fierent cætera calida manerent. ut caro calida mansisset. ablata febre, & os ac nervus frigida, si suæ temperiei quæ qualitas secunda est, relinquerentur. Et ut aberrasset, qui dixisset, ferrum, & lapides, de quibus loquebamur, non infrigidant lanam & plumas, cum æquè calida ab igne sunt, quia non tantum sunt frigida, ut infrigidare illa valeat: sic aberrat Galenus, cum dicit, quod cum intemperies æqualis nos

lis nos afficit, caro, & nervus non se alterant, quòd non adeò distent, vt eorum quoduis vicinum nihil offēdat. Ratio enim, cur illa non se afficiunt, nulla alia est, quàm quòd intēperie actuali & formali æquè calida omnia sint. Hæc enim est à qua actio inter membra nostra oritur, vndeque dolor aut delicia resultat, & non intēperies qualitas secunda nominata, à qua inter nostra membra actio nulla versatur. De his et si quā plurima dicenda supersint, scribere alia nō placet, quòd negotium prolixius est, quàm vt in commenticulo sit redigendum. De eo, Deo concedente, agemus fusè tunc, cum modum, per quem medicamentariæ facultates agunt, explicuero & interitus naturalis animatorum & mistorum causam reddidero.

Contextus octauus.

¶ Sic nanq; nec aër qui nos ambit, prius offendit, quàm ad immodicū calorem frigusve est immutatus: cuius alioqui quæ in medio sunt, differentias, tametsi numerosas, ac manifestum excessum inter se habentes citra noxam sentimus. Ex iis ergo fortasse nec illud durius dici videatur, quod Hippocrates alicubi ait, omnem morbum vlcus esse. Quippe vlcus vnitatis est diuisio, immodicus verò calor ac frigus proxime accedunt, vt vnitatem soluant: plurimus quidem calor, dum segregat, ac incidit substantiæ continuitatem: summum verò frigus, tum stipando, tum introrsus pariter tendendo, quædam exprimit, quædam quatit. Atq; hunc quispiam immodici caloris ac frigoris terminum statuens, fortasse non immodicè sentiat. Seu verò is, seu alius immodici excessus terminus est, certè consi-

stere omnem immoderatum excessum in habitudine ad aliquid iam liquet. Non enim pari ratione à calidis frigidisq; afficitur omne corpus. Indeque fit, vt aliqua animalium conueniētes inter se succos habeāt, aliqua non solum non conuenientes, sed etiam qui se mutuò corrumpant: veluti homo atq; vipera, quorum vtriusque salua alteri est perniciēs, ita vtique & scorpionum necaueris, si ieiunus illi inspueris. At nō homo hominem morsu interimit, nec vipera viperam, nec aspis aspidem. Siquidem quod simile est, id congruum amicumque est: quod cōtrarium est, inimicum ac noxiū. Augetur enim quidque, ac nutritur à similibus: perimitur, ac corrumpitur à dissimilibus. Itaque etiam sanitatis tutela per similia perficitur: morborum sublatio per contraria. Verū de iis alius est sermo.

Commentum. 8.

¶ Si præterita non suffecissent, ad ostendendum, confudisse Galenum intemperiem actualem cum intemperie potentiali, iam prima verba huius contextus, quem expono, illud palam monstrarent. Dicebat quippe Galenus qualiter caro, & os & si diuersas temperaturas habeant non mutuo se dolore afficiant. Et in exordio contextus nostri confert hanc temperaturarum diuersitatē, quæ qualitates secundæ sunt, diuersis aëris nos ambientis intemperiebus, aëre formali, & actuali calore, aut frigore, humiditate, & siccitate tantum affecto, & non potenciali: quia elementis nullæ qualitates secundæ insunt: eæ enim ex actione diuersorum elementorum mutuò pugnantium resultant, &

Probat in
præsentem
contextu aberra
se gal. cōferē
do distēperi
es actuales
potētiālibus.

ex vnico confici non valent. Porro, vt dixi, non parum labitur Galenus relata non animaduertens.

¶ Reliquum de Hippocratica sententia, vbi omnem morbum vlus esse testatur, alludere videtur Galeni sententiæ primi libri de symptomatum causis. capite sexto. Ibi enim quoque testatur, cuiusvis sensus immodica obiecta non aliter dolorem inferre: quam vnitatem soluendo. Quod ferme est asseuerare dolorem non aliunde procedere, quam ab vnitatem soluta. Res profectō in totum contraria veritati, cum impossibile sit, vnitatem solutam citra distemperiem dolorem efficere. Et quod negotium hoc sit satis difficile, prolixumque, si exacte esset explicandum, ideo breuius quam possum, ab eodem me extricabo, differendo vsque in opus edendum exactum huiusce rei examen.

¶ Sunt tot ac tam diuersæ sententiæ de essentia doloris, quod easdē, & fundamenta, quibus innituntur, referre, prolixum valde foret. Ideo tantum compendium quodam horum decretorum, rationibus, quæ eadem fulciunt, relictis, proponam, & statim ad causam doloris explicandum transleam.

Quid diuersi
si autores opinati
sunt de
doloris esse.

¶ Fuere nonnulli, qui dolorem per tristem sensationem definierunt, opinantes dolorem esse sensationem, & hanc actum distinctum realiter à facultate sentiente falso fingeant. Alii actum appetitiuæ, quæ nobis inseruit, vt fugiamus, quæ disconueniunt, & prosequamur, quæ nobis proficua sunt, dolorem esse proteruierunt. Quidam actum cuiusdam facultatis, quam imaginatiuam coextensam

cum tactu nominant, innitentes nescio quibus verbis satis confusis Aristotelis, in secundo de anima. dolorem esse dixerunt. Reliqui non actum, sed obiectum quoddam tactricis facultatis, distinctum à qualitatibus primis, quæ tactus obiecta sunt, esse dolorem fatentur.

¶ Et vt inter hos non conuenit de entitate doloris, sic de immediata causa illius ii dissentiant. *Que doloris immediata causa sit ostenditur.*

Quidam opinantur duplicem esse doloris causam, solutam scilicet vnitatem, & distemperiem quoque. Et harum quilibet vim inferendi immediatè dolorem concedunt. Alii rentur vnitatem solutam immediatè dolorem inferre. Et intemperiem tunc tantum dolorem efficere, cum ad vnitatis solutionem immodicè constringendo, aut dilatando intemperies perduxerit. Cæteri ediuerso sentiunt, dolorem scilicet à soluta vnitatem immediatè effici, non posse. & tunc tantum solutam vnitatem dolore afficere, cum distemperiei causa fuerit. Quæ sententiam veram esse, quibusdam iactis prius fundamentis, indubitata ratione probo.

¶ Primum, quod supponere oportet, est, quid notissimum physicis omnibus, qui libros de anima nouerunt, esse scilicet impossibile, sensibile commune cognosci ab aliqua facultate sensitrice, non cognito prius sensibili proprio. Itaque cum in visu sensibilia propria sint lux & color, impossibile est cognosci per visum rei lucidæ, aut coloratæ figuram, magnitudinem, numerum, motum, aut quietem, quæ sensibilia communia sunt, si prius naturæ prioritate lux, aut color

Solā intemperiem doloris causam immediatā esse cuiusdam Aristotelis opinio ostenditur, suppositis prius quibusdam assertionibus.

color non percipiatur. Et cū in tactu sensibilia propria sint caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas, nullum tangibile quātum, aut figuratum, motum aut quiescens, tanti aut tanti numeri, cognosci valebit, nisi vlla ex primis qualitatibus noscatur. In aliis quoque sensibus idē necessariō accidere, omnes indubie testantur.

1. Suppositio

¶ Secundō præsire oportet, solutam vnitatē nihil aliud esse, quā aut illum partium solutarum numerum, aut indecentem earundem figuram, quorum quoduis à tactu percipi non poterit, nisi vlla primarum qualitatū percipiatur, quod figura & numerus de communibus sensibilibus sint, quibus conuenit, non sentiri, nisi propria prius percipiantur, vt antecēdēs suppositio docuit.

3. Suppositio

¶ Tertiō præsiciendum est, nullam qualitatem inherētem parti facultatem tactricem habenti sentiri à parte, cui inest, vt ex quarta animaduersione commentū quinti huius libri patuit.

4. Suppositio

¶ Quartum quoq; est vt notissimum habendum, in sola tactiua facultate dolorem versari. Si enim accidit oculum, aut aurem, seu linguam dolere, non quia videt oculus, dolet, sed quia tactu est particeps, & nec auris quia audiēs, sed quod eius tactus afficiatur, dolet. Idemq; aliarum facultatum organis contingit.

Ratio valēdisima quā intēperie tantū doloris immediatā causam esse, posse probatur.

¶ Quibus intellectis, ratio insolubilis, qua probatur, solā distēperie posse immediatā causam doloris esse, colligitur quā huiusmodi inest. quicquid à sensu tactu dolorosē percipiendum est, calidum, aut frigidū humidum, aut siccum est sentiendum: ergo si vnitatis solutio doloro

se est sentienda, calida, aut frigida humida, aut sicca est percipienda. Consequentia est nota, ex secunda suppositione. Et antecedentis quoque veritas ex prima & quarta. Vltērius caliditas, & frigiditas humiditas, & siccitas partis solutam cōtinuitatem patientis est sentienda, vt ipsa dolorosē percipiatur: ergo vel à parte soluta, vel ab alia. A parte soluta non, quod illi quauis illarum inest, indeq; ab ea sentiri non possit ex tertia suppositione, ergo ab alia. Sed hoc est impossibile, & contra experimentum, quod docet, in partibus solutis sentiri dolorem ex vnitatis solutione, & non in aliis illas, ergo antecedens, ex quo sequitur, falsum erit. Cūque hoc non aliud sit, quā assertio, quod vnitatis solutio immediatē efficiat dolorem, superest assertionem illā falsam esse. & quod sola distēperies dolorem inferat verum sit. Est tantī valoris ratio hęc, quod si verum est, quod ab omnibus vt indubitatum supponitur, solutam vnitatem scilicet esse sensibilem de per se, & si de numero communium & non propriorum, physica demonstratio ne, conclusio probata super sit.

¶ Obicere enim nobis, si verum esset, quod intulimus, necessariō sequitur, quod si secaretur alicuius membri vnitās ense, vel alia re æquē vt membrum, quod inscinditur, calida, & aer etiam æquē calidus, vt membrum inscissum fuisset, dolor non perciperetur, quia distemperies nulla in membro soluto ex hypothesi tunc adesset, nequaquam nostrum decretum refringeret. quod supponat impossibilem euentum, & qui accidere naturaliter non possit. Non enim tantū membra nostram

Quādā innates obiectio soluitur.

cum soluuntur, intemperiem patiuntur ab extrinsecis causis, aëre, gladio, & aliis rebus, verum & ab intemperie spiritus, qui defertur in membrum solutum, ipse enim detectus cute & carne, necessario alteratur, & partem noxam patientem in qua defertur, alterat, etiam nulla hominis pars sensibilis magnitudinis vni formis temperiei est, quin vna altera calidior, aut frigidior, humidior aut ficcior. Vnde impossibile est ab aëre, qui esse non potest æque difformis, ut partes hominis sunt, membrum non alterari. Nam si æqualē gradū caloris aër haberet ut pars æque ut ipse calida, calidiori aut frigidiore hominis parti collatus, intemperatus erit, in illa quoque intemperiem inducendo, dolorem prorritabit. Defluxus quoque inordinatus sanguinis & bilis, ac aliorum humorum in partem dissectam, non parum intemperiem earundem auget, & dolorē concitat. Quibus verum esse manifestum est, euentum, quem ut possibilem arguens supponit, impossibilem esse, inde quoque rationem illā cassam manere.

Proponitur
quædam futi
lis solutio ra
tionis illius,
qua probaba
mus à soluta
vnitate im
mediate do
lorē fieri, nō
posse, & in
crepatur.

¶ Quippe qui opinabantur, solutam continuitatem doloris causam immediatam posse esse, argumento à nobis parum supraducto respondent, admittendo euentum, ut possibilem, fatenturque non inconuenire, cum decēti temperie primarū qualitatum fœdam figuram, aut numerum disconuenientem dolorosē immutare, idque satis ingeniosē exemplo quodam probare existimant. Accidit, inquiunt, hominem optimi coloris deformem videri, cum illius turpis figura deformius immutat, quam pulcher color eleganter. ad cuius similitudinem posse continere, credunt, optimam temperiem

dolorē inferre, quādo soluta vnitate, quæ de formis mēbri naturæ est, coniungitur. nō animaduertētes ii, quod nō incōueniat, visu videri colorem vllius deformis hominis, simul cum turpi figura eiusdē, & impossibile sit, temperiem seu distēperie partis patientis solutā vnitate percipi à parte, in qua subiectiue ipsa fuerit, & quod absque sensatione illa dolor esse nō valeat, quia soluta vnitas, quæ ex sensibilibus cōmuni bus est, nō possit percipi à tactu, si temperies aut distēperies propriē sensibilibus sibi cōiuncta nō percipiat. ut prima suppositio rationis superioris docuit.

¶ Quin ex alio euentu nostri decreti veritatē comprobari, manifestē intelligitur. Si enim partis, quæ secatur, dolorem imminuere conamur, oleis, aut aqua tepida abiicientibus intemperiem insigniorem, dum inscissam partē fouemus à dolore releuamus: quod fieri non posset, si vnitatis solutio doloris causa fuisset. nam hac minimē per fœtum relatum comminuitur.

¶ Alia quoque ratione euidentissimē ostenditur, solutam vnitatem immediatē dolorem inferre non posse. Nam si ab hac tantum oriri dolor valeret, sequeretur, quod si semel ex tali vnitate soluta dolor fieret, semper durante vnitatis solutione esset perseueraturus. Consequentia est nota, Quia si transacta hora post dissectionē durat dolor. non est, cur post annum perseuerante dissectione, dolor non perseueret, cum adeo facta esse dicatur dissectio post horam, ut post annum. Sed euentus oppositum docent, medicamentis scilicet auferentibus intemperiem, aut dum ipsa vniformis, & æqualis versa est, dolorem auferri, solutione vnitatis

Experimento
probatu verū
esse, quod tan
tum intemperies
doloris
sit causa.

Alia ratio
qua idē satis
euidēter probatur.

tatis manente. Ergo ab intemperie, & nō à soluta vnitate dolor ortum trahebat.

*Solutio fati-
lis diluitur.*

¶ Si proteruiat aliquis, quod vnitis solutio cū fit, dolorē inferat. & statim cū facta est, nullum efficiat, sed quod qui post perseverat, à distemperie ortum trahat, insolubili ratione conuincetur, quærendo ab illo, quæ vnitatis solutæ pars sentiatur, cū vnitas soluitur, an, quæ iam soluta est, vel quæ soluenda restat. Quæ soluta est, cū iam facta fit, sentiari non poterit ex concessis ab aduerso. Quæ soluenda restat, sensationē inferre est impossibile, cū non ens non sentiatur: superest ergo nullo modo solutam continuitatē dolorem illaturam.

*Præteritā ra-
tionem nr̃is
decretis mi-
nime contra-
riam esse.*

¶ Neq; ille, qui testatur, inæquale intemperiem solam efficere dolorē consimili argumento torqueri poterit. Cū enim sibi obiiceretur, quæ pars distemperiei sentiatur, an facta, aut futura fieri, dicet ille, qui veram opinionem tuetur, quod facta distemperies efficiet dolorē, verū quod à parte, in qua ipsa facta est, non sentiatur, vt verè arguens obieciebat, sed à parte, in quā facta agit. Quo perspicue soluta relata obiectio euadit. Vt enim color, qui est in pariete distāte ab oculo. ab eodē videtur, sic facta distemperies, siue quæ est in parte viuentē, seu in obiecto extrinseco, dū alterat, sentitur à parte vim sensitricem habēte, cū ipsa alteratur. Non tamen solutio vnitatis à parte non soluta sentiari valet. Neq; pars nōdum soluta quia quod dissectum non est, doloris producti vnū esse non possit.

*Improbatur
quædā ratio
nis nr̃æ eua-
sio.*

¶ Aduersus certē nequaquam dicere poterit, factum solutæ continuitatis sentiari, & non à parte soluta, in qua subiectiuē est, sed à parte

sana. Primò, quia, vt superius dixi, oppositum experiamur. Secundò, quod cum soluta cōtinuitas sit vel numerus, vel figura, vt patuit, & horum nullum vllius actiuitatis est, quoduis illorū soluta vnitas sit, nullo modo afficere partem distantem poterit. Tertiò, quod figura, & numerus, & alia sensibilia communia non percipiuntur à tactiuo organo. nisi contactu mathematico tangantur. Non enim clausis oculis, & si ca leam ab igne, vel alia re, quæ me nō tangit. potero percipere figurā, aut numerum calefacientium. Nullo ergo modo dissectio partis solutæ à parte incolumi poterit, percipi, nisi tangatur: & cū tangēs dissectum, dolorem nullum sentiat, vt chirurgici tractātes vulnera & omnes homines, verè testari possumus, sequitur solutam continuitatem dolorē nullum illaturam: nisi tunc cū distemperies, quæ est doloris immediata causa, suboriat. De his prout proposito attinet, satis dixisse videtur.

¶ Caterum de termino, quem sta-
tuere immodico calori & frigidita-
ti Galen⁹ videtur, quod vnitate sol-
uere, quæ immodica sunt, valeant,
& prius quàm hoc assequantur, non
possint immodica dici, nulli inni-
tatur sufficienti rationi. Difficul-
ter tamen diuclletur ab hac opinio-
ne, qui proteruire voluerit. Quapro-
pter rectè Galenus dixit, quod qui
sic de negotio illo physico senserit,
non immodicè sentire, id est, non ab-
surdè sentiens dicendus sit.

*Prosequitur
cōtextus ex-
positionē au-
tor.*

¶ Notissimum est, verū esse illud
decretum, quod præcedentem sen-
tentiam sequitur: excessum caloris,
aut frigoris: seu aliarum qualitātū
nullum simpliciter talem dici pos-
se, nisi alteri cōferatur. Calor enim

*Prosequitur
expositionē
autor.*

qui ossi est per excessū immodicus, carni collatus per defectum & remissionem labitur. Vt siccitas multa, quæ carni est disconueniens, ossi adhuc non sufficit. Tandem excessus & defectus voces relatiuæ sunt, vt similitudo & dissimilitudo, propinquitas & distantia. Inde ergo verum quoque erit, quod salua vnius animalis, quæ aliis eiusdem speciei est utilis, nonnullis fit perniciosa. vt salua viperæ, aut scorpionis homini est pernicies, & humana relatis est valde noxia. Quo deprehenditur esse manifestissimum memdadium decretum nonnullorum physicorum attestantium, solas qualitates primas mutuò agere & pati. Quis enim negare potest Galeni euētū de salua hominis ieiuni scorpionis iniecta, & eundem interimente, ac contrariū, de salua, aut mortuū scorpionis, aut viperæ, hominē necante? quorum nullum fieri posset, nisi qualitates vllæ ultra primas inducerentur à relatis venenatis animalibus in hominem, quibus occulta dispositiōes humanæ formæ simul cum primis qualitibus conuenientes, abiiciuntur. Nam minime potuisse frigus, & calorem venenatorum dumtaxat vim necandi habere, apertissime ex hoc intelligitur, quod alia iis multo calidiora, & frigidiora sine noxa adeò insigni qualis est mors, non solum exterius admota necare non valeant, verum intra corpus deuorata non noceāt. Neque duntaxat relatis falsum esse dogma illud physicorum probatur: verum dolor, & stupor dentiū obortus à rebus dulcibus & ponticis, & à complurimis multò his calidioribus, aut frigidioribus minime procedens, manifestum exhibet testimonium, non solum inter qua-

litates primas actionem corruptiuam & productiuam versari, sed inter nonnullas alias, quas in alio opere exprimemus.

Contextus nonus.

¶ Hecticam verò febrem, quæ iā habitum corporis occupauit, minimè sentit, qui ea laborat. Reliquarum febrium nulla est, quæ non à laborante sentiatur: sed aliæ magis, aliæ minus ægrotanti sunt graues. Sunt ex iis & quæ rigorem ingerant: fit enim id quoque symptoma, veluti alia multa, ab inæquali intemperie. Rationem tamen generandi eius in proposito libro tradere non est, priusquam de naturalibus facultatibus demonstratum fuerit, quot hæ, qualesque sint, tum quid agere quæque sit nata. Verum in libris de symptomatum causis, de omnibus agetur. Sed reuertor ad inæqualis intemperamenti differentias. Nam quemadmodum ex phlegmone febris nascatur, tum quod phlegmone omnis ac febris omnis præter hecticas, ex morbis sint, quibus inæqualis sit intemperies, dictum iam est. Porro accendi febrem & citra phlegmonem ex solis humoribus putrescentibus licet. Neque enim ea solum, quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putresunt (verum celeriter ea, maximeque) ceterum putrescunt & alia multa, quæ putredini sunt opportuna. Dicetur verò de horum opportunitate alio loco. Iam alio quoque genere inæqualis oriri intemperies in toto corpore potest: modo fuliginoso vapore detento: modo exercitationibus & plussculis laboribus calore adaucto: modo ab ira, cum sanguis immoderatus feruet:

uet: modò ex deustione quauis externa, incalescit.

Commentū nonū.

¶ Quasi aliquid insigne & indubitatum in antecedentibus docuerit, ut memoria commendat, hic iterū repetit, febrem scilicet hecticā non sentiri à possidente illam. Non prospiciens Galenus, quod idem putridis (à se vocatis) accidere sit necesse, quando vniformis calor in omnibus membris febrientium fuerit. neq; considerans necessum esse, quòd cum à prandio, vel cœna calor hecticorū crescit, ab eisdē sentiatur, quia alteratio velox & insignis, qualis est illa, à membris vim sensitricem habentibus necessario percipienda sit, ut in precedentibus scripsimus.

¶ Esse aliquos febriū modos, quos rigores in inuasionum initiis semper comitentur, adeò notum est, ut probatione nulla egeat. A quibus autem causis rigores oriantur: non est adeò facile dictū, ut paucis ex primi possit verbis, sed quòd de his in prosecutione symptomatum, quæ febres comitantur, fuisse docturi sumus, ideo supersedendum ab hoc negotio nunc visum. Galenus in præsens differt rem eandem, donec de facultatibus naturalibus agat. Neque immeritò, quòd hoc expultricis facultatis eximiū symptoma est.

¶ Cum iterum tractat de inæquali intemperie Galenus, quandam interserit sententiam, quam non frequentem in suis commentariis leges, citra conculcationem scilicet & prohibitam transpirationem putredinem posse oriri. Quam, si verā esse, ut est, credit. merito poterimus ab eo querere, cur quando conatur ipse reddere causam caloris

immodici contingentis in putridis febribus, semper recurrit ad fuligines putridas prohibitas exhalari. Quando enim obstructio nulla fuisset, & fuliginibus liberus pateret exitus, unde oriri calorem febrilem dicet, qui semper in has obstructas fuligines recurrit? A causis exterioribus oriri febres, quas ephemerās vocāt, docuit hoc in loco Gale. Quod etiā primo de febriū differentiis & aliis locis à nobis supra citatis scripserat. Et quāuis hoc verū sit, nō tamē febres illæ sūt, ut ipse putauit, sed multò aliter, ut nos ostendimus.

Cōtextus decimus.

¶ Porro quòd etiā in his omnibus febribus, nō secus q̄ in phlegmonis supra est dictū, tū pro viribus effectricis causā, tū pro corporis ipsius affectu, alii magis febricitēt, alii minus, alii haud quaquā, apertum esse arbitror. æquē verò & quòd intemperies ipsa nonnunquam spirituosam tantum inuadit substantiam, nonnunquam etiam ipsos succos, clarum id quoque reor. Sed neque minus illud quòd omnibus huiusmodi febribus si traxerint, hectica superueniet. Iāq; sermo noster propemodum ostendit inæqualem hanc intemperiem, aliquando ex calida frigidaue substantia, quæ in partem aliquam influat, accidere: veluti in his fiebat, quos phlegmone infestat: sæpe non ita, sed ipsa corporis temperie in qualitate mutata: tum quòd alterantium eam, quædam ortum habeāt ab ipso corpore, quædam extrinsecus, utique cum ex putredine tantum aliqua, vel phlegmone excitatur febris, ab ipso corpore: cū adustione, vel exercitatione extrinsecus. Dicitur autē & de his fusius in morborum causis. Tan-

quam autem ex deustione accenditur febris, alterato videlicet corporis temperamento. Itidem nonnulli saepe ex frigore refrigerati toto corpore vehementer sunt. Aliqui verò etiam perierunt. Iam quòd ii omnes etiam doleant, ne id quidem latet, porro dolent & qui ex rigore ingenti vehementer perfrigerati, celesiter sese excalfacere properarunt. Multiq; eorù cum subito ac simul manus igni admouerunt, ingentem circa vnguium radicem sentiunt dolorem. Et quisquam cum tam luculenter videat intemperiem inaequalem doloris esse causam, etià de internis doloribus dubitet, aut miretur, quo pacto citra phlegmonem subinde, vel laxiore intestino, quod Colon Græci vocant, vel dentibus, vel alia quauis particula homines doleant. Nam neq; talium vllum mirabile est.

Commentum. 10.

Propriis ver
bis Galenus
confutatur.

¶ Si sol, & motus, & ira solum calorem inducèdo in spirituofam hominum substantiam febres ephemeræ concitarent, vt Galenus absurdè docuit: cum nullus sit, qui exerceatur, aut irascatur, seu soli exponatur, qui non immodicè, ac adeò intense vt febricitans caleat, nò erat, cur in præsens diceret, quòd sint alii qui homines, qui haud quaquam à febris corripantur, & si iræ, & exercitio, & soli exponantur. Non enim vllius exercitati, aut irati, aut soli expositi spiritus eandem temperiem seruant, quam cum relatis homo non incumbit, sed adeò immodicè quorùvis horum spiritus calèt, vt si ille calor, absentibus causis exterioribus, durasset, necessario febrerent. Cum ergo durare calorem immoderatum, absentibus ira, & so-

le, & exercitio, ac aliis procatacticis causis, non proueniat ex aptitudine aut ineptitudine spirituofæ substantiæ (nam cuiusvis hominis spiritus calorem illum immodicum, vt indecentem respuunt) aliunde febres illas, & perseuerantiam caloris in aliquibus hominibus, & non in aliis, ortum trahere, opinandum est. De quo in antecedentibus scripsimus, ideo ne sæpius idè repetatur, fileo.

¶ Sic loquitur de intemperie, quã inuadere nonnunquam spiritus, alias humores, & cum diu perseuerat membra, dicit, vt si intemperies foret, substantia vlla, quæ naturaliter, vel liberè mota in vtrumvis retractorum ferri valeret. Et quanq; in rigore impropria verba illa sint, quòd tamen tolerari possunt, ideo ab eisdem transeamus.

¶ Intemperiem nostrorum membrorum esse, secundum mentem Galeni duplicem, quandam, quam dicit oriri à materia eandem producente. Aliam, quam sine materia nominat. Sunt tot loci præter hunc vbi à Galeno refertur, vt difficile esset, omnes in vnũ congerere. Sed in vniuersum verã nò esse relatã assertionè, & quòd sit impossibile distemperie calidã citra materiã inueniri, vt Galeno est opinatũ, in retro scriptis ostēdim⁹. Sufficiat ergo relatis verbis cauere lectori. Esse tantũ duplices causas, quæ intemperie producant, alteram internam, putà humores putrescentes, aut inflammationes, de quibus Galenus hic mentionem agit: alteram externam, solem, aut frigus, & alia.

¶ Ex frigore etiam externo & interno dolores fieri, satis clare euentus, quos Galenus recenset, docent. Colicum enim dolorem ex ventositate, aut pituita gigni, & vniuersum corpus

Non esse duplicem intemperie differentiam, refertur.

Causa cur vngues eorū q; infrigidati sunt, igni expositi dolent, vbi innituntur in crepant.

corpus ex frigore rigentis aëris dolere, omnes scimus. Sed cur vnguū radices doleant, cum subito manus frigidas igni admoemus, pauci sciunt. Et quanquam nō exigua de hoc referantur tam à nonnullis commē tatoribus huius libelli (exposuit enim hunc Arnaldus de Villa noua, & nuper quidam Hieremias Thriuerius, & Leonartus Phulchius) q̄ à multis aliis, quod verū esse reor, paucis explicabo. Prius nōnihil prædōcēdo, quorū primū sit. quod experiamur homines ingētib9 rigorib9 expositos, delicia affici, cum quālibet particulā ex illis, quæ rigēt (dum digiti non sint) igni admoēt: & quod iidem cum extrema digitorum, vbi vngues sitæ sunt, igni approximāt, quēdam dolorē sentiant, quasi tūc vngues à carne diuellerentur, etiam quod nulli alibi relatum dolorem quā in vnguibus percipiant.

¶ Item quod vngues tūc maximē doleant, cum niue, aut aqua valde frigida, vel borea flante fuere prius refrigeratæ, & cum post ab igne calent. secus si per linteorum, aut stercoreum calidorum admotionem frigiditatem expellant.

¶ Ex quibus causa euentus manifesta euadit, dolorem, de quo est quæsitum, ideo fieri, quod aliquæ partes aquæ, aut niuis si ab iis prouenit refrigeratio, aut aëris, si tantum à frigido continnete riget homo, per ignis celerem calefactionē in vaporem eleuatā, & propter vnguū densitatem extra corpus exire prohibetæ, partes, quæ subter vngues sunt, distendunt, & dilaniant, ac ipsas vngues à carne cōiuncta segregare conantur. vnde ille dolor confusus resultat, vbi non frigus, vt Galenus refert, sed potius quædam confusa diuulsio, percipitur. Non enim sic do-

lent, vt si duntaxat diuellerentur. Quod etiam frigus dolorem inferat: neque sic dolent, vt si tantum rigerēt, quod refrigerationi diuulsio adiungatur, sed simul ex vnitatis solutione & distemperie frigida illa tristis passio suboritur.

¶ Credere enim per antiperistasin retrahi frigus, illudq; dolorē inferre, vanum est. Primò, quod non potius in extremitatibus digitorū igni admotis, quā in cubito aut humero, seu alia quauis corporis parte dolor esset percipiendus, cum primū partes illæ refrigeratæ igni admoerentur: ibi enim antiperistasis euētura erat, vt in vnguibus. Secundò, quod non potius per ignis admotionem dolor esset percipiendus, quā per lanarum calidarum, aut linteorum calidorum approximationem. Tertiò, quod non plus postquā à niue, aut aqua valde frigida refrigerantur manus, quā aliter frigide versæ dolorem percipitur eramus, cum vtrobiq; antiperistasis subsequētura erat. Cuius oppositum experimur, maximē quod frigus retrahi impossibile est, si de frigore accidente loquātur, hoc enim vt cætera accidentia, nō mutat subiectum. Secus si corpus frigidum frigus vocēt, nam sic vera loqueretur. & hoc habilis erat retrahi, & facere antiperistasin in aliis partibus corporis magis raris, quā in partibus proximis vnguibus adeò densis. Solò ergo ibi dolor contingit: quia, vt nos diximus, propter vnguū densitatem, & maiorem compactiōnem per frigus factam, illæ partes prohibeant vapores velocius eleuatos ab igne, quā à linteis, vel lana, aut aliis rebus actu calidis expirare, & extra corpus exire. Indeque, vt dixi, ipsi dilacerant partes subter vngues

gues fitas, & doloré inferūt. quæ exa-
rata sunt satis probāt varias eē hui9
loci cōmētatiōes à neotericis hēctas.

Contextus. I I.

¶ Neq; quemadmodum simul ri-
geant, & febricitent, agrotantium
aliqui: quippe si pituitosus succus
qui frigidus est, quemq; Praxagoras
vitreū appellat, & amara bilis, quæ
calida est, simul abundāt, ac per sen-
sibilia membra moueātur, nihil mi-
ri est, vtrunq; à cubante pari modo
sentiri. Neq; enim si hominem sub
sole feruido statuas, & aquā illi fri-
gidam infundas, fieri potest, vt non
simul & à sole calorem, & ab aqua
frigus sentiat, verū hoc casu am-
bo extrinsecus sunt, neq; paruis por-
tionibus incidunt. In febribus vero
quas epialas vocant, tum ab interno
tum exiguis portionibus eoq; vni-
uersum corpus ambo sentire vide-
tur. Cū enim tenuissimis portiū-
culis aspersum per corpus tum cali-
dum fit, tum frigidum, nullam sen-
silem alterius portiūculam ita par-
uam desumas, in qua non alterum
sit comprehensum. In ipsa tamen
accessionis inuasionē, aliqui febric-
itantium tum rigent, tum verò fe-
bricitant, tum ambo sentiunt, fri-
gus immodicum & calorem vnā: ve-
rū non eodem loco; quippe cū
possint, quæ excalfactæ sunt partes
manifeste à refrigeratis discernere.
Nam intus, & in ipsis visceribus ca-
lorem sentiunt: in extremis parti-
bus vniuersis, frigus. Tales perpetuæ
febres sunt, & quæ Græcè lipyriæ
vocantur: præterea quoddam ardē-
tium febrium perniciosum genus.
Quod igitur in his maioribus por-
tionibus accidit, hoc Epialis contin-
git minutis. Inæqualis nanque est &
harum febrium intemperies: sed ne

que minus reliquarum omnium, ex-
ceptis tamen hecticis.

Commentum. II.

Dixerat Galenus in fine præteri-
ti contextus, quod nō esset mirabile
à causis frigidis internis dolores fie-
ri: hic refert, quod neque etiam est,
cur miremur, quod aliqui agrotan-
tes simul rigeant, & febricitēt. Nam
si vitreum phlegma, quod frigidum
est, & amara bilis, quæ calida etiam
est, simul in eodem corpore redun-
dauerint, inquit, quod non inconue-
niet à partibus vim sensitricem ha-
bentibus, quibus relati humores in-
cubuerint, simul sentiri. Vt si ho-
mo sub sole feruido statuatur, & fri-
gida aqua infundatur, simul calorē
& frigus percipiet. Interest tamen,
vt inquit Galenus, quod cū à sole
& aqua, quæ extrinsecæ causæ sunt,
frigus & calor sentiuntur, nō in par-
uis portionibus vtraq; cōtraria per-
cipiuntur, vt in febribus epialis, in-
quibus in exiguis diuersis febrien-
tium intrinsecis particulis, quando-
q; calor, quandoq; frigus infestat.
Et in principio inuasionis quarun-
dam febrium. Frigus enim & calor
sensatus in febribus vocatis lipyriis
à Græcis, nō vt in Epialis in exiguis
portionibus, & quæ sensu discerni
nō valeant, sentiri refert. quin quod
in internis partibus calor, & in ex-
ternis frigus molestat. Hæc sunt,
quæ in contextu ducto Galenus re-
tulit, quæ non exiguam expositori-
bus difficultatem pepererūt, quam
explicare auspicor.

¶ Quæsierunt enim nōnulli, vtrū
scilicet simul cōtrariæ q̄litates sin-
tiri ab eadē facultate tactrice pos-
sint. Alii vt indubitātū euētū hunc
admittentes, modū per quē fieri cō-
tingat, explicare conati sunt. Qui-
dam

Vtrum cōtra-
rie qualitates
primæ simul
induci possint.
& ab ear-
dē parte senti-
ri exponitur.

dam quandoq; rem vt possibile statuentes aliàs vt impossibilem confusa indistinctaq; decreuerunt. Nos autem vtrum possibile sit simul calefieri & infrigidari aliquam partē nostri corporis, prius exprimemus. Ac pōt, si euentus impossibilis sit, qualiter verum sit, quod multi referunt, se simul calefieri & infrigidari sentire, exponemus.

¶ Quippe non quærimus, vtrum sit possibile aliquam nostram particulam quantūvis exiguam calefieri, & aliam sibi proximam infrigidari, aut aliis duabus qualitatibus contrariis affici, nam hoc tam experimentum quàm ratio verū esse testantur. Quis enim non videt, inconuenire nihil, quod vlla siue magna seu parua nostri corporis pars abintrinseca seu extrinseca causa caleat. & alia æqua aut maior vel minor sibi proxima frigeat, experiētibus sæpe nobis, niuem aquæ feruēti simul misceri, vbi partes niuis subito calore aquæ suscipere nō possunt, neq; a qua feruēs niuis frigiditatem. quod omnis actio inter cōtraria cū mora fiat. Quod ergo examinare curamus, tantum est. An possit vna eadē que pars adæquatē secundum se totam simul calefieri & infrigidari. Et quod relatum dubiū tangit quādam inter physicos tritam quæstionem, vtrum scilicet qualitates contrariæ simul se compati valeant, necessariō id discutere breuioribus q̄ possim verbis compellor. Quanquā negotium hoc plus aliū expetebat locum, quàm præsentem, verum illic fusissimè, hic breuissimè explicabitur. Fuerunt complures, qui nullo modo posse compati contraria in eodem subiecto sunt testati, inter quos Gregorius Ariminensis. 17. dis. primi. quæstione. 3. recēsetur.

Et quanuis triplex genus contrarietatis sit, altera, nempe contrarietas inter terminos motus à quo, & ad quē versatur: alia, inter propositiones contrarias, aut subcontrarias, siue contradictorias: alia, inter qualitates, quæ mutuō inter se agunt, altera alteram corrūpendo. Nos hic tantum examinabimus, An qualitates primæ contrariæ possint simul in eodē subiecto esse, an necesse sit, quicquid frigiditatis est in aliquo subiecto, prius corrumpi, q̄ vllus caloris gradus inducatur, aut ecōtra. & sic etiā de humiditate & siccitate. Reliquorum contrariorum examen in aliud, vt dixi, tempus differendo.

¶ Gregorius credidit, vt audistis, nequaquam posse frigiditatem & calorem simul eidem subiecto adæquatē inesse, compulsus aliquibus ratioibus, ex quibus potissimæ sunt definitio contrariorum ex Aristotelis predicamentis & ex. 5. metaphysicorum. tex. C. 15. elicita. Ea enim dicuntur, quæ sub eodem genere posita, maximè à se inuicem distant, eidem susceptibili vicissim in sunt, à quo mutuō se expellunt, nisi alterum illorū insit à natura. Etiā ratio hæc, quod si contraria se compaterentur in aliquibus gradibus, eadem ratione & in omnibus, indeq; sequeretur, quod esset possibile, aliquid esse simul summè calidum, & summè frigidum, quod naturaliter implicat. Ratio hæc facillime colligi potest. Nam data aqua summè frigida, si contraria in quibusuis gradibus se compaterentur, posset etiam summus calor ibi induci. Et per eandem rationem summa & quæuis siccitas etiā posset, in aqua relata gini. vnde quoque ignis ibi producendus esset, quod dispositio-

nes requisitæ ad suum esse, fuissent productæ, & inde verū foret, quod intulimus, esse illud summè calidū, ac summè frigidum. Maximèque eum impulit. 3. ratio, quæ sequitur, maiorem esse contrarietatem terminorum, quàm motuum antecedentium terminos, & cum calefieri & infrigidari simul, sit impossibile, necessarium iudicauit, esse quoque impossibile, calorem & frigiditatem, qui sunt termini calefactionis & in frigidationis, simul eidem subiecto inesse.

Alia etiā fuit
deceptus ra-
tione quā cū
soluero præ-
dictas referā

¶ Sed hic satis acris ingenii vir hallucinatus est, tam opinando, quod retulimus, quàm decretum suū nullius valoris rationibus fulciendo.

Et vt vera me dicere noscatis, placitum nostrum vobis proponere ordior, quo, & eiusdem fundamentis per lectis, nobiscum deinceps opine mini. Placitū id est. Qualitates primæ contrariæ cū summum gradum non attingunt, alterum cōtrarium tanti gradus, quantus deest, vt summa propria intensio impleatur. secum necessario admittūt. Si enim exempli gratia, summus calor ex octo gradibus constiterit, impossibile est, cum summus non fuerit, sed quatuor tantum graduū, quatuor frigiditatis in eodē subiecto simul non esse. Et si calor sex graduū fuisset, duos frigiditatis comites habuisset: & si septem, vnum tantum frigiditatis habebit. Vt si vnus caloris gradus foret, septē frigiditatis gradibus committeretur. Eundem seruare ordinem reliquas duas qualitates, humiditatem & siccitatem scilicet, etiam testamur, nam par ratio vtroque est. Neque nos sumus primi, qui relatū decretum docuerimus. Buridanus enim, & Marfilius, ac Iacobus Forliuiensis, & mul-

ti alii idem prius docuerunt.

¶ Hoc verum esse, & si quamplurimis demonstratiuis rationibus probare possem, nō tamen eas adducā, quod medicinam tractemus, sed tantum illas, quæ experimentis (quibus medicus maximā exhibet fidē) innituntur. Anteriorq; sit. Si verū esset, quod nequaquā caliditas induci posset in vllū subiectū, nisi frigiditas, omnis prius ex eodē fuerit expulsas aut frigiditas nisi caliditas omnis sit abiecta, sequeretur, quod cū expulsa frigiditate ab aère, ipse ab intrinseco seu extrinseco incepisset calefieri, necessario subito in proprium deuenisset calorem. Et cū aqua calida abiēcisset calorem, subito corrupto aquæ calore, esset summè frigida reddenda, quorum neutrum experimur. Consequētia probatur. Omnis actio, quæ fit in subiectum non resistens, subito fit: sed inductio caloris in aërem nullam frigiditatem habentem fit in subiectum nō resistens, ergo subito fiet. Consequētia est nota. Et antecedentis quoque maior. Nam lux & species obiectorum, quæ nullum contrarium habent, & vniuersa alia huiusmodi subito in medium inducuntur. Minor etiam notissima est. Nam si in aère nulla fuerit frigiditas, cū ipsi calor naturalis sit, non erit vnde resistentia proueniat. bene ergo illatū est consequens illud, quod falsum est, & antecedens, ex quo sequitur.

¶ Euadi enim non potest ratio hæc, vt Scotus soluit Aristotelis rationem quarti physicorū, quæ probabat, quod si vacuum daretur, subito grauiā & leuiā per eum moueretur. fingendo esse resistentiam intrinsecam mobilium. Nam siue ipsa sit in mobilibus, quæ motu locali mouentur, seu non, quod in

Prima ratio
qua probatur
cōtrarias qualitates simul
in eodē subiecto
esse.

Scoti etiam
nulli esse va-
loris ostendi-
tur.

motu

motu locali necessario accadat succedio, ne simul eadem res corporea sit in pluribus locis, nos fatemur. in motu tamen alterationis, de quo agimus: nullam intrinsecam resisten-
tia esse, notissimum est: cum quicquid alterat passum non resistens, subito inducat suam actionem in illum. ut euentus duo recensiti luminosorum & obiectorum visibilium producentium species probant, ac qualitates occultæ magnetis, & succini, ac nonnullarum aliarum rerum ostendunt. simul enim ut præsentatur magneti, ferrum, fertur illud in magnetem, subito inducta qualitate occulta, à magnete in ferrum.

1. Ratio.

¶ Item si verum esset, quod in aqua quæ cum calida prius erat, incipit frigiditas induci, nullus caliditatis gradus restaret, non esset, cur magna aquæ calidæ copia reducens se in frigiditatem, tardius infrigidaretur, quàm exigua aquæ portio: quæ etiam tunc primum, amisso calore, incepisset frigesieri. Illationis bonitas notissima est. Nam si neutra illarum aquarum haberet, quid prohibuisset suam infrigidationem. si in continente frigido vtraque essent sitæ, ambæ in eodem tempore in naturam frigiditatem essent restituendæ: sed euentus falsum hoc esse docet. Citius enim exigua aquæ portio, amisso calore, in summam frigiditatem deuenit, quàm magna per relatam normam frigesces: ergo opinio Gregorii, ex quo id sequitur, falsa erit.

¶ Vltcrius, experimur sæpe, cum valde calidi sumus, si rem nostro temperamento calidiorem, verum nobis tunc minus calidam, tangimus, per talem rem infrigidari. Sed hoc nullo modo fieri posset, nisi frigiditas in re remissius calida, quàm nos, ac etiam in nobis, secum ca-

lorem compaterentur. ergo relatæ duæ qualitates contrariæ simul in eodem adæquato subiecto esse poterunt, quod probare nitimur. Maiorem veram, esse omnes sciunt, qui manum intromittentes in aquam calidam, ac post in calidiorem, iterum manum in priorem ac minus calidam intromittunt. Ac qui ingredientes triclinium calidum, ibique calefacti, in calidius se recipiunt, iterumque ad primum triclinium redeunt. Et qui de domo interiore balnei in anteriorem redeunt. Omnes enim isti eandem aquam & aërem triclinii, quæ prius calida sentiunt, post calidiores facti, frigida diiudicant. Minoris veritas per hoc patet, Quia cuiusvis sensationis futurum est aliquod obiectum mouens facultatem sensitricem: aliàs si sine motore posset facultas percipere, non esset, cur potius vno tempore quàm alio sentiremus. Ergo si rem calidam tangendo, frigiditatem percipimus, cum calidiores re calida facti sumus, necessariò caliditas illa remissior quàm nostra, frigiditatem coniunctam nos immutantem habebat.

¶ Fingi enim non potest, quod remissa caliditas, nullam secum frigiditatem coniunctam habens, intensiorem corrumpat, indeque frigiditatis sensus oriatur, quod duo impossibilia inde sequantur. Alterum, quod caliditas caliditatem corrumpat. Aliud, quod caliditas ipsa frigiditatis sensationem inferat. Res profectò in totum similis delirio huic. albedo obiecta oculis, nigredinis visionem effecit. Fortè primum illud illatum non inconuenire aliquis putabit, quod remissum collatum intenso, vim contrarii habet. Sed qui sic opinaretur, ideo

Quædã inas-
n s euasio im-
probatur.

O hallu-

hallucinabitur, quòd non intelligat, ideo remissas primas qualitates collatas intensioribus vim contrarii habere, quòd secum coniunctas contrarias sibi habeant, à quibus prouenit corruptio intensioris, & non à remissiori. Et quòd qualitates secundæ remissæ, vt rubedo, vel fuscedo dicantur contrariæ respectu albedinis aut ingredinis extremarum, non quòd se corrumpant, sed quòd diuerso modo quàm extremæ facultatem visoriam immutent. Si enim caliditas remissa intensam corrumpere posset, definitio contrariorum de illis verificaretur, nam sub eodem genere remissum & intensum constituuntur & eidem susceptibili vicissim insunt. &c. Quæ in definitione contrariorum citata ex Aristotele diximus, illis competere: & definitione illis conueniente, necessario definitum competere debebat. Vnde impossibile illud sequeretur, quòd caliditas vnius gradus, esset contraria caliditati duorû, aut triû, & sic frigiditas frigiditati. Et vltèrius quòd non posset caliditas vnius gradus à caliditate duorû intendi, quòd contraria valeant se corrumpere, & minimè intensiora se reddere.

3. Ratio.

¶ Item præcipuû propositû de cõpactibilitate contrariorum roboratur cum calidum agit in frigidum, & à frigido repatitur, calidû, quod agit, remissius redditur, q̃ idem erat cum primû calefacere frigidum inceperat. Sed illa caloris remissio fieri non potuit, nisi à frigiditate reagente, ac nonnullum caloris gradû corrumpente, & in eius locum frigiditatem producente: ergo simul, ac in eodem subiecto caliditas & frigiditas stare poterunt, quod probare cupimus. Hoc argumentum, ac

quamplura alia huius farinae, potius ad opus physicum spectant, quàm ad præsens medicum: ideoq; illud minimè adduxissè, nisi quòd alii hanc rationem aliter colligat, quoddamque impossibile, vt verû inferant, quod examinare necessario in præsentì loco cogor. Inquiunt enim illi, quòd cum calidum repatitur à frigido, quicquid inter calidû & frigidum intercipitur, simul calefaciendum & infrigidandum sit: nam si per medium illud transit actio calefacientis, ac reactio infrigidantis, censebant illi medium necessario simul calefaciendum, & infrigidandum: quo conuincere aduersos, negantes compatibilitatem contrariorum qualitatum putabant. Sed quanquam verum probare nitebantur, indecenti medio vti sunt, ac impossibile, vt dixi, indoctè inferebāt, aliqd scilicet simul calefieri, & infrigidari, quod naturaliter fieri non posse, probare exordior, prius mētem horum philosophorû, & aliorum exponendo.

¶ Vltra physicos recensitos multi medici opinati sunt, incōuenire nihil, qualitates contrarias simul in eodem subiecto posse introduci, inter quos Gentilis de fulgineo. de maiestate morbi, & super prima primi Auicenæ, & in aliis locis credit, posse duos tantû caloris gradus cum duobus præcisse frigiditatis induci: & tres cum tribus, & summû calorem cū summa frigiditate, ac singulos calores cum singulis frigiditatis. indeq; incōuenire non putauit, quòd aliquis humor simul putreat, & cōcoquatur: quanquā putrefactionē cōtrariā concoctioni esse affirmet Galenus noster, etsi in præsentì loco ipse nunquam explicauerit in eadem numero corporis parte simul

te simul calorem & frigiditatem gigni, sed tantum quod sensu decerni non possint partes calidæ à frigidis in febribus epialis, libro tamen secundo. de febrium differentiis capite sexto. refert. ✕ Ex hoc igitur genere est & febris ea, quæ propriè vocatur Epiala, quando simul febricitant, & rigent, atque eodem tempore in toto corpore vtrumque sentiunt affectum. ✕ Cuius sententiæ verba vltima, putà, quod in toto corpore vterque sentiatur affectus, videntur testari, quod Galenus opinatus sit, simul caliditatem & frigiditatem in toto corpore potuisse induci. Sed quod in præsentī libello de inæquali intemperie non retulerit esse easdem numero partes, quæ calent, & frigent, sed adeo coniunctas, vt sensu decerni non possint, etiam quod verum in aliquo sensu sit, cum aliquæ partes frigent, totum scilicet cathegorematicum frigere, & cum aliæ partes calent, totum etiam cathegorematicum calere, vt dicere in hoc cathegorematico sensu solemus, percussisse nos totum parietem lapide, cum tantum eiusdem partem ferimus. Ideo ex relatis locis, neque vllis aliis, quos legisse meminerim, elici, secundum meam sententiam, potest, Galeno visum, simul aliquid per se totum, & per quamlibet sui partem, quod syncathegorematicum totum nominatur, calefieri, & infrigidari potuisse. Sed missis authoribus: ad veritatem rei promissæ examinandam accingamur.

Quod impossibile sit ali-
quid simul
calefieri & in-
frigidari.

¶ Pollicitus quippe fui me ostensurum impossibile esse, aliquid simul calefieri, & infrigidari, idque exequar. Necnon, quod nullo alio modo qualitates contrariæ simul esse valeant, quæ summa latitudine ex vtrisque im-

pletis. Quibus dilucidatis, planissimum euadet, an simul ab aliqua vna & singulari nostra particula calor & frigiditas sentiri valeant, an non.

¶ Supponatur ergo primò, vt cū 1. Suppositio
minori negotio veritas percipiatur, nullum ex entibus corporeis sub orbe lunari sitis inueniri, quod calidum, frigidum, humidum, aut siccum non sit, coniuncta semper in illis caliditate, & frigiditate, humiditate, aut siccitate. Hoc suppositum verum, esse inductio probat. Si enim ordiamur ab elementis, nonnulla calida & humida, alia calida & sicca, quædam frigida & humida, reliqua frigida & sicca esse inueniemus. Si per mixta procedamus, nullus vllum mixtum tetigit, quod relatis coniunctionibus qualitatum primarum non inueniat affectum.

¶ Secundò suppono, neminem vn 2. Suppositio
quam vidisse aliquid admoueri rei se calidiori, quod calidius de per se non reddatur, aut cum immodicum calorem inductum à re se calidiorē tolerare non potest, quod non corrumpatur, & esse desinat per immodicum calorem, sibi disconuenientem introductum. nihilque approximari rei se frigidiori, quin frigiditatem maiorem acquirat, aut pereat. Idemque rebus humidis & siccis contingere.

¶ Quibus habitis, ratione sic colligo, Quicquid calidum, aut frigidum, humidum, aut siccum est, per admotionem contrarii minus tale redditur: sed omnia entia corporea sub orbe lunari sita, talia sunt, ergo omnia entia corporea, per inductionem contrarii minus talia erunt. vltiusque: nulla entia simul calefieri, & infrigidari, humectari, & exiccari poterunt, quod erat primum probandum. Maioris veritas

Prima ratio.

ex secūda suppositione, minoris ex prima, & bonitas consequentiæ ex primo modo primæ figuræ patent. Vltcrius. Quod calidum est, per frigidi approximationem minus calidum redditur: ergo vel inducta frigiditate in subiecto calido, aut tantum caliditate corrupta. nō ex hoc solum, quod sit corrupta caliditas, cum antecedentes rationes sufficēter probauerint, qualitates contrarias necessariō cōpati in eodem subiecto: ergo inducta frigiditate remittetur, & cum euentus probent successiuē & partibiliter tam calorem quā frigiditatem gigni, & corrūpi, sequitur ergo, quod si subiectum calidum foret octo caloris gradibz, & infrigidaretur per vnus gradus frigiditatis introductionem, quod tantum alter caloris gradus sit corrupendus: & si per duorum graduum frigiditatis introductionem, quod tātum duo caloris gradus sint corrupendi, & si consequenter. Quo secundum, quod probare promisi, verum superest.

3. Ratio. ¶ Item si relatus ordo non seruaretur in corruptione qualitatum primarum, & contrariarū generatione, sed esset possibile, quoscunq; caloris gradus cum quibuscunque frigiditatis cōiungi, impossibile foret, entia sub lunari orbe sita, esse corruptibilia. Consequentia probatur, supposito quodam notissimo principio, quod mistorum formæ non definant informare elementa deseruiencia illis pro materia: nisi quia dispositiones, quibus formæ mistorum asservabantur, sint corruptæ, neque elementa ipsa esse definant, nisi quod qualitates sibi conuenientes abiiciātur. Ergo si ignis summē calidus existens per aquæ infrigidationem non amisisset vllum caloris

gradum: sed summa caliditas, & frigiditas etiam summa in eo esse possent, vt fateri coguntur, qui in quibusuis gradibus contraria posse simul esse, testantur, non esset, cur ignis corrumperetur per infrigidationem factam ab aqua: cum calorem, quem ignis cupiebat adesse, haberet. Eadem ratione neq; aqua corrūpenda foret, & si summē calida fieret, quod summē frigida mansura erat. Similiter aër & terra per actionem aliorum elementorum, non essent peritura. Et neq; mista habuissent causam corruptionis & interitus, vt dixi, cum nullæ ex suis primis qualitatibus, quibus nata essent ipsa conseruari, valerent, per contrariarum introductionē corrumpi, indeque secundæ & terciæ qualitates eorundem resultantes ex his primis etiam erant permansuræ. vnde & mista ipsa aterna futura forent, quorum oppositum experimur.

¶ Item fingatur aliquod ens calidum tribus caloris gradibus, & frigidū totidem: supposito: quod summa caloris latitudo sit octo graduū & frigiditatis summum totidem & quæro ab aduersis, an calidum octo graduū agēs in huiusmodi ens, illud corrupisset? Et probatur necessariō quod non. Nam si inductis quinque caloris gradibus supra præexistentes, tres frigiditatis non forent abiiciendi: ex confessis ab aduerso, qualitates scilicet contrarias in quibusuis gradibus compati, nulla ratio dari posset corruptionis illius entis, quod ipsum, inducto summo calore, non amisisset gradus qualitatum primarum, quibus conseruabatur. Sed consequens illud est falsum, vt experimenta docent. Summo enim calore cum moderata siccitate inductis in quauis re,

re, ignis gignitur, & antecedens ens corrumpitur. Ergo antecedens, ex quo illud sequitur falsum erit. Eadem norma inter arguendum seruata, colligi possit, quod cum aqua summe frigida in igne verteretur: transiendo per omnes adiunctiones primarum qualitatuum possibiles inter calidum & frigidum, humidum & siccum, posset vniuersis mixtorum formis subiici, & sic ex sola ea vniuersa mixta fieri. Quod non ita esse, aqua ipsa ex frigida versa adeo calida, ut adurat, probat.

Soluntur rationes quibus inmixti sunt, qui contrarias qualitates eisdem subiecto, in esse simul putare esse impossibile. ¶ Satis hæc in præsens sint ad probationem verum esse nostrum decretum: accingamur ergo dissoluere Gregorii & suorum sequacium rationes, quibus decepti, opinati sunt, contrarias qualitates simul eidem subiecto enesse, non posse. ut post doceamus, qualiter in actione & reactione non contingat, aliquid simul calefieri & infrigidari, & argumentum Suisset calculatoris solvatur.

Solutio primæ rationis. ¶ Prima ratio, quæ innititur definitioni illi elicite ex post prædicamentis convenienti positivè oppositis, facillimè dissolvitur. quia Aristoteles nequaquam voluit ibi, quod positivè contraria sic se mutuo abiciant, ut necesse sit, quicquid vnius contrarii est in aliquo subiecto, abiciendum prius sit, quam alterius aliquid inducatur: sed tantum, quod impossibile sit, denominationem vnius contrarii manere in aliquo subiecto, alterius contrarii denominatione in eodem manente. Quod verum, & à nobis concessum est. Impossibile quidem existimamus, aliquid frigidum nominatum, quia plures frigiditatis quam caloris gradus habeat, etiam calidum dici, quod implicet. si enim calidum vocaretur, plures caloris, quam frigiditatis gradus habuisset. & si frigidum e contra, & habere plures caloris gra-

du, quam frigiditatis, & pauciores, est implicatio. Ergo verum diximus, impossibile esse ambas denominationes manere. Quippe hoc definitio contrariorum exprimebat per verba illa, à quo mutuo se expellunt. Idem quoque expressius Aristoteles dixit in citato capite de oppositis, ubi retulit, quod calidum & frigidum non se habent, ut par & impar, vel ut sanum & ægrum, quibus nullum est medium. Omnia enim aut paria aut imparia, & viventium corpora, sana aut ægra, necesse est vocari. Non tamen omnia nata calida aut frigida esse, talia dicuntur. sed nonnulla neque calida, neque frigida. quod nullis aliis subiectis contrariorum convenire potest, quam iis, qui tantum gradum caloris quantum frigiditatis possident.

¶ Existimare enim Aristoteles voluisse aliquid non calidum neque frigidum dici, non quod tantum caloris quantum frigiditatis habeat, ut nos explicuimus, sed quod transiendo de calore in frigiditatem, detur instans aliquod, in quo subiectum neque calidum neque frigidum nominetur, quod fingamus, quod in eo instante omnis frigiditas tunc sit abiecta. & sit primum instans non esse eiusdem, & caliditas incipiat, per ultimum non esse, induci, quia tunc non sit producta, sed mox sit producta. delirium talis existimatio foret: quod eadem ratione medium inter sanum & ægrum inveniri posset. Nam cum quis de ægritudine ad sanitatem pervenit, aut e contra de sanitatem ad ægritudinem, aliquod instans intelligi valet, in quo neque sanum neque ægrum corpus illud dicitur, ut de calido & frigido. Ac ut illud instans inter calorem & frigiditatem medium nominabat, qui nobis aduersabatur, sic hoc inter sanitatem & morbum medium voca-

turus erat. Cuius oppositum Aristoteles, ut audistis, dixit. attestans neque inter par & impar, neque inter sanum & ægrum medium inueniri. Quæ Aristotelis decreta sic nostris placitis conformia sunt, ut & Gregorii Ariminensis opinioni in totum aduersa.

Solutio secundæ rationis.

¶ Secunda ratio soluta in antedictis est. Non enim etsi simul contraria esse valeant, indistinctè, & in quibusvis gradibus coniungi possunt, sed ex utroque summam latitudinem implendam esse, probatum superest.

Solutio tertie rationis.

¶ Tertia ratio, quæ maioris vigoris esse videtur, quàm antecedentes, ut prima soluitur. Tanta enim est contrarietas inter terminos, ut inter motus. Ut enim fieri non potest, quòd aliquid simul calefiat, & infrigideatur: sic impossibile quoque est, quòd aliquid simul calidum & frigidum denominetur. Neque ex hoc sequitur, quòd calorem & frigiditatem simul idem subiectum habere non possit. Aberrat enim Gregorius, & sui æmuli, opinantes quicquid calorem habet, calidum dicendum: & quicquid frigiditatem, frigidum: non animaduertentes, quòd aliunde calida & frigida dicantur, putà quòd plus caloris, quàm frigoris, aut plus frigoris quàm caloris habeant. Quam solutionem & præteritas si Gregorius animaduertisset, vidisset, quàm futes sunt omnes suæ argumentationes: quibus nõ paucū papyrū absumpsit. Et quòd omnes innitatur cuidam falso fundamento, putà, quòd nihil intersit, cum tot caloris gradibus tãtam frigiditatem coniungi, quàm cum pluribus, aut paucioribus: ideo ratione cur ita à natura sit institutū, & quid inconueniat, proponere auspicor,

¶ Illa est, Impossibile esse cum calore illo, quem Gregorius. a. quinq; graduum nominat, maiorem neq; minorem frigiditatem, quàm illa quæ. b. trium graduū ab eodem vocatur, coniungi. Quia, ut dixi, & probavi, ex ambobus contrariis summa latitudo utrorumque tantum sit implenda. Neque immeritò in primis qualitatib9 id est cõmetata efficere natura, quin ab acerrimo ingenio eiusdẽ præ oculis habẽte conseruatione rerū relatus ordo institutus est. Si enim sine contrario qualitates primas in subiectis esse permisisset, entia innumera subito esse desissent. Omnia enim mista & elementa, quæ qualitatem primam in summo non admitterent, ut caliditatem aër, aut humiditatem aqua, subito essent corrumpenda. Nam si esset caliditas, aut frigiditas, humiditas, aut siccitas citra summum, sine oppositis sibi, in aliquo subiecto misto, aut elemento simplici, ut altera relatarum qualitatum primarum perpetuo est in omnibus mistis & simplicibus: & summa qualitas prima illius speciei admoueretur simplici illi, aut misto. necessariò qualitas prima illud subito corripisset per inductionem summæ qualitatis, sibi discõueniẽtis. et quòd subito summa qualitas induceretur, patet, quia nõ esset cõtraria qualitas in subiecto remisso, quæ resisteret inductioni summæ, indeq; agēs summa qualitate affectū, aproximatum passio remissam poscẽte ad sui conseruationem, statim ut passū intra spherā suæ actiuitatis habuisset: illud corripisset, ut dixi. Sed hoc naturā prudẽter gubernantẽ minimẽ decebat, quòd nihil prædiceret interitum & finem rerum, quo scito, innumera incommoda vitantur. Scimus enim nunc ligna

ligna proxima esse cōverti in ignē. quod non statim, vt ignis eisdem ad mouetur, summa caliditas in ea inducatur, sed sensim paulatimq; . vt enim successiuē expellitur frigiditas & humiditas, sic inducitur caliditas & siccitas, huius inductionis fumo, qui ē lignis eleuatur, teste existente. Cōstat etiam nobis, bruta incommodum aliquod pati (quod eiulatus, & tristes voces edant naturaliter vitaliter, citra vllā sensationē. vt ligna fumum) cūm disconueniēs qualitas prima in eadem producit. Quibus signis homines excitantur, & solliciti fiunt, vt opem ferāt domui, quæ flagrare est parata, aut bestiis, quæ interire sunt proximæ. Homines quoque non aliter alios morti vicinos esse noscunt, quā vocibus, & gemitibus, aut aliis nutibus editis ab agrotātibus, dum qualitates vitæ illorum contrariæ in se gignuntur: quas qui astu, aut vi sēpissime induci vetat, Deus à gentibus in adagione illa, homo homini Deus, nominabatur. Quorum omnium nulla fieri quīvisset, si statim vt ignis, aut aqua summē frigida, aut alia, quæ summum gradum obtinuissent, approximarentur entibus poscentibus remissum, suam actionē produxissent. Hic ergo fuit scopus naturæ adiungentis contrarias qualitates in eodem subiecto. Quem si Gregorius attingisset, non adeo aberrasset, & à vero discessisset.

Cū calidum patitur a frigido & agit in illud. medium actionis non simul calefieri & infrigidari, Prædixi superius, quod eram ostensurus, nō esse necessarium, cūm calidum agit in frigidum, & repatitur ab eodem, medium, per quod actio transit, simul calefieri, & infrigidari, vt aliqui, qui nō animaduertunt, illud esse impossibile, falsō opinati sunt. Quod in præsens, ficto

quodam possibili euentu, qualiter fiat explico. Sit ferrum aliquod calidum septem gradibus caloris, & vnicum tantū frigiditatis habeat. quod per pedale spatium præcisē distet ab aqua, septē frigiditatis gradus, & vnicum caloris habēte. & ferri illius sit multō maior quantitas, quā aquæ: vnde potentius sit ad calefaciendum aquam, quā aqua ad infrigidandum illud. Transacta ergo hora actionis inter relata, fingamus, quod ferrū induxerit duos caloris gradus in aquā, & aqua reagendo vnicum tantū frigiditatis in ferrum. Quo sic accidente, ferrū per medium recensitum calorē inducet in aquam, & aqua per idē reaget in ferrum, frigiditatē in ipsum inducet, nulla parte mediū tunc data, quæ calidior, semper quod durat actio ferri in aquam, nō fiat: mediū illius residuis frigiditatis gradibus, qui cum calore in ipso compatiuntur, deseruiētibz aquæ reagenti in ferrum, vt instrumēto quo frigiditatem in ferrum producant, absque calefactione & infrigidatione si multanea illius mediū, vt indocti philosophi opinabantur.

¶ Video fusius hæc tractasse, q̄ me dicōs ac phisicos huius tempestatis deceat, quod horum insigniores dū taxat curēt, methodos curatiuas antiquorum addiscere, & docere, negligentes examini subiicere earundem veritatem, & an prosperē, seu infauitē ex illarum obseruatione agris contingat. Sed mea nihil interest, quod nunc res medica imperitē tractetur, & quod ab imperitioribus (cūm me intelligere non valeāt) probis afficiar, quod sciā, nō post multos hos annos speculatiuas sciēcias in pretio habendas, & tūc plus mihi gratificaturos posteros, quā

nunc à præsentibus infamor. Neq; perpeti volo, quod dicere solent illi, qui aut ignavia, seu ingenii tarditate logicam & physicam exactè callere non valent: cum ob id contumeliose à peritis tractantur. necessum non esse ad rem medicam, hæc sciri, hoc se excusantes, ac suam ignorantiam tegentes, ignari quantum intersit in scientia, cuius potissima pars in prudenti æstimatione consistit, assueuisse ingenium ad res difficillimas, ut postea promptum sit, abditas in alto corporis morborum causas, minimè fallacibus coniecturis rimari, ac callere, indeq; conuenientem medelam illis admouere. De his non plura, nam hæc cordatis, & qui sapere cupiunt, quorum misereor, ad resipiendum sufficient. Eorum nempe imperitorum, quibus sua ignorantia non tantum satisfacit, verum de eadem gloriantur, curam habere in cassum esset.

Quod impossibile sit ab vnica & singulari parte hominis contrarias qualitates simul sentiri.

¶ Quicquid ad examinandum veritatem vndecimi contextus huius libelli, quem exponimus, necessariū erat, prout locum hūc decebat, scripsimus: præterquam illud, cuius gratia hæc de compatibilitate contrariorum qualitatū tractata sunt, putā, vtrum ab vnica singulari parte nostra possit simul calor & frigus percipi, quod & si ex expositis in præcedenti contextu clarum satis sit, parū plus ut illustrius adhuc euadat, à nobis exponetur. Porro qui legistis in anteceditibus, impossibile esse, partem vllam simul secundum se totam calorem & frigiditatem suscipere, faciliè colligeritis, etiam impossibile esse, calorem & frigiditatem ab vnica parte sentiri, si indubiè sciretis, tactiuas sensationes non sine reali actione qualitatū primarū, quæ tactus sensibilia pro-

pria sunt, fieri valere, ut verum est. nam sine illarū actione reali in tactum sensatio fieri non potest. Verum quia aliqui falsò opinati sunt, calorem & frigiditatem, ac reliquas duas qualitates primas per species immutare tactum, ut colores visum, ne vllus his deceptus credat, per harum inductionem citra calorem & frigiditatem, aut alias primas qualitates inductas, posse contraria, simul à tactu percipi, probare cogor, quod relatis speciebus nullo modo tactus sentiat.

¶ Primò, quod si quod diximus, verum non esset, tactiua facultas non plus esset vocanda materialis potentia, quam visus. Cuius contrarium omnes testamur, quod experiamur, colorem non inductum in oculum, ab oculo videri, & nullam primarū qualitatū percipi à tactu, nisi in organum facultatis tactricis inducta ipsa prima qualitas sit.

¶ Secundò, quod sapissimè accideret, decipi sentientem vllam qualitatū primarum, credendo ipse, qui sentit, quod frigeat, aut caleat, cum nihil tale patiatur. Nam si speciebus frigiditatis tantum quis affectus, frigiditatem se sentire fateretur, digisset ille, se frigescere: cum frigescere nihil aliud sit, ut Ambrosius Calepinus, & omnes volunt, quod frigidum fieri. Et cum etiam nullus aliter id de se testari possit, quam frigiditatem per tactiuam facultatem sentiendo: sed qui id tunc fateretur, mentiebatur, quod frigidus non fiat, sed tantum frigiditatis species (ut isti volunt) suscipiat: ergo, ut dixi, deciperetur hic.

¶ Tertiò, quod nunquam in recensito euentu contingere posset, aliquem hominem præter sentientem, idem iudicium edere de frigiditate illa

illa sensata, quod sentiens. nam sentiens dixisset, se frigore affici, & qui eum tetigisset, oppositū testaretur, quod solis frigoris speciebus afficiebatur sentiens ex supposito, & nulum frigus in eum inducebatur.

¶ Quartò, quod natura frustra dedisset nobis vim tactiuam sentiendi primas qualitates per species. Nā si tactus tantum hominibus collatus est, ut fugiant, quæ sibi nocent, & persequantur, quæ conueniunt: cum species frigoris, & caloris, ac aliarum primarum qualitatum, nec noceant, neque profint, non erat, ut quid talē vim sensitiuam nobis natura donasset.

¶ Si ut horum argumentorum vis dissoluatur, quis dixisset, non se confiteri, species caloris aut frigoris posse sensationem efficere sine frigore aut calore inductis in organum facultatis sensitricis, facillimè ratione dicenda impugnabitur. frustra genitas fuisse à natura species caloris aut frigoris, si sine ipso calore aut frigore nos immutare non erat valitura. Ideo enim prudenter species coloris produxit, ut scilicet visus videre valeret colores, coloribus oculo non affecto. Si enim necessario coloribus esset afficiendus oculus, cum videret, species coloris minimè à natura fierent. Ad cuius normam, si primis qualitatibus tactus esset afficiendus ad sensationis productionem, in casum species primarum qualitatum fierent à natura. Auicenam. 6. naturalium idem voluisse, qui eundem in citato loco legerit, palam intelliget. Tandem si pertinacibus concedatur, simul species primarum qualitatum cum ipsis primis induci, cum sensationes tactivæ sunt, neque ii fateri poterunt, simul calorem & frigiditatem ab vlla parte adæquatè sentiri, vale

re, cum calorem & frigus simul posse induci in aliquam unam partem probatum, sit esse impossibile.

Contextus. 12.

¶ Quinetiam iis qui rigent, nec tamen febricitant, inæquale temperamentum est: rarum tamen est id symptoma. Caterum incidit tum mulieribus, tum quibusdam aliquando viris. Debet autem omnino descesse præcessisse vita: aut certè ciborum copiam longiore spatio homo sumpsisse: ex quibus tardus, frigidus crudus, & pituitosus nascatur succus: qualem scilicet Praxagoras vitreum existimat. Porro antiquitus nemo, ut videtur, ita est affectus, ut qui nec adeo ociosi neque in victus saturitate viverent, indeque factum est, ut scripserint antiqui medici, rigori febrem necessario superuenire. Verum tamē tū nos ipsi, tum alii iuniorum medicorum non pauci, sæpenumero vidimus rigorem, quem nulla sequuta sit febris. Porro componitur ex hac intemperie, & ea, quæ febricitantium est, Hepialus. Appello ita febrem illam, cui ambo semper accidunt. At in qua rigor quidē præcedit, febris sequitur, veluti in tertianis & quartanis. hanc hepialū non voco. Ita ex duplici inæquale intemperie Hepialus componitur. Etiam aliæ febres præter hæcticas ferè omnes, simili genere, qui particula alicuius cum tumore morbi sunt. Hi quoque omnes perinde ac phlegmone, Cum intemperamento inæquali consistunt, cancer, erysipelas, carbunculus, herpes, tumor, phagedena, gangrena: quippe commune iis omnibus est, ut ex fluxione humorum sint orta. Dissident in eo, quod alii ex pituitoso, alii ex bilioso & melancholico succo, alii ex sanguine

guine vel calido, vel tenui, vel bul-
lente, vel frigido, vel crasso, vel alio
quopiam genere affecto fiant. De-
clarabitur enim alio loco de horū
membratim differentia diligenter.
Quod ad propositam disceptatio-
nem pertinet, hoc tantū dixisse a-
bunde est, quod qualiscunque est flu-
xio, eadem ratione quemque prædi-
ctorum affectuum creat, qua prius
ex calida & sanguinea phlegmonē
gigni monstrauimus. Sed nō minus
etiam simularium, ac simplicium,
primorumque in iis corporum sin-
gula, sic à fluxiōe affecta ad inæqua-
lē intēperie deuenient. Cæterū, ex-
trinsecus pro rheumatis ratione ca-
lesacta, refrigerata, siccata, vel hu-
mectata: penitus, & in profundo nō
dū similiter affecta. Quod si tota per
totā mutata alterataq; sint, fiunt q-
dē ilicō à dolore libera, in difficili
tamen sic cōstituta sunt statu. Hæc
pernouisse iis, q opus de medicamē-
tis sunt præcepturi, & post id medē-
di methodū, abūdē mihi satis videt.

Commentum. 12.

¶ In hoc vltimo contextu Gale-
nus inter inæquales intemperies ri-
gorem recenset, quem dicit aliquā-
do accidere, febre non subsequente,
quanuis antiquiores medici affeue-
rauerint, semper rigorem subsequi
febrem, rationemq; illius discrimi-
nis satis insufficientem exprimit, in-
quiens ideo suis temporibus accide-
re rigores sine febribus, qui præser-
tim in mulierib⁹ & viris otiosis pro-
ueniūt, quod procreassent propter
otium succos incoctos ac crudos,
quos vitreos Praxagoras vocabat, in
superioribus atatibus homines plu-
ribus laboribus assuetos hos mini-
mē acruantes. Sed ratio hæc, secun-
dū meam sententiam, satis imbe-

cilla, atq; , vt verius dicā, inepta est.
Nam si superiora tempora animo
Galenus voluisset, & Sardanapalū
Lydorum regem, & Darium victū
ab Alexandro, & Medorum ac Per-
sarum Principes, aliosq; complures
tyrannos, & cōiuiua opipara Athe-
nienſium in memoriam reuocasset,
inuenisset luxum, ac superfluitatē
ciborum nō tunc cū ipse viuebat,
initium sumpſisse, sed voracissimos
& defidiosos homines omni in tem-
pore abundasse. Vt ergo antiquorū
medicorum decretum verum esse
attestaretur, sufficisset dicere, illos
noluisse necessitatem, quam refere-
bant, esse naturalem, ita vt dixisset,
impossibile fore rigorem nō comi-
tari à febre, sed esse necessitatem ca-
sualem, vt ita dixerim, quasi rarissi-
mus sit casus, in quo id contingat. vt
referre solemus: impossibile est per
totam vnā ætatem sine intermis-
sione pluere. Quod cū accidisset,
miraculosum nō foret: quia impos-
sibilitas, de qua loquebamur, non
erat naturalis, sed casualis. Vel for-
tē ideo illud in codicibus antiquo-
rum scriptū reperit Galenus, quod
cū nunquam fuissent medici vo-
cati mederi rigorib⁹, quibus febres
non subsequebantur, quod illis trā-
factis, ægri bene valeant, ideo neces-
sario sequi febrem dixerunt, quod
nusquam inuissent vllum ægrū,
cui id non acciderit. à me horū non
pauci visi sunt in propria vxore pre-
sertim, postquā parere iuuenis de-
fuit, & in aliis complurimis quoq;

¶ Vtērius dicit, quod ex hac mor-
bosa valetudine, puta rigore simul
inuadente cum febre, nō quod ipse
præcedat febrem, & febris subsequa-
tur, vt in tertianis & quartanis acci-
dit, sed quod ambo simul infestent,
oritur genus illud febris, quæ hepi-
lus

lus nominatur. Quam sententiam esse contrariam in totum innumeris eiusdem galeni, tam in libro secundo. de symptomatum causis. cap. 6. quam in libro. 2. de febrium differentiis cap. 4. quam in libro de rigore & tremore, & palpitatione, ac convulsione, quam in multis aliis locis videtur, quod rigor potius oriatur ab humore acri, quam à pituitoso, ut inter citatos locos verba Galeni ex cap. 5. secundi de symptomatum causis affirmant, cum inquit. ✱ De inde rigor ipse solus qui dimoveat concutiatq; particulas, hic rigor à frigidis succis nunquam creatur. omnino enim eiusmodi succi præ crassitudine concitato motu non moventur. Quod si aliquando attenuantur, rigorem quidem excitant, non tamen vehementem. ✱ Quod si verum est, hepialis non à pituita & bile ortum erat habiturus, ut ipse in hoc eodem libro, contextu undecimo dixit, cum retulit. ✱ Quippe si pituitosus qui frigidus est, quæq; Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis, quæ calida est, simul abundant, ac per sensibilia membra moveantur, nihil miri est, utrumq; à cubante pari modo sentiri. ✱ Quin potius sola bilis rigorem & febrem erat simul concitatura, rigorem per sensibilia membra mota, febrem, fuliginem putridam in cor iaciendo, ut ipse credit. Verum etsi Galenus non sibi constare videatur, in exponendo causas hepiali, quod in hoc libello, ut vidistis, à pituita & bile oriri referat. Et in fine cap. 5. libri secundi. de febrium differentiis. à pituita putrefacta mota. Parcedus est, ut qui non dolo sed ignorantia aberraverit. Hæc dixisse in præsentiarum sufficit, nam postea cum de signis febriū tractauerimus, ma-

nifestè docebimus, non minus hallucinatum fuisse Galenum reddendo causas rigorum, quam febrium.

¶ Post relata recenset tumorū præter naturam multa genera, quæ omnia dicit cum inæquali intemperie consistere, puta phlegmonem, cancerum, erysipelam, & alia. Ac post in fine ferme libri huius inquit, quod cum vlla particula patiens nonnullum ex tumoribus recensitis mutata alterataq; fuerit, fiet ilicò à dolore libera. Quæ verba duplicem sensum habere valent: alterum, ut per illud significare Galenus velit, quod tunc erunt à dolore partes relatæ liberæ, cum omnino mutatæ, idest, in totū extinctæ, & sine anima fuerint. Quod certè verum est. Nam ex anima sensu carètia dolorem habere non possunt. Aliud quod tunc cum distemperies humoris omnino est inducta in particulam tumorem, & nulla pars tumorem patiens signari valet, quæ alteram in distemperie excedat, sed omnes uniformiter labuntur, dolor pauset. & hoc quoq; verum est, ut in antecedentibus probatum superest. Reliquum, quod subiungit, quæ ex illis non dolent. in difficili sint statu constituta. omnino verum non est. Quæ enim dolere desinunt, quod vitam amiserint, in teterrimo esse statu nemo negare poterit, cum ultimum terribilium sit mors, ut Aristot. 3. Ethicorum referebat. Quæ autem distemperiem iam factam, & omnino assimilatam humori inducenti habent, esse in difficili statu mendacium est, cum sæpe experiamur, dolores molares cessare per tumorem genarum, ubi humor dolorē inferēs in totum similem sibi partē, in qua includebatur, efficit. et articularū doloribus idem accidere. Hæ tamē

agritu-

agritudines non post multos dies discedunt, & ægum bene valere per mittunt, solo humore, qui dolorem faciebat, discussio. Quod si Galenus perpenderet, non adeo enormiter in reddenda causa hæcticarum aberrasset, existimans ideo quod indolorosæ hæcticæ febres sint, à nulla extrinseca humoralis neque spirituosæ causa pendere. Nam si eadem methodo processisset, neque dolores illi, de quibus nunc loquebamur, neque alii consimiles à causa humoralis prouenirent, oppositum cuius euentus probant. Tumores quippe articulorum, aut genarum, etsi sine dolore sint, per discutientia, & in hali tum vertentia humorem inclusum delitescunt, & ægrum liberum linquunt. Ac ut in totum hallucinatum fuisse Galenum, cum hæcticam opinatus est in membris fixam esse, & aliunde originem calorem febris illius trahere ostenderem, etiam liberum de marasmo Galeni explicare videbatur, ibique quot vitia inuenissem notare, & rationibus euidentibus talia esse probare. A proposito tamen retrahere duo potissimum in causa fuere. Primum, quod ibi explanare modum generationis animalium, & necessitatem mortis senectute illis aduenientis expediebat. quod ad exactam physicam à nobis (Deo concedente) condendam attinet. Alterum, quod immorari & retardare me. non parum cogebat commentatio illa. ne adeo citò, ut opto, opus hoc in lucem ederem: Quapropter de signis febrium generatim ac speciatim tractandum nunc primum esse decernimus, ac post cuiusvis febris signa, & eiusdem antiquas methodos curatiuas, ac nouas ponere. Nam cum hæc discutientur, non paucae rationes excerpti poterunt,

quo illustrior adhuc doctrina nostra euadat.

Caput. 18. In quo febrium diariarum signa exarantur.

Nuestigaturus febrium signa, primo (ne ab ordine, quem nostri prædecessores, agentes de febribus obser-

uarunt, discedam) de ephemerarum febrium signis scribam, non eas ratus ab spiritibus inflammatis, à causis extrinsecis ortum trahere, ut Galeno est opinatum, sed ab aliqua fuliginosa, vel flatuosa, vel humoralis exigua causa putrescente, aut non putrescente, ut superius probauimus, originem ipsas ducere. Fuit enim antiquum dogma, ut Galenus cap. quinto. primi de febrium differentiis libri inquit, omne febris genus ex putredine fieri, opinantibus, ut reor, antiquis, callorem illum immodicum febrium non aliunde posse prouenire, quam à putredine humorum, non callentes ipsi, neque Galenus, qui eosdem est secutus, modum, per quem tam insigni calore, qualis est febricitantium, corripiamur. quem iam nos exposuimus. Et quanquam huiusmodi de signis ephemerarum inuestigatio, non adeo necessaria medico sit, ut eiusdem ignorantia plures ægrotantes in vitæ discrimine pellicere valeat, cum ipsa febris sine ope medici sæpe delitescat: & ægrotantem deserat, quod tamen contendat medici, nonnullas ex his ignauiter curatas, in eas, quas putridas, aut hæcticas vocant, quandoque transire, quod à vero non abhorret, ideo signa gene-

na generica earū, vsurpata ex.7.cap. primi de febrium differentiis libri scribere imprimis videtur: dein si quid taxandū appareat, exprimere. Dixit quippe in citato loco Galen. *✕* Vnū verò hoc est præcipuum febriū ephemerarū indicium, ab aliqua incipere causa recenti, ac manifesta, quæ ante præcesserit, quæ omnes medici iuniores vsitato vocabulo procatarcticam, siue præincipiēte appellant. Sed etsi hoc inseparabile sit talium febrium indicium, tamen earum proprium non est: nam & aliarum quædam ex causa manifesta fiunt, quæ ante præcessit: inseparabile verò ac proprium est coctio in vrina statim die prima. *✕* Quæ sententia perpetuò vera esse nō videtur. Nam si ephemera febris nō aliter fit, quàm corde in velociores frequentiores, ac maiores diastoles, & systoles moto, vt inde calidius se reddat, & spiritus ab eo in totum corpus profluētes, calidiores quoque procedant, vt humor ille, qui à sole, vel ira, aut immodico exercitio, seu alia causā ystus, aut putrefactus, seu quoquo alio modo malè affectus, seu in fuliginem aut flatuum versus, sanguini puro cordis, ex quo spiritus fiunt, mistus, ab eodem corde secernatur, & in halitum versus ab vnīuerso corpore extirpetur, vt syncerus sanguis cordis, & totius corporis linquatur, hoc munere per viginti & quatuor horarum spatium à corde exequuto, vt superius docuimus. non video ego, quomodo citra exteriorē causam humores adeò exigui ac tēnues vitari ab interna causa non valeant, ac sanguini cordis misceri, vt ipsum cogant velociter & frequenter tunc moueri. vt cum à sole, vel alia causa exteriorē febris diaria oritur. Nō enim

mihi semel, sed pluriēs contingit, in uisere agros per vnā tantum diē febrientes, à quibus cum sciscitor, an aliquid passi sint in antecedētibus diebus, vnde suspicari possint, febrē quam patiuntur, originem traxisse, respondent, nihil præter rationem ab eisdem effectum, febre illa, quam necessariò ephemeram vocaturi sumus, non aliunde ortū valente trahere, quàm ab aliqua interna causa. cum extrinsecas deesse, relatio agrotātis testatur. Quo manifestè dignoscitur, non esse hoc inseparabile signū ephemerarū. Putare enim relatā febrē vnus diei, non esse ephemerā, sed putridā, illi tantū dicerent, qui non caluerūt nostras rationes, quibus confutauimus Galeni decreta, attestantia spiritus inflammatos in ephemeris, & humores in putridis, & membra in hecticis, causam essetrium specierum febrium.

¶ Aliud quoque, quod in contextu sequitur, inseparabile, scilicet, & proprium esse ephemeris coctionē vrinas indie prima habere, si de proprio Porphyrii loquatur Gal. notissimum mendacium est. Nam & si omnibus huiusmodi febribus contingat, nō solis illis accidit, cum sæpe videam⁹ eas, quas putridas dicūt ab humore cocto incipientes, in prima die vrinas coctas habere. Sed de his non plus, vt ad alia signa recensita à Galenio trāseamus. Inquit enim ipse vltari⁹. *✕* Ac præterea pulsus ad magnitudinem ac celeritatem efatu dignam accedentes, ita vt frequentia à proportione deficiat secū dum exteriorē quietem. Est autē & magis inseparabile ac proprium, quod nullo modo ad celeritatē ea pars pulsus, quæ systole dicitur, tendit: & si aliquando contingat hoc, minimum, ac vix perceptibile exi-

fit, parumq; à naturali tenore mutatum. Quippe si vspiciam Gal. in genii sui vires non exiguas esse ostendit, in negotio maximè de pulsibus id fecit. dumtamen super veris hypotesibus fuerit inixus. Quod verum esse tam libri de pulsum differentis, & dignoscendis pulsibus, & causis eorundem, ac signis ab eisde sumptis quam innumera loca suorum codicū, vbi agere de pulsibus res postulat, ostendunt. Hic nempe quandam veram sententiam profert, ea est, in ephemeris pulsus esse sensibilibus maiores ac velociore, quam in aliis speciebus febrium, quod merito accidit. Nam cum causa febris huius sit adeo exigua, vt intra diem discutienda, extirpandaq; sit, multo minus agrotantis vires deicere poterit, quam materia illa, quæ vnica non finitur accessione, vt putridarū virtuteq; agrotantis validiore existente, pulsus esse maiores, ac velociore, quam cum imbecillior est, si cætera de obedientia instrumenti, & necessitate refrigerationis paria sint, Gal. satis manifestè in .i. libri de causis pulsum docuit. Merito ergo, vt Gale. dixit, pulsus magni & celeres in diariis contingunt. Horū quoq; qui relatā febrem patiuntur, pulsus, non adeo per frequentiam in exteriore quiete distare à seipsis sanis, vt per celeritatē, & magnitudinem, notissimā quoq; causam habet. Quia cum in motu arteriarū quæ pulsum nominamus, quatuor contingant. Diastole, quæ est quædā sursum arteriæ compressæ latio, quam nos arteriā tangentes percipimus: quod tūc cum sursum arteria fertur, nostros digitos feriat, ac percutiat: & post relatā diastolē quies succedēs, tā quod finis naturalis motus est quies, quam quod statim arteria deprimēda sit,

& inter quoscunq; motus naturales contrarios quies intercipiatur, & post hanc quietē systole, id est, depressio proveniat, & depressionē quies alia sequatur, quæ quatuor, vt retuli, sunt, putā duo motus, vnus centrū arteriæ versus, alius econtra, & duæ quietes, altera post sursum lationem, & alia post deorsum. Et penes has quietes frequentia pulsum notetur. Illum enim dicimus frequentiore, qui minus quiescendo tardat: & ediuerso rariore, qui magis inquiete immoratur. Ideo in ephemeris, quies, quæ accidit postq; arteria sursum lata est (quā Galenus vocauit exteriorē quietē, vt distinguat eā à quiete alia, quæ fit post arteriā compressam) prolixior multo est, q̄ in aliis febribus, vbi ingēs humoralis causa duratura per multos dies viget, quod systole, quæ successura est relatā quietem, non est adeo necessaria in febribus ephemeris, vt. in aliis à multo humore ortū trahētibus. Ideo quod systole in nullū aliū vsum seruiat, quam vt per eā summi vi caloris eleuati, extra corpus per porositates arteriarū pellantur. Et cum hi multo pauciores sint in ephemeris, quam in eis, quas putridas vocat, inde prouenit, in ephemeris esse pulsus maiores & velociore, quam in aliis: nō tamen in eadem proportionē frequentiores secundū quietē exteriorem, quin secundū hanc rariore, quod liceat arteriæ ob redditam rationē, diutius sursum quiescere in ephemeris: q̄ in putridis vocatis. Neque idē licet arteriæ post interiorē quietē, quam sequutura est diastole, quæ ad aërem trahendum & refrigerandum facta à natura fuit. Nam cum caliditas ephemera non parum vigeat, diastolen celerem poscens, cogit quietē relatam breuiorem esse.

Plus

Plus de his dixisse existimo, quam huic loco cōueniret. Coactus tamē explanare veram Galeni sententiā, id feci: nempe vt carpendo eiusdē lapsus: nō parū quandoq; tardor, sic explanādo, quæ verē ac acriter ab eodē exarata sunt, immorari tenor.

Argumentū
aduersus as-
serta a nobis
soluitur.

¶ Ex dictis à nobis inter exponendum Galeni sententiā hanc, aliquis fortassis eliciet vnū non cōtemnendum argumentum, aduersus asserta à me, explicante in antecedentibus causam durationis vigintiquatuor horarū ephemerarū, quod ibi retulerā, pauciorē multō esse materiam ephemerā, q̄ tertianā, aut quartanā seu cōtinentis, aut alterius cuiusvis febris. Quod verū nō esse, qui nobis aduersaretur, inde suspicabit, quod sequi videatur, nullā accessione febrīū intermittētīū minoris durationis, q̄ vigintiquatuor horarū futurā, cū nos scripserimus, quod materiā tētā habeāt intermittētes febres quæ sufficiat ante sui resolutionem per relatū tēpus durare, & redire. huius cōtrariū euentibus mōstrātibus. Cui obiectiōi facilimē respōdem⁹, asseuerātes verū esse, febrīū, quas putridas vocāt, materiā tantā quādoq; esse, vt multas viginti & quatuor horarū accessiones efficere possit: sed id nō cōtingere, quia natura sagax nisi coacta, nūquā tale aggrediatur. innixē procurās in quauis accessione non adeò perdurare, cor, & arterias velociter, & frequēter se mouēdo, quousq; in valde sensibile imbecillitatē visvitalis deueniat. sed multō ante citra hāc cōsistere, vt pro futuris, & vsq; ad extirpādā causam morbificā sufficiat. sat sibi (vt finē febrī imponat) sufficere rata, portio nē illā humoris, quæ proximior cor di erat, in sudorē versam, aut insensibiliter resolutā extra corp⁹ pelle-

re, vel cū hāc assequi non valet à corde se cernere.

¶ Aliud propriū ephemerarū signū, quod post recēcita sequitur, verū quoq; est, earū febrīū calorē suauē esse, quod exigua sit materia diffūda, ex qua fuligines multæ eleuari non queūt: iisq; deficientibus, solo calore, quē spūs calidiores à corde veloci⁹ moto versi habēt, obiecto manui tā gētis, febrim necessariò suauē fore, cuius patet. Sequētia cōtextus Galeni verba, etsi vera, vt præcedentia, sint: parū difficilia intellectui apparēt, quæ, vt iacēt, trāscribo, vt ea explicē. ✱ Inseparabile quoq; æqualis atq; incōpressus ascēsus in caliditate ac pulsibus simul, nō tamē propriū, cū & aliis quibusdā adfit: sicuti etiā cōsistente febre mediocritas: neque enim hoc etiā est propriū quanquā his maximē inest. Et meli⁹ sane hāc quæ cōmunia existunt in crescente febre, ac consistente, quoniā magis ephemeris insunt, inter propria reponere. sic enim fieret & si nō rei ipsius species, ad pulcherrium atq; exquisitissimū huiusmodi febrium propriū simul atq; inseparabile signū. ✱ Nepe per hāc nihil aliud vult Gal. quā quod augmentum febris huius sit insensibile. tam si calor febrientis perpenditur quā si pulsus considerātur. Etiam quod status, seu consistentia sit mediocris, hoc est dictū, nō adeò adurens, vt calor aliarum febrium consistentium, hāc tamen duo signa aliis quoq; febribus quādoq; cōuenire refert, ideòq; apparere non inter propria diariarū recesenda. Verū tamen quod in aliis febribus augmentū nō est adeò insensibile vt in ephemeris, neq; cōsistētia est adeò æqualis, inquit, quod meli⁹ sanē hāc duo signa inter propria ephemerarum

Quidā Gale-
ni contextus
exponitur.

ponenda sunt, quàm inter communia illis & putridis. Quia etsi augmentum esse minus sensibile, & consistentiâ fore mitiorem species subalterna sit, còueniens tam ephemeris, quàm putridis, exquisitum, ac pulchrum hoc est exactissimum solis ephemeris conuenire indubiè videatur.

Moderatur
Galeni alia sententia.

¶ Vltimum signum ephemerarum exaratum à Galeno, est, finiri febrem cum sudore, aut rore, aut cum aliquo optimo vapore, & febrim in totum cessare. Quæ verba moderanda esse existimo, aliàs capere nequeo cur inter propria ephemerarum Gal. recensuerit hæc, cum omnibus intermittentibus febribus perpetuo ferme accidat, cum sudore, vel rore finiri, & in infabricitatione definire. Primumque ex his duobus Auicena fen. pri. quarti tractatu primo cap. 6. Satis calidè moderatus est, dicens. ✱ Et plurimum quidem eradicationis ephemeræ sit per sudorem & humiditatem similem sudori naturali, non humeroso, & non sit vehemens & valde superfluus etiam in quantitate, imo similis in hoc est sudori naturali, & est proximus ei in qualitate. Si enim videris sudorem plurimum, tunc febris non erit ephemeræ. ✱ Quan sententiam usurpauit Auicena ex trigessimo continetis Rasis, & Rasis ex Galeno parum infra citando. Ex qua quoque hominum vulgus elicit præfagium illud. Si cum sudore febris definit, altera reuersura est. Quod falsum, ut vidistis, est. Dicturi enim erant, si cum inmodico sudore febris finita est, altera accessio redibit. Paulus & Aëtius de hoc signo non meminerunt: de altero vero, puta omnimoda cessatione febris, relati authores veram expositionem scripsere, eodem Galeno suppeditante illis modum, per

quæ explicari velit. Scripserat enim in de arte curatiua ad Glauconem lib. 1. cap. 2. de febribus ephemeris sequentem sententiam. ✱ Nam arteriarum motus in patiente hæc, in totum assimilantur huic, qui in sanis apprehenditur, cum in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, neque si multum temporis inter primæ accessionis finem & secundæ principium intercidat: quemadmodum in tertianis atque quartanis: in illis enim febris remanet signum. In ephemeris autem in totum aboletur accessione cessante. Plurimis verò earum & humidi quidem vapores, & quibusdam etiam sudores optimi apparent, aut omnino quidam plurimus veluti vapor ex intimo corporis exit. ✱ In vltimis his verbis non aliud docens, quàm quod ex Auicena transcripsimus, ut in prioribus vult, quod quanquam tam ephemeræ quam nonnullæ putridæ intermittentes ad infabricitationem deueniant, non pares in hoc sint, sed quod in internitiis pulsus ad naturalem habitum & omnino sibi sanis similem reuertantur, & quod hoc putridæ priuatur, in ipsis manente semper propria inequalitate febrili, ut idem Gal. in fine quinti capituli de arte curatiua ad Glauconem dixit. Neque aliam esse propriam inæqualitatem febrium putridarum, quàm sistolem (quæ ad expurgandas fuligines in vasis contentas à natura inuenta fuit) esse velociorē & maiorem, ac frequentiorē, quàm diastole, quod in putridis immodica humorum copia, ad id impellat, ac cogat, refrigerationem minorē quàm ephemeræ poscentibus ipsis: quia calore febrili diffiante causam morificam iuuentur.

¶ Præter hæc, quæ recensuimus signa ex primo libro de febrium differentiis, Prosequitur autor signa diariorum.

rentiis,

rentiis, supersunt nonnulla alia ex citato cap. 2. primi de arte curatiua ad Glauconē, ea sunt: si simul cū febris agrotantem corripit, vllus etiam dolor capitis, aut alterius partis corporis molestat, & febre ablata in totum dolor ille delitescit, febrem non reuersuram testatur. Id enim vt plurimum in aliis febribus non contingit, quod earum materia tanta sit, vt vnica accessione diffusi vi febrilis caloris, non valeat, indeq; quod superest ad futuram febrem faciendā, dolorē vllum agrotanti infert. Cauere quidem oportet, ne cū dico materiam, aut causam febris, lector credat, me velle, humorem, quem materiam aut causam nomino, producere calorem febrilem. nam hoc impossibile esse, satis euidenter in antecedētibus ostēdi, sed humorem, causam, aut materiam improprie à nobis dici, nam proprie occasio dicēdus humor foret, nisi enim ille adesset, cor in magnas, veloces, & frequentes diastoles, ac systoles, quales sunt febriles, non insurgeret.

¶ Superest & aliud ephemerae febris indicium referre, facillimè agrotantes tolerare ipsam. Quia causa, à qua pendet, adeo est exigua, vt intra vigintiquatuor horarum spatium discutienda sit. Etiam quod dum finita febre in balneum descēdunt, horrore nullo capiuntur, qui febrerūt. neque aliud quid triste immutet, quia cū vniuersa morbi causa ablata per antecedentem febrem sit, nihil supersit, quod commotū, aut eliquatum vi balnei, rigorē, aut tristitiam loto inferat. Hæc sunt ephemerarum potissima signa, quæ scire curationi ægri conducunt: nam certi facti ephemeram febrem præcessisse, audacter cibum, & vinum

agrotanti concedimus, & consueta munia eundē obire, permittimus.

¶ Febrium ephemerarum vniuersa generica signa recēsuimus, superest de eisdem specifica scribere, ac curationem peculiarem cuique apponere. Neq; cū hæc fecerimus, modum, quem Galenus, 8. methodi mendendi præscripsit, seruabimus: quin potius eundem in. 2. cap. de arte curatiua ad Glauconē æmulabimur: & si quid exponendum, aut addendum, vel carpendum inuenerimus, id omne exprimemus.

Caput. 19. In quo

indicia ephemerae febris, prouenientis ex tristitia, immodicis curis, vigeliis, & ira. ex. 2. cap. pri. de arte curatiua ad Glauconem exarantur.

Diūgitur verò his qui propter tristitiam febricitant, acritudo potius, q̄ abundantia caloris. Quemadmodū ediuerso his: qui propter furorem, sed & extenuatio corporis in his, quos tristitia, quā in his, quos cura vexauit, conspectior existit, oculorum præterea cauitas, ac quædā inconsueta decoloratio. Hæc quidem sunt & in aliis, qui quouis modo diu cogitarunt communia: maximè autem et ex oculis distinguere oportet. Nam ex his etiam in sanis animæ mores possumus cōiectare. At in ægrotis si quis diligenter inspicere queat, sunt indicia certa. Sic quidem eos, qui propter disciplinas, aut contemplationem aliquam diu cogitarunt, ab his, quos tristitia corripuit, discernere oportet.

tet. At qui vigilarint, distinguere oportet ex forma palloris. Nam in ip[s]is facies subtumens, & oculor[um] motus manifestus, vix enim palpebras attollunt, inest etiam palpebris humiditas. Nam qui tristantur, aut cogitationibus detinentur, his exiccatur. Cautas verò est c[om]mune accidens omnibus, m[er]itori, vigiliis, cogitationibus, n[on] t[ame]n furori: in hoc enim neq[ue] oculorum cautitas, neq[ue] pallor manifestus, & plus caloris, atq[ue] celerius ex imo prorupit, neq[ue] pulsuum magnitudo destruitur, quemadmodum in vigiliis, tristitia, & cogitationibus. Quare hac à furore apertissime distinguuntur: ab inuicem verò quemadmodum diximus antea.

Sunt adeò connexa signa febrium ephemerarum à tristitia, ira, curis, & vigiliis proueniētium, vt t[ame]n Galenus in præsenti loco, quàm Aëtius sermone primo Tetrabibli. 2. ca. sexagesimo. simul vnico capite ea distinguant. Quod Auicenna non obseruauit: quin in plures (quàm nullus alius author) causas, & capita diariarum febrium partitus est. Cuius rei occasionem parum infra exprimemus. Signumq[ue] primum febris à tristitia orientis, putà esse calorem plus acrem in hac quàm intensum, vel, q[uod] in ea, quæ à furore, siue ira ortu[m] trahit, rationi conforme est. Tristes enim dum iam diutina[m], aut immo dicam tristitiam passi sunt, tunc febre corripiuntur, indeque sicciore[m] multò, quàm irati fiunt, qui parum ante iram bene valebant, & suæ sp[eci]es erant. Maiorem autem siccitatē mordatiorem efficere æquum calorem, nemo est, qui ignoret. Merito ergo id signum relatum est à Galeno. Quod tamen etiam minus acris ac minus mordax sit calor febrium proueniētium à curis, & vigiliis, q[uod]

febrium orientium à tristitia, ego crediderim, quanuis Galenus id n[on] exp[re]ssit. Nam curæ, ac vigiliæ pariter exiccare, vt tristitia non valent, ob rationem infra dicendam. Copiosiore[m], & magis conspicuū quoque esse calorem febrientium ob irā, quàm eorum, qui ob tristitiam, aut curam, seu vigilias, manifestam causam habet. Nempe, quia in furentibus, siue iratis, calor ad corporis extrema deferatur, vt in recensitis animi affectibus ad intima. In vigiliis enim & si ad exteriora calor, vt in ira deferatur, non adeò assatim, ac celeriter, vt in ira, quare in ipsa conspectior, maiorq[ue] percipitur, quàm in aliis febribus recensitis. Extenuationem tristium esse patientiorem: q[uod] eorum, qui cura vexantur, in causa est, quòd tristes curis assiduus, quæ displicent, premuntur, & qui curā habere dicuntur, tantum curis citra displicentiam laborant, sed duplici malo affectum, hocumentum sensibilius, quàm simplici passurum, notissimū est. merito ergo corpus magis extenuatum in tristibus erit, quapropter parum supra passus sum, sensibilibiter sicciorem esse calorem tristium, quàm aliter affectorum. Oculorum cautitas, quàm signū esse huius speciei febris Galenus inquit, ob id contingit in febrientibus ob tristitiā, quòd qui tristes sunt, semper tristitia meditentur, & quandoque etiam lugeant: indeque tam ex continua meditatione rerum, quæ displicent, quàm ex lachrymatione assidua, eorum oculi (quorum præcipua pars ex liquidis quibusdā humiditatibus constant) exiccantur, minoresq[ue] reduntur, cerebro ipso exiccato. etiam eodem cerebro spiritibus animalibus exinanito, quibus deficientibus oculus (qui plusq[ue] vllum

vllum aliud membrum de expositis nostro visui redundat) minor vertitur, quod fons, ex qua in oculum spiritus emanabant, exausta sit. Ipsi tā den̄ oculis minoribus factis, necessum est genas, quibus teguntur, eodē sequi, cerebrumq; versus ipsas ire, ex quo cavitā illa, de qua agim⁹ (quæ inter os ciliū & genam superiorem, ac inter os maxillæ & genam inferiorē interiacet) visitur, Hispani, ojerās, vocamus. Decolorationē inconſuetam non intelligas, in oculis ipsis accidere, nam neque oculi veris coloribus afficiuntur. Neque glaucus, & niger, & alii improprie colores oculorum, propter tristitiā variantur, sed ad cavitatem referenda decoloratio est. Fiunt enim quibusdam genarum illarū partes caue, coloris cerulei, aliis nigricantes, quibusdam sub pallida, prout diuersæ temperatura sunt. Verba, quæ sequuntur, scilicet esse cavitatē oculorum, & decolorationem, communia tam tristibus, quā cogitabundis, & vigilibus, manifestē vera sunt propter superiorem rationem: vt etiā quod ex oculis possimus in his ægris, de quibus agimus, distinguere causas morbosas: cum & ex eisdē soliti, simus in sanis coniectare animæ mores.

Increpatur
quædam cō-
textus sentē-
tia.

¶ Reliqua, quæ ibi leguntur, perperam esse scripta seu vitio librarii seu interpretis, manifestum est. Nā illic ex oculorum affectibus distinguere procurat Galenus febrē proueniētem ab immodica meditatione scientifica, aut alia quauis cogitatione, & à tristitia ex vna parte, cū febre trahente ortum à vigilia ex alia, quod litera contextus minimē exprimit, vt cuius illam legenti patet. Ideoq; sententiam, quam Galenus volebat, ex arabo, ac simul cau-

sam eius reddam. vt ea lecta, & cum cōtextu ducto, collata, cuius liceat intelligere, quod merito est à nobis librarius aut interpretis increpatus. Indiciū ergo febrium à vigilia orientium ex modo palloris diuerso qui multo aliter, quā in aliis duabus causis, visitur, summitur. In vigilibus, enim facies est subtumens, ob imminutam alimenti coctionem defectu somni, & complures vapores ad faciē eleuatos, & minimē difflatos: tam quod crassiores multo sint, quā si ab alimento decenter cocto emanassent, quā quod spiritus pauciores ex superflua vigilia reducti, non valuerint, vapores eleuatos discutere, qui faciei inclusi ac ibi detenti, in tumorē eleuari ipsam cogunt. Quod neq; tristibus neque meditabundis accidit: quia coctio in his non adeo vitiatur, sicut in vigilibus: neq; ad eorum cutim tanta copia vaporum defertur (quia quādoq; dormiant) vt ad cutim vigilatium, quæ pronior ad recipiendum quā in aliis est: eo quod spiritus eiusdem non sint ad intima retracti, vt aliorum dormientium. Ex alio quoq; signo differentia inter recēitas causas febrium cognoscitur, quod scilicet vigilēs pigrū habeant motum oculorū & palpebrarum, nam vix easdem eleuare queunt, ob immodicam humiditatem, in aliis febrientibus hoc nō accidēte, quin quod eorum oculi exiccantur. Quæ omnia, si vt ego recensui, elicere ex contextu Galeni quis vellet, nequaquam, vt dixi, poterit.

¶ Cavitatem oculorum esse commune accidens tristibus, vigilibus, ac cogitabundis certū esse, quæ prædicta sunt, probant. In iratis, seu furientibus tamen hanc non conspici, manifestam causam habet. Ob irā

scilicet (ad extima corporis, sanguine & spiritibus deriuatis) oculū potius eminentem, quā depressum necessariō fieri. Etiā pallore genas irati carere, recensita spirituum & sanguinis in faciem delatio in causa est. Quanquam inficiari Galenus non poterit, biliosos, parumq; sanguinis habētes, cū irascuntur, palidos fieri, & si diuersus sit horum pallor, à pallore vigillantium, & tristitium, & curā oppressorum. Quod iratorum color cuidam rubori admixtus sit, vt reliquorum potius in fuscēdinem vergens. Pulsuum magnitudinem, & exteriorem calorem in furentibus non imminui, vt in reliquis tribus affectibus, omnes, qui furiosos plurimum calorem ad exteriora membra expansum habere, sciunt, nouēre. Per quæ signa febrietes ob iram à febrientibus per aliū ex dictis affectibus distinguuntur, vt per superius etiam recensita, ipsi ab inuicem distant.

Caput. xx. De medella febrium diariarum ortum

trahentium à tristitia, immodicis curis, vigiliis, & ira.

Vanus Auicena distincta capita cōdiderit pro quo uis horū affectuū, & cuius eorū medellā propriā adaptauerit, nos Galenus sequuti in 3. cap. primi de arte curatiua ad Glauconē. in vnico capite vniuersa signa, exarabim⁹ & in alio medellā omniū scribem⁹. Nepe Auicena visum, non tātum per nouum scribendi ordinē ab aliorum authorum serie discedere, verū & per

multiplices ephemerarum febrium species à se exaratas. Addidit enim capita febrium diariarum, quas vocat ex angustia, ex gaudio, ex timore ex euacuacione, ex dolore, ex syncope, ex siti, & ex aliis causis, quarum (quod sciam) Græcorum nullus meminit. Neq; immeritō Græci illas transegerūt, quod sufficiebat ex tristitia, & ira, qui quoquo modo gaudio contrarii affectus sunt, medellā scribere: vnde quantūuis parū peritus medias mediis remediis, vt alias curare valebit. Præsertim, quod nō nullæ ex recensitis ab Auicena causis nihilōfermē ab aliis distent. quo enim differat angustia à timore, aut à tristitia, difficulter exprimes: & cū iā expresseris, medella eadē utrosq; hos tres affectus necessario es medicaturus. Ac vt Galenus de locis affectis sexto. in medio capitis secundi, loquendo de signis doloris coli, inquit, medicos aberrantes quandoq; putare non ex colo, sed ex renibus illum prouenire, & econtra renū cruciatum coli dolori attinere, & tamen in initio parum interesse salutis agri, qui horū affectuū sit, qui vixet. decernit. quia hoc tēpore nō ita magnam præsidiorum differentiā ipsi requirunt. ita in relatis diariis febribus an hinc vel illinc febris pēdeat, ad medellam paucissimum interest. Quam, vt auspicemur, verba Galeni ex citato tertio cap. primi de arte curatiua ad Glauconem trāscribo, ea sunt.

¶ Curare autem oportet omnes quidem balneis. At qui ex densitate cutis, aut inguinum inflammatione febricitant, si in aëre balnei immorari iusseris, haud quaquam nocebis. Reliquos omnes quā citissimē oportet ab aëre semouere. Si verò diutius in aqua immorari voluerint

rint,permittere. Oleo autē tepido, & multo,& manibus mollibus perfricare quā plurimum, atque hos præfertim, qui ex labore febricitāt: secundo autem loco, qui meatus habent astrictos: & tertio, qui inflammationem inguinum patiuntur. Sapius autem istos lauare inquantum contingerit, cibum autem assumere, qui ex labore febricitant, possunt multoties: non æquē tamē, qui ex densitate cutis, aut inguinis inflammatione laborant. At his vtrisque tenuis victus est optimus. Qui verò ex laboribus febrierint, præcipiendū est, vt cibos assumant, concoqui faciles, ac cruditatē præcipuē deuitent. Sed & vinum potare quantum possunt convincere, sunt permittendi. Mensuræ autem ratio quemadmodum in aliis omnibus ex viribus & ætate sumitur ægrotantis. Necnon & ex naturali temperatura, & præterea ex consuetudine, & anni tempore, & regione, atq; aliis huiusmodi. Qui verò ex inguinū inflammatione febricitant, arcendi sunt à vini potu, donec inflammationes soluantur. At qui cutis foramina habent astricta, vel refrigerati sunt, si non multum hoc affectu laborent, neq; plenum corpus habeant, non sunt à vini potu prohibendi. At qui plenior corpore sunt, vel multum refrigerati, prohibere vtile est. Qui verò ex vigiliis, aut aliquo animæ affectu febricitant, postquam balneaueris, cibo humido, ac boni succi reficere expedit. Vinum verò omnibus, sed præcipuē his, qui vigiliam passi sunt, intrepidē offerre, nisi capitis dolore premātur, aut pulsus venarum in temporibus sentiāt. Liquet autem, quòd etiam in aliis eadem cauenda sunt, sed & iis, qui ira, aut mœrore aliquo, aut cogita-

tione febricitant, vniū est exhibendum, & qui furore perciti fuerunt, quando omnino ab affectu quieuerunt: prius verò periculosum vti vni. Tentare autem oportet & contrarium semper afferre ei quòd molestat: labori quidem quietem: vigiliis verò somnum: iræ autem & furori, atq; tristitiæ sermonibus, actionibus, spectaculis, enarrationibus, animi iocunditatem. Sic qui cogitatione laborat, omnino ratiocinationes omittat. Et qui ex inguinum inflammatione febricitat, prius huius curationi intendat. Ac multò prius viceris vnde originem habuit.

¶ Promissi parum ante, si memores estis, taxare quæcunq; minus bene asserta ex Galeno perduxerim. Et cum methodus relatus medendi febres diarias manifestè doceat, nō à solis spiritibus inflammatis ortū febres has trahere, sed ab aliqua humoralis seu vaporosa causa vniuersas oriri, inde manifestè intelligitur, Galenum aberrasse, cum testatus est primo artis curatiuæ ad Glauconem. Et primo de febrium differentiis. & 8. methodi medendi, & in aliis innumeris locis, à solis spiritibus superaccensis ephemeris febres oriri. Si enim ab his superassatis, & in quibus calor febrilis iam factus esset, vt Galenus dicere videtur. febris diaria oriretur, aut balneis vtendum non esset pro earundem medella, aut à principio eisdem vti deberet febriens. Quippe spiritibus ardentibus, vt ita dixerim, aer balnei calidus, & eiusdem aqua etiam calens, in nullū vsum deservire ad horum extinctionem posse, patet, cum potius frigidus aer, & aqua nique refrigerata ad extinguendum ardorem spirituum propriè vtilia futura forent. Porro si per accidēs difflando

Ratio cōtra Galenum, ex proprijs sensibilibus elicitur

flando, & in vaporem spiritus vertēdo, prodesse balneas dixisses, primò obicere tibi meritò possem, quòd esset præferenda medella per se, curationi per accidens: at cum refrigerare calefacta sit per se curatio, potius per refrigerantia, q̄ per calefacientia præscribenda esset ephemerarum medella, quod Galenus nunquàm præcepit. Secundò inconuenire, quod intuli videtur, scilicet, tunc cum primùm febres ephemeræ inuadunt, in balneum ducendos esse febrientes, non expectata febris inclinatione. Quia cum ad dissoluendum spiritus inflammatos nō esset expectanda concoctio, vt in humoralibus febribus, quantò citius discutere, & in halitum vertere spiritus possemus, tantò melius consultum fuisse ægrorum saluti, certum esset. Sed à principio balneas intrando, posset tota, aut potior pars spirituum inflammatorum diffilari, & æger à febre liber manere, vel saltem minore febre affligi: ergo indotè præceptum fuit à Galeno. 8. de morbis curandis. cap. 3. inclināte febre in balneas febrientes hac febre duci. Aut si rectè & methodicè præceptum ab eo est, vt est, non erat causa febrium ephemerarum spirituum inflammatio, vt ipse credidit, sed aliqua vaporosa materia, aut humoralis pauca inficiens sanguinem, ex quo spiritus vitales, aut animales procreandi erant, quam discutere natura procurat per calorem magnis, & velocibus, & frequentibus eleuationibus, & depressionibus cordis, in se genitum, vt superius ostendimus. Cui obesset aër, aut aqua frigida, prohibendo dissolutionem. Et balneæ in principio quoq; nocerēt miscendo illum paucum humorē, aut fuligines, quas natura discutere fe-

bre procurat, cum bonis succis. In fine febris cum iam ad cutim excreta causa relata est, hoc incommodovitato, & vtilitate nonnulla si indubiè medico constaret, febrem esse ephemeram, ex lauatione sequuta, breuiorē scilicet febris declinationem fore, & securum ægrum facere, ne vnius diei febris in plurium duratione commutetur, infectis humoribus à vaporibus non discufis.

¶ Et quòd prædixerim, Galenum 8. de morbis curandis præcepisse, nō ante declinationem febris ephemeræ lauandum esse ægotatē, ideo verba eiusdem citato. 3. capite referre placet, illa sunt. ✱ Quippe in prima accessione inclinante ducendi in balneum omnes sunt. ✱ Quā sententiam non incassum duco, sed vt videatis, quòd eiusdē oblitus Galenus fuerit in contextu supra à me citato ex. 3. cap. primi de arte curatiua ad Glauconem. Etiam vt noscatis, quòd etsi, vt dixi, quando medicus certus est, febrem esse diariam, balneum sit proficuum ob rationes à me exaratas. Quòd tamen ego securius existimo, in balneum nō ducere ægrum, quā consilium Galeni sequi. Primò, quòd signa diariorū, quæ propria nominat, sint adeò difficilia cognitu, præcipuè quæ expulsi sumuntur, vt medicos quantumvis doctos & expertos decipere valeant, & si in aliis febrientibus eis vteretur medicus, nō exigua incōmoda ægotanti inferret. Secundò quòd si balneis vti non oportet ante inclinationem febris ex Galeni præcepto, & medicus adeò peritus, vt Galenus, iā indubiè noscerit febrē diariā esse, illā cui medetur, & ipsam inclinare. iā incassum balneis vti præciperet ad remouendum febrē, quæ sponte sua desitura erat. Ob enim

Improbatur
medela febrim
diariam
præscripta à
Galeno, &
quā excreta
aut excreta
natur.

tam

tam exiguum commodum, vt foret parum celerius febrem definere, nō erat ausurus in discrimen adeō ingens impellere agrum, si fortē deceptus fuisset, & febris diaria nō esset. Ego quippe per totam vitam id obseruari, nunquam curare, intra vigintiquatuor horas, febres, quæ ab inflammationibus exteriorib9, aut interioribus non originantur: neq; ab ictu aliquo, sed dubius an ephemeræ futuræ sint, an non, minimè balneis, aut olei infusionibus curasse, sed naturæ, seruando tantum optimam victus rationem, commisisse. Quāquam enim Hispani balneo vti velimus, non sine magno negotio possemus, quod apud potiore Hispaniarum partem vltus eorundem exoleuerit, præsertim in regione hac nostra, quæ vetus Castella appellatur.

Caput. xxj. Dieta

communis omnibus diariis febribus.

Quoniā Aëtius sermōe primo Terribili secundæ. cap. 66. dietam communem omnibus diariis febribus usurpatam ex Galeno descripsit, illā transcribere visum. Vt enim ex Galeno usurpauī genericam curationem earundem, sic opportunum apparuit ex Aëtio rationem victus exarare. Verba capituli illius quæ sequuntur sunt. * Dieta in febribus diariis omnibus, communem scopum habet, vt sit ex eduliis boni succi, & quæ omnino concoquuntur, & nusquam circa meatus detinentur. His quidem qui ex ardore aut ira fe-

briunt, quæ simul frigefaciūt ac humectant. Frigefactis verò, minus alentia, & moderatè calefacientia. His autem qui vigilarūt, aut tristes fuerunt, aut curis vexati, humidus & somniferus cibus congruus est. Fatigatis autem, plurimus, & maxime nutriendus. At in quibus intemperatura corporis calidior ac siccior facta est, eos oportet aliquando circa primum exacerbationis impetū nutrire. Vinum autem dandum est omnibus, qui ex diaria febre laborant, aquosum, tenue ac albū, quod & concoctionem adiuvat, & vrinas ac sudores propellit. His verò qui vigilarunt, aut tristes fuerunt, aut curis vexati, magis intrepidè vinū datur. Sed & fatigatis nimium dandū est, quantum superare possunt. Iratis autem priusquam ab affectu omnino liberati fuerint, minimè tutū est vinum dare.

Caput. xxij. De me-

della diariarum febrium orientium à cutis densitate.

Lacuit de hoc genere febris speciatim primitus tractare, quod inter alios affectus hic mederi neglectus, non exigua incommoda parere possit. Quauis enim, vt parum antedixi, si medicus indubitanter ac verè scire, potuisset, febrem hanc intra viginti & quatuor horas desiccuram & si mederi illi neglegisset, parum aut nihil noceret, tamen quod exitus febris huius & aliarum multò incertior quàm Galenus blatterat, sit: ideò inter alias, si cui statim vt inuadit, opem ferre licet, hæc est. Peculiaria

culiaria ſigna, ac cauſas vltra ſuperius recensita, & ſi illic ferme dicta ſint, ex Galeno primo de arte curatiua ad Glauconē cap. 2. atq; ex Aëtio ſermone primo terrabili ſecundæ cap. 64. vſurpata, & in hoc loco referre placet. Inquit enim vterq; quod denſatur cutis aut ex frigore, aut ex aliqua immodica adſtringente vi, qualē aquæ aluminosæ in eos, qui eis lauatur, inferunt. Etiā, quod tacta cuti, febrientis ſtatim dignoſcatur, quod arctiſſima, hoc eſt, adſtriſta corrugataq; cutis valde ſit. Et quod horū calor tūc cū primū tanguntur, mitis iudicetur, qui multū acris ſi pluſculū retardetur tāgēs, percipitur. Cuius cauſa eſt, quod dēſata cuti, prohibetur in his vaporū exitus, qui in poros patētes habētibus, occurrentes primitus tāgentibus, inferre immodicū calorē ſolēt, indeq; mitis horum calor ſentitur. Moram verò facientibus, acris iudicatur, quod denſiora maiorem formæ caloris copiam habentia, plus vrere, quā rariora, & vaporosa valeant. ferrum enim ignitum potentius, quā ſtupæ aut paleæ ad vrendum eſt. In his etiam oculi caui nō ſunt, vt in aliis diximus, neque corpus extenuatur: quin ob vapores detentos prominentiores oculi quandoq; redduntur. Ac ob eandem rationem corpus non gracileſcit, neq; pulſus parui vt in triſtitia, aut cura aut vigilia ſunt. Et quā ego cenſeam febrem hanc à principio mendandam, non tamen auderem, in ſolium præcipere huiusmodi agrotantes deſcendere, metu ne ſi fortē conſtipata cutis infici cauſam anteceſſentem occaſſio fuiſſet, & febris humoralis excitaretur per cōmiſſionem fuliginum detentarum, ex obſtriſta cuti, illud damnum febrien-

ti proueniat, quod iis, qui lauantur, ante concoctam materiam contingere ſolet. Conſulerem quippe molibus friſtionibus cutim horū peruiam efficere, quod ſciam, præſidiū hoc citra incommodum prodeſſe. Etiam oleo dulci & tepido corpus horum inungere. neq; non vinū album tenuis ſubſtantia bibendū dare, quod obſtriſtam cutim vinum adaperiat, dum corpus plenum nō fuerit. Si enim multis redundauerit ſuccis, vſus vini interdicens duplici cauſa eſt. Primò, quod optimū ſit alimentum, ex quo quamplurimi ſucci fiunt. Secundò, quod multos ſuccos commouendo, ad corruptionem ipſos diſponat, etiam verſus cutim propellendo eoſdem, obſtructionem cutis augere valeat.

Caput. xxiiij. De ſig-

nis febrium orientium ab inguinum inflammatione, & eiusdem medella.

Citote hic nos nō agere de febribus prouenientibus ab inguinibus inflammatis ex aliquo bubone peſtifero, quē Hiſpani, ſecam, vocamus. Nam illæ ephemera non ſunt, quin febres inde orientes, peſtilentēs nominātur: non quod calor peſtiferus, aut ſalubris dici poſſit, cū accidens ſimplex ſit: ſed humor, quem natura ſebre diſſoluere conatur, tali proprietate peſtilenti affectus, febrem peſtiferam denominet, vt ſupra, cū calorem naturalem, & cōtrarium naturæ eſſe eiſdem ſpeciei probauimus, oſtendi, & fuſius in exacta phyſica, Deo concedente, monſtrabo.

Sed

Sed sermo noster in praesentiarum de illis febribus tractabit, quas diarias nominamus. His memor me olim vidisse quendam quotannis per interualla quādoq; trium, alias sex nonnunquā decem mēsum vexari: bubone inguinis & febre intra vigintiquatuor horas parū plus aut minus finita, per quandam simplicem citra tumorem inflammationem in femore ac crure inferiore, praesertim qua venae insignes patentiores erāt expansam. Ac alios post etiam non paucos eodē modo vexatos per interualla noui: nōnullis in guem, vt praecedens aeger, inflammātū habentibus, aliis sub alis bubonē & diariam febrem patientibus, per brachii inflammationem sanitati restitutis. Quorū plurimos passos iā pridem fuisse morbum, quē gallicū nominamus, mihi compertū erat. Quibus ego nullam medellam vnquam, quod recorder, exhibui, praeterq; praecipere illis optimā victus rationem seruaret: & alimēta crassa, & vini potionē per totam diē vitarent, solo iure lentium, aut pomis assis, vel amygdalato, & diacucurbita febrientē alendo. Et crurum frictione in his, qui inguina inflāmata & nō crura patiebantur, fieri iussa. & brachiū alae inflāmationē patientis etiā versus infimā manū molli-ter fricare precipiēdo. Quos euētus qui prudēter prospexerit, palām intelliget, non ab inflammatis spiritibus febres illas oriri, sed ab exiguo humore illo, quo crus, vel brachiū, cū definit febris, inflāmatur, & ardet. Nā si nullo alio euidentiore argumēto Gal. Erasistratios medicos non audētes mederi febriētibus per sanguinis missionem redarguit, q̄ quod natura saepe febres finiat per sanguinē ex narib9 fluentē, quod in

quit esse euīdēs testimoniū causam febris sanguinē excretū esse, cur eadē methodo procedēdo Gal. nō intulit, febrē diariā recēsitā ab illo humore originē traxisse (per modū à me expositū) à quo crus, aut brachiū inflāmāt, cū eo inflāmato, febris pauset? Praesertim, quod plures relatarū cū rigore insigni aegros inuadāt.

¶ Gale. in initio tertius capi. primi de arte curatiua ad Glauconem signum harum febriū esse dixit: pulsus magnos, veloces, atq; frequentes eisdē inesse, plurimūq; caloris, cum quadā humiditate ex corporis alto emergente. Faciēq; rubicūdā, & tumētē, ac vrinas subalidas eosdem habere fatetur. Quae signa in febriētib9 ob inflāmationē inguinis citra manifestā causam in plurimū certa sunt. Nā rarō inguē inflāmatur, nisi sanguinē pituitoso redūdātē: quod biliosus sanguis potius faciē, & caput, aut cutim petat, ibiq; heresi pelā procreet, q̄ ad inferiores corporis partes descēdat. Relato pituitoso sanguine abundante, signa recēsitā febrē hāc diariā comitari manifestū cuius est. At cū à procataretica causa, qualis est digitorū pedis insignis offensio, aut ictus inguinis equū ascēdendo, seu aliud quoduis tale, inguē inflāmatur, nō necessum est, relata signa videri. Talis enim materia in bubone cōgeritur, qualis in percussio redūdāt: & cū diuersae tēperaturae percussorū sint, sic & diuersi succi inflāmationē cōstituēt. Quod Aëtius loco superius citato cap. 67. distinguit. Medetur huic febri Aëtius per venae sectionē. Veretur enim ipse, vt inquit, nisi celerrimē vena secetur, putridā febrē accendendam. Quo remedio ego vterer in his, qui cōluetā nō habuissent excretionem humoris ad crus, aut brachiū, vt illi

de quibus supra memini, & in illis, qui ab exteriori leui causa sed graui percussi fuisset. Secus si ictus insignis non foret, nam hos ego non phleboto maré. Gal. de sanguine mittendo mentionem nullam fecit in primo de arte curatiua ad Glauconem, contentus solum vini potionem interdiceret.

Caput. xxiiij. De Sig

nis, & medella diariarum febrium orientium à cruditate ventriculi. & sibi contradicens Galenus concors fit.

Ignis huius febris à Galeno & Aëtio non traditur, cum quod ex aegri relatione facile intelligi, genus hoc febris queat, tum, quod cruditates, siue nidorosae (quas fumidas, ac fuliginosas alio nomine dixeris) seu acidæ sint, per ructus deteguntur, noscunturque. & ut relatos amulemur auctores, subterfugere quoque eiusdem signa decernimus: contentique tantum erimus, quod hæ duæ cruditates differant, explanare. Etiam quandam leuem Galeni contradictionem exprimere. Fumosæ ergo cruditates sunt in ventriculis illis, qui calidi ac sicci sunt, quibusque cibibus paucis, aut biliosus, aut leuis coctionis, qualis est lac, aut oua tenebra deuorandus affertur. Pauco enim aut leui alimento immodicum ventriculi calorem sustinere minimè nequeunt, in fumum necessariò eius pars, quæ tenuior, & magis aërea ac ignea est, conuertitur, residuo in carbonis seu cineris formam in ventre relicto. Acidæ autem ab oppositis causis sæpenumero proueniunt, puta à multis & crassis eduliis intempestiue co-

meistis: quæ cum vincere, ac in totum superare natura minimè valeat, succus ex eodem alimento in iecur per mesenterium transmittendus, penetrare sui crassitie, ac impuritate partium terrestrium non potens, in ventre (loco sibi præternaturali) detentus, acescit, & corrumpitur. Non aliter, quam musta extra dolia & cellas vinarias libero aëri exposita, verti in acetum conspiciunt. Hæc, & si pauca sint, sufficienter, ut reor, distinctionem cruditatum duarum explicant, ac declarant. De his ergo diuersis, ac quo quomodo contrariis ventris affectionibus, prout febres diarias concitant, tractaturi, primò cauere lecto ri videtur, ne perpetuum esse putet, acidus ructus à frigidityte ventriculi semper prouenire, quod quandoque immodicus calor causa est, ut alimentum in ventre acescat, ut cum de affectionibus ventriculi, & omnium singulatum membrorum, Deo concedente, egerimus, ostendam. Secundò, quod in totum contrariæ Galeni duæ sententiæ videantur esse prior quæ in octauo libro methodi medendi. in principio ferme quinti capitis legitur, alia. quæ in fine eiusdem reperitur. Initium enim quinti capitis hanc formam seruat. Quoniam igitur diariæ febres in propositis corporum temperamentis putæ calidis & siccis sæpenumero etiam ciborum cruditatibus succedunt, proximè fuerit de ipsis discerere. Ergo pessima quidem in huiusmodi temperaturis cruditas est, citissimeque febris accendit, in qua cibus in nidorulentus & fumosus qualitate corrumpitur, quando ea quæ in acidam vertit, ut raro talibus naturis contingit, ita minus nocet. Unde & si aliquis elliceret ex acidam cruditate non nunquam febres, & si raro, oboriri posse.

posse. In fine capitis contrarium eodem affirmate, refert enim. ¶ Quo niam igitur diaria febris cruditates, quæ cum acido ructu sunt: non consequitur. ¶ Quas si quis cōcordes facere studeat, non aliter melius, ut puto, quàm vltimam sententiam non sumendo in materia naturali, vbi indefinita. ut Logici inquirunt, æquiualeat vniuersali. Sic enim tantū valeret vltimus cōtextus ut hæc. Nulla diaria febris à cruditatibus acidis provenit. Quæ sic intellecta, falsa esset, euentibus sæpe probantibus, multas febres diarias ab his oriri, & Galenus sibi contrarius maneret. Sed ut veritati, & Galeni decreto conformis sit, hic adductus contextus in rigore Logices sumendus erit, ut indefinita illa non in materia naturali sumatur, sed in contingenti. prout dicere solemus, homo non est albus. quæ non quemlibet hominem non esse albū, affirmat, sed aliquem tantū, cum qua simul vera opposita subcontraria stat, putā, homo est albus. Itaque sententia orationis ductæ hoc tantum significaret, quod aliqua acida cruditas non procreet febres diarias. Quod nullus inficiari poterit. Neque pigeat lectores me negotia Logices tractare. coactus nempe vindicare Galenum à tanto crimine contradicendi sibi intra vnum caput, id feci.

¶ Et priusquàm de medella harū distinctarum cruditatū nonihil referam, etiam distinctionem aliā earundem exprimere cogor: quā Galenus parum à principio quinti capituli octauī methodi medendi exarauit, illa est, quod harum cruditatū quælibet duplex esse valeat, cum adstricta scilicet aluo, quæ magis noxia est, & cum lubrica, quæ minus grauis iudicatur: de quibus curatio

nem hic scribere superfluum videtur. Quamquā Galenus satis prolixè loco citato, & Aetius libro superius dicto cap. 68. & ceteri Græci, & Arabes, ac Latini eandem ad longū scripserint. Nam si qui de ventriculi affectibus pertractāt, de vniuersis cruditatibus agere cogūtur, necessariò de his, ad quas diariæ febres sequuntur, tractaturi sunt. Et cum nos, ut superius diximus, speciatim de omnibus morbis singula nostra membra infestantia sumus scripturi, superfluum visum est, de illis hic referre. Tantumque quendam frequētem euentum referam, quo finem huic capiti imponam.

¶ Non rarò contingit post pharmacum subducēs deuoratum, aluo sufficiēter ex purgato, in nocte, aut die sequente febrem cum insigni rigore inuadere expurgatū, qui prius non febricbat: præsertim si largius venter cum vllis torminibus, & tenesmo, fuit solutus. Quod symptoma parum expertis medicis terrorem ingentem incutit, & anxios de salute ægrorum reddit. Quod sæpius in iis contingat, qui, ut vitent aliquod futurum malum, pharmacum sumpserint: verenturque experti medici, ne sibi mors illorum imputetur, quod alias ante sumptā potionem bene valere à vulgo credebatur. Quibus his nostris scriptis certos facio, malum hoc leuissimū esse, & quod sæpe sine medella intra vigintiquatuor horas sanescat, finiaturque. Nisi in homine debili valde & pessimorum humorum contingat. nam tunc fluxus ventris rarò ante mortem ægrum deserit.

¶ Soleo ego in illis, quibus aluus in recensito euētu remanet post pharmacū adstricta. quod rarissimū est, usque ad vigintiquatuor horas expecta

re, solo iure pulli galinacei, aut pullo ipso, si debiliores huiusmodi febrentes esse, censeo, ad mandandum concessio, & aqua, in qua panis mica paululum tosta, macerata est, ad bibendum permissa: transactoq; die febris, quod superest morbi medeor prout decet morbum, & agri illius temperie, alios vero, quibus tenemus & tormina infestant, aut eorum alterum quod frequentissimum est, clisteri exhordei & violarum decocto, & oleo rosato tantum curo. Quod si sufficit. pharmacum intestinis haerens abstergere, & vim eiusdem reprimere, quia tamen iam intestina ex antecedente fluxu excoriata relicta imbecilla que versat fluxum fucipiunt. ex oriza, & hordeo tosto, ac capitibus rosarum decoctum fieri iubeo, illique sepum renis caprae eliquatum in sartagine igni exposita misceo. Et si valde immodicum fluxum esse noseo, acatiae vicia dimidium dissoluo. Et hoc tantum agros nonnullos a morbo libero. Alios miuam, quam vocant citoniorum, ex succo mali citonii confectam ad bibendum summo mane exhibeo. In nonnullis, utroque remedio utor. Et plurimis, quibus robur virtutis inesse intelligo, solam decem victus rationem praescribendo sine ullo medicamento quousque dies naturalis pertranseat, destituo. existimans febrem sua sponte desitura, & ventris fluxum illis conducere. Et semper relato ordine seruato, ad votum res haec cessit, pro quo Deo ingentes ago gratias.

¶ Et quia nostri moris est, elicere vndeque possimus, quicquid ad illustrandum veritatem nostrorum decretorum conducit, ideo in memoriam legentium haec, reuocare placet, quod euentus horum febrientium, rigore precedente satis pellu-

cidè doceat, ab spiritibus inflammatis impossibile esse has febres originari. ii enim cum inflammatur, minimè rigorem inferre valent, quin insignem ardorem, ut & rustici adhuc homines de hoc consulti verè testarentur. De quibus plura dicere non placet, quod cum de febribus putridis egerimus, quae rigori, & tremori, & palpitationi attinent fuisse scribemus.

Caput. xxiiij. Signorum & medellae diariarum febrium ex lassitudine orientium.

Gitari inter medicos non exigua litem, cum inquirunt esse affectus huius, quem lassitudinem nominamus, docuit Galenus cap. 10. secundi libri de simplicium medicamentorum facultatibus. Aliquos enim putasse articulorum esse siccitatem, originantem ex motionibus immodicis refert. Alios contra quam hi, humiditatem multam, & tensionem, & caliditatem fluxione nimirum partibus vehementer agitata effusa. Alios non humorum multitudinem, sed qualitatem solam causari. Quorum quid verum sit, praesens locus explicare non postulat: sicut neque inquirere, an tres tantum lassitudinum differentiae sint, vlcerosae scilicet, & extensivae, ac inflammatoriae: aut quarta his sit addenda, ut aliquos opinatos fuisse refert Galenus lib. 3. de sanitate tuenda. Quod enim hic discutere nitimur, tantum est, signa, quae comitantur febrem diariam, orientem a lassitudine quavis, ac febris huius medellae.

Primum

Primum ergo signum morbi istius, ut Aëtius cap. 59. libri citati scribit, est. habere hos febrientes cutim sicciorem, quam, qui ex alia quadam diaria febre laborant. Quod verum in plurimum esse, existimo. Nam et si qui lugent, tristesque sunt, & qui inediam, ac vigilias diu perseverantes patiuntur, & soli expositi, & alii ab exiccantibus causis febrientes sicca cuti sint: non tamē si cætera sint paria, relati affectus æquē tam in duratione, quā in intensiōe, ut lassitudo ab immodico exercitio oriens exiccare valebunt, quod motus exercitatorum nō tantū partes exteriores hominis calefacit, ut sol, verū & intimas. Etiam diutius durare valebit, qui exercetur, si quietem aliquam intermitrat, q̄ trīstis, & famē patiens. Qui enim trīstes immodicē sunt, & si intermissionem vllam efficiant, intra non plures dies intereunt. ut quoque famēscētes. Exercitati tamen immoderatē, dum ab exercitio paxillum pauent, diutius multo, quā trīstes, & omnes alios affectus tolerantes, vivere valent. Ut Tabellarii, equis subinde positīs, in distantissimas regiones sine insigni damno iter currendo agentes, ostendunt. Neq; immeritō dixi superius, in plurimum hos sicciore reliquis fore, quod sciam, nōnullos pituita redundantes in consuetosq; exerceri, cū primū exercentur, ac lassantur, febri diaria statim corripī: qui potius cutim humidam ex eliquatis per calorem excitatum ab exercitio habituri sunt, quā siccā. Cuius rei Aëtius in præsenti loco meminit, dum dixit. ✱ Qui verō non nimium fatigati sunt, his humiditates quædam, aut vapor calidus ex profundo effertur. ✱ Pulsus horum esse magnos, notissimā cau-

sam habet, quod labor unde lassitudo orta est, calorem auget, qui, viribus non deficientibus, poscens refrigerari, ut Galenus inquit, in magnas veloces, & frequentes diastoles, & systoles se attollit, & deprimit.

¶ Mederi his febrientibus consulat Aëtius per iniunctionem totius corporis cum dulci oleo, & postea aquarum dulcium lotionē. At ego, qui ob superius dicta non auderem, in balneum iubere huiusmodi febrientes descendere, inunctione ex oleo facta vterer, quia hæc prodesse citra incommodum valeat. A balneis tamen agrum abstinere, & diu quiescere eundem, non præceperem: quin, si res postularet, ablata febre, iterum eodem exercitii genere vti iuberem. Salubre enim hoc nostrum consilium esse, soli illi ignorare possunt, qui id agere non consueverunt: reliqui nempe omnes experiuntur, cū primū ē domo propria proficiscuntur, cū iam diu est, quod iter nō egerint, in illa priori die quammaximē lassari, aliquosq; febrere: in sequentibus itineris diebus verō, aut parum, aut nihil defatigari, quod humor eliquatus ex motu, qui ad articulos deferre batur, & lassitudinē inferebat, perseverante motu, in vapores discussus delitescat, & absumatur. Mihi enim ipsi proficiscenti Madritum, ubi tunc Imperator ac filius eiusdem aderant, accidit, in ea die, qua profectus celeri cursu vesperi ē Methyna duelli fui, corripī in Arevalo oppido distanti leucas sex ā Metyna, quodā in signi rigore, statim ut thorū sum ingressus, quem febris secuta est. Et cū vererer morbum futurum periculosum, recumbens agebā mecū de redditu in propriam domum. At per duas horas

ante diluculū excitatus, melius me habere sentiēs, comiti dixi, vt equos ad prosequendum iter ornaret. Miratusq; ipse tam celeris mutationis eius, quod priusquam dormirē, decreueram, iussis obtemperās, equos disposuit. Ac meum equum conscēdens, dixi. Iter cursim, vt die præterita agamus: nam multo me leuiorem sentio, quā cum profectus à Methyna sum. Calcaribusq; ventribus equorum adactis, Madritum ingressus, bene valui: & nulla suspicio reditus febris vnquam me vexauit, quod conscius mihi forem, valetudinem meam non fallacem, sed hominis bene in totum valentis esse. Quem euentum duxi, vt per eū nescitis, febrem, qua tunc sum correptus cum rigore inuasisse, & parum plus, quā per quatuor aut quinque horas in vigore durasse, & putridā neque ephemeram à Galeno & suis sequacibus vocari nō potuisse, quod rigor ille ab humore commoto, & non putri, vt post dicemus, ortum traxerit. Quo conuincendus Galenus foret pro huiusmodi febribus aliam nouam speciem confingere vltra diarias, putridas, hecticasq;, aut fateri febres diarias non fieri, vt docuit. Sat hæc pro nunc sint, & ad aliud genus ephemerarum medendū tranleamus.

Caput.xxv. Signorū

febrium prouenientium ex immodico solis ardore.

Vi sic febricitant, nullis signis peculiari capite ab Aëtio distinguuntur. Sufficere enim existimauit sciuisse

ex ægri assertionē, quod pridie, aut eadem die, qua febre corripitur, solli, fuerit expositus. Verum cum sæpe contingat multis, qui iter sub vigenti sole egerunt, febribus ex distillatione, aut inflammatione, seu tertianis, siue continentibus corripiti, vtile existimaui aliqua peculiaria signa, quibus à prædictis hæc diaria febris distinguatur, scribere. Quorum primum est, cum vehementi capitis dolore hanc in plurimum inuadere, ideo quod solis ingēs calor humores omnes calefaciendo, leuiores efficiat, & caput petere cogat, ipsūque pronum ad eosdē suscipiendū calor solaris redegerit. Secundum fit, quod sæpe distillatio simul & febris inuadant. Nanque eliquati humores vi solis deorsum versus ruūt: quandoq; in Thoracis regionē: nonnunquam per ceruicem & dorsum, rigoribus nonnullis tunc cum per dorsi partes humor defertur, vexatis febrientibus. Tertium erit tunc signa inflammationum deesse: nam si hæc adsunt, iam certiores facti erimus, quod febris diaria non sit.

Quartum. Nonnullis horum oculos siccos reddi, aliis rubentes fieri, prout caput plurimis aut paucioribus redundat succis. vbi enim pauci sunt, oculi siccescunt: verū vbi multi, oculi rubentes fiunt, ingens sitis plurimos horum vexat, quod pulmo ex aëre calido inspirato, calidus redditus ventriculi os calefecerit, & exiccauerit: nisi cum pituita aliqua ex capite defluens, ipsum in frigidauerit, & humidum reddiderit. Neque verum est, quod Auicena sen. prima quarti. tracta. 2. cap. 38. inter huius febris signa scripsit, hoc est. ✱ Et est huius febris habitudo contraria ei, quæ est ex cutis densitate. ✱ Per hæc verba, vt ex antecedentibus elicitur

citur, volens innuere, quod in hac febre non sit adeo ingens sitis, ut in his, qui propter obstructionem cutis febriunt: quia calor in habentibus occlusos meatus cutis, interius vigorosior fit, quam in febrientibus vis solis. Quod, ut dixi, a vero alienum est. Tunc, quod solaris calor multo plus possit calefacere exteriora, & interiora, quam fuligines in corpus inclusae, cum fuligo terrae substantiae sit, ut in principio huius libri ostendimus, quam etiam, quod solaris calor aërem, qui deuoratur, calefaciendo, & exiccando multo plus cor & pulmonem calefaciet, quam fumi exire per cutim prohibiti. Prope enim cutim detenti, & non in alto corporis delati, multo minus calefacient, quam Auicena existimauit. Porro crediderim ego, quod etsi cordi proximi fierent, cordis calorem potius extinguerent, quam augerent, ut fumi obruentes exteriores flammam probant.

¶ Medellam febris huius fieri per res infrigidantes, & humectantes tam Aëtius quam Auicena praecipunt: Praesertim oleum omphacium rosatum, quod capiti ad mouendum est. Aëtius infrigidari iubet in saliente frigida aqua, quod idem est cum scaturigine aquae frigidae, id est, cum aqua frigida, quae sponte sursum versus ex fonte oritur, ut in Hispania prope portum balnei in origine fluminis, cui nomen, Corpus hominis, est, contingit. Et adhuc cum niue redi oleum praedictum capiti apponendum, frigidum, relatus auctor & Galenus consulunt. Auicena ulterius progressus, non tantum capiti, verum & pectori oleum, ut dixi, infrigidatum ad mouere audet, deceptus, quod putauerit, diariam febrem fieri, ut Galenus docuerat. Cuius consilium

ut perniciosum vitare consulo. Nam si febris haec originem ab vltis paucillis humoribus, aut vaporibus & fuliginibus trahit, per modum, quem nos saepius supra explicuimus, & natura hanc morbificam causam febre extirpare conatur, pectus relato oleo inunctum, insignie impedimentum resolutioni humoris, aut vltis fuliginis necessario erit. unde durationis & perseverantiae febris admotio illa etiam causa erit. Et ne dum huius incommodi praceptum Auicena occasionem esse, suspicarer ergo verum quod relati vapores aut humores exire prohibiti, propter cutis pectoris densitatem, in magna vasa & cor repulsi inficere sanguinem valeant, & febrem, quae alias vnius diei futura erat, continentem & per multos dies perseverantem efficiant: & ubi vires imbecillae sunt, interficiant. Nempe quanuis contingat multis curatis recensito oleo pectori admoto sanescere, quod virtus fortis sufficiat superare adeo leue morbum, & errores ab indoctis medicis commissos corrigere. non ob id audere peritus & rationalis medicus debet, uti praesidio aduerso naturae prudenter operanti. Ipsa enim febris fuligines per sudorem, aut rorem, ut cum de signis eius fuimus loquuti, diximus, hincit, & in totum a corpore eliminat. Quo ergo modo noscere prudens medicus non debet, quod quae hanc diffinitionem prohibent, noceant. maxime quod Galenus in medella illa, quam ex primo artis curatiuae ad Glauconem duxi, balneis uti hos febrientes praecipit, amulatus ut prudens medicus naturam sudoribus hanc febrem finientem. Neque etsi prohibuerim olei frigidi inunctionem pectori fieri, ideo inferendum est, perfundi caput ex al-

to relato oleo, vt Aëtius iubebat, à me vituperari. Est enim adeò verenda cerebri inflammatio ex delatione humorum caput versum petentium, propter leuitatem, quam ex calefactione solari acquisiuerunt, vt cautè prouisum sit oleo repellente ipsum perfundere. Cæterum de aqua dulci téperata, qua lauari vniuersum corpus febrientium hac febre Aëtius & Auicena imperât, fulti authoritate Gale. 8. methodi medendi. cap. 7. rationi consonum est. Nam ibi sic inquit. ✕ Vstio verò protinus ab initio refrigerationem desiderat, tum crebriorem lauationem. ✕ In verbis his nihil aliud ex primere cupiens Galenus, q̄ quòd hi ægri lauentur aqua ipsos refrigerante: quod per aquam temperatâ, aut temperamento per calorē pauxillum distantem commodè fiet, cū quæ remisse calida sunt, admota ardentibus ex sole, ipsos temperent, excretionē vaporum aut humorū vstorum, potius lotionē huiusmodi aquæ adiuta, quàm cohibita. Nempe tenuis valde succus, aut humor in exiguis corporis foraminibus imbibitus, per halitum, aut sudorem expelli minimè valet, qui crassior per temperatam, aut parum calidâ aquam redditus, faciliter in utrūq; verti est aptus. Neque inde ausurus aliquis est, actu frigidis vti, propter incommodum, quod inde sequi diximus, cū Auicenam parum supra increpauimus.

¶ Si memores estis, in his, quæ antecedunt, diximus, quòd quàm parū ægrotanti intersit medicum curationem febris diariæ omittere, si in dubiè sciret, vltra diem ipsam non transgressuram, verū quòd incerta signa, quibus dignoscitur, sint, ideo conducere medellam talem ad

hibere huic febrienti, quòd si fortè erratum à medico in cognitiōe sit, ex medicatione error nullus committi valeat. Quam methodū quomodo seruare oporteat, non paucis curationibus febrium diariarum à diuersis causis orientium expressimus. Et quanq̄ tam ab Aëtio, quàm Auicena complura alia harum febrium genera scribantur, atq; medicentur, non tamen eos sequi visum, tam, quòd plures earum, vt quæ à distillatione, & ventriculi cruditate, ac aliis causis in morbis particularium membrorum medicada sunt, q̄ quòd methodis à nobis in præteritis traditis quantunuis rudis medicus omnibus aliis opem ferre facillimè valebit. De negotio ergo hoc plura quàm quæ sequuntur, scribere foret superfluum.

Caput. xxvj. An trā

situs febris diariæ in putridâ vt hucusq; opinabatur, fiat, examē. etiam qualiter de inceptis febres quæ putridæ dicebantur, vocandæ erunt. neque non quod nomē hecticæ sortientur.

Olet medici in codicibus agentibus de ephemeris febribus, peculiaria capita scribere de signis febrium diariarum transeuntium in putridas, quòd putēt febres ephemerarum ab spiritibus, putridas ab humoribus, hecticas à membris inflammatis oriri. At cū nos palàm ostēderimus, vana hæc omnia signēta esse, incassum de his caput vllum scribere visū. Solū enim sufficere existimaui, my cautū facere lectorē, quòd possibile,

bile, ac perq̃ facile sit, febrem, quæ vni9 diei futura erat, in multos dies per indecētem ægri custodiam quādoq; pro trahi. Nō aliter, quā pauco humore, aut vaporibus, qui valerent per calorem febrilem viginti-quatuor horarum discuti, si quæ de cebat victus ratio obseruaretur, in scientibus sic reliquos humores, vt ex eis tam ingens copia vitiata euadat, quod absumi per relatum calorem nō nisi in multis diebus possit, cum facultas expultrix valida fuerit: nempe si imbecilla fuisset, nimirum quod in interitum ægrum vitiū illud impulisset. Qua de re diarias febres per spatium. 72. & adhuc plurium horarum nonnullos ægros vexare, vt Galenus in primo & 2. cap. 9. methodi medendi dixit, vanum existimo. Si enim diaria febris à putrida per alia distingui, quā per maiorem aut minorem copiam humorum vitiatorum aut fuliginū non valet, vt cum non multum post huius operis exordiū Galenum in reddenda causa ephemerarum increpantes ostendimus. nominare ephemeram, quæ materiam tantam discutiendā habet, vt minus, quā intra trium dierum spatium absumi non valeat, error manifestus est. in quē ipse, & ceteri, q̃ ipsum sunt secuti, inciderūt, quod finxerint, vt diximus, ab spiritibus inflamatis recensitam febrem vocatam diariam oriri, & putridas ab humoribus, nescientes post prædictas falsas hypotheses se à mille inconuenientibus, quæ sequuntur, extricare, vt, qui citata duo Galeni capita legerit, intelliget. Nam si rationes nostræ, quibus essentia ephemerarum opinatam à Galeno explosimus, menti eiusdem aut vllius ex his, qui ipsum sunt secuti, occurrissent, in tam enormes

errores, quales dictatos relinquerūt non incidissent, ac me à præsentī & præterito labore atq; sequenti vindicassent. Compellor enim de febribus plurium dierum, quas in putridas & hecticas quibūdam minime sibi conuenientibus differentiis prædecessores nostri distinguunt, tractare. & medellam earum præscribendo, imprimis esse horroris, & rigoris, ac eiusdem causas exponere. quod symptomata hæc sæpe inuadere correptos febribus plurium dierum soleant. Deinceps enim eas, quas putridas antiqui nominare consueuerant, febres plurium dierum nominabo. Et hecticas vocari solitas, habituales appellabo: vt prudens Lector audita diuersa nomenclatura, excitetur, & scire cupiat, cur mutata antiqua nomina sint. Et vt hoc discat, expositionem nostram super Codice Galeni de inæquali intemperie, & antecedentia illam legat, indeque resipiat, & veteres errores exuat.

Caput. xxvij. Horroris, & rigoris esse, & causæ, in his, quæ in hoc capite scribuntur, expriment. Vnde tremoris quoque essentia nota euadet. & Galeni errata in hoc negotio explicabuntur.

Horroris & rigoris esse, & causas explicaturus, vt æquiuocatio disputationem præsentē confundere nō valeat, nominum horum significatū in primis exprimere videtur, ne si quis nobiscum consentire nolit, occasionem sibi arripere inde valeat, quod dicat, non vocare illud symptoma, quod nos rigorem, aut horrorem

rorem dicimus sic, sed aliter, ac tali actu vim nostrarum argumentationum fugiat. Et cum præsens ætas à nullo authore interpretationem harum vocum libentius suscipiet, quàm à Galeno, ipsarum finitionem, relictis innumeris aliis locis, in quibus esse horum affectuum explicare, est conatus, ex cap. sexto. libri de palpitatione, tremore, & rigore ducere visum, & quæ de his illic dixit, in hunc modum habent. ✕ Num verò rigorem frigus cum dolore finiētes, re totam assecuti sumus, aut quicquam desit? Non enim quicumque hoc pacto rigor fortè finiendus est. In valetudinariis profecto non idem rigere, horrere, frigesieri que dicat. Accessum exacerbationis namque; sæpe dicimus, cum rigore huic, horrore alii cum frigore solum accessisse. Nominumque eiusmodi usum passim per volumina medicorum omnia reperias, ut nisi quis quassatione, atque agitatione frigeat, rigere non appelles. Sed ubi rigor nominandus sit, difformem & inuoluntariam motionem adesse sit operæ pretium: quod hac vacat, nisi superficiem etiam impariter commoueat, dicunt frigefactionem. Quod si hanc per aliquas accessiones turbet & concutiat, reliquo non moto corpore, horrorem nominat: ut solius cutis horror eiusmodi affectio existat, sicut rigor vniuersi corporis, in valentibus autem aliter rigorem appellamus dolorosam omnem infrigida-tionem. Si autem more morbi accadat, rigoris nomine censere non est satis, sed corporis totius agitationē addere est operæ pretium. Quo ducti aliqui, rigorem cum infrigida-tione tremorem appellarunt, & quidem minimè sunt interpretati. Non enim dicendus tremor est, sed agita-

tio inuoluntaria, pugnāue, aut quassatio, vel aliud id genus nomen inuestigandum. Tremoris quippe nomen proprio est affectui ascriptum. ✕ Quibus verbis non vnicam definitionem Galenum rigori dedisse constat, sed duplicem, alteram rigori inuadenti valetudinarios, aliam ei, qui infestat sanos. In priori quassatione atque agitationem, id est, difformem & inuoluntariam motionem frigēti aduenientem, rigorem vocitat. In posteriori dolorosam omnem in-frigidationem, rigorem dicit. Cuius vltima verba si in sensu logico sumerentur, notoriè falsa essent. Nam manus, aut pedis tantum dolorosam in-frigidationem, rigorem nullus vquam nominauit, nisi membra hæc concutiatur. Sed ego has nenas minimè curo, sed tantum quæ magni momenti sunt, reprehendere fatago, ut falsum esse aliorum dogma, ostendēdo, nostrum verum esse, manifestè dignoscat, & incommoda quæ ex fide collata veteri errori sequi assueuerant, vitari queant. Ut ergo hoc, quod referimus in præsentī negotio exactè assequamur, necessum est causas rigoris, quas putat Galenus, & quotquot eum sunt sequuti, ex eodē referre, ac postea eidentibus rationibus monstrare, quæ ex illis (si vllæ inuētæ hucusque sunt) causæ dici verè possint, ac quæ falso tales nominentur. Et quod innumera loca sint, in quibus de huius symptomatis causis Galenus scripsit, & ferme tot variæ sententiæ de illis ab eodem exaratae reperiuntur. Ideo potiores explicabo. illis enim, fuitiles esse, ostensis, facilius ex nostris rationibus alia, quibus reliquæ confutentur, elici poterunt. In primis omnibus notum faciēdo, verum esse, quod Galenus in contextu citato de

to de horrore, quem interpretes Arabum horripilationem vocant, dixit, ipsum scilicet à rigore non differre, nisi quòd mitius symptoma, quòd rigor sit, Prioremque sententiã, quã scribere placuit ex secundo libr. de symptomatum causis cap. 5. eliciui: ibi enim de tertia specie lassitudinũ loquendo Galenus quã sequuntur scripsit. * Tertia lassitudo, sub qua se ostocopo, id est, ossium dolore laborare loquuntur, ne minimũ quidem motũ sustinet, sentiunt tamen quos ea male habet, manifestũ calorem, vnã cum de morsu, & tensione: vitioso humore in totam animalis molem ampliter transfuso: eorum verò qui hac laborant, nemo pandiculari tentat: vt qui omnem motum formident. In reliquis duabus lassitudinibus, quarum alteram vlcerosam, alteram tensiuam nominare solent, fit etiam talis aliquando motus: cum videlicet vel exiguæ omnino sunt, vel ex flatuosis & halituosis excrementis proueniunt. Quippe si vlcerosa lassitudo maior euasit, nec qui ea laborant, motum vllũ sustinent: sed dolorem veluti vlcerris per corpus sentiunt, horrentque. Quòd si augetur symptoma, ad horroris affectum propè proueniunt: quippe sub hoc horrent priusque etiã moueantur. Tanquam autem cum vlcerosus sit sensus, quoties mouentur horrent, magisque si vehemētius: sic horroris affectus cum in motũ agitur, concutientem rigorem efficit. Hæc namque omnia ex mordacibus oriuntur excrementis. Differunt inter se, tum excrementorum multitudine, tum motu. Præterea quòd excrementorũ, alia magis sint mordentia, alia minus, & quòd corpus laborantis vel non facile afficiatur, vel imbecillum sit, vel acuti natura

liter hebetisue sensus. Nam quòd acuti sensus est, & imbellum, etiam ex leuissima causa dolet: contra quòd valentissimum nec facilis sensus est, magnã causam ad talis symptomatis generationem requirit.

Vtrum ne igitur in iis solis: an etiã in mouendo, aut non mouendo: præterea quòd mouetur, in eo quòd vel celerius, vel tardius mouetur, plurius est in symptomatis differentia. Ac mihi quidem sic videtur: eundemque hominem sicuti quiescentẽ quidem solam inæqualitatem sentire, ita motum horrere, & exercitatum rigore concutiẽte vrgeri. Ideoque & medici iis qui ita laborant, experientia docti, consulunt, ab omni motu abstineant. Iam aliquos qui cruditate laborant, scimus cum quiescentibus nullo affectos dolore, cum balneum fuissent ingressi, aut in sole stetissent horruisse: atque hoc magis, si se exercitassent. Nam & sol & balneum, & exercitatio, excrementa, quæ prius quiescerant, calefaciendo, attenuando, ac in spiritum vertendo, ad motum excitant, quemadmodum & ex animi affectibus ira: ex quibus & admodum excitantur excrementa quæ prius quiescerant calefaciendo, attenuando, ac in spiritum vertendo. Nec mirum corpus cum excrementa quiescunt, minus dolere: cum mouetur, & magnopere angi, & vibrari, & concuti, horrescere scilicet, ac rigens, & febricitans. Quando etiam dura corpora quæ oculis incidunt, coniuuentibus nobis palpebras, & particulam sub quiete habentibus, vel parum omnino, vel nihil contristant, mouentibus vix tolerabilem afferunt cruciatum. Sed & citra exemplum ex ipsamet re inuenias licet, motam causam, quiescente magis esse infestam: quoties videlicet

licet agitur per corpora sensibilia, veluti in oculis est propositum. Neq; enim de succis, qui in venis & arteriis fluunt, est disputatio, sed de his qui in carnibus sunt, & toto corporis habitu. Quoties igitur aliud per hæc violenter agitur, ac ad cutim defertur, necesse est dum carnem cutimq; permeat, omnia in quæ incidit, pungat, stimulet, diuidat, ac vulneret. Quod autem omnis mordax & dimota causa, siue ea calida siue frigida sit, animal in horrorem ac rigorem ducit, primum quidem ex talibus intellexisse licet. Si sano corpori feruentem aquam subito infundas, aut ignis scintillas incutias, statim horrore vexabitur. Iam cum vlcera particula causticum medicamentum imponitur, primum quidem horrent, deinde rigent, mox etiam febricitant nonnulli. Quid quod tertianæ febres, quæ omnium febrium maximè biliosæ calidæq; sunt, omnino maximè horrore infestantur? Quantoq; synceriores tertianæ sunt, tanto etiam rigor in eis incidit vehementior. Quinetiam cum qui ardente febre laborat rigor superueniens à morbo liberet Hippoc. ait, quoniam scilicet bilis, quæ prius in venis errabat, à natura decretoriè per carnem ad cutim traditur: ergo motus eius delationisq; quæ per sensibilia corpora agitur, simul & symptoma & signum, rigor est. Quinetiam sudat deinde, qui ita ob riguerint, vacuataq; iis bili, febre liberantur. Interim verò, ubi non ad cutim, sed ad interiora loca bilis impetum capessit, per vomitiones simul & aluum vacuatur. Non raro autem simul intro forasq; eodè die est delata, ita ut & sudata sit, & vomita, & deiecta. In quibus verbis satis palam causam, quam Galenus

opinatus est, rigoris esse, expressit. Quæ in compendium reddacta, nullam aliam nisi frigiditatem & delationem humoris acris & mordetis supra carnem cutimq; esse perhibet. Credit quippe ipse, quod ut aqua feruenti subito superaspersum sanum corpus horret, ac concutitur, ad excernendum quod molestat, sic caro musculosa & cutis cum humoris supra se delati vim mordacem percipiunt, concutiantur. In quem errorem quomodo Galenus inciderit tantò magis admirari subit, quàn tò plus eiusdem sententias sufficere eundem excitare nosco. Quis enim nisi lethargo oppressus, euentu (quem ipse recensuit) caustici medicamenti rigorem cum vulnere imponitur inferentis & mox febrem, non respiciat, ut aliunde quàm ex delatione humoris mordetis supra carnem, quæ concutitur, rigorem fieri intelligat? Nempe si verum esset, quod humores acres delati supra cutim & carnem rigoris causæ sint, quod membra illa, supra quæ incidunt, conentur per concussionem eos à se excernere: imposito vulnere cruris, aut pedis, aut alterius membri particularis caustico medicamento, brachia & totum corpus rigere non debuissent: suffecisset quippe partem vlceratam rigere, ut mordax medicamentum à se propelleret, reliquo corpore quiescente, immobiliq; manente. Sed hoc non accidere Galenus fatetur: quin quod totum corpus imposito caustico vulnere, concutitur, pandiculetur, & vibretur. In aliud ergo principium hic inordinatus motus reiciendus ab eo erat. Etiam nouit ipse libro & capite citato. & in lib. de palpitatione, tremore, & rigore cap. 7. cum dixerit. Auscultatio etiam horrenda, & spectacula horrore

horrorem fecerunt, quandoq; & rigorem. ✱ Timentes & agonizantes tremere, & quod nequaquam ab acribus succis provenire tremor vel rigor ille quivit, nec quod imbecilla facultas motrix eorundem non valeat membra hominis, qui stat, & timet, ac tremit, gubernare, cum expe-riamur iacentes in toro, vel in solo ubi membra reclinata nulla vi motrice indigent, visis inimicis timere & tremere. aliam ergo causam huius rigoris inuestigaturus erat, quam cum inuenisset, exacte novisset, rigoris veram causam, & quam fingit explorasset. Credidit quoque ipse humorum mordacium motum supra membra musculosam cogere ea rigere, quae alias immota mansissent. Et huius oblitus, statim dicit, naturam motu concussivo musculorum conari propellere ac excernere a carne succos erodentes: non advertens, quod concussivo motu musculorum potius natura rigorem auget, plus agitando humores, qui rigori mederetur. Non enim extra cutem siti sunt, ut propulsu, & vibratione decidere queat: neque qui rigent, calent, ut calore succi infestantes in halitum discutiatur: quin in membra ipsa per talem concussione magis ac magis imbiberentur, & rigor rigorem semper auget: neque esset dabilis rigendi finis, quod in alias & alias partes humor permeando, semperque inaequalem temperie gignendo, doloris, & rigoris causa perpetua futurus erat.

Hyp. decre-
tu quo Gale.
increpatur.

¶ Certè quod ex. 8. 4. libri Aphorism. Hippo. citatur, & Gal. in expositione illius recensuit, non exiguum lumen collaturum ipsi erat, ut videre minimè lipientibus oculis valeret, veram rigoris causam, non eam esse, quam fingit. Sententia Hippo. hæc est. ✱ A febre ardente habito, rigo-

re superueniente, solutio. ✱ Et comenti cõtextus qui sequitur, ✱ O-
stensum enim est in sermone de rigore, ob flavam bilem, quæ per membra sentiētia veloci motu defertur, fieri rigorem: post quem videlicet & alui absoluuntur, & sudores, & vomitus biliosi superveniunt. Bilis igitur ex qua febris ardens habuit ortum, expurgata, soluitur febris. ✱ Nam si ideo quod bilis, quæ expurganda per sudorem erat, in carnem musculorum prius excreta mordendo rigorem efficeret, non solum in ardenti febre cum sudor superuenit, rigor oriturus erat, verum in quouis alio morbo pendente ab humore bilioso finiēdo criticè per sudorem, etiam rigor visendus esset, quod nullus experitur. Consequētia est nota: quod etiā bilis tunc ad cutem delata priusquam in sudoris formam redigeretur, musculosam carnem mordendo, rigoris causa velociter mota futura erat, quod Crisis, ut Gale. 13. Aphoris. secundæ refert, ✱ Iudicatio est subita in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem mutatio. ✱ Porro si ideo quod sudorem sequi rigorem huiusmodi Gale. novit, intulit à bili mordente musculos rigorem fieri, cur etiam non est suspicatus à bile rodente intestina, aut ventriculum, rigorem provenisse, cum etiam ventris fluxus, & vomitus, ut idem Galenus fatetur, rigorem relatū subsequantur?

¶ Etiam morsus ille, qui in carne musculorum à bili fit, potius duplicem concussione (quæ tetanum Gal. cõment. 7. quarti lib. Aphorismorum nominat) producturus erat, qui rigorem. Nam membra hæc nostra, quibus voluntarios motus exequimur, duplici genere musculorum moventur, altero interiore, alio exteriori.

R Bra-

Brachium enim, vt se ad corpus flectat, musculus, qui sunt versus corpus siti, in suam originem retractis, corpori se applicant: contra verò cum hic situs displicet, oppositis musculis. puta extrinsecis humerum versus compressis dilatatur, & porrigitur. vt Gal. in pri. lib. de motu musculorum retulit, vbi non nulla taxari digna, ab eodem sunt asserta. Modò humore mordente delato, non plus in extrinsecos, quàm in intrinsecos musculos, sed pariter in utrosq; , cōpellendi vtrique æquè erant versus sua principia retrahi, pariterq; ambobus tensionem procurantibus, nec cessum erat, membrum rectum euadere. Sed rigentibus hoc minimè cōuenit: quin mēbra incessanter nunc versus internas corporis partes, nunc versus externas vibrari, ergo rigor non inde fit: vnde Galenus dixerat.

¶ Sat hæc sunt ad improbandum hæc, quā adduxeramus, ex Gal. sententiā. Verū quod, vt retuleram, nō tantū rigoris vnicā causam fore ipse est opinatus, quod de rigore cōsono præteritæ causæ Gal. dixit, referre nolo ne chartas cōsumā, adducēdo innumeras eiusdē sententias tā ex lib. de sympto. cau. q̄ ex cōmētariis Apho. & primi de morbis vulgarib; , & sexti eiusdē, maximè super cōtextu illo. ✱ Rigor à superiore vētre, ignis autē ab inferiore magis. ✱ Et aliis locis, hæc enim omnia eiusdē rationibus diluuntur quibus præterita, sed quod in. 7. cap. lib. de palpita. tremore, & rigore scripsit (vbi fragidā causā rigores gignere retulerat) ex arare placet. id est. ✱ Quod autē nunc interfit, rectè omnes rigore in frigidā causā referat, est examinādū. ✱ Et quod vltèrius in fine capitis citati scripsit. ✱ Affirmant nāq; quartanæ rigore ei similē esse, qui ex iri-

nere per loca admodū frigida contingit. ✱ In ambobus locis testādo à causā frigida etiā rigores oriri, vt nudi expositi vehemētib; frigorib; mōstrāt. Etiā quod. 10. lib. de morbis curandis cap. 4. vbi morsum oris vetriculi in imbecillis causam rigoris quādoq; esse affirmat, afferre videtur. Verba Gal. hæc sunt. ✱ Equidē ita febricitantes aliquos ostēdi tibi maximè ex iis, qui è lōgo morbo cōualuerāt, quorū cūm vni forte fortuna occurrissē, qui mox ante horrescere capissēt, vt rē exposuissēt, dato ex vino diluto pane, cōtinuò horrorē inhibui. Verū hūc, vt scis, per viā in officinā quandā perductū febricitare prohibui. Alios verò, qui prius se domū suā recepissēt, in ipso principio horroris, vel paulò postèrius cibauim; . Atq; vt semel dicā, quib; incipiētis adhuc accessions aderāt symptomata, iis omnibus panē ex vino diluto ac calēte maturè exhibēs, & horrorē statim inhibui, & febrē prohibui. Quāto verò his citius cibaueris, tātò scilicet magis febrē prohibueris. ✱ In prioribus ex his adductis sententiis manifestè docēdo à frigore rigores validos provenire: cū quartanæ rigore, quē ingēte esse, eā patientes testantur, similē dixerit esse ei, quo afficiūtur, qui in ambiēte frigidissimo siti sūt, quod verū, vt dixi, est. Tamen in totū contrarium assertioni eiusdem lib. 2. de febrium differentiis cap. 4. vbi de febribus à pituita frigidiorē humore omnibus, qui in corpore sunt, loquendo, sic dixit. ✱ Est autem & altera exquisitæ simplicitatis febris, quæ ex pituitæ putredine ortū habet, per sentiētes corporis partes à natura detrusa. Incipit autem ab extremorum frigefactione, atq; horrore potius, quàm rigore. ✱ Si enim

enim frigus extrinsecum adeò rigere omnia membra nostra cogit, vt inuiti sic rigentes dentes vehementer concutiant, ob pituitam frigidissimā delatā interius supra membra sensitua, multò magis rigere debuissent patientes hoc genus febris. Nō enim adeò potēs cohibere rigore tarditas delationis pituita supra mēbra sentiētia futura erat, vt non plus praualeret ad rigore gi nendū interius ad motus humor in pituitosis febribus, & exterius versari aērē frigidū nos ambientē maxime quòd aēr frigidus in motus rigorem efficit. Nepe cūm vterque horum euētū, quos retulit Galenus verus sit, in continente scilicet frigidissimo homines rigere, & febres a pituita orientes parum aut nihil rigoris comitari, impossibile superest rigorem inde oriri, vnde Galenus existimauit.

¶ Neque simul stāt, quòd rigor ex delacione humoris supra carnē & cutim sentientem fiat, & quòd morfus oris vetriculi tempore famis rihorem gignat, vt ipse Galenus in ultimo adducto à nobis cōtextu testatus est. Nam siue melācholicus succus, seu aliq̃ qui vis os vetriculi mordeat, cūm famescim⁹: nō video ego quomodo ob illā stomachi tristem sensationē brachia, & crura sint vibrāda, eis tūc nullo erodēte humore infestatis. Aliunde ergo rigor, quā vnde Galenus suspicatus est, originē habet.

¶ Quā vt dilucidius qualis sit, ostendatur, etiam aliū locum ex Galeno in libro de palpitatione, tremore, & rigore capi. 6. adducere visum est. ibi enim fortassis aut causam rigoris verisimiliore inuenim⁹, aut inde ansa vlla: qua vera causa assequi valeat, nobis fortassis offeretur. Exordiū ergo sumamus, vnde

ferme alius cōtextus ex hoc eodem libro & capite adductus in principio hui⁹ examinis desinit, series cuius hac est. ✕ Vbi igitur quid rigor sit, agnouimus, causam efficiētē mox examinemus, causis quibus pracedētibus cōtingat, quibusquē su perueneat affectibus, & ad hanc generationē integrā ipsius. Omnibus ferē confessum est, rigore calidi naturalis esse affectum. Solerti totus hic fermo auditore eget, quiquē valeat multū intelligentia. Dixi vtique affectū innati calidi rigore esse, ne quis de externo intelligēs, in Erasistratū, Praxagorā, Philotimū, Asclepiadē, & mille alios, qui nō innatū calorē, sed acquisitium esse crediderūt, me mentiri dicat. Quo nā enim illi pacto innati caloris effectū esse dicāt, qui ne principio quidē, innatū calidū agnoscerūt? Sec nō esse, illorum aliqui affirmant. acquisitium verò illi ortū alius aliū differenter machinati, vnanimiter fatentur, quod ex natura in animali quouis congrua mensura calor reperitur aliquis, quem circa, rigorem, horrore, & quācūq; frigefactionem fieri affirmāt. Asclepiades profectò non modò calidū, sed aliā nullā vim innatā ponens, febres omnes meatuū obstructionem à corpusculis perpetuo fieri affirmat, easquē magnitudine horū differre asseuerat: id artis satagit, quibusquē, aut nō, rigor debeat adiūgi liquidò demonstrat. Ego nisi debito sermonē fore lōgiorem credere, ceterisquē missis in vnū Asclepiadē iniquū impetere cense rē, vel omniū meror, in lōgā & penē infinitā sermonis seriē perlabi, placita ritē omniū, & suadētes ratioēs, erroresquē & erratorū causas repetēdo, ad opiniōnē meā deuenissem. sed differri hoc ad tēp⁹ aliud libet. Neque enim Athenau⁹, qui in Ascle

piadem, in Heraclidem Ponticum, in physicū Stratonē, cæteris omiffis inuehat, non culpæ, cum alia plura nō minus digna & verifimilia de rigore placita posset recensere. Nos igitur confessum principium sumētes, quōd in animali quocunq; calor innati affectus rigor est, quomodo fiat, perpendamus. Præcedet rē hanc sermo, quod ex Hippocratis placitis, non vacua & corpuscula esse nostrorū corporū principia credentes, aut à motu calorem, frictionēue ortum, aut ab alia causa trahere recipimus, sed vniuersum corpus conflatile & conspirabile cēsendo. Calidum minimē acquisititiū, aut animalis generatione secundū, sed primum innatū esse, & generis principium, & quod natura atq; anima nihil præter ipsum est, vt essentiā seipsam mouētē, semperq; mobilē existimans nō erres. Priuatim hæc omnia sūt examinata, & alibi disci possunt. At quātū nūc intersit propter sermonis seriē, quærūtur. Qua. n. se per mobilis est innatus calor, nō intra tantū extrāue mouetur, sed alius alium motū semper excipit. nā intra firmus, immobilis ocyus euadat: extrorsum dissiparetur, & periret: modicē autem succensus ac modicē adactus, vt Heraclito placuit perpetuō mouetur. Succēditur quidē ad ima lapsus, quo alatur appetēs, at auctus & expansus affatim ferriē extinguitur. Quod autē extrorsum exeat, & efferatur, & vt sic dicat aliquis, explicetur, à principio proprio, quia calidum natura est, obtinuit. Interiorē autē & infernum statum possidet, quōd frigoris alicuius sit particeps, quandoquidem mixtum ex calido & frigido existit. Prima utiq; caliditatis ratione est sibi met motor, eaque si agere debeat, ei

est operæpretiū. Magnū verō vsum ei frigiditas adiungit, quia sursum ferri natus calor est, & sibi simul alimēta ferre, nisiq; frigus obstet, summa petat. Hunc igitur caloris motum impedit frigiditas, ne longius protensus pereat. Dubium nanque, ne leuitate, & ad superna impetu corpora desereret. Detinet verō frigiditas & impedit, & vehemētis elationis impetum moratur. Sed ad ea quæ antea supposuimus, reuertamur quā innati caloris affectus sit rigor declarantes. Non opus quippe recēdere est, quōd calore naturaliter habente animal sit sanum, quōd Hippocrates de caloris ac frigoris congrua inuicē mistura aserebat. Nam aliā alia si superet, affici animal, affectus genere: superātis causæ cōformi est operæpretiū. Inflammationes enim & erysipelata, herpes, anthraces, ardētia, & flammea, igneiq; omnes affectus sunt, dū vis caloris superat. Conuulsiones econtrariō, tetani, polpitationes, torpores, resolutiones, comitiales, attoniti, frigiditatis vincētis sunt affectus, quorū id gen9 rigor vn9 est, nō frige factio simpliciter existēs, sed frigoris sensus, vt addere necessum sit illi, copiosum, etiānum vehemētē, ac violentā opus est frigiditātē esse, vt vera dicat, qui definiens, frige factionem si multaneā, violentāq; caloris innati rigorē esse asseueret. Insensibile rursum est, vt Plato dicit, quod sensim subeat, & modicē. Quod si sētiri debet, vehemēter moueat, & subito tremat necessariū est, vt quæ lōgo tēpore: & sēsim frige factio fiat, sit insensibilis: velox & admodū aucta, penit9 cū sensu: nunquā omniū affectus ei9 modi percipi nō potest. Nec est talis affectus cū frigiditatis sensu omnis dolorosus, cū aliquādo sit vel iocundissimus.

diffimus. Dicebat quoque ultra ista Plato, quod res præter naturam violentæ atq; repentinæ nobis cum dolore accidunt: naturales verò quavis confertim ingruentes, sunt iocundæ, ut confertum iocundo & ingrato sit commune, ne nos affectus lateat necessario adiunctum. Accedit quod quæ quid ad naturam reuocant, sunt grata, e contrario cum dolore quæ his aduersa sint: adeo ut quantitate par frigiditas, grata modo admodum sit, nunc dolorem inferat: exusto enim admodum corpori adhibita, libentissime penitus recipitur. caliditate enim immodica affectus, qua caret aduentu frigiditatis demulcetur. ut propria temperie potitos, si affectim repenteq; refrigeres, quod crassim intemperatam inducas, dolore utique afficies naturam enim mutantibus, corruptibùsue, dolores suboriri asserit Hippocrates. Propterea quo fiat rigor, frigiditatem non modo repentem adesse aut vehementem, est operæ precium, sed violentiam copię adiungi, quæ res præter naturam est, ut repentina frigiditas ad præternaturale ducens sit rigor. Ego enim vero loco hoc, si verum dici debeat, ut affectus is fiat, cum primis obseruandum istud arbitror, quod repentina violentaq; innati caloris frigiditas sit rigor. Friget à continentis robore relictus qui euaporatur. Friget qui alimentis calorem detinentibus nunc caret. Rigorem autem neutrum horum emolitur, aliter morientes omnes utique rigerent: cum extingui caliditatem sit, morientibus omnibus commune, non verò rigentibus. Caliditatem nanque frigeneri non tantum opus est, sed violenter & repente, robore, inquam cum calore stante, à nulla causarum

externarum læso. Aduerte rogo aliquam ab extra flammam defectu aliquid quando materiei, cui erat applicata, corrumpi, à sole etiam quandoq; lucidissimo consumi, alias ab aquæ copia extingui, aut appositis multis lignis suffocari. Quatuor causæ non itidem, flammæ quadrupliciter efficiunt. Quæ enim ab ardenti sole flamma euanesceat, ambientis vitonum iam euaporatum perdit, cum validior radiorum solis vis existat, atque igne firmior. Si igitur quibus inhæreat, vacet alimentis, pereunte substantia deperditur. Quæ namq; adhuc inhærent, ad extra mota continuè transpirant: ad intus autem ut alantur tracta, si unde alantur absit inualida rursus extrorsum referuntur. Quæ autem copia materiei onerata sunt, egentia respirationis suffocantur. Quomodo autem flamas aqua lædat, dicere ne utiquam est opus. Flammæ enim cum quauis syn cera humiditate, contrarietas est summa, ut vel oleo confertim appposito, sonitus necessario, & concussio accidat, strepitu solo ignis violentia deprehensa. Similem calori innato affectum rigorem censeas asserre. Neque enim quando alimenti defectu caliditas consumitur, aut cum eius copia grauatur, nec quando effecta impotens claudicat, rigorem fieri reperiatur: sed quando valida, & expansa impeditur. Unde duplici motu & composito effecto, pugna accidit ut in trementibus contingit, verum aliter. In trementibus enim motus mistus sit, quod vires corpus mouentes sint inualidæ, dum membra eleuare adnituntur, quæ ruunt in contrarium renixis. hic verò motu naturali caloris violenter impedito, rigor accidit. Ut enim neque substantia læsum, neq; tono, per vniuersum

extendi & ferri corpus nititur, impeditum & vi ad intra trusum ad principia redit: vbi persistere impotens (substantiæ enim semper mobili, mors est quies) aceruatus, & quasi in sese coactus, vnitus non ad intra in inuetitum extenditur: sed impetu vehementiori vsus, quasi solutus vinculis, interim progressum vetantibus obsistit, ea propellere, & apertos meatus facere festinans, sic illis obuius tenetur, & à veloci motu remoratur: quo corpus occursum totum quatitur. Quicquidq; præ occursum, vltra tenuatum est, rursus intra impellitur, ceu aliquid in occursum passum fuerit, & iteratò ad principium reuertitur: vnde commotus iterum fortius concurrat, quo rursus occursum etiam repulsum, vsq; occurrit & repellitur, quo adsint quæ noxia ad fuerint. Cum dolore sic utiq; hic affectus est, quasi cæso corpore verberibus, & impariter motibus vtriusq; fatigato. Enimvero innatus nostri calor naturaliter habens, æquis diffusibus & expeditis vsus, tempore & metro motus in se rediens, opportune explicatur: in rigore verò neq; coactionis motus sunt, nec expansionis, sed verius ipsum intra redire affirmabis. Vtar autem nominibus veterum, non meis, refilire, intrudi, reprimi, confugere ad extra motum, effringi, trahi, exilire, emergere. Veterum inquam virorum nomina hæc sunt, rectè adducta omnia, affectumq; vt potissimum est, apertè declarantia. Cōcuti autem quæ sunt corporis omnia, & agitari, feruere, & quencūque in rigore imparem, sine ordine, inuoluntarium motum, in inæqualibus, vehementibus & violentis incursum, & subsultationibus, vaporeo facto naturali calido perfici affirmo. Vnde rigoribus, ma-

gis quàm naturaliter habens, incallescit corpus, & effunduntur sudores. Quod quando multis occursum iā absq; obice, quæ aberant fuerint extrusa, exactèq; trāspiret, tribus causis calefieri corpus est necesse. Quod q; cōclusus pluries, ne respirare posset, multiplicatus in profundo est: & quia vehementer ad extra est expansus: tertio quod in ictibus, concurrsumq;, & violentis motibus accrescere nata est caliditas. Lignum nanq;, lapidesq; si contriueris, igne incendas. Innatus etiam spiritus natura calidus, si vehementius moueatur, excandescet magis. Rem hanc in naturalibus motibus liquidò cognoscas. Currentes nanq; homines qui luctantur, frictionibus vsi, aut aliter quomodocunq; moti, nil minus, quàm si sub æstiuo sole, aut prope igne calefacti essent, incallescunt. Multoties etiam dum calor è profundo exit, quasi feruens, copiosam humiditatem, quam sudorem dicimus, effundit. Quamobrem qui ex rigore friget, ni rursus calefiat, malum, quod victa in duello sit caliditas, quæ & vi causæ lædentis superatur, & quod nonnunq; imbecilla sit. Quo exemplo dictum illud est, A rigore obmutescere, nec rursus calefieri, est malum. Ad hæc nos vtrosq; affectus, in quibus perniciosi sint rigores, docēs dicit. In peruesione oculorum à laboriosa febre rigor, malum. Vnus profectò à potenti causa efficitur, perniciosus: ab inualida virtute alius. Rigor in nō intermittente febre, virtute iam inualida, læthalis. Sed alibi de his fufius tractatur. ✕ Hæc quantūvis prolixa fuit Galeni sententia de rigore in præfenti loco, cuius singulas partes examini subiicere cogor (quanquā profectò vehementer cupiebam nō immorari

morari, vt inceptis finem impone-
rem) Nisi enim id fecissem, & solùm
quæ attinet rigori, si vera esse crede-
re, laudare, si falsa esse opinarer, re-
prehenderem, & rationibus falsita-
tem ostenderem, putarent quicunq;
hæc legissent, me cū Galeno in cate-
ris consensisse, quod à meo nativo
instinctu perquam alienum est. Nā
quod uis in physicis mēdaciū sta-
tim vt à me legitur, nescio, quam di-
splicentiam mihi infert, anxiumq;
& vigilem reddit, donec rationibus
eiusdem falsitatem detego, & omni-
bus talem esse, quæ hucusq; credebatur
vt veritas, ostendo. Vtq; id expedi-
tius, ac dilucidius in hoc negotio
exequar, non aliter melius visum, q̃
in compendia quædam contextum
relatum redigendo, & singulas par-
tes examinando.

Primum cō-
pendium.

¶ Primum ergo sit, quod omnes con-
fiteantur, rigorem esse affectum ca-
lidi naturalis, quem Gal. dicit, talē à
se vocari, vt fugiat falsas opiniones
Erasistrati, Praxagoræ, Philotimi,
Asclepiadis, & multorū aliorū, qui
credebant, calidum inuentum in a-
nimalibus acquisitū post eorū cō
stitutionem esse. Asclepiades ex ato-
mis & vacuo omnia corpora consta-
re arbitratus, hæc obstruētia locos,
qui ex natura vacui futuri erant, fe-
bres procreare, affirmabat. motuq;
ac collisione eosdem calorē in ani-
malibus postq̃ sunt formata, facere
opinatus. Alii ex motu frictionēue
calorē animalium resultare rati sunt.
Nempe nulli horum credebant ani-
malis formam in prædispositū per
calorem corpusculum induci, inde
que innatum calorē hos ignorare
palam erat. Qui omnes rigoris di-
uersas causas esse proteruiebant. In
quorum aliquos Atheneum inue-
ctum esse, Gal. inquit. putā in Ascle-

piadem, in Heraclidem Ponticum,
in physicum Stratonem. Quod non
sine labe Athenæi factū dicit, cū
plures alios reprehendere potuisset,
quos oscitanter transgressus est. Ex-
cusatq; se Galenus ab examine & re-
prehensione horum mēdaciū do-
gmatum, in aliud tempus hanc di-
sputationem (quam nullibi ab eo
scriptam legi) differēdo. Hæc sunt,
quæ in hac priori parte à Gal. tra-
ctantur in paraphrasin & compen-
dium redacta. De quibus parum ha-
beo, quid dicere valeam: tam quod
illorum physicorum & priscorum
medicorum placita, & quibus ful-
ciantur rationibus nobis huius tem-
pestatis medicis ignota sint, quàm
quod quæ ex Platonis & Aristotelis
lectione in physicis libris disci à no-
bis de aliquorum illorum decretis
valent, Falsa esse, multò euidentio-
ribus argumētis, quàm Aristoteles
Deo concedente, cū physicam e-
xactam docuerimus, ostendemus.
Ad aliud ergo compendium tran-
seamus.

¶ Sitq; secundum Compendium
supponendum, quod in quouis ani-
mali fiat rigor, affectus caloris innati
ille sit, qui qualiter fiat, oportet à
nobis perpendi. Quæ sententia ex-
plicatione vlla indiget. Dicimus e-
nim aliquid esse affectum alicuius,
cū affectus sequitur lesionem il-
lius. Luxationē quippe affectū mē-
brorum concatenatorum esse affir-
mamus, & eorundem numerum ad-
ditum aut sublatum, putā sex digi-
tos, aut quatuor tantum habere, affe-
ctum numeri dicimus: & deformi
facie esse, affectum figuræ appella-
mus. Quod si hæc secundum naturā
constarent, non talibus morbis ho-
mo affectus dici valeret. Ad cuius
normam Galenus rigorem innati

R 4 caloris

caloris affectum esse dixit. Quod si innatus calor talis esset, qualis animalium natura poscit, animalia non riguissent. In quo sensu cōpendium hoc verum esse fateor, ideo ad tertium ire expedit.

3. Cōpendiū.

¶ Tertium cōpendiū hoc refert, quod recensitorum physicorum falsis dogmatibus explosis, sequendo Hippo. placita, fatendum sit vniuersum corpus animalium confluxile, & conspirabile fore, ac quod calidum illis antequam fiat, innatum sit, & generatiōis principiū ipsum etiam esse: & quod natura atq; anima nihil nisi hoc calidum natiuū verè dici valeat, vt si ipsum essentiā seipsam mouētem, semperque mobilem dixeris, non erres.

¶ Cuius vltimæ sententiæ verba, sensumq; cum ad amussim cōsidero, non possum priscorum physicorum vicem miseram nō dolere, qui cum in rebus innumeris, quæ mundi negotiis attinent, adeo acré vim intellectus possederint, vt potius diuini, quàm humani censerent nonnūquam possint, in re tam seria, tantiq; momenti, & vnde veræ pietatis origo inuestigari ab iisdem valeret, noscendo scilicet quid anima sit, adeo cæcutierint, & torpuerint: vt nisi deliri ea, quæ ipsi vera esse putabant, minimè pro veris habuissent. Quæ enim stultitia maior, quàm animā sentientem corporeā fingere? Relictis enim impossibilibus, quæ ad hanc assertionem sequi, insolubilibus rationibus in priori parte nostræ Antonianæ Margaritæ ostēdimus: nescio quomodo non videbāt isti, quod si animæ essentia esset aliquod corpus calidum, in animalibus includi hoc necessariò passuri erant. Et quod non posset huiusmodi corpus, corpus animalis informa-

re, ne duo corpora se penetrarent. Vnde indubiè inferendū esset, quod uis animal vnum per aggregationē dicendum, & non vnum vnitatē cōpositionis physica. Itaq; abesse animam à corpore, quod mori vocamus, non foret aliud, quàm abesse nautam à naui. Vt enim nihil nauis amittitur tunc primū cum nauta abest, etsi exposita ventorum & maris procellis maneat, ac mille aliis incōmodis dissipari parata sit, ita anima corpus calidum credita esse, cum in corpore esse defineret, siue quod ipsa corrūperet seu quod perpetua sit, & locū mutasset, ipsum corruptiōi paratū linquere dicemus, nō tamē mortuū, cum nūquam ex ipso, vt ex materia, & anima, vt forma, vnū fatū fuerit, sed, vt dixi, vnū aggregatiōe dictū sit. Etiā quod magis vrget, si ipsa anima corpus illud calidum inclusum in nobis foret, quem spiritum dicimus, seu aliter, & vt nobis placeat, vocemus. cū ipsa corrumpitur, animali moriente, aut in nihilum vertenda esset, & nihil post eius corruptionem gignēdū: & hoc anichilari illā dicerem, quod impossibile esse omnes illi antiqui physici nouēre. aut si cum ipsa corrūpebatur, aliquid ex ea genitum sit affirmant, dicant nobis quæ res in mortuis, animæ cadauer dici possit. Nam hoc, quod post hominis mortem nostris oculis subiacet, animæ pars non erat, sed animæ vagina, & theca, qua ipsa asseruabatur. Si perpetuum illud corpus calidum, & ex natura stellarum esse diceretur, vt in de decretis Hypo. & Platonis libris referre Galenus videtur, cogi ne vnquam corpus deferret talis anima posset, tota hominis cute adeo lentis densisq; rebus illita, vt nullum quantūuis tenue corpus

pusculum exire extra cutis permitte-
ret. Etiam si homo moriens homi-
nibus viuis sepiretur, cum anima à
moriēte exiret, in alterum illorū
necessariò ingressura erat, tuncque
vnus homo duas animas habuisset.
Et si mortuis hominibus esset circū
septus moriens, in alterum cadaue-
rum necessariò ingressura erat. In-
numera alia impossibilia elici ex
Galenī assertione valerent, si immo-
rari eadem elicendo vellem. Ea ta-
mē omnia subticere decerno, quòd
in physico opere rationibus probā-
do impossibile esse illud à Platone
assertum, animam fore numerum
scilicet seipsum mouentem. Cuius
opinionis Aristo. 6. Topicorū. cap.
2. & primo de anima. tex. commen.
67. meminit. Fusè omnia hæc, Deo
permittente, discutiētur: vbi quàm
enormiter aberrarint Heraclitus,
Epicurus, & Lucretius, ac Horatius,
& Plinius, quotq; hos sunt sequuti,
opinantes tan deum, quàm cæteras
omnes substantias corporeas esse, nul-
lamq; indiuisibilem, incorporeāq;
substantiam esse, demonstrabimus.
Tandem vt explicationi huius ter-
tii compendii finem imponam, ani-
maduertendum, quòd calidum, de
quo hīc Galenus loquitur, nihil ali-
ud, quàm spiritus vitalis animalis
& naturalis ac genitiuus, si distinctus
ab his creditur, sit.

4. Cōpendiū.

¶ Quartum compendii sit, quòd
hoc calidum semper intra ac extra
corpus nostrum moueatur & vague-
tur, ac adeò mobile sit, vt vnus eius
motus alium incessanter sequatur,
& excipiat, nulla temporali quiete
intermedia. Cuius tam assiduæ mo-
bilitatis causam esse Galenus dicit,
quòd si intra permaneret, occiosus
peristeret. Si extra quiesceret, à fri-
gido cōtinente corrumpereetur. At

moderatè in interioribus adauctus,
ac succensus, perpetuò moueatur.

Habet hoc autem petendi scilicet
interius, vt idē Gal. putat à frigi-
ditate aliquali, qua participat, & ex
qua & calore mistum est, vt expādi,
explicari, ac exterius ferri, quòd ca-
lidum natura sit, illi conuenit. Ea-
demq; causa & ratiōe quòd motor
sibi existat, credit etiam quòd gra-
tum ipsi foret per hanc operando
fursum ferri, & hæc inferna defere-
re: nisi, vt dixi, frigiditate cohibere
tur.

¶ Non minus enormes errores in
hoc quarto cōpendio, quàm in præcedente à Galeno referuntur. Notatio in
quartum con-
pendium.

quippe magnus error est, credere ca-
lidum hoc nostrum, quem natiuū
nominamus: ac similē flāmæ Gale.
esse, vt est, fingit, adeò mobilem ver-
sus extimas ac intimas corporis par-
tes credere, vt si quiesceret, statim
corrumpereetur, & moreretur, vt in
fra dicit, non intelligens expansio-
nem huius nostri caloris in vniuer-
sum corpus, non ab ipsis spiritibus
calidis sponte & natura motis fieri
sed impulsu cordis & arteriarum
ipsos in corpus distribui. Nempe si
illis per cor & arterias liceret, nun-
quā versus crura, & infimas corpo-
ris partes, neq; in sinistras: aut dex-
tras eiusdem procederent, sed vt flā-
mæ fursum versus pergerent, moue-
renturq;. Docet hoc ita fieri, quòd
in syncopi vbi cordis & arteriarū
motus pausat, extrema totius cor-
poris frigere experiamur, tunc tan-
tū versus cordis regionem spiriti-
bus retractis, & in superna ire pro-
curantibus, prohibitis.

¶ Neq; natiuum est corporibus ca-
lidis semper moueri, quin hoc illis,
qui aëri, aut ignei sunt, sitis extra na-
tiua loca conuenit, quæ in propria
delata

delata quiescerent. Porro nulli in dubium venit, ignem in aëre situm sursum versus moueri, qui tamen si concavum lunæ, ubi germanus inhabitat, ascenderet, quietus permaneret. nec in flammarum figuram, ut pingitur, versus nos vibratus scintillaret. Igneam enim spheram concavam superficiem etiam æqualem & lenem, ut aer & aqua possidere indubitatum est, aliàs enim si, ut pingitur versus nos in linguarum formam vibraretur, spontè descendere dicendus esset. Nempe si ideo quod lapis sursum existens incessanter conatur deorsum descendere, nisi à re supposita prohiberetur, ideo dicendus esset semper mobilis, tam terræ quàm igni mobilitas à Galeno tribuenda esset.

¶ Fingit Gal. calidum hoc spirituosum, quem animam dixit, unum & idem numero per totam vitam durare, non animaduertens, quod ceu flamma incessanter alia & alia est, nec aquæ fluminis ex fonte scaturientis dissimilis: ita & hæc spirituosæ substantia ab extrinseco frigido corrupta, vel immodico calore euaporata, perpetuò noua ac noua ex purissima parte sanguinis in corde fiat. Nisi enim quidam spiritus corrumpere non possent vniuersa corporis vasa, alios de nouo semper à corde factos capere. Quo quoque conuincendus Galenus foret intelligere hos animam esse non valere. Quis enim recordaretur præteritum, si quod nunc sentit & memoratur, non est, quod olim nouit ea, quorum nunc recordatur. Etiam quid conduceret pungere carnem aut neruum, ut anima corporea ibi inclusa & alio in loco quàm caro aut neruus existens, rem pungentem sentiret? Nihil quippe. Nepe ut si ego

pungerer, ne quaquam tu quantumuis mihi contingens, nouisses meam punctiōe: sic anima nullo modo sensatura erat substantiæ carnis aut nerui dilacerationem, nisi ipsa dilaceraretur ideo enim anima nostra sentit, quia in eodem loco cum corpore est.

¶ Verum est calidum spirituosum nostrum mistum esse, in cuius compositione elementa frigida ingredi necessarium erat, ut in priorē parte Antonianæ Margaritæ, loquendo de igne, quem versamur, ostendi: falsum tamē ob hæc indigere pabulo, & ad inferna descendere. Non enim flamma deorsum tendit, ut alatur, quin ex infima materia prædisposita à flamma sursum repente, incessanter alia & alia flamma gignitur, & à continente corrumpitur. Ad cuius normam ex puriore sanguinis parte semper alius & alius spiritus fit, qui nunquam in infimam corporis regionem descenderet, nisi cor & arteriæ contractæ ipsum propellerent. Hæc sufficere de hoc quarto compendio existimo, ad quintum ergo transgrediamur.

¶ Quintum compendium hoc cōtineat, calorem cōcretum hunc, de quo agimus, malè affectum, animalis corpus malè affici. Hippo. asserente, quod humoribus calidis, & frigidis congruè, & in debitis mensuris in corpore contentis, animal bene habeat, alias ægrotet. Prout enim alii plus iusto redundant, morbis calidis aut frigidis animal ægrefcit, rigore inter frigidos recensito. Verè enim rigorem definit, qui illum frigeactionem simultaneam, violentamque caloris innati esse dicit. Necessarium enim est simul, celeriterque frigiditatem induci, & non sensim & paulatim, ut rigor fiat. Quod Plato dixerit, ea, quæ sensim & modicè in nos inducuntur, sentiri non posse,

5. Cōpendiū

se, ita, vt neq; dolorosa, neq; iocūda talia esse possint, nisi, vt dixi, confer tum, hoc est crebrum, & momenta- rium alacri & tristi adiūgatur. Por- rō accidit eandem rem iocundam & ingratiā esse, aliter cū iocūda res erat, corpore se habente, quā cū tristis iudicabatur. Si enim im- modicē calidum corpus foret, niue & frigidis applicitis, demulceretur: quod intemperamentum propriū restitutum, eisdem tristatur.

*Dissimulat
quædā Gale.
sententia.*

¶ Impropiè dicit Galenus calorē natiūm, de spiritu loquendo, esse bene aut malè affectum. Nam iecur ac alia membra suppeditantia ma- teriam, ex qua spiritus gignēdi sunt & cor producens ipsos, sunt, quibus bene aut malè affici conuenit. Is e- nim benè habētibus, quales corpus decet spiritus fiunt. At si relata mē- bra agrotant, vitiosi gignuntur. Sed has vocum proprietates contemna- mus, Galenoq; donemus hæc, & a- lia ibi asserta, quæ non multū in- terfunt, vt negotium præcipuum as- sequamur.

6. Cōpēdiū:

¶ Sextum compendium sit, exte- riorem flammam quadrupliciter corrumpi, defectu scilicet pabuli, seu materiæ, ex qua vna corrupta, a- lia gignatur: à sole quoq; splēdidis- simo, ab aqua illi superaspera, ex appositione etiam multorū ligno- rum, iis quatuor causis non eodem modo officientibus flammæ. Nam flamma euanescit ab ardenti sole, quòd amittat ipsa tonū, hoc est de- bitam densitatem & moderantiā caloris requisitam ad flammæ esse, validiore, quā ignē deceret, radio- rū solis vi existente. Defectu mate- riæ perit, quòd desit ex quo alia sub- stantia, similis corrupta à cōtinēte, gignatur, A copia materiæ etiā de- fectu respirationis eadē suffocatur.

Quo autē modo aqua flammæ lædat adeò notū est, vt dicere nō sit opus. Id tamē exequar dicit Gal. Flammæ cum quauis lyncera humiditate, est summa contrarietas, vt & oleo im- modico flammæ admoto, sonitus, & concussio accidat: strepitu, ignis violentia deprehensa. Cui rei simi- lis est caloris innati affectus accidēs cū rigemus. Neque enim quando alimenti defectu caliditas consumi- tur, aut eiusdē copia grauatur, nec quando effecta impotēs vi alterius caloris validioris discutientis ean- dem, euanescit, & claudicat, rigorē fieri reperias: sed quando caliditas valida est, & expandi impeditur, vn- de duplici motu & composito effe- cto, pugna accidit, & rigor fit. Nam motu naturalis caloris violēter de- tento, retrahitur ipse: & mox vhe- mentiori impetu vltus, quasi vincu- lis solutus, propellit vetātia eiusdē progressum in totum corpus: ac ite- rum alia obstruētia, & meatus aper- tos fieri prohibentia, eundemq; re- morari cogentia, vincere procurat: quibus aduersorum occurribus, & in principia caloris recursibus, to- tum corpus sic quatitur, qualiter ri- gentes vibrari conspiciamus. Porro- fatis dissimilis causa hæc à Galeno recensita de rigore prius increpatis est, quo manifestè deprehenditur, precedentes occasiones rigoris mi- nimè illi satisfecisse.

¶ In hoc sexto compendio Gale- nus mentem suam aperuit, vt quid causam rigoris esse existimauerit, palām detegeret. Cuius singulas par- tes non percurrā, quòd iam in ope- ris huius exordio nonnihil de prio- ribus egerimus, cū esse eiusdē spe- cie i vniuersos calores actuales pro- bauimus, & etiam in priore parte Antonianæ Margaritæ non pauca de his

*Notationes
quædam in
sextum com-
pendium.*

de his scripserimus: sed tātū hoc ultimum de impulsu & repulso spirituum, cui motum concussiuū cōtingentē in rigore Galenus tribuit, discutiam. Quod postquā falsum esse hæc legentibus ostendero, quæ vera rigoris causa sit, docebinus.

Quippe Galenus, vt vidistis, putat non dissimilem esse rigorem, terræ motui, prouenienti ex abundantia vaporum, & exhalationum inclausorum in terre cavitatibus, & hinc inde motorum, exitum procuranti bus his. De quibus Aristo. 2. meteorologicorum cap. 2. summæ tertiæ meminit. Mihi autē videtur, quod & si Galenus reddendo hæc causam in totum scopum non attigerit, parum tamen abfuerit ab attingendo illum. Certē decipi Galenū vel ex hoc patet, quod cū arteriæ sint vasa, per quæ hic, quem calidum naturalem nominat, defertur, ex illius per arterias diuersa interius & exterius delatione muscoli hic inde nō mouendi in rigore erant, sed potius palpitatio quædam conspicienda. Ex aduentu enim spirituum calidorum ad partes exteriores, eleuationes partium superpositarum arteriæ videri erat necessum, & ex retrocessu eorundem ad sua principia de pressionibus earundem partium contingere debuissent. Ex quibus motibus palpitatio constituenda erat, vt idem Galenus cap. 5. libri citati inquit. Etiam quod palpitatio hæc potius infestaturæ erant partes corporis interiores, in quibus arteriæ magnæ multū de calido includentes sitæ sunt, quā has exteriores, de quo minimè qui rigent, conqueruntur. Tertiò, quod non erat, cur oculi nō rigerent, cū ad eos quā magna spirituum copia deferatur, sed illis nequaquā rigor accidit, vt Ari

sto. 31. sectione problematū, problemate. 23. inquit. Euentibus etiam doctibus, quod qui rigent, non cogantur semel claudere oculos, ac statim aperire eosdem. vt experimur patientes hoc symptoma inuitè claudere os: & ipsum hiare, adeo vt dentibus fremant. Quartò, qui timentes tremunt, seu concutiuntur, minimè habent causam morificam impedientem delationem calidi naturalis ad membra. Vt ergo in istis aliūde tremor, siue rigor, aut concussio (nihil enim interest, an sic: vel aliter nomines) accidit: sic in rigentibus alia inuestiganda erit. Quam vt inueniam, methodo eiusdem Galeni utar. Vt enim quando aberrat, à nobis carpitur, & reprehenditur: sic quādo à vero nō deuiat, dignus est à me & omnibus vt magister venerari, & ingenue in rebus sapienter dictatis, quæ innumera sunt, talis confiteri.

¶ Sitq; prior methodus, quæ in exordio capitis quinti. quarti libri de locis affectis refertur, in hūc modum habens, ~~✱~~ Sed iam tempus est vt spinalis medullæ affectus persequamur. Igitur spinalis medullæ affectus, quantum ad præsentem inquisitionem pertinet, compendiosam habent doctrinā. Ea verò, quæ ex actionibus habetur cognitio, nō item. Etenim nisi quis nervorū ab ipsa procedentium coniugationes ita memoria teneat, vt ad quā corporis partem singulæ proueniant, cognoscat, discernere non poterit, secundum quam vertebam ipsa sit affecta: veluti econtrario si illarum meminerit, facilis erit affectæ sedis notitia: quin etiam si reliquarum quoque partium omnium, notitiā quæris, vt nervorum, qui à spinali medulla oriuntur, memineris necesse est. ~~✱~~

Autoris den
goris causa
sententia ppo
nitur quibus
dā suppositis

¶ Ex qua

Primū corre-
larium.

¶ Ex qua methodo facile elicitur, quod qui functiones vniuersas oriētes ab vniuersis spinæ vertebra lāsas habet, vt qui resolutione seu cōuulsione omnium corporis partiū affligitur, siue inuitus motu aliquo earundem molestatur, hunc spinā totam lāsam necessariō habere. At qui singularis membri functionem lāsam habuerit, huic singularis vertebra lesionem contingere.

2. correlariū.

¶ Atque ex eadē palām noscitur, quod cum experiamur in regentibus, neruos mouentes maxillam inferiorem, & etiam brachia, ac ceteras partes hominis, quæ sub collo sitæ sunt, lesionē in functione motrice pati, inde necessariō inferri, originem eorum, quæ ad spinæ vertebra attinet, lāsam etiam esse, illas existentibus neruis illis, qui oculos, & palpebras mouēt, cum has partes quiescere cum rigemus, noscamus.

Alia præsciēda.

¶ Qua methodo, & suis correlariis suppositis, necessum quoque est, vt apertius causa huius symptomatici dignoscatur, scire musculos mouentes oculos à secunda coniugatione neruorum orientium à cerebro neruos habere, & nequaquam à vertebra spinæ illos oriri, vt ex libello Galeni de dissectione neruorum colligitur. Præsciendum etiā quod arteria magna à sinistro cordis ventre oriens, de qua Aristo. sub nomine venæ aortæ meminit primo de historia animalium, cap. 16. Et eodem libro cap. 18. Et tertio de historia cap. 3. & 4. & aliis in locis horum librorum. ad quintam vertebra spinæ tunc primū cum ē corde oritur, feratur: indeque per reliquas medias spinæ vertebra deorsum versus sitas vsque ad os eiusdem portionem maiorem, quam la-

tam nominamus, vbi spina finitur, descendere. vt Galenus cap. 14. tertii libri, de naturalibus facultatibus. & cap. 7. sexti libri, de vsu partium docuit.

¶ His fundamentis iactis, etiā addere oportet, quod superius docuimus, cum modum, per quem febres fiunt, ostēdimus. humorem scilicet & vaporem, & distemperiem ab extrinsecis causis, siue intrinsecis sanguini aduenientia, & ipsum inficiētia, vt spiritus vitalis materia esse, nequeat, causam esse, vt cor in magnas, veloces, & frequentes diastoles & systoles attollatur. et ex hoc infueto magno motu calidius & febriens reddatur, & spiritus distribuendos per totum corpus, calidiores reddat, ad relatas causas morificas extirpandum. Quibus omnibus exactè præcognitis, rigoris causam nullam aliam arbitror esse, quàm pugnam & litem inter vitales spiritus, & relatas causas morborum in cor per arteriam illam magnā, de qua diximus, aut per venam cauam sibi proximam repentes, & diffundi procurantes, vt in exterioribus commissis suauibus loqueribus cum putridis, aut non putridis experimur, alterum per alium perfundi, conari. Natura enim, quæ nos gubernat, & regit, mox vt vllus sensibilis vapor, aut humor nocuus in relata vasa ex aliorum membrorum vasis, vel ex seipsis oriens repente defertur, spiritus vitales ad illum dissipandum, & in vaporem vertendum ē corde mittit, cui humor, aut vapor noxius, aut humor à continente distemperatus, renituntur, & resistunt, quod omne ens appetat asseruari, & esse. Indeque in arteria, aut vena relatis, aut in ambabus simul, vbi morbifica causa includitur, concussio insignis,

Rigoris causa exprimitur.

signis, ac tanta accidit, vt necessum sit, spinę neruos his vasis subiacentes concuti, & simul neruos omnes ab eisdem profluentes. Qui cū in musculos omnium partium, quę in rigentibus vibrantur, distribuuntur, etiam partes illas vibrari contingit: non aliter, quā si truncum arboris vehementer concussisses, ramos vniuersos moueri videres. Hęc ergo est exacta, ac vera rigoris causa, cui nihil eorum, quę aliis recensitis à Galeno obiiciuntur, obstant, vt infra patebit, cū prius duo quę insurgunt dubia dissoluam.

Proponitur
& soluuntur
duo dubia.

¶ Alterum est, quod non videtur vbi ex bubone, aut alia inflammatione, seu humore vitiatō in aliquo membro particulari contento, qualiter rigor fieri queat, cū nec vapor, nec humor putridus ille ad venam, seu arteriam relatam in dorso sitam deferatur, sine quā delatione ex meis assertis rigor non contingit.

1. dubiū proponitur.

¶ Aliud sit, quod appareat si sic, vt ego fateor, rigores fierent, maxillam inferiorem non passuram rigorem, cū sita sit supra quintam vertebam spinę, cui primum arteria aorta procedens ē corde coniungitur. Cuius oppositum diximus, & experientia ipsa verum esse monstrat. Adeo enim aliqui rigētes dentes concutiunt, vt parum absit, quod eos non frangant.

Soluuntur pri-
mū dubium.

¶ Priori obiectioni sententia Galeni in libro, an sanguis in arteriis natura contineatur, satisfacit, cū in medio ferme libro dixit. ✕ Arteriam, quę spinę hæret, perinde ac truncum arboris vinus esse, alias verò ex ea ortas, veluti ramos, & rursus alias, quę à seinuicem diuisę æquales protenduntur, sicuti in ramis germina &

folia. Quemadmodum igitur folia recuruatis ramis, plerunque sibi in teruallo propinqua sunt, quanuis longo sint exortus progressu separata (nam ramis & trunco inter se folia iunguntur) sic & arteriæ, quę in imo ventre dispurguntur, etiam si propinquę spatio sint arteriis mesenterii, longo tamen originis interuallo sese contangunt. ✕

In his nempe verbis Galen⁹ asseuerat arterias omnes, & de venis & neruis idem intelligendum est, habere commercium cum truncis vnde oriuntur. Per quod facile est intelligere, potuisse ex quibusuis vasis humoris vitiatō vaporem, aut eiusdem propriam substantiam in truncum transmitti, ac deferri: quo accidente, cū truncus, vt diximus spinę super infideat, prouenire rigorem, vt retulimus, ex inflammatione inguinis, aut alterius partis in conuenit nihil.

¶ Commentitia, relata à nobis Euentib⁹ aut toris sententia cōprobatur.

non esse, euentus ipsi docent. Parum certē prius, quā rigor inuadat, conqueruntur ferme omnes, qui rigorem passuri sunt, sentire se per dorsum ascensum cuiusdam frigoris aliqui, alii, & si rari, caloris. Quę tristes sensationes non aliunde proueniunt, quā vnde nos diximus, quod scilicet cū frigiditas percipitur, humor pituitosus, aut melancholicus, seu vapor eorundem diffundatur ex aliis vasis in recensita magna vasa in dorso sita, vel in alterum illorum.

Aut si sanguineus aut biliosus est humor, seu vapor, & magno cum impetu ascendat, adeo velociter retrahi spiritus cogat, vt partes dorsi frigeant, deficiente calore spirituum deferendorum à corde: à quibus quiuis actualis calor in animalibus

malibus pendet, nullis corporis partibus sine his calidis actu existere valentibus. At cum caliditatis sensu grauiamur: contingit, quia cum minori velocitate sanguis, aut bilis, seu eorundem vapor sursum repit, liceat tunc iis calidis humoribus calorem ab spiritibus illatum afferuare, & in dorsi partes inferre. Porro illi, qui febribus continuis, seu intermittentibus sine rigore agrotant, ex hoc habent, quod morbifica causa tardè, ac pigrè, per venam aut arteriam dorsi repat. Quæ enim velociter agitur, necessariò rigorem est illatura. Ne duntaxat euentus cum nostra doctrina quadrant, verum etiam ex ea methodus elici potest, qua noscatur, an in vasis supernis, aut infernis succi facientes morbum includantur. Cum enim in cruribus, aut partibus sedi proximis morbi causa sita est, ab infimis dorsi partibus cõuertium habentibus cum relatis, morbi causa ascendere per dorsum, ab agrotante percipitur. At si in partibus vmbilico vicinis humor seu quæuis alia causa febrem illatura existit, à renum regione oriri, id quod ascendit sursum, sentitur. Verum si à thorace ortum traxerit febris causa à proximis partibus scapulis frigus ascendere distudicatur. Quæ dignotio non parum conducit ad morbi medellam, remedia nēpe topica, scita sede humoris, melius ad moueri poterunt, quam ipsa ignorata.

1. Dubij solutio.

¶ Secundum dubium sententia Galeni non longe à principio libri quarti, de anatomicis administrationibus sufficienter dissoluit. Ibi nempe refert, musculos, quibus maxilla inferior mouetur, nervos recipere ab vniuersis colli vertebra: & cum ar-

teria illa magna, quam oriri à finistro cordis ventre diximus, quintæ vertebrae colli adiuncta in duas partes diuidatur, infimam scilicet descendentem per dorsum vsq; ad latissimos, & supremam ascendente ad caput per superiores colli vertebrae, vt Galenus. 5. cap. sexti. de vsu partium dixit, necessarium erit, nervos orientes à relatis vertebrae concuti, moueriq; cum spiritus delati per relata partē arteriæ in ordinatè mouentur, nitentes rem inficiente sanguinè ab arteriis, aut venis illis subditis excernere. Esse enim subiectas venas arteriis dorsi dixit Galenus in libro de dissectione arteriarum, Inquiens. * Ostensum enim nobis est, super vertebrae venā, super hæc autem ferri arteriam. * illisq; colli nervis agitat, mandibulam quoque agitandam indubie euenturum erat. Nimirum ergo aliquos rigentes frendere dentibus ob causam recensitā: aliisq; id non accidere, quod pugna, & concussio non adeò sursum in arteria illa magna in talibus contingat, vt ad portionē illam supremam arteriæ pertingat.

¶ Iis iā discussis, & solutis dubiis, superest recensere argumenta, quæ causis rigoris relatis à Galeno obiecta sunt, ac ostendere, quod nostris decretis minimè illa aduersentur.

¶ Primum illud fuit, quod si rigor oriretur à mordacibus succis delatis supra partes musculosas, à caustico medicamento vulnere imposito rigor oriri nequiret, quia iam quod pars vulnerata vibraretur, ceteræ corporis partes non essent concutiendæ, cum supra illas nihil erodens spargatur. Euentibus, & Galeno ipso docentibus per relata asperionem medicamenti vniuer-

Argumenta obiecta Galeno nobis non aduersari ostenditur.

sum corpus rigere. Nos enim faciliter hoc diluimus, confitentes merito recensitos agros rigere, quòd medicamenti venenosi tenuis pars inficiat sanguinem venarum & arteriarum vulnere proximarum, qua infectione diffusa in venam & arteriam dorsi, cum cor per illas expandat potiore spirituum portionem distribuendam in vniuersum corpus, pugna, & lis oritur, consimilis illi, quam in principiis febrium inuadentium cum rigore accidere, diximus. Nō enim minus sanguinem inficit vapor, aut pars tenuis caustici medicamenti, quàm humor putridus, ob quem absumentum febris à natura concitatur. Neque mirum tam exiguum portionem caustici exterius amoti posse in altum corporis per vasa exigua, & deinde maiora ac maiora usque ad dorsi venam & arteriam permeare, cum Galenus fateatur sanguinem inflammatum in bobone calefacere venæ proximæ sanguinem alterum, & ipsum alium, donec per relatum dorsi venam & arteriam cordi communicari calorem febrilem opinetur. Nā quauis falsum sit calorem putridi succi calorem cordis intendere, verum est, mallam illam affectionem, quæ sanguinem inficit per modum relatum serpendo procedere usque ad cor, vel cordi proximas arterias & venas, indeque compelli ipsum in magnas, veloces & frequētes diastoles, & systoles attolli. Quòd si velis opinari per venas & arterias vulnere infectionem relatum comunem non fieri arteriarum, & venarum magnis sitis supra spinam, sed per nervos vulnere sparsos repēdo procedere usque ad dorsi nervos subiectos relatis venis & arteriis, indeque communem infectionem to-

ti spinali medullæ fieri, non inficiabor. Siue enim hac seu illac infectio pergat, origo nervorum omnium membrorum, qui concutuntur, necessario afficienda in rigentibus est.

¶ Etiam obiectio alia de rigentibus seu trementibus ob timorem, nobis minimè obest, quòd in promptu responsum habeamus. Tremunt quippe nonnulli, qui timent, & si in lectis vel solo recumbant, quia hi irati quandoque meditentur aduersus hostes se insurrecturos, & tunc spiritus eorum expandi per arteriam magnam dorsi incipiant: cum statim præ metu immodico ab hac meditatione desistentes, putant satius esse fuga, aut humillimis precibus hostem placare, tunc spiritus in cor retrahi cogantur. Ex quibus innumeris & inconstantibus contrariis meditationibus innumeri & imperfecti ac contrarii motus spirituum oriuntur, & illius arteriæ magnæ agitatio, ac ex agitatione medullæ spinalis, aut nervorum immediate ab eadem procedentium contractio, & expansio, & ex his totius corporis, ut dixi, rigor, & vibratio, in iis autem qui hæc non cogitant rigor provenit ob id, quòd vehementer retrahantur ob metum spiritus vitales ad cor, & diu ibi detenti sanguis à continente male afficiatur. Cogaturque cor spiritus ad arteriam dorsi pellere, ut cum ex aliis causis sanguis inficitur.

¶ Rigor ille quoque, qui in febre ardente finienda per sudorem, & alui deiectionem contingit, de quo Hippocrates. quarto Aphorismorum. aphor. 58. meminit, provenire propter pugnam versantem inter spiritus delatos à corde in arteriam & ve-

Solvitur alia obiectio.

Solvitur obiectio alia.

& venam magnas, & humorem biliosum, vel eius vaporem ibidem existentem, consonum rationi est, & non per bilis expansionem in membra exteriora, cum aliu fluxui, & sudore medeatur.

Soluitur alia ratio.

¶ Argumētū quoq; , quo improbat^{ur} causa rigoris à Gal. recēsitā, huiusmodi seriē seruās. Si rigor proueniret ab expāsiōe humoris mordacis supra vniuersos corporis musculos, potius tetanus q̄ tigor tūc visendus esset, ideo quod pariter musculis internis & externis, qui mouent mēbra, pūctis, mēbrū rectū stare cōgēdū erat, & nō flectendū, & extendendū, vt cum riget, flectitur, & expanditur. Cōtra nos minimē procedit. Nos enim illā causam, quā Gal. falsē fingit, rigori non assignamus, sed aliam, quam audistis, ad quam inconueniens illud non sequitur.

Soluitur alia obiectio.

¶ Alia quoq; causa rigoris assignata à Gal. frigiditas scilicet humoris à quo febris pendet, quāuis vera sit, cum frigiditas tenui substantiā admiscetur, perpetuò vera non est. Nā cum crassā, aut lentā adiungitur, minimē rigorem est nata producere. Quartanam nempe febrē patientes, in principio vniuersalis morbi nō rigent, sed cum in augmēto, aut statu, seu declinatiōe siti sunt, quod in principio crassities succi melancholici nō sic infestet naturā, vt cōpellat cor mittere velociter & frequēter spiritus, qui pugnātes cōtra morificā causam repentē per venā aut arteriam dorfi, motū inordinatum in spinā medullam, aut in nervos immediatē orientes efficiat, ex quo quassatio, & vibratio in toto corpore proueniat. In augmento & statu autem quia attenuatus per febriles calores humor, agiliior efficitur, & velociter versus cor repere va-

let, naturam cogit, spiritus frequentes, & veloces mittere, ad seipsum discutiendum, & in halitum vertendum, aut à vasis tā præcipuis semouendum, à quorum motu & humoris renixu, sequitur rigor, vt diximus. Parique ratione patientes febrem quotidianā propter pituitæ redundantiam, siue putredinem, rigoribus non corripuntur: quod pituita viscidus humor sit, qui terrore incutere naturæ minimē valet, indeq; ipsa sensim aduersus pituitā commota, pugnam, ex qua cōcussio medullæ spinæ, aut neruorū sequatur, nō agreditur. Aër tamen immodicē frigidus, quod tenuē substantiā habet, rigore infert, natura conāte, per magnā spirituum copiā, sanguinis distēperiei frigida, vsque ad magna vasa penetrātī velociter mederi. Frigiditas etiā aëris quæ extrinseca est, si vniuersos nervos cutis malē afficeret, posset etiā rigoris causa per aliū modū esse, quod natura putet, frigore illud per cōcussionē expellere posse. In omnibus nēpe rigētibus frigus in exterioribus partibus percipi, vt inde coactus sit Gal. rigore per frigus definire, nō aliunde accidit, q̄ ex veloci retractione spirituum ad cor, & magna illa vasa supra partē interiorem spinæ sita. Deficiētibus nēpe his, à quibus calor actualis nostrorū mēbrorū oritur, necessū est, mēbra frigida manere. Tandem ratio, quæ ex frigiditate pituitæ non efficiētis rigore aduersus Galenū colligebatur, minimē cōtra me colligi valet.

¶ Vt etiam alia adducta contra Galenum, quæ ex rigore proueniente à bili delata supra os ventriculi aliquorum famem patiētium, non solum mihi aduersa non est, quin in totum meā sententiā fauet. Ego enim fateor, ob relata tristē

Alia soluitur ratio.

senfationem. Cum cor adeò stomacho cōfentiat, vt antiqui os ventris cor nominauerint, vt Galenus. 2. li. de decretis Hippocr. & Platonis refert. & 8. de compositione pharmacorum secundum locum. & Aphor. 65. quarti libri Aphorismorum, ipsū mittere velociter & frequenter spiritus per arteriam dorsi, de qua sæpe diximus, ad extirpandum humorem, aut vaporem inficientem sanguinem prædictorum vasorum ex commertio oris ventris cū arteria & vena relatis, & corde ipso, vt diximus. indeq; rigorem oriri.

Horroris
causa exprimitur.

¶ Non est, vt quid immorer, soluēdo rationes obiectas causæ à Galen. exhibitæ. cap. illo. 6. à me citato ex libro de palpitacione, tremore & rigore. quod aliquæ ex illis iam solutæ sunt, ac alias facillimè soluet qui cunq; causam rigoris à nobis recensitam exactè intellegit. Ideoq; ad exarandum horroris causam transgredior, quod id facere promiserā. Horror, vt Galen. sexto cap. libri de palpitacione, tremore & rigore. Et secundo de symptomatum causis cap. 5. Solius cutis affectus est, differens à rigore, quod remissius symptomata, quàm rigor sit, & à minori causa oriatur: qui secundum meam sententiam aliunde non prouenit, quàm à mitiore motu neruorum dorsi, quàm sit ille, qui rigoris causa est. Vt enim insignis agitatio, & lis inter spiritus & humorem nocuum cōtingēs in vena & arteria magnis dorsi, causa est rigoris, vt audistis, sic mitior commotio causa est horroris. Sicut enim qui truncum arboris vehementer concutit, ac quatit, necessariò ramos omnes vibrabit: & si pauxillum, ac sensim truncum concusserit, solùm folia commouebit: sic insignis lis in relatis spinæ

vasis causa est rigoris, exigua verò horroris: nerui enim, qui per cutim sparsi sunt, foliis arborum non dissimiles censeriqueunt. Ita enim venas extremas cutis Galenus vocat, conferēdo easdem venæ causæ ascēdenti per spinam, à qua ceteræ ortum trahunt. Quod docet, me non aberrasse, cum retim neruorum cutis, conferendo spinali medullæ, folia nuncupo.

¶ Itaq; cum Galeno consentio, dū In quo cū Galeno conueniat aut oris sententia, & quo differat. refero, quod à mitiore causa horror quàm rigor proueniat. Ab eo verò quā maximè dissentio, quod non putem in principio febrium supra membra extrinseca sensitiua deferri horroris causam, vt Gale. opinatus est. Nam huiusmodi Galeni decretum eisdem argumentis improbari valet, quibus causa rigoris ab eodem allata, explosa est. Ad tremoris ergo causam breuiter explicandum accedamus.

¶ Tremorē in libro citato de palpitacione, rigore, & tremore Galenus credit oriri à grauante, & ponderosa causa, & facultate motrice aliquando succumbente, aliàs vincēte. Cum enim fessa crura baiulorum ob nimium pondus humeris eorūdem impositum tremunt: non aliū de tremore illum patiūtur, quàm quod immoderatum pondus crura flecti compellat, & virtus motrix nitatur flexa crura iterum recta stare, sicq; tremulus motus proueniat. Per quam normam ceteros tremores fieri credit. Et quanquā verū sit, relatum tremorem inde oriri, vnde Galenus dixit: non tamen omnes illam causam habere passuri sumus, vt statim ostendam, dum prius soluam quandam rationem Gentilis expositoris Auicena, qua opinatus est increpare Galenum reddentem

tem recensitam tremoris causam. Ratio Gentilis huic hypothese in-nitebatur. Quod maior aut minor resistentia mobilium potes sit plus aut minus motum motoris retarda-re: non tamen motum taliter in cō-trarium vertere, vt quod deorsum ferebatur, sursum repat, & quod sur-sum deorsum descendat. Ideoq; tre-morem, in quo membrū saepe deor-sum latū, sursum fertur, & ecōtra. non posse fieri per modum à Gale-no dictum opinatur. Verūm Genti-lis hic, & mille aliis in locis halluci-natus est, non videns, quod hypothe-sis illa vera sit in motibus merè na-turalibus, qualia sunt grauium & le-uium. Secus vbi agens vitale anima-le concurrat. Quippe grauiā sic gra-uiā nunc sunt, vt nisi ab extrinseco grauitas eorundem addatur, grauiora nunquam erunt. Et leuiā consi-militer. Quod tamē animalibus mi-nimē cōtingit. Pars enim corporis, manus, aut pes, aut brachium, quā sui grauitate, & imbecilla facultate motrice deorsum decidit, insurgē-te virtute vitali, & animali vltimo conatu naturaliter vitaliter sursum repit: iterūq; absumptis spiritibus, quibus vis illa augebatur, deorsum fertur, ac statim, restitutis viribus, ascendit: & sic tremulus motus in re-censito euentu fieri valet, vt Galen⁹ docuerat, & nullius valoris Gētilis ratio superest. De quo satis, vt tem-pus supersit Galeni causam, quā cui vis tremori conuenire putat, explo-dendi.

¶ Porro ego non video, quo nomi-ne appelletur affectus ille, qui seni-bus perpetuò quatiētibus caput, ac aliis mouentibus tremulē brachia, & crura, & nonnullis totum corpus vibrantibus contingit. Nam si tre-morem nominauerint, cūm huius-

modi membrorum tremor contin-gat, etiam membris in toro recum-bentibus, vt agris stantibus, nullo modo impugnā illam grauitatis membri deicientis, & facultatem motricem membri sursum attollē-tis reduci motus tremulus ille vale-bit. Et cū in aliam causam neces-sariò concussio talium agrorum re-ducenda sit, & solum motum tre-mulum orientem à recensita, tre-morem Galenus vocet, cogit ipse le-gentem suam sententiam aut inqui-rere aliud nomen, quo relatum se-num affectum denotet, aut vocare illum tremorem, ortum trahentē ab alia occasione, quā quā à se re-censetur. Quippe cū neq; palpita-tionem, neque rigorem, neque con-uulsionem nominare illum valeat, restat, vt tremorē, vitiatum illum motum nominare compellatur, vt dixi. Qui, vt ego reor, in iis, qui mē-bra, quā tremunt, suspensa non ha-bent, sed super aliqua re immobili reclinata, nō aliūde prouenit, quā ab aliquo fluido humore descendē-te in villos neruorum membri tre-morem patientis: quod villi non-nulli membri illius laxi versi per-mittant oppositis versus contrariū situm membrum trahere: & illi, qui ficci erant, statim per alterius hu-moris defluxum laxi facti, membrū in priorem situm reducāt. Ac cū continuus sit hic defluxus ex imbe-cillitate membri recipientis, & for-titudine mēbri, quod mittit, diu af-fectus durat. Aut si hac causa non placet pro tremoribus peculiariū membrorū, de quibus agimus, orie-tur hic tremor à flatuosa materia, vt sit quādam perpetua palpitatio. Cū autē totū hominem occupat relatus affectus diu perseverans, vt qui à me visus est in mercatore quo-

dam, cuius omnia membra tā dormienti, quā excitato semper quatiiebantur, aliter quā peculiaris membri prouenit. Crederem enim ego ideo accidere prædictum tremorem, quod in spinæ medullam illius, semper deflueret inæqualiter humor aliquis, qui conuulsionum aliquorum villorum fuerit causa, & resolutionis aliorum, simulque vnius & eiusdem muscoli villis quibusdam resolutionem patientibus, & aliis conuulsionem. & mox opposito modo fluxu accidēte, necessum erat, perpetuò membra quati, vibrariq;: quod origo nervorum quatiatur, ac vibretur. vel si id nō quadrat, inflatuosam materiam inæqualiter semper per dorsum delatam, affectus hic reiiciendus est. Audistis veras rigoris, horroris, & tremoris causas, de quibus agere in præsens statueramus. Superest medellam horū symptomatum exarare. At quod à diuersis & quandoq; contrariis succis oriri ipsa queunt, ideo differre horum curationem vsq; ad febriū medellam visum. Dum tamen prius quandam Aëtii methodum ex sermone primo tetrabibli secundæ. ca. 130. ducam, quæ loquēdo de tremore in febribus ex sententia Herodoti sic refer. ✕ Necesse est autē omnino affectam esse in omnibus spinalem medullam, quapropter tota spina contegenda est, & affectæ partes, lanis siccyonio, aut potius gleuci no imbutis, aut cerato liquidiore ex aliquo taliū parato, aut ex oleo rutaceo. &c. ✕ Vbi quisquis attentè relatam sententiā legerit, manifeste noscet, Herodoto idem visum de tremorum & rigorū causis, quod nobis.

¶ Etiam Paulus lib. 2. & Aëtius sermone primo tetrabibli secundæ. &

Auicena fen. prima quarti ac alii authores symptomatibus aliis, putā animi deliquio, vigiliis, capitis dolori, siti, graui sopori, complurimisq; accidentibus in febribus euenientibus, certis, & continuis capitibus medellam præscripserunt, recensiti Græci post febrium curationem: Arabs Auicena prius. Mihi autem visum neutros æmulari, sed cuiusvis febris medellam exactā scribere. Et quod attinet ad curationē relatorum symptomatum differre, quousq; de membrorum particularium morbis tractemus, vbi omnibus symptomatis prædictis necessariò curationem sumus exaraturi, Deo concedente, quis enim cordis, aut oris ventriculi morbos recenset, qui animi deliquium obliuioni tradat? Et quis capitis ægitudines scribet, qui dolorem capitis vigiliā, & grauem soporem trāsgrediat? Ac quis aurium morbos annumerabit, qui dolorem earum sub silentio prætereat? Horum ergo omnium tractationē in sua loca differendo, medellā febriū pluriū dierū aggredi ac cingor. pri9 coctiōis & putrefactiōis naturā & causas exprimendo, quod de his sæpe in medicatione febriliū morborum necessario sumus tractaturi, vbi quatuor tēpora febriū distinguuntur. prout expedit ad Hippo. sententias recte callendum,

Caput. 28. De coctione ac putrefactione.

Icturus coctionis ac putrefactionis essentiā, si omnia quæ de rebus his ab antiquis ac iuniorib9 dicta sunt expli

explicare conarer, ac quantum inter se horum sententiæ dissideant, & quæ earū veritati proximior sit, exprimerem, non exiguae molis librum de hocce tantum negotio me conditurum putarem. At cum physicis exactum hoc pertinere sciam, nobis, qui exactam philosophiam, Deo concedente, sumus composituri, vel alteri, si superstites nos fore minimè fata permiserint, recensita relinquo. Ac in praesens tantum vnus Aristotelis ex. 4. libro metheorologiae sententiam in medium proponam, & insigniores lapsus eiusdem digito, vt inquit, monstrabo, Hippocratis, Empedoclis, Platonis, Erasistrati, Asclepiadis placitis sub silentio praetergressis. Verum enim uero, cum errores quicūq; illustriores quibusuis pateant, qui veritatem negotii circa quod aberratur, sciunt, quid verè coctio, ac putrefactio secundum nostram sententiam sit, in primis exponam, nā ex scopus, quo nunc tendimus, sunt. Posteaq; aliquos Aristotelis contextus ex citato loco adducam, & quibus in sententiis hic, qui meritò hucusq; philosophus nominabatur, fuerit hallucinatus, euidentibus rationibus probabo.

Quid verè
coctio sit.

¶ Nempe cum physica demonstratione ostendi valeat, elementa obseruantia suas proprias substantias vniuersa mista constituere: omniaque quanta sub lunari orbe sita, elementa, aut mista esse: quod ne omnia in omnibus afferam, probandum in citatum tempus differo. Coctio nihil aliud erit, quàm quatuor elementorum, aut quatuor partium mistarum ab eisdem denominationem trahentium in debitis ponderibus, ac primarum qualitatum proportionibus concurrentium, à natura inten-

ta pro alicuius formae misti generatione commissio. Dixi quippe egerem misionem elementorum, quae coctio dicenda sit, vt in constituendo perfectum mistum versetur, vt niuis, & grandinis, & aliorum imperfectorum mistorum aggregationem elementorum, ex quibus constituuntur, coctionem non vocitem. Addidi etiam requiri ad coctionem, quod in debitis ponderibus, ac primarum qualitatum proportionibus elementa, quae per coctionem mistum perfectum sunt constitutura, coeant: vt sciant, qui haec ignorant, non sufficere certam terrae, & aquae, aeris, & ignis quantitatem, quam pondus elementorum vocamus, simul conuenire, vt mistum perfectum euadat, sed ultra id requiri, taliter refractas esse elementorum primas qualitates, prout formam misti gignendi decet. In ultimo loco huius finitionis posui, quod necessum sit à natura coctionem intèdi, vt eam (quae à casu sit) elementorum commissio nem (ex qua nonnulla animalia, vt vermes, & insectorum non pauca ex putridis cadaueribus quandoq; constituuntur) coctionem nemo nominet. Namq; & si verum sit, quod iuueni, exempli gratia, cadauere putrefacto, apes fieri contingat, vt Vergilius. 4. Georgicorum docuit, non tamen has per coctionem factas esse dicemus, vt illas, quae in aluearibus gignuntur. nam priores à casu (nullo particolare agente procurante commissio nem elementorum requisitam pro forma earundem gignenda) factas esse dicimus: sed quod acciderit cum carnes iuueni mortui putrerent, & elementa carne iuueni constituentia segregari à misione, & in natia loca tendere conarentur, taliter commista fuisse, prout

prout formæ apīs conueniebat. Et si aliter elementa commiscerentur, vermes gignerentur: & aliter admixta, nihil, quod vitam habeat, fieret. In aluearibus tamen ex apum semine apes perpetuo fieri asseueramus, quod seminis earū spirituosā pars commiscere elementa, ex quibus reliquæ partes seminis cōstant, eo modo procuret, prout forma apīs poscit. Distuli vsq; in hunc vltimum locum explicare quædam verba in principio finitionis apposita, quia lectis prioribus facilius percipiuntur. Ea erant, mixtionem intentam à natura in coctione circa elementa, vel circa partes mixtas denominationes ducentes ab elementis versari. Vt omnes sciant, dupliciter mixta fieri, nonnulla ex mixtis partibus, alia ex elementis. Quippe cum ex seminibus plantæ, aut animalia gignuntur, non aliter hæc nouiter fiunt, quam ex partibus mixtis denominationem fumentibus ab elementis, putā aëreis, igneis, aqueis, & terreis, commixtis à genitiuo spiritu, vel alia quauis vniuersali causa, prout expedit plantæ, aut animali formado, alia mixti forma superaddita. At plantæ iam adultæ cum nutriuntur, ex elementis fouentur, puta ex aqua, & terra à radicibus plantarum suctis, & ab aëre per porositates earundem ingrediente, & igne vi caloris solis, & partium ignearum constituētium plantam, quæ nutritur, genito. Nō enim qui cauillaretur, dicēdo aquam, terram, & aërem, quæ præ manibus habemus, pura elementa non esse, indeq; nos mentitos fuisse, asseuerantes in plantarum relata nutritione elementa conuenire, quid dixisse putet. Namq; & si verum sit, quod terra hæc syncera terra non est, sed

quod aliquid aquæ, & aëris, & etiā ignis geniti tempore æstatis ab immodico solari calore habeat, & aqua aliquibus exiguis portionibus aliorum elementorum participet, & aër quoque, vt minutissima corpora in radiis solis visa testantur: non tamen ita hæc mixta sunt, vt vnam superadditā sibi formam mixti, vt quæ vera mixta sunt, habeant: sed in vnam congeriem aggregata esse putamus. Si enim mixti formā relata habuissent, etiam operationes aliquas, ac proprietates vllas ex his, quæ perfectè mixta comitari solent, possiderent, quod non experimur. Cum ergo, vt dixi, simul congesta elementa cum elementis, quæ nutriunt plantas, sint, cogitur rebellis fateri, in nutritione plantarum ipsa elementa nuda à quauis forma mixti ingredi, atq; ex his aliquam partem plantæ loco resolutæ gigni. Metalla omnia in visceribus terræ genita, ab elementis quoq; statim fieri testamur, vt & lapidum in numeræ species. Sat hæc de definitione coctionis dixisse existimo ad alia ergo, quæ negotio huic attinent illustrandum, transgrediamur.

¶ Ex dictis primò elicitur, nullū ^{Quæ ex dictis elicitur} simplex elementum posse verè concoctum dici. Nā, vt audistis, coctio mixtis tantum conuenire potest, elementa gigni, & corrumpi dūtaxat dicuntur. Quod satis doctè Aristoteles. 4. meteorologicorum, tex. cō. primi, loquendo de primis qualitatibus sub his verbis referebat. * Primò igitur vniuersaliter simplex generatio, & naturalis transmutatio harum virtutum, scilicet primarū qualitātū est opus. Et opposita corruptio secundum naturam. * Quasi dixisset, Generatio ex simplicibus facta,

facta, putà cū forma misti in elementis inducitur, & putrefactio, quæ est corruptio opposita coctioni, vt statim docebimus, ab operatione primarum qualitatum prouenit. Vocat misti generationem in presenti loco simplicem generationem, id est, ex simplicibus generationem. Et fortassis, non vt adductus textus habet, legendus erat sed ita. ✱ Primò igitur vniuersaliter ex simplicibus generatio &c. ✱ In cōtextu sequenti etiam nihilo à nobis dissentiebat. cum quæ sequūtur scripsit. ✱ Hæ igitur plantis insunt, & animalibus, & partibus ipsorum. Est autem simplex, & naturalis generatio transmutatio ab his virtutibus facta, cū habeant rationem ex subiecta materia vnicuiq; naturæ, hæ autē sunt dictæ virtutes passivæ. Generant autem calidum & frigidum dominantia materiæ, cū autem non dominantur, secundum partem quidem inquinatio, & incoctio fit. ✱ In quibus omnibus verbis nihil est, quod, vt dixi, cum finitione à nobis data non quadret. Nā transmutationem, id est, mutuam actionem, & reactionem ab illis virtutibus factam, putà à primis qualitatibus necesse esse precedere, vt ex simplicibus, per coctionem mistum fiat, nos retulimus. Etiam solis mistis coctionem competere notauimus, quod Aristoteles in verbis illis explicuit. ✱ Hæ igitur plantis insunt, & animalibus, & partibus ipsorum. ✱ Et non dixit, elementis & eorum portionibus. Quasi per hoc innuere vellet, elementa per coctionem non gigni, nec per oppositum affectum, putà putrefactione, seu iniquationem, & incoctionem corrumpi, sed aliter.

dici coctionem mitionem partiū alicuius seminis, ex quibus aliquod mistum perfectum euadit, verum, nutrimenti commixtio quæ intus animalia, & plantas se alentia contingit, coctio nominetur. Vt enim aliquæ partes seminis, ex quibus vt ex materia planta, aut animal est gignendum, vim habent agendi in alias, quas non tantum commiscet, prout formæ plantæ, aut animalis opportunum est: sed ita eas teretibus, aut sphericis, seu angularibus figuris effingunt, quasi intellectu præditæ forent, quod à natura (cuius essentiam hic non expremimus) edoctæ partes relatæ seminis vim effectricem habentes sint. Sic quoq; ventriculus animalium alimenti partes prima coctione miscet, & intestina feculentum earundem, ineptum sanguis fieri, trahunt, ac sugunt, vt succus qui superest promptus reddatur per aliam etiam coctionem uerti in sanguinem, iocinore venulis quibusdam trahente illud ad sese, & tandem singula corporis membra sanguinis illius diuersas partes, sibi admotas commiscet, prout cōuenit, vt sanguis ille formam speciei eadem cum sua suscipiat: quas tres ventriculi, iocinoris, & membrorum elaborationes, coctiones merito nominamus, quod in quauis earū noua misti forma, priore corrupta, gignatur. Neq; dissimilis huic coctioni est plantarum nutritio. radices enim ventriculi vim habent, in quibus pro tota planta alimentum earundem elaboratur, & à radicibus sursum versus per occultas canales venis animalium proportionales trahitur, & in singulas partes distribuitur, à quo ipsæ aluntur.

¶ Tertiò sequitur sententiam Ari 3. Correlariū, stotelis libro citato commento. 13. in qua

in qua referebat. ✱ Est itaque calidi quidem concoctio. ✱ Veram in hoc sensu esse, quod in coctioe, quæ fit à partibus feminis vim effectricem habentibus in reliquis, quæ vt materia deseruiunt. Et in coctione à ventriculo, iocinore, & membris animalium, vel à partibus plantarum iis consimilibus facta, elementa calida inuenta in his partibus: quas efficere coctionem dicimus, plus efficiant, quàm frigida, quod frigoris sit potius motum coërcere quàm ipsum incitare. Et cum, vt au distis, sine mistione coctio non fiat, neque mistio sine motu, inde rectè dictum ab Aristotele est calidi quidem coctio, & à medicis frigiditatem non ingredi operationes naturales, quod concoctrices has vocaret, vbi necessario caliditas, cui mouere tribuimus, concurrat. Quanquàm enim frigiditas sit necessaria in coctioe, vt partes calidas miscendas temperet, & ad gradum talem, qualem forma inducenda poscit, ducat. nō ei tribui vis miscendi valet: quia, vt diximus, potius ipsa motum arceret, quàm proritaret. Si tamen relata Aristo. Sententia dicat formam misti partem per coctionem à calido gigni, enormiter aberrat. Nam neque semen animalium, aut plantarum, animas vexatrices, neque quas per synonymiam quādam sentitricem vocant, gignere valet, neque calor cum accidens sit, id assequi poterit, vt sufficienter in priore parte nostræ Antonianæ Margaritæ docuimus,

4. Correlariū

¶ Quarto sequitur vocatam à medicis coctionem, versantem circa succos putridos, à quibus morbi fiunt, dissimilem multo esse à definita nobis coctione. Nam medicorum coctio, quam alii digestionem vo-

cāt, nihil aliud curat, quàm quod noxii succi inepti propter nimiam tenuitatem, aut crassitiam, seu lentorem, aut alia vitia excerni per venterem, aut vrinam, aut alios meatus, redacti ad quandam mediocritatem, apti ad excretionem fiant, itaque crassorum attenuatio, & lentorum incisio, & tenuium incrassatio, digestio à medicis dicitur, siue euadat post has actiones, quod coctum est, mistum non putridum, seu plus adhuc quàm ante putreat, Quam coctionem Auicennæ expositores digestionem in nociuo vocant.

¶ Quinto sequitur improprie: & per metaphoram elixationem, & afflationem vocari coctionem ab Aristotele decimo tertio commento citato, cum dixit. ✱ Est itaque calidi quidem concoctio, concoctionis autem maturatio elixatio, afflatio. ✱ Nam neque aqua vbi elixanda elixatur, neque ignis à quo affantur afflanda, pro scopo habent aliquam formam misti in elixandis, aut afflandis inducendam, quod quam maxime propria coctio poscit. Nisi enim coquus elixationem & afflationem moderaretur, elixatorum, & affatorum mistio dissolueretur, & vni9 aqua, aut aqueum alterius vsta terra, aut terreum tantum restaret, itaque elixantis aquæ, & affantis ignis hic esset finis, satis diuersus ab eo, quem poscere veram definitam à nobis coctionem diximus. Verum tamen quod, coque moderante, quæ apta vt manderentur nō erant, mandibilia per coctionem, aut afflationem fiunt: vt quæ debite disposita ad suscipiendam aliquam misti formam non erant, per coctionem habilia redduntur. Ideo ob hanc similitudinem, vt dixi, elixatio, & afflatio coctio nominantur.

¶ Sexto

Correlariū ¶ Sexto sequitur definitam ab Aristotele. 4. meteorologicorum, comēto citato coctionē per sequētia verba. ✕ Cōcoctio igitur est perfectio à naturali, & proprio calido, ex oppositis passivis. hæc autē sunt propria unicuique materia. ✕ Intellecta ut nostra coctionis definitio est explicata bonā esse. Credēdū enim est Arist. vocasse illic, propriū calidū, naturā partiū seminis, seu eorum, quæ vegetātur, intēdētē coctionē. & elemēta, aut mista, quæ ab eis nomina fortiūtur, dixisse oppositas passivas, putā elementa aut relata mista prout terminabilia humiditate, & terminata siccitate sunt, hæc, ut dixi, oppositas passivas vocasse. En quod hucusque parū in sententia ab Arist. discessim⁹, sed tantū phrasi. Nā ille obscurē, & cōfusē: nos autē dilucidē negotium explicuimus.

Taxatur Aristotele, in negotio coctionis.

¶ Verū quis audebit, quæ post recensitas Aristotelis sentētiās verba falsa leguntur, fūco vllō, & extortis, & cum hoc mendacibus expositionibus veras esse contendere? Quippe contextus ille. 8. quarti citati libri. ✕ Necesse est autē quæ cōcoquuntur, crassiora, & calidiora esse. calidum enim efficit tale melioris molis, & crassius, & ficius, cōcoctio igitur hæc est. ✕ Quantūvis exponi velit, ut veritatē priorē nō offendat minimē poterit: noscentibus omnibus, omphaciū, malū, ficus, & multos alios fructus succos immaturos, per maturationem, quæ definita coctio est, tenuiora reddi, quā præfuerūt Nullus enim adeo petulans erit, qui audeat dicere, vuas maturas tenuioris cōsistentiæ nō esse, quā omphax sit, & quod de aliis cōplurimis immaturis fructibus eadē ratio nō obseruetur. Nā euadere referēdo, quod semē acini vuæ, quod nucleū, aut vina

ceū nominamus, & semē inclusum in malo, & pini nuclei, ac alia cōsimilia semina crassiora sint post fructuū perfectā maturationē, quā prius erant. Et quod de illis fuerit locutus Arist. parum prodest: quia caro illa pomorū, & aliorū fructuū, & liquor acinorū maturorum, quæ semē intus se inclusum protegunt, & sepiūt, per coctionē, siue maturationē ex crassi cōsistentia in tenuē sūt redactæ. In quibus à vero deuiasse Arist. cū vniuersaliter est testatus, cōcocta crassiora seipsis crudis esse, nemo inficias ire valebit. Deuorata quoque crassa alimenta per coctionē ventriculi in succum tenuē verti, & ex sanguine lacte crassiore, à māmillis lac tenue fieri, omnibus manifestum est. Et ne immorer multa ex his afferendo, plurima quorū tradita sunt à iunioribus, inquirentibus, utrū verum sit, quod digestio (ita enim coctionem appellant) semper procedat crassum reddendo, an nō, ideo de his in præsens tacere decerno, donec tempus recensitum cōcedatur. Et ad alios Arist. magis apertos lapsus innuendum accedo.

¶ Qui enim apertior error, quā ille, qui Cōmento. 2. 1. relati quarti meteorologiæ libro legitur? ✕ Nullū autem humidum ipsum secundū se maturatur sine sicco: aqua enim nō increassatur, sola humidorū, accidit autem, aut eo quod calidum sit paucum, aut quod terminatur humidū multum. ✕ Vbi volens Arist. reddere causam, cur aqua per coctionē crassior non vertitur, ut alia concocta, inquit. hoc prouenire à paucō calore respectu multæ humiditatis aquæ. Immemor eius, quod parum antē definiēdo coctionē, scripserat, quod scilicet coctio in solis mistis fieri valeat. Quo quæsitum de aqua

Taxatur Aristotele, iterum.

uno verbo dissoluere poterat. Ideo nempe ipsa crassior à quouis calefaciente verti non potest (vt quæ concoquuntur valent) quia simplex elementum sit, maturari, seu cōcoqui inepta. Nam solutio Aristotelis nullius momenti est, quod potest adeo pauca aqua exponi tam multo igni vt nequaquam verè dici possit, calidum paucum esse, respectu tam exiguae aquae molis. Atiam quod cum aqua in terram vertenda paulatim ficcior, & minus frigida per terrae operationem fiat, priusquam in terram vertatur, necessario crassior reddenda est, Et concoctio non dicetur talis increassatio, quia simplex vt dixi, ipsa sit: ergo à nobis vera causa, & ab Aristotele falsa exhibita est.

Iterum Aris.
taxatur.

¶ Commento etiam decimosextimo dixerat Aristoteles. ✱ Tūc enim vtile est, & concoctum esse dicimus, sicut mustum, & quæ in tuberculis constant, cum factum fuerit pus, & lachryma, cum facta fuerit sordes, similiter autem & alia. Accidit autem omnibus hoc pati, cū victa fuerit materia, & humiditas. Hæc enim est, quæ terminatur ab ea, quæ in natura caliditate. quando enim insit in ipsa ratio, natura hoc est. Quapropter & sanitatis signa, quæ talia, & vrinæ, & egestiones, & omnino superfluitates. Et dicuntur cocta esse, quia indicent caliditatem propriam dominari humido. ✱ Quorum contextuum sententiæ in compendium reductæ hoc tantum significat, quod mustum, & tubercula, & sordes, & vrinæ, ac reliquæ superfluitates tunc cum crassescunt concocta dicantur, minimè considerans, quod tubercula ante coctionem dura sæpe sint, cocta verò mollia, quod intus inclusum tenuioris consisten-

tiae factū, quàm præerat, sit. Etiam quod vrinæ eorum, qui ob pituitæ crassæ redundantiam agrotant. tunc concoctæ dicantur, cum ex crassis tenuiores vertuntur. Vbi oppositum eius, quod prædixerat, accidit. Fiunt enim per coctionem relata ex crassis tenuia, & non e contra. Quod docet falsum esse decretum illud. Per coctionem omnia crassiora verti. Quin hoc indifferens, & ambiguum esse. Natura enim, cui coctio alicuius rei committitur, concoctum efficit crassum, auferendo eius quod coquitur partes tenues, vel partes crassas addendo, & concoctum tenue redit, amouendo crassas, aut nonnullas tenuis consistentiæ addendo, prout formæ inducendæ cōuenit: nō perpetuò procedendo increassando materiā, quæ coquitur, vt Aristo. (nonnulla concocta, & nō omnia animo voluēdo) putauit. De coctione satis. de putrefactione ergo opposita coctioni deinceps loquamur, relictis cōtrariis elixationis, & aflatiōis modis, quos inquisitionē, & tostionē vocauit. Quia, vt bis iā dixi, tantū quæ medicis disputari cōueniūt, hīc explicam⁹, alia in aliū locū explananda linquimus.

¶ Non adeo difficilis erit putrefactionis definitio, cognita contraria coctionis essentia, vt multis verbis exponi egeat, vt Aristo. sexto Topicorum. & primo de Celo. cō. 4. 4. & mille aliis in locis sub his verbis dicebat. ✱ Contrarii vnius definitio manifestatiua debet esse sui contrarii. ✱ Si enim coctio nihil aliud, vt ostendimus, est, quàm quatuor elementorum, aut quatuor partium mixtarū ab eisdē denominationem trahētū, in debitis pōderib⁹, ac primarū qualitātū proportionib⁹ concurrētū, à natura intēta proaliciū⁹ formæ

Quid putrefactio sit.

formæ misti generatione commistio, opposita putrefactio, erit quatuor elementorū, aut quatuor partium mistarū ab eisdē denominationē trahentiū à violenta causā intēta dissolutio, ac segregatio. Nepe cū aliquid putredine corripitur, laxius & humidius quā præerat cōuersum, ab aqua, aut aqueo proprio statim irrari videmus, quod aqua, & aer, quæ in illius misti putrefacti cōpositione ingrediebatur, corrupta tēperatura, & misti forma, diffundi (quod propriū humidorū est) ipsa incipiūt quæ duo, partes quoque igneæ (quæ etiā mistū perficiebāt) veluti à carcere euadētes, comitatur, solis terreis subsidere relictis. Quo humidiora, & calidiora tunc primū cū putrefcūt, omnia cernuntur, vt in progressu exhalatis aqueis, aëreis, & igneis partibus, multo frigidiora, & ficciora visuntur, quā ipsa cū incolumia ante putrefactionē, & primū putrefacta erāt. Quod satis dilucidē Aristot. 4. citato lib. cōmen. 3. & 4. sic referebat. *¶* Simplici autē generationi cōtraria maximē cōmune putrefactio. omnis enim secundū naturā corruptio, ad hanc via est, vt senectus, & ariditas, finis enim omniū horū marcedo: nisi aliquid violentia corruptū fuerit natura cōstantiū. est enim & carnē, & os, & quodcūque cōbussisse, quorū finis secundū naturā corruptionis putrefactio est. Quapropter humida primò, deinde sicca tandē fiūt putrescentia. *¶* Quibus sentētiis quicquid eorū, quæ diximus, minimē aduersatur. In putrefactionem nempe tendere omnia, quæ senectute corrumpuntur, & nisi violentia ignis inanimata cōbusta perirent, aut sic vel aliter animalia consumerentur, quod omnia putredine finirentur vitia per anno

rum discursum, temperatura elementorum, & eorundem mitione requisita ad formæ conseruationē, nullus est, qui nesciat.

¶ Sed iis veris decretis, Aristoteles quasi stupidus statim versus, comen. 5. quandam falsam sentētiā conecit, quæ præsentem seriem seruat. *¶* Quapropter & putrescunt omnia alia, excepto igne: etenim terra, & aqua, & aer putrescunt. omnia enim hæc sunt materia igni. *¶* Nā vel ibi de puro igne Aristot. loquitur, vel de hoc, quem præ manibus habemus, quo illuminamur, calefacimur, & comburimur, aut (si nobis placet) coquimus, vel assamus. Si de sincero & puro igne loquitur, primò non est: cur plus dicatur terra, & aqua, & aer materia ignis, quàm ignis viceversa materia recensorū trium elementorum. Vt enim ipse fingit (& si falsè) esse quandam materiam primam, quæ in omnium elementorum cōpositionem ingreditur, & cū alterum in alterū transit, eandem esse subiectum prioris, & posterioris formæ testatur. par ratio erit, quod ignis dicatur materia aëris, si ex eo immediate aer fieret, vt ipse inquit quod aer est materia ignis, cū vtriusque materia in alterū, quod fit, transitura erat.

¶ Secundò si ipse ad amussim putrefactionis definitionem caleret, erat visurus, quod tantum mista, & non sincera elementa putrefactione erant corripienda, quod putrefactio certa mitionis elementorum dissolutio sit, vt parum ante docuimus. Si de secundo igne impuro Aristoteles ibi tractat, nec causam, quā exhibuit, cur non putreret: erat redditurus: quod impurus ignis mistū perfectum minimè sit: sed imperfectum: vt nix: & grando. Ac vt non

Taxatur Aristoteles.

Quærimus rationem, cur nix, aut grando non putreant, quod sciamus aquam, & aëris non nihil, & paulillum terræ componere niuem, & gradinem, nulla misti forma iis addita: sic de impuro igne consimilem rationem erat redditurus, non putrescere scilicet ipsum, quod perfectum mistum non sit. Porro admiror ego, qui nobis cauit Aristoteles, ne ad pauca respicientes deciperemur, sic obcæcatum fuisse, attestando putrescere omnia excepto igne, niuē, & grandinem, & adamantos, & alia innumera lapidum genera minimè considerando, quibus etiam non putrescere conuenit, quod potius aqua formè, ut crystallus cōgelata, adamas sit, quàm perfectum mistum: & carbūculus aqua aëri & igni plurimo commistus, quàm etiam exactum mistum. Etiam qualiter ausus fuerit fateri aquam, terram, & aërem putrescere: cum impossibile sit, si vera forent, quæ de putrefactione prædixerat (ut sunt) aquam, & aërem in fine putrefactionis ficta relinquere. Nisi ipsis corruptis, & in ignem, aut terram versis, modo unius simplicis elementi in aliud transitio, putrefactio vocanda non erat, sed unius corruptio, & eius quod sit generatio. Certè si altè negotium hoc Aristoteles fuisset rimatus, videret aërem non esse, qui putret, sed in aëre contenta (quæ innumera sunt) quandoque putrescere. Ramenta quippe rerum perfectè mistarum, quæ volitare in solaribus radiis cernimus, sunt, quæ putrent, & non ipse aër. Et ex huiusmodi ramentis non pauca in aqua contenta putrent, & non aqua. Non enim video, cur non liceat suspicari ex grauibus rerum ramentis,

& deorsum tendentibus in aquam complura immergi, ipsaque fore, quæ putrefactionem patiuntur: cum ipse Aristoteles secundo de generatione & corruptione tex. Comment. ti. 50. veritate compulsus affirmauerit, plantas quatuor elementis nutriri, & si aqua solum nutriri iudicentur. Cur etiam terram putrescere putemus, quæ diximus facile declarant: namque super satisque ostensum supra est, putrefactionem mistorum affectum, & non simplicium esse: quo certi sumus, terram putrescere minimè posse. Innumera ergo rerum sordes tam auium: quàm quadrupedum, & radicum, & foliorum plantarum, & aliarum rerum eidem communistarum putrescentia, dicipiunt eos, qui credunt terram putrescere: cum tamen certum sit, impossibile esse, ipsam putrefactione corripere, quod, ut sapius dixi, non elementorum, sed mistorum sit passio. Hac de putrefactione in præsentiarum dixisse satis puto, aliud ergo à nobis promissum de temporibus febrilium morborum exprimere, auspikor.

Caput. xxix. In quo

tempora februm explicantur.

QUANTUM V AN QVAM morborum omnium tempora sub eisdem formè verbis exprimi valent, febrilium temporum dumtaxat differentias, paucioribus quàm possim verbis explanabo.

Hæc

Hæc ergo dupliciter considerari valent. Aut enim penes cruditatē aut coctionem humoris, qui febris occasio est. Aut penes sæuitatē symptomatum, quæ in febribus visuntur. Priora ergo tempora tria tantum ab omnibus recensenda sunt. Primum tempus principium vocandum, cum in morbi materia coctionis nulla signa adsunt, quod ipsa incocta sit coctione, quæ noxiis succis (de qua supra loquuti fuimus) conuenit, putatæ cum in totum excerni à corpore inepta est. Secundum augmentum dicemus, cum iam ipsius coctionis, quæ ut expellatur prompta sit, signa nonnulla visuntur, quæ successiuè augentur. Tertium tempus statum vocat. quando optimæ, ac perfectæ coctionis signa adsunt, noxiis succo, & tenui, exempli gratia, crasso verso, & ex distante à viis, per quas est expurgandus, proximus illis factus. Neque post coctionis statum inclinatio coctionis eiusdem materiæ sequi valet. Quæ enim semel ex tenui aut crassa, optimæ consistentiæ versa est, incrudari nescit, ut qui illud Auerrois dictum, coctum non posse incrudari, ad vnguem callent, scient. In statu ergo coctionis materiæ febrilis febris symptomata implurimum declinant, & pausant. De huiusmodi ergo temporibus iam loquamur.

¶ Tempora quippe, quæ penes sæuitatem symptomatum distinguuntur, etiam dupliciter diuidi posse omnes credunt: prout symptomata, quæ febres comitantur à duplici causa originem trahere valent. Aut enim symptomata tantum originantur à febrili calore immodicè spiritus vitales, ac ceteros diffilante, multosque fumos in caput pellente, & operationibus consuetis sensibilibiter lædente. Aut non tantum à febrili

calore, sed à pugna naturæ contra materiam, quæ febris occasio est. Et prout relata symptoma duplicia, ut dixi, sunt, sic tempora penes sæuitatem symptomatum duplicia necessario erunt. Omnia tamen in principium, augmentum, statum, & declinationem diuisa quatuor recensentur. Principium vocatur, symptomatum initium, augmentum, quando sensibilibiter maiora sunt: status, cum culmen obtinent: declinatio, cum mitiora sensibilibiter symptomata fiunt. Neque in omnibus morbis, hæc quatuor tempora contingunt. Complures enim in initio finiuntur. Alii quandoque cum crescunt. Innumeri quando declinant. Et in statu omnes qui interimunt. Nulla enim ægrotanti pereunti maiora symptomata, durante vita, possunt accidere, quam quæ illum fungi vita, cogunt. Et si enim in alio homine, qui validiores vires, quam moriens haberet, morbus plus crescere, quam in debiliore mortuo, posset: non tamen ob id fatendum in statu morbi ægrotantem illum non obiisse, cum, ut dixi, in moriente illo augeri plus morbus ille, eo viuentem, non valet. Itaque improprie secundum meam sententiam Galenus. 3. de Crisib9 cap. 9. & posteriores medici inquiunt, posse contingere: quod in principio, augmento, & inclinante morbo æger pereat. Nam si morbus tunc interhincit, sæuissimus tunc illis imbecillis viribus est. ipse enim sæuiorem viuendo tollerare non possent. Sed quod hæc questio de nomine, & non de re esse videtur, ideo facile in alterutram partem ego, qui meris veritatibus rerum incumbo, trahar. Nihil enim interest ad ægrorum salutem, an tempus recensitum, declinatio, an status nominetur

minetur. Dixi nempe in principio symptomatum, aut augmento aliquos euadere, non tamen, vt retuli, mori, quòd nisi à valida virtute medico adiuuante, aut eo non interueniente, morbus esset expulsus, ipse augetur, si talis esset, quòd in initio non interimeret, aut confisteret si talis foret, quòd ante statum fungi vita ægrotantem non cogeret.

Caput. xxx. De de medella febrium generica.

Oquuturus de medella febriū in genere, omnibus notifico, quòd ego non vt ignauus, & piger desierim scribere vlla capita, quæ ab aliis authoribus exarantur: sed quia cassā, & nullius valoris ea, quæ de signis & medella putridarum febrium prout à diariis, aut hecticis distinguuntur, ab antiquis medicis scribuntur, esse scio. Nam cum in iis, quæ antecedunt, sufficienter ostensum sit, omnes febres immediatè occasionem trahere à fuliginibus, seu vaporibus vel à redundantiā, vel putredine succorum, aut vlla citra putredinē mala affectione eorūdem, qua sanguis taliter inficitur, quòd ineptus redditur, vt ex eo spiritus vitales fieri queant, vel mediātē ab vlla vnitatis solutione, siue in compositione laesione, non erat, vt quid illis antiquorum fictis febrium differentiis innitentes, in diuersos scopos medici ipsas curantes, tenerentur remedia earundem dirigere, vt antiqui fecerunt, sed vnica indicatione curatiua in omnibus supposita, putā causæ ablatione, diuersis remediis

(prout causa minor, & non nisi per diem nata durare, aut maior, & per complures persistere potens) vt oportere præcipiendo, methodos curationum febrium distinguere, vt nos in his, quæ dicentur, faciemus. Nullam enim aliam indicationem curatiuam sui febres oēs exhibent quā, quòd peritus medicus conetur occasionem febris, vt dixi, auferre. Leuibus quidem præfidiis eius, quam diariam vocamus, grauioribus illius, quæ plurium dierum appellatur. Habitualiū occasionem etiam nō dissimilibus remediis præteritarū amouere procurātes. Vbi restorationi carnis consumptæ, & membrorum radicalium, non exigua cura est habenda. Atq; hæc, quæ relata est sententia, sit prior generica methodus curatiua febrium.

¶ Secunda sit. Cum scopus naturæ cum febrem per magnas, veloces & frequentes cordis diastoles, ac systoles producit, sit, vt diximus, ad expurgandum sanguinem ab ineptis succis; seu vaporibus sibi comistis, referando occlusos meatus, & cutis poros, vt diffilari succi vitiosi queāt aut manifestē per alios corporis locos excerni. non est, cur vllus scopus curatiuus à febre sumi possit, prout à re præternaturali, quæ de sui ablatione indicat: sed eatenus arcenda ac reprimenda, quatenus immodica est, & vel spiritus, & membra nostra plus iusto dissoluens, aut materiam, quæ febris occasio est, per accidens magis ineptam, quā erat, reddit. Vt enim vomitio, & alui excretio cōtingentes in ægris, nequaquā indicant cohibendas esse, nisi cum vires labefactantur, & morborum medellæ nihil profunt, aut nocent, sic & febres.

2. Methodus

¶ Tertia

3. Method⁹. ¶ Tertia fit. In febribus exigua, aut nulla cura habenda est, vt ipsa mitior, & minus ardens fiat, per infrigidantia exterius admota, seu interius sumpta: cum succus, à quo febris pendet, crassus, aut lentus est. Nisi verearis præ nimio febris ardo re humorem illum adeo indurandum, vt ineptus reddatur euacuationi per halitum, aut per venæ sectionem, siue ventris solutionem, aut aliam quamlibet à corpore excretionem.

4. Method⁹. ¶ Quarta fit. Non adeo verendam esse hanc humoris lenti aut crassi rebellionem in febribus, prout in exterioribus tumoribus à prædictis succis ortum trahentibus, Nanque tumores præternaturales succos in porositatibus membrorum radicalium, aut carniformium impactos habent, febres verò intra vasa maiorem multò capacitatem habentia: quapropter merito min⁹ in his verenda est humorum induratio, & rebellio, vt dixi, quam in tumoribus agitudinalibus.

5. Method⁹. ¶ Quinta fit. Synceris biliosis succis, & sanguine redundantibus, aut putrescentibus, cura maior habenda est, vt febris remittatur, & moderetur, quam pituita, & melancholico succo putrescentibus, aut plus quàm corpori conueniat superabundantibus: tam quòd calidi succi consistentiam tenuiorem, & resolutioni paratiorem habent, quam frigidi. Ideoque mitiore calore, vt discutiatur egeant, quam quòd per maximam attenuationem: si à corpore per halitum, aut sudorem, vel aliam euacuationem non expellantur, phrenitim, & alios morbos perniciosos facere parati sint. Ac etiam, quòd præ immodica tenuitate impingi, & membris adeo includi valebunt,

vt postea per pharmaca educi minime queant. Semper ergo iis, quos dixi, humoribus occasione febris existentibus, quæ corpori admoventur, talia futura sunt, quòd bilem, & sanguinem potius temperent, quam ex calfaciant.

¶ Sexta fit. Febris remissio, quæ in 6. Method⁹ relatis febrientibus procuranda est, non per medicamenta adstringentia interius sumpta, aut exterius admota exequenda vllò in tempore morbi erit, maximè in initio, aut augmento: ne discussione in vaporem humorum vitiatorum, aut eorundem sensibili per ventrem, aut alias vias excretioni, quæ adstringunt, impedimento sint. Nisi cum aliquod membrum internum adeo laxum fuerit, vt nisi quæ roborant, admoventur, periculum vitæ immineret. Quapropter aberrant insigniter: qui trochiscis, quos pastillos Latini vocant, confectis ex medicamentis adstringentibus in principiis febrium vtuntur.

¶ Septima methodus fit. Neque 7. Method⁹ quam maxima cura habenda est generis febris, vt ei medearis, si febrium genera per circuitus earundem distingeris. Cum sæpe accidat febres per tertias dies redeunt, à crassioribus succis ortum trahere, quam quæ per quartas procedunt, & continuas, quam quæ quotidie affligunt, à plus lentis succis oriri. Reditus enim febriles in tertiis, aut quartis, aut quotidianis diebus, & si non nihil conducant ad notionem causæ morbificæ, compluries tamen si iis tantum medicus innitatur, non fine vitæ ægri periculo aberrabit. dū enim præsentia condimus, quidam quartanam patiens febrem, in tertianam transisse, vidi. ac post per quatuor dies iterum inuasisse.

8. Methodo.

¶ Octava, Cum præcipuus scopus in curatione febriū sit ablatio materiæ, quæ febris occasio est, quæ absente, natura cessaret in magnas, frequentes, & veloces systoles, ac diastoles cor atollere, ac deprimere, vnde febrilis calor paufaret: totis viribus conaturus est medicus per quævis signa inuestigare succi, quæ occasio febris est, naturam, nō tantum genericam, verum & specificam. Non enim sufficit medico, qui rectè febribus medellam exhibere procurat, noscere, quod pituitosi succi sunt, qui in ægrotante redundāt, sed specialius indagare, an pituita hæc sit tenuis, & aquosa, an lēta, & viscida, & an sit insipida, aut acida, seu falfuginosa: quod harum quævis distinctis præfidiis concoquitur, & expurgatur. Crassos enim & lentos succos attenuare, & diffecare oportet, & tenues inspissare, acidam pituitam excalefacere, falsū ginosa quandoq; in frigidare. Neque minores differentia in melancholico succo contingunt, ac etiam in bilioso humore & sanguine, quæ in pituita relata sunt. Sanguis quippe non vniformis in omnibus, qui febriunt, ob ipsius redundantia aut putredinem reperitur. In nonnullis enim crassus, attenuatione indigens: in aliis subtilis, inspissationem poscens. Atque alias differentias habens passim inuenitur. Specialiq; indagatione naturæ humoris, qui febris occasio est, inuenta. Et per hanc febris speciem distinguendo, quandam pituitosam à tali specie pituitæ orientem vocabis: aliam atrabiliariam, reliquam biliosam, & alteram sanguineam. Et has potissimas febriles differentias esse dices. Continuas autem & intermittentes in talibus aut talibus die

bus esse, differentias etiam febrium fore, non negabis, sed à quibus non adeò insignes methodi curatiuæ elici valent, vt à prioribus,

¶ Nona methodus sit. Delinquūt ^{9. Methodo,} ergo, qui innixè procurant, genus febris per inuasionem distinctum noscere: inquirentes scilicet, an tertia simplex, aut duplex, an continua quæ sibi proponitur sit. Et an quartana semper infestans, aut intermit tens febris medenda dicatur. Vel si emitriteus, aut quotidiana morbus ille nominetur. Sufficit enim exactè noscere eum humorē, qui calor febrilis occasio est, reditu febris non neglecto, non tamen adeò diligenter, vt occasio febrilis sciri procurato. Siue enim quotidie semel aut bis febris augeatur, & imminuat: siue per tertias aut quartas dies hoc illi cōtingat, seu aliter eueniat, parum ad curationem conducit, si humoris, qui febris occasio est, natura ignoretur. Prodest enim tantum circuituum febrilium dignotio, ad eligendum horas decentes exhibitioni alimenti ægri, atq; reliquæ victus rationi: neque non ad tempus aptū euacuationibus, & decretoriū tempus expectandum, non tamē ad eligenda præfidia, quæ expediunt, vt humor cōcoquatur, & educatur, in quibus ægri salus præcipuè cōsistit.

¶ Decima methodus fiet. Vana est ^{10. Methodo} fictio medicorum, affirmantium ^{vbi præcedē} i- ^{tū medicorū} deo febres continuas esse, quod hu- ^{fictio quædā} mor, qui occasio febris est, intra ve- ^{improbat.} nas contineatur, & intermittentes inde ortum trahere, quod humor, à quo vt ab occasione pendent, extra venas situs sit. Nam cum includi hu morem intra venas, aut extra, indif ferens sit febrium perseuerantia, & continuitati: quod sæpe contingat, humorem inflammationis inguinis, aut

aut alarum in carne extrinseca impactum occasionem febris continuae esse, & humorem modicum, aut facultati expultrici obedientem intra venas inclusum febris intermittens, & ediuerso humorem aliquem intra venas occasionem febris continuae esse, & alium extra ipsas situm intermittens: non est, ut quid ex perseverantia, aut intermissione febrium locum humoris variari putemus. Vnde minimè quoque à prædictis affectibus indicationes curatiuae diuersae sumi ex diuersitate loci valebunt, ut ante hac credebatur. existimantibus medicis, continuitatem febris indicare, quod sanguis à venis mittendus sit, quia humor intra easdem includatur, & intermissione, non item. Potius enim continentes esse febres procedit, quod facultas vitalis (quæ humorem, ob quem febris concitata à natura fuit) non valuerit illum in totum discutere, ut non amplius rediens, febris diariae tantum fuerit occasio, aut adeò distanter à sanguine vassorum proximorum cordi se iungere, ut non nisi in secunda, aut tria, aut quarta die redire ad inficiendum sanguinem fuerit aptus, quàm eo quod intra venas sit inclusus humor, qui febris continens occasio antecedens, secus coniuncta fuit, ut iam superius exposuimus, & infra explicabimus.

¶ Undecima methodus fit. Si adeò difficilis fuerit dignotio humoris, quem putas redundare, aut putrere in febriente, ut nullo modo certus esse valeas, an pituitosus, an biliosus seu ex aliis quibus fuerit, quod signa ex pulsu, & vrina, & reliquis symptomatis ambigua, & non plus unum quàm alterum testantia sint, nequaquam materiam morbi illius edu-

cere coneris, donec tibi constet humoris species. Quæ dignotio non diu differri potest, si mediam victus rationem non plus calidis succis, quam frigidis conuenientem febriens obseruauerit. Nam si facultas ægrotantis morbum vincere incæperit, ipsa nonnullis accidētibus speciem humoris victi ostendet: at si ecōtra cesserit, humor ipse vincens palam symptomatibus indicabit, qualis speciei sit.

Duodecima methodus. Minimè aberrabis ante morbificæ causæ cognitionem, si sirupum acetosum tempore veris & æstatis, febrientibus bibendum exhibueris, & oximellem simplicem autumno & hyeme, temporibus seruantibus propriam naturam. Nam uterque tam succis calidis, quàm frigidis adecens est.

Decimatertia methodus. Falluntur, qui opinantur succos tenues concoctione non egere, ut habiliores ad excretionem fiant, sed solis crassiss, aut lentis hoc conuenire. Non tantum ideo, quod vitalis vis tenues humores ante concoctionem in principio non excernat, sed ad diem criticam eosdem post concoctionem vrinarum reseruet: ut Galenus & Auicenna in plurimis locis scripsere verum quod Hippo. Aphorismo vigesimo secundo, primi libri, id fultus ratione præceperit. Et Galenus de symptomatum causis libro secundo cap. quarto, idem docuerit, cum scripsit. * Aquosa namque propter tenuitatem, potius à spiritu thoracis cum vi emissio dissecatur, quàm ultra deferuntur. glutinosa pertinaciter arteriæ adherent. * Etiam in libello, quem de totius morbi temporibus composuit, idem explicauerit, cum dixit. * Quinetiam humorum, qui è cerebro per palatum

12. Methodus

13. Methodus

tum & nares defluunt, initium quidem est, cum aquei tenuesque, item copiosi & acres apparent, extremam etiam hanc cruditatem indicat. Coctionis notae iam sunt, crassior, & minus acris, & modicus humor descendens. ✱

Nō semp ob
seruādā natu
ræ normā in
euacuationi
bus.

¶ Nec immerito hæc, quæ statim leges, superius scripsi verba. ✱ Nō tantum quod natura ante coctionem tenues humores non excernat. id enim scripsi: quia si solius naturæ operam æmulari in coctione humorum vitiatorum, & euacuatione eorundem obseruare teneremur, nunquam nisi in statu coctionis humores per aluum, aut venæ sectionem, aut aliā viam educeremus, cum ipsa dum viget, & nō vi symptomatum aliud facere cogitur, ante id tempus non educat à corpore nocuos succos. vbi manifestè aberraremus. Etiam quod medicorum omnium inculpatis methodis cōtrarii id exequēdo essemus. quod ipsa ad sanguinem per nares, aut vuluam, seu aliū quenuis locum criticè educendum, criticam diem expectet. Nos tamen ex Galeni, & Auicenæ: ac aliorum Græcorum, & Arabum sentētia antequam sanguinis concocti in vrinis aliquod indicium sit, per venæ sectionem ipsum extrahimus.

¶ Nec ab re, quæ relata sunt, à medicis naturam non æmulantibus in morborum medella exequuntur. Sanguinē enim vena incisa in morborum principiis educere, nullis coctionis signis præcedentibus iubemus. & biliosos & valde tenues succos donec crassiores fiant, non expurgamus. quod timeamus, ne in membrorum porositatibus inclusi, expultrici humanæ facultati, & attractrici pharmaci non obtemperant. Vt quoque viscidos, crassosque

humores membris hærentes tā nostra facultati expultrici, quàm attractrici pharmaci rebelles quoque futuros suspicantes prius attenuamus, ac dissecamus, quàm expurgemus. At in sanguine, qui humor mediocris consistentiæ est, neque adeo tenuis, vt bilis, neque adeo crassus, vt pituita, aut melancholicus succus, non est, vt quid eius educationem immoremur, expectantes ipsius medicrem consistentiam, quæ in prima die morbi in ipso adest, & prostrat. Si enim natura differt eiusdem expulsionem, & non in principio morbi sanguinem hunc excernit, non quia in intermedio tempore ipsum promptiorem expulsionem efficere conetur, retardat. sed quod tamen ducendo illum, qui vitiatus est, ad osculum vasis, per quod expurgandus erit, & ipsum à puriore seiungendo, immoretur, quàm quod in referando osculum, per quod defluxurus sanguis est, nonnullum tempus absumat. Neq; inficiari volo, quod quandoq; dilatio contingat: quia facultas expultrix nostra proritanda à morbifica causa est, priusquam expulsionem moliatur: & cum nendum in principio valde à morbis lacessiri soleat, donec aliqui dies dilabuntur, in quibus humores pertinacius infestantes, molestiam grandem inferunt, & absumi vitales & ceteros hominis spiritus deseruiētes vitæ operationibus cogūt. ideo in initiis nimirum, quod aduersus morbificas causas nō insurgat, & in processu sic. Putare enim in augmenti duratione, & vsque ad succorum coctionem acquiri quandam occultam qualitatem in humore, qua obedire naturæ expultrici promptus sit, (vt Vgo Senensis est opinatus) vanum est, cum causam manifestam à nobis re-

bis relatam habeamus. Tunc enim ad ignotum principium effectuum deuenire cōpellimur, cum quæ nobis nota sunt, minimè sufficiunt, & non aliter. Negotium ita geri, vt à me dictum est, euētus ipsi mōstrāt. Sape quippe cōtingit, cum sanguis aut alius humor mediocrem consistentiam habēs, & viis, per quas educendus est, adest, in principiis morborum excerni ipsum, ac morbum statim pausare. Quod minimè euēturum erat, si illa oculta Vgonis obedientia acquirenda à principio morbi vsq; ad statū necessario præcessura euacuationem erat.

14. Methodus.

¶ Decimaquarta methodus. Neq; quòd redundante sanguine mediocris consistentiæ licet in principio morbi eundem. vena secta extrahere, ideo licere opineris, quouis sanguine exuberante, conuenire ipsum in initio morbi pervenæ sectionem à febriente elicere. Nam contingit sæpius, febres occasionem à multo, vel putrefacto sanguine plus iusto crasso, aut tenui trahere, quàm à mediocris consistentiæ. Quod in plurimū ex vrinis dignoscitur. vbi si in priori, aut secūda die febris cōtinentis huiusmodi sanguinem eduxisses, manifestè aberrasses, quòd præ nimia tenuitate, aut crassitie rebellis extractioni esset, qui post modū in tertia, vt plurimum die si educeretur, experimēto noscimus, prodesset. Suntq;, vt dixi, multo plures continētes febres, quæ ab huiusmodi sanguine occasionem trahunt, q̄ quæ à mediocris consistentiæ originantur. Inde q; contingit salubrius in vulneribus, præcipi sanguinē in secunda, aut tertia die vulneris illati mitti, quàm mox vt vulnus infligitur, quòd non omnes, qui vnitatis solutionem patiuntur, sanguinem

mediocris consistentiæ habent, sed cōplures aut valde tenuem, seu immodicè crassum, quorum vterq; ineptus euacuationi erit, paucis, & optimo mediocris consistentiæ per venæ sectionem extracto.

¶ Quippe, vena secta, nō educitur sanguis ab homine, vt puncto vtre, vinum ab eodem. Nam in vtre immodicè distento, vinum exire compellitur, quòd partes vtris distenti cupiant distensionem vitare, & sui gravitate deorsum petere, indeq; cū ruptio in vtre fit, qua exitus vino patet, vtris partes compressæ, vinum exire compellunt. At in nobis viuētibz, & non immodicè repletis, venæ distentiæ non sunt, quapropter vena secta, sanguis resiliere non deberet, vt in vulneratis cōtingit: præsertim si vt à vena exiret, sursum versus sanguis mouendus esset. Vt cum vulneratur capitis caluaria, aut humerus, accidit. Profilit ergo sanguis seu inimico vulnerante, seu Chirurgo venam secante, quòd cum natura viget, comprimat venæ partes, vt vitiosum resiliere cogat, & optimū in corpore detineat. Vnde accidit brachio dextro inflāmato, & vena sinistri (q̄ sanguinē inculpatū habet) secta, vitiatū sanguinē educi, optimo contento in venis sinistri brachii, exire à natura, non permissio.

Quid sit in causa, q̄ caluaria secta, sanguis sursum resiliat.

¶ Scio quoque citra relatam compressionem, quæ à natura in venis ægrorum sectis fit, sanguinem ob alias causas in sanis vulneratis resiliere posse: tam quòd vena secta, ipse refrigeretur: & inspissetur, & minorem locū occupet, vnde vena coerceri ne vacuum detur, cogatur, & inde resultus sanguinis fiat: q̄ quòd raro fieri valeāt vulnera, quin aliquis ex angulis eius deorsum versus tendat, per quem sanguis, quia gravis, necessario

neccessario fluxurus est. Ob alias etiā causas exire sanguis à venis in alto corporis sitis, & per quas necessario furtum deferendus potest, quas in præsentiarū examinare non est decens. Sed his missis, ad ordinem methodorum redeamus.

Methodo

¶ Decimaquinta methodus sit. Cum varia, imò contraria Hippo. & Gale. ac Auicena præcepta scripta reperiantur, nonnullis quorum cauetur, ne ante concoctam materiam eandem subducamus, quo differre subductionem humorum vsq; ad statum coctionis eorundem præcipere videtur, & alia in statu quicquam mouere interdicit, cogimur. vt sensus verus vtrorumq; decretorum concipiatur, tempora morborum, vt prius legistis, distinguere, in ea, quæ per seuitatem symptomatū computantur, & alia, quæ ob materiæ coctionem aut cruditatem considerantur. Cum ergo authores præcipiunt, decēs esse in statu nihil mouere, de statu, quem per seuitatem accidentium distinguimus, intelligendū esse, manifestè ratio ipsa docet. Tunc nempe cum vitalis vis q̄ maximè innititur morbi causam vincere, & ipsa morbifica causa, vt cætera omnia entia suum esse asseruare cupiens resistit, aduersusq; naturam vincere ipsam procurantem insurgit, symptomata sauiora, q̄ in vlllo alio morbi tempore in ægris huiusmodi conspiciuntur. Statusq; hic symptomatum vocatur. In quo aberrasset, qui vllam humoris euacuationem moliretur, & aggredi auderet, quòd naturam perturbaret, & à pugna illa vitæ tam maximè necessaria cohiberet. Et sic omnes sententiæ, quibus succorum vitiatorū extractio à corpore in statu inhiibetur, interpretandæ sunt. Vt illæ, quæ

iubent crudam, incoctamq; materiam non educendā esse, prohibent in principio, & augmēto coctionis humoris nocui, ipsum expurgandū nō esse, sed in statu coctionis ipsius id est, cum perfectè coctus est, fore euacuandum iubent.

¶ Atq; ii, quos retuli, diuersi status, quandoq; simul, ac in eadē die & hora contingunt: nonnunquam in diuersis morbi diebus. Non rarò quippe antecedit status symptomatum statum coctionis materiæ morbi, vt sæpe quoque ediuerso contingit. Neque hæ varietates fortuitò eueniunt, sed propriam causam habent. Cū enim morbi salubris causa à principio vsque ad ipsius statū (animaduersum penes concoctam materiam) rebellis nō coctioni, sed expulsionī durat, eiusq; nihil sensibile præterquàm sedimentum aut exiguum exputum excernitur, & proximior tunc cordi, quam in vlllo alio tempore morbi noxiū succus ac putridior reperitur, tunc vterq; status necessariò coibit. Nam simul materia morbi illius erit ad mediocrem consistentiam redacta, indeq; excerni prona, cum iā victa fiet, vt vrina monstrabunt, quæ statum coctionis appellamus. ac tunc etiam sauiora symptomata necessario aderunt, quòd viscera tā præcipuo, vt est cor, proximior causa morbi tunc erit, ex qua magis sanguis vitalis inficietur, quòd corruptiorem fore q̄ in principio morbi supposuimus, & virtus expultrix cū maiore conamento quàm vnquam excernere succum nocuum laceßita procurabit, quæ pugna stat⁹ symptomatum nominatur, vt relatum est. Porro concoctio humoris excernendi, nequaquam aduersatur putrefactioni. simul enim augeri coctionem

ctionē hanc & putrefactionē accidit. Quia coctio hæc nō aliud est, q̄ prædispositio quadam acquisita in noxio humore, vt facilius excerni valeat, vt audistis, cū qua summē putrefactū esse id, quod prōptū excretionis est, stare potest. Aliud enim coctionis genus, quod circa alimenta versatur, vbi id, quod coq̄ dicitur, aptū sit in nostrā substantiā cōverti, in totū putredini cōtrariū est, quod putredo per se, & primò nō tendat in vllius entis generationē, sed tantum in corruptionē missi, quod putret. Et si quādo per accidens cōtingat ex putrefactione aliquorū cadauerū, aut stercoreū animalia gigni, à putrefactione fieri non intēta, quæ fuisse superius scripsi. Neq; credat vllus Galenum, .techni. cū dixit, coctionē efficere cessare putredinē in tellexisse, quod quæ concocta, id est, apta excerni sunt, putredine careāt. Nā id falsum esse probatū superest, & experimenta vera esse, quæ prædiximus, mōstrant. In diebus nēpe decretoriis cōtingit per aluum, aut os vel sudorē excerni morbi causam cū eximio fœtore, quo eiusdē putrefactio deprehēditur, & agrū statim à morbo liberari. Quo etiā in statu coctionis expulsam esse morbi materiā intelligimus, præsertim cū coctionis signa præcessere. Quod ergo Galenus exprimere voluit, tantū erat, coctione humoris noxii effici, vt putrefactio, quæ serpebat, & exedebat humorem, sublato, seiunctoque ipso in aliquo loco, quod illius vitiatum, & aptum expulsionī erat, in mediocrem consentiam versum: pauset, cessetque in vltiores partes progredi. Quod Aëtius sermone primo Terrabili secundæ cap. 74. explicuit, cū retulit.

✱ Quomodo igitur dum in

animata corpora putrescūt, primū abiicimus ex ipsis, quæ iam putruerunt: deinde reliquum in aëre frigido suspendimus, & perspirationes perfrigerantes molimur. Eodem modo sanabimus in humanis corporibus putrefactionem: quod quidem iam corruptum est, omnimodo euacuantes: reliquum verò gestationibus moderatis, & transpirationibus perfrigerantibus, ad exactam ac naturalem proportionem reducētes. ✱

¶ Vtq; causā explicem⁹, vnde oritur, quod status concoctionis noxii succi antecedere statū symptomatū cōtingat, & diuerso, vt supra dixim⁹ sciēdū nō in omnibus morbis a seruari materiā vniuersam ad vnā criticā euacuationem, sed paucissimis hoc cōuenire. Quis enim in sciētia medica exercitat⁹, nō obseruauit in numeris febrietib⁹ cōtingere, in imparibus dieb⁹ sudores semper inuadere, aliis quotidie, quibusdā in dieb⁹ indicatiuis, nōnullis indiuerfis ab his: in quib⁹ omnibus portio insignior noxiorū succorū per relatos sudores excernetur, vt in aliis per tertianas, aut quotidianas alui subductiones, aut sanguineos defluxus, vel à pectore, vel capite excretiones siue per nariū mucū, vbi humoris, qui occasio est morbi quandoq; potior pars indeclinatione cōputata per leuitatem symptomatū absumetur, pauciore relicto ad vllā vel vllas periodicas sensibiles, vel insensibiles euacuationes, tūc q; declinatio illa cum statu cōcocti humoris iūgetur, si morbus salubris est: in quo euētu status symptomatū statū coctionis humoris præcedet, quod in tēpore in quo humor cōcoquebatur, & paulatim excernebatur, sæuiora accidētia, q̄ vnq̄ aparitura erāt.

Quid sit in causa q̄ stat⁹ concocti humoris aliquā antecedit statū symptomatū & e contra, exprimū

Quo modo
diuersi status
febrilium con-
tingant.

¶ Præcedet tamen status concocti humoris statum penes sæuitatem symptomatum: cum humor qui morbi occasio est congestus, & eiusdē vsq; ad diē decretoriū tātum in sensibilis pars absumpta, lōge à corde concoquitur, & expelli extra corpus nequaquā valet, nisi proximior cordi fiat, vt inde ab eximio eiusdē calore in sudorem, vel halitum verus, excerni possit: qui ante propter defectum tanti caloris, quantū cor habet, minimē poterat. Proximum enim esse cordi humorem noxium, sæuitatem symptomatum concitare, nemo est, qui ignoret. cum quod magis sanguinē cordis ibi inficiet quā alibi: tum quod facultatem vitalem plus proritare valebit, vnde sæuiora symptomata prouenientia ex pugna naturæ aduersus humorem, qui morbi occasio est, resultatū. Poterit etiam, distante à corde humore concocto, sæuitas symptomatum perfectam coctionem subsequi, quando ex commoto humore excernendo fuligines eleuatae cor & cerebrum petentes membra hæc laceſſunt. Immorari exponendo tot diuersos euentus, quot contingere his diuersis statibus valent, incassum est. Ideo ad methodorum ordinem prosequendum redeo: dū prius dicam, quæ sint à quibus sæuitas symptomatum augeatur. Ex parte ergo causæ morbificæ, ab ipsius multitudine & ab eius malitia, & cordi proximitate, & ab harū causarum qualibet. Vt ex parte facultatis ægri, ab ipsius imbecillitate, & eiusdem conatu ad expellendū morbi materiā, nempe hæc omnia esse solent, vt symptomata, quæ ortum trahunt à pugna naturæ cōtra causam morbi, maiora sint.

Exprimitur ¶ Et ne quādam veterum quæstio-

nem attinētem huic negotio inter Trusianum monachum expositorē artis paruæ Galeni, & Gentilē Aui-cenæ commentatorem, qua inquirunt, in quo morbi tempore ægritudo sit vehementior, an in statu, vel in principio, indiscussam linquam, etiam ipsam prius exponam, quā ad methodorum ordinem redeam. Hi ergo non quærunt, vtrum status quo ad sæuitatem symptomatum, orientē à pugna naturæ cōtra morbi causam, sit maior in morbi salubris initio, an post, cum morbus per seuerat, cum vterque fateatur, relata tam sæuitatem symptomatum in plurimum post initium morbi contingere, si initium vocent primum morbi insultum. vt Gale. cōmen. 12. Aphoris. primi libri. Sed duntaxat interrogant, Quando morbi ipsius malitia proueniens tantū à causā morbifica plū vigeat? siue id ex symptomatibus noscatur, seu non. Visūq; trusiano est, in prima diē morbi salubris, qui per aliquot duraturus est, grauiorem morbum, quā per reliquū aliud tēpus necessario futurum. Fulciebatq; sententiā hanc ipse, sequēte q̄ maximē ratiōe, quod in omni motu locali, res, quæ mouetur, plus distet à termino ad quē in principio, quā in motu prosequutione. Ac cū æger in principio morbi salubris situs, sit velut in principio termini, à quo procedit, & in omnib9 aliis morbis tēporibus proximior salutis acquirendæ, quæ terminus ad quem dicitur, inde necessario sequi credebatur, quod in prima diē morbi salubris ipse sit vigorosior, & ingentior, & in aliis dieb9 mitior. Sæuitatemq; symptomatum visam in prosecutione morbi non credebat ipse oriri à maiore morbi vehementia, sed à natura proritate & mo-

veritas quæ
iusdam anti-
qui quæſiti.

& mouente causam morbi plus tunc quam vnquā, & à materia morbi natura resistente, & in ipsam reagere nitente, & si minus nocua tunc esset quàm prius, quod iam ab ipsa natura paululū correpta foret. Quorum plurima de morbo dicta vera sunt, si morbus ipsa morbi causa nominaretur, & in principio tanta, ac adeo perniciosa foret, vt in temporibus principiū sequentibus. At cum res aliter habeat, quod morbus accidēs sit, qui agris inest, ac ille maior aut minor nuncupetur, prout plus, aut minus operationes hominis lædit, & morbi causa, quæ substantia est maior sæpe fiat post initiū, eo quod portio alia primæ causæ adiungatur, & ideo quod corruptior, quam quam expulsionis promptior. nō est, quid huius authoris falso decreto si dem adhibeamus, experientibus nobis, multo plus operationes lædi in morbi prosecutione, quàm in initio. Præsertim quod falsa hypothesi innititur. Non enim quæ ab aliquo loco proficiscuntur, plus distāt à termino ad quē in principio motus, quàm in motus prosecutione, si motus est circularis. Musca enim quæ ab aliquo globi puncto proficisceretur, vt ad eundem peragrato globo, rediret, proximior esset termino ad quem, putā puncto, vnde immediatē progredere, statim quod progredi incapisset, quam post cum in opposito puncto globi stetit. Ad cuius similitudinem æger, qui a salute per morbum salubrem discedit: & in eandem est regressurus, non magis a salute in principio distat, quam post: imò proximior salutis in principio morbi est, quam in statu eiusdē. Ex quo liquet Gentilis sententiam veram esse. De quibus satis dixisse videor.

¶ Decimasexta methodus fit. 16. Methodo

Quamquam in plurimum oporteat humores noxios a corpore post eorundem coctionem educere, nonnunquam tamen licet incoctos eosdem, vel eorundem portionem vllam etiam extrahere: cum adeo scia est humoris morbifici malitia, aut tanta eiusdem multitudo, quod si medicus expectaret eius coctionem, vero simile esset, vitam ægri prius defuturam, quam humor noxius in totum coqueretur. At quauis vera hæc methodus sit, labefactari ratione dicenda a quoquam posse, videtur. Nempe si quādo multa, aut valde perniciosa materia morbi est, licet ante concoctam materiam eandem totam, vel eius vllā partē expurgare, inde sperantes maius ægri emolumentum, quam incōmodum (nam alias deliriū esset euacuationem moliri) cur in omnibus agris id non exequimur. cum in iis qui a pauca, aut benigna causa ægritudine laborant, maius salutis commodum proueniret ob maiorem materię promptitudinem, quam in illis, in quibus licere dicunt. Porro huic obiectioni responderi non poterit. Ideo sic præceptum, quod vbi morbi causa, nec multa, nec valde noxia est, & si insignior salutis ægri utilitas ab euacuatione sequatur, quā in reliquo morbo pendente a turgente materia, tamen ideo euacuationem interdici, quod adhuc magis proficua euacuatio, expectata perfecta humoris coctione, esse poterat, quam ante: indeque cum sine ægri noxa differri euacuationis tempus valeat, differre salubrius putent, præcoccemque ac immaturam materiam extrahere vetent. Certè hanc euacuationem parum profuisse vel ex hoc intelligitur, quod

V 2 ad in

ad incocti humoris noxii vacuationem mille incommoda subsequi scripserit Galenus, ceteriq; authores, qui Aphorismum Hippocrata primæ sectionis, præcipientis concocta medicari oportere, & mouere, non cruda, exponunt. Inquiunt enim primo ad incoctorum succorum è vasis eductionem, sequi ipsorum cum inculpatis commistionem, quod coctione à bonis succis seiuncti non sint. Etiam secundò sanorum succorum eductionem necessariò commitari, immaturam euacuationem referunt, vnde vires labefactantur. certè cum vi pharmaci præ nimia crassitie, aut glutinositate frigidorum humorum, aut immodica tenuitate calidorum educi neutri valeant, qui vtilis sunt, & quibus vires fouentur, extrahuntur: indeque ipse deiciuntur. Ac tertio eorundem vitiatorum maiorem malitiam ob incocti extractionem acquiri referunt: quia ab eo quod lentore & crassitie rebelles educationi erat, si immaturè portio vlla vacuatur, tenuior pars extrahitur. vnde residuum magis rebelles educationi restat. & ab illo, quod immodica tenuitate attractrici facultati medicamenti non obtemperat. si aliquid extrahitur, crassior pars, quæ promptior euacuationi erat, educitur. reliquumque magis rebelle ob exiguam tenuitatem superest, Et plura alia incommoda referunt, quæ si vera esse vt scribunt, putant, nescio qua ratione fulti, incoctum humorem educi permittant, quantum ipse turgeat, & turgere humorem, vt exponit Gal. in supradicti Aphorismi expositione sit, per corpus discurrere, & transfluere, & de vna parte in aliam transgredi. Nam hæc omnia incoctis existentibus relatis succis,

qui turgent, plus per pharmacum augerentur, quam reprimerentur, vt incommoda, quæ suprà nunc legistis docent. & quamq; verum sit, quod responsio superius collata sufficienter probet minus nociuam futuram vacuationem, quæ sit in morbis salubribus, incoctis existentibus eiusdem humoribus, q̃ in illis, qui à materia turgente pendent. nō tamē per illam sufficienter obiectio soluitur, sed solū, vt nos scribimus.

¶ Ego certè non contemnendam obiectionem hanc existimo, sed tantum apud me valere fateor, vt nunquam audeam in principio morbi incoctos succos vi pharmaci fortis extrahere: nisi tunc, cum omnis spes vitæ aliter quam per vasorum euacuationem adempta sit. Ac cum Gal. sequente Thucydides consilium. decimo medendi methodi. cap. x. cōsentio. Inquit enim Thucydides, vt Gal. refert. ✕ Agentes aliquid, vel periclitari expedire. Quibus enim alia salutis ratio non est, & quæ vnica videtur, ea dubia est, necessum arbitratum esse, aduersos periculis ire. ✕ Argumētisq; quibus oppositū probari ex incommodis, quæ naturæ exrelata euacuatione inferuntur, credūt, respondeo, naturā nostrā nō adeo merè naturaliter operari, ut lapis deorsum tendens, aut ignis sursum ascēdēs, sed ipsam vitaliter agere: & cum vitali facultati quandoq; cōtingat efficere oppositum eius, quod frequētissimè operatur, ob ignotas nobis causas, cōsultius agere eū puto, qui de salute ægri nullā spē si vacuationem nō exerceat, habēs, eā molitur, q̃ illū, qui ægrū nulla euacuatione experta deserit. Nēpe accipere, etsi raro potest, quod ægri expultrix facultas adeo imbecilla sit, vt nihil cōcoctū hūoris morbifici excernere

excernere valeat, quæ tamen adiuta à vi fortis pharmaci illum à bono seiungere, & partes crassas cum tenuibus, & tenues cum crassis, vt decet, comiscere possit. Porro euentum hunc non vulgarem esse, sed paucis, vt dixi, contingere, ideo existimamus, quod facultas, quæ adeo ad noxia excernendum imbecilla est, vt nullum sedimentum in vrinis expellat, neque earundem colorem in meliorem, & consistentiam in mediocrem mutat, sed tam perniciofa omnia excrementa, vt in initio erant, durare patitur, quo incoctum esse succum deprehendimus, non videtur à pharmaco deuorato adiuumentum aliquod susceptura. Quod etsi ad canales, per quos expurgandus est humor noxius, medicamentum illum trahat, id non sine noxa illata vitali facultati efficiat, vnde infirma, debilisque agrotantis facultas, adeo infirmior debiliorq; sapissimè red dicitur, vt non multum post deglutitum medicamentum succumbat, medicumque ab omnibus vituperari & infamari, vt qui pharmaco agrum interemerit, efficiat. Quapropter qui cautus est medicus, nunquam medicamentum ea die exhibebit, quæ, vel sequente veretur agrum moriturum, nisi, vt dixi, cum nulla alia sit via, qua mors vitari possit. Ac tunc predicendo palam omnibus, qui agri curam habent, & in domibus agrorum, quos inuifit, obiter colocationem interfederò se velle medicamentum exhibere, aut venam inscindere iubere, vt quæ certò sciat, agrum aliter non posse, sine miraculo euadere, cauendo propinquum, quod non credant, si mors vacuatione occupauerit, à pharmaco, vel venæ inscissione mortem prouenisse: sed à vi morbi à se præcognita. Neque ob id quis putet, per me licere,

eos agrotantes vacuare, qui diu est, quod agrotauerint, & morti proximos esse cōiectare possumus. Nam hos, qui in die, qua morituri sunt, vacuat, indignus est medicus vocari, ego enim tantum de illis sum loquutus, qui à vehementibus, & acutissimis morbis corripuntur.

¶ Superfunt tamē de negotio hoc duo dubia non contemnenda, quæ soluere oportet. Alterum est, si sufficienter coctos noxios succos salubrius sit facultati expultrici agri, vt eos excernat, committere, an à medico pharmaco educi. Aliud, si cum in die decretoria natura concoctum humorem non eduxerit, liceat medico in eadem die eundem pharmaco expurgare. Nam hoc præceptum ab Auicena prima quarti. capite. de medella febrium in genere. videtur, cum dixit. ✽ Si natura non mouerit, moue tu hora motus eius. ✽

Proponitur
duo dubia.

¶ Primum quæsitum, Galenum absoluisse, putabit quispiam, relictis plurimis locis, in quibus idē quod in præsens adducemus, expressè retulit in commento Aphor. duodecimi primi libri. cum scripsit, quod signa concoctionis semper sunt bona, vt quæ morbi solutionem haud ita multo post futuram ostendant. Et infra in eodem commento cum non solum ex sua sententia, sed Hippo. in primo libro epidemiarum referat. ✽ Coctiones iudicationis celeritatem, salutisque securitatem significare. ✽ In quibus ambobus locis expressè inquit, quod si cocta sit morbi materia, non multo post sit ex corpore à facultate expultrici excernenda, aliter enim solutio morbi, & agri salus contingere nequibunt. Quo suadere videtur, ne medici audeant eandem à corpore medicamentis, aut aliter educere. Delirium

Soluatur
dubia.

enim videtur, si certus sit medicus post coctam materiam à natura excernendam, conari medicamentis illam educere. Rationeq; eiusdem in de crisis libro idem decretum comprobatur. Si enim natura morbi causam incoctam vincere, & eius nonnullam portionem per vrinas, aut sputa vel alui deiectiones, cum coquere incipit, educere valet, quo intelligetur concoctionem inceptam esse, rationi conforme erit, materiam hanc iam in totum coctam, expulsionisq; promptam à natura sine pharmaci adiumento vincendam, & à corpore educendam. Si enim difficilius sit, ergo facilius, per locum illum, si id, quod minus videtur inesse, inest: ergo id, quod magis. At his dictis primo Hippo. ipse aduersatur in aphorismo illo. 22. primi libri, cum præcepit concocta medicari oportere, id est, pharmaco purgare. ut idem Galenus in primis verbis expositionis aphorismi illius refert. Etiam expositor Galenus sententiam eandem tam in commento relato, quam in aliis innumeris locis extollit, atq; eximie laudat. Rationeq; suaderi hoc placitum valet. Nempe cum agentia quando agunt, quasi perpetuo repatiantur, contingere sæpe poterit, adeo imbecillam reddi vitam concoctricem noxiorum succorum ex resistetia, & reactione eorundem, & tantam copiam spirituum consumi, ut pro exercendo opere expultricis facultatis adeo exigui restent, quod ad excernendum humorem noxium minimè valeat, ac tunc egere pharmacum à medico exhiberi, quo iuuari ipsa possit, quis ambigere potest? Hanc ergo sententiam sequi medicis consulo: nisi tunc cum morbus valde salubris sit, & vacuationem futuram signis sufficienti-

bus nuntiatam sperauerint. Nam et si tunc medicus decipiat, & humor à natura ut suspicabatur, non vacuetur, nullum periculum agrotanti ex mora proueniet, poteritq; transacta die decretoria medicus pharmacum exhibere, & agri corpus expurgare. Et si ut sperauit cesserit, agrotanti non parum contulerit, eo quod perfectiores esse soleant vacuationes naturales, ac eum minori agrotationum noxa, quam artificiosa: medicusq; ipse honoratior prædicando crisin, quæ post succedet, eualet, quam pharmacum deuorandam exhibendo. Verum si ager in vitæ discrimine situs sit, multo consultius secum (prout est mea sententia) agatur, non differendo vacuationem, quam si eam differimus. Fortassis enim non xii succi, qui expurgari ob virium debilitatem nequeunt, agrum interficient, qui à pharmaco, aut venæ sectione, & ex pultrici facultate simul educi possent. Ac hoc ego semper exerceo. Sententiasq; Hipp. & Gale. quæ oppositum præcipere apparerent, exponimus, non negando quod qui forent pares antiquis, & adeo peritissimi in prænoscedo ut illi, qui ex nonnullis agrorum signis indubie sciuerunt genus crisis, ac horam, ut docent scripta codicum Galeni, si vera sunt omnia, quæ refert: quod mihi si non falsum, satis suspectum est. Consultius egissent, si crisin prædicando vacuationem speraret, quam coctam materiam medicamentis, aut aliter vacuando. At quod nostris temporibus nullus adeo exactus medicus inuenitur, qualis se Galenus prædicat: ideo securius quod Hippo. præcepit, de vacuandis concoctis, exequi iubemus quam primum. Neque credat aliquis sententias Galeni & Hippo. sibi contrarias esse, cum soluendum

uendum morbum in tali die decretoria si talia signa præcesserint, referant. vt. 71. quarti aphorismorum. ✱ Quibus septima iudicatur, iis nubeculam habet quarta die vrina rubeam, & alia ex ratione. ✱ Et in locis aliis: & cum concocta medici ri conuenire præcipiant. Nam primum decretum cum indubitatis signis linquendum naturæ vacuationem consulit: secundum, cum ambigua signa sunt, & medicus incertus de futura bona crisi fuerit loquatur.

Quædã Galeni increpatio diluitur. ¶ Et quia ex sententiis Galeni in Commento duodecimo Aphorismi primi libri, quod notatum dignum erat, adduximus, ac explicuimus, æquum erit ex eodem commẽto si quid, quod taxari ab aliquo possit, inueniatur, etiam in mediũ proponere, ac qualiter explicari melius valeat, exprimere, vt Galenũ ab iniusta labe vindicemus, vt eundẽ, cum dignus est reprehensione, carpinus. Dixit quippe ipse in relato commẽto. ✱ Vrina autem optima est, quãdo sedimentum album, lene, & æquale fuerit per omne tempus, donec morbus terminetur. Significat enim salutis securitatem. ✱ Vbi irrideri à nonnullis posset, quod dixerit, si durauerit sedimẽ per omne tempus, donec morbus terminetur, significare salutis securitatem. Nanq; nullum signum adeo perniciosum est, quod salubre vocari non valeat, si addideris recensita verba. ✱ Si perseverat donec morbus finitur. ✱ Finge enim in aliquo agro coire signa illa omnia, quæ perniciofa esse in prognosticis retulit Hippocrates: nonne verè de illis dici non poterit, ipsa salubria esse, si verbum illud addimus, si perseverauerint donec morbus terminetur, ac

finiatur? Certè sic. Iis enim continget salubria esse, si perseverant donec morbus absit. Quare quanuis multa sint, quæ responderi huic objectioni valent. Vnum, quod non semper cum morbus finitur æger euadit, tam quod morte infirmi fini ri ægritudinem dicimus, quia mortui ægri minimè dicuntur, quàm quod sapissimè morbi transeundo in alios deteriores pausent, ideoque addiderit cum illis conditionibus morbum in salutem terminari, vt sine illis in mortem finiri prænuntiet, aut morbum priorem in aliũ trãfire. Aliud, quod addita sint verba recensita ad experimẽdum morbi illius, in quo contingunt, certam ac indubitatam, & sine timore recidiuæ salutem. Vt si semel apparuisset album sedimẽtum, & postea minimè, posse morbum finiri, sed cum spe redeundi, præsertim si in die pari crisis facta fuisset. Iis tamen responsõibus, ac aliis, quæ exhiberi in præsentiarum possent nõ contemptis, sed missis, vt quæ authoris mentem non adeo fortassis explicent, prout referenda, inquit, quod illa verba non addita sint à Galeno vt conditionalia, quæ tantum valeant, vt si dixisset, Vrina optima est, quãdo sedimentum album, lene, & æquale fuerit, dummodo illud duret per omne tempus, donec morbus ad salutem terminetur. Nam tunc meritò exhibendus foret Galenus, quod etiam per hunc modũ laudari possent alba oculorum apparentia in agris dormientibus, & iuspiria eorundem, & villorum euulsio, & deliria, quin omnis sensus priuatio: nã si hæc perdurassent, donec æger euaderet, laudanda, & non vituperanda, vt ab Hippocrate in prognosticis vituperantur, forent. Sed quod

apposita sint verba, quæ explicam⁹, vt quædam magis exprimentia naturæ optimæ vrinæ, quàm semper necessario comitatur. Vt si quis dixisset, optimus excreatus in pleuriti de est, qui faciliter, & cum leui tussi à principio cum flauitie albedini valde commista excernitur, albus, lenis, æqualis post apparēs talis vsq; ad pleuritidis expurgationem perdurans, id est, qui natus est perdurare vsq; ad pleuritidis mundificationem. Namq; ad hanc normam relata Galeni verba, putà, donec morbus terminetur, intelliguntur. Eritque sensus illorum verborum Galeni. Si perseverat donec morbus finitur vrina quæ durare semper affluevit cum præcedentibus salubribus signis, donec ager in totum à morbo euadit, saluberrima est. Satis hæc pro primo dubio sunt, aliàs enim, si Deus concesserit, fortassis plus de hoc scribemus.

Solutur dubiū secundū.

¶ Secundum dubium, quod examinandum suscepimus, erat, An cū natura in die decretoria morbi causam à corpore non eduxerit, oporteat in eadem die illam extrahere. Efficit enim in præsentī negotio difficultatē maximam. Primò, quòd si tota dies decretoria speranda est, vt medico constet, crisin ab agri natura in illa die non aggrediendam, quòd optimæ crises potius in fine diei critica, quàm in principio accidant, non videtur, qualiter in die iudicatoria licere possit vacuatio. expectatis enim vigintiquatuor horis diei iudicatorii, quod superest, decretorium non est, vsque ad alteram diem iudicalem: ac si illa quoq; tota expectanda est, donec certissimus, quòd natura non mouet & excernit morbificam causam: neq; educere noxium succum in ea, neq;

in alia sequenti propter eadē rationē medicus poterit. Etiam secūdo difficile hoc quæsitum reddit, quia iā quòd ex signis præcedentibus certior medicus fiat crisis non ventura, si fortassis deciperetur, & in die iudicatoria vacuasset, incommodū ingens agrotanti inferret, vt Galenus de decretoriis diebus libro secundo. cap. i. referebat, distinguens ea, quæ crisin futuram impedire possunt, in errores ab agrotante commissos, & alios, qui à medicis patrari queunt. De his vltimis sic loquendo. ✱ Nisi quis medicus introgressus ad agrum, deinde succingens se vel cataplasma imposuerit, vel perfuderit, vel clisterion indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adiungerit, vel confricauerit, vel nutriuierit, aut huiusmodi aliud factitauerit, & alias nihil ab ipso gestum esse artificiosum putauerit. ✱

Quo scilicet crisin aliàs venturam prohibuerit. Et infra de hoc ipso medico loquendo retulit. ✱ Tantum enim hic à iusta naturæ ministri appellatione abest, vt etiam maximè contrarium nomē ipsi magis conueniat: inimico videlicet & naturæ ipsius, & agrotantium hosti iure appellato. ✱ Sit ergo quæsitū huius solutio Galeni decretum in cōmēto vigesimo primi libri aphorismorum, vbi sic retulit. ✱ Neq; enim si quid paulò antea sit iudicatum, hoc nouari non debet: sed si perfectè, si integrè, si plenè, tunc verum est, quod dicitur. Si quid verò deficiat, id quod deficit, oportet adiungere, nam quæ post iudicationē relinquuntur, faciunt recidiuas. ✱ Quo in loco manifestè docet, quando oporteat in die decretoria, ac post vacuare: tūc scilicet, cū natura incipit in illa die morbi occasione à cor-

à corpore pellere, & id prosequi nō valet. Ac vt expressius, & pro opere exercendo hæc Galeni sententia fufius explanetur, sciendū nos, vt mox dicemus, eā fuisse exequutos. Quippe cū in die quarta, aut septima, vel vndecima, seu decimaquarta, aut alia iudicatoria defluxum sanguinis è naribus, aut alio loco, vel sudorem incipere noscimus, & minimè à natura prosequi, & non à sanguinis tenuitate, aut efferuescentia, seu plurima aquositate, sed à multitudine, aut malitia effluxisse sanguinem, aut manasse sudorem suspicamur, & vires ægri validas esse coniectamus, naturamq; impotentem ad vltiorem sanguinis excretionem intelligimus: & si semel, aut bis sanguinem ab illo ægro miserimus, si imminere periculum vitæ sentim⁹ statim venam in decretoria illa die iterum secari, iubemus. & tantum sanguinis extrahimus, quantum tolerare posse ægrum coniicimus, maxime si vrinas rubras esse videmus. Nanque in sanguinis è naribus defluxibus albæ in plurimum apparere solent, quod sanguis ad superna fit raptus, vnde cū rubras adhuc persisterere nosco, pro comperto habeo sanguinem mitti expedire. Nec timeo, quod si expultrix facultas prosequi defluxū sanguinis, aut sudorem velit, per nostrum opus impediatur, aut immodicè alterum illorū augeatur. Quia sanguinis missio ab arte facta, opus naturæ refarcit, eamq; à sanguine illo, quem vena secta extraximus, leuat. quo natura minimè impedita dici potest, imò quod idē sit assequuta, quod pro scopo habebat. Augeri q; immodicè defluxū sanguinis è naribus per venæ sectionem, impossibile quoq; vt diximus, est: nam hoc præsidio

immodicum sanguinis cursum auferre præcipimus. Verumtamen si per aluum humorem noxium à natura insufficiēter vacuari in die decretoria video, vètemq; bis, aut ter pauxillum humoris reiicere, nequaquā pharmacū in illa die exhibeo. veritus ne fortè natura ipsa in fine diei sit reiectura per aluū, quod superest causæ morbificæ, ac vi pharmaci illud, & etiā quod asseruari quātile expediebat, expurguetur. Trāfacta tamen decretoria die, nisi virium imbecillitas, aut quid aliud impediatur, aluum subduco, Hippocratem vigesimoprimum primi libri Aphorismorum sequendo, qui sic dixit. ✕ Quæ ducere oportet, quo maximè natura vergit, per loca conferentia eò ducere conuenit. ✕ Sufficiēter de his pro præsentī loco dixisse existimo, dum Auicennæ sententiam superius ductam moderer, quæ mouere humorem in illa die, in qua à natura esset mouendus præcipit, exponendo illā de sanguine mittendo, non tamen de ventre soluendo. Ad ordinem ergo methodorum prosequendum redeundo, decimamseptimam methodum exaremus.

¶ Sitque. 17. methodus. Prohibui- 17. Metho.
mus in morborū initiis morbi materiam forti pharmaco vacuari, at illam per præsentem methodū medicamento, quod leniat, subducere non prohibemus. Quin in omni acuto febrili morbo ab humore bilioso, aut sanguine occasionem trahente aluum expurgare in secunda, aut tertia morbi die (si aluus lubrica nō sit) iubemus. per Casiam, quā fistularem vocare iuniores solent, aut per prunorum Damascenorū decoctum, seu tamarindorum macerationem, siue per hæc omnia simul

mul in debitis ponderibus commi-
sta: dummodo morbus non à mate-
ria pestilēte, qualis est bubonum pe-
stiferorum, aut variolarum, & mor-
billorum ortum trahat, nam tunc
quālibet citra clisteria ventris va-
cuationem veremur. Diximus in
acutis morbis febrilibus ortum tra-
hentibus ab biliosis, vel sanguineis
succis methodum obseruandam, vt
vt vitemus Apoplexiā, & Catochū,
ac resolutionem neruorum oriētia
à pituita, & intra triduum, aut qua-
triduum interficientia, vbi Casia si
stularis, prunorum & tamarindorū
vsus præ nimia sua humiditate nō
conueniret. Etiā explicuimus, quōd
vbi materia morbi pestifera, vt dixi-
mus, est, non sit Casia, neque medi-
camētis lenientibus vacuāda, quōd
experti sumus in illis pestiferis mor-
bis innumeros ægros sæpe cum ven-
tris fluxu mori, quod in aliis pestilē-
tibus febribus non contingit. Cliste-
ribus etiam frequenter in iis pestife-
ris morbis vti non audemus, nisi in
tertiis diebus, in aliis tamen febrien-
tibus quammaximè quotidie con-
ferre testamur.

18 Methodo

¶ Decima octaua methodus sit.
Quod oporteat interpretari senten-
tiam Hippocratis. 24. aphorismo
primi libri præcedētem. ✕ In acu-
tis passionibus rarò & in principiis
purgantibus vti, & cum præmedita-
tione faciendum. ✕ Vt principiū
ibi nominasse totum tempus, quod
est ad statū vsq; exclusiue intelliga-
tur. Alias enim si ab augmēto prin-
cipium distinguere vellet, expressis-
set dicendo, in principio vacuare o-
portere, in augmento tamē & in sta-
tu minimè. Quod non fecit, imò op-
positum. 29. Aphoris. secundi libri
retulit, sic scribendo. ✕ Cum mor-
bi inchoant, si quid mouendum vi-

lum

detur, moue: cū verò cōsistunt, ac
vigent, melius est quiescere. ✕ Etiā
principium, de quo Hippo. illic lo-
quitur, illud, quod penes accidentiū
sæuitatem recensetur, nominasse in-
telligendum est. Nam de principio
quoad cōctionē materiæ loqui non
valuit, cū in illo cohibuerit mate-
riam vacuari, præcipiendo conco-
cta medicari oportere & mouere
non cruda, id est, quæ in principio
cōctionis sunt. Qua de re fini Apho-
rismi addidit, cum præmeditatiōe
vacuādum humorem in principio
scilicet cū sæuitas, & status sym-
ptomatum non adsint, & concocta
materia, aut turgens infestauerit.

¶ Decimanona methodus. Adeo
obseruandum est præceptum illud
Hippocratis vigesimo Aphorismo
primi libri, iubens fore ducēda quæ
nocent per loca cōferentia, quōd ma-
ximè natura vergit, quōd si nausēa-
tem febriētem viderit medicus, sta-
tim potionem ex oximellite, & o-
leo amygdalarum dulcium, & fœni-
culi & anesi decocto, vbi melanco-
licus succus, aut pituita tantūm re-
dundat, aut bili est admista, biben-
dam parum calidam ægro est datu-
rus. At si bilis duntaxat exuperat,
multo exuberante etiam sanguine,
aut non. ex hordei & violarum co-
ctione, & syrupo acetoso potionem
tepidam exhibebit. Veruntamen si
rigore, aut frigore corripereetur qui
nauseam pateretur febriens, aut in
initio febris esset constitutus, & ve-
reretur medicus potionem non esse
ab ægro vomēdam, aut eius insignē
partem in ventriculo mansuram,
nequaquam priorem potionem pi-
tuitosis, aut iis, qui notham bilem
habent, dabit, ne obstructio in ali-
quo viscere ex intempestiua potio-
ne illis oboriatur, quāquā enim
aperien-

aperiendi vim illa potio habeat, in principio febris nocet. At si rigor & frigus præcessissent, & febris iam consisteret, appetitusque vomendi perdurasset, potionem relata non interdicendam moneo. Alteram verò quæ exquisitam tertianam patientibus danda est, tam cum friget & rigent, quam cum febre incipiunt, & postea cum valenter febriunt: exhibere salubriter, præsertim vere & æstate hortor, quod illis temporibus, & bile sincera exuberante, non est cur obstructions iecoris, aut lenis timere possimus. Et de cætero certi sumus, quod siue medicus portione assequatur, quod optat, vomitionem scilicet, seu non, potio deglutita prodesse, citra ullam offensam valebit. Ex quo facile elicitur, vomitionem à natura patientium continentes febres tentatam, & non perfectam in quouis morbi tempore sine timore per secundam ex recessis potionibus esse adiuuandam. In præsens continentes nomino eas febres, quæ incessanter sine ullo frigore, aut rigore affligunt. Omnia quæ retuli, facienda præcipio, dum vires tolerare vacuationem coniecto, & ex vomitione non dirumpendum aliquod internū, sanguinis vas, aut in caput pellendum biliosum, aut sanguineum humorē securus sum: nam aliter vomitio violenta & non ex sponte facta per quam nociua est, ideo in febribus vitanda. Ex hac methodo etiam elicitur, prudenter agere medicos, qui agrotantes febribus intermittentibus, & siti perquam molesta cum frigent, & rigent vexatos, iam quod coacti, bibere febrientes permittere debent, alteram ex recensitis potionibus concedunt: quoniam si in ventre potio permanferit, & non vomatur, mitiorem no-

xam febrienti inferat, quam aqua quantunvis decocta: etiam quod in gratia potionis sapor ab aqua abhorere febrientem faciet.

¶ Vigesima methodus. Non parum somnus nocet, cum rigor, aut horror, seu frigus corripunt aegrotatem, aut febris principium adest, quin parum minus, quam aqua frigida intempestius potus obstructions, & febris durationem auget. In me ipso porrò sum expertus, cum in vigesimotertio meæ ætatis anno febre tertiana notha corripere, nullis medicamentis post quadragesimum diem potuisse à febre liber euadere (quod statim cum frigore corripiebar, vehementi opprimebar somno) quam somnum satis ægrè, & molestè, cæbulatione, & confabulationibus vitando. non enim nisi tribus sum correptus postea tertianis, quod memoria consequar. neque, faciliter decerni poterit, an plus seu minus inclinante febre, & in statu somni iuuat, quam in principio noceat. Quippe adeo insignis utilitas, ex somno, cum febris inclinare incipit, & ferme par cum ipsa viget febrientibus conciliatur, ut difficile, ut dixi, sit, distinguere inter huius commodum, & initium incommodum. Neque contrarios hos effectus à somno in diuersis horis febris inuadente provenire absque ratione existimetis. Nocet certè in principio somni quod cum tunc, ut superius de rigoris causis scribentes diximus, succus multus, aut vitiatus, inficiat venæ & arteriæ magnæ per dorsum repetitum sanguinem, ex quo spiritus vitales erant procreandi, & hunc succum natura nostra ab extremis corporis partibus spiritus, ac spirituosum sanguinem ad cor, ut vigorosus fiat, retrahendo, conatur discutere, & in

& in vaporem vertere, vel à relatis vasis magnis, & cordi proximis per alium, vel alios meatus patulos, aut occultos excernere, vel in alias venas per ambitum corporis spargere, & nunc cordi proximas segregare, somnū immodice retrahēdo calorē spirituosum, & sanguinem optimū, & constipando interna vasa multis succis, & innumeros spiritus suffocatione extinguēdo, malum auget. Ac cum ad relatum expansionem quāmaximè vigilia conducat, quod ipsa humores, & spiritus ad corporis exteriora propellat. cum iam cōsistente, aut inclinante febre in totum est humor noxius prope cutim expansus, & ab immodico calore febrili spirituum insignior pars diffusā, prodest. quod, per somnum viribus restitatis multisq; nouis spiritibus genitis, atque in eas exteriores partes, vbi humoris tenuior pars reiecta est, expansis, ipse succus noxius per cutis poros in formam sudoris, aut vaporis à corpore pellitur.

Caput. xxxi. De

medella minus quā præcedens generica febrium pluriū dierum.

Prima methodus. Quāmaximè prodest febrientibus clisterium frequēs vsus, nemo ratiōe particeps ignorare pōt. Si enim calorē febrilē natura cōmētata est efficere, tantū vt humor morbificus p̄ intestina, aut vrinarios meatus, aut alias vias sensibiles vel insensibiles apertiores vi caloris factas expurgaretur, factū à vētre eductionē in hūc vsū cōferre, notissimū erit: tam quod intestina

p̄ruia ipsis clisteri vel aliter extra corp⁹ pulsīs reddūtur, quā quod minor vaporū copia in ambitū totius diffundetur, quo facili⁹ exit⁹ reliq; à succis noxiis eleuatis, patebit. Cū etiā quod vētriculus ad cibi appetitionem, quā in febrientibus deiici saepe solet, facibus extractis concitabitur. Caput quoq; à dolore hoc præsidio liberari solet, causis, quæ ipsum offendebant, inferius reuulsis. Porro pro prima die inuasionis febris, in qua ex alimentis tempore sanitatis deuoratis multæ faeces in ventre redundare solent, vti soleo clisteri communi confecto ex betæ, & maluæ, & surfurū vntias. vi. decocto, olei cōmunis, ac minoris adstrictionis quā reperiri queat vntiis. iiii. mellis apum vntiis. ii. hieræ picræ Galeni. vntiæ semisse salis cōmūis gra. x. At in sequentibus diebus si sanguinem, aut bilem præcipuè supercrescere existimo, decoctū ex hordeo, & violis, & maluis, ac prunis, quas damascenas nomināt, conficio. cui adiūgo olei violati vntias. ii. & rosati vntiā. i. Casia, quam fistularem nominamus vntiā. ii. sachari non valde expurgati, vntiam i. ouorum lutea duo in decocto parum calido ne coquantur, & instrumēti fistulam obturent dissoluta. Huncq; manē submittere iubeo, Et per duas aut tres horas ante prandendū tempus, si æger tolerare valet, detineri consulo, ac parum ante prandium excerni. Quandoq; etiam noctu iniici præcipio, & dormire, eō in ventre detento consulo. Solet enim somnum conciliare huiusmodi clister, vaporibus eius humoris noxii mordacib⁹ commistis, indeq; suauioribus versis. Neque vllam in valde acutis febribus diem intermitto, in qua id fieri non iubeam

beam, nisi in his, qui molestè id ferunt, aut quibus alius satis lubrica, quotidie semel, aut bis facem fluidam, & minimè induratum expurgantibus, est. Veruntamè si opinor pituitam, aut melancholiam esse, quæ plus supercrescit, & febre continua, siue tertiana spuria, aut quartana, seu quotidiana infestat, clisterium primæ diei nõ vario, at in reliquis diebus ex malua, & glycirriza & cartami (quem cnicum dicimus) semine decoctum conficere præcipio. Et succi cauliculatorum, & foliorum betæ vncias. ii. olei ex semine lini, & irini singulorum vncia. i. ac mellis communis vncias. ii. & salis gra. xii. decocto misceo. Neque hoc sumpto dormire, neque tandiu in vêtre detineri, sicut qui relatus est, consulo: quin post horæ spatium statim excerni, salubre esse iudico. Minime quoque quotidie hic submittendus est clister, sed in intermittentibus febribus in die, in qua non infestat febris: in continuis in hora ubi febris plus inclinata est.

2. Methodus

¶ Secunda methodus. Neque apertio vrinarii meatus: postquam alius est soluta, contemnenda est, imò leuibus præfidiis in principio procuranda, ne si validis uti tunc velimus, crassos succos ad meatus adeò arctos, prout qua defertur vrina, sunt, pelleremus, quo cupientes referare, obstrueremus. Supercrescente ergo bile, aut sanguine, quatuor semina frigida maiora per noctem in aqua fontana macerabis, manèque lento igni, in eadè aqua semel bullire eadè facies, sachari sufficiente quantitate apposita, ex qua collata vncias. iiii. ad bibendum sine vlllo syrupo dabis: aut si vllū bibi iusseris, ex eo vncias. ii. & ex hac aqua tantundem manè propinabis. Verum si

pituita, aut alius crassus, aut lentus succus redundat, syrupum acetosum duarum radicum, vel oximelitem ex eisdem radicibus cum decocto seminis apii, & fœniculi deglutienda in relatu vsum conferes.

3. Methodus

¶ Tertia methodus. Post recensitas faciem & vrinæ expurgationes, nonnulli medici credidere quàm maxime poro deesse prorū cutis cū oleo camemellino & vino albo apertionem, quam procurari totis viribus, Citra tamen oleum, & vinum, suadeo, ubi bilis syncera, aut tenuis sanguis exuperat, ne oleum, & vinum inflammari apta, ipsam tenuem bilem, aut sanguinem, tenuiora reddant, & sensibili excretioni plus rebellia efficiant. At tunc frictione molli matutinis horis relatum laxitatem pororū studiosè procurari, summè laudo. hoc enim facilius vaporum noxiorum exitus redditur, qui naturæ scopus gignendo febrè est. Cū tamen crassi succi abundarent, incōuenire nihil crediderim, relatis liquoribus madido linteo corpus confricare: dum tamen illis aquæ nihil sit admistum, quòd hæc statim ad natiuam frigiditatem se reducet, qua occludi cutis meatus poterunt.

4. Methodus

¶ Quarta methodus. Quàm maxime febrientibus cōducit, quascunq; vacuationes medicus moliatur, easdè in horis intermissionis febris (si febris intermiserit) aut si continens, & semper infestans fuerit, tunc cū minus ipsa viget, exercere. Cumque in plurimū febris in matutinis diei horis mitiores, quàm in reliquo tempore diei esse soleant, in illa hora sanguinis missionem, aut expurgans per aluum, aut vesicam pharmacum propinare consulo. At verò si fortè accidisset, quòd febris in

X

termisio

termisio post solis ortū vsq; ad meridiem, vel duas aut tres horas ante durasset. & quod tunc febris inuasisset, minimè in tali die pharmacum subducens exhibere cum diescit iubeo, & si sanguinem parum post solis ortum educi in hoc euentu permitto. Si enim medicamentum tunc deuoraretur, cum in plurimum vis excernendæ alui vsque ad meridiem perduraret, rigor & frigus febris, quæ in relata hora ex supposito inuasura erant, necessariò purgantem occuparent, & prandendi cōgruum tempus nullum concederēt quod diluculi priores horæ indecentes ad prandendum forent, quia naturam à purgatione cohiberent, & posteriores proximiores meridiei plus multo inutiliores, quod non liceat, cum rigor aut frigus corripit, & per tres horas ante comedere agrotatē, ob incommoda, quæ sequi, suprà retulimus: inque huius modi euentu, nullum aliud tempus magis promptum ad deuorandum expurgans aluum medicamentum esse reor, quàm quod conticinium vocant. ab illo enim vsque ad meridiem decem ferme horæ intercedunt, in quibus soluere aluū & prandere tribus horis ante meridiem licebit.

¶ Quinta methodus. In febribus per tertias noctes, aut per consimiles vespertinas horas inuadentibus, & ante diluculum discedentibus, expurgans pharmacū in manē sequente noctem, in qua febris fuerit correptus æger, bibendum non est, quod ex febre vires imbecillæ relictæ, purgationem non adeò concinnè moderabuntur, vt ægro cōuenit. In die tamē sequenti aptè propinari, summo manē poterit, quod tempus cōgruum purgandi, & prandendi vsq;

ad dici nouissimum (cūm ex hypothefi febris inuasura est) supererit. Parem huic obseruantes methodū in quartanis febribus, aluum in secunda die intermissionis expurgamus.

¶ Sexta methodus. Cūm medicamentum duplici ratione validū appellari queat vel quod in magno pōdere deuoratū plurimū aluum purget, in mediocri tamen minimè neque crassos ac lentos succos expurgare valeat, aut quod etiam in mediocri sumptum immodicè ventrē subducat, & crassos ac lentos succos expurget. debile dupliciter opposito modo etiam nominabitur. Quandoque ergo forte ex natura, & debile ob paucum pondus febrientibus exhibere expedit, aliàs contra. Cūm enim qui febrit, continere deuoratum medicamentum nequit, sed statim vt sumit, ipsum vomitione deiicit, debile forte medicamentum bibendum non est, sed forte debile exhibendum, ne ob immodicam quantitatem à vētriculo reiiciatur, Voco debile forte medicamentum illud, quod ex natura sua debile est, in magna tamen quantitate exhibetur. vt quod ex natura forte est, in pauca tamen propinatur quantitate, forte debile nomino. Ob aliam quoq; rationem fortem debile medicinā exhibem⁹, cūm scilicet adeò abhorret infirmus à medicamētis, quod nisi eorū exigua quātitas propinetur, aliter sumere recusat. Exhibem⁹ tñ debile forte pharmacū ægris prōptis medicamēta deglutire.

¶ Neq; parū interest dignoscere differentia, quæ inter primum & postremum pharmacum versatur. Anterius enim non sine suspitione ne forte à ventre nō soluto detentū, sui immodica caliditate (taliam enim

6. Methodus.

sunt

sunt omnia, quæ in mediocri quantitate vim expurgandi magnam habent) & venenosa qualitate male afficiat febrientem, deuoratur. at secundum hac cura medicos vëdicat. Et si enim quantunuis plurimū Casia fistularis, aut mannæ, seu violarum, aut prunorum, vel Rhabarbari, quis sumat, & intra ventrem non expurgatum contineat, nullum, aut insensibile incōmodum ab his suscipiet. Cū ergo forti debili medicina deglutita aluus non soluitur, clisterē, quo educatur, iniicies. Aut si vomendi appetitus adest, potione proritante vomitum, excerni curabis. Verū si debilem fortem medicinam ager sumpserit, etiam & si aluus non redatur, & clisteris curā nullam medicus habeat, nihil est, quod vereri possit.

7. Methodus

¶ Septima methodus. Adeo prudens futurus est medicus, quod et si coniciat, plurimum noxiū humorem quantunuis concoctū in febrile re reducere, nequaquam singula vacuatione id educere est aggressurus, quod euentus docuerint, naturā nostram nunquam sine vitæ discrimine celerem multorum succorū vacuationem exercuisse, indeq; cæcæ arti minus permittendum doctē sua detur. Idq; præsertim in alui expurgationibus, ubi nō est in medici potestate, cū animi deliquio corripiatur ager, ventrem solutum confestim detinere. Moderaturus est ergo artificiosus medicus medicamentū expurgātis vim, & collaturus quātitati noxiū succi, quem in vna die educere licet, atque tantum & non maiorem vim duntaxat bibendam exhibiturus est. Neque ignoro non parum difficile hoc esse, cū sciam satis verē Galenum dixisse de curā di ratione per sanguinis missionem

libro. ✕ Nihil æquē artem medicā in agendo coniecturalem effecisse, vti cuiusq; remedii quantitas. ✕

¶ Octaua methodus. Humorū 8. Methodus noxiorum cōcoctorum per aluum aut vomitumeductio, à medico fieri oblita, in quouis posteriore tempore morbi aptē, si ægrotantis vires tolerare queunt, exequi valet, dum aluus immodicē lubrica iam nō sit, & in horis, quas decentes esse supradiximus, exerceatur. At sanguinis missio, quæ in principio morbi sæpe conduceret, cū differtur, & si vires ægrotantis vigeant, quandoq; postea obesse experimur. quod post longam sanguinis putredinem, non est adeo aptum per venæ incisionem vacuari, quod exdiuturna illa putredine superest, vt prius. extra hiturq; sanguis innoxius, quo vires fouebantur, imbecillæque febrientis facultes concoctrix & expultrix redduntur: vnde cum sæpe ager expurgatione illius humoris, qui ex sanguine putrido restauit, indigeat, medicus pharmacum exhibere nō audet. Neque semper ita accidere nouimus. Contingit nempe non raro sanguinis putrefactionem adeo pigrè repere, vt etiam post multos dies ab initio febris liceat ipsum cum ingenti ægri commodo, venâ secta, educere. Neque ad cognoscendum vtrum expediat sanguinem in febriente mitti, an non, exiguum testimonium ab vrina sumitur. Quippe cū ipsa rubea & spissa, aut duntaxat rubea perseverat, cum ægrotantis virtute valida, & ætate non infantili, sed quæ iam est assequuta sextum, aut vltiorem annum, neque senili, sed quæ citra sexagesimum quintum sita est, decere sanguinis missionem fieri, nullus cordatus medicus ambigit.

Auicena enim capite de flegbotomia. 4. primi dicebat licere mittere sanguinem post quadragesimā diē ab initio morbi, vel saltim intra relatum tempus. quod ego sapissime sum expertus est. in intermittentibus febribus à notha bile originatibus vtilissimam quandoq; esse sanguinis missionem factam post viginti ac triginta & quādoq; post quadraginta dies à morbi initio, in continuis non adeo vtilem esse, tam serā venæ incisionem. causamq; non ob scutam euentus hi habent. nam in continuis diu assatus propter febris assiduitatem sanguis plus crassitie q̄ putredine male affectus, parum iā habilis educi phlegbotomia est. aptiorq; pharmaco à feculentia illa expurgari superest. vires quoq; imbecilliores in huiusmodi ægris, q̄ in aliis febribus sunt. quæ tollerare venæ incisionem nequeunt. his incōmodis in vexatis intermittentibus febribus cessantibus. quin sapissime plus in iis iuuantē serotina sanguinis missione, quā quæ in initio fit quod tunc bilis notha, plus cocta fit, & ad mediocrem consistentiam quā in principio iam reducta, unde abiliior vacuari per venæ incisionem, quā in morbi initio euadit. porro Galenus. 19. cap. lib. de curandi ratione per sanguinis missionē solum vigesimam diem præscripsit se videtur, cum dixit. ✱ Quocunque enim die mittēdi sanguinis scopos in laborante inueneris, in eo auxillium illud adhibito, etiam si vel vigessimus is ab initio extiterit. ✱ At, vt dixi, euētus iam me, quæ prædixi, docuerunt.

9. Method9.

¶ Nona methodus. Verum quod etiam contingat redundante sanguine vitiatō, vrinas minimē rubras, sed parū à naturali colore dif-

similes conspici, quod fortassis in arctis vasis ipse putreat, à quibus nihil, quod vrinæ commisceatur, refudat, aut quia versus cutim (in morbillō & variolis) vel in caput in aliis morbis repat, indeq; in inferiorē regionē, & in alto corporis renū & vetricā sitā nō descēdat, nō semper pro sanguine mittēdo vrinas rubras expertus medicus poscere debet. Ex aliis enim signis, putā, magno pulsu, iuuenili ætate, verno tempore, aut initio æstatis, corporis grauitate, dorsi dolore, Thoracis constrictione, tussi ficca, syncipitis grauitate, amborum temporum dolore pulsatili, ac aliis signis colligi nonnūq̄ potest, conuenire sanguinē à febre te mitti.

¶ Decima methodus. Aduersa Galeni decreto in de curandi ratione per sanguinis missionem, & .11. lib. methodi medēdi. cap. 4. qui lactatur infantuli, cum feбриunt, ante quartum decimum mensem vt plurimum scarificandi non sunt, post autē sic. imo transacto quarto anno phlebotomari queunt. In ætate enim antecedente quartum decimū mensem carnem adeo laxam, & veluti muscosam habent, vt potius pituitosum quid ex crurum, aut brachiorum scaricatorum carnibus cuti proximis extrahatur, quā humor immodicē lentus, qui occasio est febris, in alto corporis situm habens, & qui per exigua, & parū ampla vasa, vt infantulorum sunt, minimē ad cutim deferri poterit. Quippe audiendus in hoc negotio Galenus non est. qui locis citatis vertuerit sanguinem ante quartum decimum annum mittendum non esse. nam rationem, cui innititur, nullius momenti esse, quicunq; eam legerit. facile intelliget. dicebat enim ipse

10 Method9

ipse. 14. methodi medendi lib. ✱ at si in puerum incidat, qui. 14. annum hactenus non attigit, mitti illi sanguis, non debet, propterea quod tantillis, cum præsertim calidi ac humidi sint, plurium corporis substantiæ quotidie defluat, ac digeratur. Ita quod ex incidenda vena molendum nobis fuerat, id vltro nobis excurati corporis natura præstatur. ✱ Opinatus vt verba citata dicere videtur. Ideo ante. 14. annū sanguinem non esse mittendum a pueris, quod calidi & humidi sint, & facilius quàm ceteri homines in hali- tum discuti queant, qua difflatione sufficienter sanguinem redundantem aut viciatum vacuari existimat. non animaduertens. primo quod eadem ratione neq; eorundem alui subducendæ pharmacis erant. non minus enim bilis vtraq; & pituita discutiuntur plus in his quàm in aliis ætatibus, quàm sanguis. Ergo vt quia sanguis multus in relata ætate liberalius. quàm in aliis exhalat, quàmuis abundet siue quo ad vasa seu quo ad vires, non est extrahendus, consimili ratione neq; pituita aut vlla bilis. quod nunquàm ipse neque vllus experitis, aut imperitis medicis prohibuit, neq; euentibus comprobatur. quin oppositum. Delirium nempe esset credere solum sanguinem quartum humorem distinctum ab aliis tribus plus discuti in puerili ætate ante. 14. annū, quàm in aliis, & alios humores eandem normam non seruare. Scientibus medicis, in venis omnes simul vagari, quia omnibus membra nutriuntur, caloremq; humanū æqualiter in omnes necessario agere, quod simul commisti sint. Vnde necessario quoque omnes simul absumuntur, alia etiam ratione imo

per asserta à se ipso conuinci Galenus ipse valet. Testatur quippe pueros ante quartumdecimum annum calidæ & humidæ temperaturæ esse, vt verum est, modo cum sanguis eiusdem temperiei sit, calidus enim & humidus ab eodem & ceteris phisicis & medicis esse creditur. potius indicatiōe à sola ætate sumpta, nullis aliis incommodis consideratis, liberalius ipsæ in relata ætate educendus esset, quàm in aliis, quod plus respectu molis corporis illius ætatis redundare in eisdem deberet, q̄ in sequentibus. quia proportionalis illi, calidus scilicet & humidus fuisset. Tertio quod inconueniat nihil, quod ipse quàm maxime inconuenire putat, resolui plus hos quàm aliorum ætatum homines. Nam si duntaxat resoluerentur plus aliis, & plus eisdem non restauraretur. Vero similia dixisse appareret, verum cum oppositū accidat. multo plus restitui in his, quàm dissolutum sit, aliter enim non cresceret. nihil ob stare deberet, vt sanguis non mitteretur ab his, hos aptiores vt discuterentur aliis esse. Facultas certè concoctrix horum ex pituita crudo succo plus sanguinis conficere, quàm discussum sit, valet. Quādo in morbis ab extra alimentum non exhibetur. Quibus & complurimis aliis rationibus manifeste Galeni error cōprehenditur.

¶ Neq; ex relatis eliciat vllus, per me licere, tot ac adeò copiosas sanguinis missiōes fieri posse post quartum annum, vt post decimquartum nam id nunquam asserui neque rationi cōsonū mihi visum fuit. tam quod venæ eorum qui in quarto anno sunt cōstituti, graciles sunt paucum sanguinem continentes, à quibus pautior sanguis extrahi debet,

X ; quàm

Moderatnr
decretum de
sanguine mīt
tēdo a pueris

quàm ab aliis. 4. annum transeuntibus, qui plurimum habent. quàm quòd facilius spiritus vitales & animales ac naturales paruulorum ab aëre continente in frigidatione extinguuntur, aut calefactione discuti poterunt, quàm pubescentium. certè flamma maiore ex plurimis lignis vltis conflata. melius in aëre frigido aut calido conseruari poterit, q̃ exigua & ex lignis paucis facta. quam normam quatuor annorum infantes, cum quatuordecim annorum seruāt. Ex paucis nempe sanguine paruulorum pauci spiritus fiunt, vt ex multo maiorū multi, ex vtriusq; tamē sanguis viciatus, aut quantitate exuperans, cum morbum ginit, extrahendus à nostra præcepta seruātibz est. Quippe & si nos cōfitemur aptiores esse spiritus paruulorum extinguuntur frigiditate, aut discuti calore, quàm pubescentium. nō ob id idem quòd Galenus in citatis locis scripsit, referimus. Nam ipse vetuit sanguinem mitti ante quatuordecimum annum, quòd crediderit, non minus in his sufficere resolutionē sanguinis, quæ sit à natura, quàm in maioribus sanguinis missione præceptam ab arte. in quo vt probauimus, deceptus fuit. nos autem nō id cōfitemur, sed spirituosā substantiā esse promptam discuti. at quòd ex Abinzohare passim à medicis fertur sententia quædam, qua se iactat à proprio filio tertium agente annū sanguinem suo iussu misum fuisse, & puerum euasisse, quo adeo audaces redati sunt nonnulli medici, & venarum sectores, vt dum hæc cōdimus, quidam venarum sector, iubente quodam medico scarificare crura pueri, ausus sit, venam illius incidere, matre reclamante, ac dicente: quòd id medicus non præcepisset,

& postridie puer fuerit mortuus, & ipse venæ sector a pretore in carcere detentus & nescio qua pena multatus. ob hæc ergo explicare placuit, non a me aprobari Abēzoharis sententiam citatam, si in omnibus esse exercendam eum intellegisse putarem. at quòd manifestè noscam, illum voluisse in puero carnosio, ampliarum venarum. rubusto, exsequendam, ideo cum ipso consentiens, fateor nonnunquam, & si raro, illud licere. & a me præceptum quando fuisse, foeliciterq; cessasse.

¶ Vndecima methodus. Si scarificatio 11. Methodus oportuerit, priusq̃ scarificationem aggrediatur medicus, si fieri potest, nutrix commutanda erit, fortassis enim a vitiatō lacte morbus originē trahit: quòd si fieri nequeat. quia nullius alterius mammillas sugere infans velit, aut ob aliam rationē, & febris perseverauerit, lac primæ nutricis, si commutata nō fuit, vel secundæ (si scarificatione egens infans, scarificatus sanus nō euasit) alterandum medicinis aluum lenientibus est, præmissa syruporum concoquentium exhibitione, & decenti victus ratione, afficitur quidē & alteratur nutricis lac, si casiam fistularem, aut mannam, aut syrupum rosarum alexandrinarum septem infusionum manē nutrix sumat, & parum post deuoratum pharmacū infans lactatur.

¶ Duodecima methodus. Cum 12. Methodus relato lacte sucto, neque sponte infantis aluus sufficienter soluitur, potio, quam referam cocleari bibenda infanti per intervalla, si febris continua, aut exquisita tertiana fuerit, datur. Potio huiusmodi est. Syrupi violacei & duarum radicum, singulorū vnciam vnam & semis. misce cum vncis duabus mucilaginum

laginum feminis psilii, extractarū in aqua fœniculi. Venter quoq; tā horum quam illorum, qui à nothabili febriunt, lubricus reddendus est vnguētis compositis ex aperiētibz, qualia sunt, apii & fœniculi succus, & cōsimilia, & mollientibus, vt Caffia fistularis pulpa. & butyro, vmbilico, & inferiori vētre his omnibus appositis, ac aluus eorū qui proximi vigesimo mēsi sunt, soluenda potiōe ex vnciæ semissis agaricatio chiscati & tantundem rhabarbari macerati, erit. quæ vigorosior & mitior fieri poterit, prout medico videatur.

13. Methodo

¶ Decimatertia methodus. Maxime cauendum est, ne infantes febribus intermittētibz laborātes, per duas horas antequā frigus corripiat, lactentur, aut dormiant. Neq; dum frigent, aut febris initium adest: quanquam intra quinq; horarum interuallum ieiuni fletibus nutrices infestent. fletus enim plus calefaciendo iuuat, quā noceat. Est enim adeo insigne incommodum, quod ex lacte intempestiuē sucto infantibus infertur, vt nullū maius. ii enim paratissimi incidere obstructions iecoris, & lienis sunt, tā ob hoc, quod arcta vasa habeant, quā ob lētitudinē succorum propriorū & lac, quo precipuē aluntur, à quibus, cum in eas incidunt, difficulter resurgunt, quia voracissimi: & somniculosi sint, neq; aliter exerceri, q̄ gestationibus queant, indigentibus qui obstructions laborant, parce lacte, & somno vti, deambulationibusq; multis easdem dissoluere. Quamobrem saepe obseruavi frequentius in vitæ discrimen incidisse infantes, qui ab intermittētibz febribz capiuntur, quā qui à continētibz, quod hæc ob continuum

febrilem calorem obstructions fieri, referando quoscunq; meatus ventant, aliis propter intermissions, hac vi non concessa.

¶ Decimaquarta methodus. Solet 14. Methodo, quandoq; febri adiungi regius morbus, qui ex obstructione illorum vasorum, per quæ bilis in folliculo felleo contenta, ad intestina defertur, contingit, vt in suo loco docebitur. Atq; cum obstructio huiusmodi à pituita lenta, vel alio crasso succo in plurimum fiat, temerè verentur nonnulli antiquorum, quæ referāt, (cum calida saepe sint) his febrientibus exhibere. Nam quæ talia sunt, vt apii, & fœniculi radix, aut semen & alia cōsimilis facultatis sine noxa iis conferuntur, Non enim relata adeo immodica caliditate sunt prædita, vt suspicari queat medicus febrem per horū deglutionem immoderate augendam. Quin & si lenta febris foret, ipsam paululum augmentando, non parum ad referendam obstructionem, & etiam ad cæteros succos, qui febris occasio sunt, discutiendum, quæ dixim⁹, deuorata prodesse. Eadem methodus obseruanda est, si febriens colico dolore oriente à pituita, vel flatuoso succo infestaretur, aut ipse alio morbo frigido ægrotaret.

¶ Decimaquinta methodus. Neq; 15. Methodo, & si valde calida medicamenta quæ vim subductricem haberent, bibenda exhibuisses, in relatis euentibus aberrasses. Qui enim calor conciliari febrienti ex horum potione posset, non diu durare valeret, quod pharmacum simul cum humore, quem sua vi trahit, ab ægrotate per vomitum, aut aluum excerneretur. Et quanquam calor auctus diutius perdurasset, minimè verendus esset. rarissime enim accidit febrientes pu-

tridis, quas vocabant, febribus ob spiritus à calore immodico febrili diffilatos perire, nisi ab infecto sanguine ab humoribus immodicis, aut corruptis, ineptoq; reddito spirituum vitalium materia esse. Nepe non aliter in his spiritus vitales à sanguine infecto gigni prohibentur, quàm flamma lucernæ, cuius oleo plurimum terræ aut aquæ, aut alicuius rei ineptæ inflammari cōmiseretur, gigni cohibetur,

16 Methodo ¶ Decimasexta methodus. Contēnenda tamen minimè erunt nōnulla sympiomata, quæ febrientem in interitum perducere possint: qualia, dolor capitis, aut ventriculi, aut animi deliquium, vel alia sunt. Sed medella febris neglecta, si horum & febris curatio simul fieri nequeunt, curanda sunt. Parum enim inconuenit, febrim per horum curationem augeri, dum modo sanguis, ex quo vitales spiritus gignendi sunt, per symptomatum medellam potius expurgatur, quàm vitiatur.

17 Methodo ¶ Decimasextima methodus. Nō parum à vera methodo curatiua discedunt, qui aloë tantum pro soluēda aluo in febribus pituitosis vtuntur. Nam cum huic vis expurgandi bilis & adstrictoria insita sit, vt Dioscorides lib.3. cap.22. docuit, impingendo aloës parietibus vasorum cōtinentium crassos succos eosdem, & ventrem post purgationem adstrictam linquendo: reliquum noxium humorem vltiori vacuationi inhabilem reddet, & bilem tantum ducendo, pituita vacuationi magis rebellis permanebit. Quapropter merito Galenus sexto de tuenda valetudine dicebat. ✕ Nam si pituitosus succus à capite in frigidum à natura vētre decurrat, facile his succurritur, si manè aliquid simplicis

medicamenti sumpserit, quod diatrio pipereō dicitur. Sed & piper solum ad exactum contritum leuorē aquæ mistum bibere his licet. Ad quem vsū melius, stomachoque aptius album piper est. Porro ablinthii potio his est aduersissima, vt quæ pituitosum succum ipsorum ventri affigat, cum detergendi vim non habeat, quæ adeo sit æstimanda. Sed neq; aloë valde his conducit cum ei biliosi trahendi humoris facultas sit. ✕ Neque audiendus est in hoc Auicena, qui fortè errore interpretis cap. septimo tractatus secundi de medella febrium putridarum in genere dixit. ✕ Et fortassis est necessarium administrare ea, quæ sunt, sicut aloës quando materia est crassa, & melius quidem est, vt abluatur, & nutriatur cum aqua endiuia. ✕ Quibus verbis tam Galeni decreto q̄ nostro ineptè contrariatur, nisi, vt dixi, desit negatio ibi, vbi legitur, materia est crassa, & legendum esset, quando materia non est crassa. Neque aliena hæc correctio à mente Auicenæ esse videtur quod statim consulat cum aqua intibi aloëm lauari, quam minimè conuenire crassis, sed biliosis succis Auicena sciebat.

Caput. xxxij. De

ratione victus obseruanda à febrientibus.

Rima methodus. Inter omnes, qui nos præcesserunt medicos, nullum naturam febris exactius intellegisse, per ea, quæ in monumentis suis ipsi scripta reliquerunt, coniecto, quam

quam venerandus senex Hippocrates, qui aphorismo decimo sexto primi libri retulit, humidam dietam omnibus febrientibus convenire, & præsertim pueris, his verbis indubiè exprimendo, ea, quæ humectant & laxos, ac dilatatos canales corporis humani efficiunt, convenire febrientibus. humidi enim est cedere & dilatationem libenter pati: quod idem per febrem à natura fieri procuratur, ut nos retro docuimus. Nā si ipse opinatus: ea quæ Galenus, ac cæteri fuisset, febrilem calorem, re præternaturalem productum à putridis succis esse, quæ de sui ablatione indicet, potius dicturus erat, frigidum victum omnibus febrientibus competere, quàm humidum. Quia in omnium humorum putridorum febribus calor redundet, & in paucis siccitas supercrescat. Qui enim à sanguinis, vel pituitæ putredine febre agrotant, potius humiditate immodica laborant, quàm siccitate. Non ergo ex ætatibus puerilem expressit, nisi quòd in his magis arctæ viæ sint, quàm in aliis, & caro eorum diffilari promptior, quibus incommodis salubriter per victum humidum occurritur, humiditate laxioribus viis versis, & eadē naturali temperie discuti à febrili calore prohibita. Hippocrati enim semper cordi fuit, naturalem temperiem custodire, & consuetudinē non despiciere. Ideoq; in fine aphorismi apposuit. ✱ Et aliis, qui tali victu uti consueverunt. ✱ Sit ergo huius primæ methodi curatiuæ cōpendium hoc, quòd puerorum, & eorum, qui victu humido ali cōsueverunt, cum febriunt, victus etiam humidus plusquàm aliorum sit. Nō enim audeo ego absolutè hanc sententiam, ut vniuersaliter veram ex-

ponere. ceu Galenus fecit, asserendo per eā præcipi ab Hippocrate simpliciter humidis alimentis vtendū esse in pueris febrientibus, & aliis ægris assuetis humido victu refici. quòd innumera, quæ inconueniunt passim occurrere video. in pueris scilicet obstructionem patientibus, vel ex lentorum, & crassorum succorū redundantia, aut putredine febrientibus, & in aliis victu humido vtentibus, & non dissimili, genere febris, quàm pueri laborantibus, sic cum victum ex aperientibus, & dissecantibus confectum competere, & hoc ipsos bene habere, & humido in interitum ire. Sed prudenter moderādo Hippocratis sententiā. dicere. in relatis febrientibus perpetuò convenire, non simpliciter humida, sed minus sicca, quā in aliis. quæ non indecenter humida nominantur.

¶ Secunda methodus. Nisi infigne ^{2. Methodus.} aliquod incommodum excerni facies à ventre vetuerit, semper procuranda est alui expurgatio ante accessionem febrilem in febribus intermittentibus, aut febrile augmentum continuarum. Vapor enim exhalans à facibus, vi immodici caloris, febris in stomachū, thoracem, & caput delatus, non contemnendū nocumentum infert, appetitusque deiectionem efficit, quod febrientibus non parum nocet. Neque in relato initio aut augmento febris, & tribus horis antecedentibus cibis, aut potus concedendus agrotanti est, quin quoad fieri possit procurandum, ut tunc nihil alimenti crudi in stomacho contineatur: alimētum enim, quod in tempore per hanc methodum vetito conceditur, cum febris superuenit, vitiatur, sanguinēq; suis vaporibus inficit, quo cor compel-

compellitur velociter, & frequenter se ipsum diutius dilatare, ac costringere, unde calor febrilis, ut supra dictum est, cordi, & spiritibus, ac toti corpori asciscitur, & febris protrahitur.

3. Methodus.

¶ Tertia methodus. Opportuna hora cibandi febrientem, qui ab intermittente febre corripitur, cum iam febrile definit, est. At cum saepe contingat, febrem adeo protrahi, ut agrotantes si per omne illud tempus ieiuni perdurassent, in animi deliquium, aut aliud magnum incommodum incidissent, consulte agit, qui cum febris viget (si principium, & augmentum quinque horas supergressa sunt) cucurbitam cum saccharo conditam, ut his temporibus in officinis vendi solet, & damascenos prunos, & mali punici dulcis & acidi grana in aqua macerata anisi semine superasperso, ne suo flatu noceant, ac consimilia deuoranda febrienti confert: quo febrientis vires restituuntur, & expectare horam intermissionis ipse potest, in qua iusculum aliquod, ex pullacea, aut gallinacea carne, & caro ipsa elixata exhiberi, si liceat, valeant. Verum si per tam prolixum tempus febris intermittens perdurasset, ut viginti & quatuor horas attingeret, aut has supergrederetur, vel si febris ex semper infestantibus fuisset, cib9 erit offerendus febrienti, cum febris inclinat, Tunc nempe magis opportunè alimentum omnibus conceditur, cum concoctrix facultas expeditior ad coquendum illud fuerit, & natura ipsa minus occupata excernendo causam morificam est, at cum in intermissione, & febris inclinatione hæc vtraque contingat, merito in horis relatis medici præcipimus febrientes alere.

¶ Quarta method9. Et si vera fiat, 4. Method9. quæ retulimus, quandoq; cogimur. victum agrotantibus in febriū initii exhibere, si cum rigere, vel frigescere incipiunt, syncopi corripiuntur. At cum ex antecedentibus euentibus certè sciuissemus animi deliquium in febris initio superuenturum, parum antequam rigor aut frigus corripuisset febrientem, salubriter alimentum aliquod concedemus illi, quo bilis deferri in stomachum ad proritandam syncopim prohiberemus, eo enim adeo sauiū symptomata, quale illud est, aduentare saepe prohibetur. Non urgente tamen vlla necessitate, si in initio accessionis intermittens febris, aut principio exacerbationis continuæ alimentum febrienti concedimus, plusquam in vlllo alio morbi tempore aberramus. Quanquam oppositum, puta plus in statu obesse docuisse Auicenam capite supra citato sciamus. Nam ut somnus non raro consistente febre iuuat, quia per eum vires labefactatæ restituuntur, & in initio sapissime nocet: sic quoque alimento contingit. Et si enim vereamur (quod an verū an falsum sit in medella febrium ortum trahentium à notha bili discutietur) quod à pugna aduersus morificū humorem natura per cibum sumptum tunc distrahetur, non adeo in signe damnum hoc esse existimamus quale illud, quod ex assumptione cibi in initio rigoris, aut frigoris, seu febris contingit. Obstructiones scilicet ingentes tam iecoris, quam lienis à relata refectione incocto alimento in viscera illa tracto, saepissime fieri, facultate concoctricæ tunc noxium humorem coquere non potente, neque diffilare idem immodico febrili calore ut in statu valente: quia

quia cutis pori adstricti eo tempore sint, febre adhuc non aucta, nempe & si in commoda paria essent. cōmodum illud de restituendis agrotātis viribus impar existet, quod in initio deiectæ vires non sint, velut in statu, qua propter recte præceptum, vt diximus, est.

4. Method⁹.

Quinta methodus. Artificiosa diuisio victus in omnino vetitum alimentum, quod est, ieiunum febriētem per omne febris tempus durare, & in victum sibi sano similem, & in medium inter hos, certe est. Neq; minus etiam docta à me iudicatur gradatio alimenti, referens post primum tenuissimum victum, cum nihil propinatur, sequentia esse, lentium, aut alterius consimilis leguminis, vel hordei iusculum, vel olus aliquod, quale lactuca, aut beta cocta, ac post hos pullaceæ carnis ius, & hæc inter ea, quæ pauxillum nutriunt recensere. Crassiusq; alimentum his fore ptisanam sic conditā vt Galenus primo libro de alimentorum facultatibus cap. de hordeo. & in libro, de ptisana. scripsit, etiam in dubitatum habeo. Conficitur enim, vt prædictus author in locis citatis retulit in hunc modū. ✱ Primum hordeū crudum in aqua macerato, deinde manib⁹ adeo terito, vt tenuis membrana conspiciatur. Post hæc iterum manibus eatenus scilicet valenter conterito, vt quodq; glutinosum excutiat. Atqui si cui est animo hanc plus absterfuā efficere, satius fuerit eam cum membrana decoquere. Fit autē elixatio hoc modo, vt scilicet hordeum primo diu coquatur: mox ad mollem quoque ignem: donec multum succulentum reddatur. Sic sanè elixata quicquid inerat flatuū deponit, atque cuncta nanciscitur commoda,

quæ attestatus est Hippo. ✱ Sed iā carnem gallinæ, & perdicis iuuenis & alia auiū genera his similia, proxima alimento sanorum esse, nemo inficiari potest: verum his diuisionibus alimentorum in alium locū missis, quod in præsentiarum docere cupio, est, nostra tempestate victū febrientibus absq; inflammatione, minimè adeo tenuem exhibendum prout antiquorum methodi docere. Quis enim nunc relatis febrientibus concedet pro præcipuo alimentum ptisanæ tantum succum, & aquā mulsam, acetumq; mulsam simplicissimum, & apomeli Græcis vocatum, ex aqua tantum & melle compositum, vt Galenus de sanitate tuenda libro quarto docuit, & alia non maiorem nutriendi vim relatis habentia: veluti omnes ferme Græci in febribus conferunt? Nullus quippe in arte medica mediocriter doctus. Porro in prima die febris omnes concedimus triticeum panem cum prædictis leguminum iusculis aut oleribus coctis, aut crudis. Græcis, tantum alimentum quantum solus panis tritici exhibet. nullis, nisi his, quibus morbus inclinat, concedentibus. Neq; hæc varietas fortuito, & à casu, sed consulto prouenit. Non ob maiore voracitatem hominum huius temporis, quàm præteriti: cum omnibus, qui Romanorum imperatorum historias legerunt, manifestum sit, apparatu opiparo eccellente immodicè hūc, quo nos vtimur, Romanos temporis Galeni vsos fuisse. Neque inde, quod vires humanæ ab illo vsq; ad istud tempus imbecilliores reddatæ fuerint, prouenire potuit: cum non diutius viuere illis quàm nobis concedi sacre literæ à Davide multo Romanis imperatorib⁹ anteriore scriptū psalmo

psalmo. 89. legamus, vitam hominū sui seculi septuaginta annorum esse & in potentatibus octoginta. Ortū ergo traxit varietas hæc, inde, quod experti sunt nostri medici, panem triticeum, & pullaceam carnem cōcedēdo agris in secunda, aut tertia die ab initio febris cōtinuæ, ac post septimam gallinacē, ipsos minus periclitari, quā antiquo tenuissimo: & parcissimo victu vtendo, quo vsus hic vt eorum inuentum nobis posteris & hominum vulgo introductus est, vt missio sanguinis in prægnantibus, vt Cornelius libro secundo docuit. & ante decimum quartū annum in pueris venam secare. Quā victus rationem in omnibus febrietibus obseruare consulo: præterquā in illis, qui plurimis crudis succis redundant, aut in his, qui validos pulsus habentes fastidiūt relatos cibos, & ali parcissimē cupiunt, quia sic aliti, melius se habere sentiant, quā aliter.

6. Methodus

¶ Sexta methodus. Quanquam præposteram victus rationē, & Hippocratis decretis contrariam, tam plusquā ipse præceperit alēdo febrientes, quā præter ab eodē præscriptum ordinem victitādo agros, exercere videtur nostri medici, qui in prima, & secunda, ac aliquando in tertia die iusculis leguminū, aut coctis oleribus, & pane tritici febrientes alunt, & posteris diebus victū plus alentem concedunt, vt nos in antecedente methodo scripsimus: ego tamē existimo nihil aduersum vnius Hippocratis Græci placita (obseruando præscriptum à nobis ordinem, conferendi cibum febrietibus) iuniores introduxisse. Nam Hippocrates ipse. 4. aphorismo primi libri, primum quod medicis cauit, fuit, ne victu exquisitē tenui in

morbis longis, aut vlis acutis vterentur, minitans sequenti aphorismo quinto exitiale periculum transgressoribus imminere, dicens. ✕ In tenui victu agri delinquant, quo fit, vt magis ledantur. Quicunq; enim error cōmittitur, maior in hoc fit, quā in paulo pleniori victu. ✕ At cū febres citra inflammationem vexantes, sæpissimē quartam decimam diem acutorum morborū terminū transgrediātur, iā hinc indicatio sumi poterit, ferme pleno cibo, quale est pullorū gallinarū caro, vti, licere parū post morbi initium. neque ob id à præceptis Hippocratis dicecessisse. Sed neque in ordine conferendi victū deliquisse nostros medicos innumera sententiæ aphorismorū sequētium citatos probāt. Damus enim nos tenuiorem victū febrietibus in primis tribus diebus, quā in sequentibus, quod tūc maiorem repletionem patiātur, quā in quouis alio morbi tempore: ab initio enim vsque ad morbi finem incessanter febrientes attenuantur, modò maiori repletioni maiorem in ediam cōuenire, quis inficiari poterit? scientibus omnibus medicinalem facultatem pro principio suscepisse axioma hoc, contrariis remediis affectibus curandis affectus mederi. Post verò cū stomachi, & vētris inferioris cruda, & superflua cocta excreta esse suspicamur, pleniori alimento, putā pulli, gallinæ aut iuuenis perdicis carne, seu piscibus paruulis vti iubere, rectæ curandi methodo consonū est. dū tamen tunc morbus in vigore, aut proximus vigori non consistat: nam quāuis cum viget morbus minor repletio indicans plenius alimentum cōcedi posse, adsit. maius incommodū ex auulsione naturæ à graui pugna aduersus

aduerfus occasionem morificam, quam tunc à corpore pellerē conatur, fequitur, quā vtilitas ob cibi exhibitionem. Opinari enim Hippocratem præcipiſſe tantò tenuiorem victum ægris offerendum, quāto proximior morbus ſtatu fuerit, ideòq; in prima die plus febrientē alendum, quā in ſecunda, & hunc ordinem vſq; ad morbi conſiſtentiam ſeruandam, ab Hippocratis decretis quā maximè alienum eſt. Ipſe enim tātū docet, quòd in ſtatu, & parum ante morbi ſtatum, & in acceſſionibus per circuitus inuadentibus, ac parū etiam ante, abſtinere à cibo conueniat. Sed de præcedente tempore methodum, quā fingūt, nullam exhibuit, aduerſaretur enim ipſe ſibi, qui aphoriſmo. 22. ſecundi libri ſcripſit, ex repletione factas ægritudines vacuatione mederi. Ex quo elicitur, quòd vbi maior repletio adfuerit, maiore vacuatione ſumus uſuri: ſed maior inedia, plus quā minor, de repletionē imminuit, ergo in principio vbi omnimoda repletio eſt. maiore inedia vti debemus. Merito ergo Hippocrati nulla alia, quā noſtra ſexta methodus adſcribenda eſt. Totum enim tempus, quod eſt ante vigorem morbi, principium ab Hippocrate nominari in præcedēte capite monſtrauimus. In toto ergo illo principio craſſiore victu vtēdū, nos non negamus, dum tamen ordo relatus à nobis, ſeruetur. Neq; immerito ſupra dixi, in ſtatu poſt cibū ſumptum diſtrahi naturā a graui pugna, quia & ſi in quouis morbi tempore nō nihil diſtrahatur a pugna contra morbi cauſam, multo periculoſior eſt diſtractio, quā in ſtatu ſit, quā quā in alio tempore morbi. Neque hinc inferre licet conue-

nire, tunc cū viget morbus nullū alimentum offerre febrienti. cōfert enim ſapiffime, cū diu ſauitas ſymptomatum ſtatus durat, & vires labefactari noſcimus, non ſolum cucurbitam conditam & alia bellaria febrienti ad prandendum dare, verum & iuſcula pullorum gallinarū & etiam ex eiſdē gallinis ius, & quādoq; carnem pullorum earundem concedere. & ſi enim coniectemur facultatem concoctricem tunc diſtrahendam a pugna, indeque morificam cauſam clanculum ſubrepturam, & ad inſitiendum ſanguinem cordis promptiorē futuram, etiam experimur ex alimento ſumpto, ſanguine non vitiato genito, & in venis tranſmiſſo, ſpiritus vitales fieri, quibus auctis concoctrix & expultrix vis humana valet propellere, & à corde ſeiungere infectos ſuccos, qui vitiādo ſe ipſis, aut ſuis fuliginibus, cordis ſanguinem, in eptū eundem efficiebant, vt materia ſpiritum vitalium eſſet. indeq; mortis ægri cauſa erant. Porro opinor ego non diſſimilem eſſe pugnam, quæ verſatur inter naturā & morbi cauſam in diuerſis temporibus febris acutæ, in quibus crifes proprie dictæ contingere ſolent. Pugna accidenti inter inimicos homines, qui primitus verbis iniuriis ſe mutuo offendunt, poſt vero iniuria in contumeliam commutata, pugnis ſe cādūt, vt veteres ante uſum ferri & armorum pugnare ſolebant, vt Donatus inquit, at vltèrius rixa flagrante, iā enſibus & pugionibus dimicant. in initiis certe morborum & ſi vniuerſa morbi cauſa tunc in corpore ad ſit, quod ab eadem in cor effumat. velut verba iniurioſa eſt, non enim illis fuliginibus adeo laceſſitur vis vitalis (quòd eo in tempore valida

Y fit)

fit) vt in processu: neque etiam morbi causa adeo sensibilibiter imminuitur (quia ferme tota simul ad huc daret) vt post. aucto vero morbo, iā imbecillioribus facultatib9 humanis versis, morbificaq; causa per accidens deterior facta, quia cū natura conatur eam à corpore vi caloris humani in halitum aut sensibilibiter excernere, necessario eandem commouet, & ab ipsa fuligines in cor & cerebrum ac alia nobilia mēbra eleuat, pugnis dimicare naturā & morbi causam dicemus. quo dimicationis genere sapissime finiri morbos, sensim materia eorundē finita, cum salubres sunt, accidit. verum quando adeo crescit morbificus succus, vt parum absit, quod vita agrum priuet plurimis spiritib9 vitalibus consumptis, & sanguine, ex quo restituendi alii erant, vitiat. Iam tunc pugionibus & ensibus pugnare naturā, & morbi occasionem, attestamur. quibus sic habentibus, ceu quandoq; prodest à verbis iniuriosis paululū abstinere se ringentem, & patienter aduersi blateratoris verba dissimulare, vt liceat sibi eo in tēpore prandere, vt cū ad contumelias & pugiones deuentū sit, viribus polleat. sic febrientibus saepe confert ante statum ali, vt in statu vires vigeant. exiguum enim est incommodum, quod tūc à morbo inferri valet. & grandis utilitas, quæ ex alimento sumpto sequi non nunquā potest. verum vt cum pugnis dimicās, & si quando prandere velit, ferire aduersum tunc pugno non poterit, quod manu alimentū in os laturus est. indeq; nonnullum damnum sibi inferēdum speret, quia tamen tale. quod mortem pugno percussus illaturum non est, à comedendo desistere non debet, vt post

cum ad arma deuenerit, valeat superior inimico esse. sic quoq; in augmento morborum, & in statu prolixo eorundem, vbi crises proprie nō sperantur, prandere permissum omnibus est. quod multo vtili9 sit, paululum desistere à pugna cōtra morbi causam, quāuis timeamus tūc ipsam augendam, quā interdicto alimento febrienti, acri vires adeo imbecillas fieri, deficiente sanguine quem spiritus pro eorundem materia poscunt (qui in sanis & in complurimis agris ex alimentis nuper deuoratis in plurimū fieri solet) vt in die crisis succumbere cogantur. tandem ceu cum pugionibus certatur, periclitaretur, qui arma desereret, vt manu cibū capefferet, quod tūc hostis ab aduersi armis securus audatior quā ante reditus. inimicum pugione transiget, quem forte confodere non auderet, si armatum pugione aut ense vidisset. sic in statu morbi cū crisis propria sit. nullum alimentum febrienti dandum erit, ne distractis à pugna spiritibus (vt alimentum concoquant) qui naturæ præcipuum instrumentū erant, morbi causa in cor repens adeo cordis sanguinem inficiat, vt nullius spiritus vitalis materia esse valeat. quo accidēte aeger vita priuaretur. dixi in his, quæ proprie crises sunt, nullo egere alimēto febrientes, quia hæc breuissimæ esse solent, & per quinq; aut sex horas in plurimū durantes, nam aut natura vincet, & reliquum temporis quod restat ad sanitatem vsque: declinationem morbi sudando, aut ventrem expurgando, seu sanguinem per nares mittendo nominabimus. aut natura vincetur & status mortiferus dicetur. vbi siue alas, aut non, agrum non liberabis, tuncque prudenter agit, qui alimentum

mentum conueniens per interualla ægrotanti confert. fortassis enim de ceptus medicus putat statum effe mortiferum, qui in salutem finendus est. Dixi fuperius, quòd in morborum ftatu conueniat alimentum concedere ægrotanti, vt ex eo talis fanguis fiat, qualè pro materia propria, fpiritus pofcunt, vt fcias, nò quenuis fanguinem non putrefactũ id fufficere. Alias enim fi quiuus fanguis aptus ad hoc effet. nò video, cur moreretur ob alimenti defectum fanus, nullũ cibum decẽ diebus fumens: qui, exempli gratia, quinquaginta libras fanguinis hodie habet, quoniã laute in prefenti anno prãfufus est. & in anno præterito etiã bene valebat, folũ triginta libras fanguinis in venis continens, quòd in antecedente tẽpore frugaliter vigiffet. Ex viginti enim libris fuper additis ex immodicis alimẽtis, vero fimile est, fufficienter potuiffe membra refoluta refici, & fpiritus vitalium tanta quãtitas gini, quãta pro viuendo requiritur. & vt in antecedente tẽpore cũ triginta fanguinis libris fanus viuebat. etiã nũc alimẽtum nullũ decem diebus fumens, & plus fanguinis ad huc q̃ in præterito tẽpore habẽs, incolumis futurus erat, nifi, vt dixi, nò qui vis fanguis fpirituum vitaliũ materia effe fufficiat, fed purũ vnguinosũq; Quippe quòd fanguis in plurimũ intra decem dierũ fpatium quicquid vnguinosum habet, vi caloris fpirituũ hominis fani amittere folet, & melancholiã fumis impurũ verti. ideo fine alimento recenti vltèrius viuere in plurimum naturaliter hominibus fanis non cõceditur. fecus ægris quod miraculoſũ videtur (ii enim qui à febribus plusquã fani inedia decẽ dierũ tolerãtes, magis attenuã-

tur, & quorũ fanguinis vnguem vi febrilis caloris diffolui promptius est, diutius fine alimentis recenter fumptis viuunt, vt euentus docent) verũ hoc peculiarem & propriam caufam habet, nempe & fi in ægris febriẽtibus plus fanguinis ab fumatur, quàm in fanis tolerãtibus famẽ decem dierum, in eisdem non æque vitiatus fanguis cordi proximus, vt infameſcentibus est, cum enim bene habentes homines funt, facultates eorundem adeo ordine difponũtur, vt cuiq; liceat, proprium obire munus: indeq; accidit, vt expultrix vis lienis melancholicum fuccum in os ventriculi iaciat (cum ventriculus alimento caret) vt perpetuo in his, qui fameſcunt, efficere folet, qui mordendo ac vellicando partes illas in quas diffufus est, ac fumum frigidum & ficcum in venas & arterias cordi proximas, cũ quibus maximum confortium habet, ex feſe iaciendo, fanguinem cordi proximum adeo inicit, vt fape contingat, ob vnus dei tantũ toleratam famem, in ſyncopem incidere fanũ. aqua cum fine alimento deuorato refurgit, non aliter euadit, quàm corde impellente fuliginofum illũ melancholiã fumũ in partes à ſe diftãtes, vbi in qbus fenſibiliter vel in fenſibiliter expellitur, aut diffatur poſt alimenti fumptionẽ. At fi hoc non propinatur, fed fames per decẽ dies perfeuerat, fumis melancholiã quæ in dies, deficiente cibo magis vſta, deterior fit, in cor & fanguinẽ cordi proximum iactis. ipſum adeo inficiunt, vt ex eo nullatenus ſpiritus vitales, qui calidi & humidi funt, fieri queant. vnde mors prouenit. ægris tamen non ita contingit, horum enim naturalibus facultatibus à morbo diffipatis, cum deficit in

ventriculo alimentū, non sic melācholicum succū in os stomachi hī iaciunt, vtfani, indeq; non ea incōmoda eisdem per decem dies alimētum respicientibus contingunt, quæ fanis, & si perniciosum signum tale fastidium sit, vt Hippocra. 32. apho. libri secundi dicebat. ✱ In quo vis morbo mente constare, & bene se habere ad ea quæ offeruntur, optimum est, contrarium malū. ✱ ex quibus omnibus sequitur per accidens morbum, quandoq; prodesse, puta illi, q̄ obfusus inimicis, aut maris tēpestare in aliquā insulā sterilē iactat, anona careret. hic enim diutius febriens & fastidium patiens vi uere posset, quā sine febre existēs. neq; fortuito, & exempli gratia in superioribus præscripti decem dierum spatium sano homini ob inēdiam pereunti, sed consulto. quod plini⁹ capite vltimo, vndecimi lib. scripserat sequentia verba. ✱ Homini non vtiq; septimo letalis inēdia, durasse & vltra vndecimū pleorōsq; certum est. ✱ Ex quibus & affertione plurimorum, quod frequētis cōtingit, puta vltra decimū inēdiam tollerantes non viuere, numerū illum dierum exarui. Satis hæc pro sexta methodo sint.

Quid ex procedente methodo sequatur.

¶ Ex hac methodo elicitur, victu tenuissimo in statu & vigore symptomatū morbi tantū vtendū, morbi temporibus diuisis per lenitatē, aut sauitiā symptomatū, & nō per coctionem humoris efficiētis morbum. Nā in plurimū status coctionis humoris cum initio, & augmento symptomatum coincidit, vt status symptomatū posterior statu coctionis saepe, vt suprā dixi, sit: hoc enim sic Hippocrati opinatū fuisse, innumeræ eiusdē sententiæ docēt. Sed inter omnes illa, quam aphoris.

71. quarti lib. scripsit, quæ hanc seriē seruat. ✱ Quibus septima iudicatur, iis nebulā habet quarta die vrina rubeam, & alia ex ratione. ✱ Vbi expresse profert, quod si vrina se dimen rubrū in quarta die habuerit, aut album, quo esse adhuc humore perfectius coctum indicat, vt Galenus in expositione huius aphorismi scripsit, in septima die morbus finietur. In qua die, & in antecedente nocte sauiora symptomata, & maiora, quā in toto morbi tēpore conspiciēda ab agro sunt, vt idē Hippo. in decimotertio aphoris. se cūdæ sectionis docuit, dicēs. ✱ Quibuscunq; crisis, id est, iudicatio sit, iis nox gravis ante accessionē, quæ verò subsequitur, magna ex parte leuior existit. ✱ Itaque statū symptomatū posteriōrē statu coctionis tūc futurum, vt nos diximus, necessariō fatendum est, Nempe cū in quarta die perfectē cocta materia existēs, vsq; in septimam expelli differtur, inde accidit, quod in intermedio illo tempore natura vires, quas in coctione absumpsit, restituit, vt expulsionem noxiorum succorum cui est annexus casus virtutis in septima sine vitæ discrimine exerceat. Hoc idem Hippo. 2. prognosticorū. cap. 5. de signis sumptis ab vrinis sensit, scribens. ✱ Vrina optima est, si candidum sedimentū fuerit, leueq; & æquale per omne tempus dum morbus iudicetur, securitatem enim, ac morbum fore breuē significat. ✱ Vbi perfectæ coctionis humoris notam manifestam ex vrinis exprimens, quod coctionem in statu consistere ego nomino. morbū ad huc manere & grauiorē futurū innuit: quāuis breuiorē futurum explicet, q̄ si vrinæ, & humor noxius perfectē cocta non extitissent.

Quibus

Galenus error
quidā notat.

¶ Quibus sententiis adamusim in tellectis, quis Galenum excusare ab ignorantia crimine poterit, cum leget ipsum in comento octavi aphorismi primae sectionis dicentē. ✕ Doceat autem nos, utcumque scribatur, vna, & eandem speculationem, antiquo magistro precipiente: ut cum morbus in suo vigore consistit, victu tenuissimo utamur, tū propter casuum magnitudinem, tum propter morbi coctionem. Neque enim distrahere oportet naturam ad alteram novam coctionem, cum eo tempore humorum noxiorum coctioni fortiter vacet, & aut ita multo post ipsos sit euctura. ✕ Vbi expressè refert in die decretoria naturam occupari in coctione humoris noxii, indeque saeva symptomata provenire, non animadvertens illud perpetuum non esse, cum in relatorum aphorismorum sententiis coctionem perfectam per tres dies antecessisse expulsionem Hippocrati docuerit, & quod saevitas symptomatum contingens in septima non aliunde procedat, quam ex seijunctione humoris noxii ab innoxio, & approximatione meatibus, per quos sensibilibiter, aut insensibilibiter excernendus est. In hac enim commotione non pauci spiritus absumentur, neque exigua portio vaporum in cor, & caput, & alia membra principalia deferretur, ad quae sequi gravia symptomata accidit. Porro error Galeni recensus non aliunde ortum traxit, quam ex hoc, quod non distinguit dupliciter morborum tempora per saevitatem scilicet symptomatum, & per coctionem materiae, ut nos in antecedentibus fecimus.

7. Methodus

¶ Septima methodus. Enormiter aberrant scrupulosi medici, qui fame oppressis aegrotantibus febre ab

exacta bili ortum trahente, & in accessione principio, aut augmento ipsis non existentibus, neque in die decretoria, alimenta, quae facilis coctionis sint, & mediocriter alunt, non concedunt, maxime si biliosi natura febriles sunt, & in aestatis tempore consistunt. Nam si sola alimentum cupiditas solet saepe bilem ad ventriculum trahere: & convulsiones totius corporis proritare, vel in animi deliquium pellere, febre superaddita fami, quis mentis compos non coniecit, quod vix ipsam bilem fames efficiet, à qua enormia symptomata oriri, omnes scimus, indeque in vitae discrimen impellere aegrum poterit.

8. Methodus

¶ Octava methodus. Vana est assertio medicorum affirmantium, alimentum febricitantibus collatum inimicum esse naturae, eo quod sit amicū inimico eius, volentes per haec verba dicere, ex quovis alimento, vel saltem ex plurimis febricitantibus exhibitis, aliquid in naturam noxii succi conuertere, aut naturam aegri distrahi à pugna contra causam morbosam, cui vacat, dum venter alimentum caret. Nam alimenta plurima, quae cibis, & medicina sunt, ut ptisana, & alia huiusmodi, coctionem adiuuare, manifestum his est, qui Hippocratem de victu acutorum morborum, & Galenum in libello de ptisana legerunt, horumque nihil in noxium succum verti. Etiam alia, quae alere tantum vim habent, ut avium & parvorum piscium carnes, & triticeus panis, & consimilia debito tempore febricitantibus collata, prodesse quamplurimum, augendo vires aegri, & acuitatem, exuberantiamque caloris biliosi, aut sanguinei humoris reprimendo, suoque temperato calore hebetando, notum est. Illud ergo medicorum decretum tantum ve-

rum est, cum alimenta in initio accessione, aut in statu symptomatum exhibentur, aut his, qui crudis succis, vel multis sanguineis redundat. Non enim febrienti ob putridam, aut immodicam exquisitam bilem, proficuum est, ventriculum sine alimento diu continere, hoc commento, ne natura distrahatur a pugna, quam adversus bilem exercet, cum ipsa distractio proficua valde, ac maxime utilis febrientibus relatis sit. Natura enim spiritibus immodice calidis, ob febrem accitam a motrice facultate cordis, vacans coctioni tenuis humoris, multo perfectius, atque exactius bilem ad mediocrem consistentiam reducet, si ipsam sanguine ex novis alimentis genito, minus quam ipsa calido superirrorat. & temperat, quam ventrem ieiunum diu servando, febrisque commoditas, putat vias patentes humori excernendo fieri, calorisque immodici bilis remissio simul tunc sequentur, res profecto a docto medico non parum optanda. de qua non pauca in. 6. methodo scripsimus.

9. Methodus. ¶ Nona methodus. Cum morbum longum futurum suspicamur, ab initio multo pleniori alimento febrientem nutrire, tenemur, quam cum acuto morbo ipse laborat: non quod speremus in morbis longis statum saevorum symptomatum, ut in acutis. nobis scientibus, raro hos crisi finire, & eorundem materiam in pluribus diebus paulatim absumi, sed ut vires sufficiant pro tota morbi duratione, quam status nominari valeat. Ut hominis statum quandoque vocamus, quicquid vivere ab infantia usque ad senectutem concessum ei est, ab statu, id est, durando derivatione sumpta. In quo sensu exponenda est sententia lib. primi aphorismi.

mi. 9. Hippo. praeipientis. ¶ Coniectari oportere, an aeger cum victu sufficiat perdurare, donec morbus consistat, & nunquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare, vel morbus antea deficiat, atque hebetescat. ¶ Nam cum inquit quod oporteat perpendere an morbus deficiat, vel non, de statu exquisito saevorum symptomatum non loquutum fuisse, notum est, sed de eo, quem nos diximus. Probat haec nostram expositionem sequentis aphorismi sententia: quae in hunc modum habet. ¶ Quibus igitur statim morbus consistit, iis statim tenuis victus adhibendus est: quibus vero posterius debet consistere, iis & in ipso consistendi tempore, & parum ante illud, cibus subtrahendus, prius vero vberius agendum, ut aeger sufficiat. ¶ Vbi in priore aphorismi parte loquitur de statu proprie sumpto, in quo saevitas symptomatum conspicitur. Et in ultima parte, in qua dixit, ¶ Ut aeger sufficiat. ¶ Supple ad statum usque, statum nominavit totam morbi durationem. Nepe si de hoc non loqueretur, sed de exacto statu, puta cum vehementi, & veloci motu natura contra morbi causam movetur, cum innumera sint morborum genera, quae sine statu, id est, crisi finiuntur, culpari merito poterat Hippocrates, qui tantum victum laborantibus morbis acutis praescripsisset, & alios agros neglexisset. Ut ergo utrosque comprehenderet, verba ultima aphorismi a nobis annotata addidit.

¶ Decima methodus. Sententia illa Hippocratis aphorismi noni secundi libri, quae refert. ¶ Non pura corpora quanto plus nutriuntur, tanto magis laeduntur. ¶ Minimè interpretanda est de impuris ob exa-

ctam

10. Methodus

etiam bilem corporibus, maximè in ætate constitutis, & febre laborantibus. Nam si ab his victum subtraherimus, & in ediam pati compulerimus, bilem augebimus, & præexistentem aduremus, ac in sæua symptomata febrientem impellemus. Tantùm ergo intelligendus est aphorismus de his, qui pituitosis succis in venis redundant, aut de illis, qui vitiosa alimenta, aut succos corruptos in stomacho habet. Hoc enim vltimum satis sufficienter Galenus in commento relati aphorismi notauit, scribens. ✕ Hoc præcipuè fit, quando ventriculus quibusdam humoribus vitiosis plenus existit. ✕

11. Methodo.

¶ Undecima methodus. Iam quòd doctum superest, cōuenire alere nō adeò parcè febrientes à bili, vel sanguine vitiato, vt sententiæ Galeni, & plurimorum Græcorum, ac omnium Arabum præcepere. solidiorem victum, quem nos iis cōcedimus, prodesse quàm maximè in plures vices, & pauca quantitate exhibitum, q̄ semel, aut bis in die pransum indubie assueueramus. Facilius est enim omni in tēpore ventriculum coque re alimentum paucum, quàm multum. etiam febrientes non adeò validam coquendi facultatem, vt sani obtinere, omnibus notum est. Expediet ergo patientibus continuas ex bili exquisita, aut vitiato sanguine febres, post secundā diem pulli parui iusculum sorbere, & carnis ipsius ferè dimidium per tres horas ante meridiem comedere, & in vespertina hora coctas, aut crudas lactucas, aut assa poma cenare: ac inter vtrūque tempus si bibere velit ager, conditam cucurbitam, aut mali punici grana, siue damascena pruna in aqua macerata, aut lactucarum cauliculus ex sacharo confectos, vel a-

lia huiusmodi belaria non ex melle sed sacharo condita, ante potionē febrienti cōferre, eisdemq; bellaria per interualla concedendo totam noctem transigere. Quòd si gratum febrienti amygdalatum ex amygdalis, & melonum, ac cucurbitarū seminibus, & sacharo confectum fuerit, id post tres horas à lactucarum, vel pomorum cœna sumat. Verum si huiusmodi febriēs pro cœna plus pullaceam carnem, quàm lactucas, aut bellaria cupiat, inconuenire non puto, illi concedere pulli maiusculi quartam ex anterioribus partem, ac simul eiusdem iecur assum.

12. Methodo.

¶ Duadecima methodus. Quauis in antecedentibus methodis semper explicuerim victum plus solidiorē concedendum biliosis, & à sanguine vitiato febrientibus, quàm antiqui præcepere, & de febribus à sanguine multo ortum trahentibus, & pituitosis, ac melancholicis nihil dixerim, non id feci, quòd has amethodicas manere decreuerim, sed quòd noscam, non adeò aberratum in ratione victus harū ab antiquis medicis fuisse, vt in victu febrium relatarum superius. Nā cū pituitosæ, & melancholicæ febres inter prolixos morbos recenseantur, in quibus tenui victu vti, non præcepere, non erat, vt quid lectoribus de hocce negotio cauerem, etiam cū qui à plurimo sanguine febriunt, satis magnam alimenti copiam contineant, & minus sine noxa quàm alii famem tolerare queant (nisi de illis sint, de quibus Hippo. 3. aphorismo primi lib. mentionē egit, quos exercitatos ad summum vocauit.) non erat, vt quid hos pleniorē cibo alendos quàm esset præceptum, curarem. Et quanuis res ita habeat, me

cos hortor, quòd si hi voraces ex natura vel consuetudine fuerint, & famem impatienter tolerauerint, victu beliosorum eos alant.

13. Methodus ¶ Decimatertia methodus. Iam bis, vel ter de temporis constitutione pro nutriendis febrientibus in antecedentibus memini, quòd Hippocrates, & qui post eum de re medica aliquid notatu dignum scripsere, nonnihil dixerunt. Verum nunc expressius, & in compendio quodam quæ sequuntur explico. Febrientibus constitutis in æstate, ubi maior corporis & succorum dissolutio fit, pluries alimentum concedemus, autumno, diuerso non tantum in eisdem diei horis, verum in differentibus diebus. parè ferme æstati rationem victus præscribemus, & quauis contraria Hypp. decreto. 18. apho. primi libri dicenti. ✕ Æstate, & autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè, secundum locum verè habet. ✕ Hæc nostra methodus videatur. verè non est, nam non de numero sumendorum ciborum locutus est aphorismus, quòd sic falsus esset, cum dies multo maiores in æstate quam hyeme sint, in quibus solet maior hominum pars iantare, & prandere, nec non merendare, & cenare. qui hyeme bis comedendo contenti sunt. sed potissimè de alimentis difficilis coctionis fuit illius decretum, ut sit sensus, quòd æstate & autumno cibos crassæ consistentiæ difficillimè ferant homines, hyeme autè facillimè, & post ipsum verè, quod nos quotannis experimur. nam alii in hyeme carnibus porcinis, & vacinis salitis, & castaneis melius habeamus, quam æstate arietinis & pullaceis, Sed quantumuis verum hoc sit, ego omnibus medicis suadeo, non adeò attentè hanc temporum variationem obseruet. Quòd si febriens ab exquisita

bile in hyeme constituitur, & cupiditate alimentum pluries vexetur, alimentum decet febrientem medicus priuare. Quin ut carnis, & aliarum rerum à me permittarum, nonnihil in debitis temporibus, & maiorem ad huc earundem molem semel concedat, præcipio. quòd tunc venter ad coquendum validior est.

¶ Decimaquarta methodus. Non aliter victus moderandus ob hominum ætates, quam ob anni tempora est. Infantibus, & pueris nepe, qui discuti promptissimi sunt, cibis multo minus subtrahendus, quam aliis. Post hos verò à decrepitis paucillum, & ferme tam exiguum ut à precedentibus auferendum. à consistentibus verò, & iis, qui adolescunt, quid plus ambobus receditis auferre licebit. Sed ab illis, qui in prima senectute consistunt, plurimum, quòd subtrahere licet, subtrahendum erit.

¶ Decimaquinta methodus. Quamquam non esse cogendos tolerare famem biliosos, & ab exquisita bile febrientes, nisi in certis temporibus sua feriri, per hæc tamè methodum consulo, quòd si fames à bile acris os ventriculi mordente originaretur, & hæc vomini prompta esset, salubriter potione syrupi acetosi aqua tepida commisti, hæc per os sine magna vi excernere, prudens medicus satagat, quæ excreta, si fames pausaret, non adeò frequenter alere ægrum, prout ante, cogemur. Verè enim prius erat, ne forte syncope, aut conuulsione obstomachi vellicatione corriperebatur febriens, à quibus incommodis vomitio vendicaret.

Caput. xxxiiij. De

potu febrientibus exhibendo.

¶ Prima metho. Est adeò celebris in omnium medicorum de victu febrientium agendum libris, potus aqua, in qua hordeum coctum fuit, ut peculiare libellos

bellos nonnulli, alii singularia capita de huiusmodi potione laudibus referta cōderint: variasq; huius descriptiones prout magis, vel minus hordeū coquendū erat, exarauerint Ptisanā, hordeū vltterius decoctum, quæ potius alimētum, quàm potus dicenda est, nominando: quam medicamentis nōnullis additis conficere, Galenus permittit, ac docuit. Verū quod in febrientibus citra alicuius interioris membri inflammationē hanc aquæ hordei potionem, & ptisanā ipsam nō adeo proficuum experior, prout ab antiquis medicis celebratur, quod in omnibus, qui ob pituitæ redundantia, aut putredinē, vel melancholicū succū februnt, hunc potum plus obesse sui frigiditate, q̄ prodesse, experiar, & tam iis, q̄ aliis febrientibus ingratum sit, sintq; nonnulli potus multo gustui magis ameni, & curatiōi magis prompti quàm recensitis: ideo & si in febrientibus ab exacta bile hunc laudem, in aliis parū prodesse attestor. traxit quippe originem encomiū, atque laus, qua adeo exaltata relata potio est, ab errore medicorum opinantium febrem ab humore per putredinem calido acciri, quam vt accidens genitum ab humore noxio extirpare, quoquo modo possent, conabantur, ideoq; frigidis, vt hordeū est, rebus, etiam in febribus pituitosis vtebantur, moderantes hæc secantibus, aut attenuantibus calidis medicamentis, ignari originis febris, quam augere sapissimē conaturus est medicus, vt in antecedentibus docuimus, & in sequētibus peculiariū febrium methodis curatiuis etiā ostendemus.

¶ Secunda methodus. Aqua cocta, quam febrientibus à sanguine multo & crasso cōferre existimo, ea est,

quæ ex hordeo cū suo cortice cocto, ac semine fœniculi exhibetur. Hordeū enim vim exiccādī, & infrigidādī habere, docuit Galenus primo libro de alimentorum facultatibus. cap. de hordeo. & in libello de Ptisanā. Cū ergo ambabus qualitatibus aduersetur immodico sanguinis feruori, ac supercrescenti humiditati eiusdem, abstergendi quoque facultate participet, hordei cortex, vt in prædicto loco ostensum à Galeno est, per hunc modum prodesse infrigidando sanguinem, & eundē siccitate imminuendo, nemo ambigere poterit. Fœniculi quoque semen expurgandi aquositate sanguinis per vrinarios meatus vim habens, & ad alia febrientibus vtile (vt Dioscorides. cap. 65. tertii libri. sub his verbis scripsit. ✕ Comæ decoctum in renum doloribus subditū proficit, quippe quod vrinam excitet, contra serpentium ictus in vino conuenienter bibitur, menses ciet; in febribus nausēā, & stomachi feruorē, ex aqua frigida potū sedat. ✕ prodesse relatis febrientibus indubitatum erit. Non enim est, vt reor, audiendus Galenus, quem Paulus & Aëtius sunt sequuti, qui de simplicium medicamentorum libro tertio cap. de marathro ipsum in tertio ordine calefacientium locauit. Impossibile enim existimo, si gustui fides adhibenda est, piper longum, & fœniculum æquē calida esse. modo Auicena Canone secundo. cap. 558. de pipere longo in tertio gradu caloris id esse testatus est: sed huius calor multo superior quàm marathri est, ergo in secundo gradu vt Auicena fecit, locandum erit, qui caloris gradus ab hordei & aquæ frigiditate vincetur, & quæ prodest vis expurgandi, & conferendi stomacho

Alio Galeni
error expris-
mitur.

cho sine caloris noxa manebit.

¶ Neque miror, quòd sit allucina-
tus Galenus in gradu caloris relata
plantæ, cum legam in eodem cap.
de maratho. alium notiozem, & a-
pertiozem errorem, quàm præce-
dens, ipsum commisisse. inquit e-
nim ipse. ✱ Fœniculum tam va-
lenter excalfacit, vt ex tertio ordi-
ne excalfacientium celsere prome-
reatur, deficcat verò non æquè, sed
ipsum quispiam in hoc primi esse
ordinis poluerit: proinde lac pro-
creat. Quod si admodum deficca-
ret, non sanè efficeret. ✱ Quæ e-
nim fragilior ratio, & vt verius lo-
quar, magis inepta illatio, quàm in
ferre parum siccum fœniculum ef-
fisse, ideo quòd lac procreet: quasi nul-
la planta hanc procreandi lac vim
habens, sicca esse valeat, omnibus,
qui de re medica aliquid nouere, sci-
entibus. Auicenam secundo Cano-
ne. cap. 4. 29. septem species planta-
rum afferentium lac acre, & expur-
gandi vim habentes descripsisse, &
quòd vniuersas has plantas, & lac
earundem calida & sicca in quar-
to gradu ipse constituerit. Cuius
sententiæ Serapio capite de meze-
reone fuit, quanquam Leonardus
fuschijs cum Leoniceo consen-
tiens perperam crediderit hanc plā-
tam non recenseri à Serapione in-
ter eas, quæ lac producant. Iohan-
nes Mesue capite de mezereone, e-
tiam inter species lacticiniorum
(ita enim, vocat plantas, quæ lac a-
cre producant) illam recensuit, &
& ipsam, ac lac proprium calida &
sicca in quarto ordine fuisse, affir-
mat. Quorum omnium autho-
rum sententiæ conformes sunt de-
creto Dioscoridis. capite de Thy-
melea. Hæc enim est Arabum Me-

zereon, vt nonnulli iuniores suspi-
picati sunt, vel chamaelea, vt alii.
Fuere enim adeo ignari Arabes de-
scriptionis plantarum, vt frequen-
ter alteras cum alijs confundat, vt
Auicena, & Serapio. & Mesue ca-
pitibus citatis fecere. Neque inde
quòd Dioscorides capite de Thy-
melea. non expressit, lac ipsam ex-
hibere, ideo inferendum est, lac
non ferre, cum euentus ipsi pro-
bent, plentiam relatum in caule nō
exiguam lactis copiam dare.

¶ Tertia methodus. Non imme-
rito in exordio antecedentis me-
thodi dixi, aqua cocta, quam fe-
brietibus à sanguine multo & cras-
so cōferre existimo &c. Nam id scri-
psi, quòd sciam, non omnibus, qui
febriunt à sanguine multo, aquam
decoctam conuenire, iis enim, qui
sanguine plurimo, & tenui febri-
unt, aquæ frigida potus conueni-
entissimus est, vt rectè Galenus se-
xto capite, libri noni. de morbis
curandis, dicebat. ✱ Maxima
verò continentium febrium reme-
dia hæc duo sunt, detractio san-
guinis, & potio frigida. ✱
Hac enim frigida potione sanguis
crassior fit, quo ipse concoctus
euadit. Tantum ergo febrienti-
bus à sanguine plurimo, & crasso cō-
uenire relatum aquam decoctam,
pro vt dixi, censeo: maximè si in
hyemis tempore ægrotauerint, &
ab ea nō abhorreant: quibus aqua frigi-
da, prout mea sententia est, noceret.

¶ Quarta methodus. Quauis po-
tus aquæ frigida iis, quos retuli, cō-
ueniet febrientibus, animadu-
ersione dignum est, cur adeò indi-
stinctè hunc frigida potum sum-
mè laudauerint Galenus libro no-
no methodi medendi. capite quinto.

& Aëtius

& Aëtius cap. 72. tetrabibli secunda. sermone primo. ut vnicum ferme remedium illis, qui febriebant, & sanguinem à se mitti poscebant, & vel medici incuria, aut timiditate aëri, vel alius de causis non fuit ab eisdem missus. Nam si ratione, & euentibus medicationem recensitam roborare ipsi velint, utrisque potius improbandi, quam æmulandi erunt? Quomodo enim prodesse febrienti à sanguine multo, & crasso poterit aqua frigida potus, vim inspissandi & incrassandi sanguinem habens, quo rebellior educationi euadet? Aut quis id expertus est, quod aqua frigida potione, sanguis sudore, aut alui expurgatione excerni soleat. Cum ipse Galenus experimentis compulsum, tantum sit ausus scribere in citato loco sequentem sententiam. *✱* Cum ergo coccotionis humorum in iis (à quibus sanguis opportunè missus non est) notas videris, de quibus dictum abundè in libris de crisi est, audacter frigidam dabis, quippe solida animalis partium natura roborata præ tenuatos iam humores aggreditur, ita ut qui utiles sint, atque ad nutriendum habiles, hos quidem ad se trahat, inutiles vel pervertrem, vel per cutim eiiciat. *✱* Ex quo duntaxat elici valet, quod cum iam vincens natura morbi causam, eiusdem consistentiam ad mediocritatem perduxit, tunc frigida potione soleat per ventrem, aut sudorem morbi materiã excernere. qui euentus, & si perpetuus esset, ambiguus potius, quam certus iudicandus à Galeno erat. dubitare nempe liceret. an illa humorum expulsio, etiam sine aqua potione exequenda à natura esset, an sola vi aqua potione acciderit. In libris enim de crisi, quos idem Galenus citat, ac in com-

mentis prognosticorum & aphorismorum sapissimè scripsit, tunc indubiè iudicationem venturam, cum talia, vel talia signa concoctæ materiæ adfuerint: modo si post perfectam humoris coctionem morbus per alui excretionem, aut sudorem, bibita aqua, iudicatur. vero similis erit: potius à natura iam dominante iudicationem, provenire, quam ob aqua frigida potum, quin sine ipsius potione venturam credibile esset. Verum si mihi, qui artem medicam parum minus, quam per quadraginta annos exercui, fidem adhibere lector velit, verè fatebor, nunquam ulli ex multis, quibus abundè permixti frigidam aquam, & quantum possent biberunt, quod memoria consequar, acciderit, quod Galenus testatur de sudore, & alui excretionem. Quod ego sapissimè sum expertus, id tantum est, in intermittentibus febribus, præsertim tertianis simplicibus, aut duplicibus, aqua frigida, aut decoctæ potum, consistente iam febre, aut inclinare incipiente, solere sudores ingentes concitare. Neque ego video, si vera sunt decreta Galeni, attestata sanguinem putrefactum in bilem, & melancholiam transire, qualiter medeantur febres, in quibus sanguis extrahendus erat, & iam diu detentus, & putrefactus fuit, per frigida potum, & biliosa, ac melancholica febres alia, quæ sunt eiusdem naturæ cum prædictis, per eundem modum non curentur. De quibus fusè in medella febrium à sanguine ortum trahentium, Deo dante, agemus. Et quod ad præsens negotium attinet, tantum sit, abrogandam deinceps fidem increpato Galeni decreto, ut medicaci, ex cuius observatione innumera incommoda sequi agrotantibus poterant.

5. Methodus

¶ Quinta methodus. Aqua frigida gelida potum non omnibus à febre continente laborantibus conuenire, sed duntaxat quibusdam, satis expresse Galenus in relato capite quinto. noni de morbis curandis, & Aëtius loco recensito scripsere, & quod Aëtius à Galeno fufius exarata, in compendium quoddam redegit. Eiusdem verba transcribere vitium, quæ sequentia, sunt.

✱ Tunc autem danda est frigida, cum in vrinis videris concoctionis signa. Neque autem in principio, neque in augmento danda est frigida, sed in apso vigore totius morbi, ac particularis exacerbationis, opportuno enim tempore data frigida, corroborat solidarum partium naturam, corroborata verò natura, præ attenuatos humores aggreditur, vt bonos quidem detineat, inutiles verò eiiciat, aut per ventrem, aut per vomitus, aut sudores. Si verò frigida potior fuerit æger tempore sanitatis, valde confideter frigidam dato, ipsa experientia doctus, omnia viscera frigida familiaritatem sustinere. Si enim omnio aliqua pars adeò frigida esset, vt ab ipsa læderetur, sanitatis tempore euidentis testimonius ostendisset. Cum autem nulla pars in sanitate læsa sit, ne in febre quidem lædi poterit, quin maximum propugnaculum habeat, in profundo ardentis caloris multitudinem. Quapropter his, qui modicum sanguinem, & minimum carnis habent, frigida potus periculosior est. cito enim ad solidas animalis partes penetrat carnibus nudatas. ✱ Et non multum post hæc verba, retulit incommoda quæ potio relata aquæ frigida intèpestiue sumpta febrientibus infert in huc modum. ✱ At verò detrimenta ex intem-

pestino frigida potu orientia hæc sunt. Viscosos, ac crassos humores attenuari ac transpirare frigida impedit. Quare siue inflammatio fuerit in aliquo viscere, siue ignis sacer siue indurata, siue mollis, ac laxa affectio, frigida potus ad huius sanationem nihil confert: sed eueffigio quidem non modicam affert lenitatem, eo quod febrem iam factam extinguit, manente autem intus causa, quum ex frigida densatum fuerit corpus, aliam febrem accendit priore grauiorem. Atq; hæc quidem detrimenti species contemni poterat. Verum plerisque debilia habentes viscera, citius, ac facilius à frigida exhibitione læduntur. Quibusdam enim stomachus singula aquæ frigida potione adeò fortiter affectus est, vt perdiderit actionem, vt vix potuerit deglutire. Aliis venter læsus est, vt vix concoquere potuerit, aliis hepar, vt ex hoc in aquam intercutim inciderint. Aliis colum aut pulmo, aut rhenes, & vesica, aut aliud quid à frigida læsum, debile ad propriam actionem factum est. Quidam ipsorum statim erectæ ceruicis spiratione, aut alto sopore, aut lethargo, aut aurium abscessu, aut cõuulsionibus, aut tremoribus, aut syderationibus corripuntur: & vt in summa dicam, omne nervorum genus, & caput ipsis affligitur. ✱ Quarum omnium sententiarum quid verum sit, parum supra explicuimus. At pro præsentis loco tantum sufficiat, quædam verba notatione digna in medium proponere. ea sunt quod dixit ineptè Aëtius in priore cõtextu ex duobus adductis. ✱ Corroborata verò natura præ attenuatos humores aggreditur. ✱ Non considerans potius aquæ frigida potum conuenire illis, quorum humores

humores immodica tenuitate incocti forent, & concoctione in crassior rem substantiam vertendi erant, quā aliis, qui ex crassa consistentia in tenuem per coctionem erant redigendi.

6. Methodus. ¶ Sexta methodus. Syrupum, quē acetosum vocant iuniores, confectū ex aqua, & aceto, & saccharo in certis ponderibus, prodesse in quouis anni tempore iis, qui sitim ingentem patiuntur, & ab ardenti febre molestantur, euetus ipsi docuere. Quem non impermistum concedimus, sed vel aquae ex hordeo coctae, cum febris à bili, aut sanguine occasionem trahit, vel aquae fontanae non gelidae, sed mediocriter frigidae commistū. In aestate tamen illis, qui febrem continuam acutam patiuntur, siue ex bili notha, aut alia quauis causa praeter dictas bibere relatum syrupum, permitimus. aquam semine feniculi, aut eiusdem radice coctam ei permiscendo. Verum in omnibus febrientibus duo quammaximè post huius syrupi potum cauemus. Primum, ne in ventre aqua bibita acescat. Secundum ne intestinorum abrasionem aceti acutas inferat. Priori incommodo occurrimus, commiscentes anesum aquae, quae cum syrupo bibitur. Aut si pituitosi succi redundant, etiam piper addimus. Non enim nos timeamus id, quod, qui nos praecessere, verebantur. febris scilicet intensio: hanc enim prodesse cum succi frigidi redundant, in antecedentibus docuimus. Secundum malum interdicendo statim syrupi bibitionem vitamus, & de cetero si tormina intestinorum abraforum durauerint, medellam inscriptam pro torminibus adhibendo, curamus.

Caput. xxxiiij. De biliosis febribus.

On eis, quibus nostri praedecessores nominauere vocibus febrium differentias speciales, me inscripturum capita singularia de earundem medella arbitremini. Illi enim medellam tertianis, continuis, ac intermittentibus, exarantes omnes à bili exquisita, seu notha febres simplices dixisse opinati sunt. Et quotidianas intermittentes, & nunquam desinētes cum aliis signis, omnes à pituita ortum trahere valentes, dixisse credidēre. Vt quartanas tam simplices, quam duplices, seu triplices, & continuas cum melancholiae nothis vniuersas, quae à melancholico succo originantur, retulisse indubiè rati sunt: perpetuum esse arbitantes talē humorē talē inuadendi modum per certos dierum reditus obseruaturum, quos cum in nullius humoris proprium accessionis tempus reducere valebant, febres illas vnius tantum accessionis, aut compositas ex diuersis humoribus, nominabant. Eas enim, quae incessanter infestantes simul per tertias quoque dies rigoribus corripiebant, à pituitosa febre continua, & biliosa febre intermittēte componi Gale. 2. de febrium different. cap. 8. arbitrabatur, quas hemitriticos, seu semitertianas vocabat. Non sic Agathinus, ut idem Gal. in libello de typis dixit, innumerasque alias inuadendi formas in diuersas febrium compositarum species Galenus, & ipso recentiores partiti sunt. Iam iam Galeni decretis à Paulo, & Aëtio, reliquisque Graecis authoribus & Serapione, Rasi, & Auicena, ceterisque Arabibus, & Latinis iunioribus medicis, ut Apollinis Delphici responsa, receptis, neque quauis per

Z totum

totum suae vitae discursum relati aut tores sapissimè obseruauerint, multas febres eisdem occurrere, quas inter simplices, aut compositas recensere ex modis inuadendi minimè possent, neque cum illis à Galeno & aliis authoribus descriptis conuenire. mutare sententiam, & resipere, indagantes causam effectuum illorum conati sunt. Quod certè vnde prouenerit, nisi ex secordia, aut ruditate praedecessorum, intelligere nequeo. Ordiamur ergo, Christo lesu saluatore fauente, caliginem hanc adeò hominum saluti noxiam eliminare, & radicitus euellere, ac iis, qui tantum veri amore capiuntur, negotium hoc adamussim aperire. Reliquis enim, qui malunt cum veteribus magistris aberrare, quam mecum iuniore vera addiscere, Anticyram nauigare suadeo. Tandè deinceps nullus credat, bilem solum per tertias dies inuasuram: ita quòd si quauis in die febris iuuenem aestatis, aut veris tempore cum aliis signis bilem nuntiantibus infestet, quo bilem occasionem illius morbi esse in dubiè suspicetur medicus, ideo etià necessario euenturum arbitretur, quòd prioris diei febris cum tertiæ diei febrili circuitu normam certam sit seruatura, & secundæ diei cum quarta die, ut per quos dixi tertianos circuitus bilis febrem afferat, & quòd duplex tertiana illa vocetur. Ac quòd si etiam quotidie autumno febris affligat iuuenem, aut senem, cum notis certis melancholici succi, ideo primæ diei febris cum quartæ diei circuitu, & secundæ cum quintæ diei, & tertiæ cum sextæ diei reditu, sit obseruatura, triplexque quartana sit febris illa vocanda. Nam & si quandoque febres relata normam in redeundo seruent, etiam alias ac

cessiones biliosos, & melancholicos succos obseruare, non raro experimur. Contingit enim saepe in eadè die febrientem bis rigore, & febre corripì, & aliquando ter, bile redundante, aut putrente, aut etiam pituita, & in sequenti die, aut tertia non nisi semel accessione febrili redire. Etià aliud febris generum quam à bili orientium per tertianos circuitus inuadere. indubie quandoque noscete me dico ex nonnullis notis, melancholicum humorem tunc causam febris esse, eiusdem suspitione, post per quartos dies redeunte febre, confirmata. Ego nempe dum hæc condo, obseruavi, quendam quartana in aestatis fine correptum, parum post hyemis solstitium in tertianam incidisse, ac iterum quartanam reddidisse. Minimè enim licet semper opinari ideo tertianas, aut inordinatè inuadentes febres in quartanas finiri, quòd credamus bilem tertianæ, & alios succos, qui febrium sine ordine occasio erant, adusta, & in atram bilem conuersa esse. Quia & si quandoque illud sic accidat. Potest & melancholicus succus in principio per tertias dies, aut inordinatè, ac postea per quartas inuadere, ut febres ille quas me vidisse, dixi à melancholico humore occasionem trahentes, per quartos dies prius accedentes redire, & post per tertios. De quibus in presenti loco non plura, quòd cum de febribus melancholicis scripserimus, fusius hæc explicabimus. Tandem tandem febres plurium dierum (sic enim nomino illas, quas nostri praedecessores putridas vocauerunt) per diuersos succos distinguendo, in biliosas, sanguineas, pituitosas, & melancholicas, & in nonnullas ex aliis quibus ex relatis humoribus mistas seiungo.

seiuugo. Differtque nostra diuifio ab antiquorum diuifione febrium, quòd illi capita de febribus infcribendo, in quotidianas, & tertianas quartanas, ac continentes diftinguebant: opinantes, vt fupra dixi, neceffum effe quemuis humorem propriam redeundi normam feruaturum, quòd crederent à bilis fuligine putrida cor fupercalere, & bilem natam effe per tertios dies putrere, & melancholiam per quattos, & alia impoffibilia, quæ fuperius improbata reftant. Si enim poft capita fingularia de tertianis ab exquisita bile, ac de aliis generibus febrium infcripfero, non erit, nifi vt rationem victus, & medicamentorum exhibitionem, in diftinctas horas partiar.

Caput. xxxv. De

fignis febrium occafionem ab exacta bili trahentium.

LAS febres, quæ à bili exacta occafionem trahunt, per modum, què in antecedentibus oftendi, horum plurima comitantur figna: febris ipfa è multò aliis acrior, quòd fumofæ exhalationes, quæ à bili difflantur, vi caloris febrilis à corde per magnas, veloces, & frequentes cōftrictiones, & dilatatiōes geniti, multò ficciores fint, quàm quæ à fanguine, & pituita putrente vi febris affurgunt, æquusque calor in ficca materia exiftens acrior iudicatur, quàm qui in materia humida fedit. Pulsus quoque velociores & frequentiores in his contingunt,

quàm in reliquis: cùm quòd biliofus humor, aut eius fuligo cordis fanguini & arteriarum commifta, minimè cōftrictioni, & dilatationi relatorum vaforum fuæ cōfiftentiæ tenuitate refiftat: tum quòd vafa ipfa ficciora exiftentia, quàm in aliis febribus plurium dierum, agilia, & magis ad motum prona, quàm aliorum febrientium fint. Non tamen æquè magni pulfus harum, vt febrium à fanguine occafionem trahentium funt, quòd vafa fanguinis humiditate, ac calore plus dilatari, quàm in reliquis, valent. Vrinæ in his flauæ, & tenuis cōfiftentiæ cōfpiuntur. Cùm enim valde exquisita bilis redundat, igneam flammam vrina refert: eftque adeo tenuis, quòd manu fumpto fundo vafis vrinarii, in quo lotium continetur, non minus apertè manus medici fuffidentis vas cōfpicitur, quàm fi nihil corpulentum in vafe inclufum effer. Etiam naturalis habitus biliofus fufpicionem inducit, febrem biliofam effe, vt quoque cōfiftendi ætas, & æftiuum tempus, & locus, in quo febriens ægrotat, fi calidus, ac ficcus fuerit. vita non otio atque quieti dedita, fed in laboribus, curis, vigiliis, folis incendiis, & ciborum paritate afflueta, præfertim fi calida & ficca quæ manduntur, fuerint. præterea medicaminum calfacientium, atque exiccantium immodicus vfus. Biliofa fponde tam per aluum, quàm per ftomachum reiecta idem teftantur. Promptiores ii ad fudandum funt, quàm qui à pituita, & melancholia occafionem febriū trahūt. Ingens fitis hos infeftat, & vigiliæ, ac infomniætates. Dolor temporis dextri vrget, fi-

ne tamē capitis grauedine, quòd fel-
lis folliculus, in quo bilis asseruatur,
à iecore appendet, à quo vapor le-
uis elat⁹, grauari caput minimè po-
test. Has biliosas febres in plurimū
breues presertim vere & æstatis ini-
tio esse, tam in vniuersali duratiōe,
quàm in particulariū accessiōum
mora, experimur. quòd humor bi-
liosus tenuis substantiæ, vt diximus,
fit, paratusquē per ventrem aut vo-
mitum, siue vrinam sensibiliter ci-
tò excerni, aut insensibiliter per ha-
litum, aut medio inter hæc modo
per sudorem. Cunque natura horū
alterū assequi præimbecillitate, aut
nimia humoris multitudine, siue
malitia nequit, succumbēs aeger ce-
leriter moritur. Neque perpetuum
est, quod Galenus secundo de febriū
differētiis cap. 3. dixit. ✱ Nā quæ ex
flaua bile per sēsibiles corporis par-
tes delata, oritur febris, cum rigore
inuadit, atq; ardentis febris simili-
tudinē gerit. ✱ Sæpe enim cum
horrore tātum febris ab hoc humo-
re proueniēs incipit. ac nōnunq̃ si-
ne utroq; symptomata, horrore, sci-
licet, & rigore. neq; illud quod per
duas lineas infra scribitur. ✱ Hu-
i⁹ febris accessiō duodecim ad sum-
mum horarū æquinoctialium spa-
tio finitur, eandemquē tertianā ex-
quisitā appellamus. ✱ semper ve-
rum est. Ego enim sæpe obseruauī,
& quisquis velit. idem obseruare po-
terit. quāmplures febres exactē bi-
liosæ æstatis tēpore, præsertim post
duos menses post solis ingressum in
initiū cācri, atq; in vere quoq; plus
quàm per quindecim horas æquino-
ctialis, & vterius durare. quòd in-
gens copia exactæ bilis redundaret,
ac tanta, quod intra duodecim ho-
ras per febrē absumi, aut à vasis cor-
dis se iungi vi spiritū, vt diximus,

calidorum dilatātium vasa, in quæ
propellenda ipsa bilis est, nō potue-
rit. Innumeras quoq; indubie no-
thas in æstatis fine, & in autūno cō-
spici, quæ duodecim horas nō trās-
grediuntur. de quibus nō pauca in
præsenti anno. 1556. visæ à me sunt.
vltra viginti accessiones perduran-
tes. Neq; mihi obiici potest, priores
febres à bili exquisita ortum nō tra-
xisse, cum ex signis exactæ bilis, quæ
retuli, Galeno non aduersante, imò
ipso idem, quod ego, testante. cap. 1.
libri secundi. de febrium differen-
tiis, facile intelligitur, exactā bilē
occasionem febris illius esse. Etiam
quòd contingat non rarò prædictā,
& consimiles febres tres aut quinq;
& in plurimum septem accessiones
non pertransire. quo bilem exquisi-
tam, occasionem illius febris esse,
cōiectare valeamus, decreto Hippo-
cratis. in. 59. apho. quartæ sectionis ✱ ex-
quisita tertiana septē circuitibus,
quod lōgissimū est iudicat. ✱ etiā
arguere aduersi nō poterunt, exqui-
sitas tertianas nō ideo vocari, quòd
ab exquisita bile oriantur, vt ego di-
xi. sed quòd nō vltra duodecim ho-
ras perdurent. vt Gal. in commēto
secundo libri sexti de morbis vulga-
rib⁹ dixisse super cōtextu illo. Hyp.
✱ quæcunq; tertianæ naturam ha-
bent his nox ante accessiōem mo-
lesta ✱ videtur. & expressius in Cō-
mento. 59. aphorismi citati. nam se-
cundo libro de febrium differentiis
cap. 3. id dixisse verba parum supra
ducta probant. neq; in locis contra
nos ductis, Galenus negat à flaua bi-
le, quæ bilis exquisitissima est, tertia-
nas exquisitas oriri. sed simul alia
commitari flauam bilem refert. pu-
ta æstiuū tempus iuuenilem ætatē
biliosam temperiem. & alia quæ ibi
referūtur. quæ simul cum exquisita
bile

bile iunta, ipsam copiosiore esse in febriente, potius efficient, quàm eandem imminuant, indeq; diuturnioris durationis q̄ horarum duodecim esse poterit, ob rationem supra exaratam.

Signū tertianæ vêturæ.

¶ Neq; comptendum signū tertianæ in die sequēti venturæ est. nō etiam antecedentem molestam esse, quin adeo certum, vt rarissime oppositum contingat. quod non solū in intermittētibus tertianis euenit, verum in continuis per tertias dies grauius infestantes. hoc intellegisse Hippocratem, verba citata, ex lib. de morbis vulgaribus. ✱ Quæcūq; tertianæ naturam habet, his nox ante accessionem molesta est. ✱ Docent. dixit enim, quæcūq; tertianæ naturam habent, vt includeret intermittentes & continuas certe mihi dum hæc compono, sæpiissime contingit. cum complures intermittentes febres tertianæ ac continuæ vagentur. & prædicerem ægris noctem in qua inquieti & vigiles futuri erant, ac quod in sequēti soporē placidum & minime molestum erant dormituri. minus grauem visam ab ægris illis noctem, q̄ esset, quod preuisa iacula minus feriant, & in reliquis à me iussis fieri libentius obtemperasse eosdem.

Aliud signū in cuius causâ taxatur Galenus.

¶ Neq; sub silentio preterire licet signum aliud de sudore finiēte has febres cuius superius meminimus. esse in exitialibus febribus quandoq; frigidum, vt Hippo. 37. aphoris. 4. referebat. ✱ Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem: cū mitiore autem longitudinem morbi significant. ✱ Quod Galenus in exordio cōmenti causam huius euentus explorare suadens (nā plurimā sibi videtur habere dubitationem) innumeras nugas scripsit, quoniam

causam febrilis caloris ignorauit, quas ne lectorem tedio afficiam. nō transcribo, nec figilatim reprehendo. Sat enim est. quod si febriles calores à putridis humoribus orirentur, cum febris est acuta, potuissent illi aut calefacere materiam, ex qua sudores illi frigidi fiunt, aut si tan multi succi frigidi forent, quod vinci à calore putridorum succorum non possent. vt Galenus dixisse videtur, impossibile esset, quod illorum frigiditas non vinceret calorem febriliū, aqua enim & igne iuxta positus, & vtrunq; intra spheram actiuitatis alterius existēs, impossibile est. si debilius in potentius, agere nō potest, quod potentius in illud non agat, modo cum multo ante q̄ febris inceperet, succi frigidi in corporis vasis inclusi erant (post enim gini non potuerūt, quod febris hos gini, potius prohibuisset, quàm proritasset) febriens viuus non futurus erat, sed multo ante quàm febriret. moriturus. aut frigiditatem tam ingentem illorū succorum prohibeturam, caloris febrilis in corpus inductionem. necessario futurū erat. alias non potētior frigiditas illa esset. cuius oppositum Gale. ipse testatur. contingit ergo illud quod Hippocra. in aphorismo citato inquit. Tunc cū imbecilla facultas humana est, exiguis spiritibus & immodice calidis ob velocissimū & frequentissimum cordis motum existentibus, immoderatus nepe spirituum calor febrem ardentem efficit, quæ beliosorum succorum consistentiā insensibiliter discutit, & pituitosorum redundantiam insensibiles vapores resoluit. q̄ in cuti ad propriā frigidam naturam conuersi densatque sudoris consistentiam sumūt.

Alia prædictio.

¶ Prædicere quoq; sæpiissime prouo.

Z 3 dens

dens medicus potest, post. 24. horas à prima inualione febris transactas an diaria illa, an tertiana, an quartana, an continua: futura sit. nam diariam esse nosces, ideo quòd ferme horas. 24. parum plus, aut minus perdurauerit, maximè si alia signa diariarū adiunguntur. Cōtinuā, si relatis horis transatis, ad huc viget. Tertianam simplicem, aut duplicē si ager in quo vis anni tempore cōstitutus dūmodo à quindecima die Iulii vsq; in Octobris mēsis finem, non constituatur, quindecim non transgrediatur horas febricitando. nunquā enim primam tertianam relatas transgressisse me vidisse, me moror. Sicut neque quartanam in vlllo alio anni tempore incepisse, q̄ in prædicta intercapedine augusti septenbris & octobris, & quindecim vltimis iulii diebus. maxime in illis qui nunq̄ ante, idē febris genus passi sunt. Quartanæ æquoca sunt signa, ea tamen precipua eiusdē tūc primum incipiētis sunt, in præscriptis superius mensibus inuadere, & vltra horas octo in plurimum priorem febrem nō perdurare. Est enim tā grauis melancholicus succus, vt eiusdem portio, quæ primū inficere adeo cor valet, vt ipsum in magnas veloces & frequentes diastoles & sistoles atolli & deprimi cogit, quòd inde febris euadat. nō nisi exigua sit, & adeo pauca vt discuti in relatis horis vi caloris spiritū pos sit, aut à corde tā lōge seiungi, quòd cor in relatos insurgere motus vltèri9 nō cogatur. reliqua signa in capite proprio de quartana exarabūtur. aliud nō min9 præteritis certum signū generis febris est, nosse grassantiū morborū naturā, tales enim in plurimū futuri sunt, qui incipiūt, quales vulgares ea tempestate corri-

piētes, quapropter haberrāt quam maximè regum & magnatum medici, qui nolunt alios in visere ægros, quā proprios dominos, quòd si accidit, dominū vulgari genere morbi ægrotare, in experti nequeūt prædicere morbi exitum, neq; quo præsidio melius medeantur morbi illi decernere neque lector putet hæc a deo perpetua esse, vt aliter quā dictum est inuadere febres non cōtingat, nam ego non raro variari hæc expertus sum.

¶ Hæc, quæ narraui, signa exquisita bilis esse, super satisq; explicitū est. verū cū exquisita bilis febriū intermittentium occasio quandoque sit, alias continuarum, & harū nonnullæ causus à nostris prædecessoribus nominentur, consentaneū erit, medelam partiri in tria capita vnum intermittentium, aliud continuarum, tertium causarum. Nam & si præcipuus scopus in his omnibus obseruandus vnus sit, putā bilio sæ materiæeductio, & si simul sanguis redundauerit, eiusdem per venæ sectionem extractio, nonnulla remedia poti9 vni, quā alteri pro sunt. Ac victus ratio iam quòd in maximis par sit, in hora exhibendi alimentum, & potiones, diuersa necessario futura est.

Caput. xxxvj. De

medella febris intermittentis
ab exacta bile ortū trahentis.

Aput hoc non est à nobis inscriptū de medella exquisitarum tertianarum, vt in codicibus Græcorum, & Arabum reperitur, quòd, vt superius docui,

docui, possit exquisita bilis quotidie ob sui multitudinem, aut propter virtutis fortitudinem properatis in materiae extirpationem infestare (quàmque frequentius ob imbecillitatem eiusdem, assiduitas febris contingat) verum cotidie ex bili exquisita febrem provenire, non adeò frequens est, ut quòd febris intermittebat ab exquisita bili oriens, per tertios dies infestet. Per quartos nempe nunquam exquisitam bilem redire novi, & si bilem notham per hos accedere posse, non dubito. Methodis ergo nonnullis medellam relatam exponamus. nam sic lector magis distinctè curationem comprehendet, & memoriæ facilius eandem commédabit. Sitque prior quæ sequitur.

1. Methodus. ¶ Quamquam omnes ferme febres quæ ab aliis humoribus, excepta exacta bili, occasionem trahunt, aliquando vi medicaminum augeri, & intensiores fieri possunt, ut calor ingentior factus, valeat dilatare meatus, per quos humor noxius excerni possit, & idem in halitum discuti. quæ tamen à relata bili febres originantur, id minimè desiderant: tam quòd sinceri puri biliosi succi præ nimia tenuitate nocentes, egeant inspissari, ut coquantur, quod frigiditate potius, quàm calore assequendum est: quàm quòd ratione superius dicta satis ardens febris ab exacta bili oritur.

2. Methodus. ¶ Secunda methodus. Neque ob hoc infrigidantibus exterius admotis, procuranda refrigeratio est, nisi tunc, cum adeò immodicè dissolui corpus ob vim febris medicus suspicetur, ut in syncopè casurum agrum coniecerit. alias enim prohiberi distillationem malorum succorum per retractorum medicamentorum frigidum corpori approximationem, quis

non videt? Vnde patet id, quod quàm maximè ex iunioribus aliqui cōvenire febrientibus credunt, putà admoveere epithemata ex aquis, & pulveribus frigidis vim confortandi cor habentibus mediis thoracis partibus, aut parum declivibus ad sinistras, etiam ante concoctam materiam, perniciosum esse. Nam ii credebant hoc salubriter permittendum in relatis corporis partibus, ut in quibus nullius obstructionis gignendæ timor suspicari valeret. non animadvertentes, quòd quamquam illud ita sit, aliud insigne incommodum ex illa admotione sequebatur, fuliginum scilicet, quæ per cutim pectoris discutiuntur, detentio nem intra thoracem, & cor fieri. Et quavis relata vera sint, licebit, & quammaximè conducet his, succum pomorum acidorum, & malorum puniceorum dulcium, & acetosorum & pruna, quæ damascena vocant, & ex malis medicis arantia nominata mandere, & aquam hordeo coctam bibere, & holera, ac fructus refrigerantes, ut lactucas, & intybum, quæ nostri scariolam dicunt, & acetosam, & cerasa acria in principio prandii comedere. iis enim mansis, incommodum relatum minimè sequi poterit, & refrigerationis utilitas assequetur. Neque expectadus septimæ diei transitus erit, ut uti prædictis fructibus ager permittatur, ceu non pauca authoritatis medici præceperunt, sed à principio concedendi erunt. Si enim hæc concoquant bilem exactam, quæ immodicè tenuis est, & ad mediocrem consistentiam eam reducunt, cur tunc plus de his alimentis dandum non erit illis, qui tenuiorem bilem habent, quàm aliis? Et cum in universali febris initio bilis minus cocta sit, indeque tenuior, li-

quidò sequitur tunc plus quàm vn-
quā prodesse relatos fructus, & ho-
lera. Secus illi, qui acidi non sunt,
prout persica, & melones, quos me-
lopepones Galenus dicit, & cocume-
res, & ceteri fructus corrumpi para-
ti, nam hos nisi concocta materia,
& potiore parte vacuata, comedere
non consulo, ne fortè in aliorum
corruptorum succorum naturam
transeant.

3. Methodus ¶ Tertia methodus. Alimenta cō-
ferentia his sunt, quæ frigida, & hu-
mida qualitate dotantur, facilisq;
concoctionis fuerint. Omnes enim
qui feбриunt, facilia concoctu pos-
cunt, ne concoctrix facultas alimē-
ta difficilia coquendo, à pugna con-
tra morbificā causam distrahatur,
& ipsa obstruiones ginant. Expedi-
bit ergo pisciculos paruos fluuiati-
les prandere, & pullaceam carnem
cum lactucis decoctam. Cerebra e-
tiam hædorum nō indecētia sunt.
quia pituitosum, & crassum succū
cōtrarium tenuitati, & calori bilis
reddant, vt Galenus. 3. de alimento-
rum facultatibus cap. de cerebro.
dicebat. Quod admirari cogit, cur
idem libro primo. de arte curatiua
ad Glauconem cap. 9. suum cerebrū
patientibus tertianam exquisitam
concesserit, immemor propriæ sen-
tentia in citato loco, de alimento-
rum facultatibus. vbi sic de cerebro
scripserat. ✕ Cerebrum omne, ci-
bus est pituitosior, crassiq; succi &
tardè permeans, ac ad coquendum
difficilis. Non minimum etiam ce-
rebrum omne stomacho nocet. Qui-
dam autem ipsius mollitie decepti,
ipsum agrotis exhibent, cū præ-
ter alia nauseam etiā concitet. ✕
Nēpe si cōmune omni cerebro est,
tardè permeare, & ad coquendum
difficile esse, & stomacho nocere,

hæc incommoda quam maximè ce-
rebra suū inter pedestria fermè hu-
midissima obtinebunt, quo indecē-
tia febriētibus à bili exquisita erūt.
ii enim sapius fastidium ingens ob-
ilem ad stomachum delatam pa-
tiuntur. Consultius ergo secum age-
retur, si hædorū cerebra illis darē-
tur, vt nos fecim⁹, quòd hæc anima-
lium natura ficcorū cū sint, mul-
tò magis correpta vitia, quàm suū
habebūt. Quapropter non indoctè
Auicena prima quarti. cap. de me-
della exquisita tertianæ dixit. ✕ Ce-
rebella hædorum, à quibus nō pro-
uenit nausea, conuenire illis febriē-
tibus. ✕ Suum etiam pedes Gale-
nus in relato loco his dare iubet. At
ego à tam lento alimento fugere iu-
beo, ne fortè si immodicis frigida-
e potionibus cum exquisita bili pitui-
ta adiungatur, & in notham bilem
transeat, lentore glutinositateq; pe-
dum suis, febris diuturnior redda-
tur. Etiam si arcta iecoris, aut lienis
vasa fuerint, obstructio vlla diffi-
lis medellæ fiat. Pedes enim confi-
stētia, quam diximus esse, docuerat
Galenus. 3. lib. de alimētorum facul-
tatibus. cap. de animalū pedestriū
partibus excarnibus. Quæ ergo sine
timore vltra recensita concedi que-
unt, testiculi pullorum gallinarum
sunt. hi enim multò vtiliores quàm
Gallorum iuuenum aut veterum à
me censentur: & si Galenus, & Aui-
cena gallorum testiculos his febriē-
tibus concesserint: multò enim te-
neriores, & facilioris coctionis, & té-
peratioris alimenti pullorum galli-
narum, quàm gallorum prouecto-
rum esse, omnibus notū est. Si enim
testes arietum veterum, qui minus
ficci quàm galli sunt, alimentū dif-
ficile concoctu reddunt, quantò ma-
gis gallorum adeò frequenter coēū-
tium

tium dabunt. Eademq; ratione, quæ relatorum pullorū testes vtiles sunt iuuenum arietum testiculi conducent. Perdicum pullorum caro aptissima his quoq; erit, & iuuenum galinarum. Alæ volucrum, quæ carnē mollem non habēt, minimē his cōuenient, prout mea sentētia est: quā quā oppositum dixerit Galenus. Nam accipitrū omnium alæ ex his auibus sunt, quæ carnem mollem minimē habent, horum tamen alas immodicē ficas esse: plusq; q̄ aliarum auium quis dubitare poterit? Modō sicca alimenta febri, cui medemur, inutilia fore, omnes scimus, inde ergo restabit, merito à nobis Galenum taxatum. Ouorum quoq; recentium lutea sorberi, præsertim ab illis, qui affueri vesci eis sunt, Galenus præcepit. Alba eorundem meritō vetuit, quia nō adeo facilia ad coquendum sunt in his, qui imbecillem ventriculum habent, secus vbi concoctrix facultas valida est. ibi enim frigiditate, & lēto conferūt. & minimē nocent. Sed & lactucas ipsas crudas cum aqua, & aceto, & sacharo in principio canæ sumere laudatissimum est. vt acetarium ex lactucis, borragine, acetosa, portulaca cum pauco oleo, & aceto copiosiore, & aqua, ac sacharo. Cucurbitam viridem prius aqua elixatam, ac post sacharo, & oleo, & omphacio, ac aqua iterum in fictili vase in coctam etiam prodesse, certum est. Et ex relatis alimentis cum aceto, vel omphacio absonia grata febriēti parare valde proficuum esse iudico. Melones lutei coloris, quos hiemales Hispani vocant, etiā in principio conducunt.

4. Methodo

¶ Quarta methodus. Exprimere omnia alimenta, quæ vitanda his febrientibus sunt, incassum foret, tã

quòd ex notitia eorū, quæ profunt, intelligi valent, quā quòd prolixum foret, singulatim omnia percurrere, ideo tantū, quæ mādī ab omnibus ferme solent, & relatis febrientibus insigniter nocent, hīc explicabuntur. Sinapi ergo, & mel, acacia, & salita omnia, vinum quoque præsertim ante concoctum vacuum humorem, fugienda erunt.

5. Methodo.

¶ Quinta methodus. Frigida potus, consistente febre, aut inclinante iis confert, noxius verò, cū rigore febriens corripitur, & per tres horas ante, vel post rigoris inuasionē est. Cū tamen febris abest, & ipsa præsentē, aqua damascenis prunis, & hordeo, vel horum altero cocta, prodest. Vtrum autem liceat patienti febrem tertianam intermittētē ab exquisita bili, aquā niue infrigidatā copiosē cū viget bibere, paucis hic perstringā. Nepe animaduersione facta ad humorem, qui febris occasio est, nulla in febre sic aquam relata bibere conuenit, prout hic, quòd tenuior, & calidior humor exacta bilis cæteris sit. Secus si ad vires agrotantis, & vasorum amplitudinem consideratio fiat. nā tunc plus in continentibus febribus à sanguine plurimo, ortum trahentibus cōcedi gelidæ potio valebit, quā in aliis febribus. Solent enim implurimum carnosī robustissimi hoc febris genere agrotare.

6. Methodo.

¶ Sexta methodus. Vtrum vena secanda sit in his: qui intermittētē tertianam ab exquisita bili patiuntur, an non, aliqui dubitauerunt. Cū enim Galenus medens tertianæ huic. 9. cap. citato libri primi. de arte curatiua ad Glauconē de alui expurgatione, & aliis præfidiis meminert, de venæ autē sectione mentionem nullam fecerit, & in sequenti cap.

ti cap. de cura Tertianæ non puræ huius non fuerit oblitus, quin mitti ab illis febrientibus sanguinem iusserit, videbatur nonnullis voluisse sanguinis missionem huic febrim minimè competere. Atq; adeo processit aliquorum opinio vetantium ob hanc, vel aliam causam secari venam in tertianis, quòd non defuerit ex iunioribus, qui dixerit, venæ sectionem tertianam simplicem efficere duplicem, & duplicem continuam. At euentus docent, non solum timorem relatum vanum esse, verum mendacem, & omni rationi contrarium. Quippe cum bilis in venis cõtenta, & si cum valde tenuis vel immodicè crassa est, vena secta, educi non possit, ad mediocrem cõsistentiam redacta, vitare quis poterit, quòd sanguini mista non educatur? Etiam posse infici sanguinem ex eius commercio, præsertim si nõ multitudine, sed putredine bilis peccet, nemo mentis compos inficiari valebit. Sanguinem quoque multum, & plusquam corpori patienti tertianam conuenit, simul cum redundante, vel putrente bili posse coniungi, nemo negabit. Merito ergo cum hæc acciderint, sanguinem mitti decebit. Quod satis doctè, & si parum eleganter Auicenna cap. proprio de medella exquisitæ tertianæ dicebat. ✱ Et quando possibile est, vt phlebotomes, vsque ad tres periodos fac. ✱ Quod decretum explicare, vt referam, experimenta quam plurima docuerunt. & me senioris medici cuiusdã plus experti quàm docti sententia, & innumeri prosperi euentus compulerunt. Dicebat enim ille, Auicenam voluisse sanguinem extrahendum nõ esse à tertianâ patiētibus, donec tres febriles accessiones transferint.

neq; etiam diutius immorandum, sed dumtaxat venam secandam tunc cum prædictæ tres accessiones essent transactæ, & prius quàm quarta occurreret: has tres periodos Auicennæ interpretes nominauit. Itaque in die quietis intermedia inter tertiam, & quartam febrilem inuasionem, si tertiana foret simplex, aut in die minoris afflictionis si fuisset duplex, quod raro ab exquisita bili orientibus accidit, dum insigne aliquod inconueniens, id nõ vetuisset, venæ sectionem fieri iubebat. Quapropter Auicenna cautè dixerat, si possibile est, sanguinem mitti, &c. Differre certè sanguinis missionem vsque ad relatum trium accessionum transitum, qui quinque diebus perficitur, prima scilicet die morbi, & tertia, ac quinta necessarium iudicabat illæ, vt bilis cõcoqueretur, seu præ nimia tenuitate, siue immodica crassitie, ipsa vitiata foret, vt sanguini mista, & vena secta educi cū sanguine valeret. Si enim prius vena secaretur, vereri posset medicus, sanguinem minimè vitiatum educendum, & bilem corruptam intra corpus mansuram. A cuius sententia, vt dixi, minimè discedendo, prosperè celsit.

¶ Septima methodus. Quauis omnia nuper scripta vera sint, minimè proteruiendum est, omnibus patientibus tertianam, venæ sectione conuenire, neque semper in signata à nobis die sanguinem mittendum. Nempe excipiuntur ab antecedente sexta methodo tam decrepiti quàm infantes decimumquartum mensem non assecuti, pregnantæ quoq; in vltimis mensibus cõstitutæ. Etiam illi, qui simul cum febre, corripiuntur aliquo alio morbo, in quo sanguinis missio nocere soleat. Et valde de-

de debiles homines. Excipiuntur quoque à præcepto alio, quo iubetur in die sexta sanguinem mitti, illi, qui nimia sanguinis multitudine simul cum bili redundante, aut putrente, tertiana febre ægrotant, à quibus sanguis mittendus in secunda die, Cum febris abest, si simplex tertiana fuerit, erit. Noscitur autem relata sanguinis immodica redundancia ex lotii rubeo colore simul cum eiusdem lotii crassitie, etiam ex magis pulvis. Neque huius septimæ & præcedētis sextæ methodi decretum alienum est à correptione Belunensis. Dicebat enim ille legendā esse Auicenæ literam sic. ✕ Et quādo possibile est, ut nō phlebotomes vsque ad tres periodos, fac. ✕

8 Methodus

¶ Oñtaua methodus. Non sunt obliuioni tradenda cætera præcepta in capite generico de medella febriū adducta, in quibus cautum est, ne in die accessiois febrilis vacuaremus, neq, alimentum febrienti in principio accessiois, aut per tres horas ante concederemus. Etiam nōdum cocta materia propria morbi, licere pharmaca lenientia, qualia sunt pruni damasceni, & tamarindi, & casia fistularis, bibenda febrientibus dare, & vomitionē à natura tentatam leuibus præfidiis adiuuare, atque non esse adeo intrepide audendum sudorem, & vrinam proritare, cum bilis, quæ est occasio morbi, incocta sit, ut vomitio leuis, & ventris lenitio relata. nam hæc vltimæ vacuationes fieri queunt, nullis humoribus, præterquàm educēdis, commotis, sudoris autem, & vrinæ proritatio nō nisi etiam iis, qui morbi causa propria fuerint, concussis, fieri nequit.

9. Methodus

¶ Nona methodus. Concoctio exquisita bilis, quæ pharmacis facien-

da est, ut ipsa eductioni vi medicamenti sit prompta, rectè sirupo violaceo, & oxyzacra, ac sirupo acetoso, vel horum altero cū intibi, aut acetosæ, vel plataginis aqua sublimata exequitur, dum syruporum relatorum vncias duas, & ex quauis aliarum aquarum vncias quoq; duas febrienti summo manēdes, & dormire iubeas, nisi euentus accessiois prohibeat. Plurimis quoque aliis syrupis, putà illo, qui ex acido mali medici fit, & eo, qui ex omphacio conficitur, ac reliquis in frigidā di vim habentibus, concoctio relata fieri valet, quorum qui potior sit, medici arbitrio committitur. Nepe dum venter est plus iusto laxior, syrupus, qui omphacium recipit, confert, ac etiam tūc cum vomitioni promptissimus fuerit ager. At verò si immodicè adstricta aluus fiet, ex violis factus syrupus prodest. Si animi deliquium præsertim per oris ventriculi consortium ager patiatur, qui ex acido mali medici fit syrupus, eligendus est. Et per relatā normam cætera sunt moderanda.

¶ Decima methodus. Coctio his, 10. methodus quos diximus syrupis, tribus diebus in plurimum perficitur, quibus tractis, medicamento vim euacuandi bilem habente, febrientem purgare conuenit. dum hoc, quod prouidē caueo, obseruetur, ne scilicet priusquàm accessio quinta trāseat, purgatio fiat. Itaq; in decima die à morbi initio erit exequenda. Neq; id temere præcipimus, sed quia existimemus omnibus, aut plurimis eorum, qui relata febrem patiuntur conuenire sanguinis missionē, quæ ante vacuationem humoris proprii morbi (Secus eius, qui in ventriculo, & ventre inferiore continetur) facienda est, & non nisi in sexta die,

die, vt in sexta methodo diximus. Superest ergo ante quartam accessiōē, quā in septima die fit, vacuationem proprii febrilis humoris effici non posse. At si in octaua sequēti purgatio fieret, cū in nona die quinta accessio corripiat, & hæc, ac quarta antecedens sint in plurimū validiores cæteris accessiōibus, vt quæ morbi statum constituent. prouident, secundum meam sententiā in relata octaua die ægrum vacuare cohibemus, ne à pugna contra morbi causam distrahatur natura. Et quanquam in his intermittētibz tertianis pugna, quæ in continuis contingit, vbi propriè crises accidunt, nō eueniat, neq; scuitas symptomatum, qualis in illis visatur, neq; etiam in octaua, quā dixi, die, vlla corripiat febris, cum hoc tamen octaua inter dies status improprii necessariò computanda erit, quòd septima, & nona constituent statū tertianæ exquisitæ, vt prædiximus, & ipsa octaua inter vtrasq; comprehendatur. Vltra relatam quoque rationem euentibus, & veritati in totum conformem. etiam medicis curantibus nonnihil conducit, in die, quam dixi, pharmaco febrientem purgare. Nam cū tantū duæ accessiōes in plurimū supersint post decimum diem, in qua alui subductio facienda erit, si nostris præceptis fides adhibetur. honor quidam medico asciscitur, vt pote cui tribuitur salus, & morbi inclinatio ob pharmacum purgans collatum ægrotanti, quòd exquisita tertiana septem accessiōibus tantum in plurimum finiatur, vt Hyppo. 4. aphorismorum dicebat: & ambæ multo debiliores præcedentibus sint,

11. Methodo

¶ Vndecima methodus. Quauis multa sint simplicia medicamenta

habentia vim expurgandi bilem exquisitam, non tamen his solis vti cōsulo, tam quòd potio ex his composita non adeò gustui suavis conficitur, vt ex medicamētis compositis, quæ simplicia bilem purgantia, ac simul alia corrigentia eadem, recipiunt, quā quòd simplicia ex mitibus, & debilem vim habētibus, nō nisi in magnis ponderibus sumpta, quòd fastidium ægrotātibus infert, insigne aliquod operantur. Et si fortia simplicia fuerint, vltra hoc, quòd venenosam vim habent, immodicè calida esse cōsueuerint, quibus quammaximè hi febrientes nocumentum insigne recipient.

¶ Duodecima methodus. Conueni- 12. Methodo
et ergo his potio, quæ ex vnciis. ii. casia fistularis, & vntiæ semissæ electuarii rosati Mesue conficitur, dissolutis iis, in decocto prunorum, & violarum, & infusione tamarindorum. & alia quoque, quæ recipit mānæ Calabre vncias. ii. electuarii rosati Mesue, & confectiōis medicaminis amech. ana. drachmas. iii. in superi9 dicta coctiōe dissoluta. Prodesse reor cōfectiōē medicaminis istis febrientibus, quòd suspicer, bilis exactæ nōnullam portionem iā tunc, cū venter medicamento soluitur, in melancholiam præ nimia caliditate transisse, cuius euacuatio nō quammaximè opitulatur relata confectio. Alia etiam quāmultū prodest illis, qui debile iecur habere creduntur, quæ conficitur ex maceratione duarum drachmarū Rhabbari in aqua intibi, & ex pulpæ Casia fistularis drachmis quinq; & electuarii rosati Mesue. drachmis. tribus, dissolutis his, in maceratione semininū co. frigidorū, & decocto floris borraginis, & violarum. Electuarium

Electuariū de succo rosarum Nicolai existimo multum minus valere febrientibus à bili exquisita, quàm electuariū rosatum Mesue, quo vtor in antecedentibus compositionibus, ob id, quòd multa, quæ vim exiccandi habent, sandalos scilicet, & Arabum spodium, illud Nicolai electuariū recipiat, quo minimè indigent febrientes, quibus medemur, quin, quæ humectant, poscūt. Indeque vltra relatas potiones illa, quæ conficitur ex diaprūno laxante, quòd diamasenum etiam alio nomine à Nicolao nuncupatur, vti lissima à me censetur: Quia casiam fistularem, violas purpureas, & pruna humectantia recipiat, quibus scamonii, & aliorū siccorū medicamentorum vires siccandi hebetantur. Porro si obiiciat quis nobis, pruna Damasci sicca esse, fultus auctoritate Dioscoridis libro primo. cap. 137. in quo vi adstringendi aluū, hæc dotari, fatetur. Illi respondebimus. confitendo, nobis, qui Damascum Syriæ minimè nouimus, ignotū esse, an illud Dioscoridis verum, an falsum sit: hoc tamen nos certo scire, his, quibus vtimur, prunis, loco damascenorum, facultatē solutiua ventris collatā à natura esse, vt Arabes omnes scripsere. quin & Martialis romæ degens. lib. 13. idem asseuerauit inquit. ✕ Pruna peregrinæ carie rugosa senectæ sume, solēt duri soluere vëtris onus. ✕ In his verbis non de aliis, q̄ damacenis, vt videtur locutus. Peregrina enim romanis damascena erant, obsenectā nempe potius adstringentia quàm ventrē soluētia vertēda erant, quòd suspicionem infert, Dioscoridis citatū locum vitiatum esse. Galeno. 7. simplicium medicamentorum idē quod nobis visum.

¶ Decimatertia methodus. A ca- 13. Method. tapotiis, quas pillulas vocare solemus, in his morbis, qui ab exquisita bili occasionem trahunt, quammaximè abhorreo, multis de causis. Primo, quòd vulgares pillularum compositiones medicamenta immodicè calida recipiant: quia in paucopondere, quale est pillularum quinque, aut septem, quæ cōmuniter deuorantur, possibile non est, vim purgatricem validam inesse, nisi ex medicamentis sufficienter soluentibus catapotia cōponerentur. iisq; pharmacis acré facultatē inditam esse, omnes nouere. Secundo, quòd pillulæ diutius in ventre continentur, q̄ potiones, quæ citò dilabūtur, & per aluum expurgantur: cunq; vt dixi, calidæ facultatis pillulæ sint: nocere plus valent, quàm potiones, paucotēpore in ventre detentæ, exiguū calorem inferre valentes. Tertiò, quia pillulæ plus exiccando, quàm potiones, quæ ex aqua cōficiuntur, febrientibus nocent: quòd his, quæ humectant, expediāt. Sed si coactus medicus catapotia dare febriēti cogatur, vel ob id, quòd potiones bibere æger nō valet, aut potatas stomachus continere non potest, deuoret febriens pillulas Iohannis Mesue, quæ inscribuntur, conferentes ad febres cholericas, & ad ægritudines cholæræ citrinæ, & sanguinis. Inter enim vniuersas, quas relatus author composuit, nullas alias magis aptas huic febri, cui medeor, esse puto, quàm prædictæ parum ante finem distinctionū pillularum scriptæ. A Nicolao enim nullas conferentes huic morbo compositas reperire valebit vllus, quantumuis eiusdem antidota ad vnguem examinet. Verū & si res ita habeat: ad manum sunt pillulæ

pillulæ, quæ ex scamonio in malo Cydonio affo, quod diagridium vocare solent, conficiuntur, ex quo cū succo rosarum, & mastichis parum confici possunt innumera, variatis ponderibus relatorum trium simplicium. Ex rhabarbaro quoque admisto scamonio, ut minori ponderi maior vis insit, confici pullulæ huic febri vtilis valent. Scamoniū nempe ultra affationem, satis adstrictione corporis rhabarbari corrigitur. Ex pulpa casia fistularis etiam fieri pillulæ valent, admisto scamoni correati pōdere sufficienti, ipsi pulpæ, aliis quoque, quæ cōferre robore ventriculū & cor valent, admistis. Ex aloë pillulas factas nō adeo vtilis huic febri esse censeo, ut quas dixi: quia adstrictoriam vim aloë habet, quam post aluum solutam in intestinis relinquit. Ex manna, & scamonio confici etiam pillulæ queunt, atque ex aliis innumeris medicamentis, quæ breuitatis causa omitto.

13. Method.

¶ Decimatertia methodus. Inter potiones ex aqua, & medicinis solventibus compositas, quas suprà retuli, & catapotia nuper scripta, quæ si mediam consistentiam mel rosaceum ex perficis rosis septies, vel novies infusis obtinet: quod vtile huic febri esse opinor, maximè si ex saccharo, & non ex melle conficiatur syrupus, & rosarum rubearum vulgarium succus eidem in potione addatur, quo aliarum rosarum calor ingentior, mitior fiat. Opinari nempe succum rosarum nostrarum calidum in primo gradu esse, ut Mesue capite de rosis dixit, neque verum, neque falsum esse nunc attestor: rationem tamen, quæ fultus Mesue, id asseruit, nullius esse valoris fateor. refert enim sequentia

verba. ✱ Est autem succus eius calidus fere usque ad primum gradū propter exclusionem eius à re terrestri, & frigida. ✱ Qua ratione, & succus papaveris, & lactuca minus frigida ipso paupere, & lactuca essent, cuius oppositum experimenta docent. Succus nempe, vel lachryma, seu lac papaverinum, opium dicitur, vel alterum meconium alii opium, putà succus ex papaveris foliis, & capitibus expressus, meconium nominatur. opium autem, quod defluit ex scarificatis capitibus.

¶ Decimaquarta methodus. Post diem, in qua aluus soluta est, sequēti summo mane æger ex foliis rosarum & saccharo conditum sumat, & aquæ intibi sublimati vntias. ii. bibat, eisdemque, in sequentibus diebus utatur, dū febrem in declinationē vniuersi morbi tendere medicus noverit. At si ipsam persistere, & diu duraturam coniecitauerit, statim à relatis abstinere iubebit. verendum quippe est, bili exactæ nonnihil pituitæ, aut melancholici succi admistum esse, obstructionisque suspitionē nonnullā imminere, cui potius, quæ aperiunt, ut ex radicibus syrupi, & ex seminibus sceniculi, anesi, apii, hyssopi decoctum conducent, quàm rhodofacrarum vim adstrictoriam habens.

¶ Decimaquinta methodus. Vti in vniuersi morbi inclinatione vnguentis, cerotis, & emplastris infrigidantibus minimè probo, tā quod si morbi occasio sufficienter vacuata est, natura quod superest caloris febrilis citissimè sine extrinseco adiutorio vincet, nō aliter quàm ablato igne, aqua caliditatem sibi præternaturalem corrūpit, quàm quod indubitatum est, ubi adhuc febris durat,

durat, aliqd noxii succi in corpore manere, cuius diffationi relata frigida obsunt. Neq; audiendus est in hoc proposito Galen. tertio technici præcipiens. ✽ Vnāquanq; causam abscindi prius, deinde venire ad eā, quæ facta est, distemperie. ✽ Seductus quippe est hic multiuagus author, opinatus intemperiem calidā sine causa extrinseca ægrotati inesse posse, cuius oppositum verū esse satis clarè retro in commento libri de inæquali intēperie probauimus.

16. Method.

¶ Decima sexta methodus. Balneis vsus est Galenus in medella huius febris, quem Græci, & Arabes sequuti sunt. At apud Hispanos vsus horū diu est, quod exoleuit, indeq; rarissimè eisdem pro medendis his febribus vtimur. Si enim Lentia sulphureis thermis vti iubemus, non febrientibus id præcipim⁹, sed resolutis podagricis, & ex frigida materia morbos patiētibus. Verū cum nō immodico, sed satis leui labore balnea aquæ dulcis fabricari valeant, si illa valde vtilia forent, faciēda pro quouis febriente fuissent, quod conuenimus, vt qui ratione, & experimentis docti, haud multum cōferre, noscimus. Nam aut humoris, qui febris occasio est, maiorem portionem à natura, vel medicamenti eductā à corpore esse existimamus, vel non. Si excretam esse putamus, residuum ipsa accessione febrili, & sudore quo in plurimū finitur huiusmodi febris, sine balnei vsu finitur. Si maior pars adhuc in corpore contenta est, balnea insigne damnum febrienti inferent, miscendo scilicet sui calore si ex calidis aquis fiat, inculpatos succos cum noxiis: si ex frigidis, eorundem dissolutionem prohibendo. Et quanq̃ in his, quæ ab exquisita bili febribus pro-

ueniunt, parum prodesse balnea dixerim, in aliis à crassis ortum trahētib⁹ conferre existimo, vt post cū de pituitosis, & melancholicis febrib⁹ egerimus, Deo cōcedēte, dicem⁹.

17. Method.

¶ His omnibus peractis, vinum album prodesse his febrientibus dico, non tantum quod tenue, parumque calidum est, verum in senibus antiquum odoratum, ac calidum: quod vinum vim educendi per vrinā bilem, & pituitam attenuatam habeat. etiam quod ad discutiēdum per halitum humorem biliosum, naturam adiuuet. id tamen non meracū sed limphatum bibendum est, huiusq; cum aqua commissio medico committenda est. Vtrum autem aqua vino commissa plus infrigidet, & humectet, quā ipsa sola, aut nō. Si Auicena verba ca. 38. primæ quartie de medella tertianæ puræ perpēdantur, quod plus humectet, & infrigidet dicere videntur, & oppositum quoq;. Series enim eorum hæc est. ✽ Et non timeas post declinationem potare eos vinum plurimū cōmistum. Vinum enim fractū per cōmistiōē confert quantitati residui eius in resoluendo illud cuius necessaria est resolutio, & succurrit aquæ penetrāti cū fortitudine sua, & permissiōe eius quod est in eo de calefactiōe pauca, quare infrigidat vehemēter, & humectat. ✽ Quippe cum dicit, & succurrit aquæ penetranti cū fortitudine sua, & permissiōe eius quod est in eo de calefactione pauca. non aliud exprimere videtur, quā quod ex permissiōe vini cum aqua, vis infrigidandi aquæ penetrantis in intima corporis, quam fortitudinem nominat, refrangatur permissiōe vini reddentis aquam parum calidam. Verū cū inferi⁹ refert. quare infri-

Aa 2 gdat

gidat vehementer, & humectat, contrarium sensisse iudicandum est. Sed huius contextus cōtrarietate in verbis dimissa, facillimè quæsitum decenter absoluitur, dicendo aquam vino permistā in plures partes corporis deferri posse, quam sola: ideo, quod in plurimū hominū vis attractiua alimentorū, plus concupiscat, quæ plus alunt, quam quæ minus: & cum aqua sola alere minimè valeat, & vinū nutrimentū celere dare natū sit, inde cōtingit, quod à plurib9 corporis partibus hæc duo commista, & attracta, plures infrigidare, & humectare, quam aqua possint. non tamen intensius infrigidare sola aqua quam ipsa vino comista per relatum rationē colligitur, quin oppositum, scilicet eas partes, in quas sola aqua dilabitur, frigidiores, & humidiores reddi, quam commista vino. Neque perpetuum est, aquā vino commistam in distantiores corporis partes permeare, cum ubi alimenti indigētia nulla esset, & refrigerationem membra poscerēt. propter vini consortium, ab eisdem aqua respueretur. Porro indocti cōplures duo, quæ mutuo cōtradiciūt, nisi ut nos exposuimus, distingātur, confitentur. Alterum, quod vinum aqua comistum plus inebriare valeat, quam solum, quod aqua sui tenui consistētia ipsum plus penetrare faciat, q̄ se solo posset. Et aliud in totum aduersum, quod aqua vino commista plus infrigidet, quam sola: quia aqua per vini commistionem ingredi in eas partes posset, in quas sola non valeret. De medella intermittētis tertianæ sat dixisse existimo, transeamus ergo ad medēdum continuis febribus ab exquisita bili orientibus. Ac priusquam de continuis febribus loquar, progno-

sticum quoddam rarū, minimè verò fallax exarare placet, hoc est. Cum in hora, in qua speratur febris seu rigor, aut frigus, sudor copiosus superuenit, febrem finiri, & nō amplius redituram sperabis. Aliud quoque satis frequēs & parum minus quam præteritum certum est. si febrienti tertiana intermittente, siue continua in labis ac simul in nariū pinnis erisipela oriatur, febris, cito finietur. cuius prædictionis Auicena secunda parte, secundæ partis canticorū cātico. 477. meminit, dicens. ✱ Et pustulæ nariū, aut labiorum in tertiana est signum salutis prognosticum. ✱

Caput. xxxvij. De

febribus continuis ab exquisita bili ortum trahentibus.

Omen febris, cui in præsetiarū medeor, signū proprium, quo ab intermittēte distinguitur, præsefert. Nā harum vtraq; signis exquisitæ bilis superius relatis dignoscitur. Verū præcedens intermittens nuncupata nō semper infestare ægrum nata est, ut continua, de qua agimus. hanc enim nullo in tempore morbi abesse, nomen ipsius proclamat. Et quāuis tā hæc, q̄ multæ aliæ febriū species etiam febrientes incessanter infestent, sortita est præsens febris nomen tertianæ continuæ, quod hæc ægrum nunquam deserendo, tertiis diebus ingentior in plurimum fieri soleat. Sed quod cōplures ignari medici putant, hanc nunq̄ rigore, aut horrore, vel frigore infestare posse, qn incessanter ab initio vsq, in finē ipsam

ipsam durare, & quando alterum relatorum symptomatum in febribus his continuis conspicitur, statim credunt, febrem compositam ex hemitriteorum genere esse, ideo hos increpare: & veritatem in hoc negotio ostendere cōpellor, vt quod quādoq; hoc genus febris quotidie certis diei, aut noctis horis, & non tantum per tertias dies affligat, docere conabor.

Vnde error
quidā medicorum
ortū dū
xit.

¶ Porro inde relatorum medicorum error ortum duxit, quia opina bātur febriles rigores principiū trahere ab expansione humoris biliosi supra carnē musculosam sentiētē, quod dicunt illi contingere solum his febribus, quorū humor extra venas expāsus, intermittētes febres facit. At cū rigoris causa, & origo hinc nō oriatur, vt sufficiēter in superioribus ostensum est: sed quia humoris noxii, qui febris occasio est, aliqua portio per cauā venā, aut arteriā in dorso sitā ascendens inficiat cordis sanguinē, ex quo spiritus vitales faciendī erāt: cui malo succurre natura volens, in magnas, veloces & frequētes diastoles, & systoles cor attollit, & deprimit, vt ipsum calidi9 his immodicis motib9 versum, spirit9 calidiores solito reddat, quibus totū corpus febrientis calidius, ac pl9 transmeabile, q̄ erat, quoque vertatur, habilioresq; corporis meatus fiant, vt per eos excerni, & diffilari noxius humor facilius possit, q̄ si febris non adesset, & ab eisdem spiritibus cum magna vi à corde febrientis in arteriam magnam protrusis, illa humoris noxii portio, quæ in relata arteriam serpebat, à loco illo diuellatur, vnde cōfusio insignis in arteria ipsa, & in subditis nervis à dorsi medulla orientib9 fit, & inde rigor omnium membro-

rum ortum trahentiū à relatis nervis contingit, vt fusius vbi de rigore egimus, explicuimus. Præcedentibus sic se habentibus, vt nunc relatum à me est, non video ego, quomodo possibile non sit, quod febre incessanter affligente, rigor in tertiis diebus non contingat. cū possit tanta noxii humoris quantitas per cauam venam celeriter ascendere, ac tanta spirituum congeries à corde velociter in occursum relati humoris vitiati protrudi, vt ille motus concussiuus, qui rigoris causa est, in nervis dorsi contingat. Cui rei non tantum præfata ratio fidem exhibet, verum euentus innumeri idem roborant. Mihi enim persæpe contigit, vidisse febrientes incessanter, ab exquisita bili occasionem trahentes, vt humoris signa testabantur, & eosdem rigoribus in tertiis diebus vexatos, aliosque frigoribus, nonnullos horroribus, quorum omnium febres intra decimū quartum diem finiebantur, quo cōpositas febres relatas non fuisse, manifestē deprehendebatur. Porro quidam medicus satis nobis familiaris causum bis, vel ter in diuersis suæ ætatis temporibus passus est, vt ex plurimis propriis causi signis noscebatur. semperq; cū febrē hāc patiebatur, in tertiis dieb9 frigorib9, aut horroribus infestabatur. Hinc ergo restat, quod deinceps null9 in errore veteri persistere debet, sed nostris veteris decretis assentiens, à falsa doctrina discedere tenetur. Sed de hoc satis dixisse existimo.

¶ Ad aliud ergo, quod me docturū promisi deueniendo, dico, rarenter & si quandoq; contingere, febres cōtinuas à bili exquisita oriētes quotidie in certis diei, aut noctis horis insigniter augeri: atcū id acidit in plu-

rimum in pomeridiana hora exacerbationem fieri, experimenta docent. A bili autem notha has sepiſſimè à me viſas atteſtor, quibus nomen deſſe Galenus. 2. de febriū differentiis cap. ſecundo dixit, has diuidēs in eas, quæ cū in omnibus diebus inualeſcūt, primæ diei acceſſio ſimillima eſt tertiæ diei acceſſioni, & ſecundæ diei quartæ, in aliis diebus eadem inuadendi norma ſeruata. ac in reliquas vbi pariter & æque in prima & ſecunda die inualeſcit febris & in aliis conſequenter. quòd contingere quandoq; vt Galenus reſert, inſiciari non valeo, & ſi non raro accidat, acceſſiones has minimè hunc neque alium ſeruare ordinē. Quia, vt ſuperius oſtenſum à me eſt febres non à natura tantū humoris putrefacti acceſſiones variēt, ſed ab hac, & ſimul à facultate ipſius cordis ægrotantis. Nam quāuis magna portio humoris noxi in cor repat, ſi vires imbecillæ valde ſint, cor minimè attolli in magnas, veloces, & frequentes diaſtoles, & ſyſtoles poterit, vt ſuperius authoritate Hippo. dixi, indeque febris acceſſio ceſſabit. Etiam & ſi paucus humor vitia tus corrumpere cordis ſanguinem nitatur, quē ſine febrili calore cordis facultas diſcutere non poteſt, ipſum velociter, & frequenter expandendo, & conſtringendo febris cauſa eſſe valebit. Tandem tandem varietates in relatis acceſſionibus nō compoſitioni febrium à diuerſis humoribus, vel mineris, vt barbari dicebant, tribuendæ ſunt, quin cauſis in præſentiarum & ſuperius dictis, ac inferius dicendus, cū ſuſe negotium febrium compoſitarum tractabimus. Ambobus ergo iis dubiis ſolutis, ad harum febrium medellā accedere viſum.

Caput. xxxviij, De

medella febrium continuarum
ab exquisita bili ortum trahentium.

Rima Methodus.

Auicena ſen. pri. quart. capit. 39. de medella tertianæ puræ intermittētis dixit. ✕ Et ſci

1. Method.

as, quòd cura tertianæ continuæ eſt cura tertianæ interpolatæ, ſed eſt decliuior ad obſeruatiōē diſpoſitionum digeſtionis, & ad inſtigendū cum ſyrupo acetoso, factō cū ſeminibus, vt ſemine citruli, & ſemine endiuæ propriæ cōtritīs, & poſt ipſum poſt duas horas datur in potu aqua hordei & ad ſubtiliationē cibi, & ad adminiſtrādum cliſteria lenia in principio, & ad prouocationem. Et oportet cum facilitate procedant, aut ſubtilient, & non ſumāt in potu de ſolutiuis in principio, neque approximent alicui eorum, niſi ex his, quæ ſunt ſicut ſyrupus violatus, & aqua fructuum, & non vtantur niſi cliſteribus lenibus. ✕ In quibus verbis ſatis barbaris ob vitiiū interpretis dicere videtur Auicena, quòd huius febris humor prouocior eſt, vt concoqui poſſit cum ſyrupo acetoso recipiente ſemina citrulli, & intibi, quam endiuam vocauit, & cum aqua ordei poſt ſyrupum bibenda, quàm tertianæ intermittētibus humor. Atque etiam, quòd in hac febre liceat vti tenuiore victu, quam in præcedente. Primum decretum laudo, vt ſecundū uſurpatum à Galeno cap. 13. lib. pri. de arte curatiua ad Glaucōnem vitupero. Nempe in febribus continuis oriētibus ab exquisita bili poſt vacuatas

vacuatas alui feces, & si quid incoctum in ventriculo cōtinebatur excretum, non video ego, quomodo tenuissimus victus, quo bilis tenuior & calidior quā erat, redenda est, conducere huic febrienti valeat.

Taxatur ratio victus à Græcis et Arabibus institutus.
 ¶ Certè si præcipuus scopus in febribus, quæ ortum à relato bilioso humore trahunt, est infrigidatio, & humectatio, vt Galenus. 9. cap. libri pri. citati de arte curatiua ad Glauconem dicebat, proficiet magis relatis febrientibus alimentum, quod refrigerat, & humectat, prout lactuca, & cucurbita, & caro etiam ex galinis vel perdicibus pullacea his, vel aliis holeribus eiusdem facultatis cum prædictis cocta, quā inedia. Et si enim non omnia alimenta refrigerantia, & humectantia conducant, quod aliqua difficilis coctionis sint, alia corruptiōi parata, quæ tamen recensui, & pisciculi parui fluuiatiles, his vtilissima habentur. vitatur enim per relatum victus rationē vigilia perniciosum symptoma, & ad phrenitin perducens, in quam incidere hi febrientes paratissimi ob humoris huius calorem, & siccitatem sunt. Holeribus enim & carnibus prædictis mās, caput humefit, & à phreniti liberatur, quia somnus allicitur, vt inedia eliminatur. Cū enim status adest, si per verā crisin finiendus morbus est, quod æger nihil, aut tantum cucurbitam coctam, & mala punica, ac alia cōsimilia intra viginti & quatuor horas, in quibus tota eius vis transire consuevit, febrientes mandant, proficuū censeo. At ante, aut post quod adeo tenui victu vtantur, qualis à Galeno, & cæteris Græcis, ac Arabibus præscribitur, à vera methodo curatiua alienissimum diiudico.

1. Method. ¶ Secunda Methodus. Magis verè

da est alui subductio cū scamonio, aut aliis immodicè calidis, & siccis medicamentis in hac febre, quā in præcedente. Nam & si vtraq; ab eadem humoris specie ortum trahat, continuam, cui medemur, plus bilis habere, quā intermittēs, certum sumus. Etiam bilem continuā tenuiorem persape quā intermittētis fore ratio ipsa suadet. Vbi enim incessanter calor febrilis infestat, tenuiorem reddendam bilem, quā vbi intermissio contingit, nulli indubium venire poterit. Ambabus ergo de causis salubre consilium est quod nostra methodus docet, in his scilicet plus per Casiam fistularem violas, pruna, tamarindos, ac alia cōsimilia ventrem expurgare, quā per scamonium, aut alia medicamenta acria vim purgandi bilem habentia. Neque contemnenda eadem methodus in clisteribus erit, quin illa ex maluæ foliis, hordeo, violis, ac cōsimilibus medicamētis decoctis, & diaprūno simplici, ac oleo rosaceo, & violaceo, & sacharo rubeo conficienda erunt.

¶ Tertia methodus. Neq; hinc inferat vllus, nos interdicerē in hac febre vsum medicamentorum recipientium scamonium, & alia calida pharmaca, sed tantum, quod hæc vitanda sint, si mitioribus bilis excerni sufficienter possit. Ego enim non prohibeo vti pharmacis purgantibus, quorum in capite generico de medella febriū, & in antecedēte peculiari de curatione febris tertianæ intermittētis memoriam egi, sed quod post vsum mitiorum medicamentorum: relatis medicus vtatur. Aut iis non præcedentibus: si ratio nabili coniectura quis existimet: mitia non profectura. Caueatq; iuniores medici: ne his nostris verbis fisci.

audacter cōcedant in primis potio-
nibus medicamina scamonium re-
cipientia, afferentes (seducti iuueni-
li fiducia) sibi constare, mitioribus
bilem educibilem non esse. sed vel
periculum agant, lenia prius confe-
rendo, quod securius esse reor, vel a-
lios se seniores, & prudentiores me-
dicos accersiri ad inuisendum febrī-
entem procurent, quos indubia re-
consultant.

4. Method.

¶ Quarta methodus. Sanguinis mis-
sio largior in hac, quā in intermit-
tente febre exercenda erit, quod as-
siduitate febris sanguis magis in hac
quā in intermittente inficitur.
Prius etiam quā in alia erit extra-
hendus, quod citius huiusmodi hu-
mor frequentius agrum infestando
ad mediocrem consistentiam redu-
citur, quo promptior redditur, vt
sanguinis missione extrahi valeat.
Concoctrix nempe vis plus laelesi-
ta, maiore conatu aduersus noxium
humorem insurgendo, citius huius
febris humorem coquere procurat,
quā eum, qui tertianā intermittē-
tis occasio est. Vnde elicitur sextam
diem ad mittendum sanguinem nō
esse in hac febre expectandam, vt in
intermittente tertiana, sed in secun-
da die posse sanguinem mitti. Neq;
ob id putet aliquis a me probari has
immodicas sanguinis extractiones,
quas septies, & octies secando venā
huius mei temporis medici exerce-
re audent. tam quod hi febrientes
paratissimi sint virium dissolutio-
nem pati propter bilis tenuitatem,
& immoderantiam, ac assiduitatē
febrilis caloris, quā quod, vt dixi,
citō in vigilias, & phrenitides inci-
dāt. quibus malis plurimus sanguis
missus, haud exiguam occasionem
exhibet. Ego bis aut ter sanguinem
mittendo, contentus esse soleo in re

latis febribus citra inflammationē
contingentibus: neque vltra vncias
decem semel extrahi permitto, nisi
in iuuenibus carnis plurimum ha-
bentibus, & natura sanguineis, & nō
biliosis. in illis nempe iam quanti-
tatem sedecim vnciarum semel edu-
xisse contigit. Quanquā, quod me-
moriam consequar, a nullo ex his plu-
ries quā ter sanguis meo iussu vn-
quam missus fuit.

¶ Quinta methodus. Dixit Gale-
nus cap. 13. libri primi, de arte cura-
tiua ad Glauconē. in cura febriū cō-
tinuarum huiusmodi verba. ~~¶~~ Sed
neq; si fuerit febris, cum profluvio
ventris alia est opus euacuatione, ve-
rum hac sola sufficit, quāvis nō sit
pro multitudinis ratione. Quicun-
que enim his plus adimere fore ne-
cessarium putantes, aut sanguinem
mittere, aut ventrem mouere tenta-
uerunt, in grauiora pericula duxe-
rūt. ~~¶~~ Quam seruando sententiā
quidam medicus mihi satis notus,
iuuenem quēdam perire fecit. Cū
enim accersitus esset, vt illum inui-
feret, & simul febre continua, & ven-
tris fluxu infestari agrum nouisset,
minimē ausus est, vllum medicamē-
tum agro exhibere, neque venam se-
cari iubere. At cū perseuerante fe-
bre vxor aegrotantis per famulum
rogaret, vt coniugem suam viderē:
& carpo febrientis sumpto, magnū
pulsū eum habere intellegissem,
ac iuuenem triginta annorum esse,
vinum plurimum bibere assuetum,
existimaui plurimum in eo sangui-
nem redundare, indeq; quod vena-
rum narium oscula a natura occlu-
sa plusquā in aliis essent, sanguis
a naribus non proflueret, sed exone-
rare se aliis humoribus per aluum
missis tentaret. vocari ergo feci me-
dicum illum, cuius cura erat salus

5 Methodus

agro-

ægotantis commissa: meamq; mentem de sanguine mittendo illi aperui, qui proteruè obstitit, & renixus est, ne sanguis mitteretur, fultus, ut dixi, Galeni hoc decreto. Cui ego hortabar, ne adeò mordicus eā sententiam teneret, & tueretur, sed illā moderaretur, asserendo in plurimū veram esse, putā cū vires ob alui immodicam vacuationem insigniter labefactarentur, aut valde senes ægotantes forent, aut frugali victu vti, sed quòd æger, cui medebamur, iuuenis esset, & assuetus splendide comedere, & bibere, & vires validas haberet: quæ omnia licere sanguinem ab eo mitti, non tantum permittebant, sed hortabantur. Verū neq; his omnibus mouere eum à proposito potui. Decreuimus ergo vxori & ægro decreta vtriusq; dicere, ac illorum arbitrio negotium cōmittere, eligeremq; ipsi quam, mallent sequi sententiam. Et postquā nostrum vterq; suam protulit, nostri socii decretum nostro prætulerunt quòd omnes fermè, præsertim fœminæ plus ament. venam non scindi, quā ipsam secari. Discessique ego statim ab ægotantis domo, neq; etsi post per famulos febriētis vocarer, redire volui. Sed en, quòd post decem, vel vndecim dies humillimis precibus rogatus sum, ut opem, quo ad possem, ægro ferrem, qui per aluum quotidie libram vnā, & quādoq; duas sanguinis reiciebat, rupta, ut ego credidi, vena aliqua intestinorum, aut mesenterii, seu alicuius alterius visceris, à venis nempe pūdendi non effluebat. viribus per tam immodicas ac tot dierum sanguinis reiectiones iam adeò imbecillis redditus, ut venam secare minimè permitterent. omnibusq; præfidiis à socio medico, & à me tenta-

tis, per aliquod dies mortem distulimus, sed tandem interiit æger. Quā attuli historiam, ut cautos medicos deinceps reddam. Moderandum, ut dixi, placitum Galeni à me in hac methodo trāscriptum, aliter enim innumeros febrientes, qui illud ad vnguem obseruauerint, iugulabūt. Neque dumtaxat venam secari in consimilibus huic, de quo memini, ægris præcipio, sed & fluxu perseuerante, & viribus validis existētibus. rhabarbari corpus ponderis duarū, aut trium drachmarum in aqua in tibi dare consulo. Cumq; vires deiectione sunt, & sisti aluū cupio, rhabarbarum tostū, & mirobolanos assos in aqua plantaginis, si vlla intestinorum excoriatio adsit, exhibeo, aliisque præfidiis, de quibus in medella fluxus vētris in sequenti opere, Deo concedente, agemus, vtor.

¶ Sexta methodus. Consueuerunt 6. Method.
exanthemata quædam in accessione initio oriri, tam in cōtinuis tertianis, quā intermittentibus à bili exacta, vel notha ortum trahentibus, quæ velut papulæ quædā quādoq; rubræ, nōnunquam albæ sunt. ab Auicena lib. 4. fen. 3. cap. 13. tractatus primi esse vocantur huiusmodi cutanei tumores, citò apparētes, & delitescētes. Cumq; hi infestant in febrium principiis, solet febrientes comitari oris ventriculi morsus adeò ægris noxius, ut ipsi credant, nullam de vita spem superesse sibi, in quibus pulsus intantum occultari tunc solet, ut nisi maximè compressis digitis percipi valeat. Verū cū febris augeri incipit, & post cū in totum creuit, relati cutis tumores delitescunt, fiuntq; pulsus magni, veloces, & frequentes. Ex his paucos à me curatos oppetiisse mortē memoror, à quibus cū sanguinem extrahe-

extrahere iubeo, exanthematum illorum ablationem, & febris remissionē prius fieri spero. indoctē quidem, & praposterē agere medicos huiusmodi morbi curationi destinatos existimans, qui statim cum tumores prædicti apparent, sanguinē mittere præcipiunt. non aduertentes, quod non multo post febris in totum auferenda, aut remittenda erit, ubi vires agrotantis promptiores ad tolerandam sanguinis missionem, quam cum tumores adsunt, erunt. Neque minus obliuioni tradenda hæc quam præcedens methodus erit. Vidi enim non paucos per terribitos obessere præsentiam, præcepisse sanguinis missionē statim fieri, non expectata morbi particulari inclinatione, quæ frequētissimē intra quindecim horas accidere consuevit.

7. Method.

¶ Septima methodus. Etiam per tertios dies accessionum simul cum exanthematis prædictis, & quandoque sine illis, accidere relatis febribus solet ventris fluxus, & quandoque vomitus biliosus, quæ si cum essere, siue exanthematis contingunt, minimē à sanguinis missione in præscripto à nobis tempore coercere medicum debet, dum ægri vires non adeo deiectæ sint, ut tolerare relatum præsidium non possint. Neque alui subductio erit interdicens in die intermissionis febris præsertim portionibus, quæ simul vim laxantem & adstrictoriam habeant, qualia fieri possunt ex electuario rosato Mesue, & simul rhabarbari infusione, aut eiusdem corpore. Ac si plus adstringere desideras, ex mirabolanis citrinis, innumerisq; aliis compositis, & simplicibus pharmacis, inter quæ in relatum usum confectio medicaminis amech satis utilis esse so-

let, quod ingens pondus mirobolanorum recipiat.

¶ Octaua methodus. Plus hi, qui assidua tertiana ab exacta bili occa-^{8. Method.} sionem trahente vexantur, aquæ frigida potum desiderant, quam illi, qui à sanguine multo, aut putrefacto februnt, quod horum humor sui humiditate sitis vim reprimat, ut illorum sui calore, & siccitate crescere facit. Et quauis ita res habeat, securius aquæ niue infrigidatæ potus his, qui patiuntur febrem à sanguine orientem cōceditur, quod robustiores esse solent, quam illis, qui febre, cui medemur, infestantur: de quibus plura in antecentibus scripsimus. nempe si abominationem, & nauseam oleum rosaceum aquæ synceræ niue infrigidatæ ammittū non induceret febrienti, laudarem cyathum vnum illius olei, aut quid plus, aut minus, prout gratius, aut in gratius agrotanti foret bibendum cum aquæ niue infrigidatæ ingenti copia, & ad febrientis libitum patientibus continuas febres quibus nunc medemur dare. hoc enim Philumenus præcipiebat, vel aquæ simul decoctæ cum sceniculi semine & hordeo, quo temperata euadat, partem quintam commistam cum quatuor partibus frigidissimæ bibere. Ego quippe aquam fontanam, cōsistente febre assatim bibere iis permitto, non tamen niue, neq; nitro infrigidari concedo, quod sciam, plus nocere maximam coarctationem meatuum partem ab immodica frigiditate aquæ, quam prodesse febrilis caloris, & bilis ardentis remissionem. Nempe si natura humana febres commentata est efficere, ut corporis vasa, & omnes eiusdem meatus calore patentissima faciat, per quæ diffilari noxius humor, aut sensibi-

fēfibiliter excerni valeat, quæ huic naturæ scopo in totum aduerfantur, nonne noxia non erunt? Concedere quippe, quæ infrigidando vias corporis parum arctiores iis quæ diximus, quàm cum vehementer corpus febricitabat, redant, non solum uti le esse, sed necessarium in his febribus existimo, cum valde corpus dissolui ob immodicum calorem febrilem coniecto, maximè si coarctationum meatuum tantam non spero, ut via succis excernendis occludatur. Quæ autem eximie refrigerant, ratione relata obesse censeo, & si sciam fortuito a methodis medicis quandoq; & si rarò feliciter errata cedere.

9. Method.

¶ Nona methodus. Medicamentis exterius admotis infrigidari horum febricentium corpora omnes concedunt, non tantum in vniuersali inclinatione morbi, verum in statu eiusdem. At mihi non placet vnguentorum infrigidantium vsus, cum morbus in occasum tendit, quod, ut in superioribus dixi, morbus ipse sine his delitescet. Vigete febre, si timeatur insignis, ac verenda dissolutio corporis, & virium ob immodicum ardorem febrilem. præsidia infrigidantia ac simul roborantia naturalia, & vitalem facultatē ægri prodesset ætatis tempore. & si rarissime fateor. In quem vsus epithemata ex aqua rosacea, & buglossæ, ac pulueribus odoratis, quales sunt diarhodonis, aut diamargaritonis utilia erunt, tenui linteo tepido in his madefacto, & ventriculo admoto. Quæ censeo præferenda esse aquæ fontanæ, & oleo rosato ab Aëtio eximie laudata cap. 78. sermone primo tetrabibli secundæ, quod desit his vis roborandi, quæ nostrum præsidium abundat. Neque quæ admoventur

ventri refrigerandi gratia madefacienda in serico nondum texto, sed tantum purpureo colore infecto sunt. ut huius temporis medici facere solent. quod hoc ineptum valde sit ad imbibendum, & asseruandum aquæ & puluerum vires, ut sæpius expertus sum. Nolim iuuenes decipi, & putare per à me hinc scripta licere uti relatis infrigidantibus, in quavis tertiana continua ab exquisita bili oriente. Nam ego tantum permitto his uti, ubi proxima est virium & corporis dissolutio. in aliis enim vtilius esse reor, febrem vigere, ut patientiores corporis febricentis meatus fiant, ut in medella generica, ubi vsus horum interdixi scripsimus. Tandem vnguentum rosatum ex adipi portiono, & rosæ confectum iecori admovent tantum permitto cum indubiè præscit medicus, nisi illo infrigidatè occurratur, periculum relatum de viribus dissoluentis imminere, aliter enim timeo, ne iecur obstruatur, & febris vigoroſior, & periculosoſior, aut prolixior fiat. Cerotum sandalinum vituperor, quod promptissimum sit consisti pare iecur. Verum si vigiliis hi febricentes vexarentur, ad alliciendum somnum securius cerato sandalino & rosaceo vnguento vterer. temporibus, & fronte, ac dorsi spondilibus relatis vnguentis perunctis, quàm populeo. vnguento Nicolai, quo vniuersi medici uti solent. quod hoc recipiat papauer, mandragoram, hyoscyamum omnia venatam vim habentia, quæ nocent plus venefica facultate, quàm infrigidatè profint. Ceroto sandalino, & rosaceo vnguento, nihil adeò noxium, qualia præcedentia, recipientibus. Neque hæc ratione relata tantum fultus scribo, sed rerum euentibus cautior factus

moneo.

moneo. Si cui enim aliquando accidit, vnguento populeo febrilem ardorem repressisse, & somnum induxisse, vel parū hac auxilia durasse, obseruaui, vel alia maiora incommoda recepisse ægrū expertus sum. in totū enim feliciter cessisse ex relati populei vnguenti admotione rarenter mihi contigisse fateor. Ex aliis tamen ambobus commistis in vsum conciliandi somnum persape prosperè euenisse attestor.

10. Method. ¶ Decima methodus. Calidus aer triclinii, in quo æger cubat, si æstas fuerit, herbis infrigidantibus, & humectantibus reprimatur. Vtile ergo erit per pauimentū spargere folia vitis viridia, etiam myrti, & rosarum, & salicū, & eius herbae, quā Hispani romanam vocant, herbarii nonnulli inter mentæ species recensent. Quauis enim hæc calida sit, non adeo calida, quod ammixta cæteris infrigidantibus nocere valeat, & sui iocundo odore plus prodest, quàm qualitate noceat. Sandali, violæ, cotyledon, quam umbilicū veneris alio nomine appellant, humi strata vt præcedētia profunt. diuersaque domus loca mutare. Ficti fonticuli ex stanno fabricati, & per canthari aquam semper foti, mulcebrem sonum ex delapsu aquæ in peluim æreum edētes, etiam sunt prope torum febrientis apponendi, dū febriēti grati sint, & sonū cōcilient, aliās vitædi his qui molestè somnū illum ferūt, quibus delapsus aquæ à proximo loco alto super re minimè sonora fieri pōt, quo aer infrigidetur, & sonus, qui nocebat, vitetur. Balnea parum secura his esse in antecedentibus docui, ideo de his hic agere minimè curo.

11. Method. ¶ Vndecima methodus. Quia in iis, quæ antecedunt methodis, de fe-

brientibus illis egimus, quorum vires insigniter labefactari per febris vigorem timemus, & cū huic malo vnicū præsidium mirabiliter subuenire solet, putā lactis recenter mulcti primū mediocris sorbitio, post etiam copiosior, methodū singularem de hoc alimento exarare placuit, quæ huiusmodi sit. Dū febris ardentissima quis capitur, maximamq; cibi abominationem simul patitur, & immodicè attenuatus cōspicitur, vigilq; per nōnullos dies persistit, asinæ lactis, aut capræ, aut ouium vncias octo bibendas dare manē, aut noctu, ventriculo ab alimento vacuo præcipio. hoc enim somnus conciliatur, vires fouetur, venter, bilis feruore & tenuitate repressis, lubricus redditur. Complurima quoq; alia commoda sequuntur. Verū non in morbi initio, neque ante vacuationem humoris biliosi lac dandum erit, sed post septimam diem offerendum, vbi febris vehemens valde fuerit. At in aliis post nonam, aut vndecimam. Nempe si, lacte bibito, æger deterius habere noscatur, quod vel in stomacho acefcat, aut fumosum nidorem reddat, aut febrienti ingratum sit, vitare eiusdem potionem iubeo. Tamen si nihil horū adfuerit, aut paruam quandam de relatis noxā æger senserit, auidusq; bibendi lac sit, augere lactis potionem vsq; ad libram vnā permitto, quam vel bibere, vel micis panis in eo maceratis comedere concedo. Accidit quippe mihi medenti quendam amicū medicū alienigenam in nostro Methymnensi oppido tunc degentem, qui assiduus vigiliis, & ardentissima febre corripiebatur, & omnibus præsidiis factis deterius habebat, adeo vt in syncopen magnam

gnam inciderit, & semimortuus, ac à patre medico, qui tunc aderat, deploratus reuixerit: cum nihil prandere vellet, sed tantum aquam syn-
ceram bibere cuperet, & coram me dixisset, gratissimum fore sibi lac, si per patrem, & me bibere liceret, quod utriusque iussu lac collatum illi statim fuerit: ac cum id noctu bibisset (illa enim hora, & non ante inueniri lac potuit) per totam noctem securus dormierit. Quo à patre, & me cognito, liberalius lac concessimus. Accidebatque illi in quouis die plus quam libras quatuor lactis sorbere, quo febris depulsa, & somnus allectus, sitisque ablata, & alius lubrica versa fuit, concupiscereque alimenta coepit, adeo ut præter spem pauco in tempore conualuerit. Neque aliena est huius methodi sententia ab ea, quæ ex Hippo. apho. 64. quintæ particulae elicitur, ubi exprimens Hippo. quibus noceat lac, ac quibus pro sit, in fine aphorismi dixit. Et præter rationem consumptis prodesse. Quasi per hoc dicere velit, quod conueniat febrientibus adeo consumptis, quod rationabile non esset, in tam pauco tempore adeo consumi corpus, nisi febris valde ardens foret, aut cibi appetentia intantum deiecta, ut inde macies illa immodica sit sequuta. Scio aliter exponi hanc sententiam posse, sed verum, & euentibus consonum à nobis scriptum est, quicquid Hippo. & Galenus velint. Quippe si alia Hippo. sententia. 4. de victus ratione in morbis acutis. non longe à principio scripta pendatur, medens causo febris, in totum cum nostro decreto convenire palam intelligetur. Dicebat enim ibi. ✽ Verum si ad hæc non aperiatur, lacte asinae cocto purgabis. ✽

Caput. xxxix. De esse & signis causæ febris.

Anc febrē Aetius cap. 78. superius à me citato ardentē vocavit, vertēs causum Græcū, in ardentem latinum.

Nam causi nullum aliud caput, præter citatū reperire in suo opere poteris. Auicena peculiare caput eidē perscripsit, cui nomē causi indidit. Galenus in de arte curatiua ad Glauconem, & de morbis curandis libris sub hoc nomine de ipsa caput nullū fecit. Verum commentario. 4. super librum Hippo. de victus ratione in morbis acutis tam Hippo. in primis eiusdem contextus verbis, quam Galenus in commento hoc, & sequenti contextu per sex columnas, qui hūc tenorem seruat. ✽ Causi genus aliud, alius soluta, sitis magna, lingua aspera, sicca, salsa. ✽ Duo genera causi scripsit, quendam legitimū alium spurium, siue nothum, quantum Valestius de Tarāta opinatus sit. Galenum à sola bili credidisse, febrē hanc potuisse gigni, deceptus sententiis ipsius in de crisi bus libris, &. 3. apho. co. 30. nam in locis citatis non negat à pituita salsa oriri potuisse, sed quod à bili flaua ortum trahat. Et quoniam antecedens sententia Hippocratis, ducta, ut dixi, ex principio libri quarti, de victus ratione. quid à veritate alienū affert, eam examini subiicere priusquam de aliis rebus attinentibus ad medelam causi scribam, videtur Sententia huiusmodi est. ✽ Causus, id est, febris ardēs, fit, cum venula tempore æstiuo exicata, acres, & biliosas, quæ tenues sint, trahūt ad se humiditates, quas

ichoras vocant. ✱ Vbi manifestè putasse Hippocrates videtur, venulas proximas carni musculosæ, resiccatas ob calorem ingentem æstatis traxisse ad se acres, & biliosas membrorum proximorum humiditates. Etiam quòd has excernere procuras vitalis cordis vis, ne sanguinem, ex quo spūs gignendi sunt, inñiciat, per motum cordis magnum, frequentē, & velocem, febrē efficiat. In primis verbis (nam vltima nostris placitis conformia sunt) palàm aberrans: nō animaduertens, quòd causus sapissimè tempore hyemis contingat, quādo venulæ non resiccantur ob immodicum æstiuum ardorē. Cuius aliā causam redditurus Hippocrates est, quia non in ardorem illum æstatis recurrere potest. Quæ ergo coniuncta causa huius causi fuerit, & alterius æstatis esse poterit. Item quòd naturalis ordo attrahendi venarum, & aliorum membrorum nostrorum non tendit in carnem, sed si Galeno in primo de symptomatū causis lib. cap. 7. credimus. membra fame, aut siti oppressa, sugunt venarū sibi cōiunctarū aut calidū & siccum, si famescunt: aut frigidum & humidū si sitiūt, & venæ suctæ iecoris, & iecur Mesenterii venulas, & ipsæ stomachum, vnde illæ tristes sensationes fames, & sitis appellatæ oriuntur. Is ergo sic se habentibus, resiccata venulæ à venis maioribus, & inde à iecore humiditatem erant petiturae & attracturæ, & non à membris vicinis ichoras, vt Hippo. scripsit. Itaq; si Galenus memor fuisset propriæ sententiæ in loco citato, non dixisset in commento contextus adducti. ✱ Cū igitur ob aliquam rerum, quarum exēpla dixit Hippocrates, circumstantiam, venulas aliquas quolibet in parte corporis exiccati con-

tigerit, à vicinis partibus trahūt hæ humiditates. ✱ Sed mecum erat Galenus asseueraturus, quòd prudētissimus Hippo. quandoq; in causis morborum inuestigandis defecerit, vt cōplurima eiusdem scripta, præsertim ea, quæ in quarto libro citato. de victus ratione in morbis acutis leguntur, ostendunt. Suis enim temporibus physica scientia adhuc rudis, & ignaua erat, prout Aristotelis multò Hippocrate posterioris scripta ostendunt. refert enim passim Aristoteles antiquorum physicorū adeò friuolas euentuum naturalium causas, vt legere tam inepta, nūc doctos pudeat. Causi ergo exquisiti causa biliosus succus est ob inediam maximam, vel acrium alimentorū, aut medicamentorum vsum genitus, aut propter frequentem, & velocem motum, aut æstiu temporis ardorem, vel alias causas, à quibus gigni syncera bilis consuevit: dum tamen adeò immodica quantitas huius humoris genita sit, vt in totius corporis vasa sit distributa, aut in venis proximis cordi, aut ori ventriculi hic humor sit coaceruatus. Notho autem causo, de quo Hippocrates mentionem in loco superius relato sub his verbis fecit. ✱ Causi genus aliud, alius soluta, sitis magna, lingua aspera, sicca, salsa. ✱ Aliam assignat Galenus occasione, putà falsuginosum humorem. Non longè enim à fine commenti super context. vltimè citato ducto, hæc verba scripsit. ✱ Nempe vt cū lingua amarulēta redditur, flauam reddundare bilem ostendit. Ita cū falsa, salum falsuginosumq; appellatum humorem, qui ex pituita generibus, quæ tria sunt, vnum existit, vt tibi innotuit, acido scilicet, dulci, & falso. ✱ Tandem causi exquisiti syn-

syncera bilis occasio est, nothi falsu-
ginosa pituita, in toto corpore, aut
relatis vasis inclusa.

¶ Verum quod Galeni verba de
pituita speciebus ducta, imponere
iunioribus medicis possent (putabunt
enim nonnulli tres tantum pituitae
species esse, acidam, dulcem, & sal-
sam, cum Galenum audiant de nul-
la alia mentionem egisse) ideo quar-
tam, & praecipuam speciem quam
subtrahit exprimere videor. Haec
est insipida, quam inter omnes ma-
gis generosam esse reor. Quippe cum
pituita aquae insipidae consimilis sit
illa, quae plus exquisita fuerit, minus
saporis particeps erit. Hanc ergo in
nobis saepe esse, negare nemo, qui ra-
tione particeps sit, poterit. Millies
enim vomitionibus, & tussibus ex-
cerni quid aquosum fluidum, aut le-
tum glutinosum, insipidum, sani, ac
aegri experimur.

Signa causi

¶ Signa quibus causus à febre con-
tinua de qua in precedenti capite e-
ginimus, distinguitur. quae secuntur
sunt. exquisitae bilis superius scrip-
tae notae cum linguae insigniore quam
in vllis febribus ariditate, & proce-
dente febre intra quintum diem ni-
gredine, sitis vehementissima, vigi-
liae, & quandoque deliria, vigoris febrilis
assidua & vniformis perseverantia.
quod bilis flauae ingentem copiam
non valeat cordis facultas à venis &
arteriis sibi proximis seiungere, vt
in intermittentibus & continuis ac-
cessiones habentibus. cumque febris
haec remissior in aliquibus horis fie-
ri contingit. non cum rigore tepores
illi tertiani aut quotidiani infestant,
sed cum frigore sensato in corporis
extremis partibus sunt. non enim
valet cordis expultrix facultas adeo
distanter ac velociter propellere à se
bile, si quando id ante crism in hac

febre conatur, vt concusio & agi-
tatio tanta in venis & arteriis dorso
fiat, quanta pro gignendo rigore re-
queritur, sat enim efficit, si calorem
ad interna retrahit, cum maiore co-
natu discutere bilem procurat, vn-
de extremorum frigiditas provenit.
cibi appetentia plus in hac quam in
aliis morbis deicitur. quanuis non
nullos noui bene se habentes, ad ea
quae illis offerebantur. arteriarum te-
porum sensata & molesta pulsatio
ob febris ingentem ardorem adest.
facies macilentior, & oculi magis ca-
ui pari tempore hac & alia febre in-
festant, in ea visuntur. Urinae in plu-
rimum tenues ac ruffae sunt. & si quan-
doque in iuvene carnosio aut alio
multo sanguine abundante, non nun-
quam rubrae & spissae cernantur. ven-
ter his saepe adstringitur, propter
immodicum internum calorem se-
ces exicantem, nisi cum bilis ad imum
veterem à natura propellitur. quod
rarissimè in principio accidit, sed
in aliqua die decretoria. neque alienum
à veritate est Hippocratis decretum.
6. aphorum vigesimo sexto aphori-
smo. ¶ Quibus in febribus ardentibus
tremores sunt delirio solvuntur. ¶
Expositum vt Auicena capite de cau-
so explicuit. fingendo scilicet possi-
bile esse tremore ab humore flatuo-
so, aut pituita vel alia causa, oriente
ab ingenti febrili calore concitate
delirium discuti. ambobus malis, di-
scuso noxio humore, simul finitis.

Caput. xl. de mede- la causi febris.

PRIMA methodus. Possem
in duo diuidere capita medelae
causi, in spurii scilicet, & exqui-
siti curationem. At cum nihilo in
Bb 2 pluri-

plurimum differant, quàm in phar-
macis, quibus humor expurgandus
est: exquisitus enim, quæ bilem exa-
ctam purgant, poscit: Spurius quæ pi-
tuitam falsuginosam subducunt: in
præsenti loco compendio quodam
utriusq; medelâ exarabo, ne in duo
capita diuidendo, prolixior quàm
esse cupio evadam. Si ergo indicatio
nē sumeremus à symptomate, quod
magis in hoc morbo vrget, putâ ab
immoderato febrili calore, quem re-
primere nulla alia febris adeò vt
hæc poscit. tam quod humor hic bi-
liosus calidior reliqs sit, q̃ quod mi-
nus vereamur propter infrigidatio-
nē obstructions in his gigni. in nul-
la alia tâtū febre epithematibus vē-
trē & thoracem refrigerare, oportet
ret quâtū in hac, cū à flaua bili pēde-
ret, secus à falsuginosa pituita. at cū
ego adeo verear obstructionē poro-
rum cutis ex horum infrigidantiū
admotione. nunquam iis vti consu-
lo, nisi tunc cum in syncopin inci-
dere ægrum ob maximam spiritū
resolutionem timeo, quod rarissi-
mum est. ac tunc thoracis & stoma-
chi regionem ex alto fouere frigidis
roborantibus liquoribus, de quibus
supra meminimus, aceto rosato cō-
misti iubeo. neq; & si frigida hæc,
quibus fouere thoracem & stoma-
chum præcipio, thoraci tepida ad-
mouerentur, nocere eidem existi-
mo. vt Aëtius loco citato de cura fe-
bris ardentis Philumeni putauit.
quin plus prodesse, quàm actu frigi-
gida admota reor. tepore enim & a-
ceti vi melius in alto corporis facul-
tas medicamentorum migrabit, q̃ si
frigida medicamenta admouerentur.
neq; vereri valebit medic9, ne te-
pore laxa fiant ossa, & musculosa ca-
ro, ac reliqua mēbra quibus thorax
constat. vt neruosa stomachi mem-

branæ tepore reddūtur. illud enim
Aetii. ✕ Oportet autem abūdē ca-
lidam esse aquam & oleū, aut aquā
& rosaceum, quibus irrigari pectus
& stomachū iubeo. tepida enim par-
tium firmitatem exfoluunt. ✕ Ve-
rum tantum est in stomachi regio-
ne & non in pectore, propter ratio-
nem relata.

¶ Potionem aquæ frigidæ niue in
frigidatæ non tantum conuenire 2. Metho.
his febrientibus, vt illis qui à sangui-
ne agrotant, suadet diuersa tempe-
raturarū natura. si enim biliosa pa-
tiētium causum à bili fuerit, & hæc
perpendatur, & sanguinea tēperies
eorum qui febre sanguinis infestantur,
certum erit quod sanguineis &
febrem à sanguine patientibus, qui
robustiores sunt, securius potio
frigida vsq; ad saturitatem danda
erit, quàm biliosis & à causo æ-
grotantibus. vt in medela generi-
ca febrium diximus. Verum cum
qui causo laborant, ingentissimam
febrem patiantur. quia id quod à bi-
li difflatur vi caloris febrilis, multo
ardentius sit, quam quod à sanguine
aut pituita siue melancholia discus-
titur. ideo liberalius dum virtus va-
lida fuerit, & nulla obstructio in vi-
sceribus adsit, in causis quàm in om-
nibus aliis febribus, copiosa potio
frigida cōcedetur, etenim etsi adeò
carnosa horum febrientium corpo-
ra nō sint. vt aliquorum qui febrem
à sanguine patiuntur, & inde refrige-
rationem tantam vt carnosissimi mi-
me poscant. non ideo prohibēda est
in huiusmodi biliosis potio frigida.
quin, vt dixi, liberalis quam in aliis
concedēda. quod maius sit commo-
dum ex remissione febris & in frigi-
datione ac densatiōe bilis, quàm in
commodum inde, quod parū plus
in his quā in aliis vires deficiantur.

¶ Cum

3. Metho.

¶ Cum hoc genus febris in plurimum in aestatis tempore infestet, inde posset quis opinari, in eo sanguinem non esse mittendum, quod Galenus vndecimo methodi medendi. ca. 14. dixerat. ✱ Et omnino quidē non mittes sanguinem in tempore aestatis, & regione aestuosa, & cœli statu calido ac sicco. ✱ Verum qui ob id sanguinem mittere, ab his aut aliis febribus vexatis vetuit, perperā agit, & enormiter aberrat, vt qui literam Galeni nō intelligit. nam ibi non prohibet, venam seccari in omnibus febrientibus constitutis in relato tempore, regione, & cœli statu. Sed in quibusdam tantum putā laxis, simul & mollibus, pinguibus, albis, ac cum hoc etiam graciles venas habentibus. vt verba eius quæ antecedunt, & sequuntur contextum relatum probant. inquit enim Galenus parum supra citatum cōtextū. ✱ Si enim cui sanguis mittitur triginta annos nat⁹ sit, sed lax⁹, & mollis, & pinguis, & albus ac gracilibus venis. huic aut planē sanguinem nō mittes, aut parum detrahes. ✱ Statimque sequitur contextus ductus. ✱ Et omnino quidē nō mittes. ✱ Post quem consequitur, parum detrahes in reliquis tum anni temporibus, tum regione, tum cœli statu. Ergo cū febris hæc causus dicta aestatis tempore inuaserit, minus quā in alio anni tēpore mittere sanguinem audebis indicationem à tempore sumendo. secūs si alia sanguinem mitti plus suadeāt, quā temporis status prohibeat. vtq; omnis timor auferatur. & nullus crassæ Miueruæ medicus vereatur sanguinē à febrile te mittere in relato euentu. aliud Galeni decretum non dissimile præterito adduco, illud est ex primo de arte curatiua ad Glauconē capite de-

cimo tertio, quod in hunc modum habet. ✱ Ipsa præterea ambientis aëris temperatura. loco accidentis cuiusdam habenda, quando exquisitè calida ac sicca fuerit, qualis est tēpore medio inter canis ortum & arcturi. atq; ideo omnes quibus medici nihil omnino de temporum statu cogitantes, sanguinē abstulerunt, interierunt. ✱ In quo minime prohibet in statu aëris, quem recenset, sanguinem auferri. vt in docti non nulli opinantur. sed non esse sanguinem tunc auferendum, nulla animaduersione de tēpore habita, quasi dicat. medici qui adeo copiosè in quouis homine cuiusuis ætatis sanguinem educebant. inter ortum caniculæ, aut procyon, siue anticanis, omnia nāq; hæc nomina syd⁹ illud fortitur, & arcturū, quæ stella quædam est in signo Bootæ oriens à canicula ferè post diem quinquagesimum. canicula oriente septimo calendæ Augusti. & occidēte post quadraginta dies, interimunt ægros. docti nempe medici cum in horum syderum ortu phlebotomant. tantū minus sanguinis extrahunt, quantū sydus mitti vetat.

4. Metho.

¶ An mittendus sit sanguis in causo. seu non, aliqui dubitare merito poterunt. Eo scilicet quod hic bilem exquisitam (si exquisitus est) pro occasione habeat, modo hanc potius purgatione, quā venæ sectione educendam esse, ratio suadet. etiā quod vigiliæ & mentis delirium cōmitari febrem hæc soleant, quæ symptomata, absente sanguine, qui bilē ipso calidiorem, & à qua plurimum oriri solent, temperat. augenda esse, suspicari merito possumus: quod Auicena cap. de phlebotomia quarta fen primi veritus est, cum dixit. ✱ Caue ne agrū per sanguinis mis-

fionem ad vnam duarū rerum perducas, aut cholicorum ebullitionē aut frigidorum cruditatem. ✱ Etiam quia idem autor cap. de cura causi. prima quarti ca. 42. superius citato dixit. ✱ Et non phlegbotometur, fortasse enim inflāmauit eos. ✱ Aetius etiam cap. 78. sermo nis primi tetrablibi secūda. vbi causo medet: de sanguine mittendo mentionem nullam egit. Paulus quoq; libro. 2. cap. 30. ita de harum febrium curatione scripsit. ✱ Horum alterum fieri necessarium est, si perfectē morbus solui debet: aut biliosos excerni humores: aut eosdē extingui, excernuntur itaq; per sudores, vomitiones, imum ventrem. Extinguitur autem frigida potu, quo nos vrētes febres, causos appellant, ex toto curauim⁹. ✱ In quibus, vt audistis, verbis sanguinē mittere Paulus nō prācipit. ventrem autem expurgari iubet. Porro dubium hoc nulla rationali coniectura adeo absolui vere potest. vt euentibus valet. Sape enim multa, quae in morbis prodesse nonnulla ratione fulti opinamur, cum eis vtimur, noxam inferre experimur. ac cum millies expertus sim in hoc morbo, sanguinis missionem non valde copiosam in tertia aut quarta die à morbi initio exercitam prodesse, maxime cū vrinae rubrae & spissae, aut tantum rubrae fuerint, vel ex flauitie & magna tenuitate in ruborem vergunt. Hanc fieri prācipio, neq; alienū à ratione est, conferre in hac febre sanguinē missum, quia à bili per febrem efferuēte sanguis ipse immodicē calfiat, multosque vapores in cor & caput pellat. Quib⁹ & pur⁹ sanguis cordis inficitur, & dolore caput infestatur, ac vigiliae & deliriū augentur, à sanguine enim immodicē calido, prae-

sertim vi caloris ficciorē verso, delirium & vigilias concitari, nullus in medicina peritus dubitat. quae omnia eo misso pausant, ac cessant. vt eo praesente augentur, & crescunt, quo soluitur obiectio illa. qua prohiberi sanguinis missionem suadebamus. nam & si saepius à bili quam à sanguine delirium & vigiliae ortum trahāt, à sanguine tali qualis dictus est. Possē hae symptomata fieri, asseueramus. Ac tunc venae incisionē conferre, maximē cum expulsiuibus magnis, auctum esse sanguinem coniectam⁹, notissimum est. neq; huius decreti Auicena oblitus est in cap. citato de cura causi ibi enim sic retulit. ✱ Et nō phlegbotometur fortasse enim inflāmabit eos, & fortasse iuabit eos, si fuerit illic turbiditas & rubedo in vrina. ✱ Auicena nempe quarta sen primi vetuit. ne cum sincera bilis redundat, & nullus sanguis impurus neq; purus abūdat, vena secetur. nos autem impurū illum sanguinem iam quod non ob aliud vitium, quia immodicē inflāmatus & semiustus propter superfluum calorē causi sit extrahere iubemus. Nempe Paulus Aegineta de sanguine mittendo mentionem trigesimo cap. lib. 2. non egit, quod in cap. 8. relati libri de curatione febrium putridarum huius praecepti meminerat, dixerat quippe in exordio capitis. ✱ Si vires sunt valida ei, qui ex putredine febricitat, sanguinem dimittes protinus. Modo cruditas in ventre non existat. ✱ Et cū inter putridas causus recensetur, inde vitium est illi, superfluum esse, iterum de sanguine mittendo praeceptum scribere. Aetius per eundem modum exponēdus est. nam sermone primo tetrablibi, secūda ca. 75. de febribus putridis scripserat. ✱ Cū igitur

igitur vires fuerint fortes, vena & his secanda est, nisi cruditas ventris aut alterius cuiusdam partis prohibeat. ✱ Horum vterq; relatas sententias ab Hippocrate inde victus ratione in morbis acutis lib. 4. usurpauit. retulerat enim illic Hippocrates. ✱ In acutis morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, florueritq; agrotantis ætas & virium adfuerit robur. ✱ Quiquoq; contextus nostrum præceptum de sanguine detrahendo à patiētibus cauium roborat. nam satis acutus & vehemens morbus febris hæc est. & etiam velut Hippocrates præceperat, vbi vires validæ sunt, sanguinem mittere nos iubemus, & nō in aliis.

9. Method.

¶ Si horum febrientium venter lubricus nō fuerit, clisteria post feces clisteribus communibus aut sponte extractas iniicies, quæ consistēt ex decocto maluarum, & ordeï, ac violarum, & prunorum, oleiq; violacei vnciis duabus, olei rosati vncia vna & duobus oui luteis, quibus sacchari vnciæ duæ addendæ sunt. quæ cum dormitum iuerit, recipiat febriens, verum cum venter immodicè lubricus fuerit, & si adhuc per quinque dies lubricitas perseverauerit, cohercere eiusdem lubricitatem, non tētabis, nisi adeo immodicus sit fluxus, vt vires agri insigniter labefactari noueris, vel in tantum acrem esse humorem, qui fluit, vt excoriari intestina, palam intelligas, siue ex intestinorum corio cum fecibus excreto, aut ex sanguine misto fecibus, præcedente molesto dolore in superioribus, aut inferioribus intestinis ex pulso. tūc enim medicamentis adstringentibus vt iubeo, vt vires restaurentur, & intestinorū vulnus vltius non procedat.

6. Metho.

¶ Aluum soluēdam esse in hac ac-

aliis plurium dierū febribus, si quoque vires agri id tolerant: nemo ambigere valet. quod nos eas vocamus febres plurium dierū, quas antiqui putridas dixere, modo putridū seu immodicè redundātem succum poscere sui vacuationem, cui indubiū venire potest? hoc tamen quod statim subiungā peculiare huic febri esse, omnes intelligant. in nullis biliosis febribus adeo noxiū esse vsum scamonii & aliorum purgantium medicaminum calidorum ac pharmacorum id recipiētium velut in causo. quod hic poscat refrigerantia, multo plus quam aliud genus febris, & scamonio ac aliis medicinis eiusdem facultatis calorificæ. bilis efferebescit, & turget, effrenisq; versa sæua symptomata infert. qua propter in his conuenire subductionem fieri per cassiam fistularem, manā, pruna, violas purpureas, & thamaros indos & id genus alia consulo. eiusdem sententiæ fuisse Aetium. ca. 78. tetrablibi secundæ sermonis primi verba eiusdē ostendūt, inquit enim. ✱ Primum itaq; leniter ac blandè hanc febrem aggredi oportet. ✱ Quasi his vetuerit, ne acribus medicamentis vim subductricem habentibus vtamur.

7. Metho.

¶ Quamuis satis brevis hic morbus esse soleat, & intra septimum cū sæuis accidentibus hunc finiri, implurimum accidat. nō ideo post cruditates stomachi, & feces ventris expurgatas, audebis in hac febre tenui ssimo victu vt. ne deficiente alimento, quod vim humectandi habeat, bilis acrior reddatur. & sæua symptomata vigiliarum & delirii (vt supra cauimus) contingant, vescatur ergo febriēs piscibus paruis, & pullis galinaceis, aut perdicum coctis, cum lactucis, aut assis cum aranciorum

Bb 4 succo

succo, aut omphatio, neq; tantum
iis auibus, transatis tribus diebus, v-
tatur in prandio, verum & in coena,
ouis quoque recentibus cum prædi-
cto omphatio, quo securiores red-
duntur. ne comburi, aut viciari in sto-
macho possint, vesci valebit æger,
lactuca, intibum, melopepones, præ-
sertim hyemales, cerasa acria, & a-
lia huiusmodi, de quibus in capite
de medela generica febrium memi-
nimus, immoderata quantitate: cū
prædictis auium carnibus manden-
da sunt. nec audiendus in præsentī
proposito Paulus. ca. 30. libri. 2. erit:
qui ita dicebat. ✱ Nam qui arden-
tibus febribus conflictantur, sola po-
tione sustentandi sunt. ✱ Quod hoc
decretū à nobis in præsentī metho-
do & antecedentibus in generica me-
dela febrium sit increpatum.

8. Method.

¶ Post sumpta pharmaca quibus
purgare hos febrientes præcipio. vi-
giles eosdē ægros manere, minime
cōsulo. vt in plurimis morbis medi-
ci iubere solent. quin non tantū per-
mittendi dormire hi sunt. verum
inuitandi, ac alliciendi, vt somnum
capiant. priusquā venter vi phar-
maci exolui incipiat. non enim ve-
remur, sumptis lenientibus, posse
somno purgationem cohiberi, & sæ-
ua symptomata à detento medica-
mēto emanare. quod ea, quæ in præ-
cedenti methodo ad exoluendū
ventrem concessimus. nullam vene-
natam qualitatem habeant. imo eo-
rum plurima alendi facultate præ-
dita sint. etiam quia etsi accidisset,
quod veretur aduersus. maius emo-
lumentum ex somno conciliato æ-
gris his, qui vigiliis solēt molestari,
sequitur, quā incōmodū ex phar-
maci detentione. præsertim quod
clismo parū acutiori excitari aluus
poterit. & sapissimē facultatib9 na-

turalibus somno validioribus ver-
fis, & medicamēti vi in distantes
partes distributa, largius venter sol-
uetur, quā si vigil post sumptionē
pharmaci perdurasset. idque suade-
bat Auicena de medela causi, cū di-
xit. dormiant super aquam thama-
rorum indorum.

9. Method.

¶ Si ventre soluto iisque prædixi-
mus, post adstrictus mansisset, cōsen-
taneum foret decretum Hippocra-
tis, vel illius qui contextus cōmenta-
rii. 4. de victus ratione in morbis a-
cutis composuit, sequi. Præcipiebat
enim parum post libri principium,
patientes exquisitos causos, aquam
mulsam aquosam & coctam quan-
tum voluerint bibere. & ulterius ad-
debat. ✱ Verum si ad hæc non ap-
periantur lacte asinæ cocto purga-
bis. ✱ Nos autem loco aquæ mulsæ
medicamenta lenientia concessimus,
cassia scilicet, pruna, mānam, & tha-
maros indos, ac alia plurima quorū
ignotus erat vsus, temporibus Hip-
pocratis. post quæ in præsentiarum
lacte asinæ cocto purgare, sequentes
Hippocratem, vt diximus, iubemus.
At si ingratum febrienti per coctio-
nem lac fuerit, eo recenter multo
vti consulo, non enim adeo est verē
dus flatus, qui ex lacte crudo fit in fe-
bribus his ardentibus, vt metu eius
portionem adeo necessariā his ægris
interdicamus. Porro expono ego
verba illa. ✱ Verum si ad hæc non
apperiantur. ✱ Vt id significant,
quod si post mulsam aluus lubrica
non perduret, sed etsi in aliquo die
soluatur adstricta post p̄sueret. La-
cte vtendū sit. & sequendo hanc no-
stram præsentem methodū. si sump-
ta cassia, aut māna, aut prunis, seu
thamarindis, vel alio ex prius rela-
tis medicamentis, aluus in sequenti
bus diebus lubrica non duret. quod

etiam

etiam lac asinae bibat febriens consilimus, maxime in maturinis horis. dumq; aeger se grauari eo non sentiat. neq; fumosum aut quam maxime acidum, agrum eructare, medicus noscat. certe si parum lac acesceret, vitare usum eius non iubeo. maxime si agrotati gratum sit. namq; si lac acidum a rebus externis versum, conferre his febrientibus fatentur medici, proficiet magis quod intra ventriculum acidum vertitur, quia priusquam acescat, suis frigidis & humidis vaporibus bilis feruore reprimet, & somnum alliciet, neq; non eiusdem aliquid in sanguinem laudatum vertetur.

10. Metho.

¶ Non raro his febrientibus delirio correptis contingit, neq; cibum neq; potum petere, etsi utroq; quam maxime egant. non ergo qui his inserviunt, & medicus, qui eos inuisit, debent negligere alimenta eisdem exhibere, saltim iuscula, si solida & masticabilia respuant, & aduersentur, & potione frigida inuitare. videmus nempe sapissimè horum plurimos linguas aridas, nigraeque habentes, & aquam pra delirio obliti non petentes. Si aqua inuitamus, & ad os calicem ea plenum admouemus, in gente quantitate eiusdem nonnunquam se ingurgitare.

11. Metho.

¶ Si aliquorum febrientium capitibus admoeri quae refrigerant, sine noxa possunt, horum praecipue sunt. quod enim in reliquis id fieri vetat, in his inuitat. timemus nempe cum humores sanguinei, melancholici, aut pituitosi, occasio febris sint, ne frigidis capiti admotis discuti prohibeantur. detetiq; deliria aut graues sopores concitent. at cum tenuis bilis infestat, in frigidatibus saepe crassior & ad mediocrem consistentia versa, promptior excretio-

ni facta, per narium aut palati meatus, quod rarum est, aut per aluum descendens extra corpus pellitur. neq; parum conducit, ad noscendum genus humoris, quo caput grauatur ex relatione aegri scire. an capiti admotum oleo rosaceo, & quarta aceti parte, melius vel deterius se habere sentiat aeger. si enim vigil dormiens fiat, & qui pulsationem temporum patiebatur, eandem amittat, & cui caput dolebat, sine dolore reddatur, certum erit a tenui vexari bile. at si oppositum contingat, sanguinem crassum, aut pituitam, siue melancholiam, reducere, merito suspicabimur.

12. Metho.

¶ Quamquam proficuum esse, refrigerantium, quam dixi, capiti admotum, multo securiorem iudico. paucis aceto rosato & aquae rosatae sex tuplo. linteum tenue madefacere & naribus febrientis saepe appropinquare, ut vapor horum in cerebrum delatus ipsum roboraret & in frigidet. fumiq; a toto corpore ascendentes inferius pellantur. ex horum enim indecenti usu ob medici errorem non timetur pororum cutis capitis obstructio. ut ex praecedentibus exterius applicitis. neque inutilem esse reor commistionem seminis papaueris albi leuigati, aquae rosatae, & aceto praeditis, vel aquae in qua viola purpurea maceratae sint. maxime si vigilis febriens infestetur. commiscere quoque his omnibus nonnihil camphorae si ingratus odor eius febrienti non sit, prodesse existimo. dum tamen haec omnia non nisi ut quae repellunt, in principio delirii aut vigiliarum applicentur, diu namque admota spiritus extinguunt.

13. Metho.

¶ Qui post medicamenta purgantia a nobis recensita, febre adhuc valida vexantur, & neque lacte neque frigidorum admotione, quorum in praecedenti

cedenti methodo meminimus, somnus allicitur. quin vigilēs noctu & interdium persistunt, quod sauisimū symptomata in his est, quia super venturam phrenitidem minatur, ii noctu post duas horas. à cæna syrupi papaueris vncias duas vel tres cum tantundem aquæ ubi violæ maceratae sint, bibant. statimq; lucernis omnibus à triclinio in quo ager cubat, extinctis. & mollibus frictionibus crurum factis, somnus conciliari procuretur. Sandalis, rosas, violas, foliis vitis, & canarum, nymphaea, salicū foliis, & aliis refrigerantibus super pauimentum triclinii à morbi prima die aspersis. nam hæc ad somnum alliciendum, atq; ad bilem tenuem ad mediocrem consistentiam ducendum, non parū conducunt. in quem usum quā maximè prodest crurum lotio, ex decocto herbarū superius dictarū, papauerū corticibus & chamæmello atq; aneto additis. ut horū duorū attrahendi vi, humor qui in caput repebat, deorsum feratur, lactucas crudas vel coctas in vltima cæna comedere, etiam in relatum usum confert, & etiam vesci in meridie cucurbitis teneribus, cum pullis gallinarum decoctis.

14. Metho.

¶ Conficere pastillos ex rebus infigidantibus qualia sunt, rosas, semina portulacæ, & intibi, ac melopeponis nec non, citruli, ac alia eiusdem facultatis, & camphora, docuerunt Auicena cæteri; Arabes, & Latini practici oēs. ut iis dissolutis in aliquo succo pomorum acidorum vel malorum punicorum, vel aqua ex herbis frigidis sublimata vteretur in potionibus matutinis ager, à quo iam sanguis missus si mittere eū liceret esset. et alius medicamentis expurgata. at ego lac asinæ his omnibus præstantiorē esse discudico. ideo

abstinere à recensitis consulo, dum non sit, quid lacte vesci prohibeat, verum cum lac ob rationem aliquā interdicatur. Et febriens libeter portiones relatas sumat. uti eis non veto. dum tamen trochiscis adstringentibus quales sunt, qui spodium recipiunt, & si venter lubricus sit, non utatur, qui febricit. Raro enim causum cum immodico alui fluore interfecisse vllum febrientem memoror. & ut vera fatear nullum ex his febrientibus à me curatum, quod memoria consequar: cum prædicto symptomate vita functum fuisse, vidi. Si tamen medico alicui nonnullus ager paratus periclitari propter ventris fluxum & simul hanc febrem offeratur. uti relatis ex camphora trochiscis, & aliis adstringentibus medicamentis, non prohibeo.

15. Metho.

¶ Cum saluberrima & frequēs huius febris cum sudore (quem præcedere rigor consuevit) finitio sit. quāvis non raro cum alui fluxu tantum vel simul etiam cum ambabus excretionibus contingat. quod pluries, me vidisse, recordor. Utile his agris esse discudico, quāvis in die sudor incipiat: eum sine magna molestia stragulis super iniectis & copiosa aqua buglosæ potione augere. Verum ne aliquis putet, quāmaxime conuenire his incipientibus sudare. non permittere in lectis moueri: neq; tātillum manum aut caput detegere. sciant omnes sudorem illum quem præcessit rigor, non tanta cautione egere. postquam enim rigor causum patientem corripit, certum est morbum iam tunc finiri. non ergo inepta cautione ager in vitæ discrimē ducendus est. accidere enim potest syncope, à qua non releuetur, corripit febrientem. liceat ergo his (cū sudore maximè anguntur) in aliam & aliam

aliam tori partem cubantes, transire. dum tamen nō statim vt vni par ti se applicant. in aliam vergant. sed in qua vis per vnus quartam ad mi nus perdurent. hac enim licentia fo uetur ægri restituuntur vires, & quod potissimū est, somnus allicitur (qui alias angore auferretur) & sudor au getur.

16. Metho.

¶ Solent sapissimè qui rigore & su dore ab hoc morbo in. 7. vel in ali quo ex antecedentibus diebus euadunt, post paucos dies in alias eiusdē naturæ recidere febres. atq; adeo frequenter hoc in aliquorum anno rum tempestatibus fieri vidimus, vt pauci aut nulli ex prædictis causis, anno. 1528. & præsent. 1556. visi sint, qui recidui semel ac bis nō fuerint. quod me ambigere, ac hæsitare in priore tempestate anni. 1528. fecit. vtrum cōueniret mederi rediuiuis fe bribus illis, sanguinis missionib; & medicamentis aluum purgantibus, vt cum primum inuadebant. facere eram solitus, vel solæ naturæ cōmit tendæ forent. etiam an in intercape dine illa decem vel duodecim dierū (non enim prolixius esse recidendi tempus illud consuevit) in qua in to tum bene habere ægrōs experieba mur. conueniret pharmacum sub ducēs conferre. vel venam secare, vt recidere in febres, vetaremus, vel nō. & vt paucis quod tūc decreui absol uam. scitote me primum neglegisse, mederi scilicet febribus redeuntibus: quod conscius mihi eram, scilicet omnes quæ in hominibus nedum se sageissimum annū attingentibus cō tingeant, intra quatrīdū cum su dore quem nō præcedebat rigor, vt cum primum eidem inuadebant, so litus antecedere erat, finiendas. atq; etiā quia semel & bis experimento comprobauī, in intercapedine rela

ta, soluta per pharmacum aluo, ni hil profecisse: nec recidere ægrōs ve tuisse, curam habere præseruandi re liquos, qui recidere parati erant de stitisse. & nequis nostris verbis fidē adhibens decipiatur: quod opinetur me asseuerasse, omnes causos recidi uos & salubres fuisse. animaduerte me ante nō dixisse, reuiuiscere alios, quā eos, qui in septimo vel antece dentibus dieb; finiebantur. quod per petuū fuit anno relato. 1528. & præ senti frequentissimum. siue cum ri gore & sudore aut cum alui fluxu fi nirentur. qui enim septimam transi bant diem, non ante decimam quar tam in plurimum pausabant, quorū null; iterum redibat. & quod admi rationem inducebat, id erat: quod il li qui intra septimū sani euadebant, bis postea recidebāt, & aliōs septem dies in vtrisque febribus rediuiuis absumebāt. vt tandem omnes febres æqualiter perdurarēt, nullæque de cimum quartum pertransirent diē. etiam considerate, quod ideo relata rum febrium dixerim plurimas fœ liciter finitas. vt noscatis, omnes il las quæ homines proximos septua gessimō anno inuaserunt, mortales fuisse. siue continuæ forent & duran tes ad decimum quartum diem, siue in septima finirentur, & post recide rent. vniuersæ tamen antecedentes ætates inuadētes salubres vt dixi fue runt, post millesimum quingētes si mum vigessimū octauum annū pau cas relatæ naturæ me vidisse, febres memoror, nisi eas quæ in præsentī anno vagantur. Porro dolēdum est, quod nullus medicorum quos ego nosco, fuerit, qui in priori constitu tione inuadendi & redeūdi modos, quos dixi causorum, obseruauerint. quorum ignorantia rediuiuis medē do nōnullos interfecisse audiui. isti enim

enim caufi qui cum rigore, in feptima finiuntur. poftquam recidunt nullo medicamento egent. præterq̃ decenti victus ratione vti. & fpectare quartam vel quintam diē in qua indubie fudor quod frequentiffimū eſt, velalui fluxus fuperueniet. quib9 morbus finitur. quando enim recidiuis indocti medētur, & aluum eorū fubducūt, qui prompti fudare erāt, vel venam fecant his, qui ventrē copioſe exoneraturi in die decretoria erant, in vitæ difcrimen ducunt ægros & aliquos vt retuli, vitādo vel augendo chrifeſ interimūt. & quod ſcio nō paucos quaſituros à me quomodo verum eſſe, valeat. quod prædixi, expertum ſcilicet me fuiſſe, vitari nō poſſe, pharmacis, aut ſanguinis miſſionib9, aut aliis remediis re, diuinas cauſarum. nam videtur hoc aduerſari rationi, quia ſi quæ reliquuntur in morbis poſt iudicium recidivas facere, conſueuerunt, vt dixerat. Hippocrates. 12. aphoriſmo. 2. particula & id concoqui & educi poſſit: quid obeſſe poterit, aluo per pharmacum expurgata, aut vena ſecta, quod ille humor à corpore educatur, qui aliās recidiuam facturuserat. ideo his vnico verbo reſpondebo. eſſe ſcilicet humorem febriliū in illa tēpeſtate graſſantium in aliquibus vafis corporis adeo arētis inclufum vt niſi febrili calore vafa illa dilatentur, pharmaco nec ſanguinis miſſione educi valeat, quod ita eſſe euentus ipſi docent. aut ſi ratio hæc non placet, tu aliam quære dummodo nō neges, id quod ſi obſeruare tēpore præterito voluiſſes, verum eſſe experireris.

17. Metho. ¶ Balneū vtile eſſe his qui cauſum patiuntur dixit Aetius. ca. 79. ſermo nis primi tetrablibi. 2. & Rafis trigefimo continentis. ca. 2. tractatu. 6. &

Aui. ca. 42. tractatus ſecundi de medela cauſi, & Paulus his omnibus antiquior. ca. 30. libri ſecundi. differūt tamen Paulus & Auicena: quod Auicena in vltimis verbis capitis citati ſcripſit. ¶ Illi in quibus magis diligitur balneum ex eis ſunt, quorū febris eſt ex phlegmate falſo. ¶ Paulus autē dixit. ¶ Porro balneū illis ſolum vſui eſt, qui citra tumorem inflammationem aut eryſipelatiū ardente febre laborāt. Quod ſi vero coctionis notæ percipiuntur, multo magis ipſis cōducet. Qui ex falſo humore febrem ardētem conceperūt, his eſt inutile. ¶ Quorum ſentētiæ ex contextus ſerie viciatæ nō apparēt, ſed ex profeſſo aduerſæ. Ego qui nunquam hoc præſidio in huiusmodi febrib9 vſus ſum, experimēto minime decernere potero. quid horū ſalicius medicis & febrientibus ceſſerit. Verum ſi ratione ducar Auicena decretum præferēdum Pauli decernam. nēpē cum illud dicatur magis alicui prodeſſe q̃ alteri, quod ad excernendum morbiſicā cauſam illius plus confert; q̃ alterius. & falſa pituita rebelior ex natura propria per ſudorē aut aliter per cutim diſcuti ſit, q̃ bilis ipſa multo tenuior. ſuper eſt verum eſſe, balneum hanc educens multo huic vtilius dicendū quàm bili: quæ ſine balneo diſſari ſæpiſſimē ſolet. indeque etiam recte Auicena quæ audiſtis dixiſſe. & Paulum perperam. certe ſi balneum frigida aquæ inutile eſſe febrientibus à pituita falſa fateretur Paulus. vt qui timeret ne conſiſtentia pituitæ aquæ frigidityte craſſior, q̃ deceret fieret. audiendus merito eſſet. at cū id non expreſſerit, ſed in vniuerſum & conuſe loquēdo, illud reprobauerit: merito à nobis taxatur. & tādē præſenti methodo decernim9. nullum

nullum balneum calidū scilicet aut frigidum causum à bili patientibus competere: quod frigidū cutis meatus obstruendo, febris causam discuti prohibebit. calidum tenuiorē & calidiorē vertēdo bilem, ipsam furere efficere poterit. Si qui enim ex his balneis frigidis aut calidis curati euaserunt, non præsidio, quo vti sunt, tribuenda salus erit. sed virtuti forti errata medici corrigenti.

Caput. xli. De esse

signis febriliū prouenientū à bili notha, in quo nouelli errores de bilis coloribus deteguntur.

VT earum, quæ ab exquisita bili pendēt, febrium essentiam & signa ac medelam in diuersa capita sumus partiti: sic harum quæ à notha originē trahunt in tot distinguemus, utque perplanissima procedamus, cōsenta neum est exprimere, quid notha bilis sit: ut huius natura exactē cognita, appertissimum sit: quas febres ab ea suboriri dicamus. quāquam enim speramus librum peculiare de humorum speciebus & modo generationis eorūdem condere (quod innumera confusa & perperam scripta de illis sint) quod nescimus an hoc Dei elementia nobis permittēdum sit in præsenti loco breuiter & in cōpendio de nothabili, quæ sequūtur, exaramus. Primum quod si Galeno fidem adhibemus in commentario primo libri de natura humana bilē simpliciter & sine adiectione solam palidam aut flauam nominari. dicebat enim in loco citato ipse. ❖ Pri-

mum faciendum mihi est, ut commune non tantum medicorum sed omnium Græcorū institutum apperiam, qui bilem sine adiuncto cū palidam significare aut flauam nomināt. nam hæc ambo nomina de vna specie humoris vsurpari humiditate & siccitate differente, dudum diximus. reliquas quasuis biles nō sine adiuncto proferunt, æruginosam apelantes, aut atram, aut rubram, aut prasinam. ❖ Non tātum quod prædixi asseruit, verum quas biles cum adiuncto vocandæ biles sint, expræfit. æruginosam scilicet, atram, rubram, & prasinam. & in eiusdem libri cōmentario primo citato. prius quā quæ ducta sunt, scriberet prædictis addidit complures alias. nam loquendo de speciebus expuriæ bilis dixit. ❖ Nam eruginosa apparet & fuscabilis, quā caruleā appellant. Item rubens quædam & prasina. nec non aliæ, quas nominatim exprimere nequeas. ❖ Vbi in vltimis verbis innumeras descripsisse palam patet. harum compositionem parū expreſius secūdo libro de naturalibus facultatibus. cap. vltimo docuit dicens. ❖ Sanē in atræ bilis sic vstæ speciem etiā vitellina illa subinde vertitur: quoties ipsa quoque igneo percocta est calore: reliqua bilis genera partim ex iam dictorum mixtura constant vniuersa: partim tantū quā viæ quædam sunt, ad harum tum generationem, tum inter se mutationem. distant inter se, quod aliæ meracæ sint ac solæ, aliæ veluti ferro quodam imbutæ. Verum feri genera quæ in succis habentur, omnia sunt excrementa: purumq; ab iis esse postulat animalis corpus. ❖ In quibus sententiis dicere videtur Galenus, quod ex his speciebus bilis, quæ
Cc simpli

simpliciter & sine adiuncto biles nominandæ sunt, aliæ meracæ sint, ac solæ ex quib9 tertianam exquisitam gigni, diceret aliquis. & quod aliæ quæ sero sunt imbutæ, materia notharum tertianarum sint. at quod prædixit ex superius à se scriptis humoribus, commistis speciebus bilis, posse meracas biles fieri. & ex melancholia (de qua prius egerat) & bile commistis, non fiat exacta tertiana, vt in fra docebimus. inde patet, quod hæc quas hic meracas biles appellat, non sint, à quibus exquisita tertiana pendet. & ne singula Galeni debili decreta, vt id absoluiam, in presenti loco asseram, sed breuiter ab his me expediam: sententiam tantum eiusdem ex nono capite libri primi de arte curatiua ad Glauconem, in quo de exquisita tertiana agit, proponā. vt cognita natura humoris, qui illā efficere assuevit, vt ipse inibi putauit: manifestum supersit: quas nothas biles appellet. & cum parum post principiu capitis citati dicat. flauam bilem esse, à qua exquisita tertiana pendet, quia flaua bilis humor inter omnes, qui in corpore sunt, aridior calidiorq; existit. quod etiam commento. 59. aphorismo. 4. libri confirmauit. inde sequitur: reliquas omnes expurias vocari, quæ nothas tertianas efficere natæ sint. nam verbis prioribus capite. 9. de arte curatiua ad Glauconem, quæ hūc tenorem seruant. ✕ Exquisitam ergo tertianam vt quæ ex flaua bile commota inualeſcat, quanto magis fieri potest refrigerare oportet, atq; humectare. ✕ Consideratis, non pallide bilem, quam in commentario primo libri de humana natura simpliciter bilem vocari dixerat. tribuit Galenus, posse efficere

exquisitam tertianam. quanto magis aliis, quas sic sine adito nominari vetuit, nec aliud in commento citato quinquagesimo nono aphorismo. Galenus sensit, cum dixit. ✕ Exquisita igitur tertiana erit, quæ sui ipsius naturam puram synceramq; seruat. seruat autem, vbi flauam bilem habet, vt dixi dilatam & motam. ✕ A palida ergo & vitellina & æruginosa, & præsina, & rubra ac reliquis omnibus, excepta flaua. febres biliosæ spurie vocandæ erunt: si quæ audistis Galeni decreta, sequi velitis, at quod ea nonnullas pariant difficultates & redargutiones. has primum discutiamus: ac postea, quod verum esse, putamus, palam proponemus.

¶ Primum ergo quod scrupulum infert, est. an verum illud parum supra à Galeno assertum sit. flauam bilem humorem esse inter omnes qui in corpore sunt calidiorē. hæsitare nempe facit eiusdem Galeni in libello de atra bile sententia, quæ in hunc modum habet.

✕ Bilis autem flaua vt tenui mista humiditati, & colore palidior, & consistentia humidior redditur: ita cum difflata ipsa admodum fuerit crudorum ouorum vitelo similis apparet. atque ob id vitellina vocatur. ✕ Modo si ex flaua per difflationem, quæ à calido necessario fit. vitellina gignitur, hæc calidior ac siccior flaua bile erit. & per consequens falsum vtrumque Galeni assertum flauam scilicet bilē, humorem esse, inter omnes, qui in corpore sunt, calidiorē. Aliud etiā quod augit est à flaua tantū provenire exquisitam tertianā. exquisitior enim videretur febris illa, quæ à vitellina calidiorē & sicciorē oriretur.

Quædā de
bia propo
nuntur ac
soluuntur.

¶ Neque præterita inferior dubitatio hæc est. vtrum ab æruginosa aut prafina bile febris tertiana oriens, exquisita tertiana, dicenda sit. nam si inde Galenus credidit, solam flavam bilem exquisitam tertianam cito finibilem efficere. quod calidior & sicciior reliquis corporis humoribus bilis flava sit. cum ex eiusdem assertis probare valeamus, prafinam siue porraceam & æruginosam multo calidiores & sicciiores Flava bile esse. inde sequi videtur, à relatis exquisitam tertianam exoriri valere. Sed quod æruginosa & porracea tales quales à me sunt asserte, à Galeno ipso prædicentur. inter plurimos locos sententia libri decimi de simplicium medicamentorum facultatibus capite de felle exprefit. ¶ Nam seroso recremento flavæ bili commisto pallidam constitui contingit. sicut & pallidam plusculum exalfectam, consistentia reddi crassam, colore autem flavam. quin & in animalibus apparet flava quidē iis. quæ magis sunt calida, quæ vero minus, pallida, & ubi calida animalia aut famæ aut siti torquentur, ad atrum colorem vergit, interim illum habens æruginosum, interim caruleum, interim isatidis qui quidem magis est. calore brasicæ fuscus. ¶ Si enim cum calida animalia famescunt, vel sitiunt. Tunc plus humores vrunt, quàm cum alimento abundant. æruginosa & prafina, quæ tunc fiunt ex Galeni assertis, calidiores erunt, quàm flava bilis.

¶ Par relatis dubiis erit. vtrum prafina siue porracea bilis (idem enim esse ex Galeni assertis patet) in ventriculo gigni, quandoque; soleat, & cætera in iecore vel eiusdem vasis. nã hoc non parum interest ad medellâ febrium ab his provenientium re-

cte exercendum. Videtur enim Galenus propè finem libri secundi de temperamentis, id velut indubitatum asseruisse cum signa, quibus hanc in ventre noscamus gigni, illic exponendo scripserit. ¶ Quæ vero bilis refert porrum iis solis gignitur in ventre, qui utique; concoxerūt male, quin etiam sollicitudo, ira, dolor, labor, exercitatio, vigilia, abstinencia, & inedia, succi flavæ bilis plus acerbant: propterea quod plus eius succi in iecinore gignitur. ¶ Et parum antea dixerat. ¶ Præterea quibus in ventriculo bilis illa gignitur, quæ porri colorem immittatur. debet omnino iis cibis fuisse, non panis, non sui la caro, simile ve aliquid: sed necessario aliquid, quod iis calidius sit, nec id boni succi: quibus autem ex iecinore in ventrem defluxit, iis flava ea pallidaue vomitur, etiam si boni in primis succi fuit, quod sumpserunt, etiam si ad summum fuit concoctū. Immo vero magis ipsis qui ad vnguē concoxerūt, flava vomitur. ¶ Parum dissimilem huic sententiæ commento secundo prognosticorum scripserat, cum dixit. ¶ At vero gignitur in corpore quemadmodū crocea bilis per naturā habentibus, ita porracea altera præter naturā constatque; ut hæc sæpe numero in ventriculo gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, brasica sunt, atque; ut etiam interdum talibus nequaquā in gestis, ratione agrotationis in venis gignatur, ac decumbat, aut in ventrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque; excrementi proprietatem talis temperamento qualis prædictorum olerum succusest. ¶ In libro vero de atra bili recensita omnia confir-

mauit scribens. ✱ Ipsa ergo bilis seu pallida, seu flaua, seu vitellina visatur generationem in vasis obtinet. in ventriculo autem alia quædam porracea gignitur (sic enim eâ à porrorum colore denominâtes vocant. sicut æruginosâ quoq; quod ærugini similis cõferatur) est & quæ dâ isatodes bilis dicta ab isatide cæsium colorem referente. ✱

¶ Ut primum ergo dubium paucis absoluamus, sciendum. quod ex assertis ab Hippocrate & Galeno cæterisque medicis dilucidè elicitur, humores in corpore humano dupliciter gigni. aut enim tunc cum homo in totum bene valet, ac optimis vititur alimentis, & reliquam viuendi rationem attinentem aëri, exercitiis, aluo expurgatâ, & cæteris quæ non naturales res vocantur, sine labe exercet, humores fiunt. & hi naturales à medicis vocantur, quod vitari non possit, homine viuente, eorundem generatio, etiam quia eiusdem hominis natura his conseruatur & durat. ipsisque deficientibus aut vitiatibus ab eisdem destituta pereat. Ex omnibus nempe salubribus alimentis deuoratis sanguis, pituita, flaua bilis, & melancholicus succus fiunt. Vel aliter humores generari queunt, homine scilicet vetitis & noxiis vitæ cibis, vel quâmq; sine labe alimenta sint, immodicè calido, aut frigido ipso existente, aut aliter male affecto, quæ sine noxa sunt alimenta, vitiat & corrumpit, aut vtrisque concurrentibus causis humores inficit. Porro fieri in huiusmodi statu constituto homine, bilem quam propriè atram Galenus vocat, vitellinam, & porraceam, atque æruginosâ, cæterosque succos, quos morbosos & præternaturales appellamus. qui antecedentia

ex Galeno citata legerunt, facile intelligent. Exponendus ergo Galenus est, quoties dixerit, flauam bilem calidiorem atque sicciorem reliquis succis esse, calidiorem nempe, reliquis naturalibus & non vitiatibus humoribus. secus his quos morbosos siue præternaturales dicimus. obiicienti ergo, calidiorem esse vitellinam quàm flaua, concedimus. negamus tamen, flauam vitellinam esse collatam à Galeno. quod vitellina inter vitiatos succos recèseat. sed sanguini, pituitæ melancholiæ naturalibus humoribus. quibus omnibus calidiorem esse, palam est. Secundum maiore difficultate quam præteritum absoluendum certè est. Nam si soli calori, & siccitati bilis flauæ tribuimus breuem exquisitarum tertianarum durationem, verè censendum est, oppugnatorem recte rationem Galeno aduersam collegisse. sin vero alteri affectioni humoris biliosi id tribuimus. iâ quod Galenus illud tacuit, nos explicare, quid sit, tenemur. Ego quippe omnes Galeni sententias agentes de humoribus & de causa tertianæ exquisitæ mente voluendo, ac mutuo conferendo, nihil quod vere mihi satisficiat inuenio. quàm quod si sententia illa senis Hippocratis quinquagesimi noni aphorismi quartæ sectionis in qua longissimam exquisitarum tertianarum non pertransire septem accessiones asseuerat, intelligenda sic sit. quod in septem diebus illis præscriptis ab Hippocrate, morbus scilicet finiatur. merito sola flauæ bili tribuatur, materiam esse exquisitarum tertianarum, quia sola hæc inter humores naturales, multitudine aut putredine noxia facta sui tenui consistentia, & calore, ac siccitate, non ultra septem accessiones

nes durare in plurimum possit: verū si nō tantum exquisitæ tertianæ ab Hippocrate vocentur illæ, quæ salubriter ante decimum quartū finientæ sunt. Sed etiam quæ in spacio relato interficere venenosa qualitate humoris ægrum valēt. exquisitiōres posse provenire à præsina, vel ærugiosa, quam à flaua, nisi mētis inops negare non potest. nec tantū in hac sententiam decendimus, quia ratio aduersi id facere cogat. verum quōd quandoque & si raro visæ sint tertianæ ante quintam accessiōem necantes. Certe medicus quidam quadraginta annorum & validarum virū socer alterius, qui lacte bibito à causo euasit. de quo in præcedenti capite de medela causi meminimus. correptus simplici tertiana ante accessiōem sextam mortuus est. nec hic solus tā celeriter à tertiana functus est vita, sed alii, idē accidisse, quādoq; audiui. quod enim memoria consequar. nulli à me curato præter vni septuagenario seni id contigisse. recordor. tandē vt expressius relata exponā, dico. quōd aut tertiana exquisita vocatur tantū illa, quæ ratione naturæ succi à quo pendet. nō vltra septem accessiones nata est durare, sed in his salubriter finiri. vt Hippocrates & Galenus sensisse videtur. & sic verum est, a sola flaua bile ipsam fieri. aut non solum hæc, verum etiā quacūq; intra relatum tempus apta est terminari, & non vltra progredi. quoniam succi facientis tertianā venenosa qualitas prius interficiat, exquisita tertiana nominatur. ac sic non solum a flaua sed a reliquis speciebus bilis, ipsa calidioribus & sicciōribus gigni potest.

¶ Vltimum quæsitum non a me decernendum esse putet, qui hæc legerint eo more quo scriptores huius

tempestatis in absoluēdis dubiis vti solent. ducta enim alicuius classici authoris sententia, qua dubiū quod præmanibus habent, expresse diciditur. sufficienter a se absolutum putant. dignosque se honoribus tunc iudicant. quōd tale facinus patrauerint, transulisse scilicet veteris authoris sententiam & suis codicibus inferuisse. idem in physicis efficientes: quod in his quæ pietati & Imperatorum legibus attinent sanæ mentis authores exercere solent. non aduertētes in medica aut physica professione perniciosum esse antiquis fidem dare, rationem qua fulti illi sunt, examinare negligētes. Si enim id Aristotiles in physicis & Galenus in re medica efficerent. innumeris erroribus (vltra eos quos habent) fœdate relatæ facultates torpescerent. ac sorderent. neque relata immerito a me præsentī loco adducta sunt. quin vt fatear Galenum in locis superius dictis palam dixisse, bilem porraceam, siue præsina vocēs, in ventriculo quorundam hominum quādoque gigni porris, capis, alliis, beta atque calidis aliquibus eduliis comestis. aut in modico colore stomacho aliquorum affecto. quod tamen verum esse, ego nō credo. quōd rationem nullam Galenus attulerit, qua decretum suum corroboret. & de negotio agat, quod experimento probari non possit. Namque si Galenus testaretur, sibi sæpe aut aliquando videre, accidisse, supra memoratis alimentis pransis, & priusquam rationabili coniectura credi posset, ea in iecur potuisse transferri. vomitione facta, bilem porraceā eiectionem, quandoq; a se visam. vero si milia dixisse videretur & si nō quæ in totū suū placitū roboraret. quōd potuisset bilis illa in vasis iecoris

aut aliis existens prorritata ab immodico calore eduliorum calidorū in ventriculo ingestorum, in tantū naturam vasis se ipsam continentis lacerare. vt vomitu illam cogeretur excernere. tūcq; deciperetur, qui crederet, à ventre excretam bilem illā fuisse. at quia id, quod prædixi, non asseueravit: nec mihi vnquam plusquam à triginta annis rem medicā exercenti, quæ retuli, acciderūt. nec vlli medicorum quos noui, id contigisse audiui. credere non valeo, bilē adeo calidam, vt est prafina, gigni in ventriculo quantumuis calido posse. non quòd ego negem, oleribus viridibus aliquibus comestis, & spōte vel vi vomitione facta: succum viridem semicoctum, quem à iecinore transmissum non esse, fateor, nonnūquam à ventriculo reici. sed hanc prafinam siue porraceam bilem vocandam non esse, atestor. nā huiusmodi succus mea sentētia indignus nominari humor naturalis aut vitiatus est. quanquā enim fluidus & exalimentis in gestis ortum trahat, non humoris nomine, medicorū more, vti valet. sic. n. quacūq; alimēta semicocta liquida vomerētur humores dicenda erant. quē loquendi vsum medici non exercuerunt. alia etiam ratione idem, quod prædixi, affirmare cogor. nempe cū ventriculus humanus quacūq; deuorat, prius in sui naturam conuertere conatur, q; à se in iecur aut aliud membrum trāsmittat. Vnde accidit, quæcūq; in totum cocta à ventre reiciuntur: alba non dissimilia lacti in colore, quanuis crassioris consistentiæ ipso lacte sint, cerni, quòd neruis plurimis quibus venter redundat, si milia fieri incipiant. alienum à ratione videtur, posse albam neruorū substantiam ventriculi, adeo calidā

esse, vt chili album, in colorem viridem tendentem in nigredinē præ immodico calore, vertere valeat, & quòd nerui ipsi conuulsi non sint, & qui tanto calore esset affectus, mortuus non foret. Auicena. l. i. cap. 54. de humoribus, quanq; nō putet Galeni sententiā de generatione prafinæ bilis in ventriculo, veram nō esse. cum hoc tamen testatur, à vitelli na vltius ex calfacta porraceā fieri. cumq; vitellina ex confectis à Galeno ipso, in iecore & corporis vasis & non in vētriculo fiat, superest, prafinam inibi minimē gigni, nam potissimam eiusdem materiā alibi factam esse, omnes sine controuersia testantur. hæc de his humoribus in præsentiarū tractasse sufficiat, vtq; in totum ab his me expediam Coronidem de colore bilium tractatē adiungam.

¶ Nempe cum differētibus latinis nominibus, interpretes codicū Arabum agētes de coloribus succorum, qui in humano corpore reperiūtur, & qui ex Græcis verterūt, eos nominarint. necessarium visum est, ne diuersitas hæc confusionem & errorē aliquem indoctis pariat. præcipua nomina bilium in codicibus Galeni passim occurrētia, cum eiusdem humoris nominibus in codice Auicennæ repertis cōferre. quòd hi duo aucthores alter inter Græcos, alius inter Arabes vt antesignani hætenus non immerito habiti sunt. ac quo differant exprimere. Bilis ergo illa quæ naturalis & sincera à Galeno vocatur, flaua est, eiusdē scilicet coloris cum melle aut auro. colorem hunc ex viridi, & rufo, & albo cōcretū esse, pictores testantur. à quo mel & aristæ tempore messis maturæ atque ipsa ceres, quæ his præest, flaua dicūtur. vnde Virgilius primo Georgicorum.

gicorum. ✱ Neq; illum flaua ceres alto nec quicq; spectat olimpo. ✱ Hispani colorem hūc amarillo claro nominant. vt cognomine illo flauus ab aliis differat eiusdem naturæ coloribus, sed qui plus flauiciei habent, vt ouorum lutea: vnde bilis flaua de qua egimus, vi caloris vltius cocta densior. ac plus flaua versa, vitellina à Galeno nominatur, à calore vitelli ouorum. quod idem cum luteo ouorū est. nec dissimiliter flauæ bilis color, humiditatis alicuius ferossæ de colorisq; (vt vrina incocta esse solet) commistione, dilucior remissiorq; in colore vertitur, q; vi caloris vt diximus, plus flaua. hāc post relati feri admissionem pallidā Galenus dicit. hispani amarilla descolorida, vocamus: quo mortui afficiuntur colore. hem quod his tribus propriis colorum vocib9 flauo scilicet, & pallido, ac luteo in libris Græcorum repertis: in Auicennæ codice alia tres satis dissimiles respondent. nam bilem quam Galenus flauā dicit, Auicenna rubeam nominat. scribens enim fen. i. primi capite de humoribus dixit. ✱ Cholera autē rubea alia est naturalis, alia est superfluitas nō naturalis: naturalis est spu ma sanguinis cuius color est rubeus clarus. & est leuis acuta & quāto magis fuerit calida erit eius rubedo maior. quæ cum in corpore generatur, in duas diuiditur partes. quarū vna cum sanguine vadit: & altera ad cistim transmittitur fellis. ✱ Quæ Auicennæ sentētia non de alia bili quā de naturali intelligi potest. sed hāc flauā vocari dilucidius à Galeno ex adductis restat, quam probari egeat, superest ergo Auicennæ interpretem perperam vertisse vocem Arabicā flauam significātem, in eam quæ rubram significat. Si enim vt interpre-

tem ab hoc crimine deffendas, dixeris rubeum aut proprius rubens, vt exquisiti latini volunt. generale nomē esse, ad omnia quæ rubent, inde q; nō improprie sanguinem, crocū, aurum, & alia multa aliorum ab his colorum rubere dicantur. quod nos hispani reluzir dicimus. atq; quod hac proprietate significati vius Auicennæ interpretes, flauum bilis colorē rubentem vocauerit. Si flauam rubentem choleram esset interpretatus satisfecisse existimarem. At cum eam rubeā claram uocet, non est, quo sufficiēter deffendi queat. sed illi & omnibus, qui eundem patrocinantur, hæc condonemus. dum non negent, bilem naturalem esse coloris flauī, quem Auicenna rubeum vocat. tandem hoc misso colore, ad pallidum accedēdo dico colorē hunc in Auicennæ codice citrinum dici. quod bilis hæc colorem corticis mali medici quod hispani cidra vocant, nondum maturi referat. dū enim in totum maturefcit, iam flauum colorē adipiscitur mali medici cortex. & quod eadem sit pallida bilis in libris Galeni, quæ citrina in codice Auicennæ, facile probant Auicennæ verba in supra citato capite, quæ in hunc modum habent. ✱ Non naturalis vero cholera. alia est, quæ à natura egreditur propter causam extraneam. quæ ei admiscetur, alia est quæ à natura egressa est, propter causam in se: quia eius substantia est non naturalis. partis primæ est alia, quæ est scita & famosa: & est illa cui extraneum illud quod est admistū, est phlegma, cuius generatio magis est in epate. & alia est, quæ est minoris famæ: & est illa cui extraneum, quod est admistum, est melācholia. notha autem & famosa aut est cholera citrina, aut est cholera vitelli-

na. phlegma namq; cui admiscetur cholera quandoq; est tenue, & generatur inde prima. quādoq; est grossum & generatur inde secunda: scilicet cholera quæ ouorum vitellis similis existit. quæ autem minoris est famæ, est illa, quæ cholera vocatur adusta. quæ aliquo duorum generatur modorum: vnus est vt cholera in se aduratur, & accidat in ea cineritas, sed eius subtile non separetur ab ipsius cineritate. imo cineritas in ea cōtineatur: & hæc quidā est peior. & alius est, vt cholera nigra extrinsecus ad eam veniat: & cum ea misceatur: & hæc quidem est melior. ✱ In quibus vt audistis bilem citrinam nominauit eam, quæ sit ex commistione cholerae scilicet flauæ cum tenui pituita. nā quod Galenus serum vocauit, Auicena phlegma tenue dicit. vltimus color luteus scilicet, tam in codicibus Græcorum q; Arabum vitellinus vocatur: verum bilem vitellinam multo aliter fieri, opinatus est Galenus. quā Auicena. Galenus nempe flauam plus assatam, vitellinam vocari putauit. Auicena vero bilem flauam, commistam crassæ pituitæ in vitellinam verti, falso vt ego reor credidit. nam si flauo bilis color, alba pituita cōmisceatur, impossibile est, quod dilutior & pallida non fiat. vt quicumq; flauam rem albæ quatumvis crassæ cōmisceat, experiri poterit. deceptus nempe Auicena est existimans, quod crassior consistentia bilis vitellinæ, quā flauæ, non aliunde ortum ducere posset, quā ex adiunctione crassæ pituitæ cum flaua bili. minimè considerans, quod vt alba ouorum cruda, assa magis densa ac plus alba fiant. sic flaua bilis assa intēsiorem flauiciem, simulq; crassiores consistentiam acquirat. &

quāmq; reddendo causam huius coloris, aberrauerit Auicena, vt dixi, asserendo tamen nō raro fieri in humano corpore bilem pallidam ex pituita crassā & bili flaua commistis, & non solum ex adiunctione serosæ aquositate bili flauæ, vt prædixerat Galenus. rem notissimam testatum eum esse, nullus sanæ mentis negare poterit. vt etiam quandoq; bilem cōmisceri melencholiæ, & aliam nothæ bilis speciem fieri, quam minus famosam vocauit.

¶ Et quia fortassis sciscitabitur aliquis à me, quæ bilis species sit, quæ rubræ vocauit Galenus, cum vt prædixi, illa flaua Galeni, rubra ab Auicena nominetur. paucis perstringā. certè bilis rubra à Galeno serosa rubra superfluitas sanguini innatans dicitur. Hispani sanguaza, vel lauadura de carne nominamus. quod nō dissimilis tam colore quam consistētia loturæ carnis nuper mactatæ sit. distinguitur certè à sanguine tenui, quod sanguis refrigeratus concrescit, ac coit. rubra vero bilis nequaquam: sed fluida semper manet. hoc sic putatum esse à Galeno sentētiæ eiusdem in libello de atra bili quæ hunc tenorem seruat, probat. ✱ Sic igitur & rubram nonnulli bilem nominauerunt, quæ ad tenuem sanguinem consistentia proximè accedit, sed quoniam non coit id circo bilem eam appellat. ✱

Quæ rubra bilis vocet.

Caput. xlij. De

signis febriū orientium à notha bili.

✱

PRadictis prout præfenti loco expediebat disculis, scirecōuenit, febres à notha bili ortum trahentes, dupliciter distingui posse, aut enim per modos inuadendi diuersos (aliquæ enim per tertios dies accedunt, aliæ quotidie non nullæ incessanter infestant) vel propter materiam, quæ causa earundem febrium est, nam quædam à notha bili genita ex commissione pituitæ cum bili, aliæ ex commistione bilis cum melancholico succo, nonnullæ ex vitellina bili oriente à flaua plus afflata originem trahunt. ac prout hæc species diuersæ febriū dici possūt, sic & medela diuersa necessario futura erit. Tractemus ergo primum de febribus à notha bili orientibus, & per tertios dies inuadentibus. signaq; quibus illæ distinguuntur à tertiana ab exquisita bili oriente afferamus. neq; nō ea quibus quæ à notha bili ex commissione pituitæ discernitur ab illa, quæ ex adiunctione melancholiæ provenit, scribamus. & quoniam grauior disputationem ullam de cuiuscunq; rei nomine agentem dilatare. ideo pauoribus quàm possim verbis exponam, qualis sit quæ à me vocatur febris tertiana notha. nō quippe illa, quæ unica accessione duodecim transgreditur horas. aut quæ plusquàm septies accedendo & discedendo perdurat, ut Galenus cæterique medici qui illum vterq; sunt sequuti, falsò opinantur, credentes ab exquisita bili febrem nullam vltra relatas duodecim horas, & septenos circuitus perseuerantem oriri posse, sed illud tantum conuenire eis, quæ à bili notha oriuntur. neq; immerito circuitus septenos & accessiones breues ut

maximè fallacia signa contemno. quòd sciam, quandoq; à notha bili provenire febres non vltra tres aut quatuor accessiones infestantes. & ab exquisita plusquàm decies inuadentes. etiam à bili exquisita aliquas febres quindecim horas transgredientes, & à notha nonnullas quæ intra septem finiuntur. Porro bilis nothæ signa potissimum sunt inquirenda, ut tertiana notha dignoscatur: inter quæ dilatari vltra duodecim horas accessiōem, & totius morbi consistentiam vltra septem circuitus differri, non exiguum inditium sunt. cum parum infra dicendis signis ea adiungentur. verum, ut dixi, sola ipsa sufficienter ostendere illud, non valent.

PTandem indicat notham bilem autumnali tempore febrem incepisse, senem aut decrepitum, vel infantem esse febrientem, diu frigus aut rigorem durare, rigorem non valde febrientis membra, ut plurimū quate re. febrilem accessiōem post rigoris aut frigoris amotionem non breui spatio in totum augeri, quin augmentū diu differri. accidit enim nō raro medicis, putare in declinationem nonnullam tendere febrem, & iterum priorem vigorem eiusdē redire. nec hoc tantum in vnica accessiōe conspici, verū & in totius morbi duratione cōtingere, experiuntur. Opinatur enim quandoque medicus cōcoctum humorem febri esse, ipsumq; morbum in vniuersalē declinationem ire, quia aliqua accessiō minor præcedētibus fuerit, & sedimentum in vrinis cōspiciatur: frequentissimèq; in his tertianis decipitur, quando portio aliqua bilis nothæ, quæ parum pituitæ aut melancholici succi admiserat, concocta à venis proximis cordi sine magno negotio

gotio ammoueri, & eiusdem ramen-
tum lotio commisceri potuit, & in
altera accessione pars alia nothæ bi-
lis, quæ multum pituitæ crassæ aut
melancholiæ recipit, venam aut ar-
teriam dorſi ascendendo difficulter
inde à natura dimota diutius quàm
præterita perdurauerit: & crudita-
tis vrinæ causa existat. sitis non pa-
rum infestat, nam quanuis succus ex
quo febris hæc pendet, minus cali-
dus quàm exquisita bilis sit, quia ta-
men iecinoris vel splenis obstructio-
nes sæpe febrem hanc committan-
tur ob lentorem pituitæ, vel crassi-
tiem melancholiæ: inde provenit
linguæ & oris insignis ariditas ac
stomachi sitis. illisq; qui siti nimis
indulgent, frequenter contingit ge-
narum tumor, ac totius faciei sub al-
bidus color, qualis fermè in malo
corporis habitu conspici solet. som-
nus in principiis accessionum hos
maximè præmit: adeo vt nonnullis
obeundi mortem causa fuerit, sed
de hoc symptomate in sequenti ca-
pite de febre continua notha fuisse
tractauimus. Aſolet nonnunquàm
in his notis tertianis quedam acces-
sionum ordinata: quandoq; celerior
nonnunquàm tardior aggressio, vt
non raro contingat, primam febrè
tertianam in tertia diei hora corri-
pere, & secundam in quarta, & ter-
tiam in quinta, & sic per hunc ordi-
nem tardius semper accedendo, infe-
stare. etiam primam febrem in sex-
ta diei hora ægrum opprimere. & se-
cundam in quinta, & tertiã in quar-
ta, quod exquisitis nunquàm contin-
git. sicut neq; illud trigessimus apho-
rismi. 4. libri Hippocratis. *¶* Qui-
buscunq; accessiones fiunt: quacun-
q; hora febris dimisserit, si eadè cras
occupauerit, iudicium habent diffi-
cile. *¶* Illud quoq; Pauli libro. 2.

capite vigesimo non exiguum testi-
monium nothæ bilis est. *¶* Cate-
rum nihil miri est si in hominibus
primum exercitis, in ediamq; exper-
tis, nunc autem ordine conuerso o-
ciosis ciboq; vsis plenior, bilis ma-
xima ex parte mista pituita reperia-
tur. *¶* Inter signa quibus distingui
tertianam notham à pura scripsit
Auicena cap. 37. vnum est, abundan-
torem esse sudorem in exquisita ter-
tiana, quam in notha: & quoniã hoc
non semper verum est. immo nõ ra-
ro oppositum contingat. vidi enim
tertianam per menses sex perseverã-
tem post vniuersale principiũ sem-
per cum copioso sudore finiri. ideo
ne tyrones decepti fidẽ illi signodẽt
sequẽtia subiungi. ex sudore contin-
gente nothæ aut exquisitæ tertianæ
nullum aliud certius inditium su-
mi posse. quàm quod in vniuersali
principio exquisitarum tertianarũ
semper aliquantulus sudor proue-
niat, in nothis non item.

¶ Et quod dixerim me vidisse no-
tham tertianam per sex mensiũ spa-
tium perdurantem. quod etiam Ga-
lenus & Auicena retulerant. Dignũ
videtur, paucis examinare, qualiter
id verum esse possit. si enim febris
quæ à sola pituita ortum trahit, nõ
vltra sexaginta dies durare consue-
uit, vt Auicena fen. prima quarti ca-
pite. 46. & 47. dixisse videtur, et verũ
esset, quod Galenus secundo de fe-
brium differentiis capite. 8. & com-
mento aphorismi duodecimi pri-
mi libri retulerat. commista bili pi-
tuita celeriorẽ fieri statum febris
pituitosa, quàm foret, si syncera pi-
tuita esset. impossibile videtur, à no-
thæ bili tertianam prolixiorẽ ori-
ri, quàm à sola pituita. & quãquàm
non pauci ex iunioribus dubiũ hoc
tractantes plurimas ac mutuo pu-
nantes

gnantes sententias de eodem scripserunt. nos paucissimis verbis id absoluemus. confitendo verum esse, quod Galenus & Auicena de perseverantia nothæ tertianæ in tam longum tempus dixere. quoniam oculata experientia id verum esse doceat. id tamen minime aduersari Galeni decretis. quod tertiana illa tam diu durans non excommistione pituitæ & bilis orietur. sed excommistione melancholiæ cum bili fiat. Galenus autem. 8. cap. citato conferebat emittitum febris pituitosæ, & non quartanæ melancholicæ quæ per annum durare solet. nec hoc Auicenam latuit. cū cap. 35. primæ. fen. 4. dixerit. ✱ Et hæc quidem non pura quandoque prolongatur tempore longo & circiter medietatem anni. & quandoque perducit ad malum habitum, & magnificationem splenis. ✱ Et capite de rebus in quibus differunt febres putredinis scripsit. ✱ Phlegmatica quanto minus pura, est minoris & breuioris paroxysmi, nisi declinet cum paruitate suæ puritatis ad melancholiam. ✱ In utroque loco manifestè exprimendo febres nothas adeo prolixas, ob adiunctionem melancholiæ bili provenire. magnitudo enim splenis, non nisi à succo melancholico fit.

¶ Neg; hinc existimetis, quod ego impossibile esse rear, excommistione bilis & pituitæ febrem satis prolixiā, & ferè spatium mensium sex perdurantem posse oriri. multa bili & pituita redundantibus, quod raro accidere credo, aut pituita à bilis calore adeo affata, & crassa consistentiæ versa, ut parum à melancholia differat: quod frequentius & si utrūque; rarissimum fieri existimo. Porro adiuncta bili pituitoso succo, exambobus redundans paratius dissolui

à natura esse, quàm æqua pituitæ quantitas, nulli indubium venire potest. nisi fortè assari pituitam illam, ut dixi, contingat. hæc suffeci se existimo, ad absoluendum illam prolixiā vigesimam secundā Gentilis quæstionem, in qua tam multa tam absurda, tam à veritate aliena scripsit, fingendo proprietates específicas in humoribus, ut euentuum accessionum febrilium causam reddat. quia februm essentiam ignorauit. verum quia superest, scribere notas, quibus discerni tertianæ intermittentes à notha bili maioris famæ provenientes, ab aliis, quæ sunt à bili notha minoris famæ. id vnico absoluā verbo. nempe in prioribus nunquam splenis obstructions contingunt: sed ventriculi cruditas, & pituita per os frequens exputio, ac tarda cibi cupiditas, & color potius ad albedinem decliuus, quàm ad nigredinē, accessiones breuiores quoque esse. in reliquis tertianis oppositum.

Caput. xliij. De

medela tertianæ nothæ
intermittentis.

V. M. hoc genus febris à duplici materia oriri, ut audistis, possit. à notha scilicet bili ex commistione bilis cum pituita, atque ab alia quæ sit, adiuncta bili melancholico succo. in primis quæ utriusque conueniunt, exprimemus. post vero quæ singulis conducunt peculiaribus methodis declarabimus, sit ergo methodus prima.

¶ Inter multas febres, quæ à medi i. Metho co augenda, ac validiores faciendæ.

vt breuius ac facilius vi caloris, earundem occasio discutiatur, omnes nothæ tertianæ sunt. in vniuersis enim non parū humoris frigidi, crassī, vel lentī, aut simul lentī & crassī redundat, qui calore aucto, in vaporem discuti magis paratus quàm eo remisso est. eodemq; patentiores sūt canales per quos manifeste excernendus erit, quàm ipso absente. prudenter ergo agit, qui in harum febrium medela refrigerantibus exterius ad motis, aut interius sumptis, minime vtitur.

1. Metho.

¶ Cum crassus, seu lentus harum febrium succus, semper esse, soleat. quàm maximè, quæ attenuant, & incidunt, his conducent. in quem vsum alimēta facilis coctionis, & optimi nutrimenti exhibenda ipsis erunt: crassa & viscosa vt vaccina ac porcina caro, & maxima piscium pars fugienda ac vitanda. corporis frictiones attenuantes, vel in his, qui validiores habētes vires, ingredi valent, ingressus ipse quàm maxime in intermissione oris, cōcocto humore, conducunt. alui excretio quotidiana similiter. somnus à prandio vel cæna tanto nocencior quāto vigilia in eodem tempore vtilior. vinum album ac tenue post pharmaca subducentia post concoctam bilem, exhibita, vt quod attenuat, & obstructions aperit: ac corpus calfacit: & vires refouet: inter alimēta cæteris præferendum est.

3. Metho.

¶ Præcipiebat Galenus capite decimo libri primi de arte curatiua ad Glauconem, quem etiam Paulus & Aetius, atque Auicena, & reliqui medici omnes sunt sequuti, alternis diebus hos febrientes alendos esse, quam methodum minime obseruare consulo, quòd morbus hic prolixior esse cōsuevit, quàm vt alternis

diebus altus febriens sufficiat, vsq; in finē morbi perdurare. etiā quòd minime verum semper esse reor, decretum Galeni in exordio capitis citati cuius series hæc est. ✕ In his vero quæ non adeo exquisitæ sunt tertianæ, prouidendum est pro viribus, ne morbus augeatur, neue agrotantis vires prosterantur, quæ longiori tempore debent laborare. difficile vero est, seruare vtrumq;: quoniam inedia quantum profluit ad morbi coctionem: tantum vel amplius officiunt viribus, cibi vero quātum agroti robur adaugent, tātum coctiones impediunt. ✕ Nam & si vera sit præfata sententia, quando in statu symptomatum morbus consistit, vt in capite de generica medela febrium diximus. aut cum humores crudi redundant, qui vltius cocti in sanguinem bonum conuerti valēt. in aliis temporibus & bile, vel sanguine, aut pituita viciata redundante, vera esse non potest. quòd inedia bilem & sanguinem putridum exacuat, & frustra in sanguinem vertere vitiatam pituitam satagit, & alimenta facilis coctionis sumpta: postq̃, quæ prius deuorata fuerint, à ventriculo in iecur sint transmissa. & ante accessionis principium per horas tres: potius relatos vitiosos humores corrigāt, ac reprimāt, & concoqui paratos faciāt, viribus robustioribus versis. quam ipsos augeant. vt deceptus Galen. dixit. Etiā si obseruare conueniret methodum Galeni, quid esset agendum, cum duplex esset notha tertiana, & æqualiter in quauis die vtraq; infestasset. nō præcepit ipse, quia et si cum simplex foret, in die in qua accessio vexatura erat, nihil comedere iubeat. quia in altera tantum die, in qua à febre liber ager futurus erit, prandē dum

dum esse, iubere videatur, paritate in accessionibus duplicis tertianæ seruata, aut in nulla, aut in ambabus diebus sumenda esse alimenta, cōsulturus erat. Rationi ergo conueniētius nostrū sequens præceptū erit, quo cōsulimus. In die febrilis accessionis, per horas tres ante accessio- nis inuasionem, si per tertianos circui- tus, & non quotidie febris infestat, pulli gallinæ carnis dimidium coctum ciceribus, & petroselino, & mentha, ac croco ad prandendū fe- brienti dare. iure horū prius deglu- tito. aut si febris matutinis horis corripiat, idem ius tantum imbecil- lis bibendū priusquā diescat exhi- bere, ut aeger sufficere valeat, donec in totum febris ablata sit. ac tūc car- nibus pulli cum prædictis rebus co- ctæ febrientem alere: & condimen- tum ex petroselino & sacharo tulsis aqua ac pauco aceto dissolutis, corā aegro præsentare, ut eo intingat pul- li gallinæ carnē coctam, conueniet. neq; bis in die carne vesci, nisi cum aeger debilis fuerit, licebit. sed in coe- na olera vim aperiēdi habentia, qua- lia radiculæ folia sunt, & alia eius- dem facultatis prandeat. ac cum du- plex fuerit tertiana eadem metho- dus seruanda erit. cappar aqua fon- tana prius maceratum & post coctū cui aceti & olei ac sacchari non ni- hil aspergatur in primis mensis his febrientibus exhibendum est. amig- dale & carica in relatum vsum con- ducunt. mentha, sceniculum, apium folia raphani, & radiculæ ipsa, vuae appensæ, ficus, melopepones, hæc om- nia exhibere aegris his conueniet. aquam coquere semine anesi, aut fa- niculi vel radicibus horū præcipio. hordei decoctum, quia frigidum, vi- tare iubeo. præsertim si in autumno aut hyeme febris corripuerit. quo

in tempore post pharmacum nothā bilem subducēs exhibitum, cinamo- mo aquam coquere, & hac febrien- tem uti, laudo. dum tamen amaritu- dine insigni ægotantis os non infe- stetur. hæc enim inditiū est bilis pa- rum ab exquisita distantis nonnihil in ventriculo contineri, quæ cina- momi decocto augetur. nempe eli- gēda sunt præsidia quib9 febri huic medeamur, nō plus differentia ab il- lis quæ exquisitis conueniunt, quam notha bilis à sincera differre credi- tur.

¶ Vomitiones post cibum sumptū adeo conferre his aegris existimauit Galenus primo de arte curatiua ad Glauconem capite citato, ut in fine eiusdem verba sequentia scribat.

✱ Vomitiones autem post cibum adeo his quibus hæc febris perdura- uerit, utiles sunt, ut multos sciam so- lis vomitibus statim fuisse cura- tos. ✱ Quod verum esse fateor, eue- tus enim rem sic se habere probant.

¶ Clisteria quæ in febribus ab ex- quisita bili orientibus conducunt, in his prolixioribus factis, minime proficua sunt. quod harum materia- acrioribus egeat pharmacis, quàm exquisita bilis. confert ergo iis clis- mus factus ex decocto enici, blitis, mercurialis, ciceris, ylopi, foliorum maluarum, ut quæ vim molliendi aluum habeant, & aliis eiusdem fa- cultatis. in quo cassiæ fistularis vn- ciæ duæ dissoluantur. olei irini tan- tundem, olei violati vncia vna, bene dictæ & hieræ pichræ Galeni singu- lorum drachmæ duæ, salis gemmæ grana quinq; , mellis communis vn- ciæ duæ. quod si febris diuturnior mensē vnum transgrediatur. deco- ctum ex seminibus calidis apperiē- tibus, qualia sunt, cuminum, carui, anesi semen, & ex rebus lenientibus

4. Metho.

5. Metho.

& prædicta moderantibus, puta bli-
ti, maluis, & prunis, ac ubi succus val-
de crassus fuerit, ex decocto quoq;
turbit, agarici, & cnici. in quo bene-
dictæ Nicolai drachmæ sex, olei de
lilio vnciæ duæ, mellis communis
vnciæ duæ, salis grana septem dissol-
uenda erunt. verum si non pluries,
quàm septies, aut octies, febris acces-
serit, hoc ultimo clisteri, nec priori,
vtaris. sed mitiora medicamēta præ-
dictis adiūge, vt ex vtriusq; non adeo
acris clismus euadat. Præsertim si
æstiuum tempus, & iuuenis, qui fe-

6. Metho.

bruit, fuerit, in autumno enim & hye-
me post quartam accessionem prio-
ri vti, nō veto. innumera alia huius
facultatis clisteria confici ex rebus
prædictam vim habentibus, valent.
¶ Si æstiuum tempus fuerit, quan-
do febris hæc ægrum iuuenem infe-
stauerit, transatis duabus accessioni-
bus, & primo clisteri præcedēte, nō
aberrabis. si pulpæ cassiæ fistularis
vnciam vnā cū drachma vna pul-
ueris aromatici rosati in catapotio
rum formā, tectam pane tenui, quē
Hispani oblea vocamus, vt stoma-
chum ad vomendum non proritet,
eidem deuorandam matutinis ho-
ris dederis, aut quibus sic deglutire
eā, nō valuerint, in ius gallinæ dis-
solueris.

7. Metho.

¶ In die accessionis tertiæ, quæ est
quinta à morbi initio, vtiliter febriē-
ti porriges syrupum capillorum ve-
neris, & duarum radicum in æstiuo
tempore, aut syrupū de cicorea sim-
plicem, & acetosum etiam simplicē
in eodem tempore, iuvene bilioso
agrotate, & notha bili, quæ parum
ab exquisita distet, redundante. duos
q; priores syropos cum fœniculi &
ysopi aqua cōmiscabis, vltimos cū
intibi aqua adiunges. Cum vero in
autumno aut hyeme febris hæc se-

nem corripuerit, oximellitē, in quo
ysopus, & apium, ac fœniculum in-
cocta sint, exhibebis. diuq; febre per-
durante, etiam origani & nardi spi-
cæ decoctum cum relatis syrupis da-
bis. exhibenda ergo his sunt, tanto
plus attenuantia, ac abscindētia,
quanto bilis minus syncera & tem-
pus frigidius, & ætas senior sint.

¶ Mittendum esse sanguinem ubi
notha bilis febrem efficit, præcepit
Galenus in citato capite decimo, pri-
mi libri de arte curatiua ad Glauco-
nem: quem Paulus & Aetius ac Aui-
cena cateriq; classici autores sunt
sequuti. An vero prius pharmaco e-
xolvente aluum, ager sit vacuandus,
vel sanguis prius sit mittendus. nul-
lus in hoc capite scripsit, quod ergo
exequendum est: paucis absoluam. si
enim à principio signa attestantia
sanguinem redūdare, tam ex verno
tempore, quàm ex iuuenili ætate, &
habitu corporis carnosio, & vrina ru-
bra, aut rubra et spissa, et magnis
pulsib9 adfuerint: præmisso clismo,
et cassiæ, quam dixi, fistularis exhibi-
tione, in quarta die à morbi innitio
ex basilica vena, aut communi san-
guinem mittes. verum si horum ni-
hil aut pauca ex relatis signis ad-
sunt, aluum aliquo ex pharmacis in
fra dicendis prius expurgabis, quàm
sanguinem eduxeris. maxime si vri-
næ tenues, & parū rubræ nullumq;
sedimentum habentes conspician-
tur. Quamuis enim Galenus in præ-
dicto capite decimo dixit, ab initio
mittendum esse sanguinem in his,
non id absolutè sed cum moderatio-
ne præcepit dicens. ✕ Quod si san-
guinē nittere oportet, nec hoc quo-
q; omittendum, sed ab initio statim
adhibita earum rerum, quas scis, di-
stinctione. tantum mittendum quā-
tum præsens exigit status. ✕ Vbi di-
stinctionē

finctionem & animaduersione ante executionem habendam cauit, etiã et si Auicena capite de medela huius febris scripserat. ✕ Et quando phlegbotomaueris, nõ indigebis clisteri. ✕ Non id obseruandum, sed quod nos prædiximus, est. nam litera illa indubie vicio librariorum est errata (quamq̃ corrigere ipsam despexit Belunensis) vt inferiora eiusdem capitis verba probant, quæ huc tenorem seruant. ✕ Et clisteria in principio sunt magis dilecta quàm solutiu. ✕ Si ergo à principio vti clisteribus in medela huius febris adeo probat Auicena. cum sanguis mittendus fuerit, iam clismus præcessit. si huius authoris iussu obteperabit medicus.

9. Metho.

¶ Nõ vnica venæ incisione & vsq; ad decem vncias sanguinis extractione (hoc enim sanguinis pondus semel extrahi consuevit) solet morbus hic extirpari, sed duabus & non nunquam tribus, ac cum id febris poscit, sequenti ordine sanguis mittendus erit. post primam venæ incisionem si corruptus sanguis in vtraq; scutella appareat, in die intermissionis sequente, iterum alterius brachii vena seccanda erit. neq; idem ordo in tertia venæ incisione seruandus. quàmquàm viciatus vtriusquẽ scutellæ sanguis exeat, sed in intermissionis die altera, quæ secundam sanguinis missionem sequitur, vel nihil præter decentem victus rationem agro præscribere, conueniet. vel statim aliquem ex supra scriptis syrupis dare, vt & si æger iam semel vltra cassiam pharmaco fuerit purgatus, iterum ante tertiam venæ sectionem pharmacum ex infra dicendis medicamentis aliquodumat. se iungoq; hanc tertiam venæ incisionem à duabus

antecedentibus, & pharmacum venæ incisionibus intermitto. tam quòd tres sanguinis eductiones vna post aliam in magnam inducent imbecilitatem agrotantẽ. quàm quòd quàm maxime cõducatur, vt quidquid sanguinis putridum aut putrere paratum fuerit, omnino extrahatur: prius crassum & lentum eiusdem, aut aliorum humorum concoctum syrupis seccantibus & attenuatibus, pharmaco extrahere. ne sanis succis illud relictum in venis commisceatur, ex quo etiam non exiguum commodum agrotanti sequitur. promptum relatum reddi, vt simul eiusdem crassum & lentum cum sanguine in posteriore venæ incisione educatur. quòd si in prima sectione venæ nullus corruptus sanguis cõspiciatur, aut tantum scutellæ primæ sanguis corruptus videatur, etiã nõ statim secundo venã seccare cõsulo. sed ordinem relatum pharmaci intermittere obseruare prius, præcipio. dũ æger iuuenis validarum virium, & venas latas, ac urinã rubrã & spissã habes, nõ sit. si enim hæc adsint, mittere iterum sanguinẽ, ante purgationẽ cum pharmaco licet.

¶ Pharmaca ergo quæ post sumptã ^{10 Metho.} cassiã (si aliquid eam sumi nõ vetet) ac bibitos syrupos conueniunt. conficienda erunt ex agarico, turbit, sene, polipodio, cnico, manna, cassia fistulari, maceratione rhabarbari, & aliis medicamentis, quorum non nulla expurgandi bilem, & alia educendi pituitam præcipue vim habeant. commiscendaq; huiusmodi pharmaca erunt taliter, quod vbi plus impura & magnæ portioni pituitæ, aut melancholiæ adiuncta bilis fuerit, plus eorũ medicamentorũ quæ pituitam, & melancholiam subducunt, q̃ illorũ quæ bilẽ purgāt potio

exhibenda febrienti, recipiat, at vbi contra acciderit, quod scilicet plus bilis quam pituita sit adiunctum: pharmacum quod bilem educat maxime laturum est. nec hic examinamus an in febribus his orientibus a notha bili, pituita & bilis sic commista sint, vt ex ambobus vnum perfectum mistum redundet, vel non. nam cum de emitriteo loquuti, Deo concedente, fuerimus. ad vnguem dubium hoc discutiemus. Relata si bibenda fuerint. dissoluantur oximelli simplici, vel duarum radicū, cum crassior vel magis lentus humor esse credatur, & coctione seminum communium calidorum, anefi scilicet, apii, sceniculi, ac aliis eiusdem facultatis, quibus purpureas violas, & pruna damascena, ac borraginis flores, etiam adiunges. ex compositis in officinis pharmacis diacartham⁹ Guidonis vel Arnaldi Villanouani vtilissimus saepe est a me expertus pro educendo hoc succo. nempe si tenues, qui viciati sunt succi, fuerint. decoctum ex floribus parum supra narratis, & prunis cum aliquibus ex seminibus calidis conficito. & ex conditis in officinis diapruno laxante Nicolai vtaris. Porro cum incatapotiorum forma medicamenta deglutienda erunt. quod apotionibus abhorreat febriens, ex supra scriptis illa conficito: aut pilulis aggregatiuis primae discretionis, ex tribus quas Ioannes Mesues composuit, vtaris. quas eligere innumeri prosperi euentus me coegerunt. cumq; valde impura bilis fuerit, pilulas de agarico eiusdem autoris de uorare praecipies. vel ex ababus masculis commissis catapota facere. innumera recensere pharmaca tam simplicia quam composita, valerem quae breuitatis causa omitto.

¶ Balnea in harum febrium initio adeo vitare Galenus, Paulus, Aetius, ac Auicena cauent, vt nihil magis. post coctum autem humorem vtilia esse, omnes innuunt, quibus mea ad scribo sententiam (quanuis vt vera fatear) nunquam pro febris medela hoc praesidio sum usus, crurum lotionem ad sedandum capitis dolorem, aut somnum alliciendum saepe vti consueui. & prospere cessit, totius corporis fotu vbi supressa lapillo, aut crassa materia, vrina, vel menstruum obstructione erat, etiam usus sum. nec ideo quod oscitater circa praesens remedium me gesserim. inutile iudicandum ab aliis medicis ipsum erit. crediderim enim ego, inualde diuturnis nothis tertianis satis conferre, praesertim in regionibus in quibus usus eorum frequens esse solet, & ager affluctus eis vti.

¶ Post clisteres, & sanguinis missio-^{n. Metho.} nem, ac syruporum & pharmaci aluum expurgantis exhibitionem, & balnea si febris adhuc pertinaciter febrienti haerit, conducet non parum mitridati drachma vna, vel pulueris aromatici rosati tantundem. dum eorum alterum dissolutum in oximelle duarum radicum & aqua absinthii fit. neq; inferius diatrion pipereon praedictis est, si bilis notha, ex pituita & bili sit commista. secus si melancholia bili sit adiuncta. nam tunc verendum esset: ne nimium afflata melancholia & terrea versa obstructiones immedicabiles gigneret. & haec inter methodos obseruandas in medela huius generis nothae bilis erit. horaq; lumendi relata medicamenta matutina erit: & sudare conaturus est ager nonni stragulorum, sed se intra lectum cooperimetis affluctis tegedo.

¶ Non adeo Theriaca andromachi a^{13. Metho.} me

me probatur pro sudore prouocando, vt aliquod ex præcedētibus phar macis. neq; immerito. quod ego ex periar, theriacam à decem annis ad huc confectam, vt in hoc nostro me thymnæ duelli oppido confici à vi ginti annis huculq; consueuit, resi pere naturam opii & aliorum medi camentorum stuporem inducētū, quod perniciosum esse in his, quib9 referare obstructions, & secare len ta, & attenuare crassa conuenit, cui uis notum est.

14. Metho.

¶ Solet in his nothis tertianis diu turnioribus factis, cum ortum ipsæ trahunt à bili pituitæ commista, ob structio in iocinore fieri, in illis ve ro quæ à bili melancholiæ adiuncta oriuntur, opilatio in liene gigni. tūc q; quàm maximè conuenit, iecur in vnus, lienem in aliis, vnguentis refe rantibus obstructa perūgere. pro refe rēdis ergo iecoris obstructionib9, malagmata ex linodera theophrā sti (quam Arabum interpretes cuscuta tam vocare consueuerūt, vt Manar do placet) Et ex nardi spica, ac Gallico nardo, amomo, iunco odorato, amigdalīs amarīs, gēciana, glycirhi za, eringio, absinthio, serpyllo, pen thaphyllo, intibo, cycoreo, eupato rio, semine apii, sceniculi, asparagi, et aliis innumeris medicamētis vim referandi habētibus fiunt. at vt sple nis opilationes apperiantur, ex illy rica iride, myrica, quam officinæ ta mariscum vocant, lupinis satiuīs, a coro, canchamo, quod lacam gum mi nonnulli esse contendunt, rapha no, sinapi, nasturcio, cappari, aristo lochia, hysopo, pulegio, dictamo, emplastra & vnguēta oleis ex aliquo aut aliquibus relatorum & cera ad ditis fieri consueuerunt.

15. Metho.

¶ Cauendum quidem quàm maxi mē est, ne tantum mollientia in ieci

noris obstructionibus eidem sine ro borantibus medicamentis admoue antur. cum enim iecoris præcipua pars carnosā sit, valde molliētib9 adeo dissolui vis eiusedē solet, vt nō raro error hic in interitum agrum ducat. vt Galenus in exordio octauī libri de compositione pharmacorū secundum locos scripsit. Cuius sen tentiam asserre placuit: quod in eiusedē libri exordio prudens eiusedē quodam decretum omnes cautos fa ciat, ne vera noua dogmata nostra legentes respiciant, & abominentur. quia falsis opinionibus pri9 sint im buti, verba Galeni sequentia sunt.

✱ Quod semper dico, etiam nunc proloquar, nimirū persuasum mihi habere, quod difficilimum sit, ad veritatem reuocare eos, qui sectæ ali cuius seruituti se addixerūt. verum qui prudentes sunt, simulq; veritatē sincerè amant, eos spero custoditu ros esse, ea quæ veluti iudicandi in strumenta nobis à natura data sunt. ad actionum vitæ cognitionem. ex perientiam dico, & rationem. quæ quidem vtrq; ex æquo quibusdam conferunt ad artem. quibusdam ve ro alterum altero amplius, & tamē tanquàm semper ad perfectionem, alterum altero opus habet. sic sanè ad residuum sermonis & doctrinæ huius absoluendum progrediar. fal sæ enim opiniones animas hominū præoccupantes. non solum surdos, sed & cæcos faciunt. ita vt videre ne queant, quæ aliis conspicuè appare ant. quod ipsum vel maxime circa affectiones oris ventris videre cōtin git, præsertim cū fuerit inflāmatū. eius enim itēq; iocinoris inflāmatio nes, adstringentiū cōplexu opus habēt. si nāq; per laxatoriū me dicatio nis ductū, citra admissiōē faculta tis robur addentis, curentur: pericu lum.

Dd 3 lum

lum incurrunt de ipsa vita, atq; hoc ipsum cum omnes Empirici medici per experientiam edocti sint, & omnes dogmatici in artis operibus obseruent. non pauci tamen huius temporis methodici (neq; enim de omnibus dico) innumeros quidem stomachicos ipsi in animi deliquiū inducūt. Omnes vero hepaticos occidunt. nullum enim ego vidi seruatum ex iis qui in eiusmodi medicum inciderunt. ✱

6. Metho.

¶ Neq; præcedete methodo interdici m⁹ adipib⁹ cera & oleis in scyrrosis iecoris obstructionibus vti, dū horum exiguum malagmata & emplastra recipiant, & apperietium at tenuantiumq; quā plurimum. neque eandem methodum obseruandā in lienis opilationibus vīlus credat. tam quōd lien totius corporis alimenta minime concoquat, vt iecur. indeq; roborātibus facultatem concoctricem non indigeat. quā quōd multo duriores lienis obstructiones quā iecoris contingāt. melācholico succo in liene detineri solito, in iecore sanguine vel pituita implurimum congesta.

Caput. xliiij. De me

dela duarum tertianarum seu duplicis tertianæ (vanam namq; existimo esse distinctionē inter has voces, duplex tertiana, & duæ tertianæ) intermittētis à notha bili originem trahentis.

ON solū duplicem tertianam intermittentem voco eam, quæ quoti die infestat, verum & illam, quæ in eadem die bis vel ter affligit, dum quæ

uis accessio cum sudore vel sine illo in infebrecitationē exactam, aut nō exactam definat. nō enim perpetuū est, tertianam vocatam duplicē, in duobus diebus infestare, tertiæque diei febrem respōdere tertianæ, quæ in tertia antecedente die ægrotantem corripuit. quin fortuitum, etsi ob causas, quas in antecedētibus scripsimus (cum accessiōum febriū in certis dieb⁹ rationē exarauim⁹) frequentius hoc quā aliud cōtingat. Certè sapissimè accidit, intra vnus diei viginti quatuor horas, duas febres, & quādoq; tres, à bili notha oriētes incipere, & finiri. etiam in eodem temporis spatio vel paucō maiore quādoq; duas, nonnunq; tres, aut quatuor febres accedere, & discedere. quarum nulla ortum à bili neque aliquo alio succo ex quatuor in nobis dominantibus putrefactis traxit. sed ab aliqua alia distemperie in dorsi vena & arteria magnis accedēte. cum enim in suppurationē cerebrū ipsum vergit, chirurgi frequenter experiuntur, pluries febres sine ordine cum rigoribus in vnica die accedere, & cum sudoribus easdem eodem die discedere. quōd mala affectio cranii & cerebri suppurati p occiput in vertebrarū dorsi medullam decendēs, rigorem concitet, eademq; communicata magnæ venæ & arteriæ per dorsum repētib⁹, sanguinem cordis citra putrefactionē inficiendo, in magnas frequentes & veloces sistoles & diastoles cor atollit, ac deprimi, cogat. tandem cum relati euentus & alii innumeri passim in ægris contingant. vanum est febrium medelam, quæ causæ ablationem respicit, distinguere, in quoti die accedentes, & per tertios aut quartos dies infestētes febres, sed in pituitæ bilis sanguinis & melācholiz

liæ ablationem, vt nos in anteceden-
tibus fecimus. At si id quod ad ratio-
nem victus & horas in quibus sume-
re pharmaca conueniat, perpendi-
tur, negligere modum, quem accessi-
ones feruent, perniciosum esse, con-
fuevit, vt quoq; ad horam crisis præ-
dicendum. cum ergo in præcedente
capite præcepta obseruanda in edu-
cenda notha bili, & aliis similibus a-
gēdis scripserim. hic qua hora, hæc
facienda & alimēta exhibēda dupli-
ci tertiana infestatis sunt, paucis ex-
plicabo. reliqua nempe parum ante
sufficienter scripta esse, existima-
mus.

1. Metho.

¶ Postquam nouit medicus diē, in
qua minor febris infestat, tenetur in
illa solidiore, accratiore vti alimē-
to, vt in reliqua, in qua febris vali-
dior est, tenuiore ac pauciore: & in
vtriusq; victus tribus horis anteq̃ fri-
gus aut rigor corripiat, exhibendus
erit. Et quoniam hæc febres diu dura-
re solent, carnibus pullorum galli-
narum, aut perdicum, vel ipsis galli-
nis febrientes alendi sunt. ne eorū dē
vires ante morbi finē deficient. sunt
q; decoquendæ gallinæ, & earundē
pulli ciceribus & petroselinis. vel ha-
rum & perdicum pulli aſi comedē-
di. ouorum etiam lutea in aqua leui-
ter, vt sorberi valeant, cum proprio
cortice elixata (ne si ouorum cortex
frangeretur, & lutea eorum aquæ ca-
lidæ immergantur, tenue & purum
in aqua linq̃atur) conuenire illis,
quibus gratus ouorum vsus esse so-
let, existimo. cappari, pastinachia
hortensis, raphanus, & omnia atte-
nuantia alimenta his conducunt.
quod si pares duplices tertianæ fue-
rint, pari alimento febriētes alendi
sunt: hora, quam dixi, obseruata.

1. Metho.

¶ Cū febres hæc adeo prolixæ sunt.
vt nullum aut tā exiguum tempus

inter finem prioris & initium poste-
rioris interuacet, quod non liceat,
cibum exhibere ante tres relatas in
antecedente methodo horas. nisi æ-
ger adhuc febriens prandeat, incon-
uenire nihil, aut parum existimo, in
clinante febre alimētum exhibere.
salubriusq; hoc esse reor, quā in
initio vel statu febris venturæ ægrū
alere. Verum si adeo breues tertia-
næ hæc essent, & febriētis vires adeo
validæ, vt tollerare vtrasq; ieiunus
saltem à carnibus & pane solis bella-
riis altus valeret. expectare ambarū
finem, vt sine febre æger existens præ-
dere, possit. saluberrimum esset. ma-
ximè cū post duas tertianas finitas
in vnica die vel duabus, quæ subse-
quutura erat tertiana, maiore inter-
capedine distatura foret à fine ante-
cedentis, quā vltima à priore.

3. Metho.

¶ Cum in antecedente capite mit-
ti sanguinem à febriētibus à bili no-
tha per tertios dies infestante. præce-
perim, in præſenti salubrius id fieri,
duplici vel triplici febre tertiana
notha affligente, quā simplici fa-
teor. nam cū toties aduenire febres,
vbi in cerebro vuln9 nullum est, nō
aliunde oriri in plurimum soleat,
quā ex multitudine bilis nothæ,
aut intensa putredine eiusdem, fa-
cultatem cordis plurimum prorri-
tante. & vtrobiq; plus sanguinis ex-
trahere conueniat, quā cum præ-
exiguitate, aut pauca malignitate
nothæ bilis per tertios tantum dies
febris accedit. merito in illis pluries
sanguinem mittere, salubrius esse fa-
temur.

4. Metho.

¶ In dubium sæpe venit. cū in qua
vis die febris tertiana notha inter-
mittens hominem occupat, in qua
illarum soluens pharmacum sumē-
dum sit. maximè cum ferme pares
vtræq; febres fuerint. quod per præ-
sentem

sentem methodum absoluimus. nepe si intermissio febris tanta est, ut in ea liceat, pharmacum ægro in infabricatione cōstituto exhibere, & sex aut septē horæ super sint, in quibus & alius expurgari, & alimentū tribus horis priusquā febris corripiat, sumi: in ea hora siue diurna aut nocturna fuerit, exhibeatur. at cum tanta intercapedo infabricationis quanta prædicta est, non fuerit. sed febris prioris finis adeo cōiunctus principio sequentis sit. ut non nisi à febre occupato homine, pharmacum, aut alimentum exhibere liceat, pharmacum inclinante febre, dare iubeo, ac alimentum exhibitione differre, quousq; à febre mundus sit æger, moneo. perpendenda enim est hora, in qua pharmacum deuorandum erit, & adeo distatura est à principio febris venturæ. ut quinq; vel sex horæ super sint, in quibus alius expurgari possit, & alimentum sumi, & tres horæ restent, quæ interuacare debent, inter alimentū sumptū & initium febris venturæ. Porro cū impares fuerint febres, exiguumq; intersticiū inter utraq; adsit, inclinante minore febre, medicamentum expurgans erit exhibendum. neq; putes plurimū inconuenire, quòd soleat febris illa sudore finiri. & quòd purgatio ventris sudorem occupauit, & sudor ventris purgationem. huiusmodi enim sudores cum non verè critici sint, quāmq; cohibeantur, ob maius commodum incōmodum illud contemnendum est.

5. Metho.

¶ Ego in his febribus non adeo in medendo celer sum, quòd si: missio sanguine, & alio pharmaco expurgata, febris neq; discedit, neq; immiui incipit, statim accingar, ad secundam alui expurgationem, imo per aliquot dies nullo vtens medicamē

to immoror. præsertim quādo symptomata nulla sæua adsunt, sed febris eundem accedendi & recedendi modū seruat, & æger in fine æstatis aut autumnii principio constitutus est. intermissioneq; vnius hebdomadæ trāfacta, iterum syupos quales in antecedente capite scripsi, septies aut nonies bibere iubeo. & postea expurgans medicamentum concedo. quòd si neq; per hoc febris delitescere, aut mitior fieri, aut auferri incipit. sed priorem formam seruare intelligo. Statim vereri incipio atrabiliarium humorem illius occasionem esse. qui ut concoquatur, prolixū requirat tempus, et per tres hebdomodas quandoq; ægrum ferari à medicamentis iubeo. in quibus etsi pauca aut exigua variatio febris contingat. tertio aggredi medelam in antecedentibus dictā soleo. quòd si neq; hoc facto sanitati æger restituitur. iam tunc omnino vium medicamentorum ægro interdico, naturaq; vacatione humoris dimitto. decentem victus rationem febriēti præscribēdo. qua aut morbus sponte sua aufertur. vel in quartanā medendam in initio veris sæpe mutatur, expertus enim non paucos perisse ex his, quos proterui medici frequentibus purgantibus medicamentis auferre febrem conati sunt, hanc methodum exaravi.

¶ In mittendo sanguine non idem 6. Metho. ordo qui in pharmacis exhibendis, obseruandus erit. nam post primam sanguinis missionem si adhuc alteram conuenire, ex signis in antecedente capite scriptis medicus nouerit, non vltra tertium diem differre eādem expediet. ne vitiatu sanguis sibi proximum inuenis inficiat, aut adeo ipse putreat. ut tenui parte in halitum discussa, et crassa in melancholiam

choliā verſa, ineptus per venā incifſionem extrahi, reddatur. verum ſi bis ſanguine extracto, tūc pl9 haurire, non conuenire coniectas. non ob id veto ego, tētatis aliis quas dixi alui expurgationibus, ſi adhuc vires validæ ſint, & ætas permittit, ſignaq; teſtancia ſanguinem putridū iterum redundare adſint, tertio venā incindi. dumq; nullum aut exiguū ſit commodum, quod ex venā ſecta agro aſcicitur, ceſſare à ſanguine mittendo medicum, conſulo.

7. Metho.

¶ Non te decipiant ſedimenta alba, & tenuia in vrinario vaſe non raro per plures dies viſa, vt inde indubie credas, poſſe ſanguinis miſſione aut alui expurgatiōe, morbū tūc auferri. ſiſuſque huiusmodi ſigno, audeas iterū pharmacū dare. nā in prolixis morbis ſapiffime ſedimenta laudata conſpiciūtur. exigua humoris efficientis morbum, aut alterius in corpore ſuperabundantis portione, cōcocta exiſtēte, quæ eſt illa, quæ cū vrina expulſa viſitur, reliqua totius morbi occaſione, incocta manēte, vt quartanarum vrinæ in autumno alba, & tenuia ſedimenta habentes, frequenter probant. Nempe in his compertū doctis ac expertis medicis eſt, præcipuam morbi occaſionem tunc crudam eſſe. neq; niſi propè ver, aut in ſequenti tempore concoquendam. quartana enim in plurimū nō ante id tēpus in totū auferitur (vt in cap. de medela quartanæ: Deo concedente, fuſſe dicemus) & vrinas oppoſitum monſtrare indocti credūt. Nonnullas curatiuas methodos ſcribere in hoc capite poſſem, ſed q̃a relatas ſufficere credo. quòd hæ inſigniore ſint, ideo finem huic imponere viſum.

Caput. xlv. De nocturnis ac diurnis febribus.

¶

PLACVIT cū agerem de febrib9 à bili notha originem trahentibus, de febribus nocturnis ac diurnis caput præſens exarare, quòd reor ipſas ab eadem cholera in plurimum ortum ducere. Quāuis Auicena prima ſen. 4. canonis tractatu. 2. cap. 54. oppinetur à ſola pituita oriri, vt verba inſcriptionis capitis citati probant, quæ huiusmodi ſunt. ✱ Febris diurna & nocturna ex phlegmaticis. ✱ Has ab hora accedendi nomenclaturam ſumpſiſſe, Hippocrates ipſe primo de morbis vulgaribus commentario tertio ſub his verbis dixerat. ✱ Inter febres, quædā continuæ ſunt, quædam inter diu tenent, nocte intermittunt: vel nocte tenent, die intermittunt. ✱ Et cū dupliciter voces hæ intermiſſionis & continuitatis dici valeant. vt Galenus in commento explicuit. ita dupliciter nocturnæ & diurnæ febres dicuntur. quandoq; namq; febres quæ nullum tēpus liberum acceſſione habent. ſiue in eo nonnunquàm creſcant, & quandoq; imminuantur, vel ſemper æqualiter affligant. continuæ quadam generica voce dicuntur. & per oppoſitum intermittentes, quæ liberum & ſine febre ægrum linquunt. aliàs tantum illæ quæ nunq̃ deficiendo æquè à principio ad finē vſq; , nulla ſenſata augmentatione, aut minutione cognita, accedunt. quibus opponuntur, quæ etſi non deficiant, aliquando creſcunt, nonnunquàm imminuūtur. & quanuis ita ſit, vt à me eſt dictum, credo

credo ego, Hippocratem nō vocasse diurnas aut nocturnas alias febres quā eas, quae in infebrecitationē definunt, & die vel nocte infestant. si enim de aliis loqueretur, nullae ferme essent, quibus alterum non conueniret. innumeras enim ex contiguis accessiones habētibus videmus. nocte semper augeri, alias die. quarum nullae in tabem vergūt. vt Hippocrates in citato loco contextu sequenti dixit, vnus ex his accidere. tandem differentia haec febrium non prouenit à diuersitate humoris, vt medici credunt, quartanarū, & quotidianarum, & tertianarum, prouenire, sed ab hora inuadendi febris tantum oritur, nocturna enim quae nocte accedit, & diurna quae die, dicuntur. Cōfert Hippocrates de morbis vulgaribus libro primo locis citatis nocturnam febrem diurnae dicens. ✱ Nocturna non admodum lethalis, longa tamen est, diurna longior, sunt quibus ad tabem vergat. ✱ Et hanc sententiam exponens Galenus inquit. ✱ Hic ad febres accessit, quae die inuadūt, nocte intermittunt, vel nocte inuadunt, inter diu intermittunt, quarum alteram nocturnam, diurnam alteram vocat, nocturnam illam, quae nocte inuadit: diurnam quae die. sed quae videbatur nocturnae tribuere laudi, haec ipsa non minus vicio vertent, eo quod non simpliciter dixerit, nocturna nō est lethalis. sed addiderit, non admodum. nam si non valde est lethalis, liquet mediocriter lethale esse, diurnam autem non modo nocturna longiorem esse dixit, sed esse etiam cum ad tabem vergat, vt vel ea conditione sit deterior. partim enim quo tempore digeri & rarescere magis solet, si constringatur corpus & conspisetur, inuadens febris

merito videatur prauior: partim quod tempus habet, quo consuli ei debebat incommodum. quo enim oportebat tempore cubare. hoc cogitur aegrotus medico consulenti dare operam, quae causa est. cur temporis diuturnitate marcescant, tabescantq; propter alterutrum, si cubet interdū, somni defectu: si non cubent. quod vespertilionis vitam & nō hominis agant. ✱ Et quod Hippocratis decretum hoc multo aliter à Galeno exponitur, quā ab Hippocrate scriptū fuit. prout mea sententia est. cōsentaneum videtur, quid Hippocrates senserit, paucis exprimere. & nihil aliud vt reor, q̄ quod febris, quae nocte corripit, & die discedit, nō sit admodum lethalis, sed tantū longa. & longior quā diurna. etiam quod aliquos in tabem trahat. id enim rationi & euentibus consonum esse, illi scient, qui tam diu in arte medica versati sunt, vt ego, & mei cōsimiles. videmus enim passim aliquos morbo Gallico oppressos, die bene valere, noctibusq; aduenientibus statim febricula quadam leui capi, praecedente prius parum sensato frigore vel horrore, vigilesq; nonnunquam dolore capitis vel cruris, aut alterius partis corporis per maiorem noctis partem manere. & intra duorum vel trium mensium spatium eosdem attenuari, macroscq; ac tabidos fieri, & nonnullos vita priuari. alios etiam qui praefato morbo correpti non sunt, pruritu, & scabie brachiorū, & crurum, ac ventris, vexatos, noctibus accedentibus, febriculis vt praecedentes corripit, etiam vigiles sese scalpendo manere. & in eodem tempore quo alii in tabem vergere, ab aliis etiam prolixis morbis cum febribus nocturnis inuadentibus carniū consumptionem

nem prouenire, in die beneualentibus aëris aliquando quoq; contingit. et si frequētissimum in illis duobus morbis, quos dixi sit, rarissimū in aliis.

¶ Conformem rationi esse nostrā expositionem, inde dignoscitur, quod febres nocte inuadentes, si recte medendæ sunt, vigilēs cogunt aëros manere, non tantum tribus horis ante quā ipse incipiant, vt in medela febriū generica docuimus. verum eo tempore, quo principium & augmenti prior pars durant, vt in citato capite est à nobis præceptū. & à Galeno in expositione aphorismi primi secūdi libri. iussū. quod si exacte & vt decet, ne febris prolixior fiat, exequitur aëger, vigil permanens per maximā noctis partē, in qua dormire sibi & cuius conuenit, tabescit. si febris multo tempore durat. at si somno oppressus febriēs, quod frequentissimum est, relatas methodos seruare nequit, sed in ipsius febris initio, vel cum riget, aut horret, vel friget, dormit. obstructions & morbi alii febri adiunguntur, quæ febrientem tabidum fieri cogunt. neq; parum adauget malū noctis frigiditas. Si enim eas quæ à pituita vel notha bili, aut melancholia febres proueniunt, cum mittes sunt, augere medicamentis conuenit. vt retro est à nobis dictum. Obstructa corporis cute, noctis frigiditate, prolixiorē futuram febrem, cuius notum erit. vitiatisq; aëri succis, quod minime possint celeriter vi caloris exigui, in halitum discuti qui febris occasio sunt humores, quod aë ambæ causæ in gracilitatē febrientem trahāt, nulli quoq; ignotum esse, valet.

¶ Nempe nisi à tanto authore quātus Galenus est, expositio adducta es-

set exarata, explodenda exhibilandaq; foret. quid enim absurdius quā ablatiuum illum, diurna, nominantiū exponere, adiectiuumq; longior, sibi adiungere. & quod credat Galenus, Hippocratem diurnam longiorē esse nocturna scripsisse, quod nisi delirū existimare posset. si enim aliunde nō resipisceret, quā quod crassiores & tenatiores humores nocte quam die moueri soleāt, sufficiebat id, eundē ab errore excitare, quāto magis innumerī euentus oppositum probantes. certe causa quam dedit, vt falsam suam expositionē tueatur, putā corpus per febrem desari: quo tempore rarefcere solebat. potius probat. diurnam minus prauā nocturna esse, quā oppositum. solet enim inter diu corpus lucis solaris calore rariū esse, quā noctibus. à febre ergo diurna corpore etiā rariore, quā futurum erat, si nō adesset febris verso. potius diurnam magis salubrē illaturus erat, quā quod intulit. alia quoq; causa quod si die infestat febris, non valebit aëger nocte cubare, occupatus exequendo quæ medicus præcipit. nullius valoris est. nam doctus medicus nihil aliud iussurus est, quā quod vētrē clisteri iam liber à febre exoneret. et post cenet, & parum post canam noctem totam dormiat. quæ omnia si ne vllō incommodo in diurnis fieri valent. syrupos enim si exhibere cōuenit, recte in augmento febris eodē bibet. solum pharmacum subducens nocte in his diurnis deuoratur. quod cū non nisi semel bis: aut ter in tota morbi duratione fiat, in-cōueniet nihil: noctes illas vigilare febrientes. Porro si iis conuictus fastearis, vera esse, quæ diximus, sed minime literam græcam Hippocratis, verti recte posse. nisi dictiones illæ

illæ diurna lōgior sint adiectiuum & substantiuum. vt Galenus exponit & non diurna ablatiuus. & longior adiectiuum vocis nocturna. vt ego explico. dicam vitiatam græcā literā esse. quia nisi legatur, vt à nobis exponitur, rationi & experimentis aduersatur.

Caput. xlvj. De me-

dela diurnæ ac nocturne febris.

MEDELA ha-
rum nihilo fermē
dissimilem esse me-
delæ dupliciū ter-
tinarum. manife-
stum est. quod vt di-
xi, in plurimum à bili notha istæ &
illæ oriantur. si quid diuersum in
his scribi valet. tantum ex diuersita-
te horæ sumi debet. in nocturnis nē
pe, iecoris & lienis obstructions ma-
ximè cauēda erunt. quod intēpesti-
uus somnus, & aquæ potus, vigēte no-
ctibus febre, in has faciliter incide-
re agros faciūt. in cuius remedium
non solum conducunt vnguenta re-
ferantia obstructa de quibus in ante-
cedente capite meminimus, verum
& aqua ex radicibus & feminibus sa-
tis apperientibus, dum gustui horri-
da nō sint bibita. Exerceri interdiu
ager debet, si vires eiusdem tolerāt.
ad si id non valent, gestandus matu-
tinis horis. clismi ex discutientibus,
& notham bilem educantibus, ini-
ciēdi iura ex ciceribus, & nostro pe-
trofelino, & pullis gallinarum, aut
ipsis gallinis sorbenda. Carnesq; re-
lata, & iuuenum perdicum, vel hæ-
dorum assa, aut elixæ, deuorāda. vi-
num album, iā cocta materia, aqua
supradecta lymphatum conducit.
animi hilaritas quā maximè his
procuranda. quod harum febrium
succus crassus & ad naturam melan-

choliæ vergens agrotos tristes ince-
dere cogat. dormire permittendi
sunt isti, aliquanto citius quā alii
febrientes, quod noctis hora in qua
febre capiuntur, id poscat. ergo si a-
lios non ante status aut augmenti vl-
timam partem. somno vacare non
permittimus. istis parum ante dor-
mire cōcedimus. Certè si macresce-
re, & in tabem ire, hos senseris, a fini-
no lacte cibabis. dum non à morbo
Gallico febres oriantur. nam hæpe-
culiaribus remediis in proprio tra-
ctatu dicendis curandæ sunt. neque
hoc priusquā corpus sufficienter
vacuatū sit, aggrediaris. nec nisi pa-
rum ante diluculum lac dabis.

¶ In diurnis febribus alui à fecibus
clisteribus purgatio procuranda, a-
blata iam febre, erit parum ante so-
lis occasum vel post. quatenus citius
aut serius aufertur ipsa. pharmacū
quoq; subducens eadem hora deglu-
tiendum, syrupi non item bibendi.
sed ea diei hora, qua augeri incipit
febris, vel si rigente, aut horrēte, vel
frigente febriēte, infestissima siti ip-
se vexatur, tunc transglutiēdi erūt.
iis enim sitis quandoq; in totum se-
datur, & agri salutē recte cōsulim⁹.
quod ex referatibus syrupi qui exhi-
bentur, conficiendi sunt. vel vomit-
us nōnunq; proritatur. quod etiam
utile agro est. medicamēta quæ suc-
cum vitiatum educere debent, bilio-
sos succos plusq; in nocturnis respi-
ciant. quod eæ minus pituitæ & me-
lācholiæ & plus cholera pro occa-
sione habeant, quā nocturnæ. ali-
mentasolidiora mandēda oriēte so-
le si febris accessio tres horas post
ortum inuasura erit. aut si citius, oc-
cidente, deuoranda. bellaria & da-
mascena pruna, ac mala punica, &
alia confimilia, vigente iam febre,
ac securius inclinante, comedenda.
sanguis

sanguinis missio si cum sol oritur, febris accidit. tunc minime exercenda. nec nisi post solis occasum (si totam diem perdurauerit febris) vena secanda. verum cauendum quàm maximè, ne statim vt febris aufertur. si febriens valde imbecillus permanet eiusdem venam priusquam leuibus cibis reficiatur, secare permittas. dà da ergo, inclinata febre, Gallinarū iecora, aut lutea duo quorum, vel alia consimilis facultatis. & duabus, horis trāsgressis. sanguis mittendus. cum vero solis malis punicis, & saccharo, & aliis quæ dixim⁹, altus interdum aeger, adeo valid⁹, transata febre, videatur, vt sanguinis missione tollerare, nullo alio prius exhibito alimento, valeat. exonerato ventre, vena secetur. & post duas horas cœnet. Nonnullas alias methodos curatiuas peculiare his febrib⁹ exarare valerè, sed cū rā planæ hæ sint, vt q; tumuis rudis, qui precedentium febrium methodos curatiuas legit, facile sine magistro eas capiet. in casum vitum, easdem scribere. ad medendum ergo febribus continuis à bili notha orientibus accedamus. vt quàm celerius possimus. finem huic libro imponamus.

Caput. xlvij. De me

delā febrium continuarum à notha cholera orientium.

QU I pracedētia capite. 7. & 8. attente legit, ignorare non potest, cur ab eodē humore quandoq; febris continua nō

nūquā intermittens fiat. ideo huius rei reddere causam, iterum hic molestium erit. at quo differat medela huius febris continuæ, à medela

intermittentis, paucioribus quàm possit verbis exprimere, necessum esse visum est.

¶ Sit ergo methodus prima, in febre hac transata prima die, hoc est viginti quatuor horarum spatio, alius expurganda clisteri communi erit. cui quæ discutiunt, & attenuant addenda. camomellino, aut anetino oleo, & benedicta Nicolai, ac hierapichra, in coctione dissolutis. dū tamen non immodicè lubrica aluus sit.

¶ Syrupi expolytrico, capillum venarū iuniores vocauere, & duabus radicibus, & cicoreo, & aliis huiusmodi confecti, cum aqua sceniculi ac intibi postera die ante lucem deuorandi sunt, & duabus transatis horis vncia pulpæ cassiæ fistularis, cū scrupulis duobus pulueris aromatici rosati Nicolai, & saccharo in exiguos bolos redacta trāsglutiēda, ac duas post horas iusculū pulli gallinacei bibendum, & caro ipsa deuoranda, & si agro dormire placuerit, post horam à prandio somno indulgere permittendum. qui enim cassiā sumpturè, non nisi post meridiem aluum exonerare solent.

¶ In sequenti die sanguis mittendus è brachio dextro & communi vena erit. si vires, & ætas, & anni tempus & vrina ac alia signa sanguinem redundare vel viciatum esse nūciauerint. neq; vnica sanguinis missione solet hic morbus leuari, aut auferri. imo duas, & tres, & nōnunquā plures poscit. quod exactius ex precedentibus capitibus agentibus de generica medela & ex parum infra dicendis intelligi valet.

¶ In sexta die à morbi initio phar macum ex maceratione agarici trochiscati (ita enim qui in pastillos cū oximelle, aut sale gemma à iuniori-

Ee bus

bus vocato, aut vino in quo zinziber
maduerit, ipsum redigunt, vocaue-
re) & rhabarbaro etiam in uino cum
nardi coma macerato, & cassia fistu-
lari, ac ex cōpositionibus diacarta-
mo Guidonis, & electuario rosato
Mesues conficere conuenit. vel ex
prædictorum aliquo, vel aliquibus
simplicibus aut compositis, & ex cō-
fectione medicaminis amech, & dia-
pruno laxante Nicolai, & polypo-
dio (filiculam etiā vocauit Diosco-
rides) in decocto seminum anesi, fœ-
niculi, & florum violarum, & borra-
ginis, ac prunorum dissolutis. potio
conficienda erit.

4. Metho.

¶ Alimenta horum facilis coctio-
nis, & tenuis cōsistentiæ, vimq; atte-
nuandi habentia futura sunt. neque
tanta cibi quantitas iis concedēda,
ut illis, qui ab exquisita bili febriūt.
quia etsi ex syncera bili oriri soleāt,
breuiore morbi, quā ab expuria.
quod à syncera febrientes parati
sunt in animi deliquium, vigilias, &
deliria incidere, quæ minime in o-
rientibus à notha bili euenire cōsue-
uere. ideo minori quantitate nisi cū
prolixam hanc febrem notis vllis
suspiciatus fueris ali iubeo. Nō enim
adeo lōga febris hæc esse in plurimū
solet. ut vereri possimus, vires de fu-
turas ante morbi finem. maxime
quod pituita in his redundare soli-
ta, deficiente extrinseco alimento,
vltiori cocta si viciata non est, loco
cibi alere est nata.

6. Metho.

¶ Aquæ potus his non adeo vberri-
mus, ut aliis à sanguine vel exquisita
bili febrientibus cōceditur. imo par-
ce aquā hos bibere, præsertim si æsta-
te non febriant, iubeo. at aqua non
cruda sed aneso, aut fœniculo, vel a-
lio cōsimili cocta potanda. cauē-
daq; est intempestiua cuiusuis aquæ
sorbitio. intempestiuam sorbitionē

voco eam, quæ in initio accessionis
bibitur, expectandus enim est status,
aut si sitis infestissima sit, augmēti
ultima pars priusq; bibant, & dor-
mant hi, ut in generica febrium me-
dela scripsimus.

¶ Crurum frictiones frequēter in
his faciendæ. quod soleant isti, quo-
dam pernicioso symptomate, graui
scilicet sopore, lapsissimè corripī,
cui malo non parum cōducit, quid
quid ad corporis infernas partes suc-
cos capitis reuellit, ut crurū frictio.
& clisteria ex bilem & pituitā purgā-
tibus quotidie immissa. verū quod
de hoc symptomate peculiare ca-
put Paulus: & Aëtius: atq; Arabes in
ter febrium symptomata medelam
scripsere. & frequentissimè in non-
nullis tempestatibus grassetur: totq;
homines interire faciat, ut quauis
pestilens agritudo, necessarium vi-
sum mihi est: de hoc ipso sympto-
mate caput & medelam exarare.

7. Metho.

Caput. xlviii. de gra- ui sopore cataphora à Græcis dictus.

B Hispanis modor-
ra, nominatur, ab
Auicena, Rasi, sera-
pione: subet. à non-
nullis Latinis letar-
gus, quæ Cornelius

Celsus lib. 3. cap. vigesimo, marco-
rem & in expugnabilem penè som-
ni necessitatē definit, ab aliis veter-
nus dicitur. quāuis Cato aberrans
hydropicum veternosum nominet.
cathocum nonnulli hoc idem vo-
cant: etsi Galenus primo prorrheti-
ci cōmentario. 2. aphorismo. 56. non
nisi eos qui oculis appertis veluti
stupidi iacent, cathoco correptos di-
cat.

cat: eiusdemq; sententiæ idem in libro finitionum esse videtur. coma ab Homero poeta, & ab Hippocrate, & à Galeno in quàm plurimis locis nominatur. vt Galenus ipse libello de comatè testatur. Sed siue vno aut alio nomine symptoma illud vocetur, definiendum, vt Cornelius exposuit erit: nuncupo semper symptoma & non morbum accidēs hoc, quòd potius sequi alias agitudines, operationes sensibilibus ladētes soleat, quàm ipse sine illis accedere. quàmquid verum est, posse à pituito fo succo sine febre morbus hic provenire, qui tunc in proprie symptoma nominaretur, nisi distemperiem pituitæ inductam in cerebro morbum, & soporem symptoma tunc dixeris.

¶ Inuadere morbus seu symptoma hoc, vt referam, consuevit. post quintam aut sextam diem à prima accessione febris continuæ a bili notha orientis, solet in nonnullis tempestatibus, cum accessionis septimæ vel alterius posterioris febris redditu simul sopor adeo inexpugnabilis febrientem corripere, vt nisi cum alta voce, aut concussione excitetur, oculos somno grauatos aperire nequeat. quos statim vt vocanti respondet, iterum claudit. sicque nonnunquam duodecim horas, alias quindecim plus aut minus oprimere, sopor hic solet. toto eo tempore adeo resolutis viribus febrientis versis, vt supinus iaceat, quandoque vt appoplecticus stertat, nonnunquam nedum clamore excitetur, verum relato temporis spatii transato, hos reuiuiscere sapissime videmus, viresque amissas subito restituere, somnum abigere, & si quod delirium somnum committabatur, resipiscere. similesque sibi sanis, præterquam quòd plurimi fe-

briat videri. potest enim cum intermitte febre malum hoc quoque contingere. at non semel grassari in febrientem & cum vnica accessione corripere eundem, solet: imo vnus diei intermissione facta, tertia die saepe redire consuevit. quàmquid in quauis die si in quaque accessio contingit, nonnunquam opprimat. neque; ii reditus nisi in ægri perniciem finire solent.

¶ Consueuisse symptoma relatū cum notha tertiana coniungi, euentus docuere, ita enim vt scripsi plus quàm à triginta & quinque annis quòd ægris medeor accidere obseruauim, neque; dissimile cōtigisse Aetio, cōtextus eiusdem capite tertio tetrablibi secundæ sermonis tertii facile probat. inquit enim illic. ✱ Aliquando etiam in diuturnis febribus per circuitum cōtingit, agrotos somno immergi, velut in quotidianis fit, & semitertianis, quandoque; etiam quartanis, & alii quidem cum conuulsione & contractione neruorum in soporem deferuntur. alii pedetentim facta accessione. alii quidem vnā immersionem sustinēt: in qua extreme periclitantur. alii in circuitibus in somnum deferuntur, & rursus reuocantur. proinde considerare oportet speciem delationis in soporem. qui enim per circuitum somno immerguntur, manifestiorem pulsum habēt, qui vero semper affecti sunt, minutissimum & ægre mobilem. Hi vero etiam dum excitantur, aliena loquuntur, & obliuiosi sunt. nam dum saepe admictionem vrgētur porrecta ipsis matula se in manibus ipsam tenere obliuiscuntur: qui vero per circuitum afficiuntur: nihil tale paciuntur. & alii quidem cum grauitate & elata respiratione in somnum deferuntur: vt stertant & sin-

Ee 2 gultum

gultum ac suspiria ædant. dolorem indicantia. quin reuocati neq; eloqui possunt, propter rationis læsionem. alii vero quietissimè dormire videntur. ex aliis quidem per frigeratur artus: & rugosi ac pallidi sunt & corporis in scella ferè cōgellatur aliis vero diffunditur: & velut rorè effundit circa exacerbationum declinationes. ✕ Verum quòd sententia recensita scripta est in capite de lethargo, quem Galenus, & Paulus, ac Aetius, oriri à distemperie frigida & humida cerebri referunt. Serapione, & Rasi, ac Auicena, cæterisq; medicis Arabibus attestatibus, à cerebri apostemate (sic enim frigidas & calidas inflammationes Arabum interpretes generica voce nomināt) necessum videtur, priusquam medelam auspicemur, paucis exponere, quæ nobis verior sententia videatur. & vt breuiter & vnico verbo id absoluiam. Græcorum veram esse attestor. neq; alia ratioe indigere decretum prædictum, vt verum esse: probetur, existimo. quàm quòd experiamur nonnunquam inuadere cum febrili accessione symptoma hoc, & inclinata febre auferri, iterumq; redire, redeunte febre, & etiam post de litefcere. quæ cōtingere nō possent, si apostema pituitosum foret. nam tam cito humorem imbibere in cerebri aut membranarum porositates tumoremq; atollere, & statim discutiti, ac post easdem porositates occupare: alienum à vero valde videtur. neq; Auicenam aliud sensisse reor. cum capite de lethargia sen prima tertii dixerit. ✕ Lethargia dicitur apostema phlegmaticum factum intra cranium & est sirsen phlegmaticum & plurimum quidem eius fit in meatibus substantiæ cerebri. absq; velaminibus & ventriculis, & iustitia

cerebri. quoniam phlegma raro congregatur. & penetrat in mēbranas cerebri propter ipsarū duritiē: neq; in substantiā cerebri propter ipsius viscositatē. ✕ Nam in illis verbis. ✕ Plurimum quidem eius fit in meatibus substantiæ cerebri. ✕ Palam intelligisse apparet. quòd ex solo delapsu pituitæ per vias aliquas cerebri puta venas aut arterias genita distemperie frigida & humida in cerebro, proueniat somnus profundus, & obliuio contingens lethargicis vt Græci dixerunt. nullo humore imbibito in substantia cerebri: aut mēbranarum ob causam quam Auicena dixit. quod vt apostema fieret, requiritur: neq; in ventriculis cerebri: quia iam non lethargus sed apoplexia: aut epilepsia nominaretur. Si ergo lethargiā Auicena definiuit apostema, potius vt serapionem, cæterosque Arabes, se seniores sequeretur. quàm vt verum illud esse putaret, scripsit. vt sententia à me ducta, & quæ infra illā sequitur probant.

¶ Porro vanum mihi videtur, diu immorari in expositione illarū plurimum nomen claturarum, huius affectus, quorum in exordio huius capitis meminimus. Cum vt mea sententia est, tam sopor inexpugnabilis qui oculis clausis accidit, quàm qui oculis apertis contingit. ab eadem causa orthum trahit. à pituita scilicet. differunt nempe affectus hi: vt diuersarū partiū oris in paralysi distortarū, quia quòd altera sit resoluta alia versus propriā originē cōuertitur, resolutis nervis cedētib; oppositis, certe pituita redundās in aliquibus cerebri locis, vnde nonnulli nervi genarum oculorum oriūtur, adeò laxos efficit nervos musculorum, quibus genæ ipsecula udūtur, vt

necessa-

vt necessario oppositi (quàmquã vtriquè minime sensibiles vt Galenus capite. 9. libri decimi de vsu partiũ dixit) genas versus supernam regionem attolant. eademq; pituita aliis cerebri partibus infidens. ex quibus alii oriuntur: nervos illos tendentes in musculos quibus genæ attolluntur resoluens, oppositos cogit, vt genas claudat. nec nisi vi & conatu nõ exiguo eas adaperiant. Quippe si quæ materia frigida & sicca esset, oculorum appertio in cathoco proveniret, vt nonnulli ex relatis grauib; autoribus dixere. in melâcholia, delirio sine febre, contingere, appertio illa cum somno sæpissime deberet. quod frigiditate & siccitate sit distemperatum cerebrum, morbum illum patientium, neq; posset vere dici, quod vt id faciat melâcholia, necessarium sit. eandem repere in corpus cerebri. vt Hippocrates dixisse sexto epidimion in epilepsia videtur. quia à nobis probatum in hoc capite parum supra est, nõ ab inflammato cerebro lethargum fieri. sed à distemperie passio, vt qui melâcholia agrotant: at melâcholici non cathocũ patiuntur, sed vigiles diu permanent. ergo non inde, sed vnde nos diximus, oculorum appertio provenit. leues quoq; illæ differentie comatis seu lethargi in commatosos cum delirio & sine illo minime variant speciem morbi, vt curatione mutare cogant: nam non necessario oportere in omni delirio bilem adesse existimo. cum frequenter experiar, epilepsia à pituita correptos, statim vt releuari à symptomate incipiunt, delirare. maximè si mox altero consimili symptomate infestati sunt. quorum deliria ne quaquã dicere possumus, ab alio quam à pituita ortum trahere: in his, qui ab

eiudẽ immodica quantitate epileptici percunt.

¶ Si adamusim in præsentì loco exponerem modum, per quẽ somnus naturalis & hic morbificus fiunt, adeo immorarer in huiusmodi investigatione vt librum excedentem istam magnitudinem conderẽ, quod vt vitẽ, solum visum est locum affectum in hoc morbo paucis exponere. reliqua; obiter attigere. exactam de illis disputationem in aliũ differendo locum.

¶ Somnus ergo naturalis indubiẽ fit: cum adeo resoluti vitales & animales præsertim spiritus. & naturales quandoq; sunt, quod si resolutio eorundem ulterius progredieretur, copiosa restauratione non facta, periclitari homo defectu spirituum (sine quibus vivere non datur) posset. Quippe occurrente relata necessitate, anima ipsa quæ pro vt hac & consimilia munia exercet, natura vocatur, comprimendo villos exteriorũ arteriarum & venarũ ac musculorũ, quibus spũs in altũ corporis retrahuntur. ipsos in cor cerebrũ & iecur ac stomachũ propellit. vbi ex deglutitis alimentis actione ventriculi, & iecoris sanguinẽ efficit, & in corde extenuiore ac puriore sinistri ventriculi eiudẽ sanguine, spũs vitales gignit, & in cerebro ex eiudẽ animales procreat, toto hoc tẽpore adeo his officiis vacans, vt quæ extra mediocria sensibilia præsentatur, nequaquã sentiat. vel quia propter spiritũ ab his exteriorib; partib; in intimas reditum, ipse sine sensu maneat. aut quod aliquæ partes per quas species sensibiliũ deferredæ sunt, occludantur, & opilentur. morbificus vero somnus non similiter fit, quin frigiditate & humiditate immodica male affectæ partes cerebri, quæ

cauæ quãdo secundũ naturã se habebant, erant: & cellulas (quas ventriculos medici vocare consueuere) ex se ipsis cõstituebant, cõcidentes, & se mutuo cõtãgẽtes celularũq; figurã amittentes, cũ nullos aut paucos spiritus animales defferri ex his partibus in quibus fieri consueuere. ad organa sensũ exteriorũ permittat, sopore graui sic affectos oprimi necessũ est.

¶ Ex iis, quæ vt audistis, breuiter exposuimus, manifestè patet, anteriore cerebri partẽ in hoc morbo male affectam necessario esse. nã si illa hæc fuisset, visus & olfactus nerui ab eadem originem trahentes propria munia obitura erant. cuius oppositum contingit. neq; quia etiam memorandi officium nonnunquã in hoc morbo vitietur, inferendũ est, posteriore cerebri partem in qua rerũ phantasmata asseruantur. læsam necessario esse. quia et si ipsam quandoq; lædi cõtingat. sine eiusdem læsione memorandi munus viciari potest. si enim vt memoremur, necessarium est, spirituosã illa corpuscula, quæ phantasmata nominantur, à cellula occipitis egredi, & parti anteriori cerebri in qua vis noscendi abstractiue absẽtia sita est, præsentari: vt in priore parte Antonianæ Margaritæ diximus: contingere poterit, tunc ipse læso, ob immodicam quantitatem pituitæ phantasmata imperio voluntatis ab occipite in partẽ anteriorem cerebri delata, figuram et modum requisitum ad immutandum illam interiorem facultatem sensitricem amittere. indeq; memorandi officium sine læsione occipitis viciari, neq; et si quod diximus, possibile esse credamus. negare volumus. frequentius contingere, memoriam lædi: quia redundans pituita in posteriore cerebri ventriculo viã

per quam phantasmata in anteriore partem defferenda sunt, obstruit, aut taliter eadem inficit, vt inepta ad immutandum facultatem interiorem relinquat. Certe euẽtus probat phantasmata corpuscula spirituosã talis naturæ esse, quod siccitate aptissima reduntur, vt eisdem memorari præteritorum valeamus, & opposita qualitate ineptissima. neq; alia de causã in postico cerebri ventre asseruata ipsa sunt. nisi quod illa inter alias siccissima sit. idq; suspicari facit, extrinseca facultatum sensitricium sensibilia cũ phantasmata gignunt, tenuem illam & spirituosam substantiam: ex qua eadem conficiunt, exiccare. atq; etiã ob idẽ melancholicos, qui sicciores sunt: tenacioris memoriæ reliquis temperaturis esse. quod hi promptiores alius sint, vt exiccentur, aut quod siccitas in his perduret in aliis non. pituita si enim: aut sanguinei difficilius phantasmata in se fieri admittunt, vel in se facta amittunt, & iam quod phantasmata in occipite eorundem asseruata in anteriorem cerebri partem abstractiue noscentem propellant. diu ibi retinere eadem nequeunt. vt humidos neruos in brachiis aut cruribus habentes, nequaquã diu erectum brachium seruare valent. neq; dissimilis præteritis causa est: cur nonnulli adeo celeriter diuersa imaginantur: & alii adeo tardè. illi enim quia phantasmata sicciora & agilia habent. hi quod grauiora & magis pigra. illis quoq; contingit: ipsis nolentibus: diuersa sensibilia coram propria facultate interiore noscente sibi præsentari. indeq; vigiles & somniantes plurima abstractiue noscentes imaginari. aliis autem cõtãrarium accidere.

¶ Phisicis ergo negotiis dimissis: *l. Prædictio.*
& vsq;

& vsq; in aliud opus examinare reli-
ctis: ad medelam soporis grauis de
quo modo tractamus accedentes.
prius quædam prognostica in eo-
dem contingentia exaremus. vnum
que sit, soporem grauem cum ac-
cessionibus febrium inuadentem ra-
ro in prima accessione interficere,
sed sapius remittente febre delitescere.
& cum secunda, aut tertia acces-
sione redire consuescere. & ante se-
ptimum diem ab initio febris, ra-
ro aut nunquam eundem in vitæ di-
scrimen agrum ducere. soporem au-
tem, qui non solum cum febris ac-
cedit inuadit, verum ipsa remitten-
te adhuc perseverat, intra septimam
diem à morbi initio interficere pos-
se, certum esse. & si quâdoq; in quar-
tum decimū & vltius differri exitum
foelicem: aut infœlicem eiusdē
experiamur.

1. Prædictio

¶ Secunda prædictio sit cum mor-
bili quodam genus (tauardillo Hi-
spani vocant) in quarta aut quinta
die, aut post cum sopore graui appa-
ret, perniciosum esse, sæpe cōsuevit
præterit in senibus secus in iuue-
nibus ante trigessimū annū cōstitu-
tis. vt enim variolæ raræ & in sig-
nis magnitudinis testatur, validam
facultatem expultricem esse. & pau-
cum humorem viciatum. & exiguae
ac frequētes oppositū indicāt. eodē
modo morbilus hic, q̄ nō aliud est q̄
quidā rubor inequaliter innumeras
& exiguas cutis partes afficiēs. parū
q; dissimilem eandem sibi à pullici-
bus cōplurimis morsam redens. vñ
de pulicaris morbus à nōnullis vo-
catus est. imbecillā facultatē expul-
tricem testatur. nēpe si valida fuis-
set, sanguis ille bili cōmixtus, q̄ rubo-
re cutim afficit in halitum vel per-
nariū venas, aut emorroides discusq;
aut eductus foret. vel in inflāmatio

nē insignē cōgestio, tumorē in suppu-
rationē laudabilē vertēdā efficeret.

¶ Tertia prædictio sit post nonam 3. Prædictio
diem à morbi initio & sapius post
vndecimā si vrina multa, & alba te-
nuis, siue mediocris cōsistentiæ min-
gitur. & per tres aut quatuor seu plu-
res dies excernitur: febre continua
cum sopore prædicto aut delirio si-
ue absq; vtroq; infestante, in salutē
finiri morbus hic implurimum so-
let. vt frequentissimū à me visi euen-
tus docent. quod dixisse Hippocra-
tem. 69. aphorismo quartæ sectionis
existimo, dicens. ¶ Quibus vrinæ
crassæ, grumossæ, paucae, non sine fe-
bre multitudo veniens ex his tenuis
iuuat, præcipue vero tales veniunt,
quibus ab initio vel breui sedimen-
ta insunt. ¶ Nam verbum illud
grumossæ nō ab omnibus scribitur,
sed loco illius canosas Numitiani,
& Dionisius legunt: neutra voce for-
tassis legēda. quod sufficeret dicere.
quibus vrinæ crassæ paucae non sine
febre. &c. vt Galenus in eodē cōmen-
to scripsit. vel forte loco vocis illius
grumossæ, scribendum erat rubræ.
etenim semper contingit, in priori-
bus diebus febrium continuarū vri-
nas rubras videri, ac post quales dixi
puta tenues & albas, in illis, qui per
vrinam morbi ficam causam excre-
turi sunt. maximè si sedimenta cū
prædictis rubris vrinis à principio
apparent. nam in fine cum illa ingē-
ti vrinarum quantitate nulla sedi-
menta implurimum apparere expe-
rimenta ac sententia Hippocratis
docuere.

¶ Porro quia hoc morbi genus de
quo nunc agebam assiduæ agrotan-
tes interficit. & in eiusdē initis non
nunquam vrinæ cum laudabilibus
sedimētis micæ apparent. pauca de
huiusmodi sedimētis dicere cogor.
ne le-

ne lectione librorum medicorum maxime Galeni iuniores & parum experti medici in praedictionibus decipiuntur. Certè sapissimè innumeræ visæ sunt à me vrinae, in huiusmodi praesertim febribus, ac in aliis morbis. sedimèta alba, equalia, lenia, ac tenuia, habètes, aegro in mortem eunte, quod cum aliis antecedentibus temporibus & in constitutione praesenti ac anni praeteriti. 1556. ego obseruarem. & minime me dici. in notione sedimentorum experirer. nam non pituitæ lentorem in illis conspiciebam, sed meram hypostasim, & laudatas condiciones habentem noscebam. animo plurima voluens tandem indicendam sententiam descendere. Hippocratem scilicet hæc eadem quæ ego retuli, non ignorasse. ideoq; 71. quartæ sectionis aphorismo scripsisse. ✱ Quibus septima iudicatur iis nubecula habet quarta die vrina rubram & alia ex ratione. ✱ Ultima illa verba. ✱ Et alia ex ratione. ✱ Addes Hippocrates, vt cautos medicos rederet, non sufficere vrinam sedimentum rubrum aut album in quarta die habentem, felicem iudicationem portendere, nisi alia signa ex respiratione, & somno, & vigilia, à cubitu, cibi appetentia & aliis indiciis vrinae similia sint. parum enim prodest sedimentum laudabile esse, cætera vero, ægri perniciem attestari. idq; est, quod sæpius vt dixi, experimur, & quo ambiguitatem praedictam soluimus. neq; me latet, Galenum in commento relati aphorismi expositionem à me ductam reprobasse, propter uisq; ibidem quod si in diebus decretoriis vrina concocta apparet, indubie in aliis quos praescribit, morbus finendus sit. nam id falsum esse. ego sapissime obseruauimus. & qui medendo tā-

diu vt ego: idem perpendere voluerit. palam me vera dixisse inueniet. nempe si ullis aliis locis verbum citatum & à me expositum Hippocrates agens de sedimentis laudatis non addidit, vt in fine aduerti aphorismi non quia aliud quam quod relatum est, sentiat. sed quod semel illic dixisse, sufficiat, postea tacuit. deceptus quidem Galenus est, existimans aberrasse medicos qui vt nos Hippocratis citatum aphorismum exposuerunt. ideo quod nox quæ iudicationem antecedit laboriosè trāseat, & seu symptomata in eadem æger patitur. & cum hoc in salutem finiatur morbus, dum praedicta hypostasis in quarta aparuit. nam neq; hoc verum implurimum est, nisi tū cum vt diximus alia signa paria hypostasi sint. etiam quod Galenus obiicit expositioni nostræ aduersum non est. quia nos non dicimus in omnibus diebus antecedentibus iudicationem, salubria signa simul cum laudata hypostasi videnda, vt sedimentum certum salutis inditum sit, sed in omnibus excepta die antecedente iudicationem conspicienda esse. non quod ignorem quandoq; à prima die usq; in quintam vel septimam saeuissima symptomata conspici, vrinis in quarta cum laudatis sedimentis visis, & morbum in quinta aut septima feliciter iudicari. sed quoniam hoc rarum est, de huiusmodi euentibus decretum hypocratem scripsisse credendum non est, sed de iis qui frequenter contingunt. illud enim ab ignotis nobis causis & virtute robusta, etiam nullis inditiis præter vrinam robore eiusdem cognito contingit.

¶ Tandem vt medelam huius generis febris ac symptomatis cum ea adiuncti scribere ultra relata in initio capitis auspicemur. inuestigare necesse-

necessum est, vnde prouenire possit in accessionibus febrilibus soporē in expugnabilem corripere. & indeclinatione febris eundem delitescere: hanc causam verius quā vllus ex nostris prædecessoribus exprimere, vt reor, ego potero: quod intermissionis februm & accessionum earundem veram causam inuenirim. Accessionis nempe causa est delatio humoris viciati, aut immodici, seu fuliginis, in venas & arterias cordi proximas, ex cuius sanguine vitales spiritus conficiendi erant. atque eadem delatio causa est. cur humor tunc delatus per venam & arteriam magnam dorsi. in caput repens soporem illum inexpugnabilem inferat. & à capite idem propulsus. ac in venas & arterias distantes à corde & cerebro seiunctus (valida facultate expultrice existēte) vt in febrium intermissionibus, aut continuarum declinationibus accidit, sopor auferatur & dispareat. certē si in omnibus febrilibus accessionibus hoc idē symptoma non infestat. et si vniuersæ accessiones per modum à me relatum fiant. nō aliunde prouenit, q̃; quod diuersarum febrium diuersa materia est. huiusq; soporem inducentis potius puto ego, humorem venenata qualitate affectum quā sola frigiditate & humiditate esse: qui enim his duabus intensis qualitatibus afficiuntur succi, lenti grauesq; ac difficulter mobiles, vt apoplexiā efficiētes esse solent, quod minimē soporatis cōtingit. Duodecim enim vel quindecim horas infestare sopor cum accessionibus febrium inuadens & cum remissionibus abiens solet: quo mobilem esse deprehenditur: & qui per quinque, vel sex dies simul cum febre durat, non sic vt apoplexia oprimit. nā altis vocibus in

plurimum hi excitari solēt. apoplecticis cruribus funibus ligatis nedū excitatis: quod testatur leuiorē multo ac pauciorē materiam soporati quā apoplectici, vt diximus esse. suspicor enim ego: cataphoram de qua agimus, à venenato succo fieri, cum succus in caput delatus: illic animales spiritus obruit, atque extinguit. non aliter quā aliquorum mineralium fumus flammam lucernarum extinguere consuevit: vel cum vias per quas deferri spiritus animales in organa sensus solent. ipse occludit: quod rarius euenire cōiecto. quia talis sortis humor potius epilepsiam si paucus aut apoplexiam si multus, quā cataphorā vt dixi, effecturus erat.

¶ Quæ legistis suppositis, medelā symptomatis huius per educationē causæ in toto corpore redundantis ac prohibitionem accensus eius in caput faciendam certum esse reor: dum tamen minime negligatur, vitium venenatæ qualitatis medicamentis oppositis auferre: de his ergo methodos scribamus.

¶ Primum per venæ incisionem toties quoties conuenire arbitratus fueris & alui expurgationem recte fieri, seruatis præteritis methodis existimo, ac dum cataphora cum febrili accessione corripit, & inclināte febre delitescit, & si sanguis semel aut bis vel ter sit missus. si medicus suspicatur, cum alia accessione idem symptoma rediturum, & aut agrū interfecturum, vel in vitæ discrimē iniecturum, salubre consilium esse reor, remittēte febre, iterum ex basilica sanguinis priusquā accessio corripiat tantam quantitatem educere, quantam vires tolerare valeāt. cauendo ne in sincopem ager incidat. qua cerebrum refrigeratum so-

r. Metho.

por

por augmentetur, ac post tres horas nisi sudore perfundatur febriēs: iterum sanguis educatur, & post alias tres horas laxans ventrem pharmacum ex electuario rosato Mesuæ & confectione medicaminis a mech singulorū drgmas. 3. in iure pulli galinacei aut coctione sene & polipodii & florum borraginis. ac cnici sine cassia fistula exhibere. vereor enim in grauisopore cassiæ vñ quod ipsa allicere somnum, & quam plurimum humectare soleat: quæ ambo in morbo hoc quàm maximè ob sunt. nempè dū hæc sunt eductus humor symptoma in sequenti die facturus, aut id non efficiet, aut leue facere cogetur: neq; perpetuo hoc præceptum obseruare consulo. sed periculum agere in duobus vel tribus agris an relata methodus proficit aut non, orteor, quod si prodesse in illa constitutione noueris, sapius id exequaris. sin autem infelicitè cesserit, non vltèrius idem experiaris. tunc enim indubie remur, succum venenatum sanguinis missionibus, & ventris purgationibus non educi, sed exacerbari, deterioremq; reddi. viresq; imbecillas verti, ideoq; non multis, sed exiguis vacuationibus, paucamq; comotionem in humoribus efficientibus symptomati huic medearis: in quem vñ confectione medicaminis quæ plurimum mirbalanorum recipit. quammaximè prodest. quod hi educendi humores hos venenatos, ac quiescendi eosdè, & adstringèdi corporis meatus, vim habeant.

2. Metho.

¶ Prodest quoq; in relatum vñ parum antequam sopor sit accessurus, repellentia colli vertebris ad-mouere. prudenter ergo linteum oxirodino quod aceti tantum vt rosati olei recipiat, perfūdimus. eodèq;

collum ac guttur inuoluimus: vt exteriores hæ viæ repellētibus his cor rugatæ, minime humiorem ab infimis corporis partibus in cerebrum repentem admittant: certe si repellentium horū vis tanta esset, vt vniuersos colli meatus tam in ternos q̄ externos occludere posset. indubie eorundem vñ subuentum ire tam ingēti morbo possemus. sed in aliud morbi genus vel vt verius loquar, in mortem febrientem impelleremus, sanguine enim & vitalibus spiritibus in totum ascendere cerebrum vetitis, necessum erat agrum mori. recte ergo solis à nobis scriptis apocruisticis repellere iubemus: si enim expultrix vis alicuius vigoris est, iis adiuncta prohibere ascēsum humoris & vaporis noxii valebit.

¶ Acetum rosatum & aqua rosata ^{3. Metho.} admota naribus in vasculo vitreo vel argenteo collum longiusculum & arcū habēte: almarraja, Hispani vocant: odoranda sæpe aproximantur: vt horum vapor in cerebri vasa & ventris eiusdem cavitatem receptus, succos ascendentes repellat, & quos iam ascenderāt, corrigat: quod salubriū esse, quàm oxirodini fincipiti apponere reor: nam huiusmodi adomotio sæpe solet plus nocere cutis poros obstruendo: quàm prodesse reppellendo: præsertim quod in altum capitis minime vis eorundem nisi exigua penetrare valet.

¶ In eundem vñ prodesse, quàm ^{4. Metho.} maxime solent cucurbitulæ scapulis ambabus, & vtrisque lumbis sic admotæ: vt spinæ vertebræ inter vtrasquè cucurbitulas mediæ maneat: nequè duæ vel quatuor tantum sufficiunt, sed saltem sex tribus horis priusquàm; sopor accessurus est, admouendæ sunt, infimioribus

ribus prius aplicitis, & post eas quæ statim superiores sunt. ac eodem ordine vsque ad supremas deueniendum. vt in inferiorem corporis locum omnes simul humorem detineant, & sursum repere non permittant. quæ enim vt reuelant, quod sursum iam ascendit, admoventur. contrarium ordinem sunt seruaturæ. nam prius suprema & post inferiores sunt apponendæ, dū scalpenda cutis non est, secus si scarificari debet. neq; scarificandæ hæc de quibus agebatur. dū corpus sufficiēter expurgatū sit, sed igne tantū aplicandæ, diuq; persistere relinquendæ: per horas duas scilicet aut horam vnā tantū, si exstume verari agrum nouerimus. Superioresq; prius se mouendæ, & post has reliquæ vsq; ad vltimas natibus infixas, quæ parum postquam auferuntur, iterum sunt, etiam natibus aplicandæ, non tamē eodem loco cui prius detrahendæ, sed parum distanti. ibiq; persistere tandiu debent. donec initium accessions & soporis pertransierit. quod si hoc præsidio aut soporem non corripere, aut leuiter infestare noueris. eodem in altera accessione vtaris. si enim duæ accessiones sine topore transierint, certū erit, vltimius non rediturum. verum si neq; hoc profecisse videris. cum topore grauari agrum senseris, cucurbitulas eisdem locis quibus prius admouebas: dū tamen ordo aplicandi priori cōtrarius sit: superiores enim prius ac post quæ sequuntur, admoventur. nam si in hac vltima admotione ab inferioribus inciperemus, & ad superiores scapularum partes ascendendo procederemus: infimiores nullam vim reuellendi humorem caput occupantem haberent: quod plurimum nates ab occipite distent, & cucurbitula sine sca-

rificatione exiguam reuellendi vim habeant: incipiendo tamen à superioribus, vt iussimus, hæc deriuare ad proxima valent: & quod deriuatum vi harum est, sequentes infimius descendere cogent: vt per plurimarum cucurbitularum manus vsq; ad dorsum vltimū humor reuellatur, in priore tamē, quam præcepi applicatione, ideo ordinem contrarium seruare iussi: quoniam, vt dixi, cum ante ascensum humoris in caput, admoventur: si à superioribus inciperemus, humorem noxium cucurbitulæ in occiput traherent, quod minime cupimus.

¶ In cataphoris tamen non inter- f. Meho.
mittentibus sed semper assurgentibus cucurbitularū vltus si prius scriptæ fiant vacuationes, prodesse non nunquam solent: & si (quia vera fateri teneor) cum sopor grauior est, parum hoc remedium conferre, experior. brachia & crura funibus fortiter ligare, non aliter quam cucurbitulæ conducere solent: odoramenta tamen ex aceto, & aqua ac castorio in quibus spongia madefacta sit, & naribus aplicita, inscindendo & attenuando castorei vi, & repellendo aceti facultate prosunt: capiti apponere, quæ refrigerant sine repellentibus sibi commistis, vt Auicenna sen. prima. 3. cap. 3. de medela subet, præcepit, dicens. ✕ Et illud quidem fit cū oleo rosato & aceto plurimo ne oleum dormire faciat: & præcipue cum ipsum est solum, & cum expressionibus fructuum confortantium: & post illud adhibeantur embrocæ in frigidantes deinde fiat permutatio ad resolutiua. ✕ Maxime nocet: quod his embrocis in frigidantibus cerebri viæ refrigerata adeo adstringuntur, vt paucio humore frigido, postea ascendente, facilliter ob-

structio

structio & in frigidatio ingentiores
fiat, quo cataphora in medicabilis
redetur, quāquam enim oleum &
acetum refrigeret, quod hæc ambo-
vim repellendi habeat, plus prodes-
se repellendo humorem ascensurū
quā frigiditate nocendo, coniecta-
mus, ideoq; eis prius quā in sopo-
rem graue incidat æger, utimur, vi-
detur enim Auicena eadem metho-
do quo inflammationes, medendum
malū hoc esse, ac ut repellentibus &
infrigidantibus in principio harū uti-
mur, ita in cataphoris faciendū. Sed
in hoc deceptus vir hic fuit & reliqui
Arabes qui sub capite de lethargo
medelam symptomatis huius scrip-
sere, nam nec lethargus nec catapho-
ra ab inflammatione frigida cerebri
proveniunt, ut supra scripsimus, pu-
tassem enim nonnunquam Auicenam, su-
bet ab inflammatione cerebri origi-
nem traxisse, clarè probant verba
illa citata. ✱ Deinde per mutatio-
nem ad resolutiuā fiat. ✱

6. Metho.

¶ Iam cum sufficienter vacuatum
est corpus, uti potius mithridati dis-
soluti in aqua stecados, quā maxi-
me prodesse existimo, quia medica-
mentum hoc, quæ attenuant, calfa-
ciunt, & cerebri frigidum humore
discutiunt, recipit, quibus pro mor-
bo hoc medendo egemus, neq; the-
riacam conferre credo, ut Auicena
dixit, quod hæc opium soporiferū
recipiat, si enim in usu compluri-
ma sunt, quæ attenuare & discutere
valent, quod agere cupimus, nescio
quis sane mentis cōsulere audeat, the-
riaca uti, refrigerantia nempe in fe-
bribus à bili notha orientibus, obef-
se quā maxime, antea docuimus.

7. Metho.

¶ Caput horum coctionibus her-
barum in aqua fontana ablucere, lau-
dare minime audeo, etsi enim ex
herbis calefacientibus & siccantibus
coctio fiat, plus nocere frigiditatem

& humiditatem naturalē aquæ: in-
quam se reducet ipsa, postquā nō-
nullum tempus trāserit, quā pro-
desse potestatiuā calefactionē her-
barū reor, faciem quoq; aceto laua-
re, ut Aetius & Auicena & alii præ-
cepere nequaquam consulo, quod fa-
cies ipsa adeo insignis pars corporis
sit, ut in ea cordis cerebri, & iecoris
vires reluceant, & represententur,
quod aliter fieri neq; ab his prin-
cipibus membris in facie spiri-
tibus & vaporibus succorum missis,
quos aceti vi, vel exstingues, vel in ca-
put repelles, quorum nullū in mor-
bo hoc confert, nam spiritus extin-
guere manifeste nocet, & eorundem
repulsus somnum auget, non enim
aliter dormimus, quā spiritibus in al-
tum corporis retractis.

¶ Quæ iussita lethargos excitant. 8. Metho.

qualia sunt lapis gagates, bitumen,
castorium, peucedanum, sulphur,
galbanum, sagapenum, cornucervi-
nū, hirci sordes, abrotanū, & sylphi-
um, magis oportune horum naribus
offeruntur, ad humorem discuti-
endum, quā improbatæ capitis lotio-
nes, sternutatoria quoq; educentia
capitis humorem non minus cōdu-
cunt, iis ergo uti, corpore sufficiēter
vacuato, salubre est, ac post horum
usum, derafis capillis capitis, syna-
pismum ex caricis cum synapi pista-
tis capiti admoovere, non enim ve-
reor ego febrilis caloris augmentum
in febribus his, ut sæpius dixi, casto-
rei quoque ac euphorbii oleo caput
inungere prodest, idem quoq; casto-
reum cum aceto pauco utile est.

¶ Quæ irā cōcitare in his valēt cō 9. Metho.
ducūt, quod ira à corporis intimis
partibus ad extimas humores edu-
cere nata sit, quo promedendo hoc
morbo egemus, verum quæ contri-
stant representanda non sunt, nam
hæc potius ad intima spiritus & hu-
mores

mores trahunt:quàm extra exire efficiant. aberrauit ergo Auicena interpret, qui citato capite tertio fen. pri. tertii canonis cum medetur subbet, scripsit. ✱ Et videat res quæ cōtristant ipsum, tristitia enim in huiusmodi ægitudinib⁹ in quibus debilitatur cogitatio & extinguatur, est ex eis, quæ cōmouent animam & reducunt eam ad rectitudinem. ✱ Nam falsum est, quod quæ cōtristat, mouere mentem ad cogitandum valeant: quin oppositum efficiunt, indeoq; tristes somno faciliter capiuntur: legendum ergo est, videant subetici quæ irasci faciunt: quoniā ira in huiusmodi ægitudinib⁹ &c. Belunensis literam hanc quadam in falsa & falsa lectione corrigit. quæ eodem modo quo antecedēs improbat.

Caput. xlix. De phre

nitide & paraphrenitide, in quo etiam non esse inflammationem cerebri neq; eiusdem membranae phrenitidem probatur.

N præterito capite medelam scripti illius sæui symptomatis, quod cataphora Græcis dicitur: quoniam frequenter in febribus pestilentibus id contingit, ut febres anno præterito. 1556 & præsentis. 1557. grassantes ostenderunt: in hoc tamen capite medelam aliorum duorum symptomatum etiam obiter exarare videtur: quod non rarer febres pestiferas committentur hæc: alterum est vigilia sopori cōmixta, quod Græci non nuli typhomaniam, comma vigil alii dicunt: aliud est delirium, quod

phrenitidem Græci, Arabes carabatum vocant, horum primum coma vigil scilicet ortum ducit, ut Auicena loco citato placet, ex inflammatione cerebri facta, ab humore pituitoso & bilioso simul mistis, ut phrenitis à solo bilioso sanguine inflammationem gignente, ut idem Auicena opinatur. at cum falsum sit, cerebrum aut eiusdem membranas in phrenitide inflammari, ut hucusq; opinatum omnibus medicis est, hoc breuissime explanare, conuenit, ac postea quasdam breues genericas methodos horum symptomatum scribere: exactam tractationem huius negotii in alium locum differendo cūq; compositi morbi, & qui à diuersis succis ortum trahunt, facilius curantur, cum simplicium medela scitur: ideo dignum videtur de phrenitide prius tractare, quàm de vigili comate, nam lethargi medela in antecedentibus exarata, & delirii cum febre in præsentis loco scripta, sine labore medela compositi affectus inuenietur.

¶ Excludamus ergo falsam opinionem eorum qui crediderunt inflammationem cerebri phrenitidem efficere, & a sola hac veram phrenitidem oriri, de quorum numero Galenus prope finem libri secundi de symptomatum causis capite septimo fuit, dicens. ✱ Quippe phrenitis non tantum ex calidis ortum habet succis: sed supra id, etiam phlegmonem in cerebro & eius in volucris excitat. ✱

¶ Porro siue phrenitidem phlegmonem cerebri & membranae eiusdem voces, seu delirium phlegmonem sequens, necessum esset, quomodo cūq; phlegmone affecto cerebro, phrenitidem adesse, sed hoc vulneratæ cerebri membranae ense aut a-

lia re incindere falsum esse docent, ergo assertio medicorum falsa erit. satis sufficienter rationem presentem collegisse, in logica facultate periti facile intelligent. veritatem ergo secundae partis antecedentis quam minorem logici vocant probare superest: quae, ut dixi, euentibus ipsis vera esse ostenditur. Quis enim chirurgus quantumvis parum expertus saepe non videt in 3. aut. 4. die a vulnere cranium & membranas incindere illato, in volucra cerebri adeo quandoque inflamari, ut per vulneris scissuram ipsa tumentia phlegmonem se pati facile nuncient. homine vulnerato, tunc non solum non delirante, sed neque febrem sapissime eodem patiente. quod ut dixi, impossibile foret, si phlegmone cerebri aut eiusdem membranarum phrenitis esset.

¶ Euadi enim ratio haec non valet, confitendo in relatis euentibus cerebri membranas phlegmonem pati, cerebri autem ipsum minime phlegmone affici, quorum utrumque adesse, ut phrenitis fiat, Galenus loco a me ducto dixisse videtur. quoniam Paulus quem Gal. similia medici vocant li. 3. capite. 6. phrenitidem sic definit.

✱ Phrenitis membranarum cerebri quas meningas Graeci appellant inflammatio est. nunc quidem ipso quoque cerebro simul eam experiente, nunc autem calore praeter naturam in eo consistente. In relatis verbis expresse docedo, non esse necessarium meningarum & cerebri ipsius consistentiam perpetuo in phrenitide inflamari, sed sufficere in volucra phlegmonem pati.

quod Aetius cap. 2. tetra bibi. 2. sermonis 2. expresse scripsit. ✱ Phrenitis inflammatio est membranarum cerebri cum febre acuta, delirium & mentis percussione inducens. Idem Aui-cena expresse pri. 3. cap. de carabito

dixit. Putare enim ideo delirium in vulneratis deficere, quod tunc febre acuta ipsi non corripiatur. falsum est: cum sepius in 2. aut. 3. die a vulnere inflictio, febris acuta vulneratum & inflammatas membranas habentem etiam corripiat. illo tunc minime delirante, quod necessarium esset, si inflammatio membranarum cum febre phrenitis foret etiam qui inflammatas membranas phrenitidem esse credunt, ab earundem inflammatione febrem acutam oriri testatur. ex eorundem ergo assertione collata euentibus, falsum eorundem decretum esse, palam noscitur. quod experiamur & ipsi fateantur, inflammationis membranis cerebri, ob vulnus illatum, febrem quandoque non adesse.

¶ Et quod non desint proterui medici plusquam phrenitici delirantes, ut falsa vetera dogmata tueantur, causantes defectum delirii in praedictis vulneribus inflammationis, huiusmodi vulneris per quem exhalare fumos calidos testantur. hos quoque increpare cogor. nonne si fumi & non inflammatio meningarum delirium efficiunt: ut isti desipientes fatentur, confitendo delirium ab esse posse, inflammationis cerebri membranis, & fumis capitis extra exire permissis. fumos calfacientes & siccantes cerebri consistentiam, causam delirii dicturi erant, & non inflammationem membranarum, aut ipsius cerebri. illud enim causam alicuius effectus esse physici credunt, quo posito effectus adest, & quo remoto idem abest. ergo cum inflammatione in volucrum cerebri praesente, delirium quandoque absit, ut probauimus. & ipsa absente, & vaporibus bilis cerebrum replentibus adsit, ut aduersi testantur, inflammationem relatum minime phrenitidis causam esse, asserturi erant.

Alia ratio.

¶ Sufficiens existimo improbas-
se euasiones quibus euadere ratio-
nes ostendentes phrenitidem nō es-
se membranarū cerebri inflamma-
tionem proterui medici putabant,
vt ergo etiam repellamus euasione
aliorum dicentium necessum esse,
in vera phrenitide cerebri consistē-
tiam inflammari, euentus frequen-
ter contingentes quibus quoq; horū
pertinacia refellatur, coram lectori
bus præsentare placet. ipsosq; chi-
rurgos testes in fauorem causæ no-
stræ afferre, quorum nullus inficias
ire poterit, se vidisse quandoq; adeo
tumidum fieri cerebrum vulneratū
vt per vulneris os non exigua por-
tio inflāmata sursum ascēdat, vulne-
rato minime delyrante: mitto quod
ipse vidi, in vulnerato calce mula
iuuenis capite qui vixit, & sine dely-
rio sanatus est, cerebri insigni por-
tione, quam linteis appositis vix cō-
tinere chirurgus valuit, per vulneris
os defluente: nam huius sortis non-
nulli euentus à Galeno, ac medicis
quibusdam relati sunt: reluctanti-
bus plurimis lectoribus & nō esse ex sub-
stantia cerebri illud, quod ab huius-
modi capitis vulneribus exeat pro-
teruentibus, de quo non pauca inse-
quente opere, Deo concedente, dice-
mus: quod enim, vt nostra robore-
tur assertio, conducit: ab omnibus
receptū, vt dixi, est. Putā sapissime
contpici cerebri consistentiam in-
flammatam vulneris hiatus occu-
pantem, vulnerato minime delyran-
te, quod contingere minime posset,
si verū esset, quod cerebri cōsistētia
inflāmationē patiēte phrenitis fiat.

Alia ratio.

¶ Vt quoq; aduersariorum decre-
tum clarius falsum esse, ostēdamus,
membranas cerebri tumētes in Gal-
lico morbo & ipsum cranium tumi-
dum simul factum, egro minime de-

lyrante, in nostrum fauorem addu-
co. quoniam si ab inflāmatione à bi-
liosius succis facta in cerebri inuolu-
cribus verum est, phrenitidē proue-
nire, vt Galenus, Paulus, & Aetius te-
stati sunt. & ab eisdē partibus à suc-
co frigido tumentibus sopores inex-
pugnabiles: quos lethargiam nōnul-
li ex Arabibus, subet, alii vocauere,
proveniunt, in relatis agrotantibus
sopores importuni videndi essent,
quod nullus vnquam vidit. falsum
est ergo antiquorū de hoc decretū.

Alia ratio.

¶ Confirmat præterita neminem
vidisse, aut scripsisse, per sanie à na-
ribus defluentem phrenitidem fini-
ri: quod nonnunquam conspicien-
dum esset, si ab inflāmatas mēbra-
nis aut ab anterioris partis ipsius ce-
rebri consistētia, morbus relatus fie-
ret, vt enim acuti aurium dolores,
qui ex inflāmatione inuolucris cras-
sioris cerebri oriuntur, frequentissi-
me persaniam excretā per ipsius au-
ris foramen terminantur: minime
qui malum hoc patiuntur delyran-
tibus: & concauæ partis iecoris in-
flammatio per saniam cum fece ex-
purgatur. sic etiam inflāmatioes
cerebri aut membranarū delirium
ginētes, sanie expulsa, finiēdi essent.

Alia ratio.

¶ Neq; imbecillior præteritis ra-
tio quæ sequitur, est. in febribus con-
tinuis sapissime incipere delyria in
quinta, aut sexta, siue septima die à
morbi initio & nō antea, quæ vsque
in penultimā diem interitū ægri in
qua ipsi multoties resipiscūt, durāt.
quod minime euenturum erat: si à
tumidis membranarū cerebri phreni-
tis oriretur. nā tunc cū proximior
morti æger fuisset. tumor maior fu-
turus erat. indeq; delyriū ingentius.

Alia ratio.

¶ Etiam quis non videt, quod si ab
inflāmatione cerebri phrenitis gign-
eretur, deberet incipiente febre, 1-

psa simul adesse, ut pleuritis (quæ inflammatio membranae tegentis costas esse dicitur) simul cum febre corripit: non enim ego video, cur inflammatio costarum & simul febris ab inflammatione illa proneniens semper iungantur. & inflammatio membranarum & febris ab eadem oriens simul incipere non possint. paucissimi nempe ac rarissimi visi sunt, qui cum incipiunt febrile delirare. delirio diu perseverante: sed delirio, quod adesse & abesse sit natum, para phrenitidem medici illud vocant, & à vaporibus biliosis oriri eundem credunt.

Authoris à
phrenitidis
causa decre
tum.

¶ Cum ergo his & aliis complurimis rationibus & experimentis, quæ adduci possent, constet. qui nos præcesserunt scriptores aberrasse, exprimendo phrenitidis essentiam, consentaneum erit, unde delirium phrenitis nominata ortum trahat, explicare. quod ut detractorum, & eorum qui nos omnia subvertere reclamant odium vitæ: efficere decerno. non me primum inventorem veræ causæ phrenitidis esse, ingenuè confitendo. sed ipsum Hippocratem autorem dicendorum fuisse, facile ostendendo.

¶ Referebat nempe, de locis affectis Galenus ex fine sexti libri Hippocratis de morbis vulgaribus sententiam sequentem. ✱ Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur, & contra morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici, atque; utrumlibet magis accidit, prout vel in hanc vel in illam partem infirmitas repit. si enim in corpus, epilectici. si vero in mentem melancholici reduntur. ✱ Et hanc verbis sequentibus idem Galenus explicavit. ✱ Hoc sermone primum quidem declaravit, quod non semper, sed magna ex parte horum affectuum

alter in alterum transit. Quippe non solum atra bilis, verum etiam pituita morbum comitiale committit. igitur ea quam atra bilis constituit, in melancholiam transit. quæ vero à pituita parta est, in alteram affectionem. de qua paulo post dicturus sum, permutatur. melancholiam vero haud quamquam efficit. altera vero Hippocratici sermonis pars, non parvum contemplantum locum desiderat. Quippe cum anima sit aut temperamentum activarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento permutetur, bilem cum cerebro veluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus converti ait, id quod in obstructionibus fieri constat: cum vero temperamentum mutando, ei ut similari nocet, ad mentem eam repetere dicit. ✱ Quibus Hippocratis & Galeni sententiis liquido patet, quod bilis atra, aut flava delirium efficiat, & mentem aberrare faciat. non sese meatibus patentioribus, aut occultis cerebri porositatibus insinuando, sed immodicè calfaciendo & siccando, aut in frigidando & siccando quoque, quod ego, idem atestor. Porro deliria minime à bili tumorem in cerebro aut eius membranis gignere sunt, ut ostensum à me est, sed à distemperie calida & sicca, quæ phrenitides & mania nominantur, proveniunt. dicuntur phrenitides, quæ vi biliosa febris distemperies proveniunt. mania quæ ab eadem bili, aut à se vesta distemperies sine febre implurimum oriuntur. cum enim tanta bilis copia in venis cordi proximis redundat, quod ipsum cogat, febrile commovere, per modum à me sapientissime dictum, & etiā sufficiat cerebrum adeo calfacere & siccare, & sese animalibus spiritibus eiusdem commiscendo, taliter distemperare, ut delirium inde proveniat

ueniat, phrenitis nominatur: verum si non tanta est, aut non adeo proxima cordi, vt febrem facere sufficiat, sed cerebro præsens adsit, & ipsum calfaciat & exsicet, simulq; se spiritibus animalibus eiusdem commiscendo eosdem distemperet. mania aut melancholia morbo ille dicitur.

Requiri vt
delyria con-
tingant spi-
ritibus vapo-
res misceri.

¶ Non immerito dixi, non sufficere ad frenitidis aut mania generationem distemperie calidam & siccam, sed necessariam quoq; esse commistionem bilis aut atræ bilis cum ipsis animalibus spiritibus, quia experior frequentissime hæcticos, qui febre assidua laborant, & cerebrum calidum & siccus q; phrenitici habent, non delyrare: non alia de causa, quam quod deficient bilis, aut atræ bilis tot vapores, quot sufficiant animalibus spiritibus commisti, ipsos taliter distemperare: vt inepti maneant, esse debita instrumenta ad opera rationis exercenda.

Quo vere
phrenitis et
paraphre-
nitidis diffi-
rant.

¶ Ex his tandem sequitur, distinctionem quam medici fingunt, inter phrenitidem & paraphrenitidem dicentes phrenitidem fieri inflammationis cerebri membranis, & paraphrenitidem à vaporibus bilis: nullius momenti esse. quod neq; ab inflammatione membranarum phrenitis proueniat: neque sine vaporibus delyria contingant: vt ostensum est. Nempè si delyria cum febre diutius perseverantia phrenitidem veram nominassent, & eam, quæ cito delitescit, paraphrenitidem dixissent, non eis aduersarer. quod illa plures vapores biliosos & difficiliter dissolubiles haberet: & hæc posterior pauciores ac facilius dissolubiles. fingere tamen veram phrenitidem inflammatione cerebri esse, tollerare quis poterit? Si enim vera sunt ex Hippocrate aducta decreta, vt indubiè sunt,

quod eo delyria contingant, quod in ipsam temperiem cerebri, quæ accidens est, & quam mentem Hippocrates vocabat (non quod crederet eam rationalem animam esse, sed requiri ad rationalis animæ operationem) infirmitas repat, id est, lapsus intemperatura proueniat. & quia corporis ipsius cerebri meatus per quos spiritus animales in membra defferendi erant, occludantur, cerebrum ipsum quatiatur, vt humorem obstruentem à se protrudat, unde totum corpus vibratur, ac pandiculatur, prout epilepticis accidit, non erat cur etiam imbibito quouis succo in cerebri aut in volucru eiusdem anfractibus, prout in inflammationibus imbibitur: Galenus & eiusdem amuli non dixerint, convulsiones in illis quoq; prouenire, origine nervorum (cum ingens inflammatio & eandem attingens fuisset) contracta, indequè ipsis nervis versus eandem ire compulsis: de delirio nullam mentionem agentes, nisi cū temperies alteraretur. simulquè spiritus animales vaporibus commisti, mentis operationes impedirent, quod si fecissent, me ab hoc labore taxandi eosdem liberaissent, & præcedentes medicos, qui eis fidem adhibendo aberrarunt: in viam veram reduxissent. at cum hoc non fecerint. coactus ego sum, præterita dictare atquè Galeno minimè in hoc veniam dare, quod locus ille quem ex sexto epidimion duxi. ipsum resispiscere coactus erat, atquè etiam quia secando caput phrenitici entortui, conspicerè poterat: nullum phlegmonem in eiusdem membranis & cerebri consistentia apparere.

¶ Ff 3

Cap.

Caput. I Breue de

medela phrenitidis.

NO. N. adeo immemor sum: quod obliuioni tradiderim, quæ in initio medelæ febrium, excusando me à curatione symptomatum aliquorum (quod facere indicatis ad hoc capitibus alii authores solent) scripsi, putà me non velle illorum ordinem inscribendo. sequi: quoniam cum de morbis peculiarium membrorum tractare, sperabant animi deliquia, deliria, graues sopores, vigilias, & complura alia febres committantia me ipsum medicaturum, verum quod anno præterito ac præsentis multæ vagentur febres, secum ferentes duo quæ descripsi symptomata simplicitia, & vnum mistum. ideo sum coactus mentem mutare, & non solum causas eorundem explicare, vt feci, verum medelam phrenitidis breuiter & in compendio quodam scribere. fusa tractatione in medelam morborum capitis differedo. methodos ergo medicationis exarando, prior quæ sequitur erit.

1. Metho.

¶ Indocte quippe agunt, qui phrenitidi mederi volentes: scopum medicationis primum esse putant. prohibere ne phlegmone in volucra cerebri aut eiusdem consistentiam occupet. cum cerebrum inflammari humida inflammatione de qua Galenus secundo de arte curatiua ad glauconium libro meminit, in phrenitide non valeat. vt iam supra ostensum est. at quæ ita sit, illi qui repellentibus oleis, quale est rosatum, pauco aceto mistum (oxirrhodinum medici vocauerunt) in prædictum usum linteo tenui in

relatis liquoribus madefacto, fronti &incipiti admouet, prius vacuata à corpore insigni portione superfluentis humoris aberrant incooperando minime. nam etsi non prolicet præsidium illud, vitando quod putant: prodest adstringendo vias per quas bilis & eiusdem vapores in caput deferenda sunt, ac refrigerando membranarum & ipsius cerebri consistentiam (si in locum adeo altum tam exigua vis penetrare potest) quibus multoties deliria cessant.

¶ Innumeros imminaturæ mortem opetere existimo. incertis medicorum oppinantium prudenter consulere salutis febrientis incipientis delirare, cum præcipiunt sanguinem ex vena media cubiti, aut excephalica, quæ caput respicit, extrahi. putantes sanguinem ascendentem, & ascensurum ad inflammationem membranarum cerebri fouendam, hoc præsidio inferius reuellendum & vacuandum. non animaduertentes falsum esse, quod phlegmone cerebrum delirantium afficiatur, & quod phrenitidis deliria non nisi in quinta aut sexta a morbi initio die & adhuc ferius incipiant, vt euentus docent, & Aetius propio capite dicebat. atque quod tunc in plurimum ab agris, quod necessum erat sanguinis extrahere: iam eductum sit. & non raro vltior sanguinis vacuatio causa augmenti phrenitidis fuerit, bilem quam sanguis ipse moderabatur, & temperabat. feruentiorem fieri permittendo. & caput plus siccando. imbeciliusque vertendo. quibus delirium quammaxime crescit. neque ob id perpetuum esse reor: nulli incipienti delirare conuenire sanguinis missionem: quin omnibus illis quibus conueniunt, quæ Aetius capite secundo citato in sequentem modum scripsit. Si quidem

quidem igitur phrenitis cum febre ab initio in prima die, aut secunda, usque ad quartam irruat, & non extraneae mutationis alterius morbi succedat, & urinae fuerint subcruentae & facies rubicundae, & aetas vigoris, & bona corporis habitudo adsit, & omnia signa simul indicant sanguinis multitudinem. **¶** Competere, venam secare, certissimum esse reor. miror tamen de Aetio ipso, quod definiendo phrenitidem, dixerit: esse inflammationem membranarum cerebri: & pro sanguine in eadem mittendo poscat tot, quot in nulla alia inflammatione peti solent: nullus enim ut sanguinem mittat ab inflammatione, quae in brachio aut crure vel alia parte sit, praerquiri dicit, quod non ultra quartam a febris initio irruat, neque ex transmutatione alterius morbi inflammatio succedat. Siue enim in die ab initio cuiusvis morbi tertia, aut quarta, aut vigesima (exempli gratia) phlegmone aliquam particulam occupare incipiat, siue in quavis alia die, nisi vires valde imbecillae sint: sanguinem extrahi statim iubemus. & si plurimus est, ex opposita parte loco affecto e ductus reuellit, at si paucior, ex eadem educitur, neque suspicari desino, Aetium intelligisse, quae scripsimus de phrenitidis essentia, & si aliter phrenitidem definiat, ne Galeno aduersaretur.

3. Metho.

¶ Lenticulis palustribus, frontem & anteriorem partem capitis operire, utile praesidium esse reor, quod haec sui frigore, & humiditate intemperiei calidae & siccae cerebri phrenitidem patientium aduersentur, & somnum alliciant, neque timenda immoderata earundem frigiditas statim tempore, & in iuvene valido erit. secus si hyemalis constitutio esset,

& aeger senex, aut imbecillus valde: nam in his apponi, quae adeo infrigident: ut relata, aut papaueris cortices, seu mandragorae poma obesse, extinguendo spiritus animales, crederem. non ideo quod inflammatae cerebri membranae sint, neque quia harum inflammatio calida infrigidalethargiam vocatam permutetur, ut medici hucusque crediderunt, quod haec omnia satis improbata supersunt, sed propter causam expositam. Putane animales spiritus extinguantur, illorum enim extinctio & immoderata refrigeratio causa est, ut animales operationes lente pigrescant, soporesque inexpugnabiles proveniant: quos medici decepti crediderunt, ab inflammatione calida permutata infrigidam provenisse, ut diximus.

¶ Lac exhibere post aluum phar maco subductam, & venam sectam, si vigiliis praemantur phrenitici, utilissimum esse reor: praesertim asinum in his, qui adstrictam aluum habent, vel caprinum in aliis: nam cum deliria, ut antea diximus, non nisi in quinta aut sexta & ultra inuadere febrientes soleant, quando immodica siccitas & caliditas vigere in eisdem consuevit: quod status febrium tunc adsit, lac bibitum humectando, & infrigidando, ad sanguinem frigidum & humidum gignendo prodesse, quam maxime solet. deuorandumque matutinis horis: neque ultra quatuor uncias in primis diebus deglutendum: saccharumque ei ne acefcat admiscendum praecipio. cumque dormiendi tempus adfuerit: tribus horis post caenam transatis: quid plusquam quatuor uncias lactis exhibere conducere solet. & in reliquis diebus semper non nihil addendum existimo: neque adeo incaute id faciendum, ut

4. Metho.

omnibus phreniticis in distincte cōuenire sit arbitrandum. non enim illis, qui valde carnosī sunt, aut in quibus vapores caput petentes plus sui multitudine, quā calore & siccitate nocētes delirii causa fuerint cōueniet. raroq; hyemis tēpore. aut cum ex assumptione lactis singula, aut bina, nocumentum ingens oboriri senserit aeger. tūc nepe cessare à lactis succione vtile esse discudico.

¶ Metho.

¶ Quāquā bibere lac, vt audistis, laudauerim, apponi ipsum capiti ad somnum alliciendum, & capitis calorem temperandum, non itē aprobandum reor. quōd lac suctum eas, quas diximus, ferat vtilitates. exterius tamen admotum innumera nonnunq; damna trahat. quis enim non videt. quōd lac obstruendo sui lentore cutis poros, obesse plus solēat, quā prodesse refrigerando. cū vt diximus, delirii potior causa sit, vaporum aut exalationum cum spiritibus cōmixtio, quā cerebri immoderata caliditas. nempe oxyrhodinū, & lenticularū palustriū admotio, & si sui frigiditate cutis poros obstruunt, quia nulla viscositate lenticulæ & oxyrhodinū participant, non nocent. nam etsi angustior q; præerat, reditur cutis transitus lenticulis & oxyrhodino, adhuc aliquid manet, quo transmeare vapores possint, ipsis lenticulis & oxyrhodino sui lentore quod superest foraminis minime obstruētibus. vt lac occludit. & quāmq; hoc verum sit, frequens vsus oxyrhodini & lenticularum potius obesse quā iuuare etiam cōsuevit. certe si vllis quandoq; lac capiti appositum prodest, soli illi esse solent. quibus plurimi vapores in capite non redundant. sed potius calore & siccitate abundant.

¶ Metho.

¶ Securius & absq; omni noxa cū

insigni aegri profectu naribus odorāda aqua ex violis, & rosis sublimata, & pauxillo aceto rosato mista in principio approximatur. quōd vapor ex relata mistura temperare cerebri calorem potest. & ascendentē humores & vapores repellere. quæ ambo in præsentī negotio valde conducūt. perseverare tamē per totum morbi tempus in eiusdē admotione nociuum esse reor.

¶ Syripum papaueris, dyacodion Græci vocant, conuenire huiusmodi delirantibus, nemo est, qui inficias eat. omnes tamen verētur, ne vires imbecillæ tunc sint. timēt enim stupefacientia. at ego etsi mādragoræ, iosciami, & opii vsum timeam. parum vereor noctu vnciam vnā prædicti syripi exhibere. vt somnus concilietur, etsi hæc non sufficiat: aliam in sequente nocte addere. vt duæ vnciæ simul bibantur, vncias, 3. raro exhibere consulo. nisi cum iuuenis aeger sit, & validas vires habuerit. & duæ vnciæ parū aut nihil profecerint. cum autem metueris vim huius frigidi pharmaci. mel rosaceum ei commisce & omnino securus eris.

¶ Metho.

¶ Credentes medici inflammatas membranas cerebri aut eiusdem cōsistentiam, vel vtrumq; phrenitidē esse, pulmonem arietis recenter matati capiti apponi iubent. vel in aliquarum herbarum decocto eūdem maceratum calidum sincipiti phrenitici admovent. alii catulū canis viuum ad caudam vsq; medium secant, & intestinis eiectis, capiti apponunt, nonnulli pullos gallinaceos non dissimiliter sectos eidem capitis parti approximant. putantes iis præfidiis calorem actualem secūferentibus, inflammationem, quam fingunt, in cerebro phreniticorum esse

esse discutiendam, & in vaporē diffundam. quod quantum à vera methodo curatiua alienum sit, non solum illi norunt, qui falsum esse phreniti-
de ab inflammatione cerebri oriri, præcedentibus lectis credūt. verū quot-quot medendo mediocriter exercitati fuerint, idem scire tenētur, et si enim verum esset, quod inflammata inuolucra cerebri delyrii causa futura erant, sine methodo procedebant, qui ad discutiendum humores inflammatione inclusos. recensitis remediis utebantur, cū in illis nulla alia vis discusoria reperiri, poterat. q̄; quæ à calore actuali & humiditate oriretur. modo cū illa exigua & parū durans sit. & cerebrū in alto capitis situm ac tegmine adeo duro ac crasso (vt est cranium) tectum, nihil aut parum profectura relata, vero si mile erat. cautius quippe, si quem di-
ximus curationis scopum haberet, præcepissent. emplastra fieri ex rebus vim validam discutiendi & infra cranium penetrandi habentibus. quàm illis, quæ retuli. quorum vsus nullus est. & potius ab indocto aliquo primum excogitata, vel assentatore aut impostore nonnullo inuenta. vt in admirationem indoctum hominū vulgus ad se traheret. quod animalibus sectis, vel visceribus eorundem vteretur. quàm à perito medico fieri præcepta. Crediderim ego, nullū ex græcis, illis præfidiis in phrenitide aut alio vilo capitis affectu vsū fuisse. non nego tamē Galenum. 14. libro. methodi medendi. capite vigesimo scripsisse. coronariam suturam adeo laxam esse, & craniū partem illi adeo tenue, vt facilius quàm per aliam corporis partē possit deferri frigiditas & caliditas in cerebrum ipsum. quod ipse in seipso expertus infuso in sincipite frigido ro-

faceo refert. fatetur enim statim sensisse clarissimē, intro cerebrū penetrationē, sed hoc nobis nō aduersatur. nā nos nō prohibemus nisi vsū illorū remediōrū, quæ nullius valoris sunt, cum ad manū sint, quæ prodesse possunt, & craniū duritiem vincere valent, præsertim quod si medicis vtatur calore actuali & formali animalium nuper extinctorum. vt dissoluatur humor causa delyrii nocere quādoq; hæc possūt. quādo animalū ille calor remissior fuisset, q̄; phreniticorum cerebrum. eo nepe remissione potius desabitur. quàm dissoluetur morbifica causa.

¶ Etiam vt humorem, quē causam 9. Metho. coniunctam inflammationis esse rentur medici, vacuent. ex vena frontis & anarium venulis educi eūdem sectis his venis, procurant. in quo quā maximē aberrant. cum biliosi succi & eiusdē vapores delyrii causa sunt. ideo quod sanguine minus bili ipsa calido, quo bilis temperabatur, educto, delyrium plus augendum quàm imminuendum est. & vigilia prolixior reddēda, humiditate sanguinis extracta. quàm somnus alliciendus, quoq; erit. neque cum sanguis causa phrenitidis reddēdo ex sese fulgines putridas, fuerit. illarum venarum sectiones multum prodesse poterunt. quod adeo paucillus sanguis & cum adeo magna vi, à venis adeo gracilibus vt sunt illæ, quæ secari præcipiuntur, educitur. vt plus nocere valeat illa sanguinis missio, ob gutturis vinculum, quod venarum sectiones ad impellendum sanguinem in venas secandas efficiunt, quàm prodesse exigui illius sanguinis extractio. certe per relatum gutturis vinculum, quod fascia lintea fit. prius sanguis in cerebrum impellitur, quàm in frontis venas. vt qui periti

periti in constructione venarū corporis sciūt, quo sanguinis noxii impulsu, quantum damnum phrenitidis inferatur, nemo est, qui nō intelligat.

10. Metho.

¶ Non dissimiliter errant, qui vt causam coniunctam phrenitidis educant, vel in alium locum diriuēt, cucurbitulas scapulis, vel posteriori coli partibus affigunt. & à locis illis scarificatis sanguinis librā plus aut minus extrahunt: quia cum quāmaximè expediat, post vniuersalem educationem causæ morbificæ vapores & fulgines noxiorum succorū spiritibus animalibus cerebri commistas à cavitatibus, quas ventriculos medici vocant, eliminare: atq; expurgare, vt puri spiritus animales maneant, ad opera rationis exercenda. cucurbitulæ partibus scarificatis affixæ sanguinem vulnerum trahentes, minime vapores illos expurgare valebunt. quod fortassis effecissent, si eisdem locis sanis admoueretur: ne enim, extincto cucurbitularum igne, vacuæ ipsæ mansissent: vapores carnis proximæ primum, & post alii cerebro proximiores, vltimòq; ipsius cerebri fulgines ab eodem expurgarentur: quo æger resipiscere posset: cum ergo cucurbitulas locis prædictis in relatum vsum imponere cōuenit, loci illi scarificandi nō sunt: nā si sanguinem educere cupimus, non à venulis illis adeo distatibus à cerebri vasis extrahere cōueniet, sed à magnis brachii vasis cōfortium cum cerebro habentibus: tunc nempe conueniet, sanguinem cucurbitulis adnotis locis excarificatis educere: cum venæ brachiorum adeo occultæ sunt, vt seccari nō valeant: vel propter aliquam aliam causam, sanguinem à se incisis educi, non permittant.

¶ Non plures methodos curatiuas deinceps exarare decerno: quod quæ potissimæ sint, scriptæ in præsentī capite maneant: etiam quoniam si quid deest, in capite generico de febrium medela: ac in sequenti opere Deo concedente, scribetur.

Caput. Ij. De vigili

comate quod subet Asahari Aui cena vocauit. Paulus autem cathocum nominauit.

ST tanta horum nominum cathocus, cathoca, coma, coma vigil, catalepsis, carus, cōfusio equiuocatio q;: vt iuuenes, & indoctos medicos facile aberrandi illa nominum diuersitas causa esse posset: quam vt tollamus, & emedio extirpemus. vt endum esse nomini bus inscriptionum præteritorū & præsentis capitis ad delyria, & somnos enexpugnabiles. atq; exutrisq; cōmistas affectiones explicandum, suadeo iis, qui nostra dogmata amplexuri sunt. cū ergo causa huius affectus de quo nunc agimus. cōmistā pituita bili sit. vt Auicena proprio capite, & Gal. de symptomatū causis, & Paulus lib. 3. capite. 10. scripserit. nulla signa distinguantia malum hoc à lethargo, vuluæ strangulatu scribere, vt Paulus & Auicena fecerit, sed in aliud opus eadem differre visum mihi est tantum ergo in genere & sub cōpendio quodam referā, quod prout pituita magis quāmbilis redūdat, sic lethargi quāmphrenitidis signa superabūt magis, atq; e diuerso cū bilis pituitam vicerit. & quāmq; hoc pro signo morbi huius suffi

difficilius exarasse videor. ne tamen
 auctoritate Aetii quis deceptus pu-
 tet. nos vocare contra vigiliam cat-
 thocā & catalepsi. de qua i. se ca-
 pite. 4. sermonis secundi, tetrabibi
 secunda tractat. quia mediam inter
 phrenitidem & lethargū cathocā de
 qua ibi Aetius agit dixerit esse. vsur-
 pans hoc, vt videtur ex fine capitis
 decimi citati ex lib. tertio Pauli, i-
 deo lecto. ibus caueo, nos illud mor-
 bi genus putare potius cōgelationis
 speciē quandā esse, vt Auicena dice-
 bat capite duodecimo inscripto.
 ✱ De tubet a sahari, quam quidā
 medicorum nominant succos, aliās
 cathocā, sed non est ipsa imo catho-
 cha est species congelationis. ✱
 quā commistam illam affectionē
 ab Aetio & Paulo scriptā. nec teme-
 re in hanc feror opinionē. sed quod
 videā signa praeipua illius affectus
 ab Aetio & paulo scripta, similima
 esse illis, quibus afficiuntur, qui a cau-
 sa extrinseca cōgelati in vitā disci-
 mine firi sūt. & inter alia illud Pau-
 li similitimum est putā. ✱ Ob quam
 causam etiam aeger, si corripitur su-
 bito, in illa permanet figura, qua
 correptus est, stans scilicet, vel sedēs,
 clausis oculis, aut respiciens. ✱ Con-
 stat enim quibusvis, eo qui cacumi-
 na montium transēntes niuis &
 procellis oppressi congelati pereūt,
 conspici talem situm semini. ortui
 se uare, qualem fors tulit, illos habe-
 re, cum a gelu oppressi perierunt, vel
 perire proximi erant.

¶ Tandem vt dixi signa vigilis cō-
 matis sola commissione signorum
 phrenitidis & lethargi distingui ab
 aliorum morborum signis, sic illius
 medelam nullam aliam esse decer-
 no, q; compositā ex illorum duorū
 morborum curatione. inclinandā
 q; esse plus ad alterum latus quā

ad aliud, prout magis aut minus sig-
 na phrenitidis q; lethargi vicerint.
 de his symptomatibus nō plura a-
 gere videtur, quod vt sapius promi-
 si in curatione morborum cuiusvis
 mēbri particularis de omnibus pe-
 culiaribus morbis, Deo conceden-
 te, tractaturi sumus. ad medelam er-
 go febrium redeundo. exarata iam
 medela earum quae ab exquisita bili
 & a notha originem trahunt. cōsen-
 taneum videtur illarum, quae a pi-
 tuita provenire dicuntur, si quae sunt
 curationem scribere, aut si nullae ta-
 les homines malē afficiāt. errorem
 praedecessorum detegere.

Caput. liij. In quo in-

quiritur an febres merae pituito-
 sae nonnunq; contingant.

Tq; vt omnes clare
 intelligant, quid sit
 quod in hoc capite
 indagatur, sciendū.
 nos hic non dubita-
 re, vtrū ex solius pi-
 tuitae redūdantia a-

liquem morbum gignentis possit fe-
 bris provenire. puta ex redundantia
 pituitae apoplexiam, aut epilepsiam
 efficiētis, aut eiusdem oedema ali-
 quod in vllō ex mēbris principibus
 cōstituentis, febris suboriatur. nam
 hoc indubitatum est. cum vapores
 a pituita eleuati possint, adeo cordis
 sanguinē inficere, vt cogant ipsum,
 in magnas veloces & frequentes dia-
 stoles & systoles atolli, & deprimi,
 quibus cor calit, & inde ipsum & to-
 tū corpus febrit. cum etiā prohibi-
 ta pectoris difflatio (ideo quod mo-
 trix vis a cerebro ad pectus sufficien-
 ter deferri in apoplexia & epilepsia
 ac consimilibus morbis non valeat)
 possit occasio esse, quod fumi a cor-
 dia

dis & spirituum calore in toto corpore eleuati, & minime expirati aut discuti, cor proritent, & febrile, vt dixi efficiat. quod ergo hic inquiritur, est vtrum sola pituita in venis aut extra venas redūdans aut putrefcens & nullum alium morbum efficiens possit febrem continuā aut intermittentem efficere: quod si à Galeno, Paulo, Aetio, ceterisq; grecis, ac Arabibus medicis quærat, nullus eorū erit, qui suis codicibus palam non monstret, firmissime credidisse, duplex genus febriū simpliciū præter cōpositas à pituita oriri, alterū intermittētū. aliud cōtinuārū propriisq; signis hæc pituitosarū febriū genera à biliosis, sanguineis, atque atrabiliariis distingui, & in destinatis ad hoc capitibus ab eisdē mederi. cū tamen verū sit: quod nullus medicorum, qui diu in arte medendi doctē & prudenter versatus hac tempestate fuerit, de quaestione hac consultus, aliter respondeat, q̄ se nunquā vidiſſe quotidianam febrem à sola pituita prouenientem, cum signis illis à Galeno secundo de febrium differentiis cap. 4. scriptis, sed omnes quotquot vidit, quotidie cum frigore inuadentes, & postea intermittentes, signa à notha bili orientium habere, vel triplices quartanas vocandas, atq; etiam quod ille, quæ continuè affligunt, cum quotidianis accessionibus: de quibus Galenus libro citato capite secūdo meminit. & nullum præcipue obtinere ipsas nomen dixit, prouenire quoq; ab ullo alio humore q̄, relato putabili notha affirmet. Probāt vera esse, quæ de huiusmodi febribus hircordati medici confitebūtur (quorū sententiæ ego assentior) tam accessionū formæ, quæ similes sunt eis, quæ ab autorib; de tertianis nothis

scribūtur. quā totius morbi & singularium accessionum duratio non dissimilis eisdem nothis tertianis: si enim quis proteruire volēs dixerit, quotidianas febres à pituita exorientes non tam prolixas esse, vt sex menses durent, quod accidere nothis tertianis Galenus scripsit. in promptu est, quod ei obiciamus: non esse cur plus pituitosas vocemus, quæ breuiiores sunt. quā relatæ à Galeno, dimidium annum durantes, cum utræq; signa attestātia nothā bilem causam earundem esse, habeant, quāuis differant, in maiore aut minore copia humoris, aut debiliore, seu fortiori facultate concoctrice & expultrice ægri: maximè quod si verum esset, vt est, notham tertianam tā diu durare, vt Galenus dixit. Quotidiana à pituita sola oriens prolixior videnda erat: quod nullus scripsit, nec vidit. superest ergo: quod cum quæ à pl; sincera pituita ortum haberet, diuturnior necessario fuisset, & nulla reperiatur prolixioris durationis quā quæ à notha bili oritur, nullā febrē pituitosam in sensu supra exposito reperiendam: nempe quod longior febris futura esset à pituita sola, quā ab eadē bili mista, ceteris omnib; paribus, facile probat. quod illud cholerae additū pro febris occasione, ablatum de pituita multo breuiorem febrem esset facturum, quā pituita ipsa. cum pituita frigida & lenta sit, quo prolixiores febres proueniunt: & cholera calida & tenuis à qua celeres & exigua durationis morbi oriuntur.

¶ Euadere enim rationem hanc vt Gentilis Auicena cōmentator. ceteriq; neoterici medici faciunt, nihil prodesse, paucis ostēdam, primo in medium illorum sententiā proponendo: ac post eandem argumen

tis euidentibus confutando: dicebāt quippe gentilis cateriq; eiusdē clāficis authores. ideo cōtingere nothā tertianā plusq; quotidiana à pituita oriens durare: quòd bilis pituita commista convertēdo in vaporem tenues partes ipsius pituita & alias terrestriores frigidioresq; relinquēdo, aggregatū ex bili & pituita magis terrenum ac frigidius & crassius quā sola pituita est, efficiat. quòd vt dixi, falsum esse sequētia probāt.

Improbatur
quorundā
solutio.

¶ Primum quoniam et si illud verum esset, quod ex commistione bilis cum pituita eadem crassior verteretur: aggregatū ex ambobus nullo modo crassius esse, quā sola pituita tenebatur: quia plus vinceret bilis tenui substantia cōmistum ex utriusq; attenuādo. quā pituita crassior versa increassando.

¶ Secūdo quia si illud quod aduersi affirmant, verum esset. sequeretur mistum naturale compositū ex terra, & aqua, igne, & aere, frigidius, & crassius esse, quā terra & aqua cōponentia illud, cuius oppositum verum esse euētus ipsi atq; etiam axiomā illud physicorum propter vnū quodq; tale & illud magis docent, si enim mistum frigiditatem & crassitatem à frigidis elementis habet, elementa ipsa crassiora & frigidiora futura sunt, illatio tamen illa prior putā mistum ex calidis & frigidis elementis frigidius esse, quā sola frigida elementa ex hoc bona esse patet, quoniam calida resoluendo tenues partes frigidorum eadem crassiora relinquent, indeq; vt aduersi fatebātur, notham bilem ob presentiam bilis crassiorem euadere quā pituita sit: sic & falsi erant, mista ex quatuor elementis crassiora futura sola terra & aqua: quòd vt dixi, mendacium est.

¶ Tertio quis non videt, quoniam si crassities pituita facta ob bilem vrentem eandem febrem tertianam notham durantem anni medietatē efficere potest, vt qui nobis aduersatur dicunt: quòd alia pituita adeo crassa, vt est illa aqua tertiana notha oritur ab aliqua alia causa adeo crassa versa: etiam quotidianam sex menses durantem effecisset, quòd Galenus & Græcorū atq; Arabum nulus scripsit neq; nos vidimus.

¶ Quarto si extra corp⁹ bilis pituita commiscetur, aggregatum ex ambobus semper minus lētum ac crassum, quā sola pituita sit, ergo in corpore idem his humoribus commistis continget. illatio est manifeste bona, quia si dixisses, calorem actualem & formalem bilis in corpore existentis posse densare pituitam sibi commistam & extra corpus idē efficere nō valere: nihil proficies obiciam enim ego, quòd cum hic calor quem in corpore bilis habet, non aliūde quā a corde & spiritibus in eodem genito oriatur: & hic semper in viuētib⁹ sit, quòd nulla pituita corporis humani posset minus crassa esse, quā ea, quæ nothas tertianas efficit. illationis huius bonitas ex hoc clare patet, quòd spirituum & cordis calor multo maior q̄ bilis est, vt Galenus in detemperamentis libro & Auicena prima primi, & reliqui omnes medici affirmant. sed maiore ac intensiore calore plus densanda & crassior vertendēda pituita, quā remissione erit, bene ergo collegimus superiore rationem.

¶ Dicet forsā vllus spiritus calidiores bili esse, sed nō tantæ vis, quāta requiritur, vt pituitam vincant, & superent. ideoq; in sano corpore adeo crassam pituitam vt tertianas nothas patientium non reperiri. sed

Gg hic

hic quoq; decipietur: quia in biliosis hominibus non febrientibus maior bilis copia quam in pituitosis tertianas nothas patientibus redūdat, sed in illis pituita à calore bilis crassa minime vertitur, ergo nec in pituitosis, etiam enim in biliosis pituita sanguini & bili ac melancholice in venis commista, proxima & vicina bili est, vt bilis putrecens pituita putrescenti in tertianas nothas patientibus.

¶ Porro aberrant, qui putant, pituitam per actionē caloris bilis densandam, cum medicorum methodi curatiue non nisi calefacientibus eadem attenuare, & cōcoquere, curēt. Nempe in vasis contenta pituita, & alius humoribus fluidis ac liquidis commista, nequaquam vi caloris durescere, & crassior fieri potest. extra vasa tamen, vt quæ in cedematibus aliquarum partium corporis includitur, rebus valde calidis adurentibus crascescere, possibile est. pituita enim in vasis inclusa à materia & generante crassior aut tenuior fit, & non à calore tenues partes consumēte & densante, densa vertitur, vt neoterici opinabantur.

Colligit ratio quapropter probatur quod a pituita sola febris fieri non possit.

¶ Relatis ergo rationibus sufficienter probatum superest, quod si à pituita sincera in vasis cōtenta febris emanare potuisset, prolixior & diuturnior quam à notha bili illa foret. atq; quod cum nunquam quotidiana à pituita oriens tam diu durans reperiatur ex aduersorum assertionē, nullam etiam talem reperiendā: quod probare aggressi sumus. & quamq; scripta sufficerent, ad manifeste nōtandum febres à sincera pituita non oriri, in sensu quem explicuimus. vt tamē clarius verum hoc esse cōstet, rationem reddere placet, cur ab aliis humoribus synceris ori-

ri febris possit, & à sola pituita nequaquam.

¶ Certe sanguinem viciatum inficientem sanguinem purum cordis à quo spiritus vitales gignendi erant, posse proritare cor, & cogere ipsum in magnas veloces ac frequentes distoles & sistoles atolli, & deprimi, vnde febris gignitur, notum est. multum quoq; sanguinem prohibendo perfectam fieri fuliginum corporis & cordis præcipue expurgationem, consimili modo, vt putridus posse febrem efficere. Nemo etiam dubitare potest, bilis quoq; flaua & alia genera bilium multitudine aut putrefactione nocentia, seipsa aut suos fumos sanguini cordis commiscendo, & ipsum viciando, posse etiā febrē ginere nemo est, qui inficias ire possit: atra quoq; biles omnes species eodē modo quo præteriti succi quandoq; valere sanguinem cordis maculare: quis dubitare poterit.

¶ Mirum tamen videtur, cum scripta confiteantur: quotquot medici præcesserunt, ac qui nunc viuimus, fuisse me ausum dicere, à sincera pituita febrem oriri non posse. cum vt videtur, ipsa non aliter quam reliqui vitiiati succi valeat, infestos vapores, & qui sanguinē cordis viciēt, à sese pellere: vnde febris, vt ab aliis succis oritura erat. Porro negare nō possumus, non esse faciliter dissolubile quæsitum hoc, verum cum siue sufficienter illi satisfaciamus, siue id assequi non possimus, res naturales mutari, ac variari minime valent, credere quilibet potius tenetur, euentus tales esse, quales videt. q̄ alios esse, q̄ experitur. quod causam reddere contingentium nesciat.

¶ Ad rem ergo vt inquirunt, veniendo, supposito pituitam synceram in corpore humano vocari succū quē

cūq;

cunq; frigidum & humidum, vt Galenus cap. sexto libri secundi de februm differentiis, & prope finem libri primi de temperamētis, & in medio ferme libri secundi de temperamētis etiam, & commentario quadragesimo libri primi de humana natura, & mille aliis in locis refert qui per vltiorem coctionē in sanguinem verti, est natus, vt idem Galenus plurimis in locis præsertim capite nono libri secundi de facultatibus naturalibus scripsit, dicens:
 ✕ Sane quod pituita expurget, natura nullum instrumentum condidit, propterea quod frigida humida quæ est, ac velut ex dimidio coctum nutrimentum: desiderat igitur talis succus non utiq; vacuari: sed in corpore manens alterari: excrementum vero quod à cerebro distillat: fortasse nec pituitam quis recte appellet: sed sicut & nominari solet, mucum, & distillationem. Græci corizam sin aliter, quod saltē huic vacuando natura recte prospexit, id quoq; in libris de vsu partium tradetur: quin etiam quemadmodum quæ in ventriculo, & intestinis creatur pituita, commodissimè ac celerrimè vacuetur, naturæ commentum in iisdem voluminibus monstrabitur: quod igitur in venis pituita fertur, cum sit animalibus ex vsu, nulla vacuatione eget: sane advertere hoc loco, ac scire oportet, tanq; ex bilis generibus aliud vtile naturaleq; in animalibus est, aliud inutile ac præternaturam: sic pituita, quod dulce est, id salutare esse animanti, & naturale: quod acidum salsumq; est: acidum quidem omnino crudū esse, salsum cōputruisse. Porro omni moda cruditas pituita intelligenda est, quæ in ea coctione incidit, quæ in venis agitur: non autem in ea quæ prima

est, quæq; in ventriculo perficitur: cum si hac deficeretur, nativus qui dem omnino esset. ✕ Consonum rationi videtur ob huius humoris redundantiam, febrem à natura nō concitandam ad eiusdem distillationem, & inhalitum resolutionē, vel sensibilem per ventrem, aut os, vel aliam partem excretionem, vt ad aliorum humorum redundantiam augmentum immoderatum efficere solet: cum satius natura esset, hūc vltius coquere, & in sanguinē vertere, ad corpus alēdum, quam a corpore eundem relinere, vt mox citatus Galenus dicebat, acida enim pituita et si crudior q̄ insipida sit, & maiore coctione q̄ insipida, vt in sanguinem vertatur: egeat. non ob id de sui excretionē inditum vllum affert. vt Galenus prope finem libri de artis medicæ constitutione dicebat. ✕ Sin pituita humor redundet, sal sam purgare, acidam reditam alterare, opem naturæ ad eius cōcoctionem ferentes tentandum est: dulcis autem multo etiam facilius concoquitur. ✕ Salsa quippe & quæ putruerit pituita, cum vltius cocta minime in sanguinem nutrientem verti possint, hæc necessario excerni cupiunt, atq; harum vapor vellicare cor, vt dactylos quos retulimus sacconi potest fatque cogere ipsum in magnas yeloces & frequentes distoles ac fistoles atolli & deprimi, unde febris oritur, yorum huiusmodi febres non proprie pituitosa vocanda, quod salsa pituita fiat ex commistione pituitæ & bilis, aut ex commistione partium pituitæ non vltæ siue non putrefactæ cum aliis eiusdem vltis vel putrefactis, vt Galenus capite sexto libri secundi de februm differentiis & commentario duodecimi aphorismi tertii libri & aliis

in locis dixisse videtur. & Auicena expressius prima fen. primi capite de humoribus scripsit. putrefacta vero pituita iam pituita nomen amittit, & bilis vocatur, ut idem Galenus quadragesimo tertio aphorismo septimi lib. referebat. quam quam hoc ultimum in totum non satisfacere aliquis opinabitur. cum etiam sanguis putrefactus, sanguis simpliciter vocari non possit, sed cum addito & secundum quid, ut logici inquirunt: & tamen vere affirmamus à sanguine putrefacto febres oriri. in quo sensu vere etiam ducendum videtur. à pituita putrefacta febres pituitosas originem trahere: quod confiteri cogeremur, si nullum aliud discrimen inter pituitam & alios humores putrescentes quam predictum esset. Verum cum ultra ea quæ superius retulimus, hoc peculiare pituita habeat, quod syncera in nullo vase sibi destinato reperiri valeat, quia natura nullum illi decrevit efficere, ut utriq; bili ac sanguini. sic nihil pituita in vasis corporis putrescere poterit, cui aliquid alterius humoris commissum non sit, utraq; bili aut sanguine synceris nonnunquam putrescentibus, nec parum conducit ad commiscendum pituitam cum aliis humoribus, & notham ipsam efficiendum eiusdem lentor viscositasq;, qua adeo reliquis succis sibi proximis hæret, atq; agglutinatur, ut eiusdem putrefactio sibi & aliis communis fiat. ex quibus omnibus apertum restat, febres mere pituitosas nullas deinceps vocandas, sed omnes quotquot à pituita originem traxerint, cum ipsa alteri humori semper sit adiuncta, si continue fuerint cum signis putrefacti sanguinis à pituitoso sanguine initium habere sint dicendæ,

quippe huiusmodi lente & incessanter infestant, & quæ cum notis alterius ex bilium speciebus apparuerit, continua notha nominabitur. & earum quæ intermissionem habent, si accessiones quotidie aut in tertiis siue in quartis diebus inuaserint, quando signis vllis nouerimus, plus pituita putrescentis quam bilis flauæ aut atræ redundare, à notha pituita commista alteri ex bilium speciebus nasci conſitebimur. Verum si plus bilis quam pituita redudauerint, à notha bili febrem talem oriri fatebimur, quo omnis medela febrium pituitolarum absoluitur. nam si illis mederi tentauerimus, nullum aliud curationis earundem caput inquirere studebimus, quam quod inscribitur de medela febrium à notha bili orientium, quæ enim à notha pituita originem trahunt: nihilo in medicatione à præteritis orientibus à notha bili distant: nisi quod, quæ attenuant, & difsecant, valentiora in pituita notha, quam in bili notha futura sunt.

Caput. liij. De hepiala & lypiria febribus.

OMPELLOR in præfeti loco de his febribus agere, quoniā Auicena fen. prima. 4. à pituita has oriri credidit & Gal. 2. de febriū diffe. in exordio ca. 6. & prope finē lib. de in aqua li intemperie eiusdem fuisse sententia saltim in hepiala videtur. hepiala enim nominat Gal. febrem illam in qua simul calor & frigus percipiuntur, in partibus adeo coniunctis ut sensus discernere rigentes à calentibus nesciat. lypiriam illā in qua intus calor & frigus extra percipiuntur.

ciuntur, vt verba eiusdem Galeni inde inæquali intēperie libro, quæ hæc seriē seruant, docent. ✱ In ipsa tamen accessione inuasionē, aliqui febricitantium, tum rigent, tum vero febricitant, tum ambo sentiunt, frigus immodicum & calorem vnā. Verum non eodem loco, quippe cū possint, quæ excalfactæ sunt partes, manifestè a refrigeratis discernere, nam intus & in ipsis visceribus calorem sentiunt, in extremis partibus vniuersis frigus, tales perpetuæ febres sunt. & quæ Græce lypiria vocantur. præterea quoddam ardentium febrium perniciosum genus, quod igitur in his maioribus portio nibus accidit, hoc in hepialis, contingit, minutis. in æqualis namquē est & harum febrium intēperies. ✱ Quippe Auicena aliter sed perperā harum febrium naturam exprimit: quanuis potius interpreti quam Auicena error imputandus est, verum quoniam ex Galeni sententia in nonnullis locis tam libri de inæquali in temperie quàm aliis ellici videtur, posse simul in eadem vnica particula calor & frigus percipi, quod impossibile esse in commento libri citati ostendimus. ideo vnde error ille oriatur vnico verbo explico, scilicet ex tanta coniunctione partiū contrario modo affectarum quòd sensus discernere vbi intemperies calida aut frigida sit nescit, si enim dolente mollari dente, æger nonnunquam distinguere an ille vel vicinus sit, qui dolet, quid mirū quòd in partibus corporis dentibus multo paruioribus diuerso modo affectis, idem cōtingat, vi certe morbi ficæ causæ adeo confunditur tangēdi facultas, vt distinctè partem calore affectam a parte frigente distinguere nesciat. Porro quamquam Ga-

lenus dicere videatur huiusmodi febri gen9a vitrea pituita originem trahere. ego qui ea tantum quæ expertus sum, & rationi consona videtur, in nostris libris scribere decreui, nullique authori tantum fide re, quòd mihi diffidam, proposui. atestor nonnunquam oblatas mihi has febres fuisse, non tamen a mera pituita vitrea aut alterius speciei ipsas oriri, ex signis complurimis intelligisse. sed vel in nothis tertianis continuis vel intermittentibus hoc accidere, quod frequētissimum est, vel quandoque in mere biliosis cū contingit vi febris pituitam a capite in vniuersos dorsi neruos distribui, diffundique. nec suspicor ego frigiditatem, quam febriētes hi sentiunt, a pituita oriri, quia in innumeras corporis partes distribuenda erat, & in tot calidas bilis. quod fieri eximia industria non posset, quanto magis casu & fortuna. sed frigiditatem, quæ sentitur, prouenire. quoniam ex defluxu, vt dixi, pituitæ vel nothæ bilis in neruos dorsi vel in medullam eiusdem (a quibus partibus muscoli omnes qui sub capite sunt, & etiam mandibulæ oriuntur) nonnullæ partes illorum & medullæ inæqualiter male afficiuntur, quæ retrahi spiritus suarum propaginum in musculos vniuersos corporis dispersos ad sese fontes & origines cogunt. quo particula illa frigida linquuntur, deficiente calore spirituum, a quo totius corporis actualis calor emanat, aliis a quibus spiritus retracti non sunt, quia illarum partium origo a pituita vel bili non sit vellicata, calidis febrili calore manentibus. nam cuiusvis nerui nascētis a dorsi medulla partes in adeo plurimas secatur, & in musculos & alias partes

corporis distribuuntur, vt vix dici, possit. Harum ergo innumerarum in æqualiū distemperierū causa est vnius nerui orientis à dorsi medulla vel ipsius medullæ etiam in æqualis distemperies. Nec adeo pertinax sum, quòd si aliquis opinaretur febres hepialas fieri à pituita bili mixta in venis totius corporis contenta, quādo vapores eleuati ab vtrisque contrariis humoribus, in porositatibus membrorum inclusi, parietes pororum infrigident: bilis vaporibus nequeuntibus infrigidationi resistere, quòd citissime tenues cū sint in halitum discutiatur, partibus solidis, quæ intercipiuntur inter quantumuis coniunctos poros: calidis febrili calore emanante ab arteriis & à corde frequenter & velociter moto, manentibus: ego, vt dixi, sic opinanti resisterem, aut aduersarer, quia scio illud possibile esse: & nobis non contradicere: nos enim tantum dicebamus, difficile esse credere pituitam lentam glutinosamque posse secari ac diuidi in tam innumeras & minutas partes corporis queles sunt, quæ frigiditatē sentiūt, & in tot his proximas bilem calidā diffundi. vaporem tamen pituitæ in innumeras corporis porositates includi, easque, vt retuli, infrigidare: quis negare poterit.

¶ Lipyria febris, vt Galenus loco superius adueto scripsit, est illa, in qua interiora ardēt, & exteriora frigent: quod cum frequentissimū est, tam in febribus omnibus pestiferis, quoniam natura spiritus vniuersos extrinsecarū corporis partium ad interiora vbi noxiū humor sedet, retrahat: vt illis eundem per sensibiles vel insensibiles partes à corpore excernat, quā etiam in aliis febribus homines debiles male afficienti

bus: quia in his paucos spiritus habētibus, calor ad interiora retractus exteriora destituens eadem frigescere efficiat, quod in validis hominibus habentibus copiam spirituum tam pro extrinsecis quā intrinsecis partibus non accidit. nō est, cur medelam peculiarem pro extirpandis his febribus exaremus, vt Auicena citato loco fecit, cum id lapsus non exiguus foret, quem Auicena cōmisit tunc, cum perperam essentia & medelam earundem expresit: necessarium certe erat in medicatiōe haberrare qui naturam morbi non intellet. Quippe hepiala febris à notha pituita oriens, non nisi prædiis parum calidioribus, quā febrium exorientium à bili notha mendenda erat. Lipyrias vero febres vocatas nequaquā sub vno capite cōprehendi posse. manifeste docebat Galeni sententia asseuerans pestiferas & alia febrium genera lipyrias vocari, hæ ergo si pestiferæ fuissent, in capite pestilentium febrium medicandæ erant, sin vero alterius modi cum cuique speciei febrium particularis medela sit exarata. inibi medicarentur, vbi certis signis nouerimus eas singulari capite esse cōprehensas. tandem vt dixi, cauere oportet, ne aliquis nitatur Auicenam in medicatione harum febrium sequi, quoniam in vitæ discrimen impellet agros.

Caput. liiij. De fe-

bribus à melancholia exorientibus & signis earundem.

PRædiximus in superioribus nō necessarium esse, febres à melancholia orientes per quaternos dies accedere, sed esse possibile, quotidie

tidie & per tertios dies infestare, & ultra ea quæ superius diximus, huius rei inditium non exiguum afferimus falsum scilicet esse febribus sine ordine accessiones habentibus, ideo quaternas subsequi, quod humores diuersi vsti: quartanam subsequenter procreant: cum tam ab vnius speciei febre diu durante, & tanto tempore quanto diuersarum specierum febres durant: febris quartana gignenda esset, prout à diuersis febribus, quod pares animæ fuissent in cineribus relictis (sic enim medici vocant melancholiam restantem à putrescentibus humoribus) quod non experimur. cum notha tertiana per sex mentes durans in quartanā non transseat: inde ergo frequentissime contingit huiusmodi febribus sine ordine accessiones facientibus, quartanas subsequi, quod à principio melancholicus succus omnium illarum diuersarum accessionum causa fuerit. qui cum crassior cæteris & magis sua frigiditate & siccitate quam alii naturæ inimicus sit. ipsa ab eodem proritata nonnunquam quotidianam febrem gignendo, alias tertianā, quandoque continuam à corpore excernere eundem procurat, quod cum consequi minime possit, propter humoris, ut dixi crassitatem. eundem quandoque in distatiora corporis vasa protrudit: a quibus postquam febris finita est, idem humor discedere nitens in venas & arterias corporis totius præsertim in maiores ad cor tendentes diffunditur (paratiores nempe suscipere ampliores minus amplis & calidiores minus calidis sunt) cuius in cor diffusionem cor iterum febrem concitare cogitur. Verum non ante quartum diem implurimum, quod totum illud tempus in reditu à partibus a corde distantibus usque;

ad cor ipsum melancholicus humor absumit. neque abs re hæc in præsentis loco aducitur, sed ut causam reddam, cur caput præsens de febribus quartanis non inscribitur, ut Galeni & cæterorum medicorum capita inscribuntur, sed de febribus à melancholia orientibus.

¶ Nothas atrabilarii humoris febres efficientis scripsit Galenus secundo de febrium differentiis capite quinto sub his verbis. ✕ Tertiū febrium intermittentium genus est exquisita quaternaria, quando ex solo atræ bilis humore generatur, qui frigida ac sicca constat temperatura. succenditur autem paulatim, veluti lapis aliquis, aut testa aut os aut tale aliquid huiusmodi corpus frigidum & siccum, vbi vero aliqua ex eo flamma fuerit ascensa, nihil humidum aut semicombustum in accessione relinquit. atque idcirco in hoc humore copiosiores sunt euacuationes quàm in pituita, atque intermissio exquisitæ pura videtur: quoniam & hic quidquid atræ bilis fuerit accessum, exhauritur atque dispergitur idcirco & in eis talis est rigor, qualis his qui vehementi gelu frigescent, haudquaquam ei similis, qui a sole perustis aut lassis, aut ex medicaminibus aliquando calidis, aut cum super vlcera ponitur mordentibus. fieri consuevit. necesse autem est hanc febrem antecedere, quæcumque atram aggregant bilem in vitæ exercitiis, ac totius vitæ ratione, & temporis statu, & parte anni, ac regione, sic & laborantis naturam & ætatem atrabile abundare: huius autem febris accessio temporis spatium est similis tertianæ. nonnunquam & longior, cum adhuc exquisita perseverat. ut quæ ex frigidior humore consistit. eundem vero in hisce febribus atque aliis omnibus

mnibus est causa, quæ differentiam facit longitudinis accessionum, quæ admodum paulo antediximus. in exquisitis tertianis, ex multitudine humoris ac qualitate, vigore insuper, atq; imbecillitate potentia, ac præterea ex ipsius ægrotantis dispositione diuersitatem assumens. ✕ Quæ quidem inditia esse febrium ab humore melancholico orientium certum est: quamuis nõ verum sit, illud de intermissione longiore in his febribus quàm in pituitosis. ideo scilicet puriorẽ intermissionẽ ipsas habere: quia atrabiliarius humor, qui in vnica accessione acceditur, in totum vratur, & a corpore discutiatur & in pituitosis non. nam falsum esse febres fieri, quia humor à putredine calfactus cor calfaciat, in superioribus ostendimus. ex quo sequitur, nõ ideo quòd in totum vratur, qui febrem facit humor. puraintermissio contingat: sed quia omnino à cordis venis vbi sanguinem materiam spirituum inficiebat viciatus aut multus humor à natura in partes corporis, a corde distantes seiungatur, & mûdiorem cordis sanguinem linquat. vt in munda intermissio ab oppositis causis sit. videlicet cum neq; longe à corde seiungi humor valet: neq; in totum cor expurgari à viciato succo potest, vt in patientibus pituitosas febres propter humoris tenacitatem contingit. non quòd putrefactio absumere omnino pituitam non valeat, vt Galenus referebat.

Am quarta
na cõtinaua.
vt tertiana
continua cõt
ingat.

¶ Scripsit quoq; idem Galenus eodem secundo libro de febrium differentis prope finem capituli secundi sequentia verba. ✕ Est & tertium genus febrium continuarũ quæ per raro tamen eueniunt, quarum accessiones quartanarum figurã progre-

dientes ostendunt. neq; in in febricitatione terminantur sicuti autem febris tertiana aliquando fit duplex, aliquando triplex. ita hæc nõ modo duplex sed etiam triplex euadit. ✕ Quorũ sctetia triplicẽ sensũ habet, alterum quòd quãdoq; & si raro cõtinent febres cõtinauæ sine vllis sensatis frigoribus aut rigoribus quarta die inualescentes in totum tertianis continuis tertia die inualescentibus similes, quod à me visum nunq̃ est. alium contingere aliquando febrem quartanam inuadentem cum rigore vel frigore adeo prolixam in singulis accessionibus, vt accessio prior in in febricitationem non ante finiatur, quàm secunda quartana die quarto cum rigore vel frigore su perueniat. tertium quòd prout tertiana duplex quotidie cum rigore vel frigore inuadit: sic quartana triplex quouis die cum frigore aut rigore vel horrore infestet, vocaturq; quartana & si quotidie vt duplex tertiana inuadit, quoniam in duplici tertiana tertia dies cum prima in inuadendi hora & duratione accessionis, & quarta dies cum secunda certam proportionem seruant. & in sequentibus diebus eadem norma seruatur. in triplici autem quartana: quarta dies cum prima, & quinta cũ secunda, & sexta cum tertia, in plurimum in inuadendi hora & duratione omnino similes aut parũ dissimiles sint. reliqui quoq; dies omnino eundem ordinem seruare visuntur, nequẽ hoc perpetuum est, sed vt dixi, in plurimum sic contingere experimur. nam non raro quartanas triplices & tertianas duplices nullũ mutuo ordinem habere videmus: quas non alio euidentiore signo tertianas aut quartanas esse discernim⁹ quàm quòd tertianæ per tertios die infestas

infestare inceperint, & primæ quartane per quatos, & si post, perseverantibus his morbis, duplices aut triplices factæ ordinem amiserint. in his ergo duobus vltimis sensibus accidere sæpe quartanas continuas, hoc est nunquam desinentes, quoniam non ante prior desinat, quam secunda vel tertia cum rigore vel frigore superueniat, verissimum & frequentissimum est, vt in priore, vt retuli, nunquam à me visum sit.

Vtrū homo
bis a quarta
na capiatur.

Dixerat quoq; Aetius sermone primo tetrablibi secunda cap. 83. sequentia verba. ✕ Quartana exquirit omnem ætatem inuadit, præcipue tamen inclinatam. Hippocrates autem in libro de septenario vigoris ætatem dixit, idem asserere videtur, eundem hominē nō bis quartanam febrem incidere, verba eius sunt. Primum quidem quartana febre idem homo bis neq; capitur, neq; vnquam captus est, neq; de cætero corripitur, si semel sanus fiat, & hoc propterea iuxta propriam vniuersi hominis naturam, & ætatis vigorem contingit. necesse enim est vigentem hominis naturam in hoc tempore quartana febre corripitur, præterito autem vigore, exoluta esse & à quartana & ab inuasiōe. ✕ Quam sententiam Aetius neq; prorsus palam taxat, neq; approbat. Hoc enim quod Hippocrates asseruit in vigore ætatis quartanam corripere manifeste vituperat. cum dicat exquisitam quartanam omnem inuadere ætatem præcipue inclinatam. de reliquo nullum decretū promeretur. nos autem vtrumquē falsum esse frequentissimis euentibus nouimus. neque me petulantem esse, qui hæc legerit, existimet, quod adeo clare mentiri Hippocratem fatear. nam (meam conscientiam

testor) audacia aut temeritati meæ id non adscribendum. sed ne iuuenes & indocti senes decepti tati viri auctoritate fidem verbis Hippocratis (si eiusdem sunt) dent, & decepti ita euenturum, vt ipse dixit, credant.

¶ Quod ego pluries vidi est, tam pueros, quam puberes, & vltioris ætatis homines, ac senes, quartana nonnunquam corripitur, neque dicere audeam, vllam ex relatis ætatibus frequentius alia a quartana capi, sed ferme pariter, & indifferenter per omnes quartanam vagari. et quāquā ratio senum ætatem, quæ frigida est & sicca, frequentius aliis a quartana inuadendam suadeat. vt Aetius scripsit. nullam tamē fidem rationi illi adhibeo: quoniam, vt dixi, oppositum obseruauit. & quia sciam antecedentes senectutem ætates nō paucum melancholiæ vstæ aggregare. quo æquare & superare senectutem valent. Certe si perpetuū fore, quod mihi medeti accidit, crederē. aude- rē referre iuuenes a. 14. anno vsq; in primā senectutē. Puta quinquagesimū annū frequentius quartana corripitur quam aliarum ætatum homines. reliquum autem de febre quartana non bis hominem eundem infestante. in vniuersum verum non est. & si certum sit, quod ii, qui semel quartanam paciuntur, & sani post per vnū aut duos seu plures annos durant, ac quartanam paciuntur, nō vltra quatuor aut septē accessiones vel quod rarissimum est vndecim sustineant. dixi, quod si sani per vnum aut duos annos vel vltra durant, nunquā post quartanam transgredientem vndecim accessiones patiantur, vt in experti sciunt, sæpissime contingere illis qui primas quartanas patiuntur, in brumali solstitio aut parum post vel ante quartanas sponte sua deherere.

re ipsasq; in ianuario mense sequen-
tis anni iterum redire, & non raro
iterum discedere, ac toties iterum in-
festare donec æstas accedit. ubi in to-
tum disparere consueverunt, à qui-
bus discedentibus & redeuntibus, nō
ego dico sanos euasisse quartanarios
donec sine quartana per vnum aut
duos annos, vt retuli, perdurent.

¶ Scripta palam docent, quā exi-
gui momenti sit illud, quod, se fecis-
se gloriabundus iactat Galenus, in
libro de præcognitione ad posthu-
mum, cum historiam refert eude-
mi peripaterici quartana febre in
autumno vexati, cui Roma degen-
tes medici consuluerūt, quod in hye-
mis initio theriacam parum ante q̃
accessio quartanæ aduentaret, bibe-
ret ipse autem Galenus vetuit, quod
scribebat, ex intèpestiuo theriacæ po-
tu quartanam simplicem in dupli-
cem ac triplicem vertendam, quod
vt prædixerat, cessit, & in media hye-
me theriaca ab eodem eudemo Ga-
leni iussu bibita à tribus quartanis
in totum liber euasit, nā si verū est,
vt indubie est, quartanam in bruma-
li solstitio (ubi hyems incipit) vel pa-
rum post, sponte sine medicamento-
rum vsu auferri plurimosq; quarta-
narios in ianuarii mensis sequentis
anni sine, aut parū ante etiā à quar-
tana sine ope medici liberos euade-
re, quid mirum fuit, si etiā epōta
theriaca sanaretur eodem tempore
eudemus. parum enim ante finem ia-
nuarii media hyemis incipit. cū vn-
decima vel duodecima die decem-
bris vel parum ante aut post hyemis
incipiat, quæ vt cætera tria anni tē-
pora nonaginta diebus finitur. sed
hæc mittamus, ne nostris æmulis an-
sam demus, suspicādi gratissimum
nobis esse, Galenum infectari, quod
à nostro instituto alienissimum est;

quando enim eundem taxamus. coa-
cti facimus: quod cōscimus in eo
negotio aberrasse, & quod nisi à no-
bis error detegeretur, causa aberran-
di aliis foret.

¶ Atque cum ex præcedentibus pa-
teat, causam quam Hippocrates ex-
posuit, cur quartana non nisi semel
in tota vita eundem hominem cor-
ripiat, nullam esse, ipse nempe puta-
uit, quartanam solum atatis vigore
cuiusvis hominis inuadere, & non an-
teriore neq; posteriorem; atq; hoc
in causa esse, vt cum non nisi vnici-
us atatis vigor sit, quod non nisi semel
eundem hominem aggrediatur, eū
tibus oppositū docentibus. ideo ad
huius admirandi effectus veram cau-
sam inquirēdum accingi tenemur.

¶ Quod admirationem in præsen-
ti euentu inducit, id præcipue est, ex-
periri frequentissimè, qui semel ter-
tiana per mensem, exempli gra-
tia, patitur, iterum eadem post mul-
tos annos etiā per mensem vel plus
quandoq; affligi, & qui cōtinuam fe-
brem passus est, etiam post annos ali-
quot altera consimili continua fe-
bre nonnunq̃ infestari, & qui pleuri-
tidem suam patiebatur, alio in tē-
pore tam suam pleuritidem pati.
& idem aliis morbis ægrotantibus
cōtingere, & dissimilē his esse quar-
tanam vt enim qui bilem tantam se-
mel aggregauit, vt non ante mēsem;
tertijs diebus febre infestante, absu-
mere eandem possit, post nonnullos
annos nō minorem copiam reagie-
gare, iterum valet. & qui tātum san-
guinis nonnunq̃ genuit, vt quartam
decimam diem continuè febriendo
duret, iterum non minorem copiam
procreat, quæ consimilem & adhuc
grauiore nonnunq̃ febrem conti-
nentem efficit: & nō dissimilis alia-
rum febriū successus sit. quid vetat
melan

Cur quarta
na semel cū
dē hominē
infestet &
ia quo tēp-
su verū sit.

melancholiam tantam ac adeo putrefactam gignere illum, qui semel à quartana fuit infestatus, vt possit iterum per tot menses quartana febrire, vt prius. Ego quippe insolubile esse hoc quæsitum Galeni testatoribus existimo: quod illi opinentur, febrem putridam non aliud esse, q̃ calorem ex putridis humoribus in cor productum, quem iterum toties vt prius posse gigni necessario fateri coguntur. quando æquā melancholix quātitatē, vt cum prius quartanā æger passus est, posse iterum fieri, ne gare non valeant. at nobis, qui verā febrium causam inuenimus, non adeo difficile est, vt nō nisi multis verbis originem discriminis inter quartanam & alios morbos explicare valeamus. Porro cū putem, omnibus hæc legentibus iam notum esse, febrē fieri, proritata facultate expultrice cordis à vitiatis succis sanguinem cordis inficientibus. quo cor ipsum in magnas veloces & frequentes diastoles ac sistoles atollitur ac deprimitur, vnde etiam arterias cōsimiliter moueri necessarium est, & tā cor q̃ arterias ex illis motibus immodice cal fieri (quod febrile nominamus) contingat. vero similitimum est, ex diuturna duratiōe febris quartanæ primum inuadentis, quendam gigni habitum in corde, quo promptius idem fit, vt à minori causa proritatum, q̃ prius, in magnas veloces & frequentes diastoles ac sistoles atollatur. vt enim, qui vomere quotidie cōsuevit, à quauis leui causa ventericulus eiusdem vellicetur, etiam vomit: eodem modo contingit asueto per annū, aut tres vel quatuor mēses à melācholico succo in quartis diebus sic molestari, vt febrile cogatur. quod promptitudo quædam ei acquiratur, à leuiscula causa e-

tiam eiusdem cor sic, vt primitus à forti, cogi in magnas veloces ac frequentes diastoles ac sistoles atolli, & deprimi, quod est febrile. cum ergo qui nunq̃ quartanam febrem passus est, non nisi ab immodica ac viciata melancholia febriat, quoniam exigua cor ipsius proritare, vt pauca acris bilis non valeat, inde contingit, qui primum quartanā patitur, prolixiorē multo, q̃ secundo febrientem tollerare: cū hic sanitati in totum restitutus: quia quidquid melācholix superfluum erat, à corpore abiecerit, & sanus per vnū aut duos vel plures ānos māsit, habitū acquisierit talē, vt à minori melancholix copia proritatus, statim febrem per modum explicitum producat, vnde accidit, vt hic non tantum melancholix aggregari permittat, vt vltra septem accessiones, aut rarissimē vltra vndecim durare ipsa valeat. hem causam euentus adeo mirabilis à nobis clare expositam, quia veris hypotesib9 innitatur. à nullo nostrorum prædecessorum exprimi potuisse, quod mendatium suæ opinionis vero euentui non quadret, vt veritas nostræ cum eodem consonat. certē tertianæ halitum talē vt quartanæ non gignunt. quod tantum durare, vt quartanæ non sint natæ.

¶ Ad eadē quoq; est, causā reddere, cur à bili flaua, & sanguine, ac notha pituita possit febris cōtinua proportionalis oriri: & a melācholia febris cōtinua cōsimilis istis nunq̃, vt supradiximus visatur, cuius euentus nullam aliā esse occasionem reor, q̃ quod tanta quantitas melancholix quanta pro febre continua gignenda requiritur: aggregari nullo modo, manente vita, possit: aut si non nunq̃ ob facultatis expultricis imbecillit-

becillitatem tanta, viuento homine aggregetur: eiusdem a corde se iunctionem talem, qualem febres continuæ efficere solent, non ultra tertium diem facere, naturæ hominum differant. non enim adeo benignus est humor melancholicus, quod natura humana tolerare, usque in quartum diem possit, totum vel tantam eiusdem portionem a corde separare, quod minus febrere, manifeste noscatur. hem quod hic quoque solvendi problema præsens modus, sic nobis, atque illis qui nostram doctrinam sequuti fuerint, concessus est, ut nullis aliis ex his, qui cum Galeno consentiunt

In quo anni
tempore quartanæ
incipiant.

¶ Aliud quoque peculiare quartanis scribere, non abs re videtur. sola quippe hæc incerto anni tempore primum incipit, nunquam enim a me visa est quartana in homine, qui eandem prius non fuerat passus, a decembri mense usque ad iunii finem incipiens. primi enim quartanæ congressus & frequentissimi in augusti mensis initio & parum ante ac per totum hunc mensem usque in finem septembris in Hispania contingunt. rari in octobře (præsertim in eiusdem fine) ac in initio iulii visuntur. huius rei causam inuestigare, non facile est, mirum certe videtur, quod omnes morbi omni in tempore infestare hominem valeant. ut Hippocrates decimo nono aphorismo tertii libri refert, & solæ quartanæ interdicatur. in certis anni mensibus homines primum corripere. ut enim frequentissime experimur, quartanam in fine æstatis aut in autumno incipientem, in hyeme, & vere, aut æstate anni sequentis adhuc durare, & esse tunc cum durat, melancholiæ copiam sufficientem plurimos quartanos circuitus efficere. sic posse etiam videtur in eadem hyeme, aut vere vel ini-

tio æstatis, æquam melancholiæ copiam in eo, qui nunquam quartanâ passus est, aggregari, & febrem producere. Nempe si rationi fides adhibenda est, etiam si euentibus aduersetur credere, quod videmus, non tenebimur. Verum cum hoc delirare est, & qui sanæ mentis sunt, suo ingenio fidunt, ut sensum & ea quæ experiuntur, non negent. causam quoque præfati negotii scribere necessarium erit: quæ nulla alia est, quam quod hyeme & vere temporibus humidissimis tanta & talis melancholiæ (quæ frigida & sicca est) quantitas aggregari non possit, quæ sufficiat febrem quartanam primum gignere, est enim adeo ficcus humor melancholicus, quod ut quammaxima eiusdem quantitas & tanta quod sufficiat humanum cor proritare, & in febrem pellere procreetur. siccitatem æstatis antecedentis, & autumnii præsentis vel alterum ex his prærequirit, quæ in nullo ex antecedentibus anni temporibus putà hyeme & vere gigni potest. quoniam relata duo tempora potius humectare corpora, quam siccare sunt nata. nulla nempe æstas ac nullus autumnus adeo humida esse possunt, quod siccitate non superent hyemem & ver quantumcunque siccissima, cum enim in aphorismis & aliis locis ver & hyems non naturaliter se habentia sicca vocantur, & æstas & autumnus humida, non simpliciter & absolute talia dicuntur. sed collata sibi ipsis naturam propriam seruantibus. tandem ut quæsitum absolua- mus, quoniam deest, ut diximus, in hyeme & vere copia melancholiæ, quæ requiritur, ut ab eadem cor tantum vellicetur, quod cogatur in magnas veloces & frequentes diastoles ac sistoles atolli, unde febris oritur, ideo in eo tempore nunquam visitur in homine,

homine, qui alio in tempore eandē non passus est. rationiq; qua oppositum suadetur, experiri in relatis anni temporibus, quartanam infestare eos, qui ab eadē prius correpti sunt in quibus adesse melancholiæ quantitatem sufficientem febrem facere, inficiari non possumus. respōdem⁹. negando parem requiri melancholiæ quantitatem ad proritandū cor in assuetum à melancholia sic velli cari, quòd febrile cogatur, & aliud iam consuetum à melancholia febrile. cū multo maior abundantia melancholiæ requiratur ad primas quartanas concitandum, quàm posteriores efficiendum. vt enim ad vomendum ille, qui incōsuetus est, nō nisi a forti & vehementi causa inducitur, & consuetus a quauis leui alimenta deuorata vel humores a ventriculo per os excernit. sic ille qui nunq̃ quartanam febrem sensit, cū primum eandem passurus est, quantitatem grandem melancholiæ continere in proprio corpore oportet (a pauca enim non adeo proritatur vt febrile cogatur) quæ nunquam hyeme & vere aggregatur. iam vero cum semel habitū ex multiplici febrili actu cor acquirit, a leuiuscula causa eodem genere febris affici, mirum non est. inde ergo accidit quòd primi quartanarii non nisi æstate aut autumnō vbi plurimū melancholiæ vstæ ab immodico calore & siccitate aeris redūdat, contingāt. ac etiam quia cum melancholia eo in tempore magis molesta homini esse soleat, quòd nō nihil igne facultatis habeat, quam aliis temporibus humidis, tunc plus ab eadem homines proritantur, quàm alio in tēpo re. assueti vero diu quartana febrile, quo vis in tempore & si melancholiæ multo minor portio redundet

aut putreat, febriant. & cum nos sufficienter hoc tertium quæsitum ab soluerimus. & Galeni sectatores causam huius problematis inuestigare non possint. superest Galeni opinio nem in causis febrium falsam esse, ac nostram veram.

¶ Modum nempe nullum ex cogitare illi poterunt. quo argumento à nobis soluto ipsi respondeāt. si enim à melancholia putrefacta, & suo calore calefaciente cor, febris quartana oriretur. vt illi putant, quid prohiberet ab vnciiis decem (exēpli gratia) melancholiæ putrefactæ in æstate aut autumnō febres quartanas durantes annum prouenire, & in alio homine a quinq; vnciiis putrefactis in vere aut hyeme, quartanas per dimidium annum perseverantes oriri. nihil certe. non enim euadere rationem hanc poterūt Galenistæ, sumētes ex similitudine nostræ solutionis modum. atq; proteruiētes quòd qui primum quartanam patiuntur, non nisi a decem vnciiis melancholiæ putrefactæ possint febrile. quòd eorum cor validius tunc sit, quàm postq̃ quartanam per aliquot tempus passi sunt. & assueti iam febrem quartanam pati, a leuiori occasione afficiantur. idq; esse in causa cur nō nisi æstate & autumnō in quo decē vnciæ melancholiæ aggregari (exempli gratia) queunt, febres quartanæ primum videri possint, & in aliis tēporibus in quibus nō tanta aggregari valet, primæ quartanæ non visantur. his enim dictis, eorundem assertio aduersatur. inquit enim isti. in quauis accessione febris intermittētis certam portionem humoris putrescentis in totius corporis ambitū protrudi, illūq; esse rigorū, & rigorū, & febrium causam, vt in antecedētibus proprio capite diximus

Nullius vāloris solutio quædam improbatur.

Si ergo accessio quartanæ prior ab ætia vna, verbi gratia, melancholiæ putrefactæ cor calefaciente sit, tam in eo qui alias nouem vncias in corpore continet, quàm in alio cui quatuor tantum restant (vna ex quinque accessione faciente consumpta) sentienda febris quoque erat, nihil enim cōducunt ad calorem vnius accessione producendum nouem, aut quatuor restantes vncias, quas antecedentem causam Arabes vocāt, cū negent illi, ab alioque ab eo humore putrefacto, qui in tempore accessione expanditur in corporis extrinsecas partes, cor calefieri, & febrile. residuo humore nedum putrescente.

Quodā ca-
uillū propo-
nitur.

¶ Si etiam ut delectant medici causam illam, quam nos redimus huius euentus, cauillentur, quod experiamur pluries, quartanam incipientē in æstate, vel autumnō, durare duos & quādoque tres annos, quod fieri nō posset, nisi in huiusmodi hominibus tanta melancholiæ quantitas congregaretur, quæ sufficeret febrē per vniuersum illud tempus prorogare. Et cum non totam simul aggregari in æstate vel autumnō: in quibus febris incipit, sed in antecedentibus temporibus verisimile est, superest, in vere & hyeme antecedentibus tantum melancholiæ esse aggregatum, quantum sufficeret, quartanam vnius anni ad minus efficere, sed ex cōfessis à nobis, cum tantum melancholiæ cōgestum in æstate vel autumnō fuisset, quod durare solum per dimidium annū febris suffecisset, febris quartana fieret, ergo à fortiori, ut logici inquirunt, si tam plurimum eiusdē aggregatū fuerit, quod durare per annum posset, febris quartana in hyeme aut vere inceptura erat.

Soluitur ca-
uillum.

¶ Porro cauillum hoc facilliter dupliciter dissolui valet, primo negan-

do nos dixisse, ideo duntaxat in æstate vel autumnō quartanas incipere, quod solum in illis temporibus tanta melancholiæ moles aggregari queat, quæ sufficiat, primū cor in affluctum quartanam pati vellicare, & ad procreandum febrem impellere, sed ideo quod etiam in æstate, & autumnō simul iungatur melancholiæ maior vis proritandi cor propter calorem & siccitatem adurentem, quàm in aliis anni temporibus, & cum in hyeme & vere quamquam adesset illa melancholiæ quantitas, quam arguens probare conatur, deficeret adhuc vis illa pungendi, & vellicandi cor, ideo respondere possemus in illis temporibus quartanam nunquā incipere, vel aliter etiam quæsito respondebimus, negando quod cum quartana prolixissima incipit, tantū melancholiæ sit aggregatū, quod vnius vel duorum annorum durationi sufficiat: si enim tantum esset in præcedente tempore paulatim congestum, rationi consonum esset multo ante eandē incepisse suspicamur certe, quod à mala victus ratione patientis quartanam, melancholiā post aucta, quartana prolixior, quæ esse nata erat, fiat. Omnes enim qui naturam eiusdem recte caluerunt, saluam & non ultra annū perdurantē scripsere, coniectantes, quod non plus aggregari melancholiæ simul possit, quàm quātū durare per annū febrem efficiendo valeat, dixit enim Auicena sen pri. 4. cap. sexagesimo. ¶ Et secundū plurimū est aggritudo salua, & quādo nō accidit in ea error nō addit super annum. ¶ Hipp. in fine lib. de genitura hominis nō adeo absolute & distincte ut Auice. hoc idem scripsit, cum dixit. ¶ Quod autē quartanæ febres atræ bilis particeps sint, vel hinc cōdiscere licet, autum

autumno enim maximè homines à quartanis corripiuntur, & in ætate à quinq; & viginti annis, vsq; ad quadragesimum quintum, hæc enim ætas præ omnibus aliis maximè à bili atra infestatur. & autumnus tempus omnium anni temporum ad eadem aptissimum est. quicumq; autem extra hoc tempus & ætatem à quartana corripiuntur. pro certo scire oportet eam febrem non fore diuturnam, nisi quid aliud grauioris mali hominem infestauerit. * Quasi his verbis Hippocrates (si huius libri pars hæc genuina est) sententiam aliam à nobis aductam quam Aetius ex eodem citat, moderetur & limitet. ne medici decipiantur, credentes eundem opinasse, non nisi in vigoris ætate quartanam contingere.

Post pilorū
defluuium
quartana non
vltra annū
durat.

¶ Reliquum quod idem Hippocrates sexto de morbis popularibus sectione sexta scripsit, putat. * Post pilorum defluuium quartana febris non vltra annum. * Non adeo prolixum morbum hunc esse, ut vltra annū dūret dicere videtur, quamquid ideo quod non simpliciter sed in illis tantum, qui passi sunt alopetiam, non transgredi annum quartanam dixit. non videtur expresse sensisse, longiorem morbum hunc non esse, quin oppositum. quod etsi ita sit, non nobis illud aduersatur. cum etiam nos fateamur, à mala victus ratione multo longiorem posse provenire, quam quæ per annum quartana durat. superest tamen causam reddere cur alopecus quartanam non transgredientem annū patiat. quam nullam aliam esse reor. nisi quod alopetia in plurimum ab atrabilario succo originē trahat ut qui morbum Gallicum patiuntur, & eadem communiter infestatur, testimoniū exhibent. pēdere enim à melancholia

morbum Gallicū, innumera symptomata eiusdem palam docent. ut cum de morbo hoc scripserimus, Deo cōcedente, referemus. cunq; potior pars melancholiæ in cutaneo illo morbo absumpta sit. credibile est parum eiusdem superesse ad longiorē quam vnius anni quartanam procreandum.

¶ Porro obseruavi quartanas pestilentes grassantes per maiorem Hispaniæ partem anno. 1545. & anno 1546. à me & aliis medicis visas. quarum innumera iuuenes & senes complures interfecerunt. non cum primum inuaserunt. sed nonnullæ post annum aliæ post decem menses, reliquæ in breuiore, & longiore tempore. vocauiq; has pestiferas. quoniam per quendam in cōsuetum modum febrientes interimebāt. solent enim quartanæ ob immodicū aquæ potū in splenis & deinde iecoris obstructions & in ascitē trāsire. ac quoq; sic ægros interficere. quod frequētissimū est. solent quoq; in pleuritidē ob sanguinem quā maximè viciatum in fine hyemis aut veris initio terminari, quod non adeo frequens. aliæ etiam scabie: & plures sine vllis aliis morbis sponte vel medici adiutorio quandoq; finiri. verū hæc quæ in relata tempestate inuadebant. cum vltimo ægros interficiebāt. sola quadam febricula continua finiebātur, & intra triduum vel septimiam diē ægros munus vitæ peragere cogebant. mortuus certe est ex hoc genere febris secundū meam sententiā illustis ille vir, & merito scilicet dicens, Franciscus à cobos à libellis secretis Imperatoris Caroli quinti vnicus.

Pestilentes
quartanæ
quādo visas

¶ Hippo. lib. 2. aphor. 25. dicebat. Am verum sit æstiuas quartanas es se febres.

Hh 2 hyemi

hyemi proximas. quod verum non esse innumera experimenta ac nonnullae rationes me docuerunt, ego certe per totam vitam, vt supra dixi, obseruavi. quartanas prope finem aestatis & in autumnii principio, aut per triginta dies post eiusdem autumnii initium incipere, & nullas post incipientes à me visas. etiam experimenta docent, quartanas non ante finem veris omnino de finere. et si quādoq; vt superius scripsimus, in media hyeme nonnunquam pausent, sed non taliter, vt non multos post dies non reuertantur. cum ergo breuior omnium quartanarum primum hominem inuadentium exitus sit ver anni sequentis. ille prolixiores erunt, quae prius incepere. sed aestiuae prius, quam autumnales & quae hyemem attingunt incipiunt. superest ergo aestiuas omnibus aliis, quae eodem tempore, quo ipse finitur, longiores fore. quin si ipse conferantur incipientibus prope hyemem, longissimae aestiuae, necessario ob rationem ductam futurae sunt.

¶ Item relatus Hippocrates trigesimo quarto aphorismo secundi libri sic inquit. ✱ In morbis minus periclitantur quorum natura, aut aetati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus. quam quibus secundum nihil istorum congruit. ✱ Et cum aestas calida & sicca non sic congruat quartanae frigidae & siccae. vt autumnus qui eandem temperaturam cum melancholia habet. superest magis periculosam quartanam aestiuam futuram, quam autumnalis. & etiam cum quartana periculiosior, aut saluior non sit, nisi ex maiore aut minore duratione (qui enim quartanam prolixissimam patiuntur, ii vel lienem aut iecur aut vtrumq; viscus obstructum habent)

restat quoque aestiuas quia prolixae sint, periculosas vocari. neque Galeni in expositione huius aphorismi ratio vllius valoris est. si enim ideo putat aestiuas quartanas breues, quia calore aestatis humores inutiles funduntur, & per totum corpus delati disflantur. eadem ratione vsum theriacae aut mitridati in aestate, & cum primum incipit quartana, approbaturus erat. cuius oppositum in libro de praecognitione ad posthumum dixit. ibi enim, vt supra retuli, vituperat medicos theriaca videntes in quartana vsq; ad mediam hyemem, quando iam morbi materiam coctam esse suspicamur. quanto ergo magis vituperabit illos, qui in aestate, in qua quartana incipit, theriaca vterentur. & quod ratio par sit, manifestum est. cum calore mithridati, & theriacae humores diffundentur & disflabuntur. consimilique ratione Galeni probare liceret, etiam balneum calidarum aquarum conuenire in exordio quartanae. vt quod diffundat humores in totum corpus, & eosdem per halitum discutere valeat. quod tamen idem Galenus vetuit. nempe non animaduertit Galenus, quod in aestate per relatum diffusionem humoris melancholici incocti augatur ipse, & maioris mollis quam erat fiat. Neque considerauit, quod si sua expositio aliquid valeret, falsus esset aphorismus Hippocratis ab eodem expositus. quoniam quartana & pituitosi morbi aestate inuadentes ob idque tempori non congruentes minus periculo si ob rationem redditam à Galeno fuissent, quam si autumnus aut hyeme temporibus similibus morbis inuaderent. Porro aphorismus ille secundum meam sententiam vitiatum à Galeno, aut alio antiquo medi-

co fuit. litera enim vera hanc seriē erat seruatura, æstiuæ quartanæ magna ex parte longæ autumnales vero breues, & maximè quæ hyemi attingunt. quæ irreprehensibilis fuisset. cum morbus consimilis temporis à minori causa oriretur, quàm dissimilis, ideoq; citius auferendus credendus est.

Improbatur
eu. sic quæ
dam.

¶ His nostris obiectionibus contra Galeni expositionem respondit quidam medicus satis doctus atq; noster amicus. non solum ob rationem à Galeno scriptam contingere æstiuarum quartanarum breuitatem. Verum potissimè quòd hæ oriantur à melancholia ex bili vsta, quæ facillimè discuti in halitum, aut excerni per ventrem possit. sed hoc parum prodesse vel ex hoc liquet. primo quòd tam æstate incipientes quartanæ, quàm quæ autumnov el hyeme incipiunt, non ante hyemis finem & ad huc mediū veromnino desinant. quòd euenturum non erat, quin oppositum putà æstiuas in æstate ipsa, aut autumnov el initio hyemis omnino discedere, alias vero diutius durare. Secundo quòd breuitatem quartanæ Hippocrates (si ipsius foret aphorismus ille sic viciatus) non tribueret temporis sed humori rectiusq; dixisset, à bili vsta orientes quartanæ magna ex parte sunt breues, & ab aliis melancholiæ speciebus longæ. quàm vt scriptum inuenimus. certe cum vt supra ex eodem citavi omnes morbi omni in tempore contingant, potius expressurus erat causam breuitatis materiam biliosam vstam quæ vniuoca esset, vt ille retur, quàm æquiuocam tempus scilicet. Tertio quòd neq; quia æstas calida & sicca sit, potius suspicari licet, quartanas

à bili vsta in eodem oriri, quàm ab aliis humoribus crematis. cum vero similis sit, in æstate quartanas à pituita, aut melancholia naturali vstis oriri. quàm in alio anni tempore. quia humores adeo frigidos, nullum aliud tempus posse vrere videtur quàm æstas.

¶ Referebat Hippocrates se- Quædā de
quartana hi
ppo. senten.
ctoine sexta libri sexti de morbis popularibus. ✕ A quartana correpti à magno morbo non corripiuntur. si vero corripiantur prius, & succedat quartana liberantur. ✕ Quæ sententiā exponens Galenus dicit, morbum comitiale seu epilepsiam ab Hippocrate & veteribus Herculeū nominari. non quòd Hercules eum passus sit. sed vt eius fortitudinem explicent. eademq; ratione magnum morbum eundem vocari. hunc ergo superueniente quartana mederi. & correptos quartana non infestare, certum esse Hippocrates testatur. Auicena autem sen prima quarti. non sic intellixisse aphorismum illum Hippocratis videtur. sed magnum dixisse Hippocratem morbum, hoc est, grauem & diu durantem, atquæ à melancholia orientem. Verba enim Auicenæ sequentia sunt. ✕ Et quartana quæ salua est, liberat ab ægritudinibus malis melancholicis, sicut melancholia & epilepsia & in ea est securitas ab espasmo. ✕ Nempe quòd ego hucusq; verum esse expertus sum tantum id est. epilepsiam patiētem liberari superueniente quartana. Ingenuus enim vir Ludouicus Aluariz Scobarius maritus sororis meæ Annæ Pereiræ: qui per annos viginti & duos epilepsiam passus fuerat. liberatum à tam sauo morbo adueniente quartana quæ per an-

Hla 3 num

quæ per annum ferme integrum dura-
uit. omnes huius nostri oppidi in co-
le noscimus. neq; statim ut ipsa ces-
savit. accessiones epilepticæ prorsus
evanuerunt. quin potius per duos ac
tres annos nonnunquam quibusdā
leuibus accessionibus epilepsiæ cor-
ripiebatur. donec omnino dispa-
ruit morbus illæ sæuus, & hodie ab
utroq; malo liber, cum quinquages-
imum suæ ætatis annum agat. iuue-
nescit. & floret magis. q̃ cum qua-
draginta annorum fuisset. cæterum
delirium ex melancholia pacien-
tem, & cōuulsione correptum, aut
elephantia morbo nullum euasisse,
superueniente quartana, recordor.

Quartanas
ab indurato
splene mul-
to aliis lon-
giores.

¶ Aetius capite. 83. sermonis pri-
mi tetrablibi secundæ autoritate
rursus quartanas oriētes ab splenis ob-
structionib; diuturniores aliis esse,
referebat. adebatque signa harum
quartanarū. ac dicebat. ¶ Fiunt au-
tem manifestæ ex colore, & crudi-
tibus, & quod venter nō facile ege-
rit, & ex splenis tumore, & quod ad
sinistrum latus magis se reclinent
agri, est autem periculum ne pro-
gressu temporis etiam in aquam in-
tercutem hi incidāt. ¶ Quod ma-
nifeste docet. hinc potissimum ori-
ginem trahere quartanarum pari-
ter incipientium diuturnitatem, &
breuitatem, quod sine splenis obstru-
ctione contingant, aut cum eadem.
quæ enim cum indurato splene con-
iunguntur longas esse Aetius asse-
uerat, & nos experimur. ut lienem
referatū habētes breues. Certe nō
recordor patientem quartanā absq;
splenis aut iecoris obstructione an-
te maii finem nō euasisse ab eadem.
quo docemur verum esse quartanā
cum splenis aut iecoris vel amborū
viscerum obstructione longiorem
necessario fore quauis alia in eodem

tempore, quo ipsa incipiente, falsam
q, illam, quam ex viciato Hippocra-
tis aphorismo. 25. secūdi libri Gale-
nus exposuit.

¶ A nonnullis parum doctis me-
dicis quæri solet. quomodo possibi-
le sit, quartanas incipere, tertianis
aut continuis non præcedētib; du-
bitandi ac interrogandi occasione
hinc sumentes, quod agētia natura-
lia, nata sint prius agere impassa mi-
norem vigorem habentia, q̃ in ea:
quæ vigorosiora ac rebelliora sunt.
& cum bilis à qua tertiana oritur, &
sanguis a quo continua pendet. mi-
n9 rebellia melacholico succo sint.
videbatur istis calorem putredina-
lem prius humores illos tenues op-
pressurum, quā adeo crassum, ut
melancholia est. non perpendentes
calorem putredinalem non esse ali-
quam substantiam extrinsecam ab
humoribus putrefactis, ut ignis ac
sol quæ calfaciunt prius ac magis ea
quæ minus resistunt. quā quæ plu-
rimum se defendunt. sed ab indecen-
ti humorum temperatura oriri eos-
dem putrescere, aut non. atque cum
sæpissime contingat. bile & sangui-
ne ac pituita suam temperiem ser-
uantibus, melancholiam distempe-
rari. inconueniet nihil, quartanam
a melancholiæ intemperie incipe-
re, aliis humoribus innoxii existen-
tibus.

¶ Nec obliuioni tradendum, frē-
quentissime contingere his, qui nu-
per vxores duxerunt, & immodico
vtuntur coitu, in quartanas incide-
re quoniam immoderatum coeun-
di exercitium refrigeret ac siccet.
cuius temperiei melancholia est.

Caput.

In doctis
medicorū
quæsitum.

Qui nuper
vxores dux-
erunt, sepe
in quartanā
incidunt.

Caput. lv. De signis quartana.

I G N A exquisita quartana, quam longiore spuria esse, nisi cum obstructione coniungatur recte dixit Galenus octavo capite primi libri de arte curatiua ad Glauconem, potissimum in arteriarum motu consistere Galenus retulit. At ego contenenda hæc existimo. primo quod parum intersit, in prima die cognoscere expulsu, an quartana aut tertiana sit (quod se fecisse forte insolenter gloriatur Galenus) quoniam et si usque in quartam diem in qua iterum febris inuadet, eiusdem dignotio differatur, periculum nullum agrotanti imminet. etiam quia expulsu tantum, cognoscere genus febris, quanto magis speciem, falsum esse, certe credo. ibi quoque existimat, senilem ætatē potius quam iuuenilem à quartana infestari: quasi hoc aduersari Hippocrati velit, paucaque nullius valoris signa post hæc scripsit. Aetius tamen proprio de quartana capite dilucidius hæc sub his verbis retulit. ✕ At vero naturæ corporum magis atrabiliarie hanc febrem perferunt. & ex temporibus autumnus. & præsertim ubi ipse seipso fuerit frigidior, ac siccior & inæqualis. edulia item, & potiones, & totius vitæ vitæ siccus & frigidus tempore existens, quartanarum febrium signum est. & lienes aucti. hæc autem febris non statim à prima die omnino irruit cum rigore, sed aliquando ex aliis in hanc fit transmutatio. ex his quæ erroneæ ac inordinatæ vocantur. verum in progressu rigor acce-

dit & cum augente, etiam rigor augetur. sensus autem agrotis contingit, non velut pungatur & stimuletur cutis velut in tertianis contingit. sed & per frigerantur vehementer. & velut franguntur usque ad ossa. Proinde audire est ægros dicentes. quod ossium lassitudine tenentur. & carnem confringi imaginantur. pulsus porro sunt parui, obscuri, ac tardi, ac rari, in principijs accessionum. velut in nulla alia affectione. etenim iuxta inuasionem quartanarum arteria tibi ligata esse videbitur. & in trorsum trahi. ac prohiberi à regressu. quare etiam si iuuenis fuerit æger, tamen senilis extremæ ætatis motum arteria immittatur. si enim agrotantis naturalem pulsus noueris, aut in principio exacerbationis alterius morbi affueris. nihil aliud expectaueris, quo minus pronuncies, irruentem à principio febrem quartanam esse. adeo imensa quædam mutatio pulsus ad raritatem & tarditatem fit. vrina vero his in principio quidem albæ ac tenues & aquosæ, nimirum propter materiæ crassitudinem percollatæ, progrediente vero morbo. pro ratione coloratiores fiunt, & subsidentia habent crassam. Sequitur autem sudorum copia circa exacerbationis declinationem. ✕ Hæ sufficienter quartanam ostendunt. quam ipsa satis nota sine his, cum simplex est, fit. ad medelam ergo eiusdem transire tempus est.

Caput. lvj. De me-

dela febrium à melancholia ortium quæ sapissime per quartos dies accidunt. ideoque de quartana medela nuncupatum.

Hippo-

Ippocrates secundo de morbis libro medelam quartanæ vt referam disposuit. ✱ Cum febris quartana ex alio morbo non purgatum apprehenderit, pharmacum deorsum purgās bibendum dato. deinde caput purgato, postea rursus infra purgato, si vero his factis non cesset, interpositis duabus inuasionibus post purgationē infernā, multa calida ipsum lauato, & seminis hyosciami milii magnitudinem, & mandragoræ tantundem, & succi silphii trium fabarum magnitudinē, & trifollii tantundem, in vino meraco bibat. at si firmus et sanum se esse putans ex lassitudine, aut profectione febre correptus, ad quartanam deueniat. fomentis ipsi adhibitis, alliū dato, in melle tinctum. Deinde lenticulæ de coctum bibat, melle & aceto ammiſtis. postquā autem repletus fuerit uomat, postea calida lotus vbi frigidus factus fuerit, cyceonem ex aqua bibat. vesperi cibis mollibus & non multis vtatur. altera vero exacerbatiōe, vbi multa calida laueris, & stragula ipsi inieceris. donec exudet. statim veratri albi radices trium digitorum longitudine, & trifollii dragmam. & succi silphii duarum fabarum magnitudinem, in vino meraco bibat. & si vomitiones ipsum vserint, uomat. sin minus, post caput purgatum. cibis autem vtatur quā mollissimis & acerrimis, cum vero exacerbatio ipsum inuaserit, ieiunus medicamentum ne bibat. ✱ Hanc curationis quartanæ normā cum lego non parū admiror, si Hippocratis genuinus liber hic & alii de morbis sunt. cur à Galeno & aliis medicis anterioribus & posteriori-

bus annotati iā, vt qui exoleuerint, non sint, & lectores moniti, ne fidē illis sententiis dent, quibus quartanarios innumeros in vitæ discriminē pellicient. at si eiusdem non esse creditur. cur quoq; inter expurios isti, & alii annumerati, seorsum non excuduntur, & venduntur. & nō simul cum germanis: vt nunc sit. nescio enim medicum vllum adeo indoctū reperiri nunc posse. qui palam non intelligat, quantum à vera methodo curatiua, illa, quæ ab Hippocrate recensita est, distet. quid enim absurdius, quā quod si alius morbus putā tertiana, aut cōtinua febris, vel quiuis alius in quartanam permute tur. & æger prius in aliis morbis purgatus nō sit, quod statim per ventrē purgetur quartanam patiens, & post quæ caput purgant, dentur. ac mox iterum venter soluatur. Nempe cū humores, qui precedentes morbos genuerunt, iam in halitum vel per aliam sensibilem vacuationem a natura excreti sint. & solum melācholicus succus quartanam gignens supersit. non video ego, cur statim humor adeo coctioni rebellis bis per ventrem sit subducendus. & non sit eiusdem expectanda concoctio, quæ in autumno & quandoq; vsq; ad mediam hyemem non perficitur. etiā quid cōferat capitis purgatio quartanariis: in quibus origo ab splene ferme semper est, ignoro. Lauare aqua calida, quod idem est, cum descendere in balneū aquæ calidæ: quātum noceat quartanam patiētibus, nisi cum in totum humor cōcoctus est, nullus ignorat, neq; cauere hoc Galenus oblitus est. cum primo de arte curatiua ad Glauconem capite citato sequētia scribat verba. ✱ Et si omnino possent a balneis abstinere, solis contenti frictionibus, quā plurimā

plurimum ex eo iuuamen admitte-
rent. & Medicamentum etiam il-
lud recipiēs hyosciami semē, & mā-
dragoram, quod bibere postq; alius
subducta est, Hippocrates præcipit.
iā quod prodesse valeret. nō alio in
tempore q; in eo in quo vsus theria-
cæ approbatur. putarem ego. Porro
in antidotario Nicolai, quod cum li-
bro mesues. venditur scribitur quo-
dam medicamentum vocatum mu-
sa enea, non dissimile huic compo-
sito ab Hippocrate in medela quar-
tanarum, nam illud Nicolai etiam
hyosciamū & mandragorā vt Hip-
pocratis recipit. & alia calida sim-
plicia non dissimilia facultate sil-
phio, & trifollio, ac vino. vsus huius
frequens erat cuidam medico impo-
stori. qui veteres & recentes quarta-
nas ac tertianas se medicaturū pro-
mittebat, eiudem deglutitione. pluri-
mosq; a tribus aut quatuor accessio-
nibus quartanæ aut diuturnæ tertia-
næ, tātū bibita musa illa, liberabat.
& numis, quos cū agris. quib9 mede-
batur pro solutiōe pepigerit recep-
tis, indistās oppidū discedebat. neq;
multos post dies sauior febris inua-
debat & deterius eosdem vexabat æ-
gros, qui se illusos esse ab impostore
nō sine animi dolore frustra crucia-
bātur. nepe opiū, hyosciamū, mādra-
gora, & similia sui immensa frigidi-
tate arterias & venas adeo constrin-
gunt. vt humor plurim9 viciatus &
nedum, coctus qui a corde seiunctus
erat, & febrē tūc nondū producebat
in cor reperire ab illis medicamentis
prohibeatur ne occasio febris esse
valeat. vt ante assūptionem medica-
mēti poterat. at cū diu per tres aut
quatuor accessiones prohibitus hu-
mor, in cordi venas proximas & in
ipsū cor diffūdi, alios humores sibi
proximos viciet. ipseq; crassior & re-

bellior a medicamentis dictis sit cō-
uersus, & vires agrotantis imbecilio-
res venenosa qualitate sint versæ. cū
maiore vi prorūpēs ipse, qui cohibi-
tus erat humor, deterius q; prius cor-
dis sanguinē inficit: ac inde validio-
res febres fiūt. & nō raro in mortē æ-
ger impellitur. neq; minus indoctus
q; præterit9. alius quoq; eiusdē Hip-
pocra. in supradicto loco ordo me-
dēdi quartanas eorū, qui pri9 nullū
aliū morbum passi sunt, est. vt qui
rectam curationis normā infra scri-
bendam legerint, clare intelligent.
sed Hippocratis sentētias de mede-
la hac taxare desino. vt ad Cornelii
celsi Galeno antiquioris decreta de
re hac examinandum deveniam. Et
quoniam caput de curatiōe quarta-
næ in hoc authore pendet a capite
antecedente de medela tertianæ. ne-
cessum est, vtrumq; transferbere, nō
nullis interiectis verbis, quæ Corne-
lii sentētias obscuras planas reddāt,
ac postea nostrā de febre hac senten-
tiam in medium ponere. Dicebat er-
go Cornelius libro tertio capite. 14.

Cornelij de tertianæ

curatione sententia.

SI TERTIANA vero quæ ex
toto intermittit, aut quartana est
mediis dieb9, id est, in illis, q; mediāt
inter priorem & sequētem accessio-
nē. & ambulationib9 vti oportet. a-
liisq; exercitationib9 & vñctionib9.
quidā ex antiquiorib9 medicis Cleo-
phantus in hoc genere morborum
multo ante accessionem caput ægri
multa calida aqua perfundebat. de-
inde vinū dabat. quod quāuis plera-
q; ei9 viri præcepta secut9 est Ascle-
piades, recte tamen præterit. est e-
nim anceps (id est dubium) præsidium
illud

illud. ipse Asclepiades si tertiana febris est, tertio die post accessionem (hoc est, statim ut accessio secunda finitur) dicit aluum duci, oportere. quinto post horrorem vomitum elicere, deinde post febrem sicuti illi mos erat, adhuc calidis febre dare cibum & vinum. sexto die in lectulo detineri. sic enim fore idem referebat. ne septimo die febris quarta accedat. id saepe fieri posse verisimile est. Tutius tamen est, ut hoc ipso ordine utamur. tria remedia vomitus alui ductionis, vini potus, per triduum, id est, die tertio, & quinto, & septimo tētare. neque vinum nisi post accessionem die septimo bibat. Si vero primis diebus discussus morbus non est. inciditque in vetustatem, quo die febris expectabitur, in lectulo se contineat aeger, post febre perfricetur. tunc cibo assumpto bibat aquam. postero die quo cibo vacat (hoc est non comedit) & ab exercitatione vinctio neque aqua tantum contentus conquiescat. & id quidem optimum est. si vero imbecillitas urgebit, & post febrem vinum & non aquam, ut ante praecepi & medio die (id est, in qua febre caret) Paulum cibi debet assumere: neque sola aqua contentus, ut iusseram esse tenebitur.

Verba Cornelij celsi

si capitis. XV. de curatione quartanae.

EADEM in quartana faciēda sunt. sed cum hac tarde admodum finiatur nisi primis diebus discussa est, diligentius ab initio praecipendum est. quid in ea debeat fieri. igitur si cui cum horrore febris accessit. eaque desit, eodem die, & postero, tertio quoque continere se, seruando sequentem ordinem debet. aquam tantummodo calidam primo die post

febrem sumere. biduo proximo (hoc est in duobus diebus post primam febrem) quantum fieri potest, ne hanc quidem bibere. si quarto die cum horrore febris reuertitur, vomere debet sicut ante praeceptum est. deinde post hanc secundam febrem modicum cibum sumere, vini quadrantem (hoc est uncias tres) bibere. postero tertioque die, id est, in duobus diebus sequentibus secundam febrem abstinere: aqua tantummodo calida si sitis est, assumpta. septimo die (in qua tertia quartana accessura est) balneo frigus praevenire (hoc est, antequam frigus inuadat, balnari. abstinere & continere se debet, & aqua tantummodo calida si sicciat, uti. ac tunc ita alio sequenti septimo die quae decima tertia morbi dies est. balneo frigus praevenire. si febris post relata duo balnea facta (septima & decima tertia die) iterum reddierit ducere aluum expediet, ubi ex eo alui ductu corpus conquieverit, in vinctio ne vehementer perfricari, eodem modo sumere cibum & vinum, biduo proximo se a vino & alimentis abstinere, frictione seruata, decimo (post sextam accessionem) die (quae vigesima quinta morbi dies est) rursum balneum experiri: si postea (transata nona quartana) decima febris accessit, aquam perfricari, vinum copiosius bibere, ac si proximum est (ut febris auferatur) quies tot dierum, & abstinencia cum ceteris, quae praecipuntur, febrem tollēt. Si vero nihilominus remanet, aliud ex toto sequendum est curationis genus: idque agendum, ut quod diu sustinendum est, corpus facile sustineat. quominus (hoc est ut non etiam) curatio probari Eraclidis Tarentini debet. qui primis diebus ducendam aluum deinde abstinendum usque in septimum diem dixit.

quod ut sustinere aliquis posset. tamen etiam febre liberatus, vix refectioi valebit. adeo si febris sepius accesserit, concidet, id est morietur. igitur si tertio decimo die (post decimam quartanam, puta quadragesimo à febris initio) morbus remanebit, balneum neque ante febrem, neque post eam tentandum erit. nisi interdum (id est quandoque) iam horrore discuto, horror ipse per eadem, quasi supra capite duodecimo huius tertii libri præscripta sunt, expugnandus. deinde post febrem debet vngi, & vehementer perfricari. cibum, & validum, & fortiter assumere. vino uti quantum libebit. postero die cum satis quieverit. ambulare, exerceri, vngi, perfricari fortiter, cibum accipere sine vino, tertio die abstinere. quo die vero febre expectabit, ante surgere, & exerceri. dareque opera non oportet, ut in ipsam exercitationem tempus febris incurrat (quin si fieri possit, prius exercitatio facienda) sic enim saepe illa discutitur. at si in opere (quonia aliter fieri non potuit) febris occupavit, tum demum se recipere (hoc est intorquem se ducere oportebit) in eiusmodi valetudine medicamenta sunt. oleum, frictio, exercitatio, cibus, vinum. si vetera affectus est, solvendus est. sed hæc facile validiores faciunt. si imbecillitas occupavit agrum pro exercitatione gestatio est. si ne hanc quidem sustinet, adhibenda tamen frictio est. si hæc quoque vehemens onerat, intra quietem & vacationem & cibum sustinendum est. dandaque opera est, nequa cruditas in quotidianam id malum vertat. nam quartana neminem iugulat, sed si ex ea facta quotidiana est, in malis ager est. quod tamen nisi culpa vel agri, vel curæ nonnunquam fit.

Verba Cornelij ca-

pitidis decimifexti de medela duarum quartanarum.

A T S I duæ quartanæ sunt. neque hæc quas proposui, exercitationes adhiberi possunt. sed ex toto quiescere opus est. aut si id difficile est, leniter ambulare, confidere post ambulationem, diligenter involutis pedibus & capite. Quoties febris accessit, & iam desit, cibum modicum sumere, & vinum reliquo tempore, nisi imbecillitas urget, abstinere à vino, aut si duæ febres pene iunguntur, post utramque (id est transactis ambabus) cibum sumere. deinde vacuo tempore (hoc est cum febris abest) & moveri aliquid, & post vacationem cibum uti. cum vero vetus quartana raro nisi vere solvatur, utique eo tempore attendendum est, ne quid fiat quod valetudinem impediat. prodestque, in veteris quartana mutare subinde victum genus à vino ad aquam, ab aqua ad vinum, à lenibus cibis ad acres, ab acris ad lenes transire, esse radicem (id est, comedere raphanum) deinde vomere. iure ve pulli gallinacei ventrem resolvere, oleum ad frictiones adicere, calefacientia ante accessum sorbere, vel aceti cyatos duos (hoc est sextarii partem sextam) vel unum synapis cum tribus Græci vini falsi, vel mixta paribus portionibus, & aqua diluta, piper, castoreum, laser, myrra. per hæc enim similiaque corpus agendum est. ut moveatur, ex eo statu, quo detinetur. si febris quieverit, hoc est aufertur. diu meminisse eius diei quo infestare solebat convenit. eoque die vitare frigus, calorem, cruditatem, lassitudinem facile enim reuertitur, nisi à sanguine quoque aliquamdiu timeatur.

Verba Cornelii ca-

pite decimo septimo.

¶ **A T S I** ex quartana quotidiana facta est, cum id vitio cruditatum a liquarum inciderit. per biduum (in quo si simplex quartana foret intiger & sine febre futurus erat) abstinere oportet. frictione uti, aquam tantummodo vesperi potui dare (tertio die quæ quarta est, computatione facta, à quartana immediatè præcedente. tertia vero si cõputetur à biduo ancedente) sæpe fit, ne febris accedat, sed siue febris fuerit, siue non fuerit, cibus post accessionis tempus est dādus (idest, expectare oportet, quòd tempus transeat, in quo quartana solita erat, inuadere) at si febris manet, per biduum abstinencia quanta maxime imperari corpori potest obseruanda, frictione quotidie utendum est.

Decretum auctoris

in Cornelii sententias.

¶ **PLACVIT** post ductam ex Hippocrate sententiam de quartanæ medela, hos quos legistis ex Cornelio contextus explicare, tū vt qui ob nimiam huius auctoris in scribendo breuitatem, & elegantiam, eundem intelligere nō valerent, nostris additionibus possent, tum vt cūctis hæc nostra commentaria lectionis pateret, quàm rudis & inculta medica facultas parum ante Galeni tempora fuerit, ac plurimum quod ipsi ac cæteris posterioribus qui eandem plus & amplius excollunt, debeatur, vt quoq; studiosi viri & aucupadæ gloriæ cupidi, non satisfecisse putent, cum Platonem, Aristotelem, Galenū, ceterosq; veteres scriptores cal-

lēt. si eorundem lapsus, quorū nō pauci passim nos offendūt, annotare (ne indocti tyrones in eosdē impingāt) nō valuerūt. atq; nōnulla veteribus ignota nō addiderint, quibus scientiæ quæ primum humiles & ignotis parentibus ortæ. obscuræ erant, illustres rederentur. & quæ iam splendore acquisiuerint, nouis inuentis amplissimè fiant, & tandem per hominum doctorum manus scientiæ quotidie auctæ perfectum decorem assequantur.

¶ Neq; minus cōsiderandum se offert, quantum in hac medicinali facultate indoctis aberrare liceat, ægris & vulgo imperito medicorum errata ignorantibus. cum enim veræ methodi curatiuæ quartanæ infra exarandæ non tantum differant ab iis, quas ex Hippocrate & Celso retro duximus, verum omnino illis aduersentur: necessum est. antiquos illos medicos passim iugulare quartanam patētes, ægris ipsis accerfire suos carnifices iubentibus, numisq; & donis necē propriam ignaris mercantibus. quod quamuis ita, vt retuli sit, non peculiare huic arti est, incōstantissimam esse, vt falso Plinius eadem tribuit, cum tam naturalis & demoribus physica. quàm legum & armorum peritia inconstantiores medicina fuisse, veterum scriptorū monumenta probant. si enim Lycurgi Lacedemoniorū Regis instituta horum temporum iuris peritis monstrarentur, non solum ipsa vituperarent, verum ab stolido quopiā facta indubie crederent. quæ enim lex stultior nobis offerri posset, quàm vnus reipublicæ agros & reliquas hominum facultates, pariter in diuites, & pauperes: ignauos & solertes: continentes, & voraces. lege distribui: quam tamen Lycurgus, vt Plutar-

Plutarchus in vita eiusdem refert, ut sanctissimam sancivit. suisque civibus observare compulit. neque minora monstra in platonis repub. & Aristotelis politica. qui ea legerit inveniet: certe ab Imperatorum temporibus usque ad hæc nostra secula easdem leges toties permutatas, interdictas, & permissas. ut scribere nefas sit: inconstantior omnibus scientiis hæc esse dilucide quoque probat, naturalis etiam facultas, quæ quod de invariabili natura tractet, immobilis futura erat. in quot sectas, per diversorum temporum curricula sit partita, sectarum nomina stoicorum, Academicorum Peripateticorum, & aliorum quæ vix referri possunt, palam ostendunt. Quanto quoque dissideant Macedonum priores salanges acuneis posterioribus Romanorum & horum in militia ordo, ab ea quæ post ab hunis Vandalis, Gothis, & aliis barbaris usitata est, omnes audivimus. verum quod multo diligentius nunc quam ante, hæc pugnandi peritia exculta sit, tormentaria ars parum antequam geniti nos sumus inuenta probat: quo non minus quam præteritis docemur, debellandi scientiam non plus constantem præteritis fuisse, sed hæc mittamus, ut quod scripsimus, puta Cornelii methodis potius interim, quam curari tertianam & quartanam patientes ostendamus.

Improbatur
Cornelii
in decretis.
Quod ut sine multis verbis clare doceamus, id prius supponere expediet. genericas methodos curativas morborum hisce temporibus observatas, quibus falsæ antiquorum sunt explosæ. felicibus evetibus, & firmis rationibus, quæ hic non scribuntur, esse fulcitas. cum ergo vomitionem fieri præcipere, priusquam totius corporis vasis humorum copia

vena secta, sit extracta, aut per alvum subducta, aduertetur illi generali præcepto medicinæ, quamlibet vacuationem tanto prius alia exercendam, quanto univ ersalior illa sit, & indocti pariter ac docti fateantur, venæ sectionem & alvi purgationem univ ersaliores vacuationes vomitionibus esse, clarum superest, mutasse ordinem Asclepiadæ primum per alvum expurgans tertianam patientem, & post per vomitum, è contra faciendo, errorem notissimum esse. nequè minorem tam Asclepiadis quam Celsi iudicio, quod statim, ut febris definit, adhuc febrientis viribus non relictis, ventrem subducere iubeant cum possint subductionem in diem sequentem differre. in qua ager intiger & sui iuris est, potensque pharmaci nocumenta corrigere, & sufferre. etiam quid indoctius, quam de sanguine mittendo mentionem nullam in hoc capite agere & remedium adeo generosum quo solo debite exercito sæpe à medicis febris tertiana aufertur obliuioni traddere. & solo suo præcepto capitis decimi libri secundi, in sequentem modum iubente. ✽ Ergo vehemens febris ubi rubet corpus, plenæque venæ tumet, sanguinis detractionem requiri. ✽ Tacere, experientibus nobis in lentis febribus, & ubi corpus pallet. & venæ plenæ non sunt. sanguinis missionem sæpissime tertianas auferre. non quia multus sed quoniam vitia tus sanguis in illis sit. Aqua calida lavare caput multo ante accessionem Cleophrantus præcipiebat. quod clare aduersari videtur Hippocratis aphorismo quadragesimo tertio septimi libri dicenti. ✽ Si febris non ex bili habeat, multa aqua calida capiti supinfusa, solutio febris fit. ✽ Nam tertianas in plurimum à bili

pendere, omnes fatemur. Nempe cui fundamento innitatur Hippocratis & Cleophanti decretum illud, de lauando capite per aquam calidam in febribus à bili vel ab alia causa pendentibus, ad ea de quibus agimus non expectat. sat est innuere, quòd non ut cutis totius corporis à frigore obstructa referetur, neque ad lassitudinem vllam medendum proficiat, ut Galenus in commento dicebat. Quoniam si id Hippocrates vellet, balneari febrientem, ut saepe solet, & non capiti tantum aquam superinfundere iussisset. nisi propteruias, ut Galeni expositionem defendas, balneas temporibus Hippocratis non aliter fieri, quàm supra caput aquam calidam in totum corpus descendentem infundendo. quòd falsum esse clarius est, quàm probari indigeat. Tam quòd multi morbi sint, in quibus à clauiculis vsque ad pedes balneari corpus conuenit, capite nequaquam madefacto. quàm quòd vbi crura & brachia lassitudinem paterentur, parum prodesset, capiti aquam superinfundere. vero similius ergo esset Hippocratem & Cleophantum opinatos fuisse, vniuersas corporis venas oriri à capite. nisi veritas ipsa, & Galeni sententia commentario secundo de humana natura non cauisset, & clare probasset. commentationem illam de venis in loco citato scriptam à quopiam indocto fuisse libro illi de humana natura insertam. sed hac annotasse inter alia multa, quæ etiam possem, in breui illo capite de tertianæ medela sufficiet.

Errores cor
ne. in quarta
ne medela.

¶ Transscamus ergo ad monstrandum non pauciores, neque minores esse lapsus in quartanæ medela quàm in antecedente. inter innumeros

enim hic exiguus non est. in die in qua tertia quartana accessura est, iubere quartanam passuro, ut in balneum descendat, materia incocta, & nedum euacuata existente. etiam in decima sexta die à morbi initio corpus pharmaco expurgare, satis à methodicum est, cum humor atrabiliarius quartanæ nequaquam possit tam celerem vacuationem, ut post in vera medela eiusdem docuimus. sola aqua quoque calida alere in prioribus tribus diebus febrientem quartana, morbo adeo prolixo. & in quatuor sequentibus vnica cibatione cogere ægrum contineri. post etiam in sequentibus aliis septem diebus nō solidioribus neque pluribus alimētis ægrum ali. quàm in prioribus. non tantum a veris medicinæ methodis præcipientibus, quòd vbi status morbi serius expectatur, ibi à principio vberius reficiendum corpus sit, est alienum. verum & suspicionem inferens ne forte ante morbi finem deficiat æger. illud Eraclidis Tarétini decretum in huius morbi medela satis à veritate distat. ut Cornelius inquit. Ut quoque præscribendo cōueniētē horū victus rationem dementia Eraclidis dementia Cornelii excellit, quamquàm hic non sine aqua labe alium vituperet. plures annotare ex Cornelii capitibus errores superfluum mihi videor. cum nihil eodem plus patefaciat, quam capitis sequentis cum præcedentibus collatio. ordiamur ergo veram quartanæ medelam, quæ in sequentem modum habet, exarare: quo etiam si quem Galenus commisit lapsus, facile ostendetur.

Cap.

Caput. lviij. De vera

medela quartana: simplicis inter mittentis in methodos curatiuas per victus rationem vt aliarū februm distincta.

NON multis præceptis huius febris medela absoluenda vt aliarū erit, quoniā etsi prolixior præcedentibus esse soleat, cum salubrior illis sit, non tot ambages vt curetur poscit. vt cū pharmaca quibus est medenda scripsero, docebo. certe vt reor, nullus à quartana moreretur. qui septuagesimum non esset transgressus annū, aut duos affecutus fuisset. si decenti victus ratione maxime in aqua aut vini potu, vteretur. quapropter hæc vna sit prima & maxima curatiua methodus in die in qua quartana accessura est, nihil bibere sex horis ante quàm frigus aut rigor ægrum corripere solet. neque quatuor postquàm febris, sublato iam frigore, incepit, quàm maxime quartanariis obseruare conuenit. si enim in felices exitus quartanam patientibus contingunt, frequentissimè inde sunt, quia in induratum splenem. & aquam intercutem incidunt. cumque ambo hæc mala aqua potu crescant, & foueantur, vitare eandem, salubre erit, & ea indecèter vti, perniciosum.

2. Metho.

¶ Nec minor custodia in assumptione alimentorū adhibenda quàm in aqua potu erit. non quòd adeo alimenta noceant, vt aqua. sed quòd ab eisdem crassis vel lentis, iecoris & lienis obstructions formidanda

originem trahant, vt ab aqua. etiam quod in die in qua quartana accessura est, parum minus noceat, alimentum, quod imminente iam frigore, aut rigore pranditur. quàm aqua eodem tempore bibita. salubre ergo erit, si febris in hora prima, aut secunda, siue tertia post meridiem est accessura, febrientem ieiunum & sine alimento, & potu, & somno, abstinentem per totam illam diem detinere. donec rigor & frigus pertranscant, & febris statum aut declinationem sit affecuta. tuncque cortices radicū buglosa cum saccharo conditas, aut cucurbitam eodem modo confectam tempore veris & æstatis ac in autumnii prioribus mensibus mandendas febrienti dare. in hyeme autem cortices mali medici, vt præcedentes confectæ vel alia belitaria parumper calida exhibere. & post si à siti molesteretur ager, non inultum aqua decocta bibat. verendus enim adeo est aqua potus. non solum cum rigere aut febrire incipit quartanarius, sed cum nedum febrit, vt nihil plus. ablata iam febre, carnem pulli galinacei decoctam cum foliis borraginis & nostro cōmuni petroselino in calidis temporibus, aut caponis seu gallinæ infrigidis mandat. vinumque album tūc bibat. quòd si febris serius ventura est, putà in quinta aut sexta post meridiem hora. & æger tollerare famem quia senex, aut puer, siue imbecillus est, non posset, sanum consilium est, postquàm à lecto surrexit, ventrem exonerare, parumq; ambulare, statimq; iecur gallinæ aut pulli galinacei, seu eorundem pauxillum assum comedere, & vinum lymphatum bibere. aut si validior æger fuerit, solum florem borraginis, aut

li 2 cor-

cortices buglosæ, aut aliud consumi
le cum sacharo confectum iantare,
& parum vini, vt dixi, bibere. & per
totam diem sine vlllo alio alimento
aut potu, aut somno, febrem spera-
re. in qua eadem quæ supra præcep-
ta sunt, obseruare conueniet. in aliis
diebus in quibus ager nō febricit, car-
nes & alimenta in .4. methodo sele-
cta comedere ac cœnare præcipio.

3. Metho.

¶ Cum non omne vini genus, neq;
aqua quæuis quartanā patienti con-
ueniat. necessarium est, quæ ex vinis
vttiliora sunt, atque si aqua decocta
semper sit bibēda, quæ salubrior sit
exprimere. neq; non herbas quibus
est aqua coquenda monstrare. de vi-
nis ergo est nostra sententia, quod ni-
gra & rubra, quia crassioris consistē-
tiæ q̄; alba sunt. minime his conue-
niāt. neq; omnia alba. illa enim, quæ
dulcia sunt, & obstructions gignūt,
ac pontica & noua minime conue-
nire illis existimo. quapropter ex vi-
nis nostratibus putā Methinēsibus,
nullum primi anni bibere consulo,
quoniam illi qui asseruari vltra an-
nos duos non valēt immaturi sunt.
& cū in primo anno hi bibūtur quar-
tanariis nocēt. reliqui vsq; in finem
duorum annorum aut anni vnius &
dimidii incocti permanent. neq; ge-
nerosa vina sex aut septē annorum
vttilia in initio quartanæ sunt, secus
in fine. huius sententiæ Galenus de
medela quartanæ primo de arte cu-
ratiua ad Glauconē fuit. quem Pau-
lus & Aetius cæteri q; Græci sunt se-
quuti. aquam crudam neq; interdi-
cunt. neq; permittunt Græci medi-
ci. fortassisq; cum dicunt. ✕ Vino
vtendum est pauco, albo, & tenui, ac
moderate calido. ✕ Intelligere vo-
lunt, tantum vinum albū aqua cru-
da lymphantum esse tamdiu biben-

dum, q̄; diu quartana perdurauerit.
sue per menses sex aut per annū du-
ret. & ideo moderatē calidum per a-
quæ scilicet commistionem lauda-
uerint. quod autē obseruare in aquæ
potu conuenit, id est. nunq; crudam
aquam quartanarius si possibile fue-
rit, tā in diebus intermissionis, q̄; in
diebus in quibus febricit, bibat. sed de
coctam cum semine, aut herba, aut
arboris foliis, aut cortice vim mo-
deratē calefaciendi, & apperiēdi ha-
bente. neq; in hūc vsum vttilior aqua
eligenda erit, si hæc ingrator ager
fuerit. sed maxime grata procuran-
da. cum enim morbus hic adeo pro-
lixus esse soleat, vt annos duos quan-
doq; transgrediatur, à principio ma-
xime custodire virium robur conue-
niet. ne virib; deiectis ager subcum-
bat. & cum ingratus aquæ potus ap-
petitum ciborum sæpe tollat. hic q̄;
maxime vitandus. præsertim in pri-
mis duobus mēribus à quartanæ ini-
tio, in quibus fastidium ingens adeo
molestare quosdam quartanarios so-
let, vt à lectis præ imbecillitate sur-
gere non permittat. sunt ergo semi-
na pro dequoquēda aqua vttilia ane-
si, sceniculi, api, & asparragi, vrticæ,
herbæ asplenium, quam scolopen-
drion vocant. hyssopum, adiātum,
quam capilum veneris iuniores di-
cunt. agrimonia. neq; in hunc vsum
vtilem esse myricā seu tamaricē pu-
to. quod ea immodica adstrictoria
vi polleat (vt ex facultatibus eiusdē
scriptis a Dioscoride libro primo
capite quadragesimo nono facile el-
licitur) quæ in totum contraria est
scopo curationis morbi huius, putā
referandi quæcunq; obstructa sunt.
decipiuntur ergo medici, cum myri-
ca in quartanæ medela vtūtur: quia
in citato capite Dioscorides de ea-
dem

dem dixerit. ✱ Lienē absumit. ✱ Non considerantes quòd quæ aftrictoriam vim habēt, vt aqua calibea ta & tamarix nō aliter splenicis pro sunt, quàm lienem adeo constringēdo, postquàm à totius corporis vasis crassi & lenti humores sunt excreti, vt quidquid in eo contentum est, ex trahant. ceu qui aquā à madida spōgia, quæ non dissimilis spleni est eādem comprimendo ellicit. modo vt relata vtilia sunt his, qui tantum in liene melancholicum succum ha bent. sic noxia erūt illis, qui in toti9 corporis vasis, vt dixi, illum conti nēt. nam adstringēdo venarum & cutis oscula, rebellem educationi eūdem reddūt. toto ergo tempore, quo febris quartana perdurat, vsus hui9 arboris vitandus est, quoniam in ve nis melancholiam cōtineri, certi su mus. post vero eiusdem ablationem si splen inflatum manserit. decocto illius, & aqua, ferrata vti, nisi quid aliud obstat, licebit. ceterū cortices radices buglosi, quæ expurgandi me lancholicum succum vim habēt, vt ex. 112. capite libri tertii Dioscoridis ellicitur, tam quòd scribat. ✱ Ait eam quæ tres thyrsos emittit, cum semine & radice tritam, potamque, contra tertianos horrores prodesse. quæ quatuor ad quartanos. ✱ Tu quòd in fine capitis prædictis adiūgat. ✱ Quod in vinum deiectum animi voluptates auget. ✱ Vtiles sunt, vt ex his aqua decoquatur. cina momum etiam vtiliter aquæ infun ditur, maximè vbi ventriculus quar tanarii plurimum latus est. glycyrrhiza etiā est utilis. ex his ergo om nibus & aliis eiusdem facultatis eli genda ea sunt, quæ agro plus grata sint, & aqua his decocta bibēda. aut si nullum ex prædictis tollerare fe brientis gustus valet. aquam tantum

modo coctā bibat, eiusq; quàm mi nus possit.

✱ Ex alimētis vtiliora sunt. quæ ca 4. Metho. lidam & humidam temperiem ha bent, dummodo concoqui habita sint. & tenuem gignant sanguinē. quapropter vitanda erūt omnia fri gida & sicca edulia etiā porcinae car nes, quoniam crassum sanguinē gignunt, vt Galenus in medela quarta nā primo de arte curatiua ad glucō nem præcipiebat. Verum si ciborū appetitus adeo adiectus est, vt parū comedere ager valeat, vt in primis mensibus huius morbi contingere, vt dixi solet, permittere a gro vt pau xillum ex carne porcina salita aut recēter mactata comedat, vtile esse iudico. hanc enim sapissime concessi his febrētibus, & sceleriter cessit. nam illi qui comedere relatas car nes cupiunt, simul aliorum laudabi lum alimentorum aliquid coniun ctum cum porcina carne deuorant, quo deiectæ vires fouētur. tandē car nes gallinarū, & pullorū earundē, ac iuuenū perdicū, & fasianorū, & om niū montanarū paruarū auū, vtilis sunt, & ouorū earundē lutea. noxia autem auium in paludibus degētū caro. vt arietum anniculorum & vi tulorum proficua. ex piscibus solos Galenus permittebat, concoqui fa ciles, molles carnes & nihil tenax habentes. quales sunt parui infumi nibus degentes, præsertim qui ab Hi spanis, bermejuelas, nominantur. etiā turtures pisces, non genus il lud piscis marini, turtur & pastina ca vocatū, quod in cauda venenum præsentissimū habere, inquiunt, sed quod nos, truchas, sermone vernacu lo vocamus. murenæ in fluminibus piscate (lampreas Hispanum vulgus nominat) carnem mollem ha bent, quæ in aliquorū ventribus non

difficiliter coquitur, cum ergo comedere has quartanari qui ab aliis alimentis abhorrent, appetunt. ego id non veto. dum modo pluries non faciant, neq; nisi parum ex eis cum nuce muscata & pipere in vino, vel cum pane in artocreate decoctas comedant. quo deiectus appetitus resurgat. ex fructibus appensæ vuæ & etiam non appensæ utiles sunt, ficus quoq; & cæcæ mala matura & dulcia, nuces iuglandes, & auelanæ, persica, & mala punica dulcia, poma quoq; odorifera (camuefas nostri vocant) per mittuntur: dūmodo non immodica eorū quantitas sumatur: non enim adeo vereor ego Galenū loco citato sequitur vsum horū recētū fructuū in quartanā paciētibus, vt in aliis febribus. quoniā atrabiliaris humor ficcus & frigidus cum sit, neq; humiditate horum crescit. neq; proprio calore fructus feruere, & in succi vicinati naturam verti, facit. Vt in biliosis & sanguineis febribus contingit. Nempe aberrant scriptores medici, qui febrientes fastiditos fructus relatos comedere prohibent, quorū vfu ciborum appetentia deiecta sepiissime resurgit. certe malum cotoneum, omphacium, sorba, glandes, castaneas, lentes, rizum & alia succū crassum, ac flatulentum & astringentiam vim habentem vitare salubre est qua propter pira astringentia qualia sunt, quæ hispanie, verdeñales, vocant, inutilia etiam iudicantur. tandem quartanariis concedemus ex fructibus eos quos dulcem saporē nulli ponticitati cōmixtum habere senserimus. cinamomū quoq; & piper, sinapi, & allium, & alia quæ immodicē calfaciunt, in quartanæ initio ego non concederem. & si Galenus permisisit, quoniā vereretur, ne incocta materia his adeo calidis alimen-

tis, durior ac siccior, tenuibus eius partibus resolutis, reddatur: paululū ex relatis, quod parum calefaciet, sumere non veto, plurimum autē aut saepe ob redditā rationē prohibeo.

¶ Excernendi quotidie aluum, cura ingens habenda est. quæ ficibus, & caricis, ac conditis capparidis, & decoctis borraginis foliis, est procuranda, damascena pruna in fine autumni aut hyeme vitanda, tam quod vetriculo nocua sunt, vt Mesues inquit, quā quod bilem flauam purgant, quod indecere in hac febre existimo. quoniam calida bili extracta corpus frigidius manens facilius ab atrabiliaris succo vincitur. si tamē vfu reliquorum veter exonerari nequeat. glandibus & clisteriis vtendū quāquā in his prolixis morbis vsum relatorum quo ad possum, vitare soleo, ne venter asuefcatur, his deficientibus detineri.

¶ Matutinus somnus perq̄ utilis quartanarius est. & quod somnus humectet, velut vigilia siccet. & quod coctionem adiuuet, quæ in alimentis, & vitatis ac crudis succis est maxime expetenda, post meridiem autem minime prodesse solet, nisi in his, qui in illa hora dormire consueuerūt. in vtriusq; tamē nocet somnus tribus horis priusq̄ frigus aut rigor inuasura ægrum sunt. ac nisi postq̄ febris inclinari incepit, dormire permittendus febriens non est, si imbecillus non fuerit, hic enim etiam in statu febris dormire valet.

¶ Locus in quo febriens recumbit, fenestras austrum conspicientes habeat, neq; super solidā terram eiusdem torus assideat, nequē solo tecto tegulas sustinente operiatur, sed triclinium in quo quartanarius recubuerit. Contignationem ex lignis fabricatam à solo per mediocrem distan-

5. Metho.

6. Metho.

7. Metho.

stantiam eleuatam cui lectum infideat, & confimilem, qua tegatur, habeat. at super vtraq; tectum tegulas substinens stet. hoc tricliniorum genus Hispani, entresuelos, vocamus. fugiendusq; boreas, & fenestra boream aspicientes claudenda. immundus & crassus aer vitandus, vt qui obstructio nes gignere est parat9. quæ maximè in morbo isto verentur.

8. Metho.

¶ Nullum febris genus adeo poscit febrientem moueri, vt quartana. tū quod duos intermissionis dies habeat, in quibus valet quartanarius amissas in die febris vires restituere, & cōsuetam munia exercere, tum etiā quod melancholicus succus calore motus moderati cōcoquitur & educationi paratur. etiam quod securiores ab hydropē, quā veremur, qui exerceantur sunt, quā qui quiescunt.

9. Metho.

¶ Tristitiam & assiduā meditationem causam esse, vt melancholia in corpore redundet, clarius est, quā probari egeat. vulgus enim Hispanorum rude tristes melancholicos nominat, marorē ergo & plurimū meditari, fugere oportebit, vt ridere letumq; agrum esse, quouis modo procurandum. à venere etiam abstinerē. quam maximè his cōueniet. solo enim immodico eiusdē vsu solent iuuenes in quartanam, vt supra dixi, incidere, hæc de victus ratione dixisse sufficit. & ad medica pharmaca accedētes curationem in methodos partiamur.

Caput. lviij. De me-

thodis obseruandis cum quartana pharmacis aut venæ sectione medemur.

AEC quæ in exordio methodæ quartanæ methodus proponitur adeo mēte tenenda ab omnibus medi-

cis est, vt nullam in medicatione potiore esse credant. nepe cum morbi huius materia quæ occasio febris est, valde crassa frigidaque sit similis naturæ terræ, qui sapit medicus, nō ante euacuare pharmaco eandē, tentare debet, quā eiusdem potiore partem coctam esse sciat. atq; cum nunquam in æstatis fine aut autumno siue hyemis principio (quibus temporibus priores incipiūt quartanæ) melancholicus succus perfecte concoqui, valeat. inde sequitur non ante hyemis finem, aut saltem mediā hyemē quartanarium purgandum. priusq; vacuationem tentare perniciosum valde esse. neque huius methodi veritas aliter roborari, quā innumeris euentibus quibus in sceleriter cessasse illis, qui oppositū exercuerunt, potest. certe si rationib9 inniti quis procuret, & sufficienter se rationem colligere putet. cum dixerit. senex imbecillus quartanam patiens potest in fine hyemis, aut veris initio melancholiā, quæ occasio febris est, concoquere, ex à me assertis, ergo iuuenis robustus duplas vires habens, poterit in duplo minore tempore eandem etiam coquere. & qui triplices in triplo, & sic procedēdo in eadem hebdomada in qua quartana incipit, extirpare ipsam melancholiam pharmaco educēdo, medicus posset. hic nempe palam decipietur. quod credit melacholiæ coctionem à solis robustioribus viribus celeriorē fieri, tēpori nihil tribuēdo. cū tamē res multo aliter habeat. nō enim quantumuis validæ vires quartanarii iuuenis possunt melancholiam incipientem primam proritare quartanam ante translatam vniuersum autumnū coquere, quod sic citas & frigiditas autumnī plus coctioni resistent, quā vires validæ

profint: certe si ratio aduersi aducta vllius valoris esset, eadem probaretur: posse triticum in autumni initio seminatum in fine octobris creuisse, & germinasse, ac semen perfectum genuisse. collectionis paritas patet, quia etiam dicerem ego. si in agro parum pingui, parumq; sterco rato, raro irrigato, quotannisq; fructum redente. triticum autumno seminatū solet in æstate, sequenti perfecte adoleuisse, & semen maturum ac sponte defluens procreasse. ergo in agro pinguisimo, sufficienterq; arato, & sterco rato, quod in innumeris retro annis feriatum, & vacās à germinando permansit: poterit in octobris fine fructum perfectum reddere. quod tamen nō efficit: cum nunq̄ id accidere experiamur. ergo vt huic secundæ collectioni respondimus. magis obesse autumni & hyemis intēperiē ad tritici in autūno aut heyme, vel veris principio germinationē. q̄ quæ relata sunt ad eiusdē celerē adoleſcentiā: eodē modo dicemus de melācholia incocta durante in autumno & hyeme.

2. Metho.

¶ Neq; pariter de sanguine mittendo, vt de ventre exoluendo præceptū præscribendum est, licet enim in iuvene aut parū sene validas vires habente, & rubram vrinam aut rubrā & spissam excernente, sanguinem ante decimam quartanam educere, in quo alui expurgatio per pharmacū noxia satis, vt diximus esset. neq; huius differentiæ causa obscura est. cū enim sanguis natura humidior cæteris nostri corporis succis sit, vt aer cui sanguis similis existit, inter elementa est humidissimus: autumnus & æstatis finis quibz tēporibus quartanæ primum incipiunt. non adeo rebellem natia siccitate ipsum melancholicum sanguinem efficere va-

lent. vt alias melācholiæ species ab vltis humoribus originem trahentes. indeq; contingit: posse à natura fecem sanguinis vinci & in medio-crem consistentiam duci. vt per venæ sectionem extrahi sit habilis, & quod aliarum specierum melācholiæ educationi per ventrem, aut per sectam venam in toto autumno & hyemis initio resistent. donec media hyems aut ver accedit. has duas methodos Galenus primo de arte curatiua ad Glauconem innuit, q̄q̄ non adeo expresse vt nos, sequentiq; Galenum, Paulus & Actius sunt. verba Galeni in citato loco sequentia sunt. ✱ Deinceps de quartanis dicemus, quas etiam ab initio mediocriter ac leuiter tractare oportet nullum forte medicamen, aut euacuationem exhibentes, nisi forte sanguis vehementer superabundans appareat, & si vena incisa, is qui fluit, niger videatur, ac crassus (præcipue vero in his qui liene laborant huiusmodi visitur) audatius mittendus est. quod si flauus aut tenuis apparuerit, statim suppressendus. venam vero seccare oportet, vel interiorem, aut eā quæ est in sinistro cubito mediam. ✱ In quibus nihil aliud occulte dixit, q̄ quod nos in antecedentibus methodis expresse. ex qua quoq; assertione Galeni alius respondēdi modus ellici potest. quo absolvere dubium illud cur alui expurgationem nocere in quartanæ initio, & venæ sectionem proficere experiamur. Puta quod sanguinem mittamus, non quia occasio febris sit, & febris causa cōiuncta vocetur. sed quoniam paratum in melācholiā cōuertī suspicemur. quem antecedentem causam qui Arabes exponunt, vocant, promptitudinemq; relati per inditia crascei & ingredinis sanguinis

guinis ostendi fatemur. & alias melancholias per aluum non extrahamus. quia vt diximus, ille causa coniuncta febris sint. & eductioni ante veris initium aut parum prius resistant. quoniam nedum maturæ sint. quo etiam sufficienter respondebimus cuidam obiectioni, quam aduersus opponere nobis valeret, scilicet frustra præceptum esse sanguinem mitti in initio quartanæ. si ex assertis à me ipso, nunquam quartana in principio mederi valeat. nā nos dicere possemus. nō mitti sanguinem quartanarii, vt in totum medeatur ipse, sed ne quartana à sanguine in melancholiam conuerso grauior facta, diuturnior quàm foret, fiat. vel quòd nos non diximus, quartanas illas ver attingere, quæ ex sanguine in melancholiam conuerso gignuntur. sed omnes alias. quàmquā si quod expertus sum: vere fatear, nunquam vllum quartanarium ex his à quibus missus est sanguis, in initio quartanæ sanū vidi, potius quam alios. audiui tamen quosdam: qui olim quartanam passi non fuerant: sanguine missi: liberatos à quartana in initio octobris fuisse aliosq; alio in tempore.

¶ Responderē quoq; alteri dubio: vt nullus lectori scrupulus maneat, tenemur. illud est. vero simile non esse. si medela quā de quartana Cornelius celsus scripsit, ventrē in quartanæ initio vacuando: & vomitum proritando. aliquando scilicet nō cessisset. ab eodē fuisse exaratum. si enim semper experiretur Cornelius per illam medicationē nullū quartanarium ante mediam hyemē aut initium veris sanari. inconsulte egisset: eandem nobis obseruare: iubendo. sed huic dubio responderem ego verum esse: indocte à Cornelio ius-

sum illum curationis ordinem à nobis improbatum: cum nocere sapissime soleat: & prodesse nunquā. si quādo enim Cornelio aut eiusdem dogma æmulanti contigit: quartanarium in initio febris sanari, nō ei qui nunquā olim quartanā passus fuerat: accidisse suspicor. sed illi: qui aliquibus retro translatis annis. quartana laborauerit: & sanus factus est. ac post duos vel tres aut plures annos: iterum eadem febre fuit correptus: in quibus superius prædixi. etiam quartanam sine medici præsidio ante duodecimam quartanam finiendam. Tribuet nempe indoctus Cornelii sectator: atq; idem Cornelius medicationi suæ quartanæ ablationē (quia præsagium illud de breuitate redeuntium quartanarum ignoraret) cum naturæ morbi illud tributurus erat. Porro ex assertis à Cornelio verum hoc esse ellici facile potest. inquit enim in primis verbis capituli de medela quartanæ. Eadē in quartana facienda sunt: sed cum hæc tarde admodum finiatur: nisi primis diebus discussa est: diligentius ab initio præcipiendum est: quid in ea debet fieri. Vbi iam fatetur: hæc febrem tarde admodum vel in principio: putā ante. 13. quartanam finire: ac infra eum modum curationis in initio quartanæ exercendum scripsit: non vltra vigesimum octauum diem, in qua decima quartana inuadit. transire sic medendo præcipit: vt ex scriptis à nobis retro in Cornelii curatione quartanæ patet. quæ si aliquando expertus esset: quartanas quæ olim molestarunt: in septima aut decima quartana finire: ideo id præceperit. desperans deinceps quartanis mederi posse. quoniam nullas relatum terminum transgredientes ante mediā hyemē aut ver abla-

tas esse viderit, cum de primum incipientibus tales forent. & non de his quas diximus iam diu accidisse. frequens nempe euentus de quartanis post ablationem redeuntibus ignotus Cornelio fuit si enim sciisset expressisset, & mederi quartanis illis despiceret: quod sciret, sine ope medici auferendas.

¶ Valetium quoque de Tarata qui alio nomine philoniū nominatur. in eundem errorem incidisse suspicor, cum seipsum curatum fuisse à quartana in initio autumnii refert. nā id credo sibi accidisse. quia olim quartanam passus fuerit.

3. Metho.

¶ Non tātum interdicatur in principio quartanæ vsus fortium pharmacorum vim expurgandi melancholiam habentium, verum & debiliū, quæ vacuando bilem, ventrem exoluant, solent enim nonnulli medici pillulas rasis, ex aloe & myrrha ac croco cōfectas in intermissionis diebus quartanariis exhibere. & ipsos in vitæ discrimen per frequētem eandem vsum ponere. quoniā in cōctam melancholiam moueūt, & bonis succis commiscēt. etiam quia bilem educunt, qua melancholiæ frigiditas reprimebatur. deinceps ergo has vitare ob incōmoda quæ ad harum vsum sequi solent consulo.

4. Metho.

¶ Quauis Galenus & Paulus neque non Aetius curationē quartanæ nō distinguant in quatuor medendi formas, prout quatuor melācholiæ species esse dicuntur, quædam quæ fex sanguinis vocatur. reliquæ ab aliis tribus humoribus vstis pēdentes. verū tamē est, hanc differētiā in totum contemnendam non esse.

¶ Metho.

¶ Galenus & Paulus ac Aetius & ceteri medici curationē huius febris pharmacis vim purgandi melācholiā habentibus facere cum atrabi-

liarius humor concoctus est, præcipiunt. at quoniā indocti medici credunt, satis per vrinarum sedimenta cōctionē atra biliarii humoris cognosci, quod incertum est, ideo fidem vrinis quartanarii in relata cognitione per hanc methodum abrogare consulimus. & solum valentibus medicamentis melancholiam purgare eo tempore quo prima methodus iussit. vtile censemus. Porro etsi tyrones medici, visis vrinis, sedimenta alba tenuia æqualia in morbi initio habentibus, decipi queant, suspicantes ab vniuersa melancholia concocta portionē illam, quæ infundo vasis vrinarii sedet, abscissam esse. qui iam diu est, quod rem medicam tractauerit. facile callet, sedimētum illud haud à propria morbi materia oriri, sed ab alia quāpiam communi, aut si à melancholia sola oritur, exiguum melancholiæ esse concoctum, à quo sedimētum visum excerptum est. reliquumque incoctum permanere. neque huius febris status atque inclinatio facilius quā vrinarum cōctio cognoscitur. cum saepe declinare has febres, & minoris durationis, atque mitiorum symptomatum fieri experiamur. & post paucos dies sauiiores præteritis alias succedere conspiciamus. quia hominis febrientis natura defessa à magnis & velocibus cordis & arteriarū systolis ac diastolis, quæ causa ingentiū febrium sunt, quiescat. & mitiores febres efficiat, cor non adeo velociter & frequenter, vt ante mouendo. & iterū, post restitutas vires febres validiores quā prius faciat. totiesque relata varietates contingant, vt quantunvis exercitatus medicus, perpensa tantum febriū harū magnitudine, certum statum morbi totius minime cognoscere possit. nisi

tem

temporis computationem his adiūgat.

6. Metho.

¶ Priusquam melancholiæ purgatio valentibus pharmacis à medicis tētetur, vtilissimum esse experimur omnibus quartanariis præcipere, vt cum rigor & frigus inuadunt, vomere procurent. quod si difficulter exerceant, aut quoniam ventriculus vacuus ab alimentis, eo die (nostris præceptis ob temperando) existens, vomere nequeat. siue quod febriens à natura difficulter vomat. in interuersionis diebus, in quibus largius comedere quartanariis permittimus vomitum tentare post varios cibos sumptos vtile esse existimamus. idq; sæpe agere consulimus, donec os ventriculi vomere sine molestia assuecat. vt in hora rigoris efficere idem possit. quo frigora & rigores, quæ febrem antecedunt, & febris ipsa semper imminuuntur, & non raro in totum tolluntur. neque hunc eleboro & fortibus medicinis bibitis procurare consulo: sed vinctuosis, ac oleaginosi, & diuersis cibis deuoratis efficere præcipio.

7. Metho.

¶ Quauis aliquibus bibentibus, cum rigent, aliquod ex pharmacis cōpositis ad frigus & rigorem quartanæ propellendum feliciter, his bibitis, nonnunquam cedat. securius existimo, has potiones dimittere, quæ iam quod nullum aliud dānum inferant, appetitum comedendi auferendo, in morbo adeo prolixo non paucum nocent. & dorsi spinā oleis actū & facultate calidis, qualia sunt anetinum, & irinum, ac cyprium, siue sicyoniū, vel mastichinū inungendo, a quartanæ rigore agrū liberare. minimeq; securum esse existimo, quod Aetius in hunc modum præcepit, dicens. ✕ At vero morbo in vigore constituto, apparente ma-

nifestissima concoctione, nullo viscere laeso, assuetis tempore sanitatis, etiam aquam frigidam exhibui duarum heminarum mensura, instante iam prope inuasiōe, & reuera à multis rigorem prohibui. ✕ Quoniam quantumuis coctus sit atrabiliaris humor, potu aquæ frigide adeo inspissari cum crassus ipse sit, posset: vt obstructio quæ non erat, fiat.

ad 14. 2.

¶ In tertia methodo præcepimus 8. Metho. non contemnendam esse differentiam melancholicarum, a quibus febres quartanæ pendēt, vt rectius melius febris pēdentis ab atrabiliaris succo perficiatur. Hic ergo qui iam concoctionem huius humoris procurare, media hyeme translata. Puta in fine ianuarii mensis iubemus: syrupos concoctrices diuersos conficere in diuersis melancholiæ speciebus consulimus. & ad coquendum melancholiam ex vsta pituita (si qua in nostro corpore est, nā hāc iam marnardus medicus satis doctus libro 9. epistola secunda fieri posse negauit) conuenire existimamus oximelctē, & syrupum. 2. vel quinque radicū ex saccharo vel ex melle & aceto confectum, si parum crassior humor sit cum aqua sublimata a feniculo, aut a radicibus petroselini, & iringi, & apii, ac ex decocto aliarum consimilium apperientium & inscindentium medicinarum. cum autem melancholia naturalis, quæ sex sanguinis est, in causa fuerit, syrupo borraginis, & fumarie, & aqua fumarie humorem conquoquemus: bilēq; vstā solo borraginis syrupo, & aqua ex borragine sublimata expulsionī parauimus: neq; ab vsto sanguine melancholiam, alio quam prædicto syrupo coquemus: cumq; relatis syrups sufficienter quod cupimus, affecti fuerimus. Alios componere, vt aliquid

aliquid nouum fecisse medicus dicatur, in casum videtur: præsertim quod valentiores syrupi adeo ingrati saporis esse solent, ut nullus sit, qui eosdem bibere possit.

9. Metho.

¶ Vacuationem post relatos syropos sumptos molliori pharmacis melancholiam educere valentibus, necessum esse reor, inter quæ elleborum nigrum potiore multi antiquorum & iuniorum medicorum esse affirmant. at ego nequaquam hoc solo neq; eodem raphano in dicto vtor: quoniam violentius multis aliis quibus uti possum pharmacis elleborum iudico. etiam quia vomitionem id faciliter proritet: quo alius expurgari sapissime prohibetur: eademq; ratione ab usu lapidis lazuli & armeni agros coerceo. vtorq; epithimo & polipodio, & sene, ac agarico. neq; obliuioni myrobalanos indos trado, quos cum escamONIO semper adiungo: tam ut his ventriculus roboretur: & exoluendi aluum scamonii immodica vis reprimatur, quæ ut myrobalanorum astringentia facultas scamonio coerceatur. serum ex caprino lacte extractum ad eundem usum vtile est, & intermedicamenta composita confectio medicaminis amech, qua ego frequenter vtor, valde proficua est, vtiliorem tamen ipsam esse reor: quæ myrobalanorum eandem componetium subduplam portionem, quam ut nunc fit, admitteret. quoniam frequentissimè quartanarii obstructions splenis patiuntur, quibus ingens myrobalanorum quantitas nocet: ergo medicus pharmacopola præcipere debet. ut comunem discreptionem relatæ confectiois, quæ in Antidotario Mesues reperitur, componat: & etiam pro patientibus obstructions alias, à qua dimidium myroba-

biupila

lanorum pondus auferat conficiat. ut cum ipse iusserit, confectionem medicaminis amech dari. illam Mesues pharmacopola exhibeat. cum autem scripserit confectionem medicaminis subduplum ex myrobalanis suscipiens hæc nostra intelligatur.

¶ Postquam iis, quæ diximus, prout sibi videatur, medicus usus fuerit, si febris adeo valida ut ante aluum solutam manserit, ventrem iterum statim purgare, nequaquam decernere debet: sed per mensis spacium feriat ab usu medicamentorum æger maneat. atq; eo in tempore non oscitanter considerare oportet, an sanguis mittendus an necne sit, quod si febriens iuuenis aut in priore senectute constitutus fuerit. & obstructionem in liene aut iecore vel utroq; viscere patiat: viresq; validas habuerit in fine martii, in quo mense vernale æquinoctium accidit, aut parum post aprilis initium sanguinis missionem medicus exerceat. maxime si vrinam rubram quartanarius habuerit, & hydrops nulla iam febrientem occupare inceperit, neq; ab hoc veto, sanguinem mittere ab illis, qui malo corporis habitu (cachexiam medici vocant) laborant, dummodo sanguine dominari aliis humoribus medici intelligant. scio ex Arabibus medicis principem id facere sen. 14. tertii metuisse. quod mihi obseruanti infelicitè cessit, quapropter lectores moneo: ut cum signa præfacta adfuerint: sanguinem extrahere non timeant.

10. Metho.

¶ Post hanc venæ sectionem, vtile esse existimo, statim syropos ex rebus apperendi obstructions, attenuandiq; humores vim habentibus bibendos agro dare: ac postea pharmacis in nona methodo scriptis ventrem soluere

11. Metho.

soluere. vt viciati succi, qui sanguinis missione commoti sunt, pharmaco educantur. quo solet quartana febris in fine aprilis aut maii initio pausare.

12. Metho. ¶ Verum si neq; iis febris aufertur. aut in tantum imminuitur, vt verissimili coniectura credi possit, ipsam sine vllis aliis medicamentis auferendam. non iterum pharmacis alium purgantibus curatione exercebis. nam merito tunc suspicatur medicus, ob crassitiem & lentorem humoris incocti febrem perdurare, quem si pertinaciter vacuare tentaremus, magis crudum, subtili extracto, efficeremus. si quid ergo conuenire sine noxa existimamus, lienem & iecur vnguentis referantibus obstructa inungere, linteoque lotio ægotantis madido super lienem ponere erit. & parum ante statim initium si adhuc febrem vigere nouerimus tertio pharmaco alium subducere. quod si neq; proficiat, per totam æstatem quiescere consulo, solisque relatis inunctionibus uti post primi pharmaci assumptionem usque in initium autumnus præcipio. solet enim non lacessita medicamentis natura vincere morbos, à quibus sæpius proritata succumbit.

13. Metho. ¶ Certe quod sciam, nullus hæc, quæ scripta sunt, obseruando ante ætatem sanus non euasit. at quia impossibile non est, ultra febrem durare. quod potius indeceti victus rationi ægotantis, quam morbi naturæ tribuere conueniet. methodo vnica harum prolixarum febrium curationem absoluo, ea est non nisi bis in autumnus semel, & vere iterum, quartanarii hi purgandi erunt. reliquo tempore sola conuenienti victus ratione degerere debent, & consueta munia efficere permittendi sunt.

¶ Neq; obliuioni traddo theriacæ 14. Metho. usum post coctam materiam sed hanc non tanti valoris esse vt Galenus credidit, existimo. neq; immerito quod sciam medicamenta hæc opium succipientia raro in his febribus prodesset. quod etsi per aliquot dies febris his sumptis cesset. post maiorem vi reddere soleat. euentus enim quem refert Galenus in libello de præfagatione ad posthumum eodem contigisse, de quo supra meminimus. non theriacæ tribuo, sed naturæ quartanæ. quæ sponte sua sæpe media hyeme, vt dixi, auferri solet. Porro morbus hic, cum à crasso humore pendeat, nequaquam adeo aptus est, per sudorem, quem theriaca concitat, vacuari, vt per ventrem, aut vomitum.

¶ Frequentissime baiulis, & agricolis, ac aliis hominibus quartanam patientibus, immodicisque laboribus vexatis contingit, in fine hyemis aut veris initio, pleuritide vexari, à qua si liberantur, non tantum sani a pleuritide euadunt, verum & a quartana securi fiunt. hos ergo sanguinem mittendo curare auspicor, quem per quam vitiatum semper extrahi video. neq; si valde corruptus sit, ultra quam ter vel quater venam secare iubeo. quod virium imbecillitate per morbi diuturnitatem timeo. hoc ergo medicus agere non contempnat. nam ex huius methodi contemptu non pauca vitæ pericula contingere solent.

¶ Scio a diuersis autoribus diuersa remedia quartanæ proprietate pellentia scribi, vt a Dioscoride cimices lecti, hypericon, heliotropion, pentaphilon, araneus, buglosion, & multa alia. a Plinio fœniculi & anisi feminis quod tribus digitis capi potest in aceto & mellis cyathis vno.

KK Tlepo

Tlepolemi autoritate laudatur: anemona quoq; & glycyrrhiza quin cap. 14. li. 22. hæc Plinius scribit. *✱* Autumnalis vrticæ radice alligata in tertianis ita, vt ægri nuncupentur, cū eruitur ea radix, & dicatur quæ & cui & quorum filio eximatur, liberari morbo tradiderunt. hoc idē contra quartanas pollere. *✱* Idem quoq; li. 25. ca. 8. decynogloso dixit, *✱* Aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse, quæ quatuor ad quartanas. *✱* verū etsi hæc & plurima alia huius sortis præsidia a medicis herbariis referantur ego nullam fidem illis adhibeo. suspicor enim vel ab impostoribus vllis hæc ficta esse, vt ab innocentibus agris numos expinquentur, vel aliquibus forte fortuna vllis ex his medicamentis vtentibus contigisse febres tunc auferri. quæ etiam sine ipsis auferendæ foret. indeq; existimasse vi herbae febrem ablatam esse. nō animaduertentes. non nisi ex pluribus consimilibus actibus certa experimenta euadere.

7. Metho. ¶ Neq; puto ego vanam esse missio- nem sanguinis factam a manu sinistra ex vena inter anularem & magnum digitum sita parum ante horā in qua speratur accessio quartanæ. cum non defuerit author Valescius de tharanta scilicet, qui plurimos à se curatos hoc præsidio viderit. id enim nō oculta proprietate sed manifesta fieri posse, certum est. quod prodesse existimarem ego, dummodo hoc seruetur quòd nedum frigus aut rigor cū vena seccatur inket. aut in alio tempore quam hyemis fine aut vere fiat.

Caput. lix. De febri-

bus à sanguine orientibus quas finochos ac finochas & continentes medici vocant.

VM in antecedentibus negotium de febribus à bili & pituita, & atra bili tractauerimus. & medelā harū omnium scripserimus. consentaneū erat iam nunc de febribus à sanguine ortum trahentibus mentionem agere. præsertim quòd hoc febrium genus frequentissime hominibus contingat. & idem non paucas lites medicis pepererit. cum enim fuerint medicinæ professores nonnulli, q sanguinem nihil aliud esse opinati sunt, q̄ pituitam, bilem flauam, & atram in venis commissa. quod sensisse Galenus in commento secundi aphorismi quarti libri videtur. cum loquens de vacuationibus viciatorum humorum de pituita & vtraque bile mentionem egit, de sanguine re ab his distincta nullam. etiam quoniam si alius esset sanguis a reliquis tribus succis rationi cōsonum erat, naturam genuisse aliquod medicamentum eundem expurgans, quod non est hucusque inuentum. tertio quòd vt in lacte tātum sunt tres substantiæ butirosa, serosa, & caseosa, & præter has nullum aliud lac conspicitur. sic in sanguine quem sæpe Galenus inde elementis ac humana natura libris lacti cōparat, præter tres relatos humores nullus alius esset conspicendus, hi omnes præfatam sententiam veram esse credentes, necessario asserturi sunt. à sanguine quarto humore a tribus distincto febrem nullam oriri posse. sed

viuor.

vnuerfas ab aliquo ex tribus nasci. & nedum isti sed ipse Galenus in innumeris locis à putrefacto sanguine febrem non posse procreari frequentissime affirmat, à multo enim & supercalfacto ephemeris oriri idem opinatus est, à putredo vero biliosas aut atrabiliaras fieri in secundo de febrium differentiis capite. 2. dixit scribens. ✱ Ex omnibus vero quæ supersunt, nulla esset cōtemplatio præstatio, quàm illa in qua queri potest. nunquid quemadmodum in vtraq; bile & pituita fiunt quædā febriū species, ita & in sanguine putrefacto solent accidere febres. siquidem ephemeris eo tantummodo calefacto. non autem putrescente fieri dicebamus. in putrefactionibus autem (nam & sanguinem quandoq; putrescere est necessarium) querendum quæ nam sit harum febriū species, hoc autem inueniri posse putandum, si prius cognouerimus quo pacto sanguis putrescat. nam recte sentire videtur Aristoteles ab aliena caliditate oriri putredinem. vocat autem alienam externam, non insitam atq; natiuam, in quocunq; genere rerum. nam hæc coquere apta est, extranea autem corrumpere, quod est putrescere. calor autē extrinsecus sanguinem opprimit, & in solis deflectionibus & pestilenti aeris statu, atq; vt simpliciter dicam in febribus vnuerfis quacunque ex causa originem traxerint. sed & quando in aliqua corporis parte sanguis plurim⁹ acervatus, eiusdem corporis opprimitur, corrumpi cōsuevit. ac tum præcipue cum in paruis vasis propter crassitudinem obstruitur, aut propter multitudinem impingitur. quemadmodum in inguinū tumori b⁹. ac collectiōibus, atq; vt vnuerfali- ter dicatur, in inflammationibus

vnuerfis. nā in huiusmodi affectibus duplicem ob causam corrumpitur sanguis, & quia scilicet nō diffilatur & quia à natura non conuincitur. quod ea vero quæ non diffilatur putrescere soleant, indicant exteriora omnia, quemadmodum fructus, & semina, vestesq; præterea, eius vero quod dicitur, fidem facere potest id etiam quod in laterū inflammationibus cernitur, nā quidā in ipsis spumeum, quidam pallidum, quidā rubeum expuunt liquorē. quod nihil aliud est, q̃ ea humoris pars inflammatione exuperantis, quæ retineri non potest. sed præ tenuitate sudat exterius. nonnunquā vero & niger liquor ille conspicitur non statim ab initio, sed postea quādo vt plurimū pallida sputa antecesserint, quæ bilis exuberantis erant inditia, quæ admodū spumea quidem pituita, rubida vero sanguinem indicant. quare non procul à vero est existimandum, sanguinem ipsum nonnūq; in his quæ inflammationem patiuntur particulis subire putredinē. ex qua simplicitiores quidem quàm ex aliis humoribus febres fieri, similem vero accessionum proportionem assumere. qualem tertianæ maximè febres ostendunt. nam ita in his qui laterum inflammationes patiuntur obseruatum, quo tempore maxime rabidū expuunt, quod si sanguis supra modū affletur pars quidem eius subtilior ac pinguior omnino in flauā conuertitur bilem, quæ autem crassior, in atram. ✱ Quibus innitētes cōplures medici proterue asseuerare audēt. à sanguine putrefacto nequaquā vllam febriū speciem oriri: sed aut ephemeris esse, quæ à sanguine inflammatione oriantur. aut eas quæ à putrido fiunt biliosas: aut ab atrabili oriētes dicendas. sed hæc omnia me

ra nuga sunt, quæ & multa alia Galenus exacte phisicæ ignarus in doctorum mentibus inseruit. certe ex his, quæ in aductis contextibus ac in sequentibus vsque in finem citati libri secundi leguntur, facile prudens medicus intelliget, ipsum non sciuisse quæsitum sufficienter absolvere. ideoque multa impertinentia & quæ ad soluendum quæsitum de febribus sanguineis parum conducebant. ut puta de inflammationibus à sanguine prouenientibus, & demodo quo sanguis & alii humores putrescunt. etiam de laterum inflammationibus interfuisse. ut etiam parum in fra aducta, in vndecimo capite iterum retractat modum per quem febres putridas fieri in libri secundi initio scripserat: cum stercorum putredini febrium intermittentium humorem putrentem comparat. sed hæc mittamus, ut ea quæ ad rem de qua agimus attinent, paucioribus quam possimus explicemus.

Am sit sanguis quartus humor ab aliis tribus distinctus.

¶ Primumque quod examinare conuenit, est scire, an sanguis tantum dicatur flaua bilis atque atra, & pituita inuenis commista: an etiam sit alius quartus humor simul cum relatis in venis contentus. quod ne diu immoremur, sequenti assertionem absoluiamus. sanguis proprie dictus in animalibus omnibus sanguinem habentibus quartus humor distinctus à pituita & vtraque bili est. ut aer elementum distinctum à terra & aqua & igne, cum enim animalia mista ex elementis sint. ut in exacta phisica sufficienter probauimus. partesque mistas terreas, aereas, igneas, & aqueas habeant. quæ tales vocantur. quoniam plus de illo elemento cuius denominatione sortiuntur, quam de aliis in sui constitutione recipiant, consentaneum

erat, etiam quatuor succos consimiles relatis partibus viuientis inuenis eiusdem reperiri, ut eisdem partes germanæ nutrentur.

¶ Etiam euentus ipse docet venâ hominis benevalentis sectam fundere ex se sanguinem qui post coagulationem in duas sensibilibus distinctas partes diuiditur, altera quarum nigra feci rubri vini similis, alia rubea conspicitur. quæ duæ partes omnino per se totas unicolores non sunt. nigra nempe non aequaliter nigra per se tota est, quin pars infima nigrior quam se superior est illa ergo melancholia nominatur, hæc autem pituita. cum enim terra cui similis est melancholia, grauior ceteris elementis sit. & posteam aqua cui pituita comparatur. ita necessum est in sanguine coagulato hos duos humores grauiores infimum locum possidere. si nempe pituita illa cum sanguine existens, de qua Galenus secundo de naturalibus facultatibus, parum ante libri finem albi coloris non conspicitur, ut ipsa seorsum sita est, non nisi quia, melancholiæ nigredine nigra vertitur, ut aqua pauxillo atramento commista talis videtur. reliqua rubra pars, quæ supremum locum lancis sanguinem coagulatum continet occupat, nec etiam unicolor est. sed suprema magis retula ignem refert, quæ eidem multo similior conspiceretur, nisi à parte inferiore opaca lucere impediretur. vocantque nonnulli humorem illum insuperficie sanguinis rutilantem choleram rubram. & si Galenus hanc non concrefcere dixerit, subditum quæ huic parti humorem sanguinem, quartum succum distinctum à reliquis tribus, dicemus. neque petere licet in humoribus in venis contenti-

tentis, eam puritatem & homonimiam, quæ in elementis, quia cum elementa naturaliter in contraria loca ferantur, nimirum eorū quodlibet ab alio distinctum inueniri, quod quatuor humoribus simul in venis commistis accidere, nequit.

¶ Neque etiam dubitare prudens phylicus potest cur cum ex musto vinum defecatum & syncerum sit, in doliis vinariis feces similes melancholiæ & pituitæ infundo dolii resideant, & flos vini bili non dissimilis superinnatet, & vinum ipsum medium dolii locum occupet. & in venis aut sanguine nuper coagulato, ille quartus humor, vino germanus, distinctus ab aliis non videatur. Quoniam, qui sapit, facili-ter intelligit, musto illud accidere, ideo quod postquā dolium eo reple- tum est, nō semel & iterum nouum mustum recipiat, sed illud quod contentum in dolio est, ferueat, & depuretur. & sanguini in venis con- tento oppositum accidat. Putā sem- per & semper ab alimentis quoti- die deuoratis & in sanguinem con- uersis, quasi nouum mustum san- guini priori addi. ipsiq; commisce- ri, quo puritas in sanguine quarto humore fieri, vetatur.

¶ Et quoniā diximus quales sint quatuor partes sanguinis per venæ sectionem extracti, & de aquosa si- ue serosa parte quæ in sanguine co- gulato innatare reliquis videtur, non meminimus. ideo nonnulla de eadem referre licet: hanc certe par- tem in venis cum prædictis qua- tuor humoribus contineri, euentus docent. quilibet enim sanguis post coagulationem illud serosum, si nō post paucum temporis spatium, sal- tim post diem, aut biduum habet,

prout enim crassior aut tenuior san- guis est, ita tardius aut breuius aquo- sitas illa à sanguine seiungitur. vi- di enim quandoq; ego, sanguinem ex vena secta eductum per viginti & quatuor horas permanere sine a- quositatis distinctione. hanc ergo aquositatem non aliunde factam e- xistimo, quā ex vino, & aqua, bibi- tis vel ex aliquibus eduliis humidis, quales sunt fructus, recenter cōme- sti, siue ex humiditate, quæ in quo- uis alimēto quantumuis sicco cum mistum sit reperitur. neque inuti- lis humiditas illa est, quinvalde pro- ficua, defert enim sanguinis partes crassas, quibus melancholica mem- bra nutriuntur in valde arctas po- rositates, in quas ingredi sine illa non posset. diluit quoque taliter lé- torem pituitæ vt etiam ad neruosa membra alendum apta sit. bilis e- tiam feruorem reprimat. Serosaque superfluitas hæc vocatur, quod ale- re vt materia membra non sufficiat quæ quoque quandoque alba in ali- quibus venarum incisionibus, non nunquā pallida, non raro viridis, alias flaua sanguini coagulato inna- tans videtur. quod oriri puto à gene- re bilis in venis prædominantis. nā etsi verum sit, quod diximus, supre- mam sanguinis superficiem rubrā choleram dici, verum quoq; est, fla- uam, vel pallidam bilem contineri in sanis hominibus, & viridem in ægris. quibus succis serosa sanguinis superfluitas commista, diuersorum esse colorum apparet. pro vt diuer- si succi sunt, quibus ipsa commif- cetur.

¶ Audeo certe dicere, illos bilium tres modos in uenis existere, quia sæ- pe experior nonnullos homines nō- tātū per mēse vnū aut duos, sed ad

huc diutius quotidie vomere alterū illorum humorū, alios quoque per alium eisdem per idem tempus expurgare. quod contingere minime posset. si in ventriculo, siue in foliculo felleo tantum & non inuenis quæ vis ex relatis bilium speciebus contineretur. nullum enim ex illis visceribus capere tam ingentem bilis mollem posset. Sed cū hæc alibi fusiussint, Deo permittente, examinanda cōgruum erit, ea dimittere. & ex tā multis locis in quibus Hippocrates palam asseruit. sanguinem quartum humorem distinctum ab aliis tribus esse, vnicum inde humana natura li. primo adducere. qui huiusmodi est. ✕ Dico autem sanguinem esse, pituitam & bilem, tam flavam, quam atram, atque horum nomina primum quidem lege distincta esse confirmo, & nulli eorum idem nomen esse, deinde natura formas discrepare, minimèque pituitam similem esse sanguinis, aut sanguinè bilis, aut bilem pituitæ, qui enim inter se similia sunt. cum nec visu, neque tactu esse similia cognoscantur. neque enim aquè calida, frigida, sicca, humida sunt. Ergo quādo tantū inter se: & forma & facultate differunt: necesse est ea nō esse vnū nisi certe ignis & aqua vnū sunt. quod ea omnia vnū nō sint, sed suā habeat vnū quodque facultatem, & naturā, vel hac re tibi constare possit. si enim cui homini medicamentum exhibeas, quod pituitam ducit, euomet pituitam tibi. sin medicamentū offeras, quod bilem agit, vomet tibi bilem. pari modo bilem purgat atrā, si medicamentum des, quod moueat atram bilem. quod si is in aliqua corporis parte vulnus accipiat, vt fiat vlcus, illa ei sanguinabit. atque hæc tibi faciet omnia semper, tam die q̄

nocte, hyeme & æstate, dum atrahere homo spiritum, & vicissim poterit reddere. poterit autem dum aliquo horum non priuatur cognatorum. ✕ Galeni decreta de re hac scribere importunū videtur, quod tot ferme sint, quot paginae in eodē leguntur, ea ergo transgrediamur. & rationes quibus aduersi cōpulsi sunt credere sanguinem quartum humorem distinctum a tribus non esse soluiamus. vt postea liberius inuestigare possimus. an à sanguine febris oriri valeat. an non.

¶ Prima aduersorum ratio est, *Solutio prima rationis* ellici scilicet ex Galeni expositione in commento secundi aphorismi quarti libri, non esse sanguinem quartum humorem ab aliis distinctum, quia loquens de vacuatione viciatorum succorum, de pituita & vtraque bili mentionē egerit Galenus, & de sanguine nullam. quæ tamē nullius valoris esse palam constat, quod cum de medicamentis purgantibus scribat, etiam de his, quæ sanguinē educunt recordatur. quia omne medicamentum vini subducendi aliquem humorem habens primo illud & postea bilem vltiusque pituitam & vltimo sanguinem ellicit. vt Hippocrates in primo citato libro de humana natura refert scribens. ✕ Sūpto medicamento quod bili mouēda est, primum bilem, deinde pituitam mox à bili atram etiam bilem, & quidem per vinum, tum demum sanguinem etiam vomunt purum. eadē accidunt iis, qui sumunt medicamentum, quæ pituitam mouent. primum enim pituitam, deinde bilem flavā, postea atram, postremo sanguinem vomunt, post moriuntur. ✕ Ibi expressè docendo, a sumptis per os medicamentis sanguinem educi. alio etiam modo argumentatio illa dissol-

soluitur. quia etsi nullum medicamentum quod sanguinem expurget à Galeno ibi referatur. non inde sequi videtur, sanguinem quartum humorem distinctum à reliquis tribus non esse. quoniam notum Galeno erat, illum quartum succum per venæ sectionem educi posse. ideoq; de eodem mentionem non egerit. quibus secunda aduersorum ratio sufficiens diluitur.

¶ Tertiæ tamen rationi, quæ euentui, quem experimur, inititur, putà in lacte coagulato non nisi serosam & butirosam, ac casealem partes inueniri. qua similitudine nō nisi tres humores in venis reperiendi erant, respondemus. quartam entitatem sanguini quarto humori consimile, nequaquam in lacte separatam ab aliis inueniri. vt neque sanguis quartus humor ab aliis seiunctus existit, tam ob rationem de sanguine retro scriptam, quàm quod pars illa, quæ sanguini similis est, medium inter alias partes obtineat, indeque ei contingat, cui vis earundem commisceri. butirosam nēpe partem, quæ rubræ cholera non dissimilis est, tam multum illius partis lactis sanguini congerminæ habere, apparet, vt dulcis & pinguis euadat, quæ alias amara & tenuis valde futura erat. de his non plura, quoniam prædictis videtur obiecta aduersorū sufficienter soluta esse. illud ergo à tot annis inuestigari inceptum. an scilicet putridus sanguis febrem à se denominatam efficere valeat, an non discutiamus.

¶ Quid Galenus in re hac senserit præteritis docuimus cum eiusdem contextum ex fine secundi libri de febrium differentiis transcripsimus vbi palam dixit vitiosum sanguinis, qui putret, in bilem conuerti, &

crassum in melancholiam. vnde biliosas febres & quæ per tertios dies affligerent, à sanguine putrefacto fieri testatus est. quod autem Auicenna de re eadem opinatus est, facile est videre sen prima quæti capit. 43. de febribus sanguineis vbi in hunc modum dixit. ✱ Opinatus est Galenus quod nō sit febris sanguinis à putredine sanguinis. nam sanguis quando putrefit, fit cholera. & non est sanguis. fit ergo tunc febris cholericæ. non sanguinea. & fit causon prædictæ & tertiana. & curat eā cū illa cura. hic vero sermo eius est cōtrarius sermoni Hippocratis. & contrarius ei quod est conueniens. & plurimū quidem erroris eius est in sermone eius. quando putrefit sanguis: fit cholera. iste enim sermo facit opinari duas intentiones, quarum vna est, quod quando putrefit peruenit ad hoc, vt fiat post putredinem cholera. sicut dicitur. lignum quando inflammatur. efficitur cinis, & secunda, quod quando putrefit, tunc fit cholera sicut dicitur, quod lignum quando calit, fit cinis. cōsideremus itaq; in vnamquamq; duarum propositionū. intellectus vero primus est corruptæ acceptionis tribus modis. quorū primus est. quod sanguis quando putrefit, conuertitur subtile eius ad cholera malam, & spissum eius ad melancholiam: non ergo cum totalitate sua fit cholera. & secundus est. quod illud fit post putredinem. & nostra consideratio est indispositione putredinis. & tertius est quoniam post illud fit cholera, & non scimus an in ea sit putredo, an non. nam plurimæ res putrefiunt, & separatur ex eis subtile, & spissum, & non est in spisso, neque in subtili putredo. quoniam non est necessarium vt sit putridum, id quod generatur a pu-

à putrido . fit enim ex putredine, quod non est putridum. etsi generatio eius à putredine faceret putredinem eius necessariam, oporteret, vt esset spissum cinerulentum iterum putridum, esset ergo illic febris melancholica iterum. Hoc ergo est illud quod facit esse necessarium expositio eius, quod prius intellectum est . quod vero intelligitur secundo est mendacium purum: quoniam putredo est via corruptionis. & putredo quidem non habet tempus, & conuersio sanguinis in cholera non fit, nisi in tempore, & putredo quidem est corruptio accidens sanguini, & est sanguis . sicut accidit phlegmati & est phlegma: & non fit cholera neque melancholia, nisi conuertatur post illud cum complemento putredinis. Verum veritas sana est sermo Hippocratis. quod ex sanguinis putredine generatur febris. ✕ His verbis tam multa inculcans Auicena: interpres, quod quid velit, non sit facile intelligere . quin Beluensi videatur literam illam viciatam esse . quam cum conatur corrigere, difficiliorem, quam præsuit, efficit. Clarius ergo quam possim, rationes, quibus Galeni assertio confutatur, proponam. Vt his cum viciato Auicena: contextu collatis, clare pateat: qd Auicena scribere debuit & in quo Galenus deceptus est. vtq; disputationis Auicena: consimile tenorem seruemus. à distinctione vt ipse auspicari conueniet.

¶ Dupliciter nempe intelligi potest, sanguinis putrefacti vinctuosum in bilem conuerti, & crassum in melancholiam. aut enim quod sanguinis aliqua parte putrefacta, ac putrefactione diutius in eadem perseverante vinctuosum eiusdem in cholera vertatur. & crassum in melan-

choliam: aut quod cum putrefactio in sanguine serpendo procedat, nunc vnā partem, & post aliam & aliam occupando subtile eiusdem conuertat in cholera & crassum in melācholia: vt ergo decretum Galeni verum an falsum sit, constet, vter horum sensuum verus sit, examinemus. Et primo rationes afferamus. quibus pateat Galeni decretum in priori sensu verum non esse cum ex eo nonnulla impossibilia sequantur. Et post quod nec in alio sensu verum dixerit ostendemus.

¶ Sitq; prima ratio hæc, si ideo quod post perfectam putrefactionem sanguinis, subtile eiusdem in cholera vertitur, & crassum in melancholiam, febris quæ oritur à sanguine putrefacto . non esset seruatura alias accessiones quā bilis in quā sanguis valde putrefactus vertendus erat. eadem ratione, febris, quæ inordinatè vagatur . nō inordinatè esset vagatura, sed quartanæ ordinem seruatura: illationis bonitas patet: quia etiam humor à quo huiusmodi febris inordinata manat. perseverante putrefactione est in melācholia vertendus . vt sanguis in cholera, vt Galenus credidit. Ergo vt vinctuosum sanguinis per tertianas accessiones mometur, vt idem Galenus scripsit, sic & febris quæ sine ordine vagatur. per quartos dies erat afflictura cuius oppositum euētus docent, certe ex assertis à Galeno in commēto. 29. libri tertii prognosticorum clare intelligitur ipsum putasse melācholia relictam ex humoribus adultis facientibus febres inordinatas, causam esse quartanarū, quæ in autumno contingunt. Dicebat enim Galenus illic in medio commenti. ✕ Quantum enim humorum feruit aëstiuo tempore per febres continuas

tinuas, ac defuit in atrā bilem, quodammodo restinctum est. proindeq; calore febrifeco ager vindicatur, maximèq; quoties sudores eliciuntur. sed si non antea natura quodammodo excernat veluti cinerem vehementer afflatorum humorum: hic rursus permanens in corpore & calecens, putrem quandam recipit affectionem: idq; quoties ei accidit, feruendo excitet febrem, à qua rursus veniente sudore, pariter cū eo quod ferbuit atrā bilis euauit. tum rursus aliæ reliquæ feruentes, rursus alteram excitant febrem. cui igitur nondum vnā habeat omne corpus affectionem, sed atrabilis in quibusdam partibus insuper moueatur, in quibusdam immota maneat, in aliis putreat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est. at vero quoties in cunctis venis eadem fiat affectio, exuperante atrabili, quartana consistit febris. *✕* Vbi atrabilia rio succo genito ex adustis humoribus, quartanarum euentum expresse tribuere Galenus, vt nos diximus. videtur.

1. Ratio. ¶ Si ideo quod humor, qui putrefit, in aliam humoris substantiā per putrefactionem transit. non est feruaturus accessiones implurimū consequentes illius humoris non putrefacti naturam, sed eius in quem post vltimam putrefactionem est cōuertendus. vt Galenus testatur. Non ergo bilis per tertios, & pituita quotidie, & melancholia per quartos dies essent febres effecturæ. illationis bonitas probatur, quia cū pituita aut vtrāq; bilium putrefit, iam amittit propriam formam substantialem & aliam acquirit. si ergo illis humoribus insitū erat per relatos dies moueri, vt Galenus & qui eundē sequuntur saepe fatentur: putrefactis aliis

accedendi modus erat euenturus, putrefactio enim vt Aristoteles dicebat. Quarto metheororū corruptio quadā à præter naturali calido est etsi corruptio ergo formæ substantialis amissio, putrefactio esse ab Aristotele putatur. Si id enim non sic intelligeret mistorum corruptionē in vstionem, & senilem exiccationē, & putrefactionem non distingueret Aristoteles pro vt fecit, vt ergo in vstione, & vltima per senectutem cōsumptiōe fit deperditio formæ substantialis missi sic in putrefactione contingere debet, vt diximus.

¶ Si innumerae res putrefactæ post vltimam putrefactionem vertuntur in res naturales non putridas vt putrefactorum cadauerū corpora saepissimè in vermes viuentes vertuntur. & iuuecorum cadauera docuit Virgilius quarto Georgicorum in apes conuerti, incōueniret nihil ex putrefacto sanguine bilem non putridam gigni, & sic febris tertiana, quæ succederet post sanguinis putrefactionem, non posset vocari putrida. quod aduersatur Galeni documentis.

4. Ratio. ¶ Nempe cū Galenus fateatur sanguinis putrefacti subtile conuerti in bilem & crassum in melācholiā, non tantum tertianas febres a sanguinis putrefactione venturas tenebatur ipse dicere, sed quartanas quoq; Vt enim quia vinctuosum sanguinis putrefacti cōuertitur in choleram dixit febres tertianas à putrido sanguine oriri, eadē ratione quia crassum eiusdem putrefacti vertitur in melācholiā asserturus erat, quartanas febres quoq; à crasso sanguine simul prouenturas. atq; tam tertianas quā quartanas in quauis sanguinis putrefactione videri eramus experturi, quod non contingit.

5. Ratio.

¶ Galenus vndecimo capite libri secundi de febrium differentiis experimentis convictus fatetur. saepe accidere febres synochas, quas in tres differentias distinguit, scribens.

✱ Earum igitur quæ synochæ dicuntur, tres sunt omnes numero differentiae, nā quædam earum à principio usq; ad finem æquales perdurant: quædam paulatim augentur: tertia species paulatim decrescit. unde & nonnulli primas quidem homotonas atq; acmasticas, hoc est in eodem statu & vigore perseverantes nominarunt: secundas anabaticas atq; epacmasticas, hoc est a surgentes atq; inualescentes dixerunt, tertias autem paramasticas, hoc est decrescientes appellarunt. ✱ Sed harum nullæ ex assertis ab eodem servantur quotidianos, aut tertianos siue quartanos circuitus. Ergo huiusmodi febres non à bili, neq; à pituita, aut atrabili, originem trahere potuerunt, cum ipse opinetur cuilibet humori propriam redeundi normam esse à natura collatam. Inde q; superesse videtur à sanguine putrefacto oriri. quod esse distinctum genus febris ab aliis probare hic curamus. decipitur nempe Galenus cum parum ante contextum citatum scribit.

✱ Continuarum autem quæ ex flava bili proveniunt, duplex est species altera earum quæ à continuo fervore synochæ appellatur. quarum unum tempus in vna consumitur accessione, quæ à principio usq; ad finem pertingit. ✱ Et cætera quia asseverat continuas illas, quæ synochæ dicuntur à flava bili semper provenire. cum sæpius à sanguine oriantur.

¶ Sufficiens esse improbatum primum sensum orationis illius subtilis sanguinis cum putrescit, vertitur in

choleram, & crassum in melancholiam videtur. Secundum ergo paucis improbemus verbis. nempe cum ex aliquo quod putrescit, aliquid in fine putrefactionis gignendum est, non vere dicimus, illud quod gignendum est, esse, sed quod futurum erit. ut cum cadauer ex quo vermes provenire debent, putret. non dicimus vermes sunt in cadauere: sed ex cadauere faciendi erunt.

¶ Merum ergo mendacium esset, fateri. quod Galenus in secundo sensu affirmat. Puta cum sanguinis putrefactio serpendo in diuersas eiusdem partes procedit, subtile eiusdem verti in choleram & crassum in melancholiam, cum illud minime contingat. nisi sanguini valde & intense putrefacto. & in quo diu perseverauerat putrefactio. non quando in diuersas partes repebat, sed in easdem ulterius & ulterius intendebatur.

¶ Errat quippe Galenus & quotquot eundem sequuntur: cum opinatur, quod statim ut putrescit sanguis, & si amittat propriam substantiam vertatur ipse in cholera & melancholiam. Nam ut supra diximus non nisi perseverante in aliqua sanguinis parte putrefactione, & per notabile tempus durante illud accidit cum tamen putrefactio in instanti fiat. certe si quidquid putrescit, propriam amittit substantiam, ut supra loquentes de humorum coctione diximus: & nulla substantia desinat esse, nisi per primum instans sui non esse, manifeste sequitur sanguinem in instanti putrescere.

¶ At ut hæc clarius intelligantur: animadvertere oportet, in quavis putrefactione sequentia contingere primum id, quod putredinem passurum est, alterari dispositioibus qualitativis disconvenientibus formæ

missi

misti putrescentis, quibus elementa à missione seiungi & in propria loca tendere procurant. qua mala affectione incipiente, mistum suam propriam substantiam adhuc seruat, & minime putrefactus vocatur, sed alteratus disconuenientibus sibi dispositionibus, nitentibus idem putrefacere, dicitur. Vt cum lignum calit, alteratum calore disponente ad ignis introductionem nominatur, & non ignitum. secundum quod accidit, est, illa mala affectione intensiore facta, & summo, quod requiritur ad putrefactionem adeptum, formae substantialis misti corruptio, nulla noua forma loco illius genita, sed in perfectiore misto, quod cadauer (si viuum est quod putrefit) vocatur, relictum. Atque iam tunc putridum quod tale passum est, dicitur. neque inuenit, corrumpi aliquam formam substantialem, & nullam aliam gigni. cum illud Aristotelis primo de generatione, corruptio vnius est generatio alterius tantum in elementis perpetuum sit, ut alibi docebimus. ¶ Et si obiiciatur mihi, si ergo quod putret, amiserit propriam substantiam, nequaquam putridus sanguis, sanguis vocandus esset. neque cholera putris cholera, & sic de carne & aliis rebus putrescentibus idem diceremus. quia illa quae putrent, ex à me assertis, iam de fierunt esse, quae erant: at omnes oppositum affirmamus. dicimus enim esse febres à bili, & pituita, & atra bili, ac sanguine putridis. Ergo aut falsum est, putrescentia amittere proprias substantias, ut nos testati sumus, aut si illud verum fuerit: nequaquam febres à bili, aut aliis humoribus putridis, biliosae, aut atrabiliariae, aut pituitosae siue sanguineae denominari deberent.

¶ Respondemus quidem huic ob-

iectioni nos facillime, confitendo verum esse, quod sanguis putridus, sanguis simpliciter non sit, sed cum ad-dito & secundum quid. & ut vere dicimus demonstrato humano cadauere. hic est homo mortuus: & non dicimus hic est homo simpliciter, ut logici loquuntur. Sic vere dicimus hic sanguis est putris, cum monstramus sanguinem putrescentem, qui est occasio febris, & non hic est simpliciter sanguis. tandem ut homo putrescentis non est homo simpliciter. sic bilis, aut sanguis, aut pituita putrescentes non simpliciter talis est. sed cum ad-dito: quod Auicena in aducto contextu referebat scribens. ¶ Et putredo quidem est corruptio accides sanguini & est sanguis putridus scilicet, sicut accidit phlegmati, & est phlegma putridum etiam. & non fit statim cholera, neque melancholia, sed manent sanguis putridus, & pituita putris perlatas magnum tempus ac postea fit cholera aut melancholia. ¶ Vt statim cum cadauer putret, non fit vermis, sed postea.

¶ Decipiuntur nempe, qui credunt, putrefactionem esse simplicem alterationem, ut calefactionem, aut in-frigidationem, & non substantialis formae misti corruptionem. tam rationibus supra scriptis, quam quod si illud verum esset, caro putrefacta, & humor putris non poscerent, ut aeger à putredine liberaretur atque bene valeret sui ablationem. cum sola simplici alteratione partes illae putrefactione viciatae corrigi possent, quod nullus experitur, quin ut membrum, quod putrefieri incipit, ulterius non putreat. quidquid eiusdem putridum est auferre praecipiamus. neque putare, qui sapit debet. Galenū tertio tegni aliud quam quod nos diximus opinasse. Cum scripsit coctione

coctionē facere cessare putredinem. Non enim cessatio illa cōtingit parti putrida taliter, vt ex putri nō putris vertatur: sed aliter, vt putrefactio quæ in alias, & alias humoris partes serpendo procedebat cesset, & pauset nullas vltiores partes putrefactione exedendo. Certe quantū uis calida aut frigida, humida aut sicca sit aliqua humana particula. si ue quæ vis alia res: dummodo nullā sui partem essentialem amiserit, poterit immodice calidū, frigidū: & immodice humidū, sicco corrigi & curari. quod putrefactis nequaquā cōtingit. quin vt dixi, sola ablatione mederi. cum ergo hæc satis probent febres à sanguine putrido eodem modo, quo alia a bili aut alio humore fiunt, prouenire. medelam earundum exarare opportunum erit. & quæ non nihil differat medicatio, quæ debetur febribus à sanguine multo orientibus, ab illa, quæ exercenda est, cum febris à sanguine putrefacto oritur: medelam ambarum vnico capite proponam, dū tamen signa quibus hoc genus febrium cognoscetur prius exponam.

Caput. lx. De signis

febriū à sanguine multo aut putrido prouenientium: quas continentes seu synochas Græci vocant.

I Galeni sententiā 8. capite libri primi de arte curatiua ad Glauconē se qui indignoscēdis continuis febribus vellimus. eo cognosci has dicemus, quod nullum adsit in illis signū eorum quæ, in intermittētibz contingunt. Nonnullisq, aliis signis illic scriptis easdem ab aliis distingue

mus: verum cum nos hic nō quasuis continuas, sed tantum eas, quæ à sanguine pendent notare velimus. hæc signa vt in sufficientia transgrediemur, vnico illius capitis cōtextu transcripto, vt errorem quendam literæ eiusdem vitio vt puto, librarii, aut interpretis ob ortum, notū legētibz faciamus: ac post signa quibus paulus has febres ab aliis distinguit proponemus. cōtextus qui sequitur est. ✕ Si vero in statu permanentes continuæ febres tertia die maiorem accessiōem ostenderint, aut excrementa & vrina omnino crudæ apparuerint, non possunt huiuscemodi febres ad septimum diem terminari. ✕ Qui non disunctione, aut sed copula, et, scribēdū erat: vt sēsus esset, si febres continuæ tertia die validiore fierent. & excrementa & vrina omnino cruda apparuerint: non poterunt huiusmodi febres ad salutem in septima die terminari: quod verum est: vt illud ex codice Galeni transcriptum falsum: nā causus qui tertia die fortior sit, & multæ aliæ febres tertianæ continuæ. sæpe in septima die foeliciter finiuntur. Vt idem Galenus in innumeris locis suorum codicum dixerat. Galeno ergo missō Pauli sententiā qui propria synochorum signa capite. 28. libri secundi exarauit referre addecēs erit cuius quod sequitur decretū est ✕ Cōtinuarū febrū, synochos Græci appellāt origo ex sanguine est, nūc effervescente, nūc putrefacto propter obstructionē quapropter accessiō ipsis adhucq, finē vna ē, indicia vero sūt, pulsus maximi, vehemētes, citati, crebri, æquabiles, non mordaces: vrina nō multū adeo à sanis recedunt. ✕ Quippe & si antecedentia huius cōtextus à vero non deuiant vltima & postrema sententiā putā synocharū ✕ Vuelbe seif ojas adelante,

Caput. lxi. De febr

bus quas Galenus & reliqui medici heclicas vocarunt, nos autem habituales aut potius tabidas nominamus.

Heclicas vocatas febres non fieri, eo modo quo Galenus, ceterique medici, qui post eum fuere, putarunt, satis clare in commentario libri de inaequali intemperie scriptum supra manet, verum quoniam nonnulli qui praesens caput lecturi sunt, praecedentia non legerunt: in compendium redigam aliqua, ex his quae illic sunt dictata.

¶ Primum est impossibile esse, heclicae febris calorem adeo membrum humanis infixi, atque haerere: ut quovis humore, vel alia extranea re a corpore educta diu permanere, valeat: sed esse necessarium, statim ut causa quae illum produxit, abest. eundem incorruptionem tendere. fierique continuo remissior, & remissior, donec in totum auferatur: & esse definit, quod evidentibus & indissolubilibus rationibus verum esse, palam ostendimus.

¶ Secundum fuit ideo opinatos fuisse medicos, heclicas febres a nulla materia ortum trahere: quoniam experiebantur non posse, mederi quibusdam febrientibus extracto sapientius per venae incisionem sanguine, & alio pharmaco frequenter expurgata. quin nonnullos post universas has vacuationes factas, febre pertinaciter eisdem haerente, tabidos fieri: non animadvertentes illud contingere, ideo quod aliquis viciatus humor, vel alia quavis extranea res, vili loco a quo non possit, diuelli: & separari corpori infideat: & causa sit,

quod sanguis cordis a quo spiritus vitales gignendi sunt, male afficiatur. quo cor ipsum in magnas veloces & frequentes diafoles ac sistoles cogatur, eleuari, ac deprimi. & febris habitualis & ad marasmum ducens fieri. vtenim quae putridae a nostris praedecessoribus vocatur, corpore febrientis adhuc robusto & carnibus abundante, sapientissime in brevi tempore interimunt. quia multi viciati succi in magnis vasculis contenti: aut pauci venenati in proximis cordis, causa sint, in tantum cordis sanguinem viciari, ut nequeat cor ex eo vitales spiritus gignere: sine quibus vivere non valemus. sic haeclicae non nisi prius carnem: & maiorem partem succorum hominis absument. interficere aegros non possunt. quod in illis viciis rei, quae occasio febris est: valde exiguum sit, collatum nocumendo, quod putridae inferunt. ideoque diu durare. cum febre heclici valeat. sanguine cordis parum & si diu in his taliter viciato. ut ferme simul sanguis qui materia vitalium spirituum esse, valeat, finiatur. & universa ferme corporis caro absumpta sit & corpus humanum in ultimam tabem incidens conspiciatur.

¶ Tertia fuit non parum eosdem medicos decepisse experiri: quod tatis quibusvis vacuationibus, nil saluti febrientium his febribus proficissent. & balneis ac lactis succo, & ovorum vitellis, aliquando sanari, hos viderent. putabant nempe hi caeci ad calendum eventum veras causas, illud contingere. quod balneis corpus refrigeraretur, atque humectaretur, & lacte atque ovorum vitellis corporis partes restaurarentur. non prospicientes balnearum aqua non frigida sed parum calida eosdem iubere corpus heclicorum irrigari. quae po-

tius febrientibus conferebat. actuali illo moderato calore & plurima humiditate emollendo vasa, in quibus coarctatus & detentus humor noxius vel alia quævis res præter naturalis erat. ac taliter disponendo morbi causam illic inclusam, ut habilis insensibiliter difflari, vel sensibilibiter sudore, aut per vêtrem excerni, quàm refrigeratione. Nutrirî ne pe alimentis levis coctionis & plurimi nutrimenti heclicos indigere, non illis negamus. ut superius scripsimus. & parum infra in medela harum tabidarum febrium. fusius scribemus.

¶ Porro si postquam negotium medicum exercere tyrones incipiunt, aliquos febrientes vidissent. in prima hectica specie obiisse, excusationem ullam suæ ignorantia habere valerent, at cum nunquam illos ab hectica mortuos tam medici quàm hominum vulgus asseueret: nisi quos tabidos finiri vident. respiscere omnes deberent, & coniectare, tenebantur. committitiam esse quæ Galenus de hectica febre scripsit. cum si verum illud esset, potuisset, prima eius species interficere, tam valido calore quali fingit humanum corpus affici. cum putrida febris, transiens in hecticam hære & fixi in membris, præter naturalem calorem febrilem, facit. nempe si putridarum calor sæpe agros in mortem ducit: cur intensior intensissimò putredinali non interimet? nedum adhuc postquam putrida in primam hecticam speciem permutaretur. esse enim necessario calorem hecticorum intensiorem calore quarumvis putridarum: si hectica per modum excogitata à Galeno herent, supra in commentario de inæquali intemperie satis clare probauimus.

¶ Quippe quædam hecticas fieri cõ-

tingit, ab internis exiguis vulneribus ab extrinsecis rebus factis, qualia esse solent: ossa mucronata, vel acus, aut acicula, quæ nonnunquam deuorari incaute accidit. & nonnullis æreis monetis circumferentiam promptam secare habentibus. etiam per ignorantiam à pueris sapius, & ab adultis quædam deglutitis, quæ quoque ab acerbis internis humoribus fieri valent: quibus si mederi pharmacis purgantibus, aut sanguinis missione vellemus, nihil proficiemus. cum pharma cum acres humores supra vulnus ducendo, illud dilatet. indeque contingat, quod plus noceat, quàm profit. Certe non ob aliud non solidari relata vulnera accidit: quæ quod quotidie super eadem bilis quæ cum fece per podicem excernitur dellata eadem erodit mordeat, & ampliora efficiat. ab hisque hectica fieri posse. ultra experimentum ratio ipsa cõprobat. vapores enim qui ab ulcere tali eleuatur, sanguinem cordis inficere posse, nemini indubiū venire valet. eoque infecto, cor taliter quati, ut febris inde proveniat: certum quoque est. & cum no-cumentum quod ex vaporibus illis cõtingit, atque quod ex viciata ab eisdem ventriculi coctione, & intestinorum debita fecum expulsiōne, non adeo ingens sit, ut celeriter interficere cogat, inde accidit quod febricula illa paulatim corpus consumendo, in tabem ducat. neque ob id nego, quod ubi valida vires sint, ulcera illa quæ ab extrinseca, aut intrinseca causa fiunt. sapissime consolidari possint. certe non aliter spherula plumbea catapultis vi ignis iaculata in corpus humanum iacta, atque intra aliqua viscera diu manens: hecticas febres inducere solent. Noui enim quendam qui in civili Hispania bello anno. 1520. per dorsum ictus spherula quadam

dam plumbea ex relatis, diu vixit, eadem prope renes per decē annos inclusa manēte, & tandē febricula aſi dua quæ à principio ipſū corripuit, in tabē ductus, vita functus eſt. mille aliis modis rupto vel obſtructo aliquo interno vaſe, fieri hecticas contingit. medicis inueſtigare nō valentibus, cauſam febrīū illarū. & ob id opinantibus febrilem illum calorē membris infixum eſſe.

¶ Nempe cum aquarū ductus, qui per diuerſos fictiles canales terra opertos vehuntur, vt hortus, aut prata, ſeu ſegetes irrigent, ſæpe viciatur aliquo ex illis fictilibus conalib9 fracto, nulla extrinſeca re frāgēte vaſa, ſed canali à figulo perperā & ex indecēti luto febricato. & quādoq; obſtruuntur, quia à fonte manās à qua a deo craſſa dilabatur, vt quouis die ſordiū nō nihil herēs canalīs alicui9 parietī, viāqua aqua deſluxura eſt, in totū obſtruat. quo prata & alia irriganda areſcunt, atq; arbores inſitæ tabeſcunt. rationi conſonū erit, ſimili modo poſſe homines areſcere, & tabidos fieri, quia aliqua vena vel arteria vitio naturæ perperā cōſtituētis vaſ illud, intra conſiſtentiā alicuius viſceris inſignis, aut prope ipſum rū patitur. taliterq; ruptio fiat. vt propter carnē, aut membranā aliquam vaſ ruptū tegentē, nullus ſanguis exire per ſuperiora, aut inferiora loca conſpiciatur & ſolita atq; neceſſaria ſanguinis diſtributione, vt ſanus homo viueret, deficiēte, cordis ſanguis viciatus febrile habituāli febre per modū ſæpius dictū cogat. medico quantūuis docto calere non valēte, illius febris originē. iecoris obſtructiones, ſepti tranſuerſi vicia, vētriculi aut inteſtinorū & aliarū partiū morbi, hecticas efficere, cōuictus ex perimēto Gale. negare nō valuit. vt

commētario noſtro de inæquali in temperie monſtrauimus.

Permutari poſſe putridā in hecticā, nō vt Gal. opinatus eſt, ſed multo aliter, ego nō inficior. pōt enim vi febrilis calorīs aliquod pectoris, aut ventriculi, vel pulmonis, ſeu iecoris, vaſ, adeo corrugari, & ſuccus illic cōtētus adeo deſari. vt quouis humore reliquoviciato, qui putridæ febris ocaſio erat, adhuc à medico vel natura extra corpus eiectō: febricula perſeueret. vaporibus noxiis ex deſcēto ſucco in arctis illis vaſis ad cordelatis. aut ſanguine arteriarū vel venarū prohibito trāſmeare, per ſcyrroſa illa loca, vt ſolitus erat, cum bene valebat ager. poteſt quoq; putrida febris debile reddēdo aliquod ex præcipuis viſceribus hecticā inducere. quod debile viſcus viciatū ſuccū gignat. tandē cū morbiſica cauſa ſic inſicere cordis ſanguinē valet, vt febrē efficiat. difficulter propter oculatā aliquā cauſam medicabilē, quæ a deo tarde hominē interficere, ſit nata. vt prius vniuerſū corpus tabidū, vel proximū tabi fiat: q̄ homo moriatur, hectica dicetur. cum autē adeo noxiū ſunt febrīū humores, vt prius homines interimāt, quā in relatū tabis malū trahantur. aut adeo ſalubres, vt etiā priuſq; in tabē incidat febrīens, aptus ſit curari. putridæ aut plurimū dierū febres ſunt dicēdæ.

Et ſi à me quærat, utrū neceſſū ſit, quālibet hecticā ex putrida factā fortiorē calorē putredinalē pro cauſa habuiſſe. quauis alia putrida. dicā quod: nō quia poteſt in indecenti cōſiſtētia venæ aut arteriæ alicuius hominis tanta promptitudo eſſe, vt à leuiore multo calore corrugari, & exiccari, ipſa valeat. quā conſiſtētia vaſis alterius hominis à multo maiore & intenſiore. etiā quia acci-

dat nonnunquam aliquē crassum succum in vas aliquod arctum includi, quod facilius in scyrrosam consistētiam vertetur. quā si in amplo & tenuib9 succis mixtus includeretur, & ob alios innumeros euentus à leuioribus multo febribus posse hecticas in aliquibus quā in aliis hominibus fieri, clarum est.

¶ Etiam si interrogas an sequendo mea placita omnis hectica necessario hominem in tabem ducat. respondebo quoq; quod non. sufficit enim, vt hectica nominetur aptam esse in tabem hominem trahere. nisi medici praesidio, aut valida vi febrientis curetur.

¶ At si interrogare, iterum non desistas, an ego in tres species vt reliqui medici hecticam distinguam, & priorem facili curationis & difficili cognitionis esse affirmem, & tertiam huic contrariam. putā difficultis aut impossibilis curationis & facili cognitionis. mediamq; medio modo se habentem. dicam libenter quod sic, certe manifestum est. quod si cum primum in aliquo vase indurari aliquis humor inciperet, ex quo hectica prouenire posset. id medico ignotesceret, quod faciliter balneis dulcis aquae, et aliis praesidiis quae sua vi quātūvis abditas corporis partes attingere valent. emollire & in pristinum salutis statū ducere hominē, hectica primae speciei agrotantē valeret. sed quis medicorum adeo perspicax est, vt pulsu, aut vrina, vel aliis signis, intelligere in vnico aut duobus mēsisbus noxā illā & mali illius originē potest. nullus certe neq; facili9 vlcera interna cū primū fieri incipiūt, & tubercula in membris principibus, aut prope ea genita, & alia plurima à quibus hecticae fiant, cognosci, quā praeerita possunt, at cū

iā in tabē incidit aeger, vi febriculae diu perseverantis. & marasmū patiens febrientē imperitum vulgus adhuc nescit, & nullus quātūvis hebes medicus non intelligit. hectica febre aegrum illū laborare. etiam impossibile iam tūc esse, febri illi mederi at testor. quod adeo deiectae vires illius aegri iam tunc sint, vt tantū quantū dissolutum ex membris est, restaurare non valeat. nā si id quod coquere ventriculus & iecur possunt, propinatur. semper & semper gracilior & plus tabidus hiuc aeger fiet. cū parū mēbris apponetur, quod pauxillum sit, quod coquere ventriculus possit. & multū à febre dissolueretur. verū si plurimo alimēto repletur febriens. certū est, quod idcū coquere decēter nō possit, in hydropē ascitem, aut in lienteriam, & in diarrheā, incidet aeger. atq; quod a nullo eorum poterit releuari. nā si quis sine illis morbis tabidus est, cito perit. qui fieri potest, quod cū illis citius nō intereat. neq; paucos ex hecticis aliter q̄ altero relatorū morborū perire, videmus, ob causam scriptam.

¶ Porro posse febres ephemerās, quas vnus diei nominamus in hecticas permutari, ego non dubito, quoniam vis caloris solaris, aut irae vel alterius rei natae vnus tantum diei febris occasio esse, poterit. in proptis hecticam patiī, p̄sam efficere. tuberculum aliquod, vel scyrrhum internum, aut vasis alicuius pectoris, aut alterius principalis membri indurationem procreando.

¶ Nequē à vero deuiat humiditates quas iuniores medici secundas vocant, in membris humanis contineri, de quibus Galenus aliquid dixisse prope finē decimi lib. metho. me. xi. cap. videtur. & fusius, capite sexto

sexto antecedentis libri septimi . vtrum autem tales sint, vt Galenus illic dixit, (Auicena enim contextus capite de hectica & prima primitra etans de eisdem adeo viciata sunt, ob interpretis ignorantiam vt intelligi minime valeant) aut aliter se habeant, & quod secundæ cambiū, ros, & glutē (his enim nominibus vocari eadem multi affirmant) in diuersis hectica speciebus ordine quodā seruato consumantur. alibi Deo condecēte cum hominis constitutionem phisicam tractauerimus, fuse explanabimus . pro presenti loco sufficit dicere, quod nō solum in hectica verū in quauis alia febre quod magis paratū dissolui fuerit, id necessario prius consumetur.

¶ Possibile quoq; existimo à sole vel ira, aut alia extrinseca causa hectica incipere, nulla alia febre præcedente. nihil enim vetat, nōnunquam & si raro ob irā, aut solis calorē contingere, aliquod internum vas adeo indurari, aut aliquem humorē crassum adeo densari, in loco cordi proximo, saltim ex quo inficere suis fumis cordis sanguinem valent. vt febricula quæ tarde interimere, et prius membra consumere, sit nata, fiat. sed hanc hecticam dici, ex prædictis patet. de natura ergo hectica in summa, vtpromissi diximus, ad inuestigandum ergo eiusdē signa deueniamus.

Cap. lxiiij. De signis

hectica febris.

Deo manifesta signa hectica, quæ in tabem febrientem duxit, sunt. vt medicus nullo alio inditio, quàm faciei & corporis prospectu ad ipsam noscendam egeat. cum enim faciei & totius

corporis caro adeo consumpta proficitur: vt ossa, nerui, & cartilagine, ac venæ, sola cuti tegi appareant. & ariditas quædam cutis, rugaq; innumera in vniuerso corpore adhinc. faciei; viuidus color in decolorem marcidum, ac pallentem vergit, flore vitalis caloris extincto, febremq; continuam diu passus, saltem priusquam in tabem inciderit ager, fuerit, & tunc quoq; patiatur. iam tunc indubie hectica immedicabili illū febrere affirmare quilibet poterit. neq; in casū signa illa ariditatis necessario coniungenda febre, vt hectica nominetur dixi. sed quoniā scio, posse citra febrem in tabem multos agros incidere. vel quotidie vomendo, quæ prandent. de quibus nonnulli mihi vt mederentur, oblatis sunt. aut alui fluore, vel per alios modos, & paucis ante mortem diebus febrere. qui hectici nominandi non sunt. sed senium ex morbo patientes dicēdi. vt Gal. v. cap. li. de marasmo scripsit. hecticam senectutis Auicena prima. 4. hūc affectum vocauit. multa alia signa ad cognoscendas has febres cū tabe coniunctas Galenus nono. c. lib. primi de febrium differentiis exarauit. quæ subticere decreui, quòd sciam relata abunde sufficere, vt morbum hunc non tantū medicis sed rusticanis hominib; notū notiorē faciā. vt ergo de illa agā in qua facilis est remedio locus, nisi in aliquē de hac medicorū inciderit turba, vt verbis Gal. in. 9. ca. lib. citati utar. difficilis vero admodū eiusdē cognitio est. quā primam hectica specie nominant. prædicere visum.

¶ Galenū multas notas de ipsa scripsisse. nō quas experimēto veras esse cōprobauerat. sed quales ratione ductus apparituras existimauit, nec nec aliter hæc fingēdo signa proces-

cessit, q̄ in omnibus depulsibus libris cū in tot differentias pulsus distinguit. quales nullus quantūvis acris ingenii, & perspicacis facultatis tactricis vnq̄ percipere, tactu potuit & si intellectu cōprehēdere easdem valuerit. & insolēs ipse se omnes cognouisse gloriatur. in supra dicto ergo. 9. cap. Galenus inquit. Febres heclicas ab ephemeris incipientes a gri relatiōe inditium aliquod de se dare. si enim interrogatus ager febre se incepisse dixerit, quōd iratus, aut tristitia affectus fuerit, cum ante bene se habere senserat. & vltra primam diem febrem durare nulla quiete, nec inclinatione vlla aut augmento in eadem conspecto. & ariditatem magnam in corpore tangētibz illud, praeſentet. talem heclicā esse, suspicandum est. & quanuis hic inter signa heclicae incipientis ariditas cutis nominetur, mihi commētitum atq; fictum hoc signum esse videtur. nam non tam cito ariditas, quā in his febrientibus sentiēda in fine morbi erit, apparet. vt in secunda die percipi tactu medici valeat. maxime cum ira posset sanguinem biliosum ad cor mouendo pituitosum aliquem succum in aliquod internum vas contentum adeo indurare. vi immodici caloris biliosi sanguinis, vt inde febris heclica inciperet, in qua ariditas in cute sentienda non esset, sed potius nonnulla humiditas, si etiam pituita in reliquis corporis partibus abundaret. heclicas enim aliter fieri. q̄ per modos, quos dixim⁹, impossibile esse, supra satis probatum superest, quōd si Galenus nouisset, minime fingeret, in heclicae initio ariditatē in cute sentiendam.

¶ Neq; minus fictum esse aliud signum, huius febris quod post relatū

scripsit Galenus existimo. illud erat caliditatem febris primo tactu mihi sentiri. perseverante autē tangentis manu, acrem, ac mordacem. putabat certe calorem heclici membri fixum primo tangenti non valde molestum futurum. quoniam cutis & caro mediarent inter manum & illa, quae mēbra radicalia nonnulli vocant (sic enim nominant nervos, ossa, arterias, venas, & reliquas huius sortis hominis partes, quae in vtero primo sunt) & quōd perseverante manu tangentis caliditateq; intimorum membrorum vrente, mordax & acris perciperetur. non considerās Galenus, quōd nō plus in principio quā in fine interiorum atq; exteriorum membrorum actio sentienda à tangente esset, postquā exteriora membra ab internis totum quem recipere calorem valerent, receperant. vt enim si calentem lapidem corio tegeris, & tamdiu ibi manere corium sinas, donec vniuersum quem habet calorem lapis, incoriū introducat, & post manum applicueris. non minus vrere in principio, q̄ in fine senties. nisi quantum ob maiorem moram plus de actione agēti conceditur. sic heclicis euenire deberet (iam quōd heclica talis esset qualis Galenus putabat) ipsi enim heclici nō plus in fine quā in principio calidi perciperentur, nisi quantum illi propter moram magis calfacere permetteretur. quod commune omnibus febribus & quibusvis agentibus & non peculiare huic tantū est. post enim octo vel decem horas caliditatem simplicium & primorum internorum membrorum communicā esse, cuti, & carni proximae, vero simile est. haec satis probant, Galenum inde seductum fuisse. quia non intellexit, quōd etsi vera sua placita essent

essent, calor interiorum membrorum futurus erat exterioribus partibus post breue spaciū cōmunis. nam tā exigua distantia, vt est, ab ossibus & neruis thoracis & plurimarum aliarum partium vsq; ad cutim earumdem, impedire actionem caloris ossium & neruorum ne cutim calefacerent, plusquā per relatū breue tempus credibile nō erat. si ergo Galenus dixisset, hoc esse signum febris ante decem horas incipientis. saluari sua assertio posset. verum quis nō videret, delirare illum, qui putaret medicos vocandos in tam exiguo tēporis spatio ignoto agrō, vt per præfatum signum, incipere tūc febrem hecticam medicus nosceret, tādē si veritati consona fingere sequendo propria falsa placita non valuit Galenus. mirandum non est, inuestigando hecticarum febrium naturam aberrasse. medicosq; deinceps decere hoc genus signi relatis erroribus cōtemplatis contemnere.

¶ Porro quæ inditia febres habituales, cum incipiunt, cōmittentur, difficile est, inuestigare. difficiliusq; inuestigata noscere. cum enim tam illæ, quæ putridæ nominantur, q̄ habituales ortum, seu occasionē nonnunquā ab eisdem causis trahant, & tantum differant, quia putridarū occasio talis sit, vt non in prolixo tēpore interficere, quæ mortales sunt, valeant. vt salubres cum medela eorundem differatur. per aliquos certos dies aut horas intermittant, aut remittantur. & in tabem trahere febrientem non sint natæ. & hectica per oppositum. hinc difficilimū est, & impossibile existimo, inueniri in harum principio inditiū aliquod, quo certi esse possimus, inceptionis huius morbi. cum enim bilis notha exempli gratia. in laxis & amplis ve-

narum & arteriarū vasis putrescēs, sanguinem cordis inficiendo, occasio esset, quod cor sine intermissione velociter & frequenter moueretur. vnde febris cōtinua putrida vocata oriretur. pulsus & vrinas tales haberet febriens, quales quoq; in aliis quibus arctis ob deprauatam illorū vasorum à natura structurā cōsimilis notha bilis putrescens, iamiamq; indurari incipiens, fuligines in cor nihilo à præterita bili dissimiles iaceret. quibus etiam sanguine cordis infecto, cogeretur, in omnino similes veloces & frequentes diastoles & sistoles tam diu attolli, & deprimi, donec in tabem agrum perduceret, quo habitualis febris esset vocanda. at per relatos cordis & arteriarū motus in initio decernere inter has febrium species nullus medicorū valeret, vt vrinæ quoq; horum febrientiū necessario similes futuræ essent quia ab humoribus noxiis omnino similibus inficeretur, quo enim differebant: putā structura vasorū. vrinæ ostendere non possent. hinc manifestum superest, hæc duo potissima harum diuersarum febrium inditia adeo similia, prout dixi, quandoquē esse, vt per hæc, quo altera ab alia differat, cognosci non possit, vt nequē tangendo horum febrientiū calores aliqua nota distinctionis eorundem haberi valet. cum vasorum arctorum & laxorum vapor non dissimilis sit. & iam quod dissimiles hi vapores essent. cōmixtus arctorum vapor cum reliquis laxarum partiū percipi non posset. visu etiam differētiam harum febrium medicus assequi nō valeret. cū facie vtriusquē ægri considerata, non macilentior febrientis hectica, quā putrida iudicabitur. in adeo enim exiguo tempore quale durat in prima vocata

hecticae specie. nō plus gracilis vnus q̄ alter est. hectici quidem non adeo attenuantur, nisi propter febris perseuerantiā, & non quia vigorosiores febres sunt. nā nō raro febres putrida quā hectica ardentiores sint. vt experimenta docent. & Gal. saepe testatur. feces quae per imum ventrē excernuntur, non plus quā vrinae distinctionem harum febrium ostēdere valent. sputa & alia excrementa à corpore manantia. non maioris vis quā prae dicta sunt. tandem cū per nullū ex relatis modis, neq; per eos, quos scripsit Galen. in quatuor capitibus tertii libri de praesagatione ex pulsibus, & in aliis locis, nosci valeat hecticae initium. quia multae febres putridae cōmunia inditia cū hecticis incipientibus habeant. superest examinare an verum sit omnes, qui in initio (nā in fine ficciores esse, nulli dubitant) habituali febre laborant, ficciores à tangētibus sentiendi, quā qui putrida sint. quod videam Galenum semper huic potissimum inniti signo. cum pro firmo habeat ipse, hecticam febrē cordis corpori inherere.

¶ Et quamuis nō nihil de re hac supra in praesenti scripserim capite, vt proterui & qui falsa Galeni dogmata à nobis improbata mordicus tenere non verentur. legentes sequētia resipiscant. dictare quae sequuntur placuit. non quidem vt falsum eiusdem placitum de modo quo hecticae febres sūt, cōfutemus, quod hoc satis improbatum in commentario de inaequali intemperie à nobis est, sed vt probare connemur & si verū illud esset, quod siccitas primā hecticae speciem & initium secundae non committeretur, quod vt verum esse elare noscatis, supponere expedit. cū siccitatem signum perpetuo sequēs

quamlibet hecticae specie Galenus dixit. non aliud sentire potuerit. q̄ quod duobus hominibus eiusdē tēperaturae & aetatis in eodem tempore & regione febriētibus vno putrida alio hectica, ficcior, qui hectica febreret, si tangeretur, iudicabitur. quā qui putrida. quod hectica corpori sicco, cordi scilicet inhareat, putrida autem humores putredine efferuescentes & ex se multos vapores fundētes in causa habeat. nam si disparet temperaturae, aut aetate vel reliquis essent. in conueniret nihil decrepitum melancholicum febrientem quartana febre, multo ficciorē iudicari, quā puer sanguineus hectica laborās duorū vel triū annorum. his lectis censeo, iam prudentem lectorem diuinaturum quae mox sequentur, cum adeo perspicua sint, vt nullum sapientem latere valeant. nempe si qui tangit febrientē hectica, & cum qui putrida est affectus, cor hectici & vasa in quibus putrescens humor reconditus est, terigisset. satis sufficiēter distinguere hecticam à putrida per siccitatem in corde perceptam & humiditatem in putrescente succo valeret. verum cū neutrum attingat, qui decernere inter has febres procurat. nescio quo modo tacta cuti siccitatem cordis, & humiditatem putrescentis succi percipere medicus possit. etiā quis tam insanus est, qui nō videat, quod si duorum lebetum fundos plenos carne & liquore aliquo, aequaliter calefacias aqua calida, vel aere calido & humido, & igne, vel ferro calido & sicco, & carnem & liquorem contentum in vtroq; lebe tēgas: aequaliter sicca, aut humida contenta sentienda sint. & quod pariter caro & cutis, quae in vtroq; febrientium tanguntur, aequaliter calida, aut humida

da iudicabuntur, siue à corde calido & sicco seu à putrescente succo calido & humido cutis & caro caleant. quis quoq; nō videt, quōd æqua caloris mēsurā in humores totius corporis ac carnē & cutim eiusdē producit, æqualiter difflabuntur, qui à sicco q̄ qui ab humido caluerint. cū calori maiori maior difflatio, & minori minor tribuatur. cū ergo sæpe cōtingat, parem esse calorē succorum hectica incipientis quē cor genuit, & putrida febrientis quem humor produxit, vt Galeno placet æqualiter difflatis succis, pariter hūidi aut ficci à tangente iudicandi erūt. cum pares in tēperaturis & corporū habitibus & reliquis esse supposuerim⁹ hoc ergo inditio vt nullius momenti pronoscenda prima specie relicto ad aliud deueniamus. quod maximū esse hecticarū febriū inditiū, Gal. putauit, non multū ante finē primi libri de febriū differentiis. illud autē erat arteriis & circumiacētibus partibus tactis, calidiores arterias reliquis partibus percipi. quōd in initio hæctica, plusq̄ in putridis contingere, ego non experior, nec ipse Gal. experiri valuit. si enim arteria quæ venis cōiuncta sunt (quod maiori partē arteriarum contingit) adeo comunicāt sanguinem cum venis proximis, & venæ cum arteriis. vt deceptus Erasistratus ausus fuerit affirmare, transfundi sanguinem venarū inuulneratas arterias. nullo sanguine sed solo spiritu in arteriis naturaliter, vt ipse putabat, contento. qualiter possibile futurum erit, quōd & si cordi caliditas hectici inhæreret, vt inest, & arteria maiorem confortium cum corde quā venæ haberent. quōd spiritus calidus missus à corde per arterias vt sanguinem & alios succos in venis & arteriis con-

tentos calefaciat, non reddat partes proximas arteriis adeo calidas, vt in aliis febrium putridarum modis. cū cor quoq; illis necessario calere debeat, & multo plus, quā in hecticis quādoq; vel ipso Galeno affirmante. sed has in Galenum animaduersiones mittamus. ne hi qui nos calūniant, obicere possint, gratissimū nobis esse, leuissima quæq; eiusdem prolixa oratione taxare. cum hoc vitii genus tantum absit à nobis, vt nihil turpius quā innocentē calumniare, putemus.

¶ Vt ergo relata duo signa quibus Galenus incipientem hecticam distinguere, ab aliis febriū generibus falso credidit. veris experimentis edoctus ego, quas cōmittentur apertē & ingenue fatear. solas habituales febres in tabem tendentes solita cōmitari, asseuero. in quibus ipsa conspici, non præter rationem vt in incipientibus est. nam per febris prolixitatem potiore parte carnis & succorū in vasis contentorum consumptis, necessarium erit, cuti arida & carne subdita exucata tactis, siccitatem & squalorem, quem patiuntur, tangentibus ostendere, vt quoq; arterias, in quibus maior portio sanguinis & spirituum, q̄ in venis cōtineri in hecticis verisimile est, calidiores circumiacentibus partibus, sanguine venarum & tenuibus aeris partibus vi asfidui febrilis caloris priuatis, sentire. cū enim immodicus calor in eū statum febrientem hectica traxerit, vt in tabem vel prope eandem situs sit. multo iam sanguine consumpto, naturā hominis seruatricem in arteriis potius q̄ in venis recondere, quod ad vitam necessarium est, nulli indubium venire valet. certe sine spiritibus calorem in totum corpus distribuentibus viuere, hominibus

non datur. quòd hoc actuali & formali calore tam vitalis vis, q̄ naturalis egeat. non enim sine eo dilatari cor & pectus, nec coqui alimenta valerent. at absq; t̄to venali sanguine quāto mēbra, vt resoluta restituant, egēt, vita per insigne tēpus perdurare pōt. quāmq̄ mēbra omnia tūc magis ac magis gracilia propter alimēti defectū redētur. merito ergo artēriarū quavis madente re irorata maiorem calorem ex se fundent, q̄ circumiacentes exangues, & arida partes. & à tangentibus calidiores iudicabuntur. reliquæ nempe partes in terram prope versæ, exiguum calorem & in signem siccitatem patientes, vnde vaporosum calorem fundāt, non habent. animaduertat ergo prudens lector, quod non dolus sed veritas ipsa nos compulerit, Galenū reprehendere. quia signa illa, quæ in febribus tabidis ideo quòd marasmū membra patiantur, videmus. in eisdem cum incipiunt, & plurimū carnis & sanguinis habent agri, inueniri scripserit.

¶ Porro cum inditia quibus Galenus hecticas incipientes cognosci posse, dixit. parum medicis prodesse, in antecedentibus probauerim. æquū videtur. notas (si quæ sunt) monstramus. quæ aliquod huius febris vestigium docere possint. ac cū veritatē apertē fidelis ac verax scriptor dicere teneatur. & si à nōnullis minus doctus ob id iudicetur, quòd se ignorare, quæ alii se scire, falso iactant, palam confiteatur. ego omnibus notū facio, me nunq̄ nisi postquā febris tres menses durauit, habitualē esse cognouisse. neq; in primo, aut secundo mense vllum euidens inditiū de eadem sum p̄fisse affirmo. præsertim cū alui fluxus, aut vomitus assidens eandem non cōmitatur. quoniam po-

tissimum & præcipuum hectica febris signum tabes incipiens cū assidua febre est. quæ ante relatum nonaginta dierum spatiū incipere nisi cū dixi, solita non est. nō quòd multo ante prædictum tempus sæpe mihi suspicari, non contingat, nōnullā cui medeor febrem, hecticā esse. tū quòd gracilis & imbecillus febriens sit, tū quòd febris sine rigoribus. aut vllis accessionibus, æqualis perseueret. & hoc præcipue, quia tentatis multis vacuationibus per venæ sectiones, & alui purgationes, & cum aliis variis præfidiis nec tantillum febrem imminutam esse, intellexerim. neq; tam sauiam fieri, vt mortē celerem imminere febriēti indicet. sed cum non raro multæ existis priusquā tabes omnino manifestetur febrientes interficiant, & aliæ præter meā opinionem in salutem noxia causa expurgata finiantur. fidē dare, illis suspicionibus, non audeo. quòd me vt dixi (et si quandoq; vt suspicabar cesserit) nō raro fefellerint. ille enim, quæ priusquā in tabem incidat validarum virium ager, eūdem interficiunt, & quæ nata non sunt, ad tabem trahere agrum, nisi à forti agri vi, aut validissimis medicamentis curētur, hectica seu habituales ad nostrum morem, vt supra scripsi, vocāda non sunt. superest ergo habituales febres, quæ non tantum tabis incipientis occulta inditia, sed manifesta (quamuis non vltima) habent, in secūdo gradu hecticarum collocandas: vt quæ cum vltima tabe coniunguntur, quas marasmodes Galenus vocabit. in tertio & vltimo loco ponendas, & vtrasq; harum non multo cum labore cognosci, affirmo. cum in postremo loco sita, indocto vulgo, quanto magis medicis notæ sint, vt quæ inter primū & vlti

& vltimum locum mediāt. medio modo notionem de se exhibēt. certe non tam occultam vt incipientiū nec tam manifestam vt vltimarum.

¶ In initio habitulium febrium eas partes corporis consummi, quæ febrili calori eliquanti minus resistūt. & in mediis quæ præteritis magis solidæ sunt, & in vltimis omnium robustissimas, certum est. verum si in nostris membris illæ quæ à nonnullis secundæ humiditates dicuntur. putà ros, cambium, & glutē, nominata inueniantur. nunc decernere ob rationem superius scriptā nō placuit, vt neq; de signis huius febris cum putrida cōiunctæ. postea enim eum de febribus cōpositis egerimus, fusc de eisdem dicemus. trālegi quoq; illud à Galeno & omnib; aliis posterioribus medicis celebratum signū. putà hecticos post prædiū, aut cæ nā calidiores quā ante fieri. quoniā in cōmēto libelli de inæquali intēperie, quæ illi signo attinebāt disculsi.

Cap. lxiiij. De me-

dela febrium habitualium.

NEmpe impossibile est, nostras habitualium febriū methodos curatiuas cū his, quas Galenus septimo & octauo capite, ac sequentibus, decimi methodi mendendi libri scripsit, conuenire. qui enim de esse & natura vnius morbi discrepant. necessario in medela illius, discordes sunt futuri. ac cū Galeno videatur, habituales febres nulum viciatum succum in causa habere, sed infixas cordi & toti corpori esse. mihi autem impossibile hoc appareat, & à materia infecta omnes febres originem trahere, existimauerim, ille soli alterationi intentos esse medicos, est præcepturus. ego autem educationi pertinacis materiæ

sanguinem cordis insufficientis, præcipuum curationis scopum esse dirigendum, præcipere teneor. docebat ergo Galenus in citatis capitibus normā quam seruare medici in curandis hecticis deberent, his verbis.

✱ Cum igitur (ceu diximus) citra putredinem squalenti corpori febri citare contigerit, caput totius curationis, in iis remediis quæ refrigerēt & humectent, statuere oportet. Porro duplex genere est harum rerū prima materia. vna eorū quæ foris admoventur, quæ sanè sumenda vocatur. extrinsecus corpori incidunt: tū aer ipse qui nos ambit, tū pharmaca quæcunq; humectandi refrigerandi q; vim obtinent. & tertium præter hæc, dulcis aqua balneum. intro in corpus sumuntur, quæ aduntur ac bibuntur & inspiratus aer. ab his generibus tentandū est; propositis hoc loco febribus, tum humiditatem, tū refrigerationem comparare. verum refrigeratio quoniam per efficacissimam qualitatem inducitur, & parui temporis est, & periculosa, contrā siccitatis per ea quæ humectent curationis, vt longi temporis est opus, ita minus est, quā refrigeratio periculo exposita. ✱ Prolaxisq; multis aliis sermōibus, neq; adeo vt expediebat vtilibus, decimum librum absoluit. vbi veritate ipsa conuinctus immemor eorum quæ primo de febriū differentiis prædixerat, confessus octauo citato capite est, aerē frigidū in pulmonem inspiratum ipsum in frigidando, hecticis conferre, eundē q; aerem cutim densando, prohibere putredinosorum humorum effluxum trāspirare. quo si hectica à nullo putrido, aut noxio humore penderent. obesse aer frigidus nō posset. quin refrigerando prodesse.

¶ Nequaquā medelam hecticæ præ

cipue poscere refrigerationē ac humectationem, vt Galenus dixit, sed quandam temperatam frigiditatē, aut calorem humiditati sicca & dura emollienti coniunctum, qui modum per quem omnes ferme hecticas fieri, diximus, nouit, facile intelliget. Certe si habituales febres ab induratis tuberculis interius in visceribus genitis, atq; à crassis succis in arctis vasis inclusis, ibiq; in scyrrhū versis, in plurimum fiunt (quod explico, quoniam nonnullæ ab vlcusculis pulmonis & aliorum viscerū contingunt) refrigerationem dura magis indurātem, & arcta vasa plus constringentem, quam maxime nocere, nulli indubium venire valet. si quidem Galenus cum medelā scyrrhorum tumorum secundo de arte curatiua ad Glauconem scripsit sequentibus verbis dictauit. ✱ Si quis igitur medicamenta vehementer dissolutiua induratis corporib; adhibuerit, quæ manifestam faciāt scyrrhi diminutionem, breui tempore sperauit perfectam curationē, non verē, ignorans quod residuum passionis hoc curationis modo incurabile redditur. tenuiori enim ex eodissoluto humore residuū exiccatū lapidis duritiē assequitur. non igitur curandæ sunt partes induratae, medicamento immodicē ficcante, sed cum eo quod calorem habeat tepidum, humiditatem vero nec multam nec omnino minimam. quoad enim superfluum humorem habet, nihil omnino dissoluit, quod verō minimum plusquā oportet exiccat, oportet autem induratum corpus à medicamento quod auxilio futurum sit, simile quid pati his, quæ sub sole funduntur. vocātur autem mollificantia huius modi medicamenta. ✱ Quibus prudens medi-

cus institutus cum hecticis febribus medetur, nō medicamentis valde frigidis neq; eximie calidis sed temperatis mollientibus vti debebit.

¶ Neq; hinc suspicetur aliquis, nos præcipere olea & cerata valde emollientia ventriculo & iocinori admoueri, cum nō adeo rudes simus vt nesciamus, relata membra, quæ alimentum pro toto corpore concoquunt, roborantibus & adstrictoriā vim habētibus egere. nos enim hæc duo viscera cum balneum ingressus fuerit febriens, oleo rosaceo & nardino, inungere, consulimus. & si prædictorum viscerum alterum obstructio aut vllum tuberculum operferit, asumi giā gallinæ, aut anatis, & fani græci mucilaginem, relatis oleis cōmiscere cōsulimus. reliquū vero corpus tepido decocto ex maluis, & prunis, & purpureis violis, & camemello, & aneto, semel ante prædium & iterum duabus horis ante cānā, lauare, ac postea vnguento liquido confecto, ex oleis relatorum medicamentorum, putā violarum, camemelli, atq; aneti, & agnidalarum dulcium oleo, succo maluarū ammistis, & lento igne, donec maluarum succus diffletur, feruere permisis, cum tantillo ceræ coagulatis, inungere quouis die præcipimus. alius tamen priusquā balneum ingrediatur febriens, exoneranda sponte sua, vel aliquo clisteri feces emollienti erit. neq; obliuioni relatū balneum in huius morbi medela tradendum est. cum hoc potissimum remedium ad curandas habituales febres nullis aliis morbis coniunctas sit. valent enim vnguenti admotio & herbarum coctio porosirates corporis ingresæ indurata mollia reddendo, & arcta vasa dilatando, impactos & in scyrrhū versos noxios succos, nō-

nunquā

Uelut seipos abelant

charum vrinas non multum à sano
rū vrinis recedere, falsa est. quod ex-
periamur, in his febribus vrinas val-
de rubras & spissas plusquam in vl-
lis aliis conspici. quamuis Galenus
cui9 autoritate paulus aberrauit, op-
positum, senserit cap. quarto. non li-
bri methodi medendi. Priora autē
verba vera sunt, sed adeo æquiuoca
& quæ nonnunquā in aliis febrium
speciebus cōtingant, vt oportere exi-
stimē, ex Auicena signa afferre, quod
dilucidius febrem hanc ipse quā
alius ostenderit. Neque verba eius-
dem, sed tantum sententiam trans-
cribam, quoniam non pauci errores
vicio interpretis, vt reor, in eodem
legantur, hos nēpe clare noscet: qui
cunq; paraphrasim hanc, cum anti-
quo contextu contulerit. caput er-
go. 44. tractatus secundi sen primæ
quarti sequentem sententiam conti-
net. ✱ Signa febris sanguinis sunt
magnam assiduam, & æqualem ip-
sam esse, nullum horrore frigus aut
rigorem statis diebus aut noctibus
in eadem conspici, sudore per acces-
siones eandem non finiri. Nempe su-
dor raro nisi in decretoriis diebus
in his visitur: venæ atque genæ infla-
tæ iis febrientibus apparent, & na-
riū pruritus sæpe hos infestat, quod
sanguis per oscula venarum eiusdē
loci exire conatur. dorsi & colli do-
lor vel eorum alter nō leuis affligit,
synciput & oculi grauedinoso ac di-
stendente dolore vexantur. difficilis
est his anhelitus, venis pectoris adeo
multo sanguine distentis, vt vix fle-
cti possint. somnus profundus nō ra-
ro huiusmodi febrientes opprimit.
maxime cum sanguis pituitosus est.
molestum quoq; est illis, loqui, quod
lingua sanguinis grauitate ac eiusdē
multa humiditate torpeat. etiā quia
guttur multo sanguine inflatū quan-

doque loquendi facultatē adimat,
contactu etiam febrietis hoc genus
febris detegitur. qui enim hac febri
unt, vaporem ex se fundere, velut pa-
ludes solari calore percussæ, videtur.
multumq; dissimiles causo laboran-
tibus sunt. cum illi siccam cutem &
mordentem calorem habeāt. Hi au-
tem humidam & minime mordacē,
quod sanguis & nō bilis dominetur.
horum pulsus magni hoc est longi,
lati, & profundi tanguntur. veloces
quoq; & frequentes, neq; non lenes
mollesq; visuntur, quamuis veloci-
tate ac inæqualitate à patiētibus cau-
sum vincantur. Vt quoq; magnitu-
dine caloris ab eisdem & adhuc à la-
borantibus exquisita tertiana supe-
rentur. Præsertim siqui à sanguine
febriunt, à multo & non putri agro-
tant. Certe qui putridum sanguinē
præsertim biliosum pro occasione
suarum febrium habuerint: nihilo
ferme à causo laborantibus dissimi-
les erunt: velut qui à multo febriūt,
parum dissimiles ab ephemerā pa-
tientibus sunt. cum autem post hu-
ius febris initium, alium superuen-
tuum morbū medicus suspicatus
fuerit. Puta anginam, aut phreniti-
dem, vel variolas. ex signis horū mor-
borum, quæ in illorum propriis ca-
pitibus scribemus, quod morbi ge-
nus venturum est, faciliter cognosce-
tur. vtrum autem brevis vel tarda
febris hæc futura sit, ex concoctio-
nis signis & aliis quæ in libris de cri-
si scripta sunt, discernetur. ✱

¶ Puto quæ scripta sunt signa, suf-
ficienter ostendere febres à sangui-
ne occasionem trahentes, quapropter
alia addere nō decet, sed his con-
tentum lectorem esse oportet, & ad-
medendum huic febri accingi tene-
tur. dum prius quodam dubium at-
tinens non tantū huic febri sed om-
nibus

nibus aliis prius absoluiam. quoniā quendam medicum non exigui nominis & scolarum primarum magistrum eundem torquere mihi retulit.

¶ Dubium est, si verū esset febres oriri per modū à me excogitatum, quia scilicet cor velicatum ab intemperie sanguinis, qui spiritū materia futurus erat, sese atollit in magnas veloces & frequētes diastoles & sistoles, ut his idem calidius versum (cū motus vis sit mista calfecere) valeat totum corpus calidius vertere, quo discuti insensibiliter aut sensibiliter, amplioribus factis calore viis corporis, humor noxius valeat, sequi videtur, nequaquam verum esse, quod ab omnibus ut indubitatum asseritur, tūc cor magnas & veloces ac frequētes diastoles & sistoles exercere, cum se ab immodico calore vindicare vult. ut euentus probare videntur. Omnes enim ob exercitium immodicum, aut immensum calorem solarē, vel alterius rei cor velocius & frequentius moueri experimur. quā si sic nitatur cor, sese refrigerare. & immodicum calorem per multum aerem attractum pellere. Cuius oppositū illi contingeret, si vera essent quæ retulimus: nam potius caleret, & inflammaretur cor, illis velocibus & frequentibus ac magnis motibus quā refrigeraretur, aut sim. ulto attracto aere illis magnis motibus refrigeretur. & eisdem consistentia eiusdem calere vi motus cogeretur: non calidius quam ante magnas & veloces sistoles & diastoles euasurū erat. Cum tantum plurimus aer attractus refrigeraret ipsum, ut motus calefaceret, atq; sic neq; febres intensiores calores naturalibus essent, nec natura cordis assequeretur, quod optabat, discutere scilicet morbificas causas, & amplas facere vias corpo-

ris humani, per quas sensibilibiter excernerentur noxia.

¶ Quod ut dilucide & aperte dubiū exponam, necessum est, prius examinare an verum sit, quod doctor ille ut hypotesim indubitatam & quasi axioma supposuit. Putā scopum naturæ esse cum in magnas veloces & frequentes diastoles & sistoles se atollit cor, multum aerem inspirare, ut ipso immensus eiusdem calor refrigeretur, & mitior fiat: & ita rem ut ille opinabatur non se habere innumera experimenta probare videtur. primum quod in sanis in relatū vsū inspiratio & aeris ad pulmonē & cor tractio fieret. quod impossibile esse: vel ex hoc patet, quā si cordis calor quādo pectus & pulmo constructa sunt, & immediate post dilatantur, esset disconueniens cordi, quoniam immodicē intensus, & ob id dilataretur pectus, & pulmo, ac cor, ut per aeris introductionem calor ille mitior fieret: sequi necessario videtur: quod in fine diastoles cordis cor assequuturum erit temperiem, quam optabat, remisso ab intro misso aere iā immodico cordis calore, quo in sistole vexabatur: atq; quod ab illa temperie diuelli molestum & graue illi futurum foret: agrumq; vocandum in sistole fuisset. quod ad præter naturalem sibi dispositionem ferretur. quā assertionem nihil magis dissonū: quod enim naturale agens, se in præter naturalem distemperiem naturaliter motum infert.

¶ Non enim euadet rationem hanc qui fatetur, cordi in dilatatiōe aliā naturalem temperiem conuenire, quā eidem in constrictione. calidius nepe naturaliter esse, cum constructū est, quā cum dilatatum. non pauci docti viri existimant: quo vitare argumenti nostri vim hi putant. Dicunt enim

enim cor constrictum, habere calorem immodicum, verum sibi tunc decentem & dilatatum remissiorē, sibi quoq; conuenientē. vt cordi hominis cibo repleti, aut exercitati, alia temperies est conueniens, quam eidem famescenti, aut quiescenti. nā etsi hoc verum esse fateamur. intelligere nemo sanæ mentis poterit, à quo calor cordis cum constringi incipit, fit intensior, donec cum constrictum cor est, omnino calor auctus est, poscens iam per dilatationē refrigerari. non enim à seipso, cum hi fateantur cor cupere, cum se dilatat, illum calorem pellere & insanientis naturæ cordis esset tam multum calorem gignere, vt statim corrumpere, neq; ab alio, cum nullum membrum in corpore sit adeo vt cor calidum. superest ergo falsum esse, quod vt verum illi supponunt: quāto magis quod non pariter bene valet famescens, vt satur, neq; qui superfluitatibus à membris pellendis exercitio eget vt qui, vt decet, exercitio usus est. Et per eandē normā nō adeo bene valebit qui iam cor constrictū habet, & ob id immodicè calidum, egens aere attracto, vt refrigeretur, vt qui dilatatū cor habuerit, nulla refrigeratione indigens. atq; vt si possibile esset, quod homo semper in eodem statu permansisset, in quo post alimentum assumptum, aut exercitium factum existit id natura procurasset: & neq; in famem neq; in lassitudinem hominem incidere permisset. Sic videtur, quod eadem cum cor dilatatum est, & bene se haberet, curatura erat: ne cōstringeretur, ne cōstrictione in minus bonā valetudinem quā prior erat, se traheret, cūq; hoc natura efficere nō molliatur, neq; tentet: superest in alium vsum quā vt cor refrigeretur deferuire

-sibi cordis dilatationem.

¶ Quod si aduersus dicat, non tantum vt cordis caliditas temperetur dilatatio eiu sdem est à natura commentata fieri, sed etiam vt aer, qui materia vitalium spirituum est cōmixtus sanguini arteriali in cordis sinistram cauitatem trahatur. Etiā quoniam cōstrictio cordis vitari non potuerit, vt sanguis & spiritus in corde geniti ad totius corporis arterias distribuerētur, & fumi qui vi caloris spirituū ex vasorum succis eleuabantur, in asperas arterias pulmonis pulsi per os expirarentur. ad quam cordis cōstrictionem necessario sequutura erat dilatatio proportionalis ac similis cōstrictioni, vt si valde constringi cor accideret, quia plurimi fumi in corde inclusi essēt, valde quoq; dilatari eidem esset necessarium: & si parum, etiā parum. atq; quod quā non ex professo refrigerare per aerem inspiratum cordis caliditatem natura velit, tamen per accidens illud cordi cōtingat. vt nec in famem trahere hominē natura vellet, sed id illi accadat: quia dissolui & in halitum verti plurimas eius partes sit necessum.

¶ Quam nostri argumenti euasione bonā esse fateor. quod ipsa palam affirmet oppositum eius, quod doctor relatus nobis obiiciebat: scilicet naturā in cordis dilatatione esse cor refrigerare: cum expressa solutione clare pateat: id non fuisse à natura procuratum, sed accidentaliter cordi cōtingisse, non ipsum refrigerari ob maiorem & frequentiore, ac velociorem dilatationem: cum calidius tunc euadere quā ante hos motus magnos, & veloces atq; frequentes exercitos erat, sed ipsum sic motum calidius fieri quā prius erat, non tamen adeo calidū

aere intromisso: vt fuisset, si non intromitteretur: vt si quis dixisset, homo in aere frigido currens calidior esset, se ipso quiescente in eodem aere, tamen minus calidus, quam si currisset in aere calido. qui enim in aere frigido quiescentes plus se refrigerari sentiunt, cum plus aeris deuorant, non nobis aduersantur: nā frigiditas illa in gutture, & non in corde sentitur. de quo est quaestio, quæ et si in corde sentiretur. per accidens, vt diximus, illi quiescenti contingeret, non tamen si velociter moueretur. Porro si huius doctoris obiectio vllam haberet vim, ex eadem elliceretur, cor illius qui in aere frigido constitutus exerceretur in frigidandum, & non calore afficiendum. illatio clare probatur, quod plus aeris atrahit tunc, quam cum quiescebat, quod falsum & contra experimentum.

¶ Sufficere scripta puto, satissacere, quantumvis rudi lectori, quanto magis relato doctori, qui inter omnes Europæ medicos merito adeo præclarum nomen adeptus est, vt si ne controuersia paucissimos sibi pares reperiri posse, omnes asserunt, sibiq; Caroli principis salutem curandam Rex ipse consulto decreuisset laudent: atq; prudentiores viri approbent. ad medendum ergo febri sanguinis deueniamus, & caput proprium methodis distinctum, vt nostri moris est, exaremus

Caput. lxi. De mede

la febrium à sanguine originem ducencium.

EBRES has quarū origo à sanguine est, synochos Græci vocant, Paulus à cōtinentibus

distinguit. cum cōtinentes tantum dicendas eas existimet, quæ intermitentibus finitimæ sunt, tertiana scilicet et quotidiana et quarta continua, synochos uero quæ unica accessione finiuntur. Actius uero sermone primo tetrablibi. 2. cap. 70. nihilo has differre scripsit. cū citatum caput de febribus cōtinētibus, siue synochis ipse inscripserit. sequutus in hoc Galeni voces, capitis tertii noni libri methodi medendi, vbi cōtinentes et synochos febres à plurimo sanguine oriētes vocat. et quā in hoc relati authores dissentiant, omnes sequuti sunt normā curationis synochorum à Galeno in relato libro nono conscriptam. auspicātes medelam à venæ sectione et vsq; ad animi deliquium de sanguine extrahendo, vt sequentibus verbis capite. 4. noni libri Galenus retulit.

✱ Ergo qui palestræ peritus iuuenis erat, vbi febricitare hora prima noctis cepisset, postridie eum mane circiter horam diei tertiā vidimus. cum autem inuenissem febrem admodum calidam, sed pulsus æquales et maximos, et celeres, et frequentes, et uehementes. tunc caloris qualitatem, quæ tactum minime morderet iamvero et urinas tum crassitudine tum calore à naturali habitu non multum aliēas, audiens præterea hominem circiter triginta dies exercitationis consuetudinem in termississe, pridie tamen exercitasse uehementius, et cæterum non multum. sumpsisse autem solitos cibos, atq; eos concoxisse, quis tardè et agre ut pote cum febris vesperi occupasset, cum iterum rubicundus plenus q; homo appareret, atq; etiam plenitudinis sensum se percipere diceret, faciente interim quodam eorū, qui aderant, de vena secanda mentionem,

visum nobis est eius auxilii confide-
 rationem in aliud tempus remitte-
 re, simul vt cercius sciremus cuius
 generis febris esset, simul necessario
 propter eam quæ præcesserat, con-
 coctionis tarditatem. cum autē ves-
 peri similem vigorem tueri febris
 est visa, ceu nihil sensibilibiter remit-
 tens, suspitio iam erat sinochō esse,
 hancq; ex obstructione, et sanguinis
 abundantia, et præ carnis copia stipa-
 tione. ac cum parem magnitudinē
 per totam noctem febris seruaret,
 postero die visum est medicis omni-
 bus, qui cum inuiserant, sanguinem
 esse mittendum. discordia vero orta
 de tēpore, et vincentibus, qui id in se-
 quentem diem differendum suade-
 rent, febris per totum eum diem cui-
 denter visa est vigorem suum auge-
 re. mox tertia sequenti nocte, alia
 quidē accessio minime incidit, quæ
 primæ ad portionem responderet:
 erat tamē æstus ipse laboranti into-
 lerabilis: vrgebatq; tum tētio totius
 corporis, ut pote repleti: tum ca-
 pitis pulsatio: atq; ob hæc grauis vi-
 gilia. iuvene in aliam alias se figurā
 iactante. itaq; cum ultra ferre non
 posset, hora noctis circiter octaua
 mittit ad me ministrum, rogatq; ad
 se ocyus veniam. ipse annuo, atq; a-
 beo: inuenioq; febre calidissimā,
 pulsumq; qualem predixi. quoniam
 autem nec in hoc, nec in lotio, neq;
 in ipsa caloris qualitate indicium a-
 liquod humorū putrescentiū appa-
 ruit: optimū factū visum est venā in-
 cidere, anteq̃ putredo inciperet. aue-
 ro itaq; ab homine eo vsq; de indus-
 tria sanguinē, quo ad animo linque-
 retur. maximum plane vbi valentes
 vires sunt, continuæ febris remedi-
 um, id quod tum ratione tū experi-
 entia didici. parum nanq; in contra-
 rium statum agitur corpus, celer-
 rime ex animi defectu refrigeratū.

hoc vero nemo inuenire potest, neq;
 quod ipsis ægris, neq; quod naturæ
 quæ animantes gubernat, iucundi-
 us vtiliusue sit. postmodum in eius
 modi corporibus necessario super-
 uenit alui deiectio, nonnunq̃ etiam
 bilis vomitio, quas res statim à toto
 corpore madores sudoresue excipi-
 unt, quæ nimirum omnia cum huic
 quoq; contigissent: protinus febrem
 extinxerunt. sic vt quidam ex iis qui
 aderant iugulasse me febrem per-
 iocum dicerent, vnde omnes risi-
 mus. ✱ Vtrum autem vera metho-
 dus an falsa relata sit, nonnulli du-
 bitauere. neq; sine vllius authoris
 decreto oppositum asseuerare ausi
 sunt. afferunt enim qui tam largam
 sanguinis missionem conferre ne-
 gant. Rasin trigessimis continentis
 capite secundo tractatus quarti qui
 post transcriptum Galeni contex-
 tum à nobis ductum, dicit sequentia
 verba. ✱ Magnæ sagacitatis est nō
 subtrahere sanguinē subito vsq; ad
 syncopim, sed secūdare phlegmoto-
 miā extrahēdo prima vice medieta-
 tē, et in secūda reliquā et si necessitas
 te inducit ad subtrahendū febre nō
 dum declinata. sudore et fluxu non
 præcedentibus audacter reitera. ✱
 neq; nō Auerroim septimo coliget
 capite 8. adducūt, qui quatuor ra-
 tionibus probare conatur sangui-
 nem vsq; ad syncopim nō esse educē-
 dū. Prima huic nititur fundamen-
 to. rectam medendi artem semper-
 imitari naturam recte operantem.
 cumq; humana expultrix vis recte
 agens nunq̃ tātum sanguinis per na-
 rium, aut vteri seu sedis venulas ex-
 cernat, vt ager in animi deliquium
 incidere, permittat. neq; arti hoc
 dandū, videtur. secundam rationē
 sequentibus verbis coligit. medicus
 qui à multo sanguine febriente edu-
 cere quod plus iuxto sanguinis in eo

dem redundabat conatur. vltra nihil est extracturus. sed cū sic venam secuerit nō solum febriens in sincopim nō incidet. verū sarcina multi sanguinis à vasis educta melius habēs, sanus sentietur. ergo vltius sanguinem ellicere, et in sincopim tali educatione agrū trahere, noxiū & si ne methodo erit. Tertia ratio scopo Gal. infrigidare subito per animi deliquium febrientem procuranti aduersatur. quod refrigerationem illam per accidens cōtingere testetur. quam periculosam Auerrois censet: & securius aliquid extranei caloris manere in febriente. q̄ toto per sincopē eieciō frigidū relinquere putat. Quarta timori imbecillitatis virtutis naturalis inititur. inquit enim cum suspitio non leuis in huiusmodi aegris sit, promptum putredini aliquid sanguinis illorum esse. oportebit vires asseruare, vt sufficere possint prohibere sanguinis incepti viciari putrefactionē: & viciati excretionem exercere, sed animi deliquio oppositum sit, ergo vitari à perito medico totis viribus debet.

¶ Non tam leues relatæ rationes sunt, quod prudentes medicos adeo nō terruerint, vt præceptum Galeni contemnere libetè decreuerint: & nedum illud exequi nonnulli docti veriti sint, verum & indocti, quoties sperant syncopem venturā, succo mali punici, & aliis medicamentis eandem vitare curent. quis enim tā stultus est, qui audeat adesse agro à quo sanguis mittitur. & syncope deploratum ab astantibus febrientem alacri vultu conspiciat. nemo certe nisi stupidus & amens. maxime cum nonnunquam à plebe narrentur in felices exitus ob huiusmodi animi deliquia prouenientes. quod ergo exercere in his febribus soleo, Rasis

consilium supra ductum est, non Galeni. nam vltra scriptas Auerrois rationes non parum me mouet, aperte videre, Galenum deceptum fuisse, credēdo syncopem causam vomitionis bilis fuisse. in iuvene illo de quo. 9. methodi medendi meminimus. atq; in quibuslibet aliis ob immodicum sanguinem missum in febre sanguinis cōtigerit. cum potius proxime adesse bilis vomitionem, syncopem asferre soleat: & vomitio ipsa à syncope releuet. quā sincopis vomitionē, asferat. quod humores & spiritus ad exteriora vomitio moueat. si ergo ad vomitionem bilis concitandā sincopis minime prodest. & ad alui deiectionem minus: nā raro nisi in his qui morituri sūt, aut illis qui in decretoria die sunt constituti. accidit post animi deliquium ventris purgatio: nescio cur illud procuretur. sudores quippe quos Galenus narrat potius antecedunt animi deliquium, quā sequantur (nisi per accidens) quoniam à cuti ad interna corporis, & nō ad cutim syncope moueantur humores. infrigidari quoq; subito totum corpus sincopis violentia, vituperabile potius in febrientibus quā laudabile existimo. quia frigore discuti & in hali tum spirare, viciati succi prohibentur. neq; ipse Galenus in euentu à se relato id negare potuit. sudoribus enim & non frigore sincopis, expulsa à iuvene febrē fasus est. quos non frigidos sed calidos fuisse certū erat. per accidens ergo & non per se in narrato à Galeno euentu syncope à febre iuuenis ille euasit. quæ medendi methodus non approbata sed vituperanda à peritis medicis est. quippe si ideo quod immodico sanguine missa à iuvene cui medebatur Galenus, vitales & ceteri spiritus ad præcipua

cupua mēbra retracti exteriora examinata relinquentes postea valuerunt, cum tāto vigore in totum corpus diffundi, quod humores noxios per vomitum & inferiorem ventrē ac sudorem excernere vis expultrix potuerit, quoniam iuuenis ille validarum virium esset, ac humores excerni prompti: non ob hunc scēlicē euentum suassurus erat Galenus in omnibus febribus à multo sanguine occasionem trahentibus, idem faciēdum, cum contingere sapissimē possit, inueniri febriētes minus validas vires habentes, & in quibus viciati fucci non adeo prompti essent, per relatas vias oris & ventris & cutis vacuari, quibus sincopis non exigua in commoda pareret. Certe si effectus qui ob accidens contingunt, imitandi forent, liceret in pleuritide à bile aut sanguine proveniente, meracū vinum febrientibus dare, quod non raro contingat rusticanis hominibus hunc morbum patiētibus, vino ingurgitari, & parū post ebrios versos, somno profundo teneri, ingentemq; sudorem de se fundentes, sanos & à morbo liberos euadere, & alia innumera quæ aberrando scēliciter cedunt, quod nullus qui sapit, vni quā fecit. timens ergo ne syncope correptus ab eadem releuari, non valeat, aut postq̃ ab ipsa surrexit, adeo imbecillus maneat, vt morbo resistere, velut iuuenis ille non possit, medicos hortor in ipsam febrientē incidere sanguinis missione nunq̃ procurent, cum tāta sanguinis extractio sine tanto vitæ discrimine per duas aut tres venæ sectiones in vna die si expedierit, fieri posset, neq; verendum propter tam exiguam morulam sanguinē viciandum & corrumpendum, cum ipse Galenus in euentu à se narrato distulisse dicat

se, plusquā per diem venam iuuenis illius secare. scio nonnullos obiecturos mihi quod ego verear, quæ timere vt impossibile prudens medicus non debet, vires scēlicet eorum, qui à multo sanguine febriunt inualidas posse esse. testemq; Galenū in relato nono lib. afferent. qui capite quinto sequentia verba scripsit.

✱ Si quidem copia illa sanguinis, quæ plenitudo quo ad vasa dicitur, cum bonitatem suam seruat, vt pariter augeri cum robore virium est nata, ita si quādo has grauat, nec de cetero augebitur, & bonitatem nature amittet. ✱ In quibus palam fateatur, toto eo tempore quo sanguis innoxius augetur, vires quoq; augeri. verum illis, qui nos obiurgant, facile satisficiam. admittendo vt verū, quod ex Galeno adducunt, quia præsens locus non permittit, an verum vel falsum illud sit, examinare. negādoq; nos dixisse, imbecillos eos esse, qui plenitudine quoad vasa laborantes febriunt, sed hoc dumtaxat. posse scēlicet accidere sanguinem mitti, ab imbecilliore, q̃ fuerit iuuenis ille, cui medebatur Galen. & quod vt licuit illi, à syncope releuari, & vomitu deiectioneq; ac sudore à febre liberum fieri, ita imbecilliori idem nō permitti, quod si accidisset in vitæ periculum incideret ipse, nemo enim nisi qui delirat, negare potest. non omnium qui à sanguine multo febriunt, pares vires esse.

¶ Porro temere non agere mihi videor: si ex assertis à Galeno in citato contextu cap. tertii noni lib. methodi medēdi ellici aliqua ratio cōtra eiusdem opinionem de esse febrium hecticarum de quibus in sequenti capite, Deo concedente, dicturi sumus, possit. quæ nostra placita roboret, si eam elliciam. maxi-

me cum talis sit, quod dissolui mini me valeat. fatetur enim ibi Galenus iuuenem illū à quo plurimum sanguinis extraxit, in syncopē incidisse. frigidumq; tunc vniuersum corpus eiusdem mansisse. quod minime accidere, febrienti hectica febre potuisset, & si ab eodem tantus sanguis & plusq; à iuvene relato educeretur. neq; vllō modo hecticus quantumuis graui syncope corriperetur, frigidus fieri posset. si verum esset, hecticam febrem à nullo viciato succo in uenis, aut aliocorporis loco cōtento pendere. sed membris humanis infixam esse. vt ipse Galenus primo de differentiis febrium & in libello de inæquali intēperie & multis aliis locis dixit. nam febrilis ille hectici calor. nō intēsior natiuo est (vt Gale. putauit) quoniam humor putridus sua putrida fuligine membra calfecerit. sed quia à sole vel ira aut alia quauis causa tātus calor mēbris inductus est. vt nullo extrinseco humore putrente egeat, ut asseruetur in membris. sed ab ipsa intēperie hectici, quam qualitatem secūdam Vgo senensis vocat. ille calor conseruetur. modo cum in syncope quātumuis spiritus & sanguis totius corporis ad arces putā cor, iecur, & cerebrum, retrahantur. temperies quæ idem est quod complexio retrahi non possit, cum accidentia non migrent de subiecto in subiectum, vt philosophi inquirunt. manente ergo eadem temperie, in neruo, carne, & ossē, & aliis simplicibus particulis vt necessario manet. & eundem febrilem calorem productum ab eadem mansurum quoq; necessario fieri Galenus cogetur. sed euētus probat hecticos syncope correptos frigidos fieri, vt iuuenis ille cui Galenus medebatur. ergo falsum est Gal.

assertum, dici scilicet hecticam febrem eam, quæ febrilem calorē habuerit, in dependentem à malis succis. quin omnes febres ab aliqua corporea causa oriri, vt nos in principio operis huius cum librum de inæquali intemperie exposuimus probauimus: indubitatum deinceps esse habendum, certum erit.

¶ Certè non euadet rationē hāc, qui dixerit, noluisse Galenum hecticam febrem in alia particula corporis, quā in corde infigi. ibiq; tantū à nullo pendere humore viciato, & quod immodicus calor hecticorū à cordis immodico calore calfaciente plus iusto sanguinem & spiritus fiat, qui cū in syncope deficiat: quoniam sanguis et spiritus in cor retrahuntur totum corpus refrigeretur. nam illud, Galenum noluisse, manifeste probant, innumeri loci in quibus affirmavit, hecticas febres minime dolorosas esse. & rationem exhibens dixit. quia membris infixus & habitualis sit illorum calor. quod esse nō posset. si earum calor a sanguine immiso à corde penderet. nam à membris ab eodem sanguine calfactis, nō aliter q; vt ignis vel alterius rei calor inductus esset percipendus. etiam ob aliam rationem euasio relata nullius est valoris, quia impossibile erat Galeni sentētiam de hecticis febribus, quam primo de differentiis febrium scripsit. apparenter verā esse, iā quod re mentiretur nisi explicaretur, vt ab Vgone est explicata. modo qui Vgonem sequutus fuerit. nequaquam saluare euentum illum de hecticis ob syncopem refrigeratis valebit, vt ratio parum ante adducta probat. super est ergo tam Galeni quā Vgonis expositoris opinionem de hectica febre presenti ratione & aliis in commento lib. de

inaequali intēperie à nobis scriptis improbatas manere.

¶ Connari enim Vgonis decretū aliter tueri. dicēdo scilicet hecticos syncopem patientes ab aere cōtinēte refrigerari. quoniam calor innisus à cordibus eorum in totum corpus per venas & arterias: atq; calor ille, quem temperies qualitas secunda hectici producit in membra humana, simul valeant resistere aeris nos continentis frigiditati, & eorū alter solus non valeat. ideoq; syncopē refrigeretur hecticus, quoniā relicto calore genito à temperie qualitate secunda solo, & sine alterius comitatu, quia alter ad cor redierit, refrigeretur hecticus: nihil prodest. nam obiiciam ego, quid si hecticus in tēpore æstatis in aere calido syncopem pateretur? nonne tunc refrigerandus? aut non esset? si fateatur refrigerandus. ratio nostra procedet. nam in frigidatio illa nō ab aere in frigidante proueniret, quo aduersus nostri argumenti vim fugere credidit. at si petulanter testetur refrigerandum non esse. iam euentus negare cogitur. qui audiendus in re physica nō est. hæc sufficere in præsentiariū videntur. cum aliās fufius de his egerimus. transeamus ergo ad prosequendam medelā febris à multo sanguine orientis, & mox transacta præsenti febris medela, vt diximus caput de hecticis scribemus. & methodus secunda sit.

¶ Adeo necessariā sanguinis missionem in his febrientibus esse, vt quod Auicena visum fuit, scilicet deficiente vena in brachio & crucibus à qua mitti sanguis possit. propter aliquod naturale, aut accidentale impedimentum, licere ex frontis vena sangninē mittere, & scapulis ac reliquis corporis partibus cu-

curbitulas ad mouere approbemus. quid verum horum prius faciendū sit, si fors huiusmodi ægrum curandum obtulerit: indubium venit, mihi autem videtur, venæ frontis incisionem prius exequendam, tā quod ex ordine scripturæ Auicena illud colligi valeat, quā quod incisio venæ magis vniuersalis euacuatio q̄ incisio cutis & carnis subditæ est. neq; verendum, per venæ frontis incisionem ad caput trahendum reliqui corporis sanguinem. dummodo parum post venam sectam cucurbitulæ tibiis, scapulis, ac brachiis affigantur. hæ enim quod ad caput reperet, deorsum trahere valebunt.

¶ Quauis non parum prodesse 3. Metho. his febrientibus aquæ frigida potū sciam, tam quod euentus id doceant quā quod Galenus quinto capite decimi methodi medendi dixerit. ✱ Maxima vero continuarum februm remedia hæc duo sunt, detractio sanguinis & potio frigida. ✱ Possē tamen inertiam medici indocti, qui sanguinem ab huiusmodi febrientibus non extraxit, aut inobedientiam ægri. qui medico iubenti venam secari obtemperare eidem noluit. sola frigida potione resarci, vanum esse reor. quin maiora incommoda asferre largum, & vsq; ad saturitatem aquæ niue in frigidatæ potum, illis quibus in principio vena secta non est, q̄ commoda certum habeo. nempe cum differtur venæ sectio, sanguis vi febrilis caloris plus iuxto affatus, necessario crassior q̄ erat vertitur. qui frigido potu assumpto, indubie adhuc crassior fiet, sed adeo crasso sanguine facta obstructions & mille alia incommoda sunt oritura. merito ergo nos id vituperamus. & fieri prohibemus nisi per coctionem sanguinis, prius attenua-

attenuatus. vt Galenus voluit, fuerit de his nihil plus quoniā antea hac fuisse tractauimus.

4. Metho.

¶ Neq; contemnēdum Aetii preceptum videtur. qui cum sanguinē mittere in hac febre iubet, cauet si per emorrhoides, aut vterū sanguis fluere paratus sit. tātum eius in corpore aegri relinqui quantum vacuādū per relatos locos suspicatus medicus fuerit. ne si vena secta tot⁹ qui redundat extrahitur, & natura per cōsuetā loca quem solita erat excreuerit. immoderatio sanguinis excretio fiat.

5. Metho.

¶ Placuit Galeno exprimere capite quinto superius citato qua die ab initio morbi, sanguine nedum iusu medici educto, possit sine noxa ellici, dicens. ✕ Optimum igitur factū est (id quod nos semper in re quaq; facere vidisti) statim non numero dierum, sed vniuirium robori, in febribus eius generis attentū esse: quippe quod si seruatum est, non solum sexto septimoue. sed etiam sequentibus diebus sanguis est mittēdus. ✕ At cum non exprimat Galenus hic quoto die sequenti iam non liceat, sanguinem mittere. mihi pertinere videtur, illud explicare, ne parū exercitati medici putent. in quauis die post septimam sanguinis missionē vtilē esse. si si decreto Galeni qui in praesenti contextu dixit. ✕ Non solum sexto septimoue, sed etiam sequentibus diebus sanguis est mittendus. ✕ Neq; de hoc certā & quam transgredi non liceat methodū proponam, sed quandam coniecturalē veritati proximam exarabo. Dico ergo in his continentibus febribus a multo sanguine originem trahentibus, licere venam secare vsq; in vigesimum diem. in vltioribus vero venā scindere, nocere potiusq; pro-

desse, in plurimum existimo, quia quanuis in intermittentibus non raro contingat, post quadragesimum diem sanguinem missum prodesse. vt Auicēna quarta fen primi canonis capi. de phlegbotomia scripsit, & nō solum post relatos dies, verum post quinq; vel sex menses in quarta nis & nothis tertianis conferre sanguinis missionem euentus doceant. in synochis minime competere manifestum est. quoniā nulla synochorum tā diu durare potest, quia multo ante aeger peribit, & quia in aliud febris genus ipsa iam tunc transisset sanguine cum tam larga moravicia to, & in aliud succi genus conuerso, & a febre viginti dierum in melancholiam crassam redacto, quo inhaibilis per venae sectionem educi redetur vt in genericis methodis superius scripsimus.

¶ Quamq; Galenus in his febribus ^{6. Metho.} ac aliis morbis a multo sanguine prouenientibus, plurimum laudet sanguinis defluxum per narium venulas. ego qui ea tātum scribere decreui quae vera esse rei medicae per qua draginta ferme annos incubendo expertus sum. non adeo vtilem vacationem hāc esse, fateor, vt sudor vel alui purgatio. in nariū enim defluxu tenuis & purus sanguis sapius defluit, quia in altiore corporis loco cum non nisi leuior sanguinis pars ascendere valet, crassiorquē in venis relictus fouere febrem non desinit, at cū tantus qui defluxit est, vt vterquē exisse existimetur. non raro in hydropem aut saltem malum corporis habitum incidere febrientem vidi. medicis ergo consulo, ne equorum vel porcorum sectis, aut aliis instrumentis narium venulas seccantibus, defluxum illum incipientē prosequi cogant: nec hac methodo praecipio

cipio, quod incipientem defluxum hunc medici sistere procurent. cum non raro ablata non ulla portione sanguinis multi aut viciati, & potentiore facultate expultrice ægri per sanguinis excretionem relicta, crassum per aluum & tenuem per sudorem vacuare, natura valeat. Decere tamen credo. fluxum sanguinis immoderatum fieri incipientem, per venæ brachii aut tali incisione vnâ aut duas, vel plures, & aliis remediis sistere, potiusq; naturæ arbitrio committendo, eousq; defluat permittere. donec suspicio de immoderata iocinoris debilitate adsit salubrius esse.

7. metho.

¶ In balneum descendere febrientem hoc febris genere omnes laudat Galeni autoritate persuasi, qui id fecisse in iuvene illo quem per sanguinis missionem vsq; ad syncopem se curasse scripsit. ego autem qui superius fasus sum, nunq; hoc præsidio vsus fuisse. quod balneorum vsus apud Hispanos exoleuerit, vtrû proficit vel noceat euentibus innitendo dicere non possum. Ratione autem ductus, prodesse potius quàm obesse cōiecto. cum enim sudoribus assiduus soleat hæc febris sæpe discedere, & ægrum liberum relinquere, vero simile erit, balnea quæ sudorem concitant, prodesse. etiam quod sanguis in ambitu totius corporis redundas (multa quippe magna vasa in exterioribus sita sunt) satis proximâ habeat cutim, qua expurgari a faculentis facilius quam per vllam aliâ corporis partem valebit. quod quamq; ita vti refero verum sit: tamē in initio & cum coctione nondum seiunctū viciatū à puero est, non licet balneis vti, ne plus permixta, quâ erāt, noxia in noxiis reddantur.

8. metho.

¶ Aluum expurgare in his febri-

bus competere nulli dubitauere. cū Galenus adeo hoc procurauerit, vt sanguinem mitti ab his non concedat, donec cruditates ventris concoctæ & vacuatæ sint. Quibus autem pharmacis aluus expurganda sit. Auicena notauit, Galenus, Paulus, Aetius, de his nullam mentionem egisse videntur. Ego iam in antecedentibus methodum genericam quandā dictaui, qua præcepi in secunda die à cuiusvis febris continuæ citra inflammationē in vafione cassia in fistularem bibant febrientes, quam etiam his dare consulo, & Auicenæ pharmacis vtens, succum mali punici dulcis & accidi cū manna post sanguinem bis vel ter missum, nec non mannam, ac tamaros indos, & pruna damascena, macerata in florum infusione bibat præcipio. à medicamentis vero, quæ scamonium, aut agarycum, seu cnicū, & alia huius farinae recipiūt, fugere in principio, caueo. secus in fine cum sanguinis feruor iam sedatus fuerit, vt quoq; à Rhabarbari consistentia & myrobalanis in initio etiam febris fugere debemus, postquàm autem aluus sponte sua vel rebus lubricū ventrem facientibus, lenis facta est, vti myrobalanis & Rhabarbari consistentia licebit. infusione nempe rhabarbari leuiter expræsi, cassiæ fistulari, aut mannæ, seu damascenis prunis, adiuncta, vti in primis pharmacis nō veto. cum relatis medicamentis rhabarbari infusio cōiuncta exiguam astrictionem habere valeat.

9. metho.

¶ Vti in quauis die post primum clystere feces infimi ventris expurgans clismis lenientibus confectis ex decocto violarum purpurearum & maluarum, ordeï, glyzirhyæ, & aliorum consimilium medicamentorū, in quo cassia fistularis, & oleū rosatum

rosatum, & violatum, & saccharum rubrum, dissoluantur, necessarium esse, existimo. nisi alius satis lubrica sine his esse videatur.

10. metho.

¶ Alimentis in prioribus diebus pauci nutrimenti, & levis concoctio nis, & quæ non multum humiditatis habeant vesci, hos febrientes consulo. nam hi qui multo sanguine nedum putrefacto abundant, in initio morbi non adeo debiles sunt, ut crasis egeant alimentis. neque adeo ficci ut humectari desideret. cum sanguis ipse satis humidus sit, & febris nondum in primis diebus tantum potuerit, exiccare, quod æger humectantibus indigeat, conferunt ergo acetosa. herba oxalis, vocata ac punica mala parum acida, & lencium iuscula, & cucurbitulæ, rhoe culinario, & ophancio, præsertim conditæ, rhuse enim obsoletiorum & omphancium iis febrientibus conducunt. nisi de eorum astriptione timeremus, quapropter aliis alimentis quæ vim leniendi ventrem habuerint adiuuata, utiliter ægris deuoranda conceduntur, coriandrum quoque in eundem usum laudatur. & inter fructus pira. & acida mala, & intibum, aranciorum & mali medicis acidus succus omnia alia alimentata bonitate antecedit. & quod frigidus & siccus ille sit, & quod vim roborandi cordis vires habeat. post tres aut quatuor ab initio morbi dies, prudens medicus recte consulit. huiusmodi ægris comedere ius pullo- rum gallinarum, aut perdicum, cum panis micis, & carnem ipsam cum oxalide, aut intibo, vel coriano (nisi timor lethargi venturi usum coriani vetet) decoctam. præsertim illis qui bus comedendi appetitus deiectus non est, & illis de quorum imbecillis viribus timemus: reliqui enim qui ab alimentis oborreat, & vires robustas

habent, nutriendi nisi leuioribus & his quæ primis diebus concessimus (qualia sunt, ius lencium, & poma assa, & alia consimilia) non sunt. hos nempe incoctos succos habere, qui inedia concoqui parati sunt, suspicari licet. priores autem biliosos aut a trabiliarios hos ventriculi vellicantes, qui se alimentis mediocriter nutriendis non alerentur, in sua symptomata cadere, parati essent. Certe cum crassus vel tenuis sanguis, qui redundat, esse possit. in febribus pendentibus à sanguine crasso crassæ consistentiæ cibi dandæ non sunt, sed qui attenuent. velut in aliis quæ à tenui sanguine fiunt. quæ incrassare valeant, permittuntur. distinguesque per crassiciem & tenuitatem vrinæ, rubori coniunctam, alterum ab alio. crassus quippe sanguis, vrinam rubram, & crassam efficit. & tenuis rubram & tenuem.

11. metho.

¶ Potio his febrientibus danda ex orde decocto erit. qui in nullo alio febris genere adeo utilis, ut in hoc est. tum quod sanguinis feruore sua frigiditate reprimat, tum quod humiditatem eiusdem propria siccitate coerceat, hæc ergo vel crudam eis qui decoctam bibere, nolunt concedo. maximeque coctam aut crudam bibant ægri tunc contemno, cum verum aut æstatis principium est: at si autum nus instat, aut ipse vel hyems adest, ægris suadeo, ne bibere coctam negligant. vereor enim in illis temporibus vasorum obstructions. & quoniam in harum febrium medela ulterius progredi, necessum esse non videtur. quod quæ in antecedentibus scripta sunt, quæ deessunt (si quæ sunt) supplere valent. ideo finem imponere visum.

Cap. lxii

Uelbe aras pære nias

nunquam habiles reddere, vt vi calor
ris febrilis omnino difflari valeat. aut
ab expultrice vi per sensibiles meatus
excerni. quos effectus pauca, aut
nulla medicamenta adeo celeriter,
vt balneum efficere valent. quo dete
gitur Galeni error præcipientis in
frigidam aquam demergendos febriē
tes. postquam in aquæ calidæ balneū
descēderunt, & quod solum vt infri
gidarentur hæctici, balneari iubean
tur. cum non tantum non prosit in
aquam frigidam hæcticos mergere:
verum quam maxime noceat. præ
sertim post aquam calidā poros ap
perientem, & frigiditati aquæ libe
rum additum danti. si enim prodes
se aliquando accidit per accidens, in
ægris validas vires habentibus con
tingit. cū retractis spiritibus ad cor
poris intima, & validioribus febriē
tibus factis, excernere noxiū humo
rem facultas expultrix possit. debi
les enim extincto calore, & duriore
verso noxiō succo, & magis angusto
vase factō, insigne nocumentum ex
aqua frigida recipiunt. quod Gale
nus non considerans, quæ nocebant,
præcepit. si autem sudare post bal
neū hi inceperint, sudare inunctio
ne superius scripta adhibita prohi
beantur. dum debiliores & plus fe
brientes, post sudores per hebdoma
dam quotidie factos eosdem fieri, his
experitus.

4. Metho.

¶ Clisteria quibus vti debet febr
ens, priusquam balneum ingredia
tur, si alius lubrica non fuerit, con
ficienda erunt, ex decocto prunorū,
ordei, violarum, maluarum, glycy
rizæ, camemeli, in quo olei violacei
vnciæ duæ, olei rosati vncia vna, bu
thiri vacini vnciæ duæ, sacchari vn
cia vna, dissolui debent. dormire æ
ger alio & huic simili post balneū
recepto valebit, cumq; tabescere fe

briens incipiat, tabidus etiam factus
bis aut ter in quavis hebdomada cly
ster ex iure gallinæ, & duobus oui lu
teis ac vnciis tribus olei violarum, &
sacchari vncia vna tribus horis post
cænam transatis, sumat.

¶ Balneum in habitualibus febr
bus ab vlcere pulmonis, aut empy
mate, vel stomachi, aut intestinorū,
siue alterius corporis partis, vlcere
antiquo nocere, q̄ maxime solet, &
quod humectando vlceri posceti ad
sui sanationem exiccantibus obsit,
& quod innoxios succos, fluxioni pa
rando irruere eosdem in vulneratas
partes, imbecilliores ipsas reddendo
efficiat.

5. Metho.

¶ Alimēta hæcticorum facilis co
ctiois, & tenuis consistentiæ futura
sunt, nam cum horum febrientium
cōcoctrix facultas imbecilla ex diu
turnitate febris versa sit, quæ diffi
culter coquūtur, incocta in his reii
cerentur, & crassæ consistentiæ ali
menta obstructions scyrrhosas au
gerent. lenta & viscositatem insignē
habētia, cum hæcticæ ab obstructio
ne manifesta in aliquo viscere pro
uenerint, valde obesse poterūt. quod
obstructions augeant, quibus auctis
alimēta in vniuersum corpus distri
buenda ad ipsa alendū transire pro
hiberentur. quo citius in tabem in
ciderent ægri. verum si in aliquo va
se oculto particularis mēbri obstru
ctio à scyrrhoso tumore vllō fiat. a
limenta quæ insignem lentorem nō
habuerint, sed mediocri quadā vis
cositate participauerint, vt cochlea
rum caro, prodesse non parū solent.
quoniā scyrrhosa parti sanguis ab
ipsis genitus hæres, ipsam humecta
re suo lentore valet, quo habilis ex
pulsionem vertitur. si enim aquæ in
tercutem tumore cochleæ exugunt,
vt Dioscorides libro secūdo capite

6. Metho.

octavo scripsit, non nisi ob siccitatē testæ id assequuntur. ideoq; dixit.

✱ Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ intercutē tumores exugūt, sed non ante soluātur, quā omnis hauriatur humor. ✱ Quasi hoc monere velit, prius humiditatē carnis cochlearum cōsumendam esse, vt testæ siccitas proffit, quā auferatur. alio quoq; modo prodesse possunt, quoniam vt vim habent exiccandi aquam intercutem, & podragicorum tumores, ita quoq; & duras illas vasorum obstructions. vescendæ ergo terrestres. aut marinæ sunt, fluuiatiles autē & quæ fructetis vepribusue glutinatæ coherent, fugiendæ, quod hæ stomachum & ventrē conturbant, ille virus olent, vt Dioscorides retulit, neq; illotæ & crudæ mādendæ, sed fursurū & fāniculo decocto abluendæ, vt lentor immodicus earundem auferatur & modicus maneat. cancri fluuiatiles eandē vim quam limaces seu cochleæ habent, cum iure gallinæ coctæ.

7. Metho.

✱ Pulli gallinarum, & perdicum, & gallinæ ipsæ, atq; arietum caro cōueniūt his, hædorum cerebrum vtile assum & elixum est, iura prædictarum auium, & aliarum paruuarū pinguium cōducūt, & aues ipsæ præsertim decoctæ. quod plurimæ paruuarum siccæ sint. quapropter passeress calidi & sicci inutiles iudicantur. vt quoq; palustres & influminibus degentes aues. fructus complures profunt, maxime qui mediocriter calidi, aut frigidi, simulq; humidi sunt, quoniam humiditate & temperato calore, aut frigiditate, indurata emolliri, experimur. olera quoq; humida, vt lactuca, portulaca, buglossom, intibus, & alia huius generis cōducunt. acetum ad incitandum appetitum, & refrigerandum, & alimē

ta in membra impellendum conducit, dummodo exiguum ex eo sumatur.

✱ Potum aquæ frigidæ crudæ nō valde approbo. quod horū febrientium spiritus exigui sint, qui frigida extingui parati sunt. etiam quoniā in hydropem omnes ferme tabidi fi niantur, quia concoctrix vis iecoris diuturnitate febris imbecilla facta, alimenta in aquosum sanguinē vertat, aut quod medicorum indocta licetia, permisi hectici quoties velint, aqua frigida ingurgitari, in hydropem relata incidant. putabant nēpe Galenus & quotquot cum sunt secuti medici, scopum curationis huius febris tantum refrigerationem, & humectationem esse, credentes febrem hecticam nullam materiam pro occasione habere, sed calidā & siccam intemperiem dici. vt supra ostensum est. ideoq; aquam frigidā nedum prohibebant, verum eadem mederi his febribus putabāt, nos autem qui falsitatem hāc explosimus, & causam hecticarum esse, quam audistis detegimus. coqui aquam rebus humectantibus, & aperiendi medio crem facultatem habentibus, consulimus. vt humectatione indurata emolliantur, & appertione excerni noxia, mollia versa, valeant. in quō vsum, aqua, ordeo, prunis damascenis, & fāniculisemine cocta prodest, vel seminib9 melonis, & cucumeris, ac parū anesi. cum enim hi agri indigeant medicamentis ventriculū & iecur roboratibus, ne in alui fluorem vel hydropem incidant: in quorum altero ferme semper hi terminantur. ideo anesum & fāniculum & alia huius facultatis, in aqua bibēda ab his, concoqui consulo. neq; in conuenire putarem, si ventriculi robur deiectum esset, cinamomum, & dama-

8. Metho.

damascena pruna, in aqua bibenda coquere. quāuis enim verū sit, quòd Galenus decimo lib. metho. medendi capite vndecimo scripsit. frigiditatē aquæ ab stomachi calore & mēbrorum vinci, non tamē ob hoc permittēda est, ab hecticis bibi, cum hi exiguo aquæ frigore insigne nocumentū patiantur. ventriculo & mēbris in agendo repatiētibus. neq; aliud fortassis paulus sensit, cum hecticis moderato frigida potu uti iubebat.

metho

¶ Ptisana cremorem & alicā forbitiones omnes antiqui in hoc morbo laudant, at ego si gratum huiusmodi alimentum his febriculis esset, uti eo non prohiberem. nō quidē ut vltimo, & potissimum cibo, sed pro primis mensis eundem concederem, & carnibus prædictis, aut piscibus boni succi, & aliis magis gratis, ac plus alentibus comedere largius quam pultibus ex ordeo, & zea, seu spelta, cōfectis consulerem. neq; nō ouorum lutea exhiberē. & alia quæ facilis coctionis fuissent, comedere permetterent, dummodo temperatum calorē humiditati coniunctū ipsa possiderent.

metho

¶ Lac in tantum ab omnibus medicis laudatur, ut huic alimento nulum æquari putent, quod quoq; prodesse, non tantum alendo sed morbo huic medendo credunt. cui sententiæ ego non aduersor. cum enim mihi cōpertum sit, hecticas omnes ab ignotis obstructionibus, aut induratis occultis tuberculis, aut vlculculis incognitis (non enim de illis quæ à iocinoris vel lienis obstructionibus manifestis proueniunt, loquor, quòd in his nocere lac soleat) originem ducere. & nullus cibus reperiri queat, qui adeo emollire sua buthifera substantia indurata valeat, simul

q; quæ mollia versa sunt, abstergere, & sero lauare, ut lac. hinc credo fecelicibus euentibus usu eiusdem medici fuassi, & si ignorarent habitualium febrium causas, neq; quo modo lac prodesset, tam multum id laudauerint.

metho

¶ Primum & præcipuum lac quod conferre his febriculis existimauit Galenus, asinum fuit, de quo in primis diebus cyathum unum tantum dare iussit, inducta in cubiculo ægrotantis asina, quo nullum tempus interponatur, sed æger id protinus bibat. post vero si in febriculis ventriculo non acescat, aut coaguletur. ad dare cyathum dimidium iussit, et sic plus concedendo, ad conuenientem mensuram pro alendo ægro ascendere præcepit. cuius decretum ego quippe laudo, in febriculis aluum adstrictam habentibus. secus ubi iam venter esset immodice solutus. nam cum certum sit tanto lac alio magis lubricum reddere ventrem, quanto plus de sero in se continet. ut Galenus. 3. de facultatibus alimentorum, capite de lacte dicebat. hinc sequitur asinum post camellarum & æquarum magis ventrem subducere, quòd de sero plusq; caprarum, & vaccarum, ac ouium contineat, atq; ob id aluum solutam habentibus inimicum esse. porro mirari subit q̄ maxime de Galeno, qui putauit, nullum in hectico redundare viciatum succum, sed tantum distemperie calida & sicca huiusmodi febriculis laborare. & boni consulat his ægris, lac asinarum expurgans dare. cum caprinum mediocre inter crassi nutrimenti lac & tenue, dare potuerit. quod ad manum sæpe habemus. vitareq; posset illud asinarum, quod obesse, ventrem subducendo, valeret. si hectici intemperies absq; materia: ut ille existimauit: fuisset.

Nn 2 neq;

neq; minus incōuenit, & suæ opinio
ni aduersatur. quod idē Galenus di-
cimo methodi medendi præcipit,
ptisanam & alicam, cum porro, &
anetho, tum sale, oleo, & aceto con-
dire. Si enim nullus viciatus succus
in hæcticis abundat. in quem vsum
anethum & porrum vim apperien-
di atq; calcificandi habentia, prodes-
se, possunt. oleum quoq; pingue & in-
flammari aptum, quo modo prodes-
se intēperiei calidæ & siccae poterit.
ego non intelligo: certe inconstan-
tem in suis opiniōibus ac variū Gal.
fuisse, eiusdē scripta palā probant.

12 metho

¶ Muliebre lac suctum ab vbere
nutricis, præferri aliis alimētis, pro
nutriendis hæcticis plurimi credūt,
ego infantibus & pueris vtilissimū
esse, discudico, adultis nō tantū pro-
desse existimo. & quod fugere lac à
mulierum mamis abhorreant iuue-
nes, & maioris ætatis homines, &
quod ætas iuuentutis adeo dissimi-
lis sit infantia, vt rationabili conie-
ctura suspicari possit. adultos dissim-
iles multo pueris, multo dissimi-
le effectū ab eodē suscepturos. vtq;
infantes iuuenes à lacte ab vberib;
fæminarum sucto recipiūt, iuuenes
nocuentū. aut exiguū cōmodum
allaturos.

13 metho

¶ Testudinum caro ablatis pedi-
bus, capite atq; cauda, cocta ita vt ci-
tra fastidiū mādi possit. à Plinio lau-
datur. 32. libro capite decimo inscri-
pto ad febres omniū generū, & cōtra
diuersas infirmitates. ranæ aquaticæ
in vino vetere cū farre decoctæ ibi-
dē etiā eliguntur. quæ ambo q̄ maxi-
me prodesse hæcticis existimo. quo-
niā humiditatē natā emollire indu-
ratas obstructions habeāt. verū du-
cere ad electuarii indurati consisten-
tiā carnes prædictas, vt pharmaco-
polæ medicorum iussu solent, mul-
to minus prodesse, quàm coctæ & cu-

mino, vel aneso, aut alio attenuante
semine, deuorata existimo. quia hu-
miditas quæ mollire debebat, coctio-
ne immodica pharmacopolarū ab-
sumetur. alere gallinas & earundem
pultos, prædicta testudinū & ranarū
carne cocta, & ordeo in lacte quoq;
cocto, vt relatis auib; nutriatur hæ-
cticus, satis proficuū est. oxigalate,
id est, acido lacte ali hæcticos, nōnul-
li laudant. mihi autē oxigala inuti-
le iudicatur, quod crassi sit alimen-
ti, vt Gal. lib. 3. de facultatibus alimē-
torū scripsit. & buthirosū quo mol-
lire lac valet, ac serosum quo apperi-
re solet, amiserit.

¶ Lactē tepido balneari vniuersū
hæctici corpus, dū prius in aquæ dul-
cis tepidæ balnē idē tandiu descen-
derit, vt ibi parumper & doneq; cu-
tis pori referētur, immoratus fuerit,
prodesse q̄ plurimū hæcticis existi-
mo. nā lactis humiditate emolliri
indurata obstructions poterunt. &
serosa eiusdē substantia attenuari, at-
q; excerni. omnesq; hæctici corporis
partes humectari, prōptæ fiēt. quod
plurimū necessariū hæcticis est.

15 metho

¶ Medicamētis per os sumptis, & ex-
terius admotis, infrigidari hæcticos
quoquo modo possint, procurāt me-
dici putātes, his extirpari febrile ca-
lorē. posse. verū decipiuntur, & non
parū nocuentū saepe agris his re-
bus inferunt. nā quæ solū infrigidāt
& alimētum nullū corpori, vt medi-
camēta pura, exhibent, comesta, ca-
lorē natiuū spirituum vitaliū extin-
gunt, & cōcoctricis facultatis ieco-
ris, & vētriculi vires imbecillas red-
dūt. atq; in hidropē inquā incidere
ob imbecillitatē iecoris hæctici pa-
rati sunt, eodē trahūt. quæ vero ex-
terius admouentur, cutim inspisan-
do, & fuligines scyrrhosarū obstru-
ctionū exire prohibēdo, etiā & si nō
tantum vt præcedentia nocent.

Neq;

16 metho

¶ Neq; præcedente methodo alimentorum frigidorum vsum interdico, dummodo ex his sint: quæ facilius concoqui valeant. & optimum sanguinem & à temperamento per humiditatem decliuem gignant. frigida enim & sicca ædulia noxia esse, palam est. quod siccitatem hecicorum atq; scyrrhosas obstructions eorundem augeant. præsentī methodo quoq; calida et humida alimenta minime reprobo. quin si laudati nutrimenti sint, cōplurimum prodesse, existimo. quia ex his multo sanguis genitus, humectare induratas obstructions, & vires fouere (plurimis spiritibus ex eisdem productis) valebit. solida quoq; membra, quæ in marasimum incidebant, releuari ab eodem ipsis cibis poterunt. tandem vsum papaueris, nimpheæ, opii, hyosciami, in alimentis aut in phar macopolarum compositionibus deuorata, nocere hecicis dico, exterius quoq; admota obesse, affirmo.

17 metho

¶ Vnguentum rosatum quomedi ci sæpe inungere dorsum febrientium præcipiunt. nō adeo noxium et si refrigeret, est, vt per interualla quandoq; eodem totum hecici corpus liniri, et leuiter fricari, non profit, vt vnguentum liquidum in tertia methodo scriptū, tum quia membrorum dissolutio frigiditate & humiditate eiusdem coercetur: tum etiā quoniam quæ indurata interius hecica causa fuerint, mollia reddi, eodem valebunt. ac post molliciem facilius per halitum aut sudorem, seu aliam quamvis sensibilem vacuationem excerni, poterunt. cū enim sæpe medico incognitus est locus obstructions, aut tuberculi vel scyrrī, qui causa hecica est. totius corporis inunctione relata, præsertim post balneum, emolliri & apta expulsio-

ni quæuis dura pars fuerit, à ratione alienum non est. neq; in vngere ventriculum aut iecur eodē timere debemus. cum satis roborantis facultatis vnguentum hoc propter rosarū adstrictoriam vim, sit. neq; præsens locus poscit examinare, an vnguentum rosatum frigidum, aut calidū sit. mihi enim indubitatum est, frigidum & non calidum esse, quamuis ex porcina asungia cōficiatur. quia aquæ frigiditas, qua toties asungia illa lauatur, ipsam vim infrigidandi habere, efficit. vt euentus probant. quibus fides in his rebus & nō rationi danda est.

18. metho

¶ Toros quibus insidere, & dormire hi febrientes debent. fabricare super aquam fontanam prodesse his, aliqui scriptores dixerunt. ego autē nisi in æstate, aut in principio autumnī ubi aer immodice calidus & siccus est, id facere non consulerem. nam hyeme & vere satis hūidus aer nos cōtinens est, autumnī autem media & vltima pars adeo frigida, quod si à frigiditate aquæ illius tēporis frigiditas augetur, nocere posse, certum erit. tam deiciendo vires concoctrices iecoris, & vetriculi, quam vasorū totius corporis. & in hydrope trahere valeret. hoc efficiendo

19. metho

¶ Innumeras cōpositiones pharmacorum nutrientium & infrigidantium & roborantium (vt putant auctores qui illa composuerunt) vires hecicorum, cōficiūt Auicenna & omnes Arabes ac latini iuniores, ex feminibus lactucarū, intibi, & cōmunibus frigidis, smagradis, iacinthis, & margaritis, atq; aliis præciosis lapidibus, nimpheæ, papauere, caphora, bombicis semine, & saccharo, & mille aliis rebus quarum potiore partem nocere nō parum, existimo. cum quæ immodice frigida sunt, ob-

rationem in. xv. methodo scriptam obesse, possint. Lapidés autē obstru-
ctionibus, & scyrris, nocuentū in-
gne inferre notissimū quoq; sit. non
enim credo ego ex lapidibus relatis,
exceptis margaritis, comestis, si per
imum ventrem mista facibus nō ex-
cernuntur, quod verisimile est, aliū
sanguinem, quā terrenum gigni.
durities enim lapillorum dictorum
manifeste sic rem habere, nisi lapi-
dea mente præditos, docet. certe si
ex mollitie & duritie alimenti con-
iectare licet, quam facultatem nutri-
endi habet, cum rupibus relati lapi-
des multo duriores sint, & aqua nec
villo liquore emolliiri valeant. clarū
est. aut minime alere, aut sanguinem
qualem dixi efficere. si quoq; ex odo-
re aut sapore decernere eorundē in
nutriendo vires cures, non potius q̄
calibem, aut magnetem siue alium
quemuis lapidem de se odorem, aut
saporem reddere ipsos, senties. vnde
quoq; pares vires nutiendi præfactis
habere censendum est. superest ergo
vt qui nutriant, minime heceticis cō-
cedi, hi lapides debent. si enim infe-
bribus pestilentibus prodesse, posse,
diximus, multo aliter q̄per modum
alimēti fieri existimamus. sed de his
atq; de hecetica febre satis nunc dixi
se credimus. ad febres ergo quas cō-
positas vocant, deuenire tempus est.

Caput. lxxv. de febr-

bus compositis hemitritæis no-
minatis quæ an tales sint, quales à
Galeno & aliis medicis esse fingū-
tur, aut non, in præsentī capite ex-
aminabimus.

Aturam atq; mo-
dos hemitritæi di-
uersos scripsit Ga-
lenus, secūdo de fe-
brium differentiis

cap. vii. ac. viii. & inde typis libro. cu-
ius decreta in prædictis capitibus e-
xarata, in compēdium quodam pri-
mum redigere visum. ne si vniuersā
transcripsero literam, quæ proluxa
valde est, lectoribus molestior q̄ esse
cupio, fiam. & post quid nos de illis
sentiamus palam & ingenue expone-
m9: deinde quoq; si quid ex libro de
typis adducere conueniat, & taxare
vel approbare, expediat, præteritis
subiungemus. idq; quāto breuius pos-
simus. quoniam finem imponere o-
peri huic, & ad alia trāsire, quā
maxime cupimus. hemitritæum er-
go Galenus nominat febrē, ex bili &
pituita oriētē, quādo pituita & bili
accedēdi proprios modos seruāt. &
cum proprii accedendi pituitæ mo-
di duo (vt Galenus opinatur) sint, vel
quotidie inuadendo, & in infebrici-
tationem desinendo. quod genus fe-
bris quotidiana, seu amphimerina
nominatur. aut semper affligendo,
quæ quotidiana cōtinua dicitur. et
bilis alii duo, aut tertiis diebus infe-
stando, quæ tertiana vocatur. aut in-
cesanter febrem faciendo. quæ con-
tinua tertiana dicitur. quatuor he-
mitritæorum complexiones fieri,
poterunt. tertianæ scilicet intermit-
tentis, cū quotidiana intermittē aut
tertianæ intermittētis, cum quoti-
diana continua. vel quotidianæ in-
termittētis cū tertiana cōtinua, vel
quotidi. continua, cū tertiana cōti-
nua. neq; hos oēs posse proprie, hemi-
tritæos nominari, Galenus dixit. cū
quotidiana & tertiana intermit-
tentis hemitritæum non constituent:
quia febrem cōtinuam oportere he-
mitritæum esse, sequēdo hyppocra-
tis placita, idē credidit. & illis quas
diximus, febribus, illud non conue-
niat. transactis namq; accedendi ho-
ris, quotidianæ & tertianæ sine fe-
bre

bre exisset æger . nempe Hyppocratem voluisse , hemitritæos febres cōtinuas esse . ex primo de morbis vulgaribus libro , ellici , opinatus est . quoniam inibi dixerit . ✱ Erant vero eorum plerisque passiōes huiusmodi febres horridæ , continuæ , acutæ , omnino quidem nō intermittētes . modus vero erat hemitritæus , cum alteram diem leuiorem ferret , altera vero inualesceret . ac sumatim in acutiem augerentur . ✱ Nequē etiā tertianam continuam , & quotidianam continuam , simul mistas , hemitritæum componere , affirmat Galenus . quia sine horrore hæ ambæ essent . & hemitritæus febris horrida futurus est . vt in cōtextu citato hypocrates dixit . illæ ergo proprie hemitritæi nomen , sequendo Galeni sententiam , sortientur , quæ ex quotidiana intermittēte , & tertiana cōtinua componuntur , aut quæ ex tertiana intermittente , & quotidiana cōtinua fiunt . nam harum vtraque continua & horrida erit . atquē cum hemitritæum ideo sic nominari . Galenus opinatur , quod sit semitertiana et semiquotidiana . vt semiasinus mulus aut mula nominatur , quoniā ex æqua et asino procreetur . ille magis proprie hemitritæus vocabitur : qui magis pares tertianam et quotidianam habuerit . si enim tertiana valde dominaretur : iam tertianæ nomen sibi vindicaret , etsi quotidiana multum polleret , pituitosa febris nomen sortiretur . à quibus denominationibus hemitritæum exactum abhorreere autumat Galenus . sed requirere parem missionem ambarū febriū . Hæc insuma incitatis capitis scripsit Galenus . et exēpla quædam aliquorum febrientium diuersis febribus cōpositis , ex his possuit . neq; plus de harum febrium compo-

sitiōe dubitasse , videtur . quàm quod quatuor sint elemēta , aut quod cœlum sit circularis figuræ . vel ignis leuis , & terra grauis , aut aliud quod vis in physica notissimum .

¶ Mihi autem cui inditum à natura est , euentuum naturalium causas absq; exacto examine nunq̃ inuestigare . primū videtur prædicta Galeni decreta hæc habere inconuenientia , ex eisdem sequi tertianas nothas , & hemitritæos ab eisdem causis pendere , & originem trahere . à bili scilicet pituita mista : vnde euenturum erat id , quod quàm maxime inconuenit , aut vtriusq; per tertios dies plusquàm duodecim horas infestādo , nothas tertianas vocari , aut duas accessiones in altero die efficiēdo , & vnam in alio hemitritæos dici . quod enim hemitritæi à pituita putrescente bili mista , oriantur , Galenus expresse dixit . in exordio septimi capitis secundi libri de febriū differētiis . nothā autem tertianam à bili notha ex pituita bili commista fieri , in antecedentibus doctum manet . non enim verū est , sequēdo Galeni verba in prædicto cap . quod Auicena prima sen . quarti ca . 35 . tractatus secundi & iuniores fingunt , quia vident prædictam rationem in dissolubilem esse : in hemitritæis scilicet bilē non in eisdem vasis putrescere , in quibus pituita , sed in multo diuersis , & ideo duas distinctas febres , hos distinctos humores efficere & notham bilem , quæ ex pituita & bile fit , in vnico & eodem vase , ambobus humoribus cōmixtis putrescere . atq; ob idem ab ipsis vnicam febrem , tertianam scilicet notham oriri . Galenus enim in septimo cap . citato dixerat . ✱ Iam vero tempus est , vt ad propositum institutū reuertamur . si pituita putrescēs ex qua fe-

brem illam, quæ singulis diebus accessione facit, accendi dicamus, misceatur amaræ bilis humori, ex quo tertiana gignitur febris. duplex iam causa ac dispositio cōiungeretur. alter quidē humor affert, quotidie accessione, alter vero tertio quoq; die. itaque alter quidem dies duas habet accessiones, alter vero vnam tantum modo. fient quē, vt dixi, in altero die duæ accessiones, nisi accessionū tempora in eisdem horis conueniant: si enim conuenerint, fiet vna febris cōfusa: quæ nequē puræ tertianæ neq; puræ quotidianæ formam præseferet. *¶* Vbi palam scripsit mistam pituitam bili, putrescentem efficere hemitritæum. nō ergo in distinctis corporis locis vt Auicena & neoterici dicunt, Galenus credidit, humores facientes hemitritæos, includi, & putrescere.

¶ Nequē etiam rationi conforme est, opinari, quod Galenus non putet, bilem notham fieri, posse: ex mixture pituitæ & bilis, sed per maiorem affationem flauæ bilis, nam cū idem Galenus fateatur, palidam gigni ex serosa aquositate bili flauæ mista. hæc si multum de aquositate illa, quæ pituita dicenda est, admiserit. notha bilis vocabitur: & erit.

¶ Porro intelligo ego, quid Auicenæ & his qui eundem sequuntur, causa deceptionis fuerit. cum enim opinarentur, pituitam & bilē extra corporis vasa putrescentes, febres intermittētes efficere, & intra eadem continuas. fingebant altero humore intra vasa putrescente, continuā febrem sub oriri, & alio extra putrente intermittētem prouenire. nos autem qui in antecedentibus docuimus meras nugas & inania figmenta omnia illa esse: sed quod tam cōtinuarū quàm intermittētium, humor, vt

plurimum in venis corporis totius sit inclusus. & quod aliunde quàm ex assertis ab illis authoribus, continuitas, & intermissio, febrium cōtingat. impossibile existimamus, in venis bilem & pituitam putrescere, & homine febriēte hinc inde sæpe moto, illos humores in venis inclusos, non misceri. vt in quibusuis canalibus quantumuis, arctis, liquores inclusi, & concusi, ac calore feruentes misceri, videmus. atquē etiā ob hanc rationem extra omnem naturæ ordinem existimamus: cōponi febres vt Galenus & omnes alii medici fingunt. certe si diuidi & separari in diuersis vasis humores putrētes nequeunt. neq; etiam duas febres efficere, sed vnam non puram, sed notham valebunt.

¶ Neq; illis qui his nostris scriptis fidem non dant, prodesse potest, obicere mihi, quod nisi verū esset, in diuersis corporis partibus contineri duarū febrium humores. nequaquā ex periremur in duplicibus tertianis, contingere, primā febrem & quam die dominica, exempli gratia, corrīpere videmus, eadem hora accedere, qua quæ die martis sequentis ventura est. & quod alia, quæ die lunæ inuadit, non alia hora: quàm ea in qua diei Mercurii febris inuasura est, accedat. vt duæ ille tertianæ duas diuersas, inter se tamē per tertios dies similes, accessiones efficiant. quoniā & si multoties ita accidat, vt se experiri aduersi fatentur. non illud ideo cōtingit, quia duarū tertianarū duæ vt inquirunt, sint minere. sed quoniā expultrix vis cordis & venarū, atq; arteriarū, succum inficientem sanguinem cordis, cum primū febrile æger incipit: ad tantā distantiam se iungere à membris principibus valet, vt redire ad inficiēdum iterum cor-

cordis sanguinem non in alia hora possit, quàm in ea in qua in sequenti die alia tertiana corripit. quæ etiam in ea hora finietur, in qua expultrix vis relatarum partium seiungere noxium succum, à membris principalibus valet. atq; cum natura bis velter consuefcet, ad tantam distantiã in vno die & non maiorem neq; minorem succum noxium excernere & ad aliam in alio. inde contingit in reliquis diebus sequentibus eandem normam ipsam seruare. vt si quis afuesceret, prædere in die lunæ hora decima ante meridiẽ, & die martis, hora duodecima, & die mercurii iterum hora decima comedere, & iouis die eadẽ hora qua die martis prædere. atq; hoc per hebdomadã vnã, aut diutius obseruasset, non prius famesceret, quàm horæ illæ in diuersis diebus sonarent. sic his febrientibus contingit. & quia hanc & consimiles argumentationes facilius, qui in nostris dogmatibus de modo per quẽ accessiones febriles proueniunt, doctus fuerit, soluere valebit. ideo ad prosequendum incepta progredior.

¶ Quippe cõtinent non raro vulneratum caput habentibus, quibus vel ob chirurgi indocilitatẽ, aut vuneris malignitatem, cerebrum suppuratur, horrores cõtinuus febribus superueniẽtes: nequẽ alium ordinẽ seruantes, quẽ quem Galenus fingit, cõtinuam tertianam: et intermittente quotidianam habere. vt enim ipse suspicatur: accessiones harum cõpositarum febriũ quandoq; retardari, nonnunquẽ cicius accedere. sic etiã suppurationẽ cerebri patiẽtibus accidit: et cum bilis vomitibus non raro, qui tamen non hemitritæo febri re dicuntur. neq; à duobus cõtrariis succis in diuersis vasis putrescentibus: duabus febribus illos affici suspi-

camur. sed aliã causam inuenire curamus. quod cum ita sæpe cõtingat, Galenus & si eos accessionũ modos, quos scripsit, nonnunquẽ infebriẽtibus viderit, propriam & quæ euentibus quadraret, causam, inuestigare, tenebatur. & non quam falso de compositione febrium fingit.

¶ Hippocrates certe quẽ ipse ex primo de morbis popularibus citat, nullibi quod ego sciã talẽ febrium compositionẽ introduxit. neq; contextus ex eodem allatus de hemitritæo ficto à Galeno mentionẽ agere potuit. vt qui verba eiusdem exacte perpẽdit, & calet, intelliget. ea sunt. ~~¶~~ erant vero plerisq; passionibus huiusmodi febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino quidem nõ intermitteutes, modus vero erat hemitritæus, cum alteram diem leuiorẽ ferret. altera vero inualesceret. ac summum in acutiẽ augerentur. ~~¶~~ vltimum enim contextus putã ac summum in acutiẽ augerentur. nullo modo cõuenire videtur, febribus diuersis nẽpẽ pituitosæ, & biliosæ, simul infestantibus, cum quæ prior ex his defutura erat, nõ pituitosa, quæ crassiorẽ succum pro occasione habebat. sed biliosa esse debebat, sed hac deficiente, & pituitosa perseuerate. non in acutiẽ proueniẽtem à biliosis succis, sed in horridam orientem à frigidis finiẽda erat.

¶ Et priora contextus verba non minus distinctum genus febris, ab eo quem Galenus fingit, quàm vltima denotant. potuit enim vocare illic Hippocrates eas febres horridas, quæ, in prioribus diebus cum horrore simul febri coniuncto, accederet. quoniam pituita à capite illorũ febrientium tunc distillas in dorso medullam horrore causa, per modum superius à me expositum (vbi rigorũ &

& horrorem veras causas exposuimus) fuisset. qua consumpta, & perseverante febre, ac liberari bilem, ut facere acutam febrem posset, linquendo, in acutius febris finiretur. nequaquam; à duabus febribus compositis, symptomate illo emanante, ut Galenus opinabatur: vel etiam resensitum ab hippocrate genus illud febrium oriebatur, à pugna, inter naturam & morbificam causam, quam cum in primis diebus natura conaretur, longe à corde seiungere. & ultra dorsi magnam arteriam & venam in parvas corporis secreta: renitens humor noxius & diffundi in proximas cordi arterias & venas procuras: motus & concussio talis indictis arteria & vena suboriretur, ut necessario dorsi medula eo modo male afficeretur: quo affici in horroribus solet. indeque horrores provenientes denominationem horridarum: febribus illis darent. sed perseverantibus febribus: & vel natura vincente: et in ambitum venarum corporis humores protrudente: febre ad dissoluendum noxium humorem, intensiore facta, vel humoribus dominantibus, & prope cordis venas diffusis, febris intensior etiam versa, corde à noxio humore vellicato, in acutiem finiretur. & tandem tales quales scriptae ab Hippocrate fuere, non per febrium compositionem: sed per innumeras alias causas ille & diversae febrium accessiones quas habere febres compositas, Galenus opinatur, provenire posse, qui adhuc parum doctus in nostris dogmatibus fuerit, facile intelliget.

¶ Decipitur indubie Galenus, cum putat: vocari ab Hippocrate & aliis antiquis medicis: hemitritaeum febre quae simul tertiana & quotidiana sit: quasi dictio illa compositionem significet: ut semiasinus aut semial-

bus, qui ex dimidia parte alba: & dimidia nigra compositus fuisset. cum nolit Hippocrates significare illud, hemitritaeus: sed inde hemitritaeum nominari: quod tertianam intermittentem amuletur: quam non talis sed continua febris tertius diebus accessiones ut tertiana intermittens habens sit. ut vulgus vocare solet homines semihomines. non quod ex homine & alio animali sint compositi, sed quod perfectos homines homunculi amulentur. si enim continuas tertianas in aphorismo. 43. quarti libri cuius series haec est. ✕ Febres quae nunquam non intermittentes tertiana die fortiores fiunt; magis periculosa &c. ✕ Non hemitritaeos nominavit: & in citato de morbis vulgaribus contextu sic: nulla alia de causa fecisse suspicor: nisi quia hic de illis agebat, quae et si continuas febres essent. tertius diebus cum horroribus accedebant: quas vocare hemitritaeos id est amulantes tertianas dignum erat. et in aphorismis de continuis tertianis tertius diebus accessiones sine horroribus habentibus scriberet. neque Agathinus ductus à Gale. in. 2. de febrium diffinitione. aliunde denominari hemitritaeum quod per similitudinem putasse reor. quia scilicet tertianam exquisitam breuem hemitritaeus in accessionibus amuletur. & si multo post: quam ipsa protendatur. quasi nulli aliae quam tertianae exquisitae nomen tertianae simpliciter & per analogiam secundum eundem conveniret. certe hoc expressit Gal. in commentario de typis dixit cum scripsit. ✕ Agathinus hemitritaeum semitertianam latine dictum inde pronuntiat: à relatione ad tertianam. nam utrisque tertio quoque die fiunt accessiones. ✕

¶ Non me latet: fuisse: medicos de quibus

quibus Galenus incitato de typis libro meminit, qui putarunt, dici semitertianam, quasi non integrā, sed dimidiā tertianam, ut semicirculum non integrum circulum sed eiusdem medietatem nominamus. atq; alios qui semitertianā eadem ratione dici autumant, quia sex qui alterum numerum. utq; sex qui alter numerus respectu alterius continet illud, & eiusdem medietatem, seu sex continet quatuor & duo, quæ medietas quatuor sunt. sic credunt, febrem durātem decem & octo horas vocari semitertianam, quoniam contineat unam integram exquisitam tertianam: quæ ex duodecim horis tantū in plurimū constat. & dimidiū eiusdem putā alias sex horas. multoque maiora quā præfata deliria veterum medicorum componentium typos quotidianos, & tertianos, atque quartanos, necnon quintanos, multiplicibus cōpositionibus, ibi etiam tractari, obliuioni non trado. nequē eiusdem Galeni non minus inutiles quā reliquorum nugacitates ibidē legi, sed omnes illas mitto, ne prolixior sim: & tantum id refero: nulla alia de causa: nisi quod ipse Galenus & reliqui medici veras febrium, & accessionū, & intermissionum earūdem causas, inuenire non valuerūt, aberrasse. mihi autem cui has noscere Dei gratia cōcessum est. vnico verbo illorum nugas explodere, permitti. tandem ergo fictas & non quæ vere cōtingant febrium seu typorum compositiones. à Galeno inde typis & de febrium differentiis libris fuisse, asseuero. sed ob causas superius scriptas tales accessionū modos contingere: quales à Galeno recensentur, fateor.

¶ Neq; quidem negare me medici putent: alias febrium commissiones

accidere posse, putā simul febriētē à bili redundante vel putrente admate aliquo affici, & à fumis eiusdē multo aliter cor vellicari, quā ab aliis fuliginibus, & ab inflammationibus seu scyrris, vel aliis internis obstructionibus, habituales febres non nunq̃ contingere. simulq; in eisdem agris bilis aut sanguinis seu pituitæ portionem aliquam etiam putrescere, posse. & occasionem esse febrium plurimū dierum: quod ego inficias eo, id tantum est. posse in venis putrescere bilem, & pituitam, aut atrā bilem, et quemlibet horum humorum seorsum, alium accedendi & discedendi modum distinctum ab alio habere. neq; temere id impossibile esse existimaui. sed rationibus superius scriptis & euentibus conuictus in præfactam sententiam descendī. quā etiam nullus ex prudentibus & expertis medicis, inficiari valebit. Ergo ut ad agendum de aliis febrium generibus transeamus, dignum videtur præfenti capite finem imponere. neq; vllū de medela febris huius caput scribere. cum hemitritæum talem qualem medici fingere, nequaquā esse probauerim. & iam quod esset, medela illius notissima fuisset, iis qui biliosis, et pituitosis, atq; atrabiliaris febribus mederi, per retro scripta scirēt. cum ex pharmacis ad ea simplicia genera scriptis componere mista potuissent.

Caput. lxxvj. De febribus pestilentibus.

Contingunt tam in numeri pestilentium febrium congressus, nonnunq̃ in vnus anni constitutione quandoque in di-

uerfis eiusdem anni tēporibus. aliās in multo distantibus annis, vt nulla propria & vniuoca pestilentium febrium signa, scribi, aut mōstrari, ab vllō quantumuis exercitato medico valeant. sed tantum quādā generica & quæ à nostris prædecessoribus sūt notata, & à nobis obseruata, in medium proponi, aliis medicis & mihi permissum sit. nempe quis ex medicinæ professoribus qui in duobus antecedentibus annis. 1556. & 1557. & in præsentī. 1558. rem medicam exercuit, elare non vidit, nos vera dicere. cum in tam breui tēpore diuersi febrium modi non tantum in Hispaniæ verum & in totius ferme Europæ incolas, grasati sint. nonnunq̃ cū cataphoris, modorras, ab Hispano vulgo vocabātur. aliās cum pulicū morsibus, tauardillo ab eodem vulgo dicebantur. vltimo cum grauedine, & raucedine (catarro & moquillo à relatis nominabātur) infestātes. aliis & ab his diuersis febribus communibus febrium symptomatibus molestantibus. certē si quoq; præcedentia tempora in memoriam reuocemus, inguinum & alarū inflātionibus pestilentes febres nonnunq̃ infestare, non tantū legimus, sed etiā vidimus. cum sudoribus etiam alias, vnde sudorificæ sunt vocatæ, complures Flādriæ incolas interfecisse. et si non vidimus ab hinc ferme quadraginta annis cōtigisse, audiui⁹. Atthanis non minus cum memoriæ iactura pestem tēporibus Thuey didis accidisse idem refert. Pauli autē atate cū colico dolore qui in neruorū resolutionem vt plurimū permutabatur, euenisse, capite de resolutione ob colicum dolorem idem refert.

¶ Quæ omnia cum vt relata iam sunt, cōtingant. mihi dumtaxat, qui

de febribus pestilentibus tractare in præsentiarum decerno, vnica via superest. qua quæ à medicis pestiferæ febres vocentur, mostrem. atq; ea siquidem quæ sequitur est. Difinitionem eiusdem in medium proponere, & eius singulas partes explicare. difinitio ergo quæ à medicis ferme omnibus ex primo de victus ratione in morbis acutis vsurpatur, sequens est, pestilens febris dicitur, quæ plurimos homines in vnica tempestate aggreditur, ac non paucos ex his interficere, non multitudine aut vitio humorum manifesto, sed oculata mala affectiōe valet. quippe si vnus, aut duo, vel plures, verum non plurimi febriētes, in aliquo tempore ab ignoto vitio humoris morerentur. à venenata febre mori, illi dicerētur. nō tamen à pestifera: quod pestis secundum medicorū morem præsertim Galeni, in citato loco, non vocetur, nisi quæ plurimos infestat, vt diximus homines. etiā & si plurimi nonnunq̃ febrerent, sed rari essent, qui vita fungerentur. pestilētibus febribus illos affici, non diceremus, sed epidemicis, vt idem Galenus, vbi supra docuit. quoniam quæ nomine pestilentium fruuntur febres, magnā febriētium partem in interitū ducere, debent. neq; huius rei alia ratio assignari valet, quàm quod inditori significati vocis illius, febris pestilens, placuerit: quas diximus & non alias per eam intelligi. sed quamquā relata satis plana & intellectu facilia sint. non parum difficile est, inuestigare, quo modo humores non multitudine: nequē manifesta vlla qualitate: scilicet non immodico calore: aut frigiditate, humiditate, aut siccitate, interficere, in pestiferis constitutionibus valeant. quæ breuius quā possim explanabo: exordium à principio

cipio quo viuimus sumēdo, & id breuiter & vt præfenti loco conuenit, scribendo. exactā enim & fusam tractationem ad opus physicū differre, conuenit. cognita enim fonte & origine vitæ, facilius opposita illi affectio dignosci, valebit.

¶ Sciendum ergo est, in fœminarū vteris virile semen ejaculatum, vel fœmineo commistū, seu ipsi vt coagulum lacti asistens, menstruo q; sanguine fctum, in exiguum conuertit fctum, in cuius corde ex tenuissima & purissima parte seminis, aut mēstrui sanguinis, flāmula quādā quæ vitalis spiritus dicitur, gignitur. qui per canales & riuulos illius corpusculi (venæ enim et arteriæ sic vocari merentur) sparsus, oculta affectione membra humana vltra manifestum calorem quem in ipsa producit, taliter afficit, vt digna eadem efficiat, ad animam suscipiēdum. quæ aliās inepta ad talem formam essent. nec hætemere et quia sic dicereliberit dictaui. sed quod ratio et euentus vera ea esse probet. experimur enim crux, aut brachium, seu quauis aliā humanam particulam, laqueo compresam, ea parte sensum amittere, in quā trāsire animales spiritus prohibentur. quæ et si æquo gradu caloris, et frigoris, humiditatis, et siccitatis, ab extrinseco aere, aut aqua, vel igne, afficeretur, prout ante laquei cōpressionē ab spiritu animali efficiebatur. nequaquā sentiēdi vis particulæ illi restitueretur, sed sensus expers duraret: donec vinculum auferretur, & spirituum transitus peruius fieret. quod non aliunde oriri, omnibus causis exacte perpensis, potest. quā quod vltra calorem manifestum, quæ animales spiritus in membra inducunt. aliam qualitatem in eadem gignant, quæ sensibus perci-

pi minime valet: sed effectu dumtaxat, vt vltra calorem & frigus, quo ferū est affectum, alio accidēte a magnetē idem afficitur, cum versus eum mouetur. nisi enim sic esset. ratio nulla assignari valeret, cur præfente magnetē ferrum ad eundē moueretur, et eodē absente quiesceret. præfentia enim rei, quæ nullam qualitatem in aliam inducit, nullo motu ipsā mouet. quæ enim minoris actiuitatis sunt, quā passa resistētia, nullo motu passura mouere valent. neq; ob aliā causam quā quod ipsa non afficiant. statim enim ut agētia adeo fortia, aut passa adeo debilia fiunt, vt agere alterū in aliud valeat, actio et motus in passo factus conspicitur. vt ergo præfentia animalis spiritus, afficiēdi humana mēbra, vt dixi, vim habet. sic quoq; spirituum vitalium per corporis arterias diffusio, facultatē membræ humanis confert, vt apta recipere animam ab spiritibus, oculta qualitate affecta, fiant. quæ quoquo modo calida frigida, humida, aut sicca vertentur, si qualitas illa deesset, inepta ad suscipiendum animā mansissent. nisi enim verum illud esset. posset anima in membris conseruari nullis spiritibus à corde manantibus. mēbris ab aliqua extrinseca causa eodē calore alteratis, vt ab spiritu solent (calorem enim spirituum & aliorū entium eiusdē esse naturæ in principio operis huius monstraui) sed sine spirituum influxu membra viuere, nequaquā experimur. verum ergo est spiritus vltra calorem actualem aliam affectionem in nostra mēbra producere.

¶ Si locus & tempus permetteret rem satis dignam speculatione tractarem, vtrū scilicet fetus prius animam vegetatricem suscipiat, & po-

stea intellectualem (sensitivam enim animam distinctam ab intellectu non esse in Antoniana Margarita sufficienter probauimus) aut solum intellectualem primum informetur, quæ ob imperfectionem organorum intelligendi munus usque in adolescentiam non exercet. videtur enim prius vegetatiuam induci, ac post intellectiuam, ambasque simul donec viuimus, in nobis asseruari, & priorè alteri disponere. neque exiguum huius rei argumentum inde sumi posse videtur, experiri. nos conscios esse nostrorum sentiendi & intelligendi actuum. & nutriendi operationes ignotas nobis esse. nesciunt enim rustici & innumeri docti ciues, quomodo nutriantur, crescant & senescant ipsi. quæ si ab una & eadem anima, quæ scilicet sentimus, & intelligimus proveniret, ut indubitat nobis est, quod videamus, & quid videamus, cum videmus & quod audiamus, & quid cum audimus, ac quod intelligamus, & quid cum intelligimus. sic ambigere, quod nutriamur, & quo nutrimur: non debemus. & cum id non experiamur videtur, alteram esse animam nutriendam & multo diuersam ab intelligente, vnique sentienti scilicet collatam esse vim cognoscendi obiecta propria. alteri videlicet nutriendi denegatam illam facultatem esse, neque dissimilem vegetatricem plantarum animabus nostris esse.

¶ Certe quamquam ratio hæc valida videatur dissolui, tamè facilis est, dicendo quod quæ sensitiva & intellectiva dicitur, à propriis obiectis prius afficiatur, quam eadem cognoscat. ac postquam ipsa cognoscit certa fit, se eadem sentire aut intelligere: & non ante. & anima vegetatiua & si sensitiva quoque fit, à nutrimento nequaquam calore, aut frigiditate,

humiditate, aut siccitate, immutatur. quia valde exigua ac insensibilis alteratio, quæ fit ab alimento in partem viuentem cui apponitur, fit. ideoque incerta an nutriatur, vel non, & quo nutriatur, eadem euadit. certe si nunquam in visum colores aut lucces, sensibilem affectionem inducerent, sed adeo exigua, ut nihil ipsa affectione oculus videret. minime homo affirmare posset, se videre. pariter ergo cum à nutrimento tactiva visus, quod nutritur, sensibili affectione non alteretur, ut dixi, nequaquam anima vegetatiua ibi existens & si intellectiva & sensitiva eadem sit, cognoscere an nutriatur, & quo nutriatur, valet. cum primum enim alimenta deglutiuntur, nonnunquam ab stomachi sensitrice facultate an calida, aut frigida, humida, aut sicca, dura aut mollia sint, percipi possunt. verum postquam in liquidum succum vertuntur, & ad iecur transmittuntur, & à iecore per corporis totius venas distribuuntur, & in nostram substantiam vertuntur, nullo modo calore, aut frigore, aut vlla alia sensibili qualitate nos cum bene valemus, afficiunt. quod adeo sensim nos immutet, ut eiusdem effectum tactus, qui nulla sensilia, nisi quæ velociter alterant, discernit, non percipiat. At & si relata, ita ut dixi, contingat. non videtur, quo modo ossa quæ nutriuntur, possent proprium alimentum quantumvis insigniter calidum aut frigidum percipere, cum ipsa nulla sentiendi facultate sint participia. Atque etià minime prædictis, omnis huius negotii ambiguitas dissolueretur. cum si verum esse fateremur, in adultis fatibus in utero gestatis vna & eadem esse sensitricem, siue intellectualem animam, & vegetatricem quoque negare non possemus, in primis sex diebus cum formari fetus incipit, ac in viginti

viginti & nouē etiā sequētibz, ipsū ab alia anima quā à sensitrice vegetari, & nutrirī, atq; augeri. cū ante triginta dies moueri fatum in vtero, nunq̄ cōtingerit, & sine motu sensus esse non valeat. quo confesso, vt confiteri necessum est, etiā asfirmare tenemur, fatū vegetatiua anima informatū, per vltiores & perfectiores dispositiones auctas, aptū fieri, ad intellectricis animæ inductionē. sed impossibile nō videtur, fatū intellectrice anima informatū, posse amittere illā vltiore perfectionē dispositionū, quā trigesimo die acquisiuit, quando anima intellectiua fuit infusum, manēte remissione. quā prius cū vegetabatur, erat animatū. sed hoc ipsi contingente, cōfiteri tenebamur, possibile etiā esse viuētē anima intellectiua, seu sensitiua, & motiua, eandem amittere, manente in eodē vegetatiua. atq; posse mori hominem, & ipsum post vegetari, quod absurdū est, & nec in adultis, nec in vtero gestatis vnq̄ visū. multa q; alia impossibilia ad assertionē illā sequerētur, & fermē tot ad opposita sequi vidētur. de his tamē plura scribere, nō placet: quoniā, vt dixi, præsens locus id nō admittat. sat est difficultates innuisse, vt studioso lectori occasio speculandi veritatē huius negotii concedatur. institutū ergo prosequamur. vt finē huic capiti de esse febriū pestilentū imponamus.

¶ Probauimus in antecedentibus priusq; de vnitāte aut diuersitate animarū tractaremus. ab spiritibus vitalibus oculatā quandā qualitātē in mēbris hūanis gigni, quā ipsa apta recipere animā motricē cordis & arteriarū sūt. quā an eadē cum intellectiua sit, aut nō, exacte nō explicuimus, sed probatū superesse, ab omnibus necessario vitālē vim ipsam dici, hoc est, quod hac præsente viuā-

mus, & eadē deficiētē moriamur, in dubie docuimus. ratione ergo consonū imo necessarium est, oēs medicos qui euētus cōtingētes in moriētibus à pestiferis febribus obseruāt, fateri. esse in venenatis rebus oppositam & omnino contrariā vim illi. ita vt cū præsente spū vitali, sit quæuis nostri corporis pars apta, recipere animā, aliis præ requisitis cōmitātibus, ita præsente venenato humore in corde, vbi vitales spiritus gignūtur. cor & mēbra inepta ad cōseruandū animā fiāt. & vis illa quæ in corde & aliis mēbris emanabat, remittatur, aut corrūpatur. prout magis aut minus venenosus humor, qui cordi adest, aut in ipsum fumos iacit, fuerit. nisi enim, vt dixi, natura venenū contrariū principio illi vitæ produxisset. nō erat, cur morerētur innumeri à venenis sumptis, vel à morbis pestiferis. nō vi caloris aut frigoris humiditatis aut siccitatis. cū alii imbecilliores præfatis qualitātibus multo intensioribus affecti perdurent, & asseruentur.

¶ Neq; solū inter relatas qualitates seu affectiones in hominibus contentio qua mutuo se corrūpunt, versatur. sed etiā in brutis vt quæ à Gal. refertur, in lib. de cibis boni & mali succi inter scorpionē & humanā saluā versari. & innumera aliæ quæ in libris naturalis historiæ Ari. & Plinii, & aliorū authorū scribūtur. neq; deest inter inanimata & naturalū entū effectus pugna, & lis, ut inter animæ participia. experimur. n. magnetē inferrū inducere effectum quo ipsum moueri ad magnetē cōpellitur. simulq; adamantī fortiori talem vim inditam esse, quod eo præsente, ferrum quiescat, & à magnete non trahatur. vel quia vim inductam à magnete in ferrum vis adamantis valeat corrumpere, aut

pere. aut quòd magnetem inhibeat, ne ex se fundere vim in ferrum valeat. dixi fortiorè magnete adamantem futurum, vt possit, motum ferri impedire. quoniam ab exiguo adamante vim grandis magnetis coerceri, non experimur. ex quo liquido patet. intensiorem & remissionem in his occultis qualitatibus vt in manifestis versari.

¶ Tandem tādē quia euentus doceant in aliquibus constitutionibus interire multos homines à febribus, quæ nullo modo multitudine humoris vitiati, aut eiusdem calore, aut ulla qualitate manifesta interficere possent, ideo in definitione febris pestilentis illud de occulta qualitate addidi. omnes enim febres, quæ multitudine humorum, aut eximio calore, seu alia quauis qualitate manifesta, infestassent, pestilentes dici non possent. quod in locis citatis retulit Galenus, & si non adeo expresse vt nos fecimus. ipse enim solū in aerem vitiatum, aut vitiatas aquas, vel alimenta, nihil aliud explicās febrium pestilentium causas reduxit. inuestigare despiciens affectum quē spiritus in corde geniti in nobis inducunt, & contrarios quos venena gignunt. sicubi namq; hæc innuisse videtur, in libello de cibis boni & mali succi tuit, cum dixit. ✕ Cum nemo eo dementiae deuenerit, vt nesciat quā malum sit humores corporis in venenosas qualitates cōuer- ti. nanq; illi quorum causa hæc scribimus. difficile vel omnino fieri nō posse arbitrantur, vt haustu letaliū venenorū pereuntes secerni dignoscant; ab aliis possint, qui ab aliqua corporis affectiōe perire, neq; enim (quod plane percipimus) inficias ierit quispiam. ob humorem scilicet quem venenata animantia in ictam

particulam infligunt, vel illam celeriter vita priuari, vel in putredinem labi. vel doloribus vehemētissimis, aut phlegmone vrgeri. neq; nō scorpionē ieiunii hominis sputo bis terue aspersum protinus interire. nam sicuti naturæ quædam cū aliis quoq; naturis conueniunt. sic altera quoq; alteri aduersatur. eamq; corrumpit. ✕ Vbi ab alimentis pessimi nutrimenti pestem illam grassantē in potiore partem nationū subditarum Romano imperio ortum traxisse, ipse vt oculatus testis refert. & omnes scriptores, qui vitam Marci Antonini alio nomine Marcus Aurelius vocatus scripsere, retulerunt. quod quoq; huius temporis medici referre valemus. annonæ enim caritate plurimos rusticos vfos fuisse arborum germinibus, & extremis ramulis, tum bulbis, & mali succi plantarum radicibus. anno. 1556. & 1557 à rusticorum & ciuium per eorundem vicos migrantium ore, audiimus. & intra vires pauperibus idem contigisse vidimus. verum, & si vt dixi, confusse & indistincte venenatā vim inesse, in pestilētibus constitutionib9, succis ex illis vitiosis alimentis genitis, Ga. asseruerit. nō cui principio vitæ cōtrariaretur vt exposuit

¶ Has quippe pestilentes febres ex pessimis adulis deuoratis originē trahētes cōmitari diuersa & nō vni generis symptomata solent. quòd diuersis & nō vnīs alimentis vitiatis febriētes homines vfi sint. etiā quòd nō omniū agrotatiū eadē sit tēperatura. at postq̃ febres hæc difundūtur, quia aerem morientes huiusmodi febribus agri vitiarūt. quod inde cognosci datur, quoniā non solū pauperes viciosi cibis vescētes aggrediantur, sed etiā diuites optimis alimentis nutritos corripiant. iam tunc parū dissimi-

disimilibus symptomatis complures qui vicio alimentorum nō agrotarunt, infestant. si quo enim differre contingit, tantum quia dissimilium temperaturarum aut ætatum fuerint, ægri accidunt. viciat quippe aer in pulmonem & cor inspiratus succos arteriarum & venarum illorum viscerum, & vniuersi thoracis, per arterias etiam idem viciatus aer cum dilatantur, attractus, non minora incommoda in paratos corruptioni succos in seipsis inclusos inducit. vt Galen⁹ in de theriaca ad Pisonem & primo de febrium differentiis. cap. 4. & aliis in locis scripsit.

¶ Deferri contagionē aeris per ventorum impulsū ex vna regione in aliam, Galenus in parum ante citatis locis retulit, dicens, potuisse accidere Atheniensibus graui peste temporibus Thucididis afflictis, ex Aethiopia contagia febrium illarum fluxisse. & in de theriaca ad Pisonem non dubitater affirmat, etiam Græcis idem contigisse, dum Hippocrates viueret. emendatumq; ignibus vitū illud aeris pestilentis ab Aethiopia in Græciam transmissum, consilio Hippocratis fuisse. vt in medela referemus. vtrum autem ventorū australium flatus causa tunc fuerit cōtaminationis aeris Græciæ, an in fluxus cælestis, qui prius Aethiopiā & post Græciam affecerit, incertum mihi est. quod autem non ego tantū in anno præterito, 1557. obseruavi, sed & omnes Aeuropæ medici obseruare valuerunt. id fuit. quod vigēte aquilone, in omnibus ferme diebus autumnī febriculæ innumeræ cum grauedine, & rauedine, ac catarro, complures Hispaniæ incolas corripuerunt, & ex his non paucos præsertim pleuritide vexatos, interfecerunt, & postq̃ in Hispanos grass-

sata relatæ febres fuere, Flandros & Germanos multo septentrioni q̃ hispani propinquiore, infestarunt. quod minime euenturum erat. si à ventis contagium illud emanasset, cum venti septentrionales tunc vt dixi, flantes, in Africam ex Hispania deferre contagium illam deberent, & à regionibus septentrioni q̃ Hispania proximioribus auferre, Quod equidem verū in negotio hoc esse, ego crederem, est. ab vtraq; cause contagionem prouenire posse.

¶ Sed hoc diligēter examinare incipiamus, vt paucioribus q̃ possumus verbis, discutiamus an verum sit, febres pestilētes posse vocari heceticas. Galenus nempe non vno in loco: sed plurimis has inueniri dixit. in fine enim decimi libri methodi medendi scripsit. ✕ Verum de colliquantibus febribus differere in posterum licebit. æque vt de iis heceticis febribus, quæ in pestilentia contingunt. cuiusmodi ea est, quæ nunc publice grassatur. dicetur nanq; & de hac inter pestilentes febres. ✕ Et libro tertio de præfagatione ex pulsibus capite inscripto. ✕ Frigidæ intēperiei qui pulsus peculiare sint. ✕ Ter ac quater de pestilentibus heceticis mentionem agit, easquē tales vocari, quantum ex prædicto capite in nonnullis locis viciato ellici valet, dixit. vltra alia quæ calidam in æqualitatem stabilem & perseverantem in cordis corpore pro causa habet. quas etiam non grassante pestilētia, accidere posse, idem confessus in citato capite est, dicens. ✕ Sciendum tamen nonnunq̃ incidere sine peste has ipsas febres, vt de illis prodiderunt omnes insigniores medici, vocantq; pestilentes. ✕ Et ne vllus dicere possit, non quas dixi, vocari heceticas pestilentes à Galeno, sed

alias, alium anteriorem contextum eiusdem in eodem capite afferre, necessum videtur. cuius series quæ sequitur est. ✱ Atq; hoc proprium est signum vitiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis. nec causa est quin breuitatis gratia, vt pulsus aliquem, vel febrē hecticā. ita inæqualitatem nos hecticam appellemus. si cui minus nomen probetur, stabile illā vocet. stabilis est si deinceps permaneat par. ✱ Et per duas columnas infra. ✱ Quod si nec celeritas clara nec remissio sit, exiguo calore corpus visceris putā auctum. hæ febres compluribus medicis imponūt nimirū, quod febre ipsi se liberos esse agroti affirmēt. neq; febrem, quia parua est, & quia viscus incaluit, corpusq; visceris calor inuasit, aduertunt. sed de hoc frequenter diximus. breuiter nō est magna febris illa hectica, maxime si paucum calorem viscus id est, cor habeat. ✱ Et post contextus, qui aductus parum ante à nobis prius est sequitur putā.

✱ At in pestilentia qualis nostra memoria fuit, & viget etiam nū, nunq̃ experiri quisq̃ homo possit. sciendum tamen nonnunquā incidere, sine peste has ipsas febres: vt de illis prodiderunt omnes insigniores medici, vocantq; pestilentes de quarum tota natura disputavi latius in differentiis febrium. nam hoc quidem loco non quemadmodum quis optime febres dignoscat, tractamus, sed quemadmodum ex pulsu optime. quin etiā dixi fortasse plus æquo de febribus ex ipso cordis corpore excitatis. ✱ In quibus vltimis verbis palam dicit, se in anterioribus contextibus tractasse, de febribus orientibus ab ipso cordis corpore. ac cum de febribus pestilentibus quæ sua memoria acciderunt, prædixit.

rat. sequitur clare, illas & alias quas hecticas pestilentes vocauit Galenus, originem trahere, vt ipse opinatur, ab inæquali intemperie fixa & perseverante in ipso corporis corde vt nos supra diximus.

¶ Porro cum relata ex citato Galeni capite, & aliis antecedentibus lego, ac perlego. non parum admiror infelicitatem ingenii huius viri, qui quoniam quadam adueria & incommoda fortuna opinari incipit, febres hecticas originē à membris radicalibus dictis calfactis plus iuxto trahere. easq; à nulla materia vt causa aut occasione pendere, coactus est, dicere: ob distemperie calidam cordis fixam & permanentem in febribus pestilentibus, quæ sua ætate grassabantur, tūc morientes periclitari. cū in præcedentibus sufficienter à nobis ostensum sit, nullam intemperiem calidā independentē à materia in vllō mixto viuentē aut non viuentē fieri, posse. Nec in hūc tantum errorem incidit, quando de pulsu dicroto egit, verum in nescio quendā circulū & gyrū fingit enim in corde distemperie calida in aliquibus suis partibus sed potiorib; à nulla materia pendente affecto, non tamen tali, quod hectica hoc est, habitualis vocari temperies illa possit. & intemperie frigida in aliis paruioribus eodem modo alterato, sapius in vnica die variari intemperiem calidarū partium in frigidam, & frigidarū in calidam, solo motu dilatatio & constrictio cordis necessario & naturaliter variato, ad refrigerandum intemperiem illam calidam eiuldē vel frigidam calefaciendum. modumq; per quē fieri existimauit, qui sequitur est. dato corde in aliquibus suis partibus distemperie calida, vt dixi in dependente à materia male affecto

maiorē

cometa est, pestis & annonæ caritas cesserunt. primi enim pestiferi morbi & maior annonæ caritas Hispaniæ iuxta Atlaticum mare meridiano habitatores, putâ Baticam incolentes inuasit. & post minus occiduas & Septentrioni proximiores Hispaniæ & Galliæ partes occupauit, & nunc spartariâ Hispaniæ regionē vastat, & depascit. cum prius incolumis & salua seruata fuisset. videtur enim nō aliter vagari peste in diuersas prouincias, quā ignē syluas vrētem nunc in dextrâ, post in sinistrâ extenditur, atq; diffunditur, donec omnia ligna incinerē redigit, & cōuertit. aer enim à superflua humiditate impurus, cū pestis incipit, quasi vri & cremari apparet. & serpendo nunc in septentrionē, post in meridiē, nōnunq; in occiduas, & aliquando in orientis partes crematur, & purus linquitur.

¶ Et quamuis nulla vniuoca signa quæ omnes modos ægrorum iam à peste correptorum nūcient, præter scripta reperiri, queant. vomitus tamen in pestilentia cum inguinum, aut alarum inflammationibus corripiēte. propriū signum pestiferæ febris esse solet. his enim ægrotantes statim vt inflammationes in relatis locis sentiunt: nausea & vomendi cupiditate vexantur. appetitum comedendi amittunt, & angoribus cruciatur. neq; immodicū calorem in cuti corporis hi habēt. etiā interiora eorundē non multū ardere quandoq; videntur, cum parū sitire nōnullos ex his experiamur. eos autē qui frenitide in hoc & aliis pestiferis morbis corripit, obseruauī, à principio vigiliis, & capitis dolore, & quadā cerebri vacuitate, laborare eisdē sum expertus. vt qui diuerso & contrario huic symptomati sunt ægrotaturi,

putâ lethargo, inuincibili sopore, grauedinem capitis in morbi initio pati, omnes qui sapiunt, sciunt. hæc de his signis dixisse, sufficere, puto. quòd hoc vno sequenti, notissimum medicis omnibus futurum an febris pestifera an nec ne sit, existimo. scilicet cū plures obire ab aliquo febris genere in vna anni constitutione noverint, alios febrientes eodem morbi genere infectos, etiam paratos periclitari, suspicentur. solet enim cū pestis vagatur, quodcunq; genus febris incipiat, siue tertiana exquisita, aut expuria, siue alius cuius morbi modus, non multos post dies incontinuum pestilentem permutari. atq; adeo transire quoduis morbi genus in hūc, cum in aliquam regionē diffunditur pestis, nouimus. vt cuiusdā senis & prudentis medici sententiā omnes alii laudent. suspicandum scilicet tempore pestis perniones pestiferos futuros. quasi hoc cauere moneat, ne occitanter medelam cuiusuis morbi tunc occurrētis exerceamus. sed omni diligētia adhibita venenosā qualitati aeris resistere, morbis tunc inuadentibus, procuremus. tandem prudenti medico monuisse præterita sufficiat. vt ipse anni illi, in quo medetur constitutionem cōtempletur, & signa quæ in agris sibi occurrentibus viderit, salubria esse, & exitum felicem habere nouerit, in aliis eodem morbi genere opresis eiusdem sortis futura opinetur, & cum illa, quæ in plurimis agris mortifera fuisse cognouit, in aliis viderit, mortem ipsa nunciare, suspicetur. nisi validiores vires aut iuniore ætatē posse, resistere morbo illi, congetat.

¶ Auicena cap. secundo. tractatus quarti. sen primæ, quarti canonis in eiusdem fine referebat sequentē sententiam

rentiam. ✱ Et quandoq; est de his febribus pestilentibus in qua nō percipit ager, nec tangens propinquus multitudinem caloris, & non alteratur pulsus, & à qua magna alteratio ne & cū hoc ipsa est interficiens velociter, & hāsitant medici in esse eius. ✱ Quā in constitutionibus pestilentibus cum inguinum aut alarū seu retro aures inflāmatiōibus grafsantibus saepe accidere vidimus. in nullis aliis idem contigisse recordamur. causam huius euentus inquirentes medici diuersi, diuersam esse rentur. quod Auicena quanuis parum eleganter his verbis dicebat. ✱ Et hāsitant medici in esse eius. ✱ Et quāmq; variæ & satis diuersæ sententiæ medicorū de re hac, vt dixi, sint. prudentiores tamen in hac vna conueniunt. naturam in huiusmodi pestilentibus morbis non audere, venenatam materiam mouere. indeq; febrem nullam aut exiguam percipi. quod adeo verū est, vt in negotio de febrium causis à prædecessoribus nostris scripto, nihil certius legi, in eorundem libris valeat, quod etiam cōforme nostris veris placitis de his rebus est, suisq; omnino contrarium. si enim febres pestilentes & putridæ quæcunq; à fuligine putrida cor calefaciente, prouenirent, vt medici hucusq; opinabatur, non videtur possibile esse, tam ingentem quantitatem putridi humoris in pestilentibus cōstitutionibus, in aliquibus hominibus posse, aggregari, vt interficere eo idem valeat, & quod fuligo putrida illorum in cor eorundem nō petat. præsertim cum propria vis veneni in illud peculiariter repat. si enim febres à solis fuliginibus putridis cor calefacientibus ortum ducerent. nō esset in naturæ potestate has cohibere. ne in cor fumum proiciant, ipsis

in vasis magnis, in quibus ingens caliditas feruet, contentis, indeq; necessario effumantibus.

¶ Putare enim in his materiebus adeo noxiis, totum facultatis expultricis conatum in secernendo à corde materias illas dirigi. ideoq; in repellendo in corporis extremas partes easdem toto tempore quo vis expultrix validior quā noxiis succedere occupari. & ob hanc causam minime tunc febrem adesse, contingere. ac cum subito illorum agrorum vis repellens noxia succumbit, venena illa in cor repentina mortem efficere. vanum quippe & absq; ratione esse, notum quibusuis doctis & qui nostra præcedentia decreta de causis febrium legerunt, est. nam impossibile futurum erat, febrem ingentē non percipi, eo tempore quātunvis exiguo, quo noxiis & venenatus succus iam proximus cordi fuisset, cū tunc fuligines putridæ corde ipso multo calidiores, in ipsum ascendentes calorem inducturæ erant. indeq; totum corpus multo calidius, quam tempore sanitatis sentiēdum. cuius oppositū euentus docuere. quin post exiguam illā febrem infrigidari & in mortem ire, ægros illos videre. certe indocti hominis esset, credere dissolui hanc rationem, dicendo: ideo cor & corpus ab illis venenatis fuliginibus non calferi, quia ab his spiritus vitales extinguantur. nam si verum esset, quod illi opinantur, fuligines illas multo calidiores corde & spiritibus esse (aliās enim si remissiones in calore fuissent, non possent febrem efficere) quāmq; spiritus extinguerentur, manentibus tam multis fuliginibus in corporibus illis, à veneno succumbentibus, ardere & calorem ingentem habere, noscendū esset, cuius contrariū experimur. mori

mori scilicet illos ægrotantes, qui minime aut parum febrile percipiuntur. non post multas horas febre minus & minus valida percepta, ac vniuerso corpore frigidior ac frigidior verso.

Caput. lxxviii. De medela febris pestilentis.

Um in antecedentibus medelam genericam febrium, & peculiarem continentium scripserim. & pestilentes febres ex nunquam definitibus sint. posse harum curationem, præteritarum methodis committere videbatur. at cum non nihil obseruare in harum febrium curatione oporteat. quod in aliis non decet, methodis quibusdā id quidquid sit, exprimere conueniet.

1. Metho.

¶ Quamquā in omnibus continuis putridis, quas vocant, febribus sanguinis missionem proficere, omnes medici opinentur. dum vires robustæ sint, & in pestilentibus quoque; vtilem esse ego fatear, non toties tamen vt in aliis & minorem quantitatem sanguinis extrahendam, in pestilentia inuadente cum bubonibus alarum aut inguinum seu retro aures inflammationibus, quā in reliquis febribus omnibus pestiferis, sua deo. tum quod sanguis non manifesta qualitate infectus ab his ægris, vt ab aliis extrahi solet, quo docemur, potius oculta malitia quā multitudine malè affectum esse. tū quod spiritus vitales in sanguinis missionibus dissolui, necessum sit. qui difficilior in hoc pestis genere restituuntur, ob cordis vires imbecillas quā in aliis. itaque singula, aut bina, seu cū

vires robustiores sint, & iuuenis carnosus & latas venas habes, trina sanguinis missione nō copiosa & in qua vi. uncias octo minime transgrediente, contentum medicum esse hortor.

¶ Neque adeo perpetuum futurum hoc esse reor, vt nunquam pluriesque; ter, vt prædixi, sanguinem mitti, concedam. cum accidere non semel possit. bubones aut carbones in his febribus contingentes adeo ingētes fieri, vt pluries venæ sectionem possint.

2. Metho.

¶ Venæ sectionem non ex opposito latere parti inflammata exercendam esse, quotquot scripsere medici recte præcipiunt. quod scopus curationis illarum febrium cum inflammationibus inuadentium præcipuus sit, partes inflammatas magis tumidas plurimo venenato humore ad easdem transmissio, efficere. & hoc per oppositi lateris venæ sectionem prohiberi, & per eiusdem lateris consequi. qui libellum de reuulsione Galeni legerunt, sciunt.

3. Metho.

¶ Quamquā frequenter decere præcedentis methodi præceptū obseruare, vtile sit. nonnunquam ex opposito latere venam seccare, conuenire, non dubito. cum adeo ingens inflammatio inguinum aut alarum seu vilius magnus carbo illis partibus proximus ortus fuisset. vt merito vereri medicus posset. ne si vena illius lateris secaretur, in tam magnum tumorem attolleretur pars inflammata, vt inde in mortis periculum incidere ægrum timeremus.

4. Metho.

¶ Quippe cum exigua inguinum aut alarum seu retro aures inflammatio contingerit. post venæ sectionem inflammata parti quod inflammationem augeat, conuenire, ratio suadet. in quem vsum prodesse theriacæ drachmam in bulbi medulla inclusam, et igni expositam, donec bulbi

5. Metho.

bulbi cortices existimantur, & intimæ theriacam in se imbibunt, sæpius expertus sum. mithridati drachmam quoq; aut compositionis illius, quam vnguentarii saluam imperialem nominant, non minus utile futuram etiam reor. cucurbitulas inflammatis locis admotas prodesse in eundem finē vero similem est. sed hoc tantum minus prodesse has prædictis antidotis videtur. quod hæc solum euocandi ad exteriora cutis humores noxios valeant, illa hoc assequi, & etiā oculata qualitate corrigere venenatorum succorum vires possint.

6. Metho.

¶ Galli gallinacei, aut palumbi, vel columbæ, plumas circa annū natas depillare, & statim auium illarū anos depilatos inflammati partibus excarificatis vel nō apponere, vt his venenū illarū inflammationum à relatis auibus sugatur, in præfatum vsum multi præcipiunt. quod proficere posse, crediderim ego, præsertim cum sint graues authores, qui testantur, aues illas non diu post applicationem mori, quo palā indicatur aliquid noxium ab his suctum fuisse, alios, & synapi, & stercora columbarum in emplastri modum cōfecta & mille alia vtilia esse, exiguis illis inflammationibus quoq; reor. nam si valde magnæ fuissent, potius nocere prædicta, quàm prodesse putarē.

7. Metho.

¶ Ex carificare bubones pestiferos ac etiam carbones, ad mouereq; post partibus excarificatis emplastrum, ex luteo oui cum tantundem salis cōmixto, super linteum extensum, ac sæpius huiusmodi linteum illinitum mutare. vt noua vis medicamenti venenatam qualitatem inflammationis corrigere, possit, periti medici præcipiunt, seq; intra viginti & quatuor horas virus carbonis hoc

medicamento repressisse, affirmant. iidemq; aliud emplastrum ex vnciiis quatuor fermenti, & synapi, & crucæ, singulorum vncia semis leuigatis, & misy, & chalcitidis drachmis duabus, & viginti cantharidibus in vnum omnibus his cum fermento iunctis, conficiunt. & carbonibus ac bubonibus pestiferis imponunt. radicem ebuli, & lilii, & semen rutæ, si mum columbinum, calcem, & multa alia medicamenta quæ exulcerandi vim habent, apponere relatis inflammationibus etiam iubent. Ego autem in magnis, aut vlceratis, tam validis medicamentis nisi prius aliis mitioribus reprimerentur, vt non audarem.

8. Metho.

¶ Post sanguinem missum in febribus pestilētib; cum bubonibus de quibus hucusq; in hoc capite egi, & emplastrum aliquod ex relatis, vel cucurbitulæ inflammatæ parti applicatæ, bibere Andromachi theriacæ drachmā vnam dissolutam, & in vnciiis sex aquæ papaueris rubri quod erraticum Dioscorides vocat, vtile esse omnes affirmant. quod autē ego sum expertus, post bibitam relatam potionem, statim sudores per totū corpus concitari. vtrum autē vi theriacæ tātum id contingat, an quod papaueris erratici aqua euocandi sudorem vim habeat, incertum mihi est. scio enim Dioscoridem non talem vim huic tribuisse, quin accersendi somnum quod potius medicamenti frigidis sudorem cohibentibus quàm eundem concitantibus cōuenire solet. Neq; etiā à relato Dioscoride neq; à Galeno prodesse contra venena vllū papaueris genus didicisse recordor. memoror tamē Plinium libro vigesimo cap. xix. papaueris ceratitidis, hoc est cornuti, folia ex melle mederi carbunculis venenatis

natis scribere. eundemq; in fine relati capitis opium quod ex nigro papauere instillatur, scorpionum ictibus resistere, testari. neq; alienum à ratione est, cum humores adeo venenati sint, quales in febribus cum bubonibus contingentes proueniunt, aquam instillatam ex erratico papauere prodesse tanto malo, & si refrigerandi vim habeat, quod ea valeat noxium & pestiferum succum aptum ad cor & reliquas principes partes corporis reperire, immobilem efficere, & eiusdem vapores reprimere. per quod febrientibus licet, vires proprias fouere, & robustiores factas noxium succum sudore expellere.

9. Metho.

¶ In præfatum usum ad euocandum scilicet sudorem mithridatum aut Isauria imperialé, sic enim nominat pharmacum quoddam pharmacopola, etiam post sanguinem missum in aqua buglossae dissoluit, & bibendum dat. quod prodesse posse, certum est.

10. Metho.

¶ Vtrum autem post relata præsidia (quæ quanto citius fiunt, tanto plus prodesse solent & experior) syrupos quibus humor coquatur exhibere, conueniat: humoremq; cocto aluum expurgare, liceat nonnulli dubitare. inter quos qui grauiore auctores inter expositores Auicennae esse censentur: medicamentis non tantum lenientibus sed maiorem vim quam lenientia habentibus, in principio & nedum cocta materia exinanire ventrem præcipiunt. ideoq; potionem soluentem aluum conficiunt ex rhabarbaro, & tamaris indis, & mirobalanis citrinis, & manna, ubi multa bilis redundat. at cum pituita supercrescit aliquibus ex prædictis agaricum commiscetur. ab scamoniis, & colocynthide, ac aliis fortioribus medicamentis fugientes. ne venenatis suis facultatibus imbecillius

reddant cor. nec cassam fistularem tantum sufficere existimant. quia leniendi vim duntaxat habere inquit quam minime satis esse putant. Auicennamq; in medela febris pestiferæ hoc idem voluisse credunt, cum dixit summa curationis eorum est exiccatio: quod exponunt non tantum pharmaco leniente & humectante vacuare ventrem præcipere Auicennam. sed id quod vires habet exiccandi, id est, vltraquam leniens pharmacum vacuandi. Porro si mihi fidem adhibere lector velit, in febribus cum bubonibus de quibus nunc agimus inuadentibus, nequaquam vlla potione vacuandi ventrem vim habente, vti febriens debet, quod ut superius dixi in hisce morbis omnes eos qui aluum fluidum habebant, obire sapissime sum expertus. Et quoniam fortassis poterit, nonnunquam contingere pestilentes febres cum bubonibus redire in quibus aluus soluta ægrotantibus conferat. ideo obseruare relatos euentus medicis consulo. atq; cum prodesse ventris solutionem experti fuerint, audacter pharmacis superius scriptis vtantur.

11. Metho.

¶ Nequæ quia per antecedentem methodum usum pharmacorum expurgantium ventrem interdixerim, ideo vti syrupis veto: quin syrupum ex malis punicis, & acido mali medici, & omphacio, bibere præcipio. quod hi omnes vim reprimendi venenatas vires noxiorum succorum habeant.

12. Metho.

¶ Vtquæ in omnibus aliis ferme febribus potius vti medicamentis vim referandi habentibus, quam refrigerandi censuerim, in hoc tantum pestifero genere febris cum bubone grassantis, ab his fugere consulo. præsertim si validas vires, quæ referant, habuerint. quoniam vasorum insignis referatio non nisi à calore feruere suc-

cos faciente effici, potest. feruorēq; noxiorum succorum obesse fumos in cor pellendo, nulli indubium venit.

13. Metho.

¶ Victus ratio ab his febrientibus obseruanda in sex rebus quas nō naturales vocant, quæ sequitur est. Hi siquidem in cubiculo fenestras septentrionem respicientes habente, iacere debent. quod ventus ab hac regione flans refrigerandi atq; exiccandi, ac quod potissimum est, cohibendi humorum ad cor & caput vaporationem, vim habeat. in quē vium cōferre quoq; omnia quæ aerem cubilis frigidum & siccum reddere valent, notissimum est. Pro sunt ergo salicis folia, nimphaea, myrtus, rosæ, malicoriū, folia malicotoni, & malū ipsum, camphora, & alia eiusdē facultatis per pauiētum triclinii sparsa. nocentquē palustria & limosa loca.

14 Metho.

¶ Persistere agrum à morbi initio vique in finem in eodem toro ac triclinio non parum obesse valet. nam aer infectus à febrientis respiracione iterum ad pulmonē & cor inspiratus venenatam vim succorum fouet, auget, & crescere efficit. quo nō parum incōmodum hos febrientes recipere clarū est. mutare ergo quotidie cubilia quantumuis prædictis odoratis rebus sint ornata, si id facere agro licuerit, præcipio.

15. Metho.

¶ Somnum mediocriter allicere, & non prolixum procurare, in hoc morbo conuenit. cum enim in somno spiritus & sanguis ad interiora corporis retrahantur, veremur: ne sanguinis & spirituum ad interna regressu, noxiis succis simul cum relictis retractis, cor plus quàm in ambitu poris hi continebantur, inficere, valeant. nisi ergo huiusmodi febrientes prolixa vigilia vexatos videris, ne

quaquam soporem inducentia illis admouebis.

¶ Exerceri: qui timēt ab hoc morbo vexari, neq; qui iam correpti sūt: conuenit. cum exercitiū anhelitum magnum, velocem ac frequenter efficere constet. atq; magno hoc anhelitu multum aerem, qui venenatus in pestiferis morbis est, inspirari, necessarium sit.

¶ Quotidie ventrē semel exinaniri sponte & sine medici auxilio, salubre esse reor. verū clysteribus lubricū ipsum reddere nisi triduo vel ultra astricta aluus sit, periculosum esse iudico. securius ergo ne feces indurentur in tertius diebus ex melle & pauco tale confecta suppositoria summittere. hæc enim non tantam vim habent, vt noxios succos ad interna corporis vasa trahere, possint.

¶ Vitare venerem in constitutionibus pestiferis prodesse: notius est: quàm probari queat. si enim venenata vires hoc potissimū nocēt, quod spiritus dissoluant, cum veneris concubitus hos plusquàm omnes alii motus dissent, & corrumpant, huic malo promptus fieri: qui illo immodice vtuntur, clarum est. & eos qui iam agrotāt, in vitæ discrimine poni, per huius vsum notissimum etiā est. Nequē minus tristitia & ingētes cura quæ angunt, & sollicitant homines nocent, vt alacres res & iocunda agris nunciata dum non subito & repente ac præter agri spem euerint, prodesse solent.

¶ Alimenta quæ facilis concoctio nis & magni nutrimenti sint, deuoranda ab his febrientibus erunt: quod hi plusquā reliqui dissolutionem insignem spirituum patiantur. conueniet ergo hos non tantum oleribus, ac leguminibus, & fructibus arborū alere, sed iuribus pullorum, perdicū & gallina-

& gallinarū & pullis ipsis coctis cū lactuca, borragine, & croco vti decet. aranciorum & mali medici acidis succis, ac omphacio, & aceto, vesci cum carnibus vel iuribus relatis quā maxime prodesse experimur. lutea ouorum cum pradiſtis succis irrorata in eundem vsum cōferunt. suadēdi ergo & cogendi sēpius parū ex relatis alimentis comedere. plurimum enim si deglutiant, conquore, nō valent: quōd frequentibus animi deliquis vexari solent. neq; oblitus est Auicēna id in medela huius febris hortari. nam dixit plurimi eorum qui viriliter comedunt, & si nō apētant, euadūt ab hoc morbo. Post pransas carnes mala cotonea condita & cruda etiam profunt: quōd hoc malorum genus venenis aduersetur & sua refrigerādi & exiccādi vi possit noxios vapores reprimere. interdū mali punici acidi & dulcis grana comedere etiam prodest. Rasēs indiuisiōibus potius asis carnibus quā elixis vti iubebat. mihi autem quod agro grātius est magis cōnuenire, existimo. cum quā maxime cauere oporteat, ne comedendi apētus in his deiiciatur.

21. Meth.

¶ Potum aquae frigidae non interdicens his, qui vt dixi, febriunt omnes merito autumant. quoniam siti anhelitum frēquentiorem fieri experimur, cum per eū maior aeris venenati portio quā per minus frequentē trahatur. ā quo fugere hos agros superius cōsuluim⁹. nec quidq̄ interest, in febribus pestiferis cū bubonibus coniunctis, nullo alio symptomate infestante, frigidam aquā coctam aut crudam bibere. at si diffcultas anhelādi ob vicium aliquod pectoris contingeret, concoctam rebus lenientibus pectus exhibere con-

ueniet. Neq; non tantum ob relatū morbum, sed propter quosuis alios, in quibus incocta aqua obesse solet. etiam ā frigida et si pestifer morbus agrum corripiat, abstinere decebit. potest enim concocta rebus quā vitia illa corrigant, & simul venenis aduersentur bibi.

22. Meth

¶ Multa medicamenta vim habere contra venena animalium, & plātarum, atque aliarum rerum passim ā doctoribus traduntur. verum quae profint venenatis febrib⁹ ā Diosco. et Pli. et aliis antiquis simpliciu scriptoribus quōd memoror nūquā legi. ratione tamen et Galeni ac neotericorum aut horitate vsus, conuenire Armenicam terram de qua Galenus de simplicium medicamentorū facultatibus lib. nono cap. de terra samia meminit, indubiē fator. hāc bibi in fine capitis citati Galenus ex vino albo cōsistentia tenui modice diluto, si leui febre teneatur ager, praecipit. & vbi grauis febris est, cū aqueo vino potari. Dioscorides lib. v. cap. xciiii. samiam terram comedat contra serpentium morsus, vnde prodesse pestilenti febre rationi consonum est. vereor tamen raro vllum ex his terrae generibus ad nos asportari, sed adulterata medicamenta hāc asferri. nō paucos quoq; lapides in eodem libro cap. xciiii. & antecedētib⁹ capitibus cōducere, aduersus venenata animalia idem Dioscorides scribit, ex quorum pulueribus tenuissime leuigatis cōficiēda antidota erūt cū aqua buglosa, aut oxalidis dissoluta bibēda & ne hāc narrādo quae exigui momēti esse suspicor diutius immorer, finem imponere huic capiti de medela pestiferarum febrium cū bubonibus (de his enim hucusq; in praesenti capite egimus)

Pp visum

visum est. & quoque de illo sauo symptomate catoco, seu cathaphora, aut lethargo, seu comate vocato, in aliis generibus pestiferarum febrium proueniēte, non nil quod defuit, cū de eo in superiore cap. egimus scribere liceat. quo finē præsenti libro imponemus. nec hoc nisi vnica methodo absoluemus.

Vigesima secunda methodus, qua docetur, quo modo prohibere possimus ascensum viciati succi cathaphoram efficientis, quam modorra hispani vocant,

22. Meth. ¶ Simemores estis cum de medela cathaphoræ agebam, dixi necessum esse humorem à quo cathaphora pendet, frigidum & humidum, aut calidum & humidum esse, nisi enim talis foret, sed calidus & siccus, deliria, vigilias, inquietudines esset effecturus. etiam relatum illum succum, à flatuoso spiritu vel aliqua exigua bilis portione, quæ cito postq̃ in caput repit, discutitur, in cerebrum deuehi. nisi enim sic res se haberet, impossibile videtur eū, qui cathaphora post pauxillum temporis spacium esset corripiendus, munia quæ sanus obire solebat, exercere. subitus enim & repentinus humoris ille ad caput ascensus non à frigido & humido, aut calido & humido humore, quorum nullus adeo levis est, fieri, contingeret. vt ergo hic insuperna loca rapt9 qui tantorū malorum causa esse solet prohibeatur. præsente methodo consulo, quod parum ante tempus in quo rationabili coniectura suspicatur medicus grauem soporem venturum, duas ingentes cucurbitulas alteram iecori aliam lieni apponi faciat. nouēq; in dorso affigi iubeat, tres per medium dorsum in supremis inter, vti osq; humeros vertebrae

apponendo, reliquasq; sex in dextris ac sinistris scapulis, nullasq; ex his excarificatis partibus sed sanis apponi præcipio. nisi tanta sanguinis copia adhuc adsit, vt aliquid eiusdem his extrahere conueniat. solēt enim hæ tam vehementer humores in iecore & liene, ac dorfi magna illa vena & arteria contentos detinere, & ne in caput repant prohibere, vt nō paucos in præsenti anno. 1558. euasisse à symptomate illo quem certo venturum sperabāt, prædicta cucurbitularum admotione nouerim. neq; in his qui aluum adstrictam habebant, cucurbitulas ad moueri præciebam. nisi vêtre forte clysteri prius exonerato, in quem vsum clymū conficiebam, quod reciperet irini, & rutacei, vncias quatuor, & hieræ, ac benedictæ vnciam vnā, cum decocto anthemis, aneti, maluarum, stecados relatis oleis & compositionibus dissolutis, duabus cochlearibus mellis & salis granis viginti additis.

¶ Iam medela febrium pestiferarum, vt audistis, explicata, superest etiā exponere, an liceat, ignibus per vicos passim factis, aerem pestiferū expurgare. nam cū superius per paumentum triclinii in quo febrientes hi requiescunt, folia & furculos rerum frigidarū sterni iusserim. videtur ignes calidos nocituros. verū hæc controuersia facile dissoluitur. dicimus enim aerem ignibus calefactum noxium esse, his qui iam pestifera febre sunt correpti. prodesse tamen illis, qui nedum febrierūt, quod purior vi ignis infectis vaporib9 redatur. Per quem modum Hippocra tem vetuisse Græciæ pestē suis temporibus grassari incipientem, multi referunt.

Caput. lxxix. De mor

billo & Variolis.

ADEO notum hoc morbi genus apud vniuersos orbis habitatores nunc est, vt nullus quātunuis rusticus & barbarus sit, qui re latorum nominum aut aliorum idē in eorundem vernacula lingua significantium: notitiam nō habeat. Cū ante & in priore seculo ab hinc quingentis annis hæc morborum genera non adeo nota vt nunc fuisse, multi nostri temporis medici asseuerent. certe apud Hippocratem, Galenum Paulum, Aetium, Oribasium, ceterosq; Græcos medicos, nunquā inueniri, hic morbi modus valet. non enim authoritas Manardi Ferrariensis in latīna & Græca lingua non parum docti: neq; eiusdem suasio me mouere valent: vt credere possim: exanthemata quæ à Galeno lib. v. de morbis medendis cap. vndecimo dicuntur, idem quod morbillus & variola sint. cum Paulus Galeni simia cap. vi. libri primi: sequentia verba de eisdem referat. ✱ Pusillus quæ quōd puero per cutem veluti efflorescunt, Græci exanthemata nominant. Primum sanē nullum facescere negotium oportet: vbi vero probe ad summā eruperint: tunc iam curare tentauimus, balneis, quibus iniiciantur myrtum, aut lentiscum, aut rosa, deinde rosaceo aut lentisci no vtendū: ceratoq; cum cerusa. ✱ Et libro. 3. capite. 3. inscripto ad Psyllidraia & exanthemata capitis scripserit. ✱ Exanthemata vero cutis sunt exulcerationes, subrubicundæ & asperæ, vtrumq; vitium præfidiis infra positis exteritur. argentea spumæ cerusæ singulorū drachmæ quatuor: aluminis drachmæ duæ: rutæ foliorum viridum totidem: ex aceto myrtheoq; oleo lenigata cuti illi

nientur. ✱ Quæ minime quadrare cum variolis aut morbillo valent, nam si quando morbillus & variola rectē medenda per sanguinis missio nem sunt: priusquā ad summā cutim erupant faciendum. vt post in medela explanabimus. cuius oppositum Paulum cap. vi. citatum præcepisse constat. Nec postq; ad summā cutim eruperint balneis vt licet: præsertim myrtum, aut lentiscum, aut rosas recipiētibus. cum hæc medicamenta adstringēdi vim habeāt, quam contrariam esse huic morbo Manardus lib. vii. epistola secunda veritate cōpulsus fatetur. etiā morbillum exulcerationem esse cutis: vt Paulus lib. 3. cap. 3. de exanthemate superius dixit, non nisi qui delirat dicere potest: cum nūquā morbillus ad exulcerationem deueniat sed tantum cutim horum ægrorum rubris maculis inficiat. Variolas nec in sui ortus principio nec postquā in augmentum procedunt: cutim exulcerare docti & indocti medici experiuntur. nō ergo per cutis exulcerationem definiendæ variolæ essent, cum illis orientibus & in augmentum procedentibus definitio non conueniret. Porro quis tam rudis esset qui huius morbi naturam exacte calleret, & si explicare illam velit, non palam exprimeret, huic morbo quā maxime conuenire in fantes & pueros, vt plurimum inuadere, raro iuuenes & maioris ætatis homines, nec nisi per totam vitam semel eundem hominem implurimum corripuisse. quod fecisse Hippocratem & Galenum si relati morbi noti illis fuissent, putarē. et quoniam hos non nouerunt: ideo notas eorundem subticuisse, credendum est. quod equidem ex Hippocrate. 3. lib. epidimiarum citat Manardus.

in pestilenti scilicet constitutione aduenisse magna esthimata, & exprimi à Galeno dictionem illā Græcam, per tumores sponte in cute florentes ac crassis humoribus genitos, quia tenues exulcerationem potius faciant, quā tumorem. & quod tumores variolæ dicātur, exulcerationes vero morbillus. non solum nullius momēti esse, notissimum est. verum ni in re tam nota fallor, delirātis hominis est, morbillum qui nūquā cutim extimam, vt supra retuli, rupit, exulcerationem vocari.

¶ Cumq; ergo ex à me nuper assertis Græcis incognitum hunc morbum esse appareat, in alteram duarū causarum ignotum illis esse, reducere, oportet. vel suis temporibus hūc morbum nedum homines solitum infestare: sicut neq; ab hinc septuaginta annis Gallicus vocatus Aeuropam ac Asiam & Africam incolētes corripuerat, aut quod si iam tūc in homines grassari solitus erat, modum accedendi eiusdem, atq; quas atates & quoties infestare solitus esset, non obseruarent. minimeq; mirandum noua genera morborū quæ nūq̄ antea visa fuere, nunc conspici. cum certū sit multas formas plātarum antiquis ignotas passim videri, & vel in deliciis vel medicinæ vīū frequenter eisdem medicos vti. aliasq; antiquis notissimas in nostro orbe nequaquā inueniri posse.

¶ Nonnulli ex arabibus Zoar scilicet & Hac causam horum morborum esse putant, foetus nutrimentū, dum in vtero gestatur, sanguinem mestruum esse. sed hi manifeste aberrant, cum pari ratione morbillum & variolas quadrupedia in vtero gestata, & consimili sanguine nutrita, in lucem edita passura erant. quod non experimur. alii namq; quadrupedia

dū foetus ex menstruo sanguine Aristoteles. 2. de generatione animalium cap. 4. testatur. quod ratio ipsa manifestē docet. si enim in mulieribus vterum gestantibus menses deficere, vsq; ad pariendi tempus videmus, quo concitii sumus, ab eo quod fluere solebat, foetus nutriri. pari ratione moueri tenemur, asserere, etiam foeminas aliorum animalium consimili nutrimento nutriri.

¶ Auicennæ videtur sen prima libri. 4. tracta. 4. cap. 6. causam reatorum morborum feruorē sanguinis esse. cum enim quiuis succi vt perficiantur, prius semel feruent, ac bulliunt, & post perfectam consistentiā acquirunt, vt mustum, ceruisia & pomorum succus, ac omnes alii ex fructibus expressi ostendunt, rationi consonum videbatur Auicennæ, humano sanguini in vasis foetus contento idem euenturum. Cum primū enim in lucem exiit foetus sanguinem musto similem laturum Auicenna coniecit. atq; huic vt perficiatur cōuenire, quod semel ebulliat, quo in tempore spumeum in cutē trāsmisum variolas aut morbillum efficere, credidit. crassumq; feci vini simile per aluum excerni. indeq; nō nisi semel implurimum affici his morbis homines solere: vt musta non bis feruere assuescunt. Neq; hoc adeo explicitum vt à me est, apud citatū auctorem reperies. verum quod id innuisse verba exordii capituli prædicti, & nonnulla finis eiusdem, eundem sentire ostendant. ideo vt legistis sunt à me dictata, etiam quod omnes ferme eiusdem expositores sic exponi illum, velint.

¶ Verum hinc provenire morbillum & variolas, alienum à ratione est, quoniam etiam quadrupedium sanguini idem contingere deberet, ferus-

feruere scilicet semel postq̄ ab vtero animal exierit, & morbillo & variolis affici. quod nulli quadrupedū accidere experimur. nam non inde differentia summi posset, quoniam quadrupedia cutim habeāt duram & asperā ineptam recipere spumeū illud, materiam variolarum & morbilli ab ipsis putatā, & homines cuti tenui sint contacti. cum auium genera omnia quæ etiam cum primū nascuntur, nouum sanguinē in suis vasis continent, cuti satis tenui tegantur, qua parata recipere spumeū sanguinis, vt homines, futura erant, & à morbillo & variolis omnia corripienda, quod aliter contingere euentus docent.

¶ Calidas & humidās temperaturas expositas esse huic morbo, plus q̄ omnes alias, Auicēna & ceteri Arabes affirmant, & experimēta rem sic se habere, demonstrāt. quod causam esse, cur raro bis eundem hominem malum hoc corripiat, existimo. Nā cum semel febre, & morbillo, aut variolis, est affectus homo, adeo siccior vertitur, vt illo morbi genere iterū corripī, non valeat. corripitur autē homo implurimum in puerili ætate constitutus, ab influxu cælesti aerē afficiēte. quod humidior & calidior tūc sit, relataq; ratiōe lac inter alimenta morbi huius causam esse, medici recte credunt. tantoq; promptius corpus humanum lacte vescens à morbo hoc affici valet, quanto humidior & magis seroso lacte vsus fuerit. Camellarum ergo & asinarū lacte homines alti prōptiores morbillo & variolis agrotare, ceteris partibus omnibus aliis sunt. Neq; aliunde plus vere calido & humido quā alius anni temporibus morbum hūc vagari, experimur. qui etiam nedū exteriores partes corporis maculat, & tumoribus replet, verum & inter

nas. Gula namq; & ventriculus ipse, & aspera arteria, atq; intestina, variolis quādoq; inflammarī, inde certī sumus, quod sæpe raucas voces edere, & difficulter deglutire, ac per alui excretionem purulentum à variolis emanans, excerni in nonnullis agrotis videamus.

¶ Solent huiusmodi tubercula cū primum nascūtur, adeo exigua esse, & cutim tam parum atollere, vt visu vix decerni queat: vtrum rubore aliquo aut variolarum seu morbilli tumore cutis infecta sit. neq; minus difficile est, in relatorum morborū primo ortu alterum ab alio distinguere, nisi enim expertus medicus id assequi non valet. verum cum iā tertia dies accedit, manifeste variolæ se tales esse ostendunt, magnitudinem capitis aciculæ vel milii habētes, vt in sequentibus plus tumentes ciceris magnitudinē acquirunt, posteaq; sanie replentur. Tandem expurgata vel exiccata sanie, arescunt, & decidunt: cutim maculis infectā & inæqualem relinquentes. neq; omnīū adeo scēlix exitus est. multæ certe in vlcera exedentia partes quas occupant, finiuntur, quæ in perniciem ægrum ducere solent, maxime si relata vlcera asperā arteriam aut gulam depascantur. hæc fuscum aut viridem colorem habere solent, & purulentum quid ex se fundere, consueuerunt, vt salubres rubrum vel albū vel alios colores his proximos possident.

¶ Numerum & magnitudinem variolarum considerare, medicus tenetur. ex his enim inditia scēlicis aut infelicitis exitus earundem sumi, sæpe solet. quas enim plurimas & exiguas totam cutim occupātes videris mortis periculum easdē minare suspiceris. maxime si fusca, aut virides, vel nigra fuerint, eas autem quæ ma

gnæ & raræ rubroq; aut albo colore affectæ apperuerint, salubres esse diiudicabis, præsertim si prout crescere ipsas conspexeris, sic febrem mitiorem fieri cognoueris: & vniuersæ vt plurimū in tertia die à prima febris inuasiōe conspici solent. neq; raro ante exitum conuulsionibus epilepticis pueros corripere consueuerunt. suntq; quandoq; nōnullæ variolæ tam ingentis magnitudinis vt vna earum alteram intra se contineat. vt etiam ex illis sunt quæ ingentes cutis partes sic occupant, vt circularem figuram nōnunq; & angularē quandoq; constituāt. ex quibus etiā albæ, paruæ, duræ, minimeq; fungosæ interitum patiētib; minantur.

¶ Obseruare quoq; conuenit formam, quam cum exeunt, seruant variolæ, quæ enim postq; apparere incipiunt, nullum tempus intermittunt, quousq; in totum augeantur, & simul agrum leuiorem efficiunt, & mitioribus symptomatibus vexant, bonam de se ipem exhibēt. tum præsertim cum raræ & magnæ sunt. vt quādo oriri incipiunt, ac post nasci desinunt, marcidaq; iam orta redduntur, & iterum nouæ variolæ infestant, perniciose esse consueuerūt. Certe salubrius inditiū sumi solet, cum febris prius aggreditur passurū variolas, & post ipse apparent, quā si è diuerso contingat. variolas scilicet primum videri, & post febrē corripere. Nequē hoc perpetuum est, sæpe namquē hoc scēliciter cadere, velut illud contingit. vt etiam nō rarum est, variolas neque ante exitum nec post febrem commitari.

¶ Respiratio & agri vox inditiū salutis aut mortis etiam ostendunt, difficulter quippe inspirare, aut aspirare, & raucam vocem variolas patientem reddere, malum est, vt faci-

liter respirare, & claram vocem proferre, bonum esse solet. Porro plurimi à morbo hoc obeuntes strangulati moriuntur, quia aspera arteria eorundem à multis variolis occupata, vel ab ingentibus vlceribus exesa, sufficientem aeris quantitatem in pulmonem ingredi non permittit.

¶ Nequē minus incommodū hoc malum ipso laborantibus per immoderatum alui fluxum inferre solet. pereunt enim ex his multi cum dysenteria ab vlceribus variolarum proveniente, & nōnulli quoq; ab immodico sanguinis mictu ab eisdem variolis rennes exedentibus facto.

Caput. lxx. de signis

& medela variolarū & morbilli.

Vnt iā adeo manifesta quibusuis hominib; morbillus & variolæ, postq; perfectum incrementū acquisiuerunt vt nullū terne latere hominē hoc æuo, vt prædixi, putem. ideoq; inditia quib; hi morbi nosci debēt scribere in seiccto ca. neglexi. si qua. n. referre oportebat, ea erant, quæ priusq; hi viderentur, ipsos venturos prædicerēt et cum hoc vnico verbo assolui possit, maximum & præcipuum signum esse, scilicet tum vagari illud morbi genus, & grauedinem agrotantem simul cum febre pati, oculosquē rubētes & grauedinoso dolore vexatos habere. hoc solo contentus transgredi ad medelam morborum illorum conficiendam visum est. ac primam quæ sequitur methodum dictare.

¶ Nullum ex medicis Arabibus i. Metho. curationem hanc auspicandam nisi per vilius magnæ venæ scissionem

scissionē, vel excarificata crura aut
brachia præcepisse, memoror. cui
sententiæ ego non aduersor. ceterū
quod addunt obseruare q̄ maxime
oportere. ne postq̄ hi morbi macula
re cutim inceperint, sanguinē mitti
medici iubeant, alienū à ratione exi
stimo. cū enim id vetant, ideo vt in
quiunt, illud præcipiunt, quoniam
timent, quòd, sanguine miso, vario
læ, & morbillus incepta exire ad
cutis externas partes, ad internas
sucta regrediantur. quod pernicio
sum esse, ideo credunt, quia à venena
to humore relatos morbos fieri di
cunt. Porro si illud inconueniret,
in bubonibus pestiferis mittere san
guinē, et si ex latere affecto educere
tur, nō liceret. verendus. n. esset post
sanguinem misum regressus mate
ria bubonis ad internas & principes
partes corporis, quæ si verum esset il
lud quod timent, necessario in illas
regressura, sucto sanguine, erat. cuius
oppositum experimur, augeri scili
cet potius quàm imminui bubones
illos post sanguinem misum.

2. Meth.

¶ Licere ergo existimo, dum vires
adeo imbecillæ non sint, quòd san
guinem mitti, prohibeant, si sangui
nem redundare medicus nouerit, il
lum vel vena secta vel cruribus exca
rificatis nō tantum semel verum &
bis aut ter extrahere, quanuis mor
billus aut variolæ nedum apparere,
sed etiam augeri incipiant, vel inte
grum incrementum acquisiuerint.
neq; plus timere sanguinis missionē,
quoniam variolæ aut morbillus iā
adsint, q̄ si non adessent, consulo. in
anis certe timor illorum medicorū
est, qui putant materiem cutis poro
sitates occupantē ad interna vasa re
trocessuram, cum id fieri nequeat. si
enim quandoq; inflammationes post
sanguinē misum imminui videmus

nō quòd fugatur humor causam im
minutionis earundem esse, asseren
dum est. sed vel quòd tumor illarū
partium inflamatarum potius ori
ginem trahat, à multo sanguine in
venis illius particula congesto, qui
per ipsius missionē reuellitur, quàm
quia in porositatibus membri inflā
mati imbibitus ipse sit, vel quoniā
sanguine extracto, vires ægrotantis
robustiores versæ valeant, in halitū
discutere humorem, quem prius dif
flare, non poterant. caueant ergo de
inceps medici præceptū illud Ara
bum à nobis per præsentem metho
dum impropatum sequi. cum sæpe
obseruauerim complures pueros in
teriisse, aut ab immodico sanguinis
narium fluxu vel ab vlceribus exedē
tibus, ideo quòd medici nū ausi sint
venam illorum secare. quia cum id
facere decreuissent, variolas iam or
tas conspicerent.

¶ Ventrem horum subducere pa
rum Arabes curāt, meritoq; cū præ
dixerim, perniciosum alui fluxum
in his morbis esse. & quanquā in
fine aut statu nocere putem, in prin
cipio tamen negligere, aluum exina
nare, non validis pharmacis, sed iis
quæ exonerandi à fecibus ventrem
vim habeant, prodesse existimo. in
quem vsū nequē cassia fistulari vo
cata, neq; manna, neq; aliis medica
mentis eandem vim habentibus, vti
audarem. quanq̄ Auicena in cap. de
medela horum morborum exhiberi
relata medicamenta iubeat. vesca
tur ergo puer aut nutrix prunis da
mascenis, & ficubus, & primo iure lē
tium, & malis punicis dulcibus, & ta
maris indis, & aliis alimentis eiusdē
facultatis. nequē vltiorem ventris
lenitionem quam relatam fieri cu
rent medici.

¶ Quandoq; adeo vehemēter san
guis

3. Metho.

4. Meth.

guis horum agrorum in morbi initio feruet (quod per magnitudinem febris, & rubedinem faciei, & carnis copiam, & astuationem, ac neruorum conuulsiones nonnunquam tremores aliam, cognoscitur) ut medicos cogat, simul cum relatis alimentis feces expurgantibus tunc exhibere, omphacium, ius culinarium, mala punica acida, sorbas, malicottoni succum, pyraastringentia, quæ verdiuales hispani vocant, palmites, & alia huius generis. ut relatis lenientibus alimentis & his astringentibus simul feces expurgentur, & sanguinis immodicus feruor compescatur. Verum si alius astricta non sit, sed quotidie feces reddat, lenientibus cibis prædictis uti non conueniet, velut si valde astricta fuerit, & ingens feruor sanguinis non adsit, constringentibus in præsentimethodo scriptis, non vescatur ager.

5. Meth. ¶ Diuersus scopus curationis habendus est in curatione morbi huius cum primū morbillus vel variolæ in cuti apparent, & cum iam augeri incipiunt, ab eo quem seruaturi sumus quando nedum visuntur, nequē cutis maculari incepta est. hoc namquē in tempore rebus facultatem reiciendi variolarū aut morbilli materiam in cutim uti non debemus, ut in illo, quæ in cutim propellant noxium illum succum admouere conuenit. si enim in prima aut secunda die à morbi initio ager vteretur cibis & medicamentis, quæ euocandi morbillū & variolas in partes extimas corporis facultatem haberent. merito verendum esset, posse sanguinis feruorem adeo augeri, ut vniuersus spumeus redditus ineptus quod ex eo vitales spiritus fierent, verteret. & interire ager cogeretur. cū tamen postquam in venas exiguas cutis diffusus sanguis ille est, & cutim macu-

lare rubore & tumoribus incipit, noxam illam inferre non possit, ac tūc liceat & quā maxime oporteat, ipsum in lucem edere, & manifestum in magnas variolas conuersum facere. tūc enim interni sanguinis in magnis vasis contenti feruor augeri nequiu. quod qui maxime feruebat, in corporis tegmen excretus sit.

¶ Ut ergo propellatur variolarum humor in cutim Auicēna qui fusius inter Arabes de re hac scripsit, multas compositiones medicamentorum in citato superius capite & aliqua simplicia pharmaca quæ prodesse possēt, descripsit. At cum referre relatas compositiones nequē diuinando adhuc ullus posset, ob innumera vitia quæ propter ignoratiam interpretis accidisse, reor. ideo & quia inutiles sint, illas subiceā. & si quid quod conferat, ab illo autore excerpti, possit, id ipsum dicēdis adiungā. Omnia ergo quæ vim referandi obstructiones habent, prodesse in hūc usum valent: præsertim quæ in corporis circuitū humores protrudūt, qualia sunt quæ attenuant. profunt ergo fici virides ac sicca, virides quippe in prima, aut secunda die antequam morbillus & variolæ apparere incipiāt, vtiliores quæ sicca sunt, quod vim soluendi aluum habeant, ut Dioscorides lib. 1. cap. 145. retulit. sicca postquam iam rubere cutis incipit, ideo magis conferunt, quod non tam ingentē vim leniēdi ventrē, ut virides habēt vtriusque peculiaris facultas euocandi morbos hos in cutim ut sudorē inest. nequē imbecillior uis cancamo, quod laccam vocant, in eundē usum indita est. Dioscoride lib. 1. cap. 23. testante. sceniculū, & apiū, tā radicibus, quā seminibus profunt. sirupus qui in officinis de lacca inscribitur, ab Auicēna usurpatus bibendus & lam-

6. Meth.

& lambendus est. sic enim asperæ arteriæ & nutritionis mēbris prodest. tandem quæ bibita vim extrahendi spicula corpori infixæ habent, ut aristolochia, dictamus, tragium, & multa alia in hunc finem conferunt.

7. Metho ¶ Triclinium in quo persistit æger, ab aquilone securum esse debet. quoniam continens aer frigidus quæ maxime his agris nocet, obstruendo cutis poros, per quos spumeus sanguinis in variolas vertendū, eiciendum est. si quando minus calidus aer esse convenit in primis diebus & antequam oriari variolæ incipiant, erit. nam tunc remisso illo calore feruor sanguinis compescitur. ex quo non parū auxiliū ægro aciscitur. quod si rebelles ad exundum morbillus & variolæ forent, calfacere aerem triclinii igne & rebus & calidis per pavementū sparsis cōducet, ut quoque leui linteo cutim leniter confricare in eundem usum prodest. confert præterea ut variolæ facilius exeant, infecta rubro colore oculis ægri præsentare, non iis corpus, sic ut videri nequeant tegere, cum relato colore rubentia astrictioriam vim habeant.

8. Metho ¶ Alimentum puerorum & infantium lactentiū præcipuū lac ipsum est, quod decenti victus ratione nutriticis tale fieri procurandum est, quale morbus poscit. conveniet ergo in principio quæ feruorē sanguinis reprimant, mandenda nutricibus dare, ut postquam morbillus & variolæ apparent, quæ attenuent, & in cutē humores euocēt. infantes etiam & pueri si villis alimentis præter lac vescuntur, eum ordinē in vescendo seruēt, quæ nutricibus perscripsimus. aquā quā in principio biberint, tã nutriticā quam infantes, & pueri nō tantū ex lentibus semel coctis conficiēda, sed etiā altera aqua ex lētibz bis coctis

cōmiscēda prædicta est. prior namque subducendi aliu vim habet, ut posterior compescēdi feruorē sanguinis: quæ duo in principio quā maxime conducūt. verum postquam variolæ apparēt, semine fœniculi, & apii, vel anisi coquenda, ut citius atque expeditius spumeus sanguis, qui in partibus cuti proximis inclusus est, ad eiusdem extimas partes excernatur. neque frigida potio bibenda tunc est, sed tepida, ut pectus quod tussire solet, aquæ frigiditate nō infestetur. Certe aborrent cōplures à potione aquæ ex lentibus decoctæ, quibus in principio tribui pōt aqua ex damascenis prunis, & malo cotoneo, vel sorba, aut omphacio, vel alio consimili cocta. valebunt enim pruna ad ventrem leniēdum, prout prima lentiū coctio, malum cotoneum autem & reliquorum quoduis ad compescendū sanguinis feruorem.

¶ Adeo cupimus peruium transitū per cutis poros variolis & morbillis 9. Metho lo efficere, ut omnes medici caueant cutim horum ægrorum oleo, aut cera, seu quavis alia re eosdem obstruēte uti. quod & si recte cautum esse, cū natura propellere in cutim variolas & morbellum valet, existimo. dū tamen imbecilla ad excernendum noxiū succum propter eius lentorē fuerit, quæ eundem attenuent exterius admoveere, non in emplastri formam sed in modum liquoris conuenire puto. Vereor certē emplastrum cuti horum approximare, ne cōpressa cutis consistētia illa crassa emplastri, distensionē & exitum vitiati succi coerceat. si namque licet, pestiferos succos bubonū & carbuncolorū ad cutim oleis euocare, nescio cur vetare liceat, rebelles variolas eodē præsidio in exteriora corporis trahere. Certe non inde quod permittamus em-

emplastrum bubonibus pestiferis ad mouere, ideo etiam cuti variolas nō expurgāti prodesse obiciendum nobis est. Cum non parum differat materia bubonis, quæ crassior multoq̃ variolarum est, ab earundem tenui materia. probat quippe tenuitatem succi variolarum, exitum ipsarū ultra cutim, & crassitiē illius, quæ bubonem & carbunculum gignit, immobilitatem & quietem eiusdem intra cutim.

10. Meth.

¶ Cauere variolarum ortū in oculis obliuioni non tradendum est, cū saepe accidat easdem inibi nascentes visu priuare, aut cicatricibus maculare agrotantem. Prodest ergo ad hoc vitandum, aquam rosarum, vel coriandri, aut decoctionē rhois cularii, quibus crocus, camphora, aut aloes leuigata cōmisceantur, in oculū iniicere. Cumq; hæc agro ingrata sint, succum granorum mali punici instillare cōueniet. verum si relatis præfidiis adhibitis adhuc oriri variolā in oculi tunicas videris collirio albo Razes nuncupato, vti necessū erit. neq; minor cura ne gula & sapera arteria, & intestina, ab earūde ortu exulcerentur, habenda est. Vita uimus ergo malum hoc, ab ore & aspera arteria vsu sirupi myrtini, & succi malorum punicorum, dulciū, & acidorum lambitis, ac gargarizatione diamoronis. gulam autē, & ventericulum, & intestina, præfatis medicamentis & omphacio cum saccharo commisto deglutitis. Nasum foedari præ multitudine variolarum solitum, non custodire licet: omnino prohibendo variolarum exitum in eodem, vt licuit relata mēbra seruare. Verum moderari irruentem multitudinē succorum in partem hanc, necessum est. quod exerce re oportebit vsu moderate astringētium. neq; hoc pro tuendo naso sem

per efficere permittitur, sed tunc dū taxat quando, vt prædixi, timor est ne multæ variolæ in particulam illam irruant.

¶ Postq̃ integrum incrementum variolæ adeptæ sunt, ac noxius humor in eisdem contentus concoctus & in saniem versus fuerit, statim necessum est, variolas fallere, quod decenter fit aqua instillata ex rosīs, cui tantum salis leuigati cōmiscetur, vt degustata mordere salugine linguā valeat. neq; perfectā cōcoctio in pure variolarum expectanda est, ne virus illud adeo carnem exedat, vt & si in vitæ discrimen ægrum non ducat, foedam cutim redat. nosces ergo in pus verti succum variolarū, quando prurire easdem æger senserit. solent enim tunc infantes & pueri faciem & reliquas corporis partes intātum scalpere, donec sanguine partes scalptas perfundāt. Auicēna priusq̃ variolæ essent fallendæ, perforare ipsas, aurea acu præcipit. quod ego potius nocere quā prodesse, sū expertus, rupta namq; per acū cuti foedior cicatrix linquitur, quā si aqua rosata, ac croco, & sale, corrugata cutis virus ex se per poros excernat. terminum in quo perforari variolas deceat, septimam diem percripsit Auicenna, post quam fallere iussit. quem nō adeo præcissum esse reor, vt antea quandoq; facere non liceat, & si raro hoc accidat. Putauit quoque Auicenna ad velociorem faniei variolarum exiccationem myrica, & sandalis, & myrto, ægrorum triclinia suffire. agrotantesquē super culcitrās ex oriza, & milio, & ordeo, & fabis, & cupressi foliis imbutas dormire. quæ etsi parum prodesse existimo, nocere non puto.

12. Meth.

¶ Variolæ sponte vel artis medicæ auxilio arida versa quod excidant quā citius fieri possit, procurauimus.

mus. hoc namq; linimento facto ex medula ossiū crurium vaccarū aut boū cōmista cum cerusa vel vnguento albo officinarum, rectius assequi mur: q̄ illinitione sanguinis columbarum, vt nōnulli faciunt. Cū autē vlcusculum aliquod reliquerint, vlceri vnguēto ex mineo medebimur. cicatricesq; ab his relictae non eisdē medicamentis curādae sunt, quibus vulnerū solent. nam semper partes cutis quas occuparūt variolae magis depreae & exiguis tumoribus cauate, quā illesae visuntur. et carnosorū mēbrorū cicatrices implurimū eminentiores partibus proximis sanis conspiciūtur. ita vt priores quae foramina repleant, poscāt, posteriores quod supereminet auferri, desiderent. vt priorē ergo scopū assequamur (in hunc enim impraesentiarū tendimus) quae mediocriter calfaciunt, & humectant, simulq; in cutim sanguinem trahunt, ad mouere debemus. in quē vsum balneae ex decocto anthemis, chamomilam pharmacopolae vocant, atq; sceni graeci & aliarū plantarū conlimiliū iis facultatū prodesse valde valēt. & maxime prodest, reficere corpus alimentis, quae sanguinē purum & ad cutim deferri aptum, gignant. ouorū ergo lutea recentia & gallinarū, & perdicū, & hādorū caro, & eorundem iuscula, cū

ciceribus, & croco, sceniculo, & apio & petroselino (quae vim habent, ad cutim deferendi sanguinem) mansa & bibita profunt. vnguenta & olea quae cutim attenuare, & abstergere valeant, conficienda sunt, ex medicamentis ad hoc conducentibus, & cuti praesertim faciei ad mouenda. pro quo narcissum, dracūculum, bulbū esculentum, fecem vini, tartarum, quod resina doliorum ab aliquibus nuncupatur, ab hispano vulgo rasuras dicitur, centauryum, cum adipe gallinaceo, & argento sublimato, cōmiscemus. faciemq; hoc vnguento illinimus, prius tamen quā abstergamus. vaporationem ex decocto anthemis, transatis tribus diebus, capite & facie linteis cooperto, ita vt vapor exire nequeat eidem aproximamus. oleoq; tartari & dracunculi faciem statim à vaporatione facta abstergimus. complura alia olea & vnguenta confici in eundem vsum possem, quae breuitatis gratia subiteo. etiam quod relata compositionē vtiliorem esse quibusuis aliis disiudico. Finemquē praesenti operi impono, & C H R I S T O saluatori quas possum gratias ago, quod illud mihi in lucem edere, permisit.

L A V S D E O

M E T H Y M N A E D V E L L I.

Excudebat Franciscus à Canto,

ANNO. 1558. MENSE OCTOBRI.

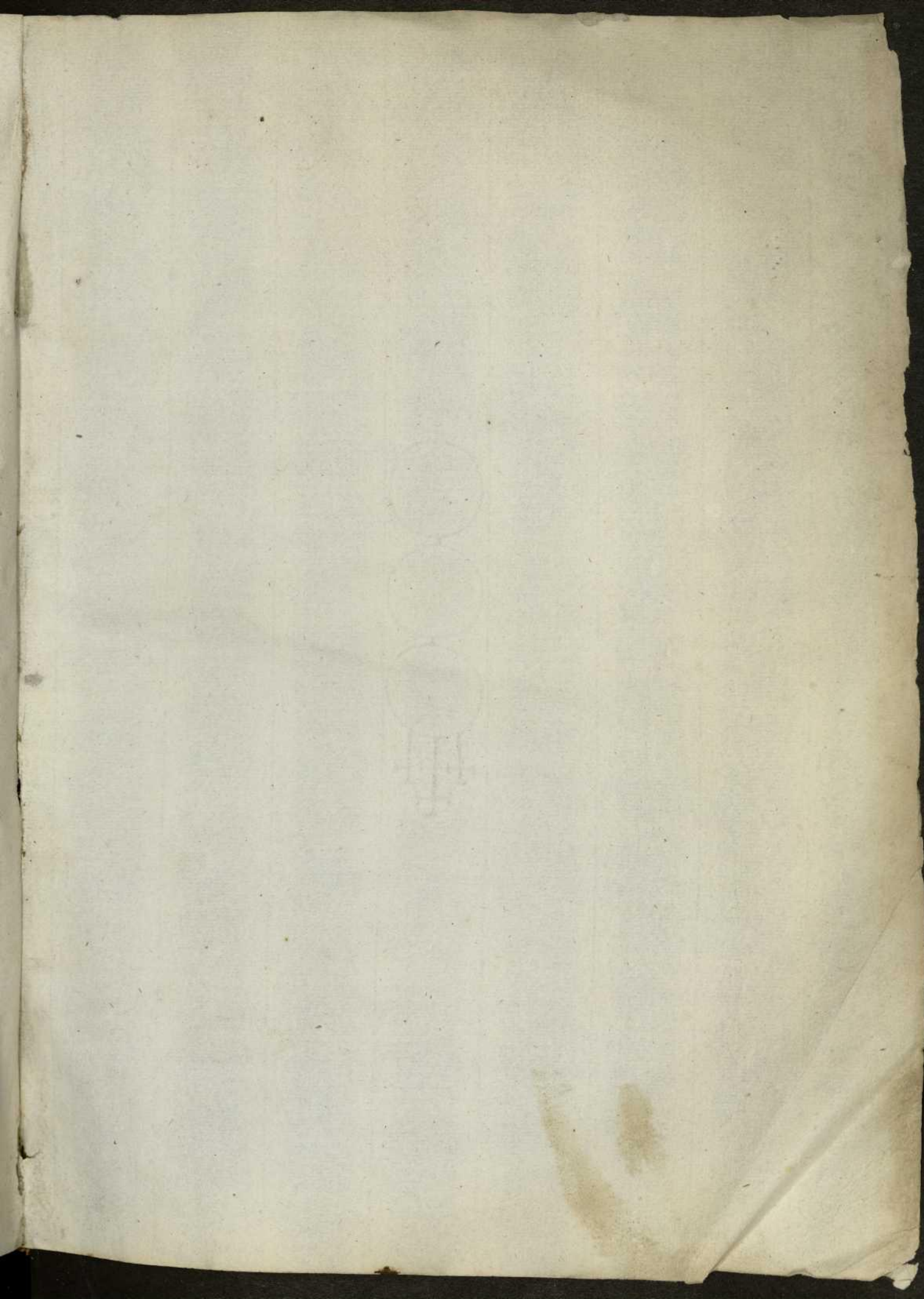
710

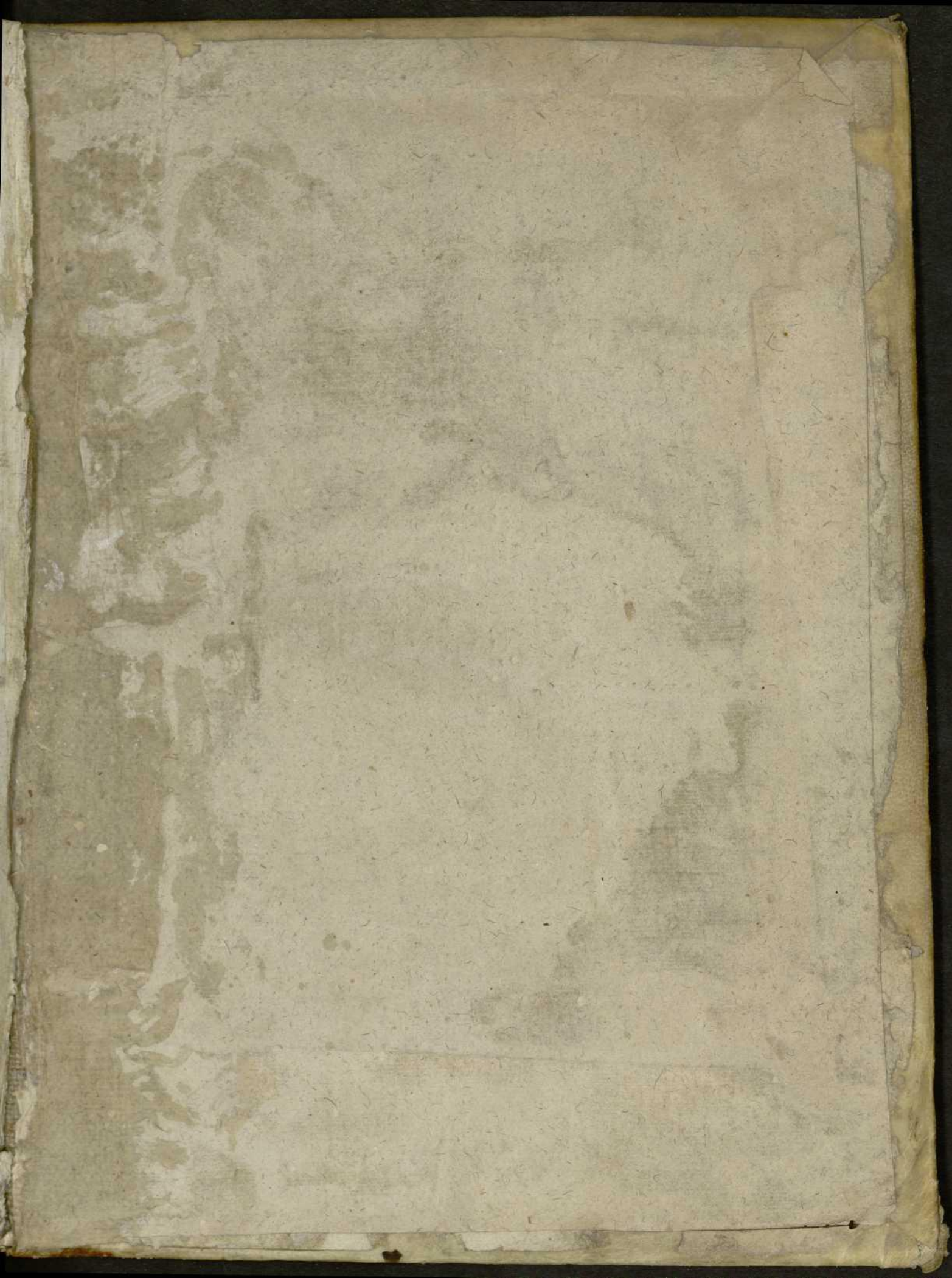
REV. DEO

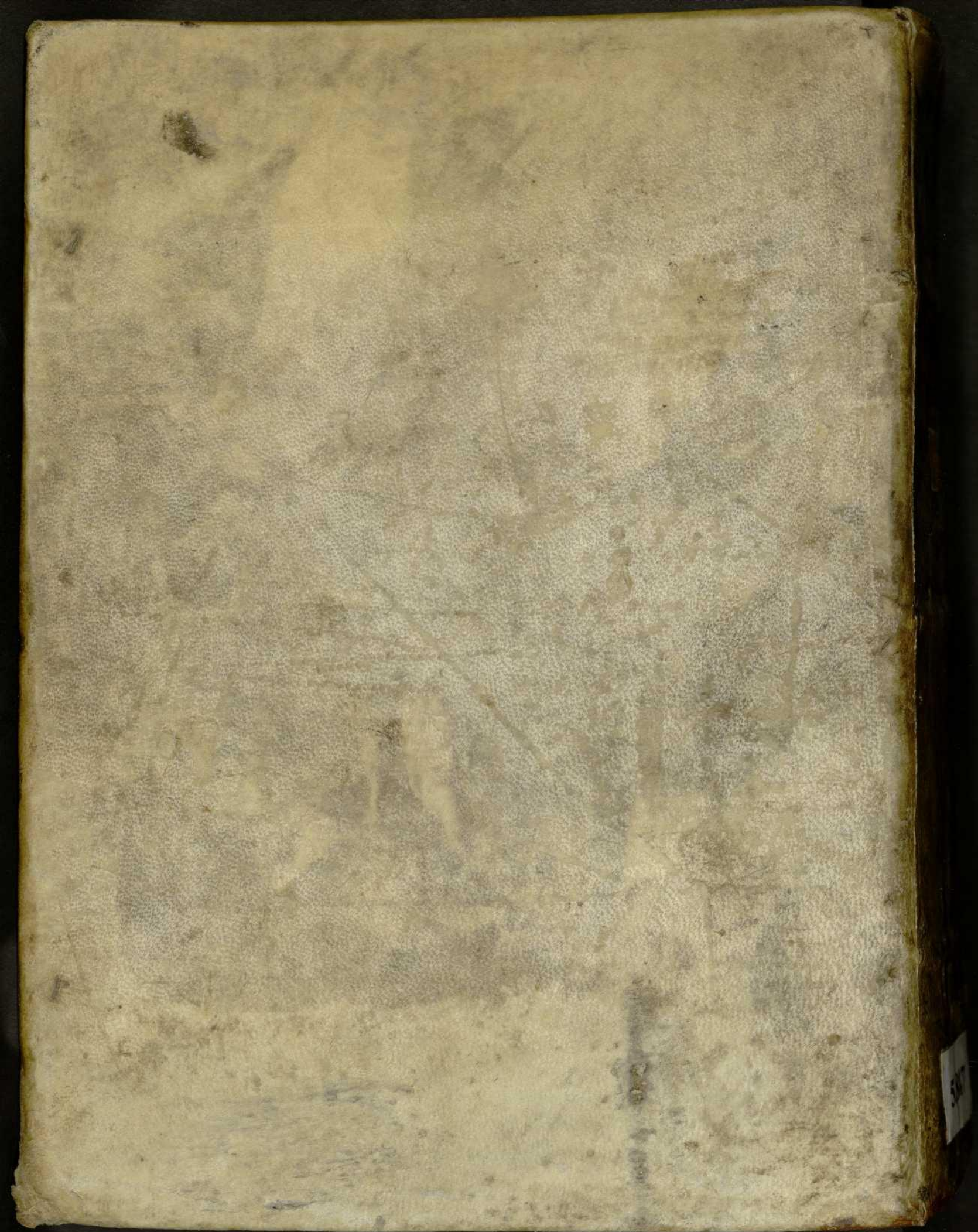
METHYNE DAVID.

Exordibat Franciscus à Cantu.

ANNO. 1778. MENSE OCTOBRI.

NOUA. C

RA QVE ME

idica Experi-

mentalis. Ex

Rationalis, per

Gonietum Pe

EXVI

13

141

EXVI

MA

mo

5.847